

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

**DEDE KORKUT DESTANI VE KIPÇAK SAHASI
EPIK DESTAN GELENEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Abduselam ARVAS

VAN – 2009

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

**DEDE KORKUT DESTANI VE KIPÇAK SAHASI EPİK DESTAN
GELENEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Abdulselam ARVAS

Danışman
Prof. Dr. Özkul ÇOBANOĞLU

VAN – 2009

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı **ANABİLİM DALI**, **TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**'nda YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan :.....

Üye (Danışman) :.....

Üye :.....

Üye :.....

Üye :.....

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../...../2009

.....

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
KISALTMALAR.....	VII
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ VE ÖNEMİ.....	2
1.1.1. AMAÇ.....	2
1.1.2. YÖNTEM.....	3
1.1.3. ÖNEM.....	5
1.2. DEDE KORKUT DESTANLARIYLA İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR.....	7
1.2.1. KİTAPLAR.....	7
1.2.2. MAKALELER.....	17
1.2.3. SEMPOZYUMLARDA VE KONGRELERDE SUNULMUŞ BİLDİRİLER.....	23
1.2.4. TEZLER.....	27
1.2.4.1. Doktora Tezleri.....	28
1.2.4.2. Yüksek Lisans Tezleri.....	29

İNCELEME

BİRİNCİ BÖLÜM

2. EPİK DESTAN KAVRAMI VE KIPÇAK SAHASI DESTANLARI.....	34
2.1. EPİK DESTAN KAVRAMI.....	35
2.2. TÜRKİYE'DE DESTANLAR ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	42
2.3. KIPÇAK SAHASI DESTANLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

3. DEDE KORKUT VE KIPÇAK SAHASI DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ.....	59
3.1. MOTİF KAVRAMI.....	60

3.2. “MOTİF İNDEKS OF FOLK-LİTERATURE” ESERİ VE ÖNEMİ.....	65
3.3. DEDE KORKUT DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ.....	69
3.4. KIPÇAK SAHASI DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ.....	126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. DEDE KORKUT DESTANLARI İLE KIPÇAK SAHASI DESTANLARININ MUKAYESESİ (BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR).....494

4.1. MOTİFLERDEN HAREKETLE DEDE KORKUT VE KIPÇAK SAHASI DESTANLARINDA BENZERLİKLER.....	498
4.1.1. Hayvan Motifleri.....	499
4.1.2. Yasak Motifler.....	503
4.1.3. Sihir Motifleri.....	503
4.1.4. Olağanüstü Motifler.....	504
4.1.5. Dev Motifleri.....	507
4.1.6. İmtihan Motifleri.....	507
4.1.7. Aldatma Motifleri.....	508
4.1.8. Geleceğin Tayini Motifleri.....	508
4.1.9. Cemiyet Motifleri.....	510
4.1.10. Evlilik Motifleri.....	511
4.1.11. Esir ve Kaçak Motifleri.....	513
4.1.12. Dini Motifler.....	513
4.1.13. Karakter Motifleri.....	514
4.1.14. Formülistik Motifler.....	515
4.2. MOTİFLERDEN HAREKETLE DEDE KORKUT VE KIPÇAK SAHASI DESTANLARINDA FARKLILIKLAR.....	516
4.2.1. Mitolojik Motifler.....	516
4.2.2. Hayvan Motifleri.....	516
4.2.3. Sihir Motifleri.....	517
4.2.4. Ölüm Motifleri.....	518
4.2.5. Olağanüstü Motifler.....	519
4.2.6. Evlilik Motifleri.....	520

5. SONUÇ.....	522
6. KAYNAKLAR.....	526
7. ÖZET.....	538
<u>ABSTRACT.....</u>	<u>539</u>

ÖNSÖZ

Destanların bir milletin milli unsurlarını öne çıkaran eserler ve o milletin kültür hazineleri olduğu bilinmektedir. Biz de, doktora tezimizde Oğuz sahasından Dede Korkut Destanları örneği ile Kıpçak sahası Türk halklarının destanlarını ele aldık. Tezimizde destanlar üzerinden yeni bir kuram ortaya koymadık. Zaten böyle bir amacımız da yoktu. Ancak bir kuramı destanlara uyguladık. Bu kuram ise anlamını neredeyse motif indeksle bulmuş olan Tarihi-Coğrafi Fin metodudur. Daha doğrusu Tarihi-Coğrafi Fin metodunun en önemli eserinin metodolojisini Türk destanlarına uyguladık. Halkbilimi disiplinde, söz konusu kuram, nerdeyse bu Motif İndeks'le birlikte anılagelmiştir. Daha önce, Türk destanlarının motif indeksinin çıkarılmamış olması da, danışmanımız Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu'nun delâletiyle bizi böyle bir çalışma yapmaya sevk etmiştir.

Çalışmamız, dört ana bölüm ve bu bölümlerin çeşitli alt kısımlarından oluşmuştur. Araştırmamıza giriş bölümüyle başladık. Burada çalışma metodundan kısaca bahsettikten sonra, şimdiye kadar Dede Korkut destanları üzerine yapılan incelemeleri tanıtmaya çalıştık. Bu incelemeleri tanıtırken öncelikle kitaplardan, sonra sırayla makale, bildiri ve yüksek lisans ile doktora tezlerinden bahsedildi. Ayrıca metin içerisinde kullanılan DKD (Dede Korkut Destanları) ile DK (Dede Korkut) kısaltmalarını özellikle kendi düşüncelerimizi ifade ederken kullanmaya özen gösterdik. Ancak, tanıtılan değişik çalışmalardaki araştırmacıların kendi ifadelerini kısaltırken onların kullanımına bağlı kaldık. Örneğin, DKH (Dede Korkut Hikayeleri) ve DKK (Dede Korkut Kitabı) gibi.

Birinci bölümde destan kavramı üzerine şu ana kadar yapılan tanımlardan hareketle çalışmamızda kullanılan bu kavramın sınırlarını belirlemeye çalıştık. *Destan* kavramının sınırlarını, üzerinde çalıştığımız Kıpçak sahası destan metinlerini de göz önünde bulundurarak, sadece kahramanlık ve bir milletin topyekün düşmana karşı savaşlarını konu edinen manzum eserleri ihtiva eden tür olarak değil, aynı zamanda kahramanlık ile aşk temini birlikte işleyen (Bu tür, Türkiye'de *Halk Hikayesi*, Kıpçak sahasında ise *destan* olarak adlandırılmaktadır.) tür şeklinde çizdik. Kavramın çerçevesinin bu şekilde belirlenmesinin bir avantajı da DKD'ındaki

boyların bu çizgide gelişmesidir. Daha sonra Kıpçak sahası destanlarından Türkiye Türkçesine aktarılan metinlerden ve bu destanlar üzerine yapılan incelemelerden bahsettik.

İkinci bölümde ise İngilizce'den Türkçeye çevirdiğimiz ve dünya çapında tanınıp çok önemli bir çalışma olan “Motif Index of Folk Literature”e uygun olarak Dede Korkut ve Kıpçak destanlarının motif indeksini ayrı ayrı çıkardık. Bu eserde olmayan destan motiflerini de numaraların başına parantez içinde (T) harfini göstermek suretiyle sadece destanlarımıza ait olduğunu belirttik. Dede Korkut ve Kıpçak destanlarının motif indeksini ayrı ayrı çıkararak, hem bizim hem de bu konu üzerinde araştırma yapacak başka bilim adamlarının Oğuz Türkleriyle Kıpçak Türkleri arasındaki benzerlik ve farklılıkları daha rahat mukayese etme imkanına sahip olmalarını sağlamaya çalıştık. İki sahanın motif indeksi iç içe çıkarılmış olsaydı benzerlik ve farklılıklar kolayca görülmeyecekti. Ayrıca, bu bölümde motif kavramının da tanımı yapıp çerçevesi belirlendi ve motif indeks eseri hakkında kısaca bir bilgi verildi.

İkinci bölümde çıkardığımız destanların motif indeks kısmında ise dkd/bb (dede korkut destanları/boğaçhan boyu) gibi destanları ifade eden ve her destan için şifrelediğimiz bir kısaltma tercih ettik. Kıpçak destanlarının motif indeksi başlığı altında da destan isimlerinin kısaltmalarını verdik. Mesela “kırgız destanları-6/manas destanı”, “krd-6/md” şeklinde kısaltıldı. Daha sonra da bu destanda çıkarılan motifin bulunduğu sayfa numarası verildi. Örneğin, “krd-6/md: 348” gibi. Böylece çıkarılan motifin doğruluğunun hemen kontrol edilme imkanı sağlanmış oldu. Fakat Dede Korkut destanları için sayfa numaraları verilmedi. Sadece hikâyenin kısaltmasının verilmesiyle yetinildi. Bunun sebebi de Dede Korkut’un hemen hemen her Türkolog tarafından bilinmesindedir. Ancak Kıpçak destanları için bunu söylemek biraz zordur. Her iki Türk grubuna ait destanların motif indeksinin kısaltmalarını kendi başlıkları altında vermeyi daha uygun gördük ve oraya yerleştirdik.

Üçüncü bölümde Dede Korkut ve Kıpçak destanlarının bir mukayesesini yaptık. Bu mukayeseler temelde destanlardaki motiflere dayanmaktadır, bununla beraber, elimizden geldikçe tarihi ve kültürel açılardan da açıklamalar yapmaya

gayret ettik. Tezin bu bölümünde görüldü ki, asırlarca birbirinden uzak olan bir milletin değişik devletleri hâlâ ilk dönem beraber ürettikleri bir çok kültürel öğeyi sözlü ürünlerinde korumakta ve yaşatmaktadır. Çok önemli bir başka nokta ise destanlara sinmiş olan destan dilinin uzun asırlar boyunca korunmuş olmasıdır. Daha sonra vardığımız neticeleri sonuç bölümünde vererek ve araştırmada yararlandığımız kaynakları da belirterek çalışmayı bitirdik. Burada TDK'nın 'Destan Projesi' çerçevesinde yayınlanan kitapları ile değişik üniversitelerde destanlar üzerine hazırlanan tezlerin genelde metin kısımlarından yararlandık. Bununla birlikte alıntı yaptığımız ya da yorum yapmamıza neden olan eserlere atıfta bulunduk. Ancak kaynakçada yer alan bütün çalışmalara direk atıf yapmasak da bu eserleri okuduğumuz için onlardan etkilenmeyi de göz önünde bulundurarak bunlara da yer vermede bir sakınca görmedik.

Sonuç olarak şimdiye kadar bir bütün halinde çıkarılamayan Dede Korkut ve Kıpçak sahası destanlarının motif indeksinin çıkarılması gerekli bir çalışmaydı. Bu çalışmayı yaptığımızdan dolayı son derece büyük bir mutluluk ve haz duyduk. Tez çalışmam boyunca benden yardımlarını esirgemeyen dostlarıma, düşüncelerinden yararlandığım hocam Prof. Dr. Süleyman Kayıpov'a ve özellikle her sıkıştığım noktada bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu'na, teşekkürü bir borç bilirim.

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser.
a.g.m.	: adı geçen makale.
C.	: cilt.
ev.	: Çeviren.
DKD	: Dede Korkut Destanları
DKH	: Dede Korkut Hikâyeleri
DK	: Dede Korkut
DKK	: Dede Korkut Kitabı
DT	: Doktora Tezi
YLT	: Yüksek Lisans Tezi
haz.	: hazırlayan.
s.	: sayfa.
S.	: sayı.
TAE	: Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
TDK	: Türk Dil Kurumu.
TTA	: Türkiye Türkçesine Aktaran
vb.	: ve benzeri
vs.	: ve saire

1. GİRİŞ

Türkiye’de Dede Korkut Kitabı’ndaki destanlarla ilgili çok sayıda çalışma yapıldığı bilinmektedir. Örneğin Muharrem Ergin, Dede Korkut Kitabı I-II; Orhan Şaik Gökyay, Dedem Korkudun Kitabı; Hendrick Boestchen-Semih Tezcan, Dede Korkut Oğuznâmeleri I-II; Saim Sakaoğlu, Dede Korkut Kitabı –İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar-I-II; Mustafa Sinan Kaçalın, Oğuzların Diliyle Dedem Korkud’un Kitabı; M. Fahrettin Kırzıoğlu, Dede Korkud Oğuznameleri vs. gibi çalışmalar, Dede Korkut Kitabı üzerine yazılmış eserlerdir. Türkiye dışında da Dede Korkut üzerine çalışmalar yapıldığı malûmdur. Korkut Ata (Türkmenistan); Hamid Araslı, Kitab-ı Dede Korkut; Dede Korkud Ensiklopediyası; Kemal Abdullah, Gizli Dede Korkut [Çev. Ali Duymaz] (Azerbaycan); Kazakistan’da Dede Korkut (Kazakistan); Ettore Rossi, Kitab-ı Dede Korkut (İtalya) gibi eserler bunlardan birkaçıdır.

Tabii Dede Korkut destanları hakkında önemli çalışmalar yapıldığı gibi Kıpçak sahası destanlarıyla ilgili de pek çok araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda destanlarla ilgili bir dizi problemler ele alınmakla birlikte söz konusu araştırmalar daha çok, metinleri Türkiye Türkçesine kazandırmıştır. Mesela Yelda İliç, Er Töştük; Özlem Deniz, Seytek; Mirlan Namatov, Er Tabıldı; Humeyra Nur Tekalan, Er Koşoy; Yusuf Dönmez, Çora Batır (Kırım varyantı); Leniyara Selimova, Çora Batır (Tatar varyantı); Kamşat Şami, Kambar Batır; İhsan Kalenderoğlu, Mamay; Ayhan Kara, Karayurga, Kunırbuğa; Bülent Bayram, Alankay Batır vs. çalışmalar Kıpçak sahası destanları üzerine yapılan yüksek lisans ve doktora düzeyindeki araştırmalardır. Fatih Urmanç, Tatar Destanları 1-2; Metin Arıkan, Kazak Destanları 2; Abdıldacan Akmataliyev, Kırgız Destanları 2; Ceyhun Vedat Uygur, Karakalpak Destanları; Ufuk Tavkul, Karaçay-Malkar Destanları gibi eserler ise TDK’nın “Destan Projesi” çerçevesinde yayınlamış olduğu kitaplardır.

Dede Korkut Destanlarının keşfedildiği günden bugüne kadar, üzerinde en çok araştırma yapılmış Türk destanlarından biri olduğu, her araştırmacı tarafından dile getirilmektedir. Türk kültürünün ortak cephelerini ortaya koyması ve yazıya geçirilen en eski Türk destanı olması da, ayrıca bu eserin önemini arttıran bir noktadır. Kıpçak

sahası destanlarının da, Rus âlimler tarafından 19. yüzyılın başlarında incelenmeye başladığı yadsınamaz bir gerçektir.¹ Rusların erken bir dönemde -tabii bunun değişik siyasi vb. nedenleri vardır.- Kıpçak destanlarını araştırmaya başlamasına rağmen, Türkiye’de Kıpçak destanları üzerine yapılan çalışmaların tarihi 30 küsur yıllık² kısa bir geçmişe sahiptir. Bununla birlikte, 1990’lı yıllar öncesi Türkiye’de Kıpçak destanları üzerine yapılan çalışmaların sayısı çok azdır. Ancak 1990’lı yıllarda SSCB’nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya Türk devletlerinin destanları üzerine yapılan araştırmaların sayısı artmıştır (Çobanoğlu 2003). Bu çalışmalar da, Kıpçak destanlarının Türkiye Türkçesine aktarılması şeklinde gerçekleşmiştir. Söz konusu çalışmalar daha çok master ve doktora çalışmaları düzeyinde ortaya konulmuştur. Özellikle TDK vasıtasıyla “Türk Dünyası Destan Metinlerinin Tespiti ve Türkiye Türkçesine Aktarılması Projesi”, sadece çok sayıda Kıpçak sahasına ait destan metnini değil aynı zamanda tüm Türk topluluklarının destanlarını Türkiye Türkçesine kazandırmıştır. Yalnız, bu kitaplardan biri daha önce yapılmış doktora tezinden kitaba dönüştürülmüştür.³

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI, YÖNTEMİ, VE ÖNEMİ

1.1.1. AMAÇ

Araştırmamız “Dede Korkut Destanı ve Kıpçak Sahası Epik Destan Geleneği” adını taşımaktadır. Hem Türkiye’deki hem de Türkiye dışındaki pek çok bilim adamı, Dede Korkut destanları⁴ üzerine etnografik, dil ve kültür gibi değişik

¹ Destan araştırmaları hakkında ikinci bölümde bilgi vereceğimiz için, burada başta Radloff olmak üzere Barthold, Jirmunskiy, Potanin, Katanov gibi önemli Rus ve Türk asıllı birkaç alimin ismini saymakla yetineceğiz. Bu konuda detaylı bilgi için bkz. (Çobanoğlu 2003).

² 1972 yılında Abdülkadir İnan’ın Türkiye Türkçesine aktardığı “Manas Destanı” ile 1980 yılında Dursun Yıldırım’ın doçentlik tezi olarak hazırladığı “Manas Destanı ve Kökütey Han’ın Erteğüsü” adlı çalışmalar göz önünde bulundurulunca söz konusu süre belirttiğimiz gibi olmaktadır.

³ Metin Arıkan’ın hazırlamış olduğu “Kazak Destanları 2” isimli kitapta bulunan Kubikul, Dotan Batır, Kulamergen-Joyamergen destanları, onun doktora çalışmasında üzerinde çalıştığı Kazak destanlarıdır.

⁴ Bu destanlar, hikâye ve boy olarak da adlandırılmaktadır. Biz, çalışmamızda hikâye ve boy terimleri yerine, destan terimini kullanmayı tercih edeceğiz. Çünkü Dede Korkut’ta yer alan anlatılar (narratives), yerleşik toplumun anlatısı hikâyeden izler taşımakla ve destancılık geleneği ile halk hikâyeciliği geleneği arasında bir köprü görevi görmekle beraber, bu anlatılarda destancılık geleneği daha çok öne çıkmaktadır. Destan terimini tercih etmemizin ikinci nedeni ise bu anlatıların aynı zamanda, Kıpçak sahasındaki destanlarla mukayese edilmesinden kaynaklanmaktadır. Böylece, Kıpçak sahasında oturmuş olan destan teriminin, boy ve hikâye terimleriyle karıştırılma ihtimali ortadan kalkmış olacaktır.

alanlarda gerek makale ve bildiri gerekse kitap halinde birçok araştırma yapmışlardır. Bu araştırmalar, geçmişten bugüne kültürümüzün bir parçası olarak Dede Korkut destanlarının önemini ortaya koyar.

Bu çalışma, Anadolu ve Azerbaycan sahasında yaşayan Oğuz Türklerinin sözlü olarak yarattığı Dede Korkut destanlarını, Kıpçak sahası sözlü geleneğinde yaşayan destanlarla karşılaştırmayı hedeflemiştir. Dede Korkut destanlarının, destancılık geleneği ile hikâyecilik geleneği arasında bir geçiş eseri olduğu da göz önüne alındığında, araştırmanın gerekliliği kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Çalışmamızın birinci aşamasını, Muharrem Ergin'in her iki nüshanın edisyon kritiğini yaparak hazırladığı "Dede Korkut Kitabı" adlı eserdeki on iki destan oluşturmuştur. İkinci aşama ise, Kıpçak sahasında hâlâ canlı olarak yaşatılabilen Manas, Semetey, Seytek, Er Töştük, Kococaş, Canıl Mirza (Kırgız); Barak Batır, Dotan Batır, Karabek Batır, Kubikul, Kulamergen-Joyamergen (Kazak); Kırk Kız (Karakalpak); Edigey (Tatar); Debet, Emegenler, Sosurka-Sosuruk, Biynöger, Cantuvgan, Batok Bey, Tatarkan, Zavurbek (Karaçay-Malkar); Mamay (Nogay); Ural Batır (Başkurt); Adil Soltan (Kırım-Tatar) vs. gibi epik eserler oluşturmuştur. Ayrıca, hem Dede Korkut destanlarının motif indeksi hem de Kıpçak sahasındaki incelenen destanların motif indeksi çıkarılmıştır. Diğer bir ifadeyle incelememiz, Türk dünyasının belli bir kısmının müştereklerini motifler vasıtasıyla bu sözlü ürünlerde araştırmayı amaçlamıştır.

1.1.2. YÖNTEM

Biz, araştırmamızda öncelikle Türkiye Türkçesine aktarılan destan metinlerini bir araya toplama yoluna gittik. Bu malzemeler, master ile doktora tezlerinden ve "Destan Projesi" çerçevesinde Kıpçak Türkçesi⁵ ve Türkiye Türkçesiyle yayımlanan kitaplardan temin edildi. Bununla birlikte "Yüzüncü Yıl Üniversitesi"nde her ne kadar Kurmanbek destanı üzerine bir çalışma yapılmışsa da bu çalışmanın dil açısından bir inceleme olduğunu ve destan metninin Türkçeye aktarılmadığını, ama bu tezdeki metin kısmının tarafımızdan Türkçeye aktarıldığını belirtmek isteriz.

⁵ Bu kelime genel manada Kazak, Kırgız, Başkurt, Tatar, Nogay, Karaçay-Malkar, Karakalpak, Kırım-Tatar gibi tezimizde yer alan ve Kıpçak grubuna giren Türk topluluklarının dilini karşılamak üzere kullanılmıştır.

Böylece toplamda 155 destan metni incelenmek suretiyle, bunların motifleri tek tek çıkarıldı ve daha sonra belli kısımlarını Türkçeye aktarmaya çalıştığımız ünlü “Motif İndeks”e göre, bu motiflerin bir indeksini hazırladık. Bu araştırmada, bizi en çok zorlayan kısım da, altı ciltlik eserin beş cildindeki bulunan temel motif birimlerini Türkçeye çevirmek oldu. Mesela, Mitolojik Motifler’den A1 Türkçeye çevrilirken, A1.1.1 çevrilmemiştir. Bu, bütün motif grupları için geçerlidir. Ancak, zaman zaman temel motiflerin alt birimlerini çevirdiğimiz de oldu. Temel motifler çevrildikten sonra, bunların alt birimlerini çevirmenin daha kolay olduğunu ifade etmek gerekir. Çünkü alt birimlerde sadece bir ya da birkaç kelime değişmektedir. Dolayısıyla her ne kadar “Motif İndeks”in temel motifleri çevirdiğimizi ifade ediyorsak da bu eserin sadece temel motiflerini değil, aynı zamanda bunların alt birimleri olan motifleri de kullandık. Zaten motif indeks kısmında da bu görülecektir. Böylece “Motif İndeks”i kullanışlı bir hale getirecek şekilde Türkçeye çevirmeye gayret ettik.

Bundan başka, iki nüshanın edisyon kritiğini yaparak çalışmasını hazırlayan Muharrem Ergin’in “Dede Korkut Kitabı”ndan faydalanarak Dede Korkut destanlarının motifleri teker teker çıkarıldı ve Dede Korkut destanlarının motif indeksi ayrı bir bölümü teşkil etti. Ayrıca, “Kısaltmalar”da kullanılan terimlerin Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nin tez yazım ve basım yönergesi çerçevesinde hazırlandığını ve aynı kelime gruplarını tekrarlamamak için kendimizce bazı kısaltmalar yapıldığını belirtmek gerekir. Örneğin; “DKD” kısaltması metin içerisinde kullanılan Dede Korkut Destanlarını, “dkd” kısaltması ise Dede Korkut’un motiflerinin çıkarıldığı bölümde ayrı ayrı kullanıldı. Yine zaman zaman metin kısımlarında DKK (Dede Korkut Kitabı) kısaltması da tercih edilmiştir.

Buna ilaveten çalışmamızda, Halkbilimi araştırma yöntem ve metotlarından metin merkezli bir kuram olan ve “Karşılaştırmalı Metot” olarak da bilinen “Tarihi-Coğrafi Fin Metodu”nun çalışma prensibinden yararlanılmıştır. Bilindiği gibi, Anti Aarne’nin oluşturduğu tip kataloğu, Tarihi-Coğrafi Fin metodundan yola çıkılarak meydana getirilmiştir ve Stith Thompson, daha sonra bu çalışmayı genişleterek yayınlamıştır. Bu çalışmadan sonra Thompson, “Motif Index of Folk Literature” isimli eserini yazmıştır. Araştırmamızda, dünya çapında toplanabilen halk edebiyatı

ürünlerinin hepsini kapsayan ve altı ciltten oluşan Thompson'un "Motif Index of Folk Literature" isimli kitabı, kullanılan başlıca eserlerden olmuştur. Bu metodun temeli ise, metin üzerinde çalışmaya dayalıdır. Dolayısıyla doktora çalışmamız da, bu yöntemin kurallarından hareketle metin merkezli bir incelemeden meydana gelmiştir.

Ancak, daha önceden tespit edilmiş ve Türkiye Türkçesine aktarılmış metinler, yeniden canlı kaynaklardan tespit edilmeyip var olan metinler üzerine çalışılmıştır. Yani, tezimizdeki malzeme derlemesi, Türkiye Türkçesine aktarılan Kıpçak sahası destanlarını toplamakla sınırlandırılmıştır. Tezimiz, toplanan bu destanlar ile Muharrem Ergin'in Dresden ve Vatikan nüshalarından yararlanarak hazırladığı "Dede Korkut Kitabı" isimli eser üzerine çalışılarak ortaya konulmuştur. Ayrıca, ikinci bölümde daha önce Ali Berat Alptekin'in destan, halk hikâyesi ve masal motiflerini hazırlarken kullandığı yönteme başvurduk. Yani, motif indekste tespit edilemeyen DK ile Kıpçak sahası destan motiflerinin başına T (Türk destanlarına ait) kısaltmasını koyarak verdik. Numara verilemeyen motifler ise yine, Alptekin'in yöntemiyle motiflerin başına (.....) konularak gösterilmiştir (Alptekin 2002: 198). Böylece, yeni tespit edilen motifler ilk bakışta görülebilmektedir.

1.1.3. ÖNEM

Araştırmamız, daha önce bir bütün halinde Dede Korkut destanlarının çıkarılmamış olan motif indeksini oluşturmanın yanında, Kıpçak sahası destanlarının motif indeksini de Dede Korkut temelinde tespit ederek, hem Dede Korkut destanlarının hem de Kıpçak sahası destanlarının bu yöndeki eksikliğini gidermeye katkıda bulunacağı için önem arz etmektedir. Ayrıca, tek bir milletin iki farklı coğrafyadaki bu destanî ürünlerinin mukayesesi neticesinde, kültürel benzerliklerin ne derece aynı kaldığı da ortaya konulmuştur. Farklı araştırmacılar tarafından hem ülkemizde hem ülke sınırlarının dışında Dede Korkut ile ilgili yapılan değerli araştırmalar bulunmasına rağmen, şimdiye kadar Dede Korkut destanlarının motif indeksinin çıkarılmamış olması⁶, bu alandaki bir eksiklik idi. Tez araştırmamız, söz

⁶ Ali Berat Alptekin ve Esmâ Şimşek'in makale olarak Dede Korkut destanlarının motif indeksini çıkardığını belirtmek gerekir. Ancak, bu makale önemli bir araştırma olmasına rağmen bütün motiflerin çıkarılmamasından dolayı detaylı bir motif indeksin yapılması gerekliydi.

konusu eksikliği giderme çabasında olmuştur. Ayrıca, motif indeksin dışında iki ayrı coğrafyadaki Türk sözlü verimlerinin karşılaştırmalı olarak araştırılması, bir millet birçok devlet olan Türk topluluklarının tarihi derinlikte ve coğrafi genişlikte uzun asırların geçmiş olmasına rağmen kültür, düşünce, hayat felsefesi açısından benzerlik ve farklılıklarını tespit etmesi yönüyle de önem arz etmektedir.

Bunların dışında araştırmanın sınırlılıklarından da bahsetmek istiyoruz. İsminden anlaşılacağı gibi tezimiz, Türkiye dışındaki uçsuz bucaksız Kıpçak sahasını çalışmaya dahil etmiştir. Ancak araştırmamızda, Kıpçak sahasından sözlü destan metinlerini derleme ve Kiril alfabesiyle yayınlanmış metinleri çevirme yerine, Türkiye Türkçesine aktarılmış destan metinleri üzerinde çalışılmıştır.

Araştırmamızla ilgili olarak öncelikle, çok sayıda Kıpçak sahası destan metinlerinden Türkiye Türkçesine aktarılanları tespit ettik. Örneğin Tatarların Edigey, Kırgızların Er Töştük, Kococaş, Kazakların Er Sayın, Nogayların Mamay vs. destanları, yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılan çalışmalarla Türkiye Türkçesine aktarılmıştı. Destan projesi çerçevesinde TDK yayınları arasında yayımlanan pek çok destan kitapları da tarafımızdan temin edildi.

Kıpçak sahasındaki bazı Türk boylarının, diğer Türk boylarıyla kaynaşması veya nüfuslarının çok azalmasından dolayı, destanî gelenek ürünlerine rastlanmamıştır. Karaim ve Kumuk Türkleri, bu Türk topluluklarına örnek gösterilebilir. Bu yüzden destan metinleri tespit edilemeyen Kıpçak sahası Türk halklarını, çalışmamız dışında tuttuk.

Esas itibarıyla, Kıpçak sahası Türklerinin on ayrı devlet ve Özerk cumhuriyetten oluştuğu söylenmektedir. Bu on ayrı Türk boylarından Kumuk ve Karaim Türkleri haricindeki Kırgız, Kazak, Tatar, Kırım-Tatar, Başkurt, Nogay, Karakalpak, Karaçay-Malkar gibi sekiz Türk topluluğunun destanları çalışmaya dâhil edildi. Dede Korkut hikâyelerinin motif indeksi, Muharrem Ergin'in çalışmasından yararlanılarak çıkarıldı. Ancak, araştırmamız esnasında Dede Korkut destanları üzerine yapılan diğer çalışmalar da gözden geçirilmiştir.

1.2. DEDE KORKUT DESTANLARIYLA İLGİLİ YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Türkiye’de Dede Korkut araştırmalarının Ali Emirî Efendi’nin Kitab-ı Dedem Korkut’un Berlin kütüphanesindeki nüshasının fotoğraflarını getirtmesiyle başladığı bilinmektedir (Gökyay 200: VIII; Çobanoğlu 2003: 24). Tezimizin ana amacının, Dede Korkut Destanlarının motif indeksi ile Türkiye Türkçesine aktarılan Kıpçak sahası destanlarının motif indeksini çıkarmak olduğu belirtilmişti. Elbette, burada bir Dede Korkut bibliyografyası vermek gibi bir niyetimiz bulunmamaktadır.⁷ Ancak, bu başlık altında, Dede Korkut Kitabı üzerine yapılan belli başlı temel çalışmalardan bahsetmek istiyoruz. Çünkü herhangi bilimsel bir konu hakkında bir araştırma yaparken bu konuyla ilgili daha önce mevcut çalışmaların neler olduğunu belirtmek akademik incelemeler açısından önemlidir. Dolayısıyla, burada Dede Korkut Destanları üzerindeki belli başlı kitap, makale, bildiri ve tez gibi bilimsel araştırmaları birkaç cümleyle tanıtmamızın faydalı olacağı kanaatindeyiz.

1.2.1. KİTAPLAR

Dede Korkut üzerine yazılmış çok sayıda kitap olduğu bilinmektedir. Bu çalışmalar, gerek yurt içinde gerek yurt dışında yapılmanın yanı sıra, Türk Cumhuriyetlerinde de ortaya konulmuştur. Söz konusu eser üzerine yapılan müstakil kitaplar haricinde de, Dede Korkut’un ismi çeşitli eserlerde geçmekte ve Oğuz Türkleriyle ilgisi belirtilmektedir. Bunun açık bir örneği, Ahmet Cevdet Paşa’nın “*Peygamberler ve Halifeler Tarihi*” adlı eserinde görülmektedir. Bu eserde, Osmanlıların soyu hakkında değişik rivayetler olduğu ve Türk soy-sop bilginlerinin Osmanlıların, Oğuz’un büyük oğlu Kayı boyundan geldiği belirtilmektedir. Hanlığın, Oğuz Han’ın vasiyeti gereği Kayı ve evladına verildiği söylenmekte, bunun da

---

⁷ Bunun sebebi daha önce bu tür çalışmaların yapılmış olmasıdır. Mesela Ali Berat Alptekin, *Türk Dünyası Araştırmaları* dergisinde yayımlanan “Dede Korkut Hikâyelerinin Motif Yapısı” adlı makalesinde Dede Korkut hikâyeleri ile ilgili çeşitli bibliyografya çalışmalarının yapıldığını söylemekte ve dipnotta “Türk Folklor ve Etnografya Bibliyografyası”nın 1971, 1973 ve 1975 yıllarında yayınlanan üç cildi ile Süleyman Tülüçü’nün Nisan 1984 tarihli *Türk Kültürü* dergisinde yayımlanan “Dede Korkut Kitabı’nın Dünya Dillerine Tercümesi” başlıklı makalesini örnek vermektedir (Alptekin 1989). Orhan Şaik Gökyay’ın “Dedem Korkudun Kitabı” isimli eserinde de Dede Korkut Kitabı üzerine yapılan çalışmaları tanıttığını hatırlamak gerekir (Gökyay 2000). Ayrıca Faik Utkan Denizer, *Turkish Studies* dergisinde yayımlanan ve Dede Korkut Kitabı hakkındaki son çalışmaları tanıtan “Dede Korkut Oğuznâmeleri Üzerine Yeni Çalışmalar” başlıklı bir yazı kaleme almıştır (Denizer 2006).

doğrulunu ispatlamak için Türkmenlerin⁸ arasında Korkut Ata adında bir azizin olduğu ifade edilmektedir. Eserde Korkut'un, saltanatın Kayı Han evladına geçerek, ahir zamana kadar süreceğini naklettiğini ve Osmanoğullarının Kayı Han evladından olduğunu söylediği dile getirilmektedir (Ahmet Cevdet Paşa 1999: 1341).

Bunun dışında, müstakil olarak yazılmış pek çok kitabın varlığını biliyoruz. Bu çalışmaların içinde, hem ilk ciddi araştırma olması hem de Dede Korkut Destanlarını bütün yönleriyle ele alması açısından şüphesiz Orhan Şaik Gökyay'ın hazırladığı "Dedem Korkudun Kitabı" adlı eser, DKD üzerine hazırlanan en önemli çalışmalardan biridir. Bu eserde, Dresden ve Vatikan nüshalarının metni, tek metin halinde verilmiştir. Yani, iki nüshanın okunması⁹ neticesinde oluşturulan bir metinle karşı karşıyayız. Yayımlandığı tarihte, DK üzerine yapılan hemen hemen bütün araştırmaları derli toplu olarak değerlendirmeye çaba gösteren yazar, metinlerden sonra "Söz Dizisi", Kişi ve Boy Adları" ve "Yer Adları" başlıklarına yer vermiştir. Girişte, önce DKK'nın "Yazmalar"ından bahsedilmiş, sonra DKK hakkındaki inceleme ve popüler eserlerin tanıtıldığı "Basmalar" kısmı topluca değerlendirilmiştir. "Basmalar" kısmındaki bu çalışmaların Türkçe ve Yabancı Diller'deki yayınları tanıtılarak, bunlar ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır. Mesela, DK destanlarının Almanca yayınlanmış metni ile İtalyanca ve Rusça inceleme yayınları tanıtılmıştır. Ayrıca, "İşlenmiş Hikâyeler" başlığıyla destanların manzum, mensur ve oyun olarak hazırlananları sıralanmıştır.

"Dede Korkut Hikâyeleri ve Tarih" başlığı altında, tarihte ve destanlarda Oğuzlar hakkında bilgi verilen bu eserde, ayrıca DKK'nda izlenebilen tarihi olaylardan ve hikâyelerde görülen tarih izlerinden söz edilmektedir. Kitapta, DK ile ilgili başka tarihi kayıtlardan (Osmanlılar, Hacı Bektaş Vilayetnamesi) bahsedildikten sonra, "Dede Korkut Destanları Üzerine" başlığıyla hikâyelerin yazıya geçiriliş tarihi, yeri ve yazanı hakkındaki tartışmalar değişik alimlerin görüşlerinden özetlenerek verilmektedir. Yazar, daha sonra konuyla ilgili kendi görüşünü dile getirmektedir. Eserin ilerleyen sayfalarında "Dede Korkut'un Coğrafyası" başlığı ile DKD'nda bulunan iller, şehirler, nehirler, dağlar, ormanlar

⁸ Ahmet Cevdet Paşa'nın bahsettiği bu Türkmenler, o dönem (1800'lü yıllar) Anadolu'da yaşayan Avşar, Varsak, Beğdilli gibi göçebe Türkmenler olabilir.

⁹ Burada, Dresden nüshası esas alınmış ve Vatikan nüshasındaki farklılıklar italik olarak verilmiştir.

vs. anlatılmakta ve sonraki bölümde destanlarda geçen kişiler (Oğuz ve kafir beyleri) etraflıca tanıtılmaktadır. Yazar, araştırmasının “Kitap ve Üslup” bölümünde destanların muhteva, dil ve kelimelerini incelemiştir. Önemli bölümlerden biri de, “Motifler ve Törelere” kısmıdır. Motifler kısmı ‘İslami Motifler’, ‘Şamani Motifler’ ve ‘Başkaca Motifler’ şeklinde ele alınıp, belli başlı motifler izah edilmiştir. Burada yer alan motif indeksin eksikliği, bu motiflerin motif indekse göre çıkarılmamış olması, sadece bazı motiflerin açıklanmasıdır. Töre kısmında ise örf ve adetlerden, yaşayış tarzından bahsedilerek bozkır yaşam tarzının destanlara yansıdığı ifade edilmiş ve bunun getirdiği iktisadi hayattan bahsedilmiştir. Daha sonra “Hikâyelerden Yaşamakta Olanlar” başlığıyla Beyrek, Tepegöz ve Deli Dumrul hikâyelerinin yaşayan varyantlarına yer verilmiştir.

Son olarak, “Ekler” kısmında Yazıcıoğlu Ali’nin “Tarih-i Âl-i Selçuk” adlı eserin baş tarafında bulunan oğuzname parçası (Topkapı Sarayı Oğuznamesi), günümüz Türkçesiyle verilmiş ve ek bibliyografya ile sonradan çıkan çalışmalar tanıtılmıştır. Sonuç kısmıyla bu çalışmada yapılanlar ve varılan sonuçlar ifade edilmiştir (Gökyay 2000).

Diğer önemli bir çalışma, Muharrem Ergin’in doktora tezi olarak hazırladığı “Dede Korkut Kitabı”dır. Gökyay’ın ele aldığı problemlerin aynısını, eserin grameri hariç, aşağı yukarı ele alan Ergin, çalışmasını iki cilt halinde hazırlamıştır. İlk cilt giriş, metin ve faksimileden (tıpkıbasım) oluşmuştur. Giriş de, “Dede Korkut’un Adı”, “Dede Korkut Kitabının İçindekiler”, “Dede Korkut Hikâyelerinin Niteliği”, “Dede Korkut Hikâyelerinin Sayısı”, “Tarihi Kaynaklarda Dede Korkut”, “Korkut İsmiinin Yayıldığı Alan ve Bugün Yaşayan Dede Korkut Hikâyeleri”, “Dede Korkut’un Coğrafyası”, “Dede Korkut Hikâyelerinin Teşekkül ve Tespit Tarihi”, “Dede Korkut Üzerindeki Çalışmalar”, “Nüshaların Karşılaştırılması” başlıklarından oluşmuş ve hemen hemen bu konuyu ele alan tüm araştırmacıların incelediği başlıklarla araştırmasını ortaya koymaya çalışmıştır.

Metin kısmında destan metinleri, faksimile kısmında nüshaların orijinali verilmiştir. Yazar, destanların önce özetlerini vermiş, sonra bazı açılardan değerlendirmeler yapmıştır. Ergin, bu çalışmasında Dresden ve Vatikan nüshalarının

edisyon kritiğini (tenkitli metin) yaparak metinleri hazırlamış ve Vatikan nüshasının Dresden nüshasından farklı olan kelime ve harflerini dipnotta göstermiştir.

İkinci cilt, iki bölüm halinde hazırlanmış olup, ilk bölüm kelimelerin indeksine ayrılmıştır. İkinci bölüm ise, Dede Korkut Kitabı'nın gramerine ayrılmıştır. Bu bölümde, "Dede Korkut'un Dili", "Nüshaların Dili, Kelime Kadrosu, Ses Hususiyetleri (sesler, ses hadiseleri, ses değişimleri), Şekil Hususiyetleri (kökler ve ekler, yardımcı sesler, yapım ekleri, isim, sıfat, zamir, zarf, edat, fiil), Sentaks Hususiyetleri (kelime grupları, cümleler, birleşik cümle)" başlıkları altında, eser ayrıntılı bir gramer incelemesine tabi tutulmuştur (Ergin 1997).

Dede Korkut üzerine önemli çalışmalardan birini, "Dede-Korkut Oğuznâmeleri" isimli eseriyle M. Fahrettin Kırzıoğlu yapmıştır. Kırzıoğlu, tarihsel bakış açısıyla hazırladığı eserinde, daha çok tarih kitaplarından yararlanarak DKD'nda geçen yer ve şahıs isimlerinin gerçekliğini ispatlamak çabasını gütmüştür. Bu eser, iki kitaptan oluşmuştur. Birinci kitabın başlangıç kısmında, Dede Korkut kitabında geçen yer ve şahıs isimleri üzerinde durulmak suretiyle, bu isimlerin Arşaklılara dayandığı ispata çalışılmaktadır. Örneğin, Arşak hanedanına mensup Bagavat ismi, Bamsı Beyrek ile ilişkilendirilmektedir. Yazar, DKD sayesinde, Ermeni devletini kuran Arşaklıların, Türkmen ve Oğuz olduğunun açığa çıktığını söylemekte ve Dede Korkut Oğuznâmeleri derken, aşağıdaki on üç eserde adı geçen Dede Korkut anlatılarının kastedildiğini ilave etmektedir:

- 1- Dede Korkut'un Dresden Nüshası
- 2- Dede Korkut'un Vatikan Nüshası
- 3- Bayburtlu Osman Efendi'nin *Bahr ül-Ensab* isimli eseri
- 4- Topkapı Sarayı Oğuznâmesi (Yazıcıoğlu Ali'nin *Tarihi Âl-i Selçuk* isimli eserinde)
- 5- *Destûr-Name-i Enveri*'de geçen Boğdaz-Aman destanının rivayeti
- 6- Bitlisli Şeref Han'ın *Şerefnâmesi*'ndeki Boğduz-Aman rivayeti
- 7- *Dürer üt-Tican*'daki Arasoğlu Basat Hikâyesi (Ebu Bekir bin Abdullah bin Aybek üd-Devadari)

- 8- Buharalı Hafız Derviş Ali Çengi'nin *Tuhfet üs-Sürûru*'ndaki Okçu Kozan Destanı
- 9- *Hazihir-Risalet-i Min Kelimat-ı Oğuznâme El-Meşhur Bi-Atalar-Sözü* eserindeki Oğuznamelere benzer bir kısım
- 10- *Cami'üt-Tevarih*'de geçen Oğuzname Parçaları
- 11- *Şecere-i Terakime*'de geçen Dede Korkut Oğuznamelerine benzer parçalar
- 12- 1638'de Alman Prof. Adam Olearius'un Derbent yerlilerinden derlediği an'aneler
- 13- Leningrad Oğuznamesi (Prof. Çobanzade, burada Dede Korkut'un 13. hikâyesini bulduğunu söyler.).

“Dede-Korkut Oğuznâmeleri” isimli eserin *Giriş Bölümü*'nün 1. Kısmı'nda dokuz tane tarih kitabına dayanılarak Part İmparatorluğunu kuran Arsaklıların Türk olduğu ispat edilmek istenmektedir. Bu eserler ve sahipleri ise şöyledir:

- 1- *Tekmiletül-İber*, Abdullah Suphi Paşa,
- 2- *Tarih-i Âlem*, Süleyman Hüsnü Paşa,
- 3- *Resimli Türk Tarihi*, Rıza Nur,
- 4- *Ermeniler*, Amasyalı Esad Uras,
- 5- *Hazar Türkleri*, Reşit Saffet Atabinen,
- 6- *Tarih:I*, M. Şemsettin Günaltay,
- 7- *Helenizm Tarihi'nin Anahatları*, M. E. Bosch,
- 8- *Tarih Kurumu'na Açık Mektup*, İsmail Hami Danişmend,
- 9- *Umumi Türk Tarihine Giriş*, Zeki Velidi Togan.

Giriş Bölümü'nün 2. Kısmı'nda, oğuznameler ve başka yazılı kaynaklardan hareketle, Oğuz Türklerinin Doğu Anadolu, Azerbaycan ve Gürcistan'a çok eski bir tarihten beri yerleştiği ve Dede Korkut'ta geçen bazı isimlerin, tarihte yer alan kişiler olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda, yer isimlerinin de, tarihte ve günümüzde mevcut yerleşim bölgeleriyle bağlantısı kurulup ispatlanmaya çalışılmaktadır.

Mesela yazar, “Ak-Saz. (11. Boy: “Ak-Kaya”da anlatılan “soylama”ında Kazan devamla diyor ki, “Ak-Saz’unğ arslanında bir köküm var/ Kaz-alaca yondunğu turgurmaya”). Buranın, eski merkez “Ağca-Kala” yıkıntıları önünde ve Arpaçayı’nın Aras’a kavuşmazdan yarım saat kadar yukarısındaki yatağı boyunda bugün “Ağ-Kamışlık” denilen sazlık olduğu anlaşılıyor. (6. Boy’da da “Ağca-Sazlar” içinde bulunan “Canavarlar serveri Kağan-aslan”dan bahsediliyor.)” örneğini vererek, DKD’nda geçen Ak-Saz’ın bugün Kars’ta bulunan Ağ-Kamışlık olduğunu ifade etmektedir. İkinci Kitap’ta ise, *Bahrü’l-Ensab* ve Topkapı Sarayı Oğuznamelerinin transkripsiyonlu metinleri ve izahları verilmiştir (Kırzioğlu 2000).

Semih Tezcan da, “*Dede Korkut Oğuznameleri*” isimli çalışmasıyla bu alana¹⁰ katkıda bulunmuştur. Hendrik Boeschoten ile hazırladıkları ortak çalışmalarında Tezcan, Dresden ve Vatikan nüshalarını yeni bir okuma denemesiyle ayrı ayrı olarak transkripsiyonlu metinleriyle birlikte yayınlamıştır. Ayrıca, çalışmanın girişinde çalışmanın metodundan, transkripsiyon ve transliterasyondan bahsedilmiş, aktarmada kullanılan işaretler, yazım ve noktalama meselelerinden söz edilmiştir (Tezcan-Boeschoten 2000).

Tezcan’ın “*Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*” adlı eserinden de bahsetmekte fayda vardır. Daha önce ortak yazarlı hazırlanan Dede Korkut Oğuznameleri eserinin bir devamı niteliğinde olan bu kitap, ilk kitabın okuyuşu temelinde Vatikan ve Dresden nüshalarındaki kelimeler üzerine açıklamalar yapmıştır. “Başlangıç Notları”nda, çalışmanın metodunu kısaca izah eden yazar, ayrıca “bre/mere” kelimesine ayrı bir başlık ayırmıştır. Bundan başka, Ergin ile Gökyay’ın yaptığı okuma hatalarını tek tek açıklayıp, kendi okumasındaki kelimelerin doğruluğunu ispatlamak için deliller getirmiştir (Tezcan 2000).

Osman Fikri Sertkaya, “*Dede Korkut Kitabı Dresden Nüshasının ‘Giriş’ Bölümü*” adı ile bir inceleme hazırlamıştır. Eser, dört bölümden oluşup ilk bölüm Dede Korkut’un Dresden Nüshası üzerine yapılan çalışmalara ve yayınlara ayrılmıştır. İkinci bölümde, Dresden Nüshasının giriş (mukaddime) bölümünün

¹⁰ Üzerinde yapılan çalışmaların sayısı göz önünde bulundurulduğu zaman, Dede Korkut Destanları için alan (disiplin) kelimesinin kullanılmasının yanlış olmayacağı kanaatini taşıyoruz.

renkli tıpkıbasımı (faksimile) ile metnin yeni okunuşuna yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, mukaddimede geçen yetmişden fazla kelime ve şekil açıklanmakta, böylece metin daha anlaşılır kılınmaktadır. Dördüncü bölümde ise, mukaddimedeki dört soylama, Türk şiir yapısı geleneğine göre incelenmekte ve hece vezni ile yazılan bu soylamaların asli yapıları tahlil edilmektedir. Ayrıca, yazar, mukaddimenin dışındaki her destanı, bu çalışmadaki benzer metotla ayrı birer cilt halinde yayınlayacağını ve on üç ciltlik bir DKK Külliyyatını oluşturarak Türk kültür tarihindeki yerine yerleştireceğini ifade etmektedir (Sertkaya 2006).

Osman Fikri Sertkaya'nın talebesi Mustafa S. Kaçalın'ın "*Oğuzların Diliyle Dedem Korkudun Kitabı*", konuyla ilgili bir başka çalışmadır. Yeni bir okuma çabası ürünü olan bu eser, transkripsiyonla birlikte metnin günümüz Türkçesine aktaracak şekilde hazırlanmıştır. Yazar, bugünün söyleyişine uzak kelimeleri günümüze uyarladığını, kelimelerin hazinesine dokunmadığını, anlayamayacağını düşündüğü kelimeleri metin yanında araç içinde ve ayrıca kitap sonunda abece dizisiyle verdiğini, böylelikle eserin aynı anda hem bilim adamlarına, öğrencilere hem de okuyucuya hitap ettiğini ifade etmektedir. Kitapta bir önsözden sonra, sırayla mukaddime ve on iki destanın okumaları transkripsiyonla verilmiştir (Kaçalın 2006).

Aynı yazarın, Vatikan nüshasından faydalanarak "*Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-namesi*" adıyla hazırladığı bir başka çalışması daha bulunmaktadır. Bu eserde, yazar, Vatikan nüshasının daha önce Orhan Şaik Gökyay'ın çalışmasında metin içerisine italik yazıyla eklendiğini, Muharrem Ergin'in çalışmasında dipnotla verildiğini söylemekte ve ilk defa Vatikan nüshasının tam metnini, transkripsiyonla kendisinin gerçekleştirdiğini ifade etmektedir. Oysa, Semih Tezcan'ın 2000 yılında basılan eseri dresden nüshasıyla beraber vatikan nüshasının da transkripsiyonlu metnini vermişti.

Ancak, Kaçalın kendi kitabının 1998'de hazırlanıp TDK'ya verildiğini, fakat yedi yıl boyunca bekletilip bir türlü basılmadığını belirtmektedir. Muhtemelen bundan dolayı, kitabında yukarıdaki ifadeyi kullanmıştır. Çalışma, "Birkaç Söz" ve altı hikâyeden oluşan metin kısmından sonra "Açıklamalar", "Dizin", "Ek" ve bir "Sözlükçük"ten meydana gelmiştir (Kaçalın 2006).

Saim Sakaoglu da, bu alana katkıda bulunanlar kervanına katılmıştır. Onun “*Dede Korkut Kitabı İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar*” ismini taşıyan ve iki cilt halinde hazırladığı eseri, dört bölümden oluşmuştur. İlk bölüm, “Dede Korkut Üzerine Yazılar, Konuşmalar” başlığıyla verilmiş olup burada Sakaoglu’nun makaleleri, bildirileri, bir konferansı, bir mülakatı ve bir tanıtma yazısı bulunmaktadır. Ayrıca, “Haberler” başlığıyla iki yazı daha buraya eklenmiş vaziyettedir. İkinci bölümde, “Dede Korkut Hikâyelerinin Türkiye’deki Anlatmaları” başlığı altında Beyrek, Tepegöz ve Deli Dumrul destanlarının sözlü gelenekte yaşayan varyantları verilmiştir. “Bir Boyun Hikâyesi: Salur Kazan’ın Evi Yağmalandığı Boy” başlığı, üçüncü bölümü oluşturmaktadır. Burada Salur Kazan hakkındaki Jirmunski’nin bir makalesi, bu destanın yazma ve basmalardaki metinleri, sadeleştirilen yayımları, nazma çekilenleri, Türk dünyasının çeşitli lehçelerine aktarılanları belirtilerek Salur Kazan hakkındaki değişik çalışmalar sıralanmış durumdadır. Dördüncü bölüm, çeşitli metinler ile Beyrek, Tepegöz, Deli Dumrul destanlarını, Dede Korkut’un efsanevi hayatı etrafında anlatılanları, bu destanları ve bunların derlenen metinlerini ihtiva etmektedir (Sakaoglu 1998).

DK üzerine Azerbaycanlı birçok bilim adamının çalıştığı bilinmektedir. Araslı, Cemşidov ve Abdullah gibi araştırmacılar bunlardan bazılarıdır. Azerbaycanlı Kemal Abdullah, “*Gizli Dede Korkut*” isminde bir kitap yazmıştır. Ali Duymaz’ın Türkçe’ye aktardığı bu eserde, DKK sözlü dönemden yazıya, mitolojiden edebiyata geçiş aşamasında bir ürün olarak değerlendirilmektedir. DKK’na bir yönüyle destan, bir yönüyle yazılı edebiyat ürünü olarak bakan yazar, söz konusu esere yeni bir yaklaşım getirmektedir.

Gerek muhteva gerek tipler, gerekse dil ve üslup özellikleri bakımından DK’u geçiş eseri olarak niteleyen yazar, mitolojik ekolün yanı sıra psikoanalitik tahlillerden de istifade etmiştir. Ayrıca “söz-yazı”, “kaos-kozmos”, “cehalet-bilgi” gibi çeşitli zıtlık ve mücadele temel esasında mukayeseler yapılmaktadır. Yazarın DKD’nı Yunan mitolojisiyle yaptığı mukayeseler de, gözden kaçmamaktadır. Kitabın birkaç başlığı ise şöyledir: Açık ve Gizli Dede Korkut, Mantıksızların Mantığı, Mit ve Yazı, Ahlaki Yasaklar, Beyrek’in Talihi, Niçin Tepegöz’ün Tek Gözü Vardır (Abdullah 1997).

Üçler Bulduk'un Türkiye Türkçesine aktardığı "Kitâb-ı Dede Korkud" eseri de bu alanda yapılan önemli çalışmalarındandır. Azerbaycan'da kaleme alınan bu kitabın yazarı Prof.Dr. Şamil Cemşidov'dur. Bu çalışma, yazarın doktora çalışması olup sonradan kitaba dönüştürülmüştür. Yazar, eserin başından sonuna kadar Dede Korkut destanlarını Azerilerin milli destanı olarak göstermekte ve bu noktayı sürekli vurgulamaktadır. Kitabın birinci bölümünde Türkiye'de dahil olmak üzere dünyanın değişik ülkelerinde Dede Korkut Kitabı hakkında yapılan çalışmalar tanıtılmıştır. İkinci bölümde, yazarın dar milliyetçilik görüşüne bağlı olarak Dede Korkut'ta geçen yer isimleri verilmiş ve bunların her biri Azerbaycan'ın bir bölgesinde gösterilmiştir. Üçüncü bölümde ise DKH'nin konusu ve ana fikri üzerinde durulmuştur. Burada destanın ana fikri ve destanların verdiği mesaj vurgulanmıştır. Dördüncü bölüm, DKD'ındaki bedii hususiyetlere ayrılmıştır. Bu bölümde destanlar şekil açısından incelenip onlardaki tasvir ve ifade vasıtalarından bahsedilmiştir. "Dede Korkud Ananeleri Devam Ediyor" başlığıyla yazılan beşinci bölümde ise motiflerden hareketle Dede Korkut destanları ve ondan etkilenen "Halk Hikâyeleri"nden bahsedilmiş ve bu motiflerin ortak noktaları üzerinde durulmuştur (Cemşidov, 1990).

Dede Korkut Destanları hakkında bir çeviri çalışması da 2004 yılında Kırgızistan'da yapılmıştır. *Korkut Ata Kitebi* adıyla hazırlanan bu çalışma, Azerbaycan'da 1988 yılında Cazıçı Kitabevince basılan ve Dresden nüshasının orijinali yanında içinde onun çağdaş Azerbaycancasının da yer aldığı *Kitabi-Dede Korkud* adlı eserin metni esas alınarak üç bilim adamı tarafından Kırgızcaya aktarılmıştır. Bu çevirmenler, İbragim Abduvaliyev, Tamara Abılkasımova ve Gülnara Satimkulova adlı yazarlardır. Kitapta İbragim Abduvaliyev'in "Kiriş Söz"ünden sonra Mukaddime'den başlamak üzere on iki boyun Kiril alfabeli Kırgızca metni yer almaktadır. Boylardan sonra Dede Korkut Destanları ile ilgili yapılan çalışmalar "Korkut Ata Kitebi Boyunça Adabiyattar" başlığı altında bibliyografik bir şekilde sıralanmıştır. Yazarlar, kitabın sonuna bir sözlük, yer ve isimler dizini eklemeyi de unutmamışlar. Çevirmenlerden Tamara Abılkasımova ve Gülnara Satimkulova'nın, bibliyografyadan sonra ayrıca "Til Baylığı-Eldin Tarihinin Küzgüsü" (Dil Zenginliği- Halkın Tarihinin Aynası) başlığıyla bir yazıları da mevcuttur (Valiyev vd. 2004).

DKD hakkında kitap yazan araştırmacılar arasında “*Bir Destan Kahramanı Salur Kazan*” isimli küçük, ama önemli araştırmasıyla Ali Duymaz da vardır. Eserde, DK’ta önemli bir yeri olan Salur Kazan’ın Oğuz ve Kıpçak sahasındaki metinlerden yer alışından hareketle, onun tarihi kişiliği, kahramanlık yönü anlatılmaya çalışılmıştır. Salur Kazan’ın Akkoyunlular devrine ya da daha erken bir döneme (X.-XI.) çıkarıldığını belirten araştırmacı, onun coğrafyasını da Orta Asya, Horasan, Azerbaycan ve Kuzey Doğu Anadolu bölgesi olarak göstermektedir. Yazar, Salur Kazan’ın Türkmen, Kazak ve Tatar destanlarında yer aldığını da sözlerine eklemektedir. Duymaz, eserin ilk bölümünde, “Dede Korkut Kitabı’nda Salur Kazan”, “Tarihi Kaynaklarda Salur Kazan” ve “Türkmen Sözlü Rivayetlerinde Salur Kazan” başlıklarını vererek onun Oğuzlarla ilgili kaynaklarda yer almasını belirlemeye çalışır. İkinci bölüm, Salur Kazan’ın Kazak Kobılandı Batır ve Tatar Ak Kübek destanlarında yer almasına ayrılmıştır. Üçüncü bölüm, Salur Kazan’ın tarihi ve destani kişiliğinden bahsetmiştir. Metinler kısmında, Salur Kazan isminin bulunduğu değişik eserlerden onunla ilgili metin parçaları verilmiştir (Duymaz 1997).

Bir başka okuma denemesi Ergin’in yayınından istifadeyle Bekir Sami Özsoy tarafından yapılmıştır. Yazar, çalışmasına “*Dede Korkut Kitabı (Transkripsiyon-İnceleme-Sözlük)*” ismini vermiştir. Bir giriş ve beş bölümden oluşan kitabın asıl metinleri, latin harfleri ile tertiplenen kitaplar gibi sağdan sola doğru, sahife numarasıyla açılacak düzende ortaya konulmuştur. Giriş bölümünde DK’un adı ve kitabı tanıtılmış, birinci bölümde DKK’nın yazma nüshaları karşılaştırılıp çalışmada esas alınan dresden nüshasının içindekiler anlatılmış ve hikâyeler özetlenerek verilmiştir. İlaveten, Dede Korkut hikâyelerinin sayısı ve özellikleri değerlendirilerek incelenmiştir. Bu bölümde, ayrıca, tarihi kaynaklarda DK ve DKK üzerine yapılan çalışmalara yer verilmiştir. İkinci bölümde dresden nüshasının orijinal metni, altına da transkripsiyonlu okunuşu verilmiştir. Üçüncü bölümde bir sözlük bulunmaktadır. Dördüncü bölüm hikâyelerdeki edebi sanatlara ve örneklerine yer vermiştir. Yazar, bibliyografyayı beşinci bölüm olarak kitabına almıştır (Özsoy 2006).

Dede Korkut’un cümle yapısı ile ilgili bir çalışmayı da, İsmet Cemiloğlu yayınlamıştır. “*Dede Korkut Hikâyeleri Üzerine Söz Dizimi Bakımından Bir*

İnceleme” adındaki bu eser, Ergin’in çeviriyazılı metnini esas alarak DKD’nda kelime grupları, cümle gibi problemleri ele alarak eseri söz dizimi açısından incelemeye tabi tutmuştur (Cemiloğlu 2001).

Burada belirtmek istediğimiz son çalışma, Ömer Zeki Defne’nin doktora tezi olarak hazırladığı ve sonra TDK tarafından kitap olarak yayınlanan “*Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Edebi Sanatlar Bakımından Bir Araştırma*” isimli incelemedir. Yazar, bir önsözden sonra mürsel mecaz, mübalağa, hüsn-i talil, tecahül-i arif, tariz, teşbih, istiare, teşhis ve intak, irsal-i mesel, tezat, kinaye ve seci gibi tüm edebi sanatları Dede Korkut destanlarına uygulamıştır. Her edebi sanatı, önce kısaca açıklayan yazar, sonra bu sanatın örneklerini Dede Korkut destanlarında bularak örneklendirmiştir (Defne 1988).

1.2.2. MAKALELER

Yukarıda tanıttığımız belli başlı kitapların dışında DKD üzerine yazılmış çok sayıda makaleler mevcuttur. Bunlardan iki tanesi, Ali Berat Alptekin ve Esmâ Şimşek tarafından kaleme alınmıştır.

Bu yazılardan biri, “Dede Korkut Hikâyelerinin Motif Yapısı” başlıklı makale olup, DKD’nın motif indeksini oluşturan ilk ve tek incelemedir. Bu makalede, Divan-ı Lügati’t Türk, Orhun Abideleri, Kutadgu Bilig ve Dede Korkut gibi başlıca eserlerin önemine değinilmiş ve bu eserlerin çeşitli yönlerden incelendiği ifade edilmiştir. Bu şaheserler arasında, Dede Korkut’un bütün yönleriyle diğer eserlerden önemli olduğu söylenmektedir. Ayrıca, Dede Korkut üzerine yapılan yerli ve yabancı araştırmalardan (makale, kitap vs.) bahsedilmiş ve bu eserin bir bibliyografyasının yapıldığı belirtilmiştir. Dede Korkut üzerine çok değişik çalışmalar yapılmasına rağmen, motif indeksinin¹¹ çıkarılmadığını ve ilk denemenin bu makaleyle yapıldığını söylemektedir. Yine, bu yazıda, Dede Korkut Destanları’nın motiflerinin motif indeks eserine göre, büyük ölçüde çıkarıldığı dile getirilmektedir (Alptekin-Şimşek 1989).

¹¹ Bu makalenin yazarları, gerek masal gerek halk hikâyeleri üzerine hazırladıkları çalışmalarında sürekli *motif indeks* yerine *motif yapısı* kavramını tercih etmişlerdir.

Aynı yazarların “Türk Destanlarının Motif Yapısı” başlıklı diğer makalesinde, Türk destanlarıyla ilgili çok sayıda çalışmanın yapıldığından bahsedilerek, dipnotta bu eserlerden bazıları sıralanmıştır. Ancak, makalenin amacının bu destan çalışmalarını tanıtmak ya da eleştirmek olmadığı, Türk destanlarının motiflerinin çıkarılması olduğu ifade edilmiştir. Yazarların destan motiflerini çıkarmak istemelerinin sebebi, insan hafızasının zamanla öğrendiği bilgileri unutmasındandır. Yazarlar, bu unutmayı¹² engellemek için destan motiflerini çıkarmayı gerekli görmüşler. Motifleri çıkarılan destanların metinlerinden ziyade, onların özetlerinden yararlanılmıştır. Sadece Manas’ın bile yüz binlerce mısra olması, destan özetlerini kullanmanın tercih sebebini açıkladığını belirten araştırmacılar, bazı destan metinlerini de bulamadıklarını sözlerine eklemektedirler.

Çalışmada kullanılan destan özetleri, “İslam Öncesi Türk Edebiyatı Metinleri (Sakaoğlu)”, “Edebiyat Tarihi (Atsız)”, “Resimli Türk Edebiyatı Tarihi (Banarlı)”, “Sibiryadan (Radlof)” ve “Tarihte ve Bugün Şamanizm (İnan)” gibi eserlerden temin edilmiştir. Bunların haricinde, Bahaeddin Ögel’in “Türk Mitolojisi” adlı eserinin metin özellikli kısımlarından yararlanılmıştır. Battal Gazi destanı daha önce çalışıldığı, Danişment Gazi onun devamı olduğu, Köroğlu halk hikâyeciliği geleneği içinde değerlendirildiği için çalışmaya dâhil edilmemiştir. Kazak, Kırgız, Özbek destanları da şimdilik ele alınmamıştır. Türk destanlarının motif yapısı (indeks), derli toplu halde ilk defa bu yazarlar tarafından ele alınmış ve Thompson’un “Motif İndeks” isimli eserinden istifade edilmiştir. Motif İndeks’te olmayan motifler, (...) ve (T) şeklinde gösterilerek Türk destanlarına ait olduğu açıklanmıştır (Alptekin-Şimşek 1990).

Saim Sakaoğlu, “Dede Korkut Kitabı İnelemeler-Derlemeler-Aktarmalar” adlı eserinde yayınladığı “Dedem Korkut Hikâyelerinde Sayı Kavramı: Üç, Yedi ve Kırk Sayıları” başlıklı makalesinde, halk anlatmalarının, özellikle destan, masal ve halk hikâyeleri, çeşitli özellikleriyle benzerlik taşıdığını söylemektedir. O, bu yazısında üç, yedi, kırk gibi sayıları DKD’nda nasıl yer aldıklarından bahsederek, bu sayıların belirli kullanım yerlerinin olduğunu (3 kardeş, 3 zor iş, 3 gün 3 gece, 7 gün

¹² Muhtemelen yazıda, destan metinlerinin unutulması vurgulanmak istenmektedir. Destan metinlerinin unutulmasını önlemek için bunların motiflerinin çıkarılması gerekliliği dile getirilmiştir.

7 gece, 40 gün 40 gece gibi) söylemekte ve bunların kullanım yerlerini tek tek örneklendirmektedir (Sakaoğlu 1998 :37-51).

Konuyla ilgili başka bir makale, Warren S. Walker tarafından kaleme alınmıştır. Bu makalede Dede Korkut Homeros'un, Virgilius'un, Dante'nin eserlerine benzetilerek onlar gibi, dünya edebiyatının şah eserleri arasında değerlendirilmiştir. Dede Korkut'un edebi bir üründen ziyade, anonim ve halk içinden çıkmış ve yaşayan bir eser olduğu söylenmektedir. Bu sonuca, eserin değişik açılardan incelenmesiyle varılıyor. Bu açılar eserin tümünün, bazı destanlardaki (2., 3., 5., 6., 8., 11., 12. destanlar) olayların ve bazı anlatım özelliklerinin incelenmesiyle ortaya konulmuştur. Eğer, bu eser bir şahsın kaleminden çıksaydı, kompozisyon açısından ilk hikâye olan Boğaç Han yerine, daha uygun bir hikâye konulabilirdi. Yine, hikâyede rastlanan mantıksızlıklar, bir edebi üründe olmaması gereken tarzdadır. Ayrıca, Dede Korkut bir şahsın edebi eseri olsaydı, 12 destanın birbirini desteklemesi gerekirdi. Oysa, her biri müstakil, ayrı kahramanların hikâyesidir. Bundan başka, 11. destanın sonunda Alp Rüstem'in gençliğinde yaptığı bir hata ve başka anımsatmalar ve hatırlatmalar olmamalıydı. Bu münferit ve bağımsız parçacıklara atıf yapılmazdı. Yine destanlardaki evrensel temalar, eserin menşeyinin halk olduğunu gösteriyor (Örneğin Bamsı Beyrek, Tepegöz vs. hikâyeleri). Tepegözün temeli, kuğu kızı motifine dayandırılmaktadır.

Eser, üslup açısından da halk menşeli olduğunu göstermektedir. Mesela, eserin % 35'i manzumdur ve manzum eserler okunmak için değil, çalınıp söylenmek için teşekkül etmişlerdir. Ayrıca, kalıplaşmış ifadeler eserin halk menşeyini gösterir. Eser, ozanların çalınıp söylemesi için teşekkül etmiştir diyen araştırmacı, kitabı yazıya geçiren müellif meselesini değerlendirmeye almamıştır (Walker 1979).

Jirmunnsky'nin Salur Kazan üzerine kaleme aldığı makalesinden de bahsetmek gerekir. İsmail Kaynak tarafından Rusça'dan Türkçe'ye çevrilen bu makalede, ikinci destan (Salur Kazan'ın Evinin Yağmalanması) üzerinde durulmuştur. Yazar, DKD'ndaki birçok şiirin Oğuzların daha IX.-X. asırda Sırderya boylarındayken oluştuğunu ve Oğuz göçleriyle birlikte bu şiir parçalarının Kafkasya ve Anadolu'ya geldiğini söylemektedir. Yine, Bayındır boyunun Oğuzlara

hükmettiği Akkoyunlular döneminde, Bayındır Han'ın Oğuzların efsanevi hükümdarı sayıldığını ifade etmektedir. Fakat Bayındır Han'ın eski destan geleneğinden destek görmediğini, bunun da delilinin onun adına oluşan münferit bir destanın olmayışının gösterilebileceğini, Bayındır Han'ın destanlarda pasif bir rol olarak destanların daha eski kahramanı Salur Kazan'ın yerini aldığını söylemektedir. Salur Kazan, Yakın Doğu'da Bayındır'ın damadı olup aktif bir rol üstlenmiştir.

Jirmunsky, Dede Korkut hakkında tarihi kaynaklardan bilgiler vererek onun halk arasında bilici-kahin olduğunu, mezarının Kasali kasabasında bulunduğuna inanıldığını söyleyerek, Salur Kazan'ın Orta Asya'daki sözlü hikâyelerinden bahsetmekte ve bu hikâyenin konusunu tarihi gerçeklerden aldığını ileri sürmektedir. Bu sözlü rivayet ve tarihi belgelerden yola çıkarak o, bu hikâyenin temelini Oğuzlar ile Peçeneklerin savaşlarına dayandırmaktadır. Peçeneklerin, İt Peçenekler olarak anılmasının DKK'ndaki Salur Kazan'ın evinin yağmalandığı boy hikâyesinde biraz yumuşatıldığını ve Peçeneklerin yerini Gürcü kâfirlerinin aldığını söylemektedir. Salur Kazan'ın annesini, gerçekte Peçenekler kaçırmış ve Salur Kazan'ın annesi onların beyinden hamile kalmıştır. Bu tarihi gerçeklik, hikâyeye Gürcülerin onu kaçırdığını ve Kazan annesini Şökli Melik'ten isterken Şökli'nin annesini ona vermeyeceğini, keşişin oğluna vererek ondan hamile bırakacağı, ondan doğan çocuğun da ona düşman olacağı şeklinde yansıdığı dile getirilmektedir. Salur Kazan'la ilgili çeşitli sözlü rivayetleri ve Salur Kazan'ın gerçekte yaşamış bir Oğuz beyi olduğunu da ifade eden yazar, sonuç olarak DKK'ndaki bu boyu IX. y.y.'da Oğuz-Peçenek mücadelelerine dayandırarak bu tarihi olayların hikâyede değişik şekillerde yansıdığını söylemektedir (Jirmunsky 1975).

Merhum Türkologlarımızdan Abdulkadir İnan'ın da iki yazısını tanıtmakta fayda görüyoruz. İnan'ın "Dede Korkut Kitabında Eski İnançlar ve Gelenekler" adlı makalesi önce "Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi"nde yayımlanmıştır. Daha sonra "Makaleler ve İncelemeler" isimli eserin birinci ve ikinci cildinde toplanan çok sayıda makaleden biri olan bu mühim makalesinde yazar, DK hikâyelerinin eski Türk-Oğuz destanının kalıntıları olduğunu, bu metinlerde Deli Dumrul'un Azrail'i tanımayışından, kadınların erkek meclislerinde bulunuşundan ve başkaca birkaç örnekten hareketle, DKK'da dini taasubun olmadığını ifade etmektedir. DK'taki

anlatılan doğum, evlenme, kurban töreni formüllerinin çok eski çağların Şamanizm devrinden kalıntılar olduğunu söyleyen bilim adamı, dokuzlama, ad verme, kırk kız/kırk yiğit motifi, ant töreni gibi belli başlı adetleri örnekleriyle birlikte izah etmektedir (İnan 1998: 239-252).

Aynı yazarın adı geçen eserinin birinci cildinde “Dede Korkut Kitabındaki Bazı Motifler ve Kelimelere Ait Notlar” isimli bir yazısı vardır. Bu makale de ilk olarak 1938’de *Ülkü Dergisi*’nde yayınlanmıştır. Bu makalede yazar, Dede Korkut hikâyelerinden Bamsı Beyrek’in diğer Türk boylarında da yaygın olduğunu, bu destanın Karakalpakların ve Kırgızların Alpamıs, Başkurların Alpamış ve Özbeklerin Alpamşa ismiyle varlığını devam ettirdiğini belirtmektedir. O, yine, Dede Korkut’taki ayrı ayrı motifleri bütün Türk destanlarında bulunabileceğini söylemekte, fakat Bamsı Beyrek’in sadece belli başlı motifleriyle değil, bütünüyle benzerlikler taşıdığını ifade etmektedir. Ayrıca, Alpamış’ın etimolojik olarak, alp bamsı’nın başka bir ifadesi olduğunu ekleyerek Bamsı Beyrek ve yukarıda adı geçen farklı Türk boylarındaki destanların mevzusunun tıpa tıp aynı olduğundan bahsetmektedir (İnan 1998: 179-181).

Folklor üzerine önemli araştırmaları bulunan İlhan Başgöz, “Epithets In The Book Of My Grandfather Korkut” başlığıyla İngilizce bir makale yayınlamıştır. Bu makale, daha sonra Nebi Özdemir tarafından “Dede Korkut Destanında Epiyetler” adıyla Türkçe’ye çevrilerek *Milli Folklor* dergisinde yayınlanmıştır. Araştırmada birkaç bilim adamının görüşleri kısaca aktarılmıştır. Milman Parry, epiyetlerin bağlı oldukları isimleri uzatarak vezne uydurdukları ve isimle başkaca bir alakaları olmadığını; Bowra, bir kahramanı ötekilerinden ayırmaya yaradıklarını; William Whallon, bağlı olduğu kahramanın karakterini doğru olarak belirttiğini; Gregory Nagy, epiyetin küçük bir kapsüle sıkıştırılmış epizot olduğunu ortaya koymuşlar. Dede Korkut destanına bu görüşleri tek tek uygulayan Başgöz, epiyetlerin Osmanlılarda¹³ varlığına dikkat çekmiştir. Hatta epiyetlerin geçişini Şamanizm kültürüne dayandırmıştır.

¹³ Başgöz, Osmanlı İmparatorluğu sultanlarının, vezirlerinin ve paşalarının isimleri önüne gelen uzun tanımlamalarıyla epiyetler arasında bir ilgi görmektedir.

Başgöz, daha sonra epitetleri kısa ve isme doğrudan bağlı (Deli Dünder); uzun söz kalıpları (Hamid ilin Merdin kalesin depip yıkan, demir yaylı Kıpçak Melike kan kusturan.....Kara Güne oğlu Kara Budak) halinde iki kısma ayırıp incelemiştir. Destanda kahramanların ayrıca; renk (Kara Budak), insan özellikleri (Namert Aruz), mitsel nitelikler (Bıyığını ensesinde yedi defa düğen Kara Göne), fiziki özellikler (Ağ alınlı Bayındır Han), hayvan adları (Şir Şemseddin), akrabalık ilişkileri (Kazan oğlu Uruz), yaş (Aruz Koca), Boy (Kıpçak Melik), mal-mülk-zenginlik (Bin ipekli halıçeli Han Bayındır), mevki-sosyal statü (Han Bayındır), meslek (Bayındır Hanın veziri Kazılık Koca), saygınlık-nüfuz (Türkistan'ın direği Salur Kazan), giyim kuşam (Demir donlu Mamak), adet-gelenek (Yüzü nikablı Bamsı Beyrek), din (Peygamberin sahabesi olan Büğdüz Emen), yiğitlik (Kafirlere kan kusturan Alp Eren), doğum yeri (Kara dere ağzında Allah'ın armağanı olarak doğan Kara Göne) gibi epitetlerle nitelendiğine işaret etmiş ve örnekleri sıralamıştır (Başgöz 1998).

Türkmenistan'da 1945 yılında ilk defa Dede Korkut hikâyelerinden bazılarının “Sovyet Edebiyatı” dergisinde yayımlandığını ve Mati Köseyev tarafından Dede Korkut üzerine önemli bir çalışmanın yapıldığını, aynı zamanda Mati Köseyev'in çalışmasını tanıtan başka çalışmaların da olduğunu Hüdayi Can “Kırk Yıl Bekleyen Kitap” isimli yazısında belirtmiştir. Ayrıca, *Türksoy* dergisinde, Gurbandurdu Geldiyev'in bir makalesinde, Mati Köseyev'in başına gelenler ve onun “Korkut Ata” kitabının başına gelenler hakkında bilgi verilmektedir. 1995 yılında Türkmenistan İlimler Akademisi tarafından bu kitabın orijinal nüshasının transkripsiyonlu metni yayınlanıyor. Ancak, eserde birçok eksikliklerin olduğu söylenmektedir. Bu eksiklikler, “İbare ve cümlelerin değiştirilmesi” ve “Cümlelerin ve bölümlerin çıkarılması” şeklinde gerçekleştirilmiştir (Can 2005: 16-20).

Dursun Yıldırım'ın Dede Korkut'taki göçebe Oğuz toplumuyla Yunus Emre'nin şiirlerinde geçen yerleşik Anadolu toplumunu mukayese eden makalesi de konuyla ilgili başka bir araştırmadır. “Dede Korkut ve Yunus Emre'de Hayat, Tabiat, Tanrı ve Ölüm” başlığını taşıyan ve *Milli Folklor* dergisinde yayımlanan bu makalede Yıldırım, Dede Korkut hikâyeleri ile Yunus Emre'nin şiirlerinden hareketle bu iki toplumun hayat anlayışını, tabiata bakışını, Tanrı ve ölüm

düşüncesini incelemiştir. Tabiatın göçebelerin hayatını tanzim ettiğini söyleyen yazar, bu zorlu şartlarda göçebelerin de kuvvetli olması gerektiğini belirtir. Yıldırım, Yunus Emre'nin şiirlerindeki insanların ise zirai ve ticari hayata geçen bir topluluk olduğunu, dolayısıyla bu toplulukta törenin ve geleneğin yerini İslami prensiplerin ve Kur'an'a dayalı şeriatın yer aldığını ifade eder.

Yazara göre Dede Korkut'taki topluluk bir bütünlüğe sahipken Yunus Emre'de üç tip insan topluluğu vardır: şehirli, köylü ve göçebe. Dolayısıyla burada bütünlük bozulmuştur. Dede Korkut'ta ideal kişi kuvveti ve kudreti temsil ederken Yunus Emre'de ideal insan tipi derviştir. Yani kendine yönelen ve kamil olmaya çalışan insandır. Dede Korkut'ta yeni değerler teklif edilmez, var olan değerler destanda tezahür eder. Oysa ki Yunus Emre'de parçalanmış insanlara yeni değerler teklif edilir. Göçebe Oğuzlarda insanlar tabiatla kopuk değil, onunla uyum halindedir. Göçebenin tabiatla içli dışlı olması, onun tabiata karşı duyduğu saygı ve korkudan doğmuş olabilir. Yunus Emre'de ise tabiat unsurları insan duygularını sembolize eder, tabiata bu duygularla ilgili imajlar yüklenir. Dede Korkut'ta tabiat yüceliğinin kendisini ifade ederken Yunus Emre'de yüceliğinin bir tezahürüdür. Dede Korkut'ta Tanrı, tabiatın çeşitli unsurları gibi insanlaştırılır. Yunus Emre'de ise Tanrı, zaman ve mekandan münezzehtir, insana yakındır (Yıldırım 1996: 17-22).

1.2.3. SEMPOZYUMLARDA VE KONGRELERDE SUNULMUŞ BİLDİRİLER

Araştırmacılar, Dede Korkut'a kitap ve makalelerin haricinde, düzenlenen sempozyum ve kongrelerde de eğilmişlerdir. Bu ilmi toplantılarda sunulan değişik bildirilerde, farklı araştırmacılar esere çeşitli açılardan değinmiştir.

Bu bildirilerden biri, Fatma Ahsen Turan tarafından sunulmuştur. "Dede Korkut ve Oğuz-namedeki Formüller" başlığıyla sunulan bildiriye, Albert Lord'un formül nazariyesi¹⁴ üzerinde durulmuş, *Dürerüt't-Tican*'daki Oğuzname'nin mevcut DKK'na kaynaklık ettiği belirtilmek suretiyle Faruk Sümer'in görüşü ifade edilmiştir. Daha sonra, Yazıcızade'nin oğuznamesini incelediğini söyleyen araştırmacı,

¹⁴ Çobanoğlu, Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş eserinde bu kuramı, sözlü kompozisyon teorisi olarak ifade etmektedir. Bu çalışmada iki ifade de kullanılacaktır.

bu oğuznamede geçen bazı Oğuz beyleri ile olaylardan bahsedildiğini, bunun adeta DK'taki hikâyelerin bir özeti mahiyetinde ya da DK'taki cümlelerin aynen tekrarı olduğunu söyleyerek, iki ayrı eseri mukayese etmiştir. Sonuç olarak yazar, yapılan mukayeselerle formüllerin metnin yapı teşekkülünde önemli rol aldığını ve bir destan dilinin varlığını ortaya koyduğunu söylemektedir (Turan 1997).

Aynı araştırmacının “Formül Nazariyesi”¹⁵ başlıklı başka bir bildirisinde, formül nazariyesi açıklanmakta, “Neler Formül Olabilir?” başlığıyla Dede Korkut'tan ve Oğuzname'den örnekler verilmektedir. Sonuçta, epik geleneğin tetkikinin gerektiği ve destan dilinin epik formüller şeklinde ortaya çıktığı belirtilip destan ve âşik edebiyatı ürünlerinin motif, tema, ayak vs. formüllerinin bir indeksinin hazırlanması gerekliliği vurgulanmaktadır (Turan 2002).

Bir bildiri de, Ahmet Doğan tarafından “Dede Korkut'u Yeniden Okumak” adıyla sunulmuştur. Söz konusu bildiri de, Dede Korkut hikâyeleri hakkında tenkitli metne yönelik çalışmalar üzerinde durulmuş, ayrıca konuyla ilgili yapılan tenkitli metin çalışmalarında dikkat çeken bir takım hususlardan istifade ederek, bu tür çalışmalarda karşılaşılabilecek güçlükler ifade edilmiştir. Yazar, neticede Dede Korkut hakkında yeteri kadar araştırmalar yapılmadığını, birkaç çalışmanın metne dayalı hazırlandığını, diğerlerinin mevcut çalışmaları tenkitten öteye geçmediğini söylemektedir. Dede Korkut'un orijinal metinlerinin uygun metotla farklı kişiler tarafından tekrar okunması gerektiğini ve böylece problemlerin çözüleceğini ifade etmektedir (Doğan 2002).

Saim Sakaoğlu da, konu hakkında bildirimler sunmuştur. “Bey Böyrek Hikâyesindeki Kıyafet Değişirme Motifi ile Diğer Bazı Motiflerin Anadolu Masallarında Görülmesi” başlığıyla sunduğu bildirisinde yazar, evvela motif tanımını kısaca vermiş, daha sonra Beyrek hikâyesinin motif zenginliğinden bahsetmiştir. Bu hikâyedeki kıyafet değişirme motifinin kayıp birilerini bulmak, zor bir durumdan kurtulmak gibi nedenler için kullanıldığını belirterek, bunun destan ve halk hikâyelerinde de yer aldığını ifade etmiştir. Son olarak, Beyrek'teki pek çok motifin

---

¹⁵ Bu bildiri, sanki daha önce tanıtılan bildirinin biraz değiştirilmiş ve farklı bir başlıkla sunulmuş şekliyle ibarettir.

Anadolu masallarından görüldüğünü söyleyen yazar, bu destanın çoğu masalın çıkış noktası olarak değerlendirilebileceğini iddia etmiştir (Sakaoğlu 1988).

Aynı bilim adamının Manas ve Dede Korkut'u mukayese ettiği bir bildirisi daha bulunmaktadır. "W. Radloff Derlemesi Manas Destanı ile Dede Korkut Kitabının Destansı Yapıları" başlığını taşıyan bu bildiri, iki destanın İslamiyet öncesi Türk yaşayışının izlerini taşıdığını belirten yazar, iki eserin 15. y.y.'da tarihi kaynaklarda yer almaya başladığını; ama teşekkülünün daha erken dönemler olduğunu söylemektedir. Yazar, her iki destanda görülen ortak söyleyişler olduğunu belirterek kıyaslamalar yapmıştır. Örneğin Boğaçhan'da "attan aygır, deveden buğra kestirme" ifadelerine benzer yapıların Manas'ta "sayısız taylar bağlatıp, bir tepe gibi at yığdı, bir göl gibi çorba yığdı" şeklindeki ifadelerle yer aldığını dile getiren yazar, sonuçta alışlagelmiş söyleyişleri aşan, dinleyicileri etkileyen bir destan yapısının varlığı kanaatine varıyor (Sakaoğlu 1995).

Başka bir bildiri, "Dede Korkut Hikâyelerinde Kalıp İfadeler" başlığıyla Ali Berat Alptekin tarafından sunulmuştur. Yazar, değişik bilim adamlarının görüşlerine bağlı olarak formül ve formel kavramlarının tanımını yapmakta ve Thompson'un kalıp ifadelerle "Motif İndeks"te Z0-Z99 numaraları arasında yer verdiğini belirtmekte; kalıp ifadelerin masal ve hikâyelerde bulunduğunu söylemektedir. Sonra yazar, Dede Korkut hikâyelerindeki kalıp ifadelerin hikâyelerin başında, ortasında ve sonunda olduğunu söyleyerek, bunlara tek tek örnekler vermektedir. Bu kalıp ifadelerin, masallardaki kalıp ifadelerle benzer olduğunu, ancak yazan kişi tarafından metnin masal havasına sokulmadığını sözlerine eklemektedir. Bu üç şekildeki kalıp ifadeleri de kendi aralarında alt başlıklara ayırmaktadır (Alptekin 1998).

Ali Duymaz'ın Dede Korkut üzerinde ilgi çekici noktalara temas ettiği bildirisinden söz etmek kanaatimizce yararlı olacaktır. Yazar, tahkiyeye dayalı anlatmalarda (destan, masal, halk hikâyesi v.b.) doğum, ergenliğe geçiş (topluma katılma), düğün ve ölüm gibi epizodik yapının insanın gerçek hayatıyla paralellikler taşıdığına dikkat çekmektedir. Ancak, o, destan ve mitolojide ölümün genellikle anlatılmadığını da ifade etmektedir. Bundan hareketle DK'un Oğuz toplumunun

değer ve kutsal dünyasını gelecek nesillere kavratma fonksiyonuna sahip olduğunu söylemektedir.

DK'ta ölümden pek bahsedilmediği, düşmanla mücadele, doğum ve ergenliğe geçiş ile düğün kısımlarının ayrıntılı olarak açıklandığını sözlere ekleyen yazar, bundan sonra ergenliğe geçiş (alplığa geçiş) törenleri üzerinde durmaktadır. Bunu ise, Mircea Eliade'nin "*Kutsal ve Dindışı*" eserinden istifade ederek, fiziki ve biyolojik bir varlık olarak insan, ölüm simgeciliği, yeniden doğma simgeciliği, vahşi hayvanlarla mücadele, sırların ifşası, baba ile mücadeleler başlıkları altında örneklendirerek vermektedir. Sonuçta, DK'ta avcı-göçebe toplum yapısına ait unsurlar yanında, yavaş yavaş mistik öğeler de oluşmaya başlamış demekte ve Anadolu'ya gelen, medeniyet değiştiren Oğuz aşiretleri için bunun normal olduğunu ileri sürmektedir (Duymaz 1998).

Metin Ergun'un DKD'ndaki mitolojik arka planı açıklayan bildirisi, kayda değer bir incelemedir. O, öncelikle mitolojinin semboller ilmi olduğunu ve üç boyutlu resme benzediğini ifade ederek, mitolojideki her kelimeyi üç boyutlu resim gibi incelemek gerektiğini iddia etmekte; mitolojinin fiili hayatın değil, ruhi ve düşünce hayatının ürünü olduğunu sözlere eklemektedir. Sonra, DK'un Oğuz Türklerinin destanı olduğunu ve yazıya geçirildiği dönemde, Oğuz toplumunun dış dünyayı algılayışının mitolojik değil, tarihi tecrübe ve kültürler arası ilişkilere dayandığını söylemektedir. Yine de, DK'ta tamamen mitolojinin hâkim olduğunu, bunun da temel sebebinin hikâyelerdeki kelime ve davranış şekilleri olduğunu dile getiren araştırmacı, hikâyelerin tarihi maceraları, onları oluşturan kelimelerin ise mitolojik düşüncenin bakiyeleri olduğunu belirtmektedir.

Buradan hareketle, Türk düşünce sistemindeki ağaç kültü inancının bu hikâyelere yansımaları ele almaktadır. Ergun, örneğin, Uruz asılmak için götürüldüğünde, Uruz'un ağaçla konuşmak için düşmandan izin istemesini, ağaç kültürünün ve ağacın kutsallığının sembolü olarak değerlendirmektedir. O, Uruz'un ağaçla konuştuğu sahnede, yeni din ile eski kültürün çatışmasının mevcut olduğunu savunmaktadır. Uruz'un "Tanrı'nın birliğine yoktur güman" sözü, onu İslama; ağaçla konuşması, onu ağacın kutsallığına götürdüğünü ifade eden yazar, aynı zamanda

Uruz'un ağacı İslam mübarekleriyle birleştirerek, onu Tanrı ile kendisi arasında bir vasıta gibi göstermek istediğini ilave etmektedir. Sonuç olarak, DK'un mitolojik yönünün, kelimelerin sözlük anlamlarıyla değil, arka planda kalan kültürel kodlarıyla izah edilmesi gerektiğini iddia etmektedir (Ergun 1998).

Öcal Oğuz, şimdiye kadar yapılan çalışmalardan farklı olarak bağlam merkezli hazırladığı incelemesi ile Dede Korkut destanları hakkında makale yazan araştırmacılar arasındadır. O, "Dede Korkut Kitabında Anlatım Ortamı İçinde Ozan" başlıklı bildirisıyla söz konusu alana katkı sağlamıştır. Yazar, DK üzerine yapılan çok sayıda çalışmalar olmasına rağmen, bunların sadece metin merkezli araştırmalar olduğuna vurgu yaparak, yeni teori ve metotlar ışığında Dede Korkut'un tekrar incelenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Oğuz, bu bildiride anlatım ortamı¹⁶ içinde DK'u tahlil etmeye çalışmıştır. Araştırmacı, efsanevi ozan Dede Korkut'tan ziyade, bu metni anlatan muhtemel ozan ve hikâyelerde geçen ozan tipi üzerinde durduğunu ifade etmiştir. Yazar, "Kolça kopuz götürüp ilden ile bigden bige ozan gezer" ifadesinden yola çıkarak, XV. y.y.'da ozanların kopuz çaldığını, diyar diyar gezdiğini, üst tabakadaki beyler için sanatlarını icra ettiğini söylemektedir. Beyrek hikâyesinde, Beyrek'le ozanın karşılaşması neticesinde ozanın bir atının olmadığını ve Beyrek'in ona atını verdiğini söyleyen Oğuz, o dönem ozanlarının geçimlerini toy ve düğünlerde çalıp söyleyerek kazandıklarını ifade ederek onların fakir, ama itibar sahibi olduklarını belirtmektedir. Netice itibarıyla, destandaki abartılı ifadelerin ozanların beyleri "cömert görme arzusunun bir sonucu olduğunu" ve bunun görülmesi için de anlatım ortamını hesaba katan halkbilimi yöntemlerinin kullanılmasının gerektiği vurgulanmaktadır (Oğuz 1997).

1.2.4. TEZLER

Dede Korkut Destanları, sadece yukarıdaki bilimsel çalışmalarla sınırlı kalmamıştır. Değişik Üniversitelerin Sosyal Bilimleri Enstitülerinin başta Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalları olmak üzere, başka bilim dallarında da bu alan üzerine

¹⁶ Oğuz, performans teoriiyi uyguladığı çalışmalarında daima performans teorii yerine, anlatım ortamı ifadesini tercih etmiştir.

etnografik, dil ve kültür gibi değişik açılardan hazırlanan yüksek lisans ve doktora tezleri bulunmaktadır. Bu araştırmaların başında, daha sonra kitap haline getirilen Gökyay'ın ve Ergin'in doktora tezlerini sayabiliriz. Ancak bu iki önemli çalışma, "Kitaplar" başlığı altında tanıtıldığı için, burada onlardan söz edilmeyecektir. Bu başlık altında, daha ziyade son dönem (1990 sonrası) yapılan birkaç incelemeyi doktora ve yüksek lisans alt başlıklarıyla ve bir iki cümleyle kısaca tanıtacağız. Fakat, tanıtılan tezlerin numaraları verildiği için, bu tezlerin yapıldığı yer ve tarihler metin içerisinde belirtilmemiştir.

1.2.4.1. Doktora Tezleri

1994 yılında İnönü Üniversitesi'nde Dede Korkut üzerine bir doktora çalışması yapılmıştır. Bu çalışmanın yapıldığı enstitüden, tezin sadece önsöz ve bibliyografya kısımları alınabildi. Hülya Savran tarafından hazırlanan bu tez, Kazak Türkçesiyle yayınlanmış bir "Korkut Ata Kitabı"nın gramer açısından incelemiştir. Aslında, üzerinde çalışılan bu eser, Türkçe Dede Korkut'un Rusça çeviriden Kazakça'ya aktarılan bir eserdir. Yani, Kazaklar'ın herhangi bir Dede Korkut varyantı değil, Dede Korkut'un Kazakça'ya kazandırılmış ilk çeviri metni üzerinde Kazak Dili grameri çalışılmıştır. Çalışmanın giriş bölümünde, Kazaklar, Kazakistan, dil ve edebiyat, Dede Korkut, Dede Korkut Kitabı başlıkları yer almaktadır. Tez; Korkut Ata Kitabı'nın Transkripsiyonlu Metni, Türkiye Türkçesine Çevirisi, Dil Özellikleri (Fonoloji, Morfoloji, Sintaks), Genel Sonuç gibi bölümlerden ve bir bibliyografyadan oluşmaktadır. Çalışmanın sonuna orijinal metin eklenmiştir (Tez No: 37237).

"Dede Korkut Hikâyelerinde Cümleden Büyük Birimler ve Bunların Oluşumunda Tekrarların Rolü" [The Grammatical Units Longer than a Sentence Used in the Stories by Dede Korkut and the Role of Repetition in the Formation of These] isimli doktora tezi, Kerime Üstünova tarafından hazırlanmıştır. Tezin yapıldığı yer, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'dür. Bu araştırma, daha sonra Alfa yayınları tarafından kitap olarak basılmıştır. (Tez No: 54166).

“Dede Korkut-Türkmenistan Varyantları” [The Dede Korkut Varyants of Turkmenistan] adlı doktora tezini, Melek Erdem Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlamıştır (Tez No: 72725).

Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Elmira Adilbekova tarafından “*Koblandı Batır Destanı ile Dede Korkut Arasındaki İlişkiler*” [The Relations Between the Epic Story of Koblandı Batır and the Stories in the Book of Dede Korkut] isiminde bir doktora tezi yapılmıştır (Tez No: 81450).

Muharrem Daşdemir, “Dedem Korkut Kitabı’nın Söz Dizimi” [The Syntax of Dedem Korkut Kitabı] başlıklı doktora tezini, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlamıştır (Tez No: 94040).

Konuyla ilgili bir doktora tezi de, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı’nda “Dede Korkut Anlatılarının Karşıtlıklar Kuramına Göre Çözümlemesi ve Bu Kuramın Anlatı Öğretiminde Kullanımı” [The Analysis of the Narratives of Dede Korkut According to the Technique of Oppositions and the Use This Technique in the Teaching of Narrative] isimyle Ümral Kırman tarafından yazılmıştır (Tez No: 146067).

1.2.4.2. Yüksek Lisans Tezleri

Dede Korkut’u edisyon kritik yönüyle ele alan ve “Tarihî Metinleri Aktarma Problemleri -Dede Korkut Oğuznâmeleri ve Türkiye Türkçesine Yapılmış Aktarmaları Üzerine Kelime Düzeyinde Bir İnceleme-” [The Problems of Intralingual Translation of Old Texts -The Analysis of Dede Qorqut Oghuznames and its Intralingual Translations into Turkish in a Lexical Level-] başlığını taşıyan bir yüksek lisans tezi, Faik Utkan Denizler tarafından Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlanmıştır. Bu çalışmada, Dede Korkut Oğuznâmeleri örneği üzerinden Türkçenin tarihî metinlerinin aktarılması ile ilgili sorunlar incelenmektedir. Söz konusu inceleme, Dede Korkut Oğuznâmelerinin transkripsiyonlu bir şekilde günümüz Türkiye Türkçesine yapılmış on aktarması arasında yapılan kelime düzeyinde bir karşılaştırmayı ihtiva etmektedir.

Çalışma ile ilgili temel bilgilerin verildiği ilk bölümde, Türk lehçeleri arasındaki dil içi dönüştürme faaliyetlerine isim olarak verilen aktarma terimi tanıtılıp, çeviri ve çeviribilim ile olan ilişkisi incelenmekte, aktarma ve aktarma problemleri ile ilgili daha önce yapılmış çalışmalara değinilmektedir. Bu bölümde, ayrıca, kelimenin kabul gören tanımları verilmekte ve Türkçenin ses bilgisi, yapı bilgisi, anlam bilgisi ve dizim bilgisi gibi farklı dilbilimsel düzeylerinde kelimenin tanımı yapılmaktadır. Yine, kelimenin anlamı, bu anlamı oluşturan unsurlar ve kavram alanı konularına değinilmektedir. Ayrıca, Dede Korkut Oguznâmeleri ve onun bu çalışma için seçilen Türkiye Türkçesine yapılmış on aktarması tanıtılmakta ve kelime düzeyinde yapılan karşılaştırmanın yöntemi belirlenmektedir. Çalışmanın ikinci ve son bölümünde Dede Korkut Oguznâmeleri ve Türkiye Türkçesine yapılmış on aktarması kelime düzeyinde karşılaştırılmakta, aktarma hataları belirlenerek tasnif edilmekte ve örneklendirilmektedir (Tez No: 209055).

“Dede Korkut Hikâyeleri Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri” isimli yüksek lisans tezi, Metin Ekici tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlanmıştır. Bu tez daha sonra AKM tarafından kitap (Ekici 1995) olarak basılmıştır (Tez No: 7633).

Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Nevzat Adil’in hazırladığı yüksek lisans tezi, “A Critical Analysis of the Theme of the Heroic İdeal in Beowulf and The Book of Dede Korkut” (Beowulf ve Dede Korkut Kitabı’ndaki Kahramanlık İdeali Temasının Eleştirel bir Analizi) adını taşımaktadır (Tez No: 12560).

Reşide Gürses, “Dede Korkut /Gramerî-Fiil” adlı yüksek lisans tezini, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlamıştır (Tez No: 19976).

Adem Tutar’ın Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırladığı yüksek lisans tezi ise “Dede Korkud Kitabı’nda Dini Motifler” adını taşımaktadır (Tez No: 20984).

Konuyla ilgili başka bir yüksek lisans tezi Duran Yıldız tarafından yapılmıştır. “Dede Korkut Kitabı: Transkripsiyon, Tercüme, Sözlük” ismini taşıyan

bu araştırma, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanmıştır (Tez No: 54009).

Erbu Gülsoy, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Dede Korkut ve Manas'ta Bitki ve Hayvan Kültü" [Cults of Plant and Animal in Dede Korkut Stories and Manas Epopee] adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Tez No: 72732).

Elif Akpınar, "Dede Korkut Kitabı'nın Söz Dizimi" [The Syntax of Dede Korkut's Book] adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Tezin yapıldığı yer, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'dür (Tez No: 63358).

Dede Korkut üzerine bir gramer çalışması da Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yapılmıştır. Hasan Kağan Yayla'nın "Dede Korkut Kitabı Söz Dizimi Araştırması" [The Sentax Research of Dede Korkut's Book] isimli yüksek lisans tezi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yapılmıştır (Tez No: 125424).

Konu hakkındaki bir araştırmada da, Abdullah Özcan tarafından Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "Dede Korkut Hikâyelerinde Sıfat Tamlamaları" [Adjective Phrases in Dede Korkut Stories] başlığıyla hazırlanmıştır (Tez No: 187725).

Dede Korkut, Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri dışında da incelemeye değer bir eser olarak görülmüştür. Bunlardan biri, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Güzel Sanatlar Bölümü'nde Nazan Erkmen tarafından "Dede Korkut Öyküleri Kitap Tasarımı Belgesel Kaynak Araştırması" (2-cilt) ismi ile Sanatta Yeterlilik çalışması olarak hazırlanmıştır (Tez No: 27157).

"Dede Korkut Destanı Hikâyelerindeki Manzumelerin Biçim ve İçerik Yönünden İncelenmesi" başlıklı araştırma Rezan Bandoğlu tarafından Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı'nda yapılmıştır (Tez No: 173295).

Karşılaştırmalı bir çalışma da, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde yapılmıştır. "A Comparative Study of the Belief Systems in Beowulf and the Book of Dede Korkut" [İnanç Sistemleri Açısından Beowulf ve Dede Korkut Destanları'nın Karşılaştırılması] isimli tezini Hülya Taflı; Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda hazırlamıştır. Bu tezde, Batı Edebiyatı'nda büyük bir öneme sahip olan ve İngiliz Edebiyatı'nın ilk destanı sayılan Beowulf, Türk Edebiyatı'ndaki Dede Korkut Hikâyeleri ile mukayese edilmiştir. Her iki yapıtın kendi kültürel değerlerini taşıyan bu destanların biri doğuda, diğeri de batıda benzer şartları, tarihi, sosyal olguları ve toplum yapılarını içermekte olup toplumsal evrelerinin bir ürünü şeklinde ortaya çıkmışlardır. Her iki destan da, sözlü edebiyatla ortaya çıkmış yazılı edebiyata uzun bir zaman içerisinde geçirilmiştir. Sözlü edebiyatla başlayan bu iki destan, tek tanrılı inanç sistemleri (Hıristiyanlık ve İslam) öncesinde tanrı kavramı açısından benzerlik ve farklılıklar göstermiştir. Hıristiyanlık öncesinde İskandinav, Germen ve Kelt kültürleriyle şekillenen Beowulf, politeizmin ve paganizmin dolaylı olarak etkisinde kalmıştır. Hıristiyanlığın kabulü ile de eski kültür etkileşimlerinden kurtulamamıştır.

Benzer şekilde, Dede Korkut Hikâyeleri'nde de tanrı kavramı tek tanrılı din olan İslamiyet öncesinde Gök Tanrı inanç sistemi ve din olarak kabul görmediği halde, toplumlar üzerinde büyük etkiye sahip şamanizm geleneği üzerinde durulmuştur. İslam'ın kabulünden sonra da yazıya geçirildiği için, Dede Korkut Hikâyeleri eski kültürün izlerini taşımıştır. Ayrıca, inanç sistemleri içerisinde sayı, renk sembolizmi ve hayvan betimlemeleri Beowulf ve Dede Korkut Hikâyeleri'nde benzer ve farklı yönleri ile incelenmiştir. Çalışmanın son kısmında ise, iki destanda geçen ölüm, öbür dünya ve ölümsüzlük temalarının inanç sistemlerine yansımaları irdelenmiştir. Bu çalışma, Beowulf ve Dede Korkut Hikâyeleri'nin ortaya çıkmasında etkisi olan toplumların dolaylı da olsa etkileşim halinde oldukları düşüncesini beraberinde getirmiştir (Tez No: 190316).

Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri dışında hazırlanan bir başka çalışma ise Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü'nde yapılmıştır. Bu çalışma, F. Ferhan Parlak tarafından yapılmış olup, yüksek lisans tez araştırmasının

adı “Dede Korkut Hikâyeleri’nin Türk Tarihindeki Yeri” başlığını taşıyor (Tez No: 74527).

Yine Müzik Bölümü’nde yapılan bir yüksek lisans tezi, direk olmasa da Dede Korkut’tan örnekler vermesi yönüyle konuyla ilgilidir. “Orta Asya’dan Anadolu’ya Kopuzun (bağlamının) Tarihi Seyri” [From Central Asia to Anatolia the Historical Voyage of Kopuz (bağlama)] isimli araştırma Barış Karaelma tarafından Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müzik Bölümü’nde yapılmıştır (Tez No: 125476).

Esra Yıldız, “Dede Korkut Hikâyeleri ile Oğuz Kağan Destanında Geçen Tarihi Motiflerin Kıyaslanması” [Comparison of the Historical Elements Between Dede Korkut Stories and Oğuz Kağan Legend] başlıklı tezini, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü’nde savunmuştur (Tez No: 137044).

BİRİNCİ BÖLÜM

2. EPİK DESTAN KAVRAMI VE KIPÇAK SAHASI DESTANLARI

Bilindiği üzere, dünyada ve Türkiye’de destan türü üzerine yapılan araştırmalar uzun bir süre önce başlamıştır. Tarihi-Coğrafi Fin metodunun temelini dayandığı *Kalevela destanı* ile başlayan çalışmalar, nerdeyse, halkbilimi disiplininin ve bu disiplinle ilgili kuramların temelini oluşturmuştur. Kalevela destanıyla başlayan çalışmaların dünya halklarının dikkatini çekmesi üzerine, değişik ülkelerin bilim adamları, bu konu üzerinde kendi memleketlerinde var olan destanlar üzerine çalışmaya başlamış ve bunun bir neticesi olarak sözlü gelenek ürünlerinin diğer türleri de incelemeye alınmıştır. Sözlü gelenek ürünleriyle birlikte, genel olarak maddi kültür ürünleri şeklinde tarif edilebilecek olan milletlerin sözlü ürünler haricindeki unsurları da ele alınmış ve halkbilimi disiplininin çalışma alanları çizilmiştir. Halkbilimi, hâlâ kimilerince sadece sözlü gelenek ürünlerini karşılarken, kimilerince bir toplumun topyekün maddi-manevi bütün kültürel öğelerini kapsamaktadır.

Her bilim dalında olduğu gibi, halkbilimi disiplininde de terimler ve kavramlar önemlidir. Bilim dallarının vazgeçilmez köşe taşları olan kavramların mevcudiyeti, o bilim dalının yükseldiği seviyenin bir göstergesidir. Şayet bilim dallarında terimlerin çerçevesi belirlenmezse, ortaya konulan araştırmalar çok kısır kalıp meselenin ifadesinde karışıklıklar meydana gelir. Bu bağlamda Prof. Dr. Özkul Çobanoğlu’nun Barre Toelken’den aktardığı şu ifadeler dikkat çekicidir: “Herhangi bir bilim dalı gibi halkbiliminin de, ne olduğunu anlamak için halkbiliminde yapılan araştırmalarda yaygın bir kullanıma sahip olan kavram, model ve kavramlaştırmaları incelemek gerekir.” (Çobanoğlu 1999: 1). Dolayısıyla, herhangi bir konu hakkında araştırma yapan bir araştırmacının mutlak surette başvurması gereken temel ilkelerin başında, çalışmasında kullandığı terimlerin sınırlarını belirlemesi gelmektedir. Bu yüzden, bu bölümde destan kavramının sınırlarını belirleyip, neler üzerinde çalıştığımızı kısaca ifade edeceğiz. Ayrıca, Türkiye’de ve Kıpçak sahasında destanlar üzerine hazırlanan çalışmalardan kısaca bahsedeceğiz.

2.1. EPİK DESTAN KAVRAMI

Destan mefhumu üzerine verilen bilgileri, başta ansiklopediler ve sözlükler olmak üzere, birçok araştırmacının çalışmasında görmek mümkündür. Örneğin, “Dictionnaire Larousse”ta kelimenin ilk anlamı için “gerçek ile gerçeküstünün, efsane ile tarihin birbirine karıştığı bir kahramanı, kahramanlık olaylarını veya önemli tarihsel bir olayı övüp yücelten uzun manzume” tanımı verilmiştir (1994: 646).

TDK’nın yayınlamış olduğu “Türkçe Sözlük”te ve “Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü”nde destan ile ilgili “1.Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir, epope: Manas, Kalevela. 2. Bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri. 3. Çağdaş Türk edebiyatında biçim ve içerik yönünden, geleneksel destanlardan ayrılık gösteren uzun kahramanlık şiiri: Çanakkale Destanı.” (2005: 510; Albayrak 2004: 135) gibi farklı anlamlardaki tarifler sıralanmıştır.

“Edebiyat Ansiklopedisi”nde, kavramın evvela sözlük anlamı “hikâye, masal ve efsane” olarak açıklanmıştır. Kelime, daha sonra “bir milletin başından geçen çeşitli olaylar, felaketler, sevinçler, yenilgi ve başarılar, aralarında yetişen ve olayların meydana gelmesine sebep olan kahramanlar, dünyanın meydana gelişi, insanların yaradılışı, türeyişi, ölüm, düşünüş ve inanışları” şeklinde ifade edilerek terim anlamıyla izah edilmiştir (1991: 74). Yine, “Halk Kültürü ve Edebiyatı” adlı sözlükte, yukarıda yazılan tanımlara paralel olarak destanın eski çağların olağanüstü kahramanlık olaylarının dile getirildiği büyük hacimli manzum veya mensur hikâye (Erşahin 2005: 81) olduğu ifade edilmektedir.

Belli başlı sözlüklere göre, Farsça “dâstân” kelimesi, Türkçede “1. Destan, epope, hikâye, masal. 2. Şöhret, ün” (Develioğlu 1970: 201); “Hikâye, masal, sergüzeşt, bir vakayı hikâye eden amiyane manzume” (Sami 1371: 598) gibi kelimelerle karşılanmıştır. “Osmanlıca-Türkçe Sözlük”te ise, destan kavramının karşılığı olarak “hikâye” ve “masal” kelimeleri verilip, kavram ilk anlamı ile açıklanmıştır (2002: 64). Türk dünyasında destan karşılığı olarak aynı sözcüğün

dâstân, dastan, dëssan gibi farklı şekillerde telaffuz edildiği ifade edilmiştir (Ercilasun 1991: 166).

Destan kelimesinin; büyük, olağanüstü toplum ve kahramanlık olaylarını, uzun ve manzum anlatan milli eserler olmakla birlikte, manzum-mensur karışık, veya sadece mensur şekillerin de destan olarak kabul edildiği (Sulti 1998: 12) düşüncesine ek olarak Çobanoğlu, destanın “epik destan” türünü karşılamanın yanında, başka türleri adlandırmada da kullanıldığını ifade etmiştir (Çobanoğlu 2003: 13).

Bu hususa işaret eden ve Türkiye’de destan kavramı üzerine detaylı bir inceleme hazırlayan bilim adamlarından biri de, “Türk Dilinde Destan Kelimesi ve Mefhumu” başlıklı makaleyi yazan Şükrü Elçin’dir. Yazar, makalesinde öncelikle Türk topluluklarında destan kavramının karşılıklarını vermektedir. Mesela, söz konusu makalede bu kavramı karşılamak üzere, Yakutlarda olongho, Kırgızlarda comok gibi kelimelerin kullanıldığını; ayrıca ölong, sab, söz, hikâye gibi kelimelerin de bu kavramın anlamını karşıladığı söylenmektedir. Bu kelimelerin hâlâ, az çok farklı anlamlarda günümüzde yaşadığı halde, İslam sonrası özellikle Farsça bir kelime olan destan ya da dastanın gittikçe yaygınlaştığı ifade edilmektedir.

Kavramın, Türkler arasında kullanıldığı tarihin IX.-XI. asır arası olduğunu tahmin eden araştırmacı, kelimenin sözlük anlamlarını verdikten sonra, destanın Türk edebiyatının muhtelif şubelerinde kullanıldığını ifade etmektedir. Divan edebiyatının dini hikâyeleri ve fikri-tasavvufi eserlerinde, mensur edebi eserlerde, değişik tarihi eserlerde; Halk edebiyatının manzum-mensur eserleri yanı sıra, âşıkların eserlerinde; Yeni Türk edebiyatının bazı edebi metinlerinde bu kavramın kullanıldığı yazar tarafından dile getirilmiştir. Bütün bu bilgilerden sonra, kavramın klasik (kahramanlık konulu anlatılar) manada epostan hikâye, masal, efsane, tarih, macera, nasihatname gibi anlamlara doğru bir genişlemeye maruz kaldığı söylenmektedir (Elçin 1999).

Aynı şekilde, destanın Azeri Türkçesinde “dastan”, Özbek Türkçesinde “dastan”, Kazan Tatar Türkçesinde “dastan, epos”, Uygur Türkçesinde “rivayet, dastan”, Kazak-Kırgızlar’da “comok, cır”, Yakutlar’da “olongho”, Kuman, Kırım ve Çağatay dillerinde “irtegi, ertegü”, Başkurtlar’da “kobayır” olarak ifade edildiği de

dile getirilmiştir (Sulti, 1998: 11). Çobanoğlu, bu kavramın günümüzde Türk dünyasında güncel ve tarihsel bağlamlarda aşağıdaki şekillerde kullanıldığını ifade etmektedir: “Alıptığ nımax”, “comok”, “jomok”, “cır”, “jır”, “batırlar cırı”, “maadırlıg tool”, “kahramandık epos”, “kay çörçök”, “olongho”, “boy”, “epos”, “köne epos”, “batırlık ertegi” vs. gibi (Çobanoğlu 2003: 14).

Aynı bilim adamının terim probleminin sadece bizde olmadığını, bütün kültürlerde böyle sorunlarla karşılaşıldığını ifade eden ve aslında bizim fikirlerimizi kağıda dökerken çektiğimiz sıkıntının çok mükemmel bir tercümanlığını yapan aşağıdaki düşünceleri ehemmiyet arz eder: “Bir kültürün içten bir bakış açısıyla (emic) duygu ve düşünce dünyasını dışa vurmada kullandığı değişik formların, ait olduğu kategorileri aynı terimle veya aynı kategoriyi, ayrı terimlerle adlandırmanın yol açtığı tür-şekil ve tasnif problemleri nerdeyse yeryüzündeki bütün kültürlerde karşılaşılan bir durumdur. Bu nedenle de, halkbilimciler veya kültür bilimciler, kültüre veya onun bir kısmına dair, dıştan bir bakış açısıyla (etic) analitik kategoriler olarak çözümlenmeler yaparken ihdas etmekte veya kullanılan terimin karşıladığı kavramı tanımlamak yoluyla sınırlama getirerek ele almaktadırlar.”

Yazar, bu mühim düşüncelerinden sonra destanlar üzerine hazırladığı değerli çalışması “Türk Dünyası Epik Destan Geleneği” eserinde, epik destan teriminin sınırlarını belirlerken ikinci bakış açısını (etik) tercih ettiğini söylemektedir. Çobanoğlu, evvela edebiyat terimini açıklayıp onun temelini oluşturan sözlü edebiyat türlerinden mitin anlamını belirtmekte ve mitin çizgilerini bir çerçeve olarak taşıyan epik destanları, en geniş anlamıyla tarihe ait zamanlarda, sözlü kültür ortamında oluşmuş kahramanlık ana temalı öyküler şeklinde ifade etmektedir (Çobanoğlu 2003: 16). Çobanoğlu, eserinde destan kavramını geniş bir çerçevede ele alarak hem kahramanlık konulu öyküler hem aşk hem de aşk-kahramanlık temalı destanları incelemiştir.

Bir tür belirlenirken dikkate alınan belli başlı ölçütler vardır. Karl Reichl, “Türk Boylarının Destanları” isimli eserinin beşinci bölümünde tür konusunu

açıklarken, destan türü,¹⁷ bir başka ifadeyle destan kavramı üzerinde durmaktadır ve bir türü belirlerken sadece metne dayalı bir tasniften ziyade, sosyal bağlamın da göz önünde bulundurulması gerektiği görüşünü ileri sürmekte, bunun örnekleri ile değişik alimlerin görüşlerine yer vermektedir. Ancak, kitabında geçen destan türünün, hem yazılı gelenekte hem de sözlü gelenekte olan örnekleri birlikte verilmiştir. Tür üzerine çalışan ilk âlimlerin sözlü ve yazılı destanları ayırmadıklarını, bunu sonraki dönem araştırmacıları tarafından yapıldığını ifade eden yazar, Malinowski'nin Trobriandlılar'ın anlatılarını tasnif ederken, kendi sınıflandırma sisteminin yerine, anlatıların yerli tasnifini kullanarak metne dayalı tasnifin dışında, sosyal kültürel bir olgu olan bu ürünlerin sosyal bağlamına da dikkat çekerek onların tasnifini kullandığını söylemektedir ve “kukwanebu”, “libwogwo”, “liliu” gibi anlatı türlerini bu duruma örnek göstermektedir (Reichl 2002: 125).

O, yine, söz konusu bölümün başında Frye'nin bağlamın, destan ve diğer türlerle ilgili belirleyici rolü olduğu hakkındaki görüşünü alıntılamıştır. Bunu, önemli bir görüş olması dolayısıyla kısaltarak buraya alıyoruz: “Bir dinleyici grubu huzurunda kelimelerle anlatım yapılabilir. Kelimeler, bir türkü veya ilahi halinde söylenebilir veya bir okuyucu için yazılabilir... Her durumda, türle ilgili ölçütün temeli retoriğe aittir. Yani tür, bir bakıma şair ve onun hitap ettiği toplum arasındaki yerleşmiş kurallar tarafından belirlenir.” (Reichl 2002: 124). Farklı cümlelerle aynı noktaya işaret eden Propp'un şu düşünceleri de, söz konusu eserde yer almıştır: “Bir halk edebiyatı türü, o türün şiir özelliklerine, insan hayatında kullanımına, onun icra ediliş şekline ve onun müzikle ilişkisine” göre tarif edilmelidir (Reichl 2002: 126).

Bu bağlamda, destan türünü ilk tarif eden Aristo'dan bu yana, kavram üzerine değişik görüşler ileri sürülmüştür. Örneğin, Aristo, destanın temsili ve anlatmaya dayalı; ölçülü ve belli bir uzunlukta olması gerektiğini belirtmekte ve destanın kahramanlık olaylarının ölçülü bir şekilde sunumu olduğunu söylemektedir.¹⁸ Hegel

¹⁷ *Tür* ile *kavram* kelimeleri genelde farklı manada anlaşılan sözcükler olsalar bile, temelde aynı şeyleri ifade ederler. Yani iki kelimenin de belirli bir sınırı vardır. Mesela, destan için kavram dediğimiz gibi, tür de diyebiliyoruz. Dolayısıyla çalışmamızda bu iki sözcük, tür kelimesi çok yoğun kullanılmasa da, destan için aynı anlamı ifade edeceklerdir.

¹⁸ Aristo'nun destan kavramı için yaptığı tanımın çok yönlü olduğu gözden kaçmamaktadır. Mesela temsili ve anlatmaya dayalı kelimelerini kullanmak suretiyle bağlama yani performans teoriye, ölçülü

ise, destanı, çok ilkel dönemlerde olmamakla birlikte, bir milletin gelişme devrelerinin en erken dönemlerine ait toplumsal şuurunun zayıf bir yansıması ve kahramanlık çağının şiire ait bir ürünü şeklinde kabul ederek, destanın temel unsurlarının kahramanlık ve yabancılara karşı savaşlar olduğunu ileri sürmektedir.

Reichl bu âlimlerden başka, Bowra'nın görüşünü şöylece özetlemiştir: “Şiirin çeşitli şekillerini tasnif işinde, çoğunlukla değersiz ve tartışmalı konular ortaya konulurken, destanla ilgili çok büyük bir tartışma yoktur. Bir destani şiir, genel tarafından kabul edilmiş şekliyle, belli bir uzunlukta olan ve özellikle savaş ve dövüş gibi hareketleri ve yaşanmış bir olaydan kaynaklanan önemli ve belli bazı olağanüstü yapıp etmeleri konu edinen bir anlatıdır. Bu yaratma, özel bir memnuniyet doğurur. Çünkü onun konu ettiği olaylar ve insanın soyluluğuna olan inancımızı arttırır.” (Reichl 2002: 127).

Karl Reichl, bu düşüncelerden sonra destanı, Aristo, Bowra, Hegel gibi alimlerin bakış açısıyla inceleyemeyeceğini; böyle yaparsa, Türk destanlarından geriye budanmış ve çok zor örnek olabilecek bir destan metni gövdesinin kalacağını ifade ediyor. Türk destanlarının bu bakış açısıyla incelenmesi durumunda, Karakalpak Türk'ü olan Cumabay Jırav'ın Koblandı destanının kahramanlık destanı kalitesinde bulunacağını, fakat onun Şaryar destanının destan kalitesinde bulunmayacağını söylemekte ve böylece herhangi bir anlatıcının bazı destanlarının seçilirken bazılarının destan türünün haricinde tutulacağını ifade ediyor (Reichl 2002: 127).

Yazar, ayrıca, Aristo'nun ve Hegel'in anlayışına göre hareket edilmesi halinde, aynı destan dairelerinin bazı kollarının destan kabul edileceğini, bazı kollarının destan kabul edilmeyeceğini sözlerine ekleyerek, Radloff ve Velihanov'un 19. y.y.'da derledikleri Manas üçlüsünün büyüklük ve ihtişam bakımından Homer'in destanlarıyla karşılaştırılabilir kapasitede kabul edilirken, bunların 20. y.y.'da derlenen versiyonlarının hikâyeye uygun bulunacağını ileri sürmektedir. Oysaki bu destan metinlerinin büyük-küçük ayırt edilmeksizin hepsinin söz konusu

---

ve belli bir uzunlukta kelimelerini kullanarak da dil, mimik, müziğe dikkat çektiği görülmektedir. Ancak, bunu günümüzde söz konusu teorisinin sistemleştirildiği gibi bir düzene koymadığı da aşıkardır.

topluluklarda aynı isimle yani destanla anıldığını dile getirmektedir (Reichl 2002: 130). Dolayısıyla yazar, Çobanoğlu gibi çalışmasında destan kavramını; kahramanlık, aşk, masalımsı vs. gibi konuların hepsini kapsayacak şekilde belirlemiştir.

Öyle sanıyoruz ki Reichl, bu satırlarla Aristo ve Hegel'in destan konusundaki düşüncelerini eleştirmek istemekte ve bu kavramın zaman içerisinde değişebileceğini söylemeye çalışmaktadır. Bu yüzden de destan türünün sadece kahramanlık ana temalı olamayacağını söylemektedir. Ancak o, haklı olarak bir yandan batı görüşlü alimlerin fikirlerini tenkit ederken öte taraftan otuz manasçıdan yazılmış iki milyon mısrayı (Kayhan 2005: 21) aştığı bilinen ve sözlü gelenekte canlı olarak yaşayan Manas destanını, sözlü gelenekten derlenip derlenmediği meçhul olan Homer destanıyla mukayese etme gafında bulunuyor. Bununla da yetinmeyip Homer destanını, destan araştırmalarında temel nokta kabul ediyor. Yazarın ilk tenkidine katılmakla beraber, onun Homer'in İlyada ve Odise'sini temel alıp tüm dünyaca destancılık geleneği rüştünü ispat eden Türk destancılık geleneğiyle mukayese etme görüşlerini doğru bulmadığımızı burada ifade etmek istiyoruz.

Destanların tür ve tasnif problemi üzerinde daha başka pek çok görüşler vardır. Bunlardan biri, Şakir İbrayev sayesinde haberdar olduğumuz Rus bilim adamı Gatsak'ın yaptığı tasniftir. Rus araştırmacı V. M. Gatsak destanları türüne göre eski kahramanlık (arkaik kahramanlık), kahramanlık, romantik ve tarihi olmak üzere dörde¹⁹ ayırmaktadır (İbrayev 1998: 25). Kazak araştırmacı Berdibayev de Kazak destanlarını tür ve devir özelliklerine göre eski, kahramanlık, aşk ve tarihi olarak tasnif etmektedir (İbrayev 1998: 26). İbrayev ise kahramanlık destanlarıyla iç içe olan destanları kahramanlık-romantik destanlar şeklinde adlandırılabileceğini söylemektedir (İbrayev 1998: 29). Yine ona göre Kazak destanlarının çıktığı döneme göre tarihi durumlarıyla ilişkili olarak sınıflandırma, tür özelliklerini ve biçimlerini sosyal ve ekonomik yanları ile birleştirerek kronolojik dizimini düzenlemek mümkündür. Mesela Eski Türk, Oğuz-Kıpçak, Nogay devirleri gibi (İbrayev 1998: 167).

¹⁹ Yüksek lisansta, Süleyman Kayıpov'dan aldığımız "Türk Destanları I-II" adlı derste bu tasnif şekli bize ders notları olarak verilmişti. Kayıpov'un verdiği ders notlarında arkaik kahramanlık destanları da "aile kurma temelinde olanlar" ve "avcılık temelinde olanlar" şeklinde iki gruba ayrılmaktadır.

Alken Marğulan, tarihi prensibe göre yaptığı destan tasnifini beşe ayırmaktadır. Bizim için önemli olan bunlardan biri Oğuz-Kıpçak döneminde (XI.-XII. yy.) ortaya çıkan Korkıt, Alpamıs, Kazanbek, Dombavıl, Kozi-Körpeş-Bayan Sulu gibi destanlardır. Diğeri ise Nogay devrinde (XII.-XIV. yy.) oluşan Kobılandı, Er Targın, Kambar, Kaztuvgan gibi destanlardır (İbrayev 1998: 22). İbrayev de destanların oluşumunda Kıpçak, Oğuz-Kıpçak ve Nogay devirlerinin rolü olduğunu belirtmektedir (İbrayev 1998: 54). Komıratbayev'in Kazak destanlarını kökü ve türü bakımından tasnif ettiği sınıflamasında Oğuz ve Nogay devrinin destanları da var (İbrayev 1998: 23).

Destanlar için kahramanlık masalı teriminin de kullanıldığını ifade eden İbrayev, bu konuda şunları dile getirmektedir: “Bilim adamları *kahramanlık masalı* terimini en az dört ayrı manada kullanmaktadırlar. Birincisi kahramanlık destanının en eski türü oluşu, diğeri destanın en eski devrini gösteren tip olarak, bir diğeri anlamı destanın en eski türlerini tanımlayan bir tür olarak düşünülmesi, öteki ise klasik kahramanlık destanlarının başlangıcındaki ilk destan görüntüsü olmasıdır. Bunların hepsi de masal ile destanın çıkış kaynağının, tip özelliklerinin ortak olduğunu göstermektedir. Arkaik kahramanlık masallarını hem destanlara hem de fantastik masallara esas temel teşkil ettiğini görüyoruz” (İbrayev 1998: 66).

Biz çalışmamızda epik destan kavramını, Çobanoğlu'nun ve Reichl'in belirlediği sınırlar içinde ele alacağız. Yani, motif indeksini çıkaracağımız destan metinlerini, sadece kahramanlık değil, aynı zamanda aşk-kahramanlığın birlikte olduğu ve bazen sadece aşkın öne çıktığı konuları işleyen sözlü gelenek eserleri olarak değerlendireceğiz. Bunun temel sebeplerini ise şöylece izah edebiliriz:

1. Dede Korkut destanları arasında kahramanlık içerikli öyküler yanında aşk-kahramanlık temalı destanlar birlikte işlenmiş vaziyettedir. Örneğin Boğaçhan, Yigenek ve Segrek destanları direk kahramanlık; Bamsı Beyrek ve Kanturalı aşk-kahramanlık temalı destanlardır. Ayrıca Dede Korkut destanları, tarihi olaylarla bağlantılarından dolayı tarihi-kahramanlık ve avcılık izlerini taşımasından dolayı da, bir bakıma arkaik-kahramanlık destanların içine dâhil edilebilir.

2. Kıpçak sahası destanları arasında da kahramanlık ve aşk-kahramanlık destanları yan yana bulunmaktadır. Tabii bunun dışında arkaik kahramanlık destanları da mevcuttur. Örneğin Ak Buzat, Kuzı Körpe aşk-kahramanlık; Canıl Mirza, Edigey tarihi-kahramanlık, Kocacaş arkaik-kahramanlık temalı destanlardır.

3. Bu kavramın sınırlarını bu şekilde belirlemekle, çalışmamızda Türkiye ve Orta Asya Türk halkları arasında kullanılan terminoloji birlikteliğine bir katkı sağlamış olmayı hedefliyoruz. Çünkü Türkiye’de, Orta Asya Türklerinin aşk temalı öyküler için de kullanılan destan terimi yerine, halk hikâyesi kavramı kullanılmaktadır. Türk Dünyası Destanları Projesi Çerçevesinde Türkiye Türkçesine aktarılan destanlara halk hikâyelerinin de dâhil edilmesi, bu ikiliği ortadan kaldırmanın bir teşebbüsü olarak değerlendirilebilir.

2.2. TÜRKİYE’DE DESTANLAR ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Dede Korkut Kitabı’nın keşfi ile başlayan Türk destanlarını araştırma çalışmaları, yaklaşık bir asır sonra Oğuz Kağan destanının Uygur yazısıyla yazılmış nüshasının bulunmasıyla devam etmiştir. Rıza Nur’un dışında, W. Bang ve R.R. Arat’ın da, bu destan üzerine çalıştığı bilinmektedir. Bu destanın, *Cami üt Tevarih* adlı eserdeki İslamleşmiş varyantının bulunarak, önce Faruk Sümer (1959), sonra Zeki Velidi Togan (1972) tarafından Türkiye Türkçesine aktarılması, önemli bir gelişme olmuştur. Türk Halkbilimi’nin akademik çevrede tekrar faal olmaya başladığı 1970’li yılların sonunda ortaya konulan ilk bilimsel çalışmalar, destan araştırmalarından ziyade başka türler üzerine yapılmıştır (Çobanoğlu 2003: 25).

“Resimli Türk Edebiyatı Tarihi” isimli eserinde Nihat Sami Banarlı’nın “Türk Destanlarının Milli ve Bedii Unsurları” adıyla destanlar üzerine genel bir değerlendirme yaptığını ve destanların motiflerini değerlendirdiğini hatırlatmakta fayda vardır. Ayrıca, Ali Öztürk’ün “*Çağlar İçinde Türk Destanları*” isimli eseri, bu yazının genişletilerek hazırlanmış bir şeklienden ibaret olduğu da ifade edilmektedir. Bu araştırmalardan başka 1982’den sonra, İsa Özkan’ın *Abdurrahman Han Destanı*, *Yusuf Bey Ahmet Bey (Bozoğlan) Destanı*; Mehmet Aça’nın *Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma*; Zekeriya Karadavut’un *Köroğlu’nun*

Zuhuru Kolu Üzerine Bir Araştırma isimli çalışmalarının da belirtilmesi gerekir (Alptekin 2002: 114).

Bu araştırmalar haricinde Hasan Köksal *Battalname*'yi (1984), Necati Demir *Danişmendname*'yi (1999) çalışmışlardır. Bu alanda yapılan en önemli inceleme şüphesiz Özkul Çobanoğlu'nun yazmış olduğu ve üç kuramı²⁰ da kısmen Türk dünyası destanlarına uyguladığı "Türk Dünyası Epik Destan Geleneği" isimli çalışmadır. Oğuz Kağan destanının kutup yıldızı, Manas destanının ise onu yeryüzüne bağlayan altın kazık olduğunu belirttiği eserinde Çobanoğlu, bugüne kadar gerek Oğuz gerek Kıpçak sahasından tüm Türk dünyası destanlarını değerlendirmeye almıştır. Bu konuda ayrıca, Türk destanları ile ilgili yapılmış çalışmaların detaylı olarak verildiği Naciye Yıldız'ın "*Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü İle İlgili Tespitler ve Tahliller*" adlı kitabının "Türk Destanları ile İlgili Çalışmalar" kısmına bakılabilir (Yıldız 1995: 9-26).

2.3. KIPÇAK SAHASI DESTANLARI ÜZERİNE YAPILAN ÇALIŞMALAR

Çalışmamızın bu kısmında, Kıpçak sahası destanları üzerine yapılan araştırmaları, toplu bir şekilde kısa değerlendirmelerle ifade etmeye gayret göstereceğiz. Yani kitap, makale, bildiri, tezler gibi değişik bilimsel araştırmaları tek başlık altında değerlendireceğiz.

Kıpçak sahasındaki destan araştırmalarının derleme faaliyetleriyle başladığını söyleyen Çobanoğlu, bu durumun, Tobol Tatarları ve Hakas Türkleri destanlarının Finli M. A. Castreen, Rus Anton Schiefner ve V. Titov ile yapılan öncü çalışmalardan sonra, Wilhelm Radloff'la devam ettiğini belirtmiştir. Aynı yazar, Altay destanlarının Rus Papaz V. I. Verbitskiy, Altaylı N.Y. Nikiforov, P.V. Kuçiyak tarafından derlenmeye ve yayınlanmaya devam ettiğini sözlerine eklemiştir. Başka Türk halklarının destanları yanında, Kazak ve Kırgız destanlarını içeren Radloff'un Proben serisi bu alanda çok meşhur olmuştur. Ayrıca, Altay destanlarını Sazan S.

²⁰ Çobanoğlu, söz konusu eserde sözlü kompozisyon teorisini, performans teorii, tarihi-coğrafi fin metodu gibi üç önemli kuramı kullanmıştır. Bu eserde, Motif İndeks isimli kitaptan yararlanmak suretiyle Tarihi-coğrafi fin metodu kullanılmıştır.

Surazaakov, S.M. Kataşev; Tuva destanlarını L. V. Grebnev; Hakas destanlarını V.I. Domozhokov çalışmışlardır (Çobanoğlu 2003: 27).

Kazak Çokan Velihanov, Edige destanının Kazak ve Nogay varyantları yanında, Manas destanını da derleyerek tür üzerine yapılan çalışmalara katkıda bulunmuştur. I. A. Beliayev'in Karakalpaklar'dan derlediği Edige ve Koblandı destanları da, destan çalışmaları arasında yer almaktadır. Bir Başkurt Türk'ü olan Ebubekir Divayev, Karakalpaklar'dan Alpamış, Edige Batır, Şura Batır, Biket Batır destanlarını yayınlamıştır. Karakalpak destanlarını Divayev'den sonra İsmail Sagitov, Kallı Abetov, Kabul Maksetov gibi isimler Alpamış, Koblan, Edige, Er Koşay, Kırk Kız, Kurmanbek, Bozuglan, Goroglu anlatılarını derleyerek devam ettirmişlerdir. Cafer Bekirov, Kırım Tatarları'nın destanlarından Çora Batır, Kozukürpeç, Koplandı Batır ve Köroğlu destanlarını; Nedret A. Mahmut ile Enver Mahmut, Bozcigit destanını derlemişlerdir. Tataristan destanları ise Timofey Belyaev ile başlayıp Ahnaf N. Kireyev, Hamid Yarmuhammedov, Fatih Urmançeyev devam etmiştir. Başkurt destanlarını A. G. Bessonov, M. Sagitov, Kirey Mergen, M. Minhacetdinov, F. Nazırşina, R. Sultangareya ve Ğ. Hüseyinova gibi araştırmacılar çalışmışlardır (Çobanoğlu 2003: 28-32).

Çobanoğlu'ndan kısaltarak verdiğimiz bu genel hülasadan sonra, Türkiye'de Kıpçak sahası destanları üzerine yapılan bazı tezleri belirtmekte fayda var. Bu tezleri doktoradan yüksek lisansa doğru sıraladık. Ayrıca tezlerin içeriklerini Kırgız, Kazak, Başkurt, Tatar, Kırım ve Nogay sırasına göre kısaca açıkladık. Ancak öncelikle Manas destanı üzerine yapılan çalışmaların toplandığı, biri bildiri, diğeri makale ve sonuncusu Manas destanını farklı açılardan değerlendiren üç eser hakkında kısaca bilgi vermek istiyoruz.

Kırgız destanlarından "Manas" üzerine yapılan çalışmalardan onun çok önemli bir destan olduğu ve pek çok araştırmacı tarafından ilgi gördüğü görülmektedir. Manas Destanı kitap ve makalelerin dışında düzenlenen sempozyumlarda da araştırmalara konu olmuştur. Ağustos 1995 yılında Manas'ın 1000. yılından ötürü Bişkek'te düzenlenen sempozyumun bildirileri sunulmuş ve bu bildiriler "Manas 1000 Bişkek Bildirileri" başlığıyla kitap haline getirilmiştir. Ogün

Atilla Budak'ın yayına hazırladığı ve daha çok Türkiyeli araştırmacıların bildirilerinin bulunduğu kitapta bazı Kırgız araştırmacıların da yazıları yayınlanmıştır. Sunulan bildiriler dil, folklor, edebiyat ve tarih açısından ele alınmışlardır (Budak 1995).

Fikret Türkmen'in yayına hazırladığı "Manas Destanı Üzerinde İncelemeler (Çeviriler-I)" adlı kitapta da çevrilen makalelerin çoğu Manas Destanı'na aittir ve burada Arthur Hatto, Caroline Sawyer gibi önemli araştırmacıların yazıları da bulunmaktadır. Bu eserde ayrıca Boratav'a ait Fransızcadan çevrilen Er Töştük'le ilgili birkaç makale de yer almaktadır (Türkmen 1995).

Bu iki derleme eserin dışında Şurubu Kayhan'ın hazırladığı "Manas Destanı'nın Tarihi Tabakaları" isimli eser de kanaatimizce önemlidir. Bu eserin giriş bölümünde Rusya'da, Çin'de, Türkiye'de ve Kırgızistan'da Manas destanı üzerine yapılan araştırmalardan bahsedilerek destanın tarihi yönü ile tarihi tabakaları hakkındaki çalışmalar tanıtılmıştır. Birinci bölümde Manas'ın boyu ve sülalesi, Manas destanının doğuşu ile gelişme devri hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Manas destanının tarihle ilişkisine değinildikten sonra Kırgız tarihinin Saka, Gun ve Usunlardan başlamak üzere Türk Kağanlığı, Türgiş Kağanlığı, Karluklar, Karahanlılar, Kara Hitaylar, Moğollar, Cungarlar, Kokon Hanlığı dönemleri ile Yenisey'deki durumları anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Manas destanındaki mitik döneme ait unsurlardan söz edilmiştir. Son bölümde yukarıda belirtilen devlerler döneminden hareketle Manas destanındaki tarihi tabakalardan bahsedilmiş ve bunların destana yansımından örnekler verilmiştir. Neticede destanın hem tarihle bağlantısı hem de edebi bir eser olduğu ifade edilmiştir (Kayhan 2005).

Mehmet Yılmaz, Manas destanına epik kuralları uygulamak suretiyle bu destan üzerine bir doktora çalışması hazırlamıştır. 1999 yılında Atatürk Üniversitesi'nde hazırlanan tez, "*Manas Destanının Epik Kurallara Göre İncelenmesi*" adını taşımaktadır. Girişte, çalışma hakkında genel bilgiler; ilk bölümde ise destanın varyantları, manasçılar ve manasçılık, Manas'ın oluşum devreleri, Manas adının menşei ve destanın manzum yapısı hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde, destanlar üzerine yapılan çalışmalar ile bu çalışmaları yapan bazı âlimler

tanıtılmıştır. Üçüncü bölüm, Manas'ın epizotlarına göre özetinin verilmesine ve epik kurallara göre incelemesine ayrılmıştır. Hazırlanan sözlükten sonra, destanın transkripsiyonlu metni ile Türkiye Türkçesi verilmiştir (Yılmaz 1999).

Mirlan Namatov, 2001 yılında Ege Üniversitesi'nde "*Kırgızların Küçük Destanı Er Tabıldı (İnceleme-Transkripsiyon)*" başlıklı bir doktora tezi hazırlamıştır. Tezin birinci bölümünde, destanın coğrafyası ve çevresi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde kahramanların sosyal, psikolojik, fiziki özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde Er Tabıldı ile Oğuz Kağan arasındaki paralellikler, epizot ve motifler karşılaştırılarak ortaya çıkarılmıştır. Birinci cildi bu şekilde olan çalışmanın ikinci cildi, destanın transkripsiyon ve Türkiye Türkçesine aktarılmış metinlerine ayrılmıştır (Namatov 2001).

Kazakların destanları da, doktora çalışmalarında yer almıştır. Bunlardan biri, Metin Arıkan tarafından 1998 yılında Ege Üniversitesi'nde "*Kazak Sözlü Geleneğinde Arkaik Destanların Tipolojik Özellikleri*" ismiyle hazırlanmıştır. Üç Kazak destanının ele alındığı araştırmada, ilkin destanlara kaynaklık eden mitoloji ve kozmoloji üzerinde durulmuştur. Birinci bölümde, incelenen destanların derlenme ve neşredilme çalışmaları hakkında bilgi verilip, üzerinde çalışılan nüshaların özetleri sıralanmıştır. İkinci bölümde, Türkiye, Kazakistan ve başka ülkelerde arkaik destanlar üzerine yapılan çalışmalar tanıtılmış ve üzerinde çalışılan destanların şekil ile türü hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde destanların motif ve epizot yapısı incelenmiş, dördüncü bölümde ise üç destanın transkripsiyonlu Kazakça metniyle Türkiye Türkçesi metni kaleme alınmıştır (Arıkan 2003).

Hayrünnisa Bilecik ise doktora tezini Kazak destanlarından Kız Jipek üzerine hazırlamıştır. 1998 yılında Marmara Üniversitesi'nde yapılan bu tezin tam olarak adı "*Kız Jipek Destanı (Metin-Tercüme-Dizin-İnceleme)*"dır. Tezin giriş bölümünde, Kazakların etnik yapısı, tarihi ve Kazak destanları hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca, Kız Jipek destanının varyantları, özeti ve destanda yer alan motifleri çıkarılmıştır. Metin kısmında, basılmış ve derleme olan iki varyantın transkripsiyonlu metinleri ile Türkiye Türkçesi verilmiş ve kelimeler dizini hazırlanmıştır (Bilecik 1998).

Elmira Adilbekova, başka bir Kazak destanı olan Koblandı Batır'ı çalışmış ve Dede Korkut'la ilişkileri irdelenmiştir. “*Koblandı Batır Destanı ile Dede Korkut Arasındaki İlişkiler*” adını taşıyan bu doktora tezi, 1999 yılında Ege Üniversitesi'nde hazırlanmıştır. Girişte, Kazakistan'da destanlar üzerine yapılan çalışmalardan, Kazaklardan ve onların epik geleneğinden bahsedilmiştir. Birinci bölüm, Koblandı Batır destanının iki varyantına ayrılmış ve ikinci bölümde destan, tarihi bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölüm, destandaki kahramanların sosyal, psikolojik ve fiziki özellikleri üzerinde durmuştur. Dördüncü bölümde, Koblandı destanı ile Dede Korkut arasındaki paralellikler ortaya çıkarılmıştır. Metin kısmı, destanın Marabay-Mergenbay varyantının Türkiye Türkçesine aktarılmış halini ihtiva etmektedir (Adilbekova 1999).

Göksel Öztürk ise Başkurt destanlarından Edige üzerinde çalışmıştır. Marmara Üniversitesi'nde 2001 yılında yapılan ve “*Edige Batır Destanının Başkurt Versiyonu*” başlığını taşıyan bu doktora tezinde, destanın Burangolov nüshası olarak bilinen Başkurt versiyonu temel alınmıştır. Daha çok, Başkurt dili üzerine bu destan metninden yola çıkarak bir gramer incelemesi yapan yazar, aynı zamanda metnin orijinali ve aktarmasını da vermiştir. Giriş bölümünde, destanın Başkurt ve diğer Türk dillerindeki nüshaları, Edige'nin hayatı, metnin hususiyetleri, Burangolov'un hayatı, Başkurt edebi dilinin tarihi gelişimi ve ses özellikleri detaylı olarak ele alınmıştır. Çalışma; giriş, sonuç ve metin kısımlarından oluşmuştur (Öztürk 2001).

Tatar destanları üzerine de çalışmalar yapıldığını biliyoruz. Mesela Roustem Soulteev, Edige Batır'ın Tatar varyantları üzerine araştırma yapmıştır. Yine, Ege Üniversitesi'nde 1998 yılında çalışılan bu doktora tezinin adı “*Edige Destanı'nın Tatar Anlatmaları Üzerinde Bir İnceleme*”dir. Giriş bölümünde, Tatar anlatı geleneğinde destan ve bu geleneklerin çerçevesinde Edige destanının yeri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, Edige destanında geçen “Edige” adlı kahramanın tarihi kişiliği aydınlatılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde, Edige destanının arşivlerde bulunan matbu ve sözlü Tatar varyantları tanıtılmıştır. Üçüncü bölüm, olayların yaşandığı coğrafya, kahramanların değerlendirilmesi, destanın epizot ve motif yapısı, destanın dil ve şekil özellikleri gibi meselelere ayrılmıştır. Dördüncü bölümde, destana yansıyan Tatar kültür birikimi üzerinde bir değerlendirme yapılmıştır. Birinci

cildi bu şekilde olan çalışmanın ikinci cildi, metnin transkripsiyonlu metni ile Türkiye Türkçesine aktarmasına ayrılmıştır (Soulteev 1998).

Mehmet Aça ise hemen hemen bütün Kıpçak topluluklarında anlatılan *Kozı Körpeş-Bayan Sulu* destanı üzerinde tüm varyantları değerlendirmek ve metinlerini vermek suretiyle mukayeseli bir araştırma yapmıştır. Selçuk Üniversitesi'nde 1998 yılında hazırlanan bu doktora tezi, "*Kozı Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*" adını taşıyor. Girişte, destan kavramı ve genel olarak Türk destancılık geleneği üzerine bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde, Türk dünyasında ve yabancı ülkelerde bu destan üzerine yapılan derleme, neşir ve çalışmalardan bahsedilmiştir. İkinci bölümde, destanın birçok varyantından on üç tanesi ele alınıp mukayese edilmiştir. Üçüncü bölümde, bu on üç varyantın motif indekse göre motifleri çıkarılmıştır. Dördüncü bölümde, destanın kaynağı, teşekkül şekli, yeri ve tarihi değerlendirilmiştir. Sonuçtan sonra, destanın on üç varyantının transkripsiyonlu ve Türkiye Türkçesi metinleri gelmektedir (Aça 1998).

Seyit Ahmet ATAK, 1999'da Pamukkale Üniversitesi'nde "*Manas'ta Ahlak Anlayışı*" adında bir master tezi hazırlamıştır. Girişte, destanın ne olduğu, nitelikleri, toplum hayatındaki yeri ve önemi açıklanmıştır. İlk bölümde ahlak, ahlakın nitelikleri ve fonksiyonları, ahlakla ilgili çeşitli kavramlar ele alınmıştır. İkinci bölümde Manas destanının tarihsel oluşumu ve gelişimi ile Türk tarihindeki önemi üzerinde durularak, Manas'ta ahlaki anlayış ve ahlakın belli kavramları bulunmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde, Manas'ta dini anlayış ve din ile ahlak ilişkisinin toplumsal hayata yansması belirtilmiştir. Dördüncü bölümde vatan, millet, devlet gibi kavramlara değinilip bunların destandaki analizleri verilmiştir (Atak 1999).

Manas üçlüsünün ikinci dairesi olan Semetey destanı üzerine Türkiye'de üç yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Bunların ilki, 2003 yılında Niğde Üniversitesi'nde Yasin Şerifoğlu tarafından "*Manas'ın Semetey Kolunda (İsa Cumabek Uulu Varyantı) Çekimli Fiiller*" adıyla hazırlanmıştır ve bu tezde destan metni dil açısından bir incelemeye tabi tutulmuştur. Girişte Kırgız Türkleri, Kırgız adı, Kırgız Türkçesi ve edebiyatı, Kırgız Türkçesinde ses bilgisi, Manas destanı, Semetey bölümü ve İsa Cumabek hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Kırgızca çekimli

fiiller ve ikinci bölümde Kırgızca birleşik fiiller üzerinde durulmuştur. Metin kısmında Kırgızca destan metni Türkçeye aktarılmıştır (Şerifoğlu 2003).

Semetey destanı ile ilgili ikinci tez, Karadeniz Teknik Üniversitesi'nde 1998'de Aylin Koç tarafından yapılmıştır. Girişte Manas üzerine yapılan çalışmalardan kısaca bahsedilip Semetey destanının özeti verilmiştir. Daha sonra, destanın epizotları dört bölüm halinde transkripsiyonlu metni ile Türkiye Türkçesi yan yana yazılarak hazırlanmıştır (Koç 1998).

Semetey destanı hakkındaki üçüncü çalışma ise Gazi Üniversitesi'nde yapılmıştır. Fatma Akdeniz'in 2001 yılında hazırladığı bu tez de İsa Cumabek varyantı üzerine yapılmıştır. Tez, "*Semetey (İsa Cumabek Varyantı) Transkripsiyonlu Metin ve Gramatikal Dizin*" adını taşımaktadır (Akdeniz 2001).

Manas üçlüsünün üçüncü dairesi olan Seytek üzerine de üç yüksek lisans tezi yapılmıştır. Birincisi "*Seytek/Külçoro ile Ayçürök'ün Yakalanışı (İnceleme-Metin-Aktarı-Dizin)*" başlığını taşıyor. Asuman Subaşı'nın 1995'te hazırladığı bu tez Marmara Üniversitesi'nde yapılmıştır ve tezde Seytek destanının Sayakbay Karalayev'in anlattığı varyant esas alınmıştır. Girişte, Manas destanı ve Kırgızlar hakkında genel bilgiler verilmiştir. İnceleme bölümünde, metinde geçen özel isimler ve hitap şekilleri ele alınmıştır. Metin Kiril harflerinden Latin alfabesine aktarılmış ve Türkiye Türkçesi verilmiştir. Son olarak, çalışmada bir dizin hazırlanmıştır (Subaşı 1995).

Seytek destanı üzerine yapılan ikinci çalışma da, yine aynı yıl Marmara Üniversitesi'nde hazırlanmıştır. Meral Gölgeci tarafından yapılan bu tezin adı, tam olarak "*Seytek/Külçoro'nun Semetey'e Rastlaması (Giriş-Metin-Aktarı-Dizin)*"dır. Giriş bölümünde, Seytek varyantları tanıtılmış, manasçılar ve Manas destanını derleyenler hakkında bilgi verilmiştir. Metin kısmında, destanın transkripsiyonlu metni ve aktarı kısmında metnin Türkiye Türkçesi verilmiştir. Çalışmaya bir de dizin eklenmiştir (Gölgeci 1995).

Seytek destanı üzerine üçüncü çalışmayı, Özlem Deniz yine Marmara Üniversitesi'nde yapmıştır. "*Seytek (Seytekin Çon Enesine Cana Bakayga Coluguşu*

Semeteydin Kayra Elge Koşuluşu) Giriş-Metin-Aktarı-Dizin” adını taşıyan bu tez, 1995 yılında hazırlanmıştır (Deniz 1995).

Türkiye’de Kırgızların Manas üçlüsü haricindeki destanları üzerine çalışmalar yapıldığını biliyoruz. Örneğin Manas’ın önemli bir epizotunu oluşturan Er Koşoy destanı bunlardan biridir. Hümeyra Nur Tekalan’ın 2002 yılında Gazi Üniversitesi’nde yaptığı bu yüksek lisans tezinin adı, “*Er Koşoy Destanı (Transkripsiyonlu Metin-Aktarma- Gramatikal Dizin)*”dır. Hümeyra Nur Tekalan’ın hazırladığı bu çalışma, dil açısından bir incelemeyi ihtiva etmektedir. Metnin transkripsiyon ve Türkiye Türkçesi iki sütun halinde yan yana verilmiştir. Ayrıca bir de gramatikal dizin hazırlanmıştır (Tekalan 2002).

Ali Özgün Öztürk ise Kırgızların Mendirman adlı destanını çalışmıştır. Tam adı “*Kırgız Türklerinin Mendirman Destanı/ Transkripsiyon, Aktarma, Gramatikal Dizin*” olan bu yüksek lisans tezi, 2003’te Gazi Üniversitesi’nde hazırlanmıştır. Tezin girişinde Kırgızlar ve Kırgız destanları hakkında bilgi; sonraki bölümde ise destanın transkripsiyonlu ve Türkiye Türkçesi metni verilmiştir. Çalışma, bir gramatikal dizin ile bitirilmiştir (Öztürk 2003).

Nermin E. Duman da Kırgızların Kızcipek isimli destanı üzerine çalışmıştır. 2001 yılında Ege Üniversitesi’nde yapılan tezin adı “*Kızcipek Destanında Epik Unsurlar*” başlığıyla hazırlanmıştır. Tezin girişinde Kırgızistan’da destanlar üzerine yapılan çalışmalar yanında, Kırgız epik geleneği hakkında da bilgi verilmiştir. Ayrıca, Kızcipek’in bu gelenek içindeki yeri ve önemine, Türkiye ve dışarıdaki genel olarak destan çalışmalarına ve Kızcipek’in yurt içinde, yurt dışında konu olduğu çalışmalara değinilmiştir. Destanın özeti de burada verilmiştir. Birinci bölümde destandaki olaylar tarihi bir zemine oturtulmaya çalışılmış, vakanın geçtiği coğrafya ve anlatıdaki kişilerden yola çıkarak destanın tarihi yönü ortaya çıkarılmıştır. İkinci bölümde, destan kahramanlarının sosyal, psikolojik, fiziki özellikleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde, destanın motifleri başka destanlardan örnekler verilerek açıklanmıştır. Metin kısmında destanın Kırgızca ve Türkçe şekli bulunmaktadır (Duman 2001).

Mustafa Durmuş Kırgızlara ait başka bir destan olan Ak Möör destanını çalışmıştır. Bu tez, Gazi Üniversitesi'nde 2002'de “*Ak Möör Destanı (Transkripsiyon, Aktarma, Gramatikal Dizin)*” başlığıyla hazırlanmıştır. Giriş bölümünde Kırgızlar, Kırgız destanları hakkında genel bilgiler verilerek destan kavramı tarif edilmiş ve bu destan kısaca tanıtılmıştır. Metin bölümünde, destan metni Kırgızca ve Türkiye Türkçesiyle aktarılmıştır. Üçüncü bölümde, kelimeler dizini oluşturulmuş ve çalışma sonuçla bitirilmiştir (Durmuş 2002).

Ceyda Öyke, Kırgızların başka bir destanı olan Baktı Bolot'u “*Kırgızların Küçük Destanlarından Baktı Bolat*” adıyla 2004'te Ege Üniversitesi'nde hazırlamıştır. Bir yüksek lisans tezi olan bu araştırmanın giriş bölümünde destan türü, Kırgız epik geleneği ve üzerinde çalışılan Baktı Bolat destanı hakkında bilgi verilmiştir. Destanın epizotları, motifleri, tipleri, zaman ve mekânı birinci bölümde konu edinmiştir. İkinci bölümde, Kırgızca destan metni Türkiye Türkçesiyle birlikte verilmiştir. Tezde, ayrıca, sonuç kısmından sonra bir de isimler dizini verilmiştir (Öyke 2004).

Belgin Yalçın, “*Canış-Bayış Destanı (Metin-Aktarım-İnceleme)*” adlı yüksek tezini 1999 yılında Marmara Üniversitesi'nde hazırlanmıştır. Bir giriş ve metinden oluşan tez, ikinci bölümde, Kırgızcadaki ve Türkçedeki belgisiz zamirleri karşılaştırmıştır. Giriş bölümünde, bu destanın diğer varyantları tanıtılmıştır. Metin kısmında önce Kırgızca, sonra Türkçe metin verilmiştir (Yalçın 1999).

Kırgızların Canıl Mirza destanının da çalışıldığından haberdarız. “*Kırgızca Canıl Mirza Destanının Transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine Aktarılması*” adlı bu çalışma, 2002 yılında yüksek lisans tezi olarak Hatima Adilbekova tarafından yapılmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi'nde hazırlanan bu tezin giriş bölümü üç kısma ayrılmış ve ilk kısımda Kırgızlar, ikinci kısımda Kırgız edebiyatı ve üçüncü kısımda Canıl Mirza destanı hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde ise destanın Kırgızca metni ile Türkçesi birlikte verilmiş olup, tezin sonunda Kırgızca sözcüklerin Türkçe karşılıklarını kapsayan bir sözlük bulunmaktadır (Adilbekova 2002).

Aygerim Dıykanbayeva'nın 1999 yılında Ege Üniversitesi'nde “*Kocacaş'ta Şamanistik Unsurlar*” adında Kocacaş üzerine yaptığı çalışmadan da bahsetmek

gerekir. Kocacaş destanının A. Üsönbayev varyantını esas alarak hazırladığı tezinde, Dıykanbayeva, bu destandaki şamanistik unsurlara dikkat çekmektedir. Giriş bölümünde, Kırgızistan’da ilk yapılan destan çalışmalarından ve Kocacaş’ın varyantlarından bahsedilmiştir. Birinci bölümde, şamanizm ve şamanlar hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, şamanizmle ilgili kültürlerden söz edilmiştir. Üçüncü bölümde tanrı, ölüm, rüya, kehanet, geyik vs. gibi şamanistik unsurlara değinilmiştir (Dıykanbayeva 1999).

Mehmet Ateş, Kırgızların Kurmanbek destanını bir gramer incelemesine tabi tutarak destanın Kiril metnini Latin alfabesine aktarmıştır. Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde 2000 yılında hazırlanan bu yüksek lisans tezinin adı *Kırgız Kahramanlık Destanlarından “Kurmanbek”*’tir. Ateş, tezin girişinde Kırgızlar hakkında kısaca bilgi vermiş ve destanın orijinal ile Latin alfabeli metnini art arda sıralamıştır. Ayrıca, destan üzerinden Kırgızca grameri hakkında bilgi verilmiştir (Ateş 2000).

Caştegin Turgunbaev de Kırgız destanlarından Er Töştük’ü çalışmıştır. 1996 yılında Çukurova Üniversitesi’nde yapılan bu tez, “*Er Töştük Destanında Bildirme Kipleri Çekimleri*” adını taşımaktadır. Çalışmada, Süleyman Kayıpov’un Radloff’tan düzelterek yayınladığı metin kullanılmıştır. Aynı zamanda, bu çalışma Kayıpov’un doktora tezi olup, Kayıpov söz konusu destanın stilistik incelemesini yapmıştır. Bu metinden yararlanan Turgunbaev, destandaki Kırgızca bildirme kipleri üzerine çalışmıştır. Bu dilbilgisi incelemesinin dışında, destanın transkripsiyonlu ve Türkiye Türkçesi metinleri tezde yer almaktadır (Turgunbayev 1996).

Er Töştük destanı hakkında yapılan ikinci çalışma, “*Kırgız Halk Destanı Er Töştük (Gramer-Metin-Çeviri-Dizin)*” başlığıyla hazırlanmıştır. Yelda İliç’in 2002 yılında İstanbul Üniversitesi’nde hazırladığı bu tezde Radloff tarafından derlenen varyant esas alınmıştır. Tezin giriş bölümünde Er Töştük Destanı, Kırgızlar ve Kırgız Dili hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölüm olan “Gramer İncelemesi”, Kırgız dilinin temel özellikleri destan metninden örnekler vermek suretiyle hazırlanmıştır. Üçüncü bölümde ise metin ve çevirisi bulunmaktadır (İliç 2002).

Kazakların destanları da Türkiye’de incelenmiştir. Murat Ersöz, Kazakların Ayman-Şolpan destanı üzerine bir master tezi hazırlamıştır. Gazi Üniversitesi’nde hazırlanan tez, *Kazak Türklerinin “Ayman-Şolpan Destanı”* başlığını taşımaktadır. Tezde, öncelikle Kazakların tarihleri, folklorları ve destanları hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, destanın olduğu coğrafya, zaman, destan nüshasının yayınlandığı tarih ve yayınlanış şekli üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, destanın vaka örgüsü ile dil, üslup ve şekil özellikleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, destanda tespit edilen Türk kültürü ve mitolojisindeki motifler değerlendirilmiştir. Dördüncü bölüm, destanın Kazakça ve Türkiye Türkçesi metinlerine ayrılmıştır. Anlamı bilinmeyen kelimelere bir sözlük hazırlanan tezde, destanın Kiril ve Arapça harfli orijinal metinleri ekte sunulmuştur (Ersöz 2001).

Hüseyin Kaya Mutlu’nun “*Ersayın Destanı (Çeviri-Gramer-Sözlük)*” adıyla Afyon Kocatepe Üniversitesi’nde 1999’da Kazaklara ait Er Sayın destanı üzerine çalıştığını biliyoruz. Bu çalışmada destan, Türkiye Türkçesine aktarılmış olup, Kazak Türkçesinin şekil bilgisine yer verilmiştir. Ayrıca tezde bir de sözlük yer almaktadır (Mutlu 1999).

Hayrettin Sağdıç’ın “*Köroğlu Destanının Kazakça Jambıl Nüshası*” başlıklı yüksek lisans tezinden de haberimiz var. Bu tez 1998’de İstanbul Üniversitesi’nde hazırlanmıştır. Jambıl Jabayev nüshası üzerine çalışan araştırmacı, girişte Köroğlu destanının varyantları, menşei, destanın Kazaklara geçişi meseleleri üzerinde durmuştur ve Jambıl Jabayevi tanıtmıştır. Birinci bölümde, destanın orijinal metni ile Türkiye Türkçesine aktarılması yer almaktadır. Ayrıca, bir sözlük ve dizin de çalışmaya eklenmiştir (Sağdıç 1998).

Asem Kuanışbayeva, 2002’de Gazi Üniversitesi’nde hazırladığı “*Formül Nazariyesi ve Koblandı Batır Destanındaki Formüller*” adlı yüksek lisans tezinde formül nazariyesini uygulamıştır. Bu tezde, Marabay ve Mergenbay jıravların varyantı temel alınmıştır. Kazak destancılık geleneği, destanların teşekkülü ve tasnifi, destan anlatım geleneği, Koblandı Batır destanının özellikleri hakkında bilgi verilen ilk bölümden sonra, birinci bölüm olarak formül nazariyesi tanıtılmıştır. İkinci bölümde, destanın tahlili incelemesi yapılmış ve üçüncü bölümde bu kuram,

destana uygulanmıştır. Son olarak tezde, destanın Kazakça ve Türkçe metni verilmiştir (Kuanışbayeva 2002).

Bülent Bayram Kazak destanlarından Alankay Batır'ı yüksek lisans tezi olarak hazırlamıştır. 2004 yılında Celal Bayar Üniversitesi'nde yapılan bu çalışma, “*Alankay Batır Destanı (Metin-İnceleme)*” adını taşımaktadır. 20. y.y. Kazak destanlarından olan Alankay Batır'da, aşk ve kahramanlık birlikte yer alır. Çalışmada, destanın Kazakça ve Türkçe metinleri verilmiş olup, epizot ve motif yapısı incelenmiş ve destanın Kazak destanları arasındaki yeri gösterilmiştir. Tezde ayrıca, Kazak destan geleneği hakkında da bilgi verilmiştir (Bayram 2004).

Metin Arıkan “*Köroğlu'nun Kazak Varyantları*” adında bir çalışma yapmıştır. Yüksek lisans tezi olan bu araştırma 1999'da Ege Üniversitesi'nde hazırlanmıştır. Giriş bölümünde, Kazak sözlü geleneği içinde destan türü ve bu türün alt grupları olan arkaik destan, kahramanlık destanı, lirik destan ve tarihi destan hakkında bilgi verilmiştir. Burada ayrıca, jırav ve jıravlık geleneğinden bahsedilmiş ve aşıklık geleneğiyle ilişkilerine değinilmiştir. Birinci bölümde, Kazakistan'daki Köroğlu'nun Kazak varyantları üzerine yapılan çalışmalar tanıtılmıştır. Yazar, ikinci bölümde Kazakların Köroğlu destanlarıyla Anadolu'daki Köroğlu anlatmalarını mukayese ederek, bu destan kollarının menşei üzerine görüşlerini belirtmiştir. Üçüncü bölümde, üzerinde çalışılan 29 Köroğlu anlatmasının özeti verilmiştir. Dördüncü bölümde, bu anlatmaların altı tanesi Türkiye Türkçesine aktarılmıştır (Arıkan 1999).

Ercan Kuanışbayev, 2000 yılında Marmara Üniversitesi'nde “*Kozu Körpeş Bayan Suluv Destanı (Giriş-Metin-Tercüme-Dizin)*” adında bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Giriş bölümünde, Kazak sözlü edebiyatı ve destanın nüshaları hakkında bilgi verilmiş, söz konusu destan tanıtılmış ve özetlenmiştir. İkinci bölümde, destanın Kiril metninin transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine aktarılması yer almaktadır. Üçüncü bölümde, kelimeler dizini bulunmaktadır (Kuanışbayev 2000).

Aziz Kılınc, Kazakların destanlarından Kambar Batır üzerine bir tez hazırlamıştır. Gazi Üniversitesi'nde 1996'da çalışılan bu tezin adı “*Kambar Batır Destanı (İnceleme-Metin-Aktarma)*”dır. Kılınc, tezin girişinde destanın yayılma alanlarını ve teşekkülünü ve kazak destan anlatma geleneğini ele almıştır. Birinci

bölümde, destanın konusuna, olay örgüsüne ve şahıs kadrosuna yer verilmiştir. İkinci bölümde ise, motiflerin tespit ve değerlendirmesi bulunmaktadır. Üçüncü bölümde, destanın Kazakça ve Türkçe metni verilmiştir. Ayrıca, tezde bir sözlük ve isimler indeksi de bulunmaktadır (Kılınç 1996).

Kambar Batır üzerine yapılan ikinci çalışmanın adı “*Kazak Türklerinin Kambar Batır Destanı*”dır. Kamşat Şami’nin 2000 yılında Selçuk Üniversitesi’nde hazırladığı bu teze ulaşamadık (Şami 2000).

Başkurt destanları üzerine üç yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Başkurt destanlarından birincisi “*Akbuzat, Zayatülek ile Hıvhılv ve Akhak Kola Destanları Üzerine Bir inceleme*” adıyla Atatürk Üniversitesi’nde 1997 yılında yapılmıştır. Sedat Adıgüzel’in hazırladığı bu tezin giriş bölümünde Başkurtlar, onların destanları ve üzerinde çalışılan üç destan hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, önce bu üç destanın epizotlarına göre özetleri verilmiş, sonra çalışmanın asıl kısmını oluşturan bu üç destana Axel Olrik’in halk anlatılarının epik kuralları metodu uygulanmış ve bu kurallar kısaca özetlenmiştir. İkinci bölüm, Başkurt destanlarının orijinal metinleri ile Türkiye Türkçesine aktarılmış metinlerine ayrılmıştır. Sonuç kısmında, bu destanların söz konusu epik kurallara büyük oranda uyduğu neticesine varılmıştır (Adıgüzel 1997).

Ayhan Kara tarafından çalışılan ikinci Başkurt destanı, “*Kara Yurğa, Kara Yurğa İkinci Varyant ve Kunır Boğa Destanları Üzerine Bir inceleme*” adıyla hazırlanmıştır. 1997’de Atatürk Üniversitesi’nde hazırlanan bu teze Kara, giriş bölümüne, Başkurdistan’ın yeri ve tarihi, Başkurt destanları ve adı geçen iki destan üzerine bilgi vererek başlamıştır. Birinci bölümde, destanlar epizotlarına göre özetlenmiş ve Axel Olrik’in epik kanunları bu destanlara uygulanmıştır. İkinci bölümde destanların Başkurtça ve Türkçe metinleri verilmiştir. Ayrıca çalışmaya bir tane sözlük eklenmiştir (Kara 1997).

Başkurt destanlarıyla ilgili yapılan üçüncü tezdten haberdar olduğumuz halde bu teze ulaşamadık. Gülhan Atnur’un hazırladığı bu tez de Atatürk Üniversitesi’nde yapılmıştır ve 1996 yılında yapılan bu çalışmanın adı “*Ural Batır Destanı Üzerine Bir Araştırma*” adını taşımaktadır (Atnur 1996).

Gerek Dobruca gerek Kırım Tatarlarının destanları ile ilgili çalışmalar yapıldığını biliyoruz. Örneğin Yusuf Dönmez'in 2002'de Gazi Üniversitesi'nde hazırladığı tezin adı "*Çora Batır Destanı Üzerinde Bir Değerlendirme*"dir. Bu yüksek lisans tezinde, "Çora Batır"ın Radloff tarafından derlenen "Büyük Hocalar", "Karasu Bazar", "Bahçesaray" adlı Kırım varyantlarıyla Enver ve Nedret Mahmut'un "Bozcigit" adlı eserinde yer alan Dobruca Tatar varyantı üzerine çalışılmıştır. Giriş bölümünde Kırım Türkleri, Kırım Türkçesi ve halk edebiyatı, Türk destanları, Türk destanlarıyla ilgili yapılan çalışmalar, Kırım destanları, Çora Batır destanı ve Çora Batır destanı ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde, Çora Batır destanının adı geçen varyantlarının transkripsiyonlu metni ve Türkiye Türkçesine aktarılmış metni yer almaktadır. İkinci bölümde, her varyantın olay örgüsü çıkarılıp birbiriyle mukayese edilmiştir. Üçüncü bölümde, Çora Batır destanı şekil, dil, üslup açısından değerlendirilmiş ve destandaki kahramanlar ile coğrafya incelenmiştir. Dördüncü bölümde, destanın motiflerinden bahsedilerek destana yansıyan kültür birikimi tahlil edilmiştir (Dönmez 2002).

Dobruca Tatar destanları hakkında hazırlanan ikinci yüksek lisans tezi, 1994 yılında Trakya Üniversitesi'nde "*Bozcigit'te Fiiller*" başlığıyla yapılmıştır. Emine Bolat'ın hazırladığı bu tez, Dobruca Tatar destanlarının bir araya getirildiği "Bozcigit" isimli kitap üzerine fiiller dizini yönüyle bir inceleme yapılmıştır. Önsöz, giriş ve bir bölümden oluşan tezin girişinde, Dobruca Tatarlarından ve Osmanlılarla kaynaşmasından bahsedilmiş ve bu metinde incelenen fiillerden söz edilmiştir. Birinci bölümde ise, fiiller dizini verilmiştir. Ancak, metinlerin ne orjinalleri ne de Türkiye Türkçesine aktarmaları verilmiştir (Bolat 1994).

Hasan Ateş de, yine, yukarıda adı geçen Dobruca Tatar destanlarının bir araya getirildiği "Bozcigit" isimli kitap üzerine Trakya Üniversitesi'nde bir tez hazırlamıştır. 1995 yılında hazırlanan tezde, bu defa "Bozcigit" eserindeki isimler dizini üzerine çalışılmıştır. Tezin adı ise "*Bozcigit'te İsimler*"dir. Giriş bölümünde, Dr. Nedret Ali Mahmut ve Dr. Enver Yahya Mahmut'un hazırladığı bu destan metninin dil özelliklerinden bahsedilmiştir. Birinci bölümde, isimler dizini hazırlanmıştır ve yararlanılan kaynaklarla çalışma bitirilmiştir. Bu tezde de, metinlerin ne orjinalleri ne de Türkiye Türkçesine aktarmaları vardır (Ateş 1995).

Çora Batır destanının Kırım Tatar varyantı ile ilgili bir master tezi de Leniyara Selimova tarafından hazırlanmıştır. 2002 yılında Gazi Üniversitesi'nde yapılan bu çalışmanın adı “*Çora Batır Destanının Kırım Tatar Varyantı Üzerine Bir İnceleme*”dir. Üzerinde çalışılan destan varyantı, Saadet İshakî Çağatay’ın 1931’de Dobruca’da (Romanya) derlediği metindir. Girişte Kırım Tatarları, Türkçesi, tarihçesi, Altın Ordu devrinde Nogaylar, Türk edebiyatında destanlar, Saadet İshakî Çağatay ve onun derlemesi konuları ele alınmıştır. Birinci bölümde, destan metninde görülen ses bilgisi özellikleri incelenmiştir. Tezde, son olarak destanın transkripsiyonlu metni yer almaktadır (Selimova 2002).

Araştırmalar neticesinde karşılaştığımız son Kıpçak sahası destanı, Nogaylara ait bir destan metnidir. İhsan Kalenderoğlu’nun master tezi olarak 2001 yılında Gazi Üniversitesi’nde hazırladığı bu tez, *Nogay Türklerinin “Mamay Destanı”* adını taşımaktadır. Girişte Nogayların etnik yapısı, tarihi, yaşadıkları coğrafya, dilleri, edebiyatları, folkloru ele alınmıştır. Birinci bölümde, Mamay’ın vaka örgüsü, konu, dil, üslup ve şekil özellikleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, diğer Türk destan ve hikâyeleriyle mukayese edilerek bu destanın motifleri değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, destanın transkripsiyonlu metni ve dördüncü bölümde Türkiye Türkçesine aktarılmış şekli yer almaktadır (Kalenderoğlu 2001).

Nerin Köse, bu konuda Kırgızların birbirinin devamı niteliğinde olan Kurmanbek ve Seyitbek destanlarını mukayese etmek suretiyle bir makale yazmıştır. Köse, bu makalesinde iki destanın da temelde Kalmuklara karşı verilen mücadeleden bahsedildiğini, ama bunun dışında iki destanın farklı ve benzer taraflarının olduğunu söylemektedir. Yazar, makalesinde Kurmanbek destanının Kalık Akiev, Seyitbek destanının ise tek anlatması olan Oruzbay Urmanbetov varyantlarından yararlanmıştır. Araştırmacı, destanlardaki kahramanların sosyal ve fiziki yapılarını, tarihi zemini, kahramanların ve onların çeşitli olaylar karşısındaki yaklaşımlarını göz önünde bulundurarak mukayeseler yapmıştır. Yazının sonunda Seyitbek’in Kurmanbek’teki gibi epik özellikler taşımaktan ziyade aşk üzerine kurulu olmasının sebebini, anlatıcının bakış açısına ve hayat tarzındaki meydana gelen değişikliklere bağlamaktadır (Köse 2000: 18-23).

Burada belirtilen Kıpçak sahası destanlarının listesini uzatmak mümkündür. Nitekim elimizde Kıpçak sahası destanları ile ilgili kitap ve makalelerden oluşan uzunca bir liste bulunmaktadır. Ancak bu eserlerin kendileri bizde bulunmadığı ve konumuzla direk alakalı olmadığı için burada tanıtıyoruz.

İKİNCİ BÖLÜM

3. DEDE KORKUT VE KIPÇAK SAHASI DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ

Bu bölümde, daha önce destan motifleri üzerine kısmen çalışan Çobanoğlu'nun (2003) ve Alptekin'in, (2002) ileride Türk destanlarının motif indeksinin çıkarılması temennileri doğrultusunda bir çalışma ortaya koymaya çalıştık. Her iki bilim adamı da, destan motifleri üzerine hazırladıkları kısmi çalışmalarındaki eksikliğin bir gün tamamlanması dileklerini belirtmişlerdir. Elbette, bu iki âlimin temennileri tüm Türk destanları için bir motif indeksin çıkarılması yönündeydi. Biz, tam olarak, söz konusu temenniye yerine getiremesek bile, Kıpçak sahası Türklerinin büyük bir kısmının destanları ile Oğuz sahasında Dede Korkut destanlarının motif indeksini çıkararak, bu heyecan verici dileğin büyük bir kısmını gerçekleştirmeye çaba gösterdik. Burada, önce motif kavramı üzerinde belirtilen düşünceleri sıralayıp, bu kavramın sınırlarını belirledik. Sonra, motif teriminin anlam bulduğu motif indeks kitabını kısaca tanıtmaya ve “motif”in önemini açıklamaya gayret sarf ettik. Bu iki önemli meselenin yanında, “Motif Index of Folk Literature” eserine bağlı olarak, Dede Korkut destanlarının motif indeksi bir başlık ve Kıpçak sahası destanlarının²¹ motif indeksi başka bir başlık altında çıkarıldı.

Ayrıca “Karaçay-Malkar Destanları” adlı kitapta bazı destanların birkaç varyantı ard arda verilmiştir. Bu varyantların hepsi incelenip sonra motifleri çıkarılmıştır. “Karaçay-Malkar Destanları” kitabında yer alan metinler bazen bir destan olmaktan ziyade bir kişinin başından geçen olayları konu edinen kısa türküler şeklindedir. Dolayısıyla burada yer alan bu tür metinlerde bir ya da iki, üç motif bulunmaktadır. Örneğin *Gapalay*, *Barak* gibi birkaç destan metninde bu durumla karşılaşmaktayız. “Tatar Destanları-1” adlı kitapta Tülek ile ilgili yazılı ve sözlü kaynaklardan derlenmiş olan metinlerin hepsi Tülek başlığı altında incelenerek motifleri çıkarılmıştır. Bu kitapta Tülek destanının beş varyantı bulunmaktadır ve varyantlardaki benzer motiflerden ziyade farklı motifler çıkarılıp

²¹ Söz konusu Kıpçak sahası Türk halklarına Kırgız, Kazak, Karakalpak, Başkurt, Karaçay-Malkar, Tatar, Nogay, Kırım-Tatar gibi sekiz topluluk dâhil olup, bunlara ait destanların motif indeksi bir bütün halinde çıkarılmıştır.

numaralandırılmıştır. “Canış-Bayış” destanında da Canış, babasına başlarına gelenleri anlatırken destan bitmektedir ve Bayış’ın akibeti hakkında bir bilgi verilmemektedir. En son Bayış düşmanı kovaladığını anlatırken destan biter. Fakat Canış kırk yiğidinin onu arayıp bulması sonucu ölümden kurtularak ülkesine dönmüştür. Dolayısıyla Türkçeye aktarılan metinde mi yoksa orijinal metinde mi problem var, onu tam olarak bilemiyoruz.

3.1. MOTİF KAVRAMI

Akademik araştırmalar, ya orijinal çalışmalar yapılarak ya da daha önce ileri sürülen metot veya kuramları bir konuya uygulayarak ortaya konulmaktadır. Biz de, doktora çalışmamızda metin merkezli kuramlardan Tarihi-Coğrafi Fin metodunun bir neticesi olarak vücut bulan “Motif İndeks of Folk Literature” eserini, Oğuz sahasından Dede Korkut örneğine ve Kıpçak sahasından sekiz Türk topluluğunun elde ettiğimiz destan metinlerine uyguladık. İlk cümlede belirttiğimiz anlayıştan hareketle, daha önceki bölümde bir disiplinin temel taşlarının, onun terimleri olduğu ifade edilmiş ve böylece destan kavramı açıklanmış ve sınırları belirlenmişti. Bu bölümde de, ilk yapılması gereken işlerin başında, burada kullanılan belli başlı terimlerin anlam çerçevelerinin belirlenmesi gelmektedir. Bu terimlerin başında motif gelmekte; bu kavramla ve çalışmamızda uyguladığımız yöntemle bağlantılı olan kuram ve metot terimleri onu takip etmektedir. Daha açık ifade edersek, burada motif, kuram, metot kavramları izah edilecek ve Motif İndeks eseri kısaca tanıtılacaktır.

“Türkçe Sözlük” motif kavramına yönelik “1. Yan yana gelerek bir bezeme işini oluşturan ve kendi başlarına birer birlik olan öğelerden her biri: Halı motifi. 2. Bir eserde sık sık tekrarlanan süsleyici öge. 3. Bestenin bir parçasına çeşitli yönlerden birlik sağlayan belirleyici küçük birim: Melodi motifi.” anlamları yanında, ana motif için de “Bir sanat eserinde sık sık tekrarlanarak ona özellik kazandıran motif, laytmotif.” (2005: 1409; 96) manalarını vermektedir. Erşahin, benzer ifadelerle motifin kendi başlarına bir birlik oluşturduklarını; yan yana gelerek bir eseri meydana getiren öğelerden her biri olduğunu; bir eserde sık sık tekrarlanan süsleyici öge ve geleneksel anlatmaların bünyesinde öteden beri yaşayagelmiş canlı,

etkileyici, parçalanamayan en küçük hikâye etme unsuru olduğunu belirterek kelimenin üç farklı anlamını vermiştir (Erşahin 2005: 199).

“Edebiyat Ansiklopedisi”nde motifin aynı eserde veya ayrı eserlerde küçük farklılıkları olduğu gibi tekrarlanan parça şeklinde tarif edilmektedir (1991: 216). “*Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlüğü*” motifi, bir ressamın gözle görülen gerçeklik içinden kendine konu, model olarak seçtiği öge; dış dünyada veya eserde yer alan anlatıcı veya süsleyici öge; herhangi bir zemin üzerinde sık sık tekrarlanan desen, süs vs. gibi sözlük anlamlarını açıklamaktadır (1994: 1705). Alptekin, aslı Latince “*motivum*” kelimesinden gelen motifin günlük hayatta, musikide, resimde, nakışta ve edebiyatta sık sık kullanıldığını belirtmekte; fakat diğer alanlarla edebiyatta kullanılan motif kavramlarının farklı anlamlara sahip olduğunu ifade etmektedir (Alptekin 2002a: 113). Aynı araştırmacı motifin, halk nesrinde motif olabilmesi için, olağanüstülüğün olması gerektiğini; bu olağanüstülüğün kahramanda, olayda, zamanda, mekanda olabileceğini dile getirmektedir (Alptekin 2002b: 287).

Sakaoğlu, Max Lüthi’nin motifi, kendisini an’anede muhafaza etme gücüne sahip olan, hikâye etmenin en küçük unsuru şeklinde tarif ettiğini ifade etmektedir (Sakaoğlu 1980: 24). Alptekin, bir başka araştırmacı Arthur Christensen’in terimi, “canlılıkları ile kendilerini kabul ettiren, tarifi güç bir psikolojik kanuna göre dinleyiciyi avuç içine alabilen ve iptidai fikir silsilelerinden yeni terkiplerine girmek için az veya çok parçalara ayrılabilen unsurlar” şeklinde tarif ettiğini söylemektedir (Alptekin 2002: 113). Thompson ise, bu kavram için eskiden beri yaşama kabiliyetine sahip olan, masalın en küçük unsurudur demektedir. Bu kabiliyete sahip olabilmesi için motifin, dikkati çeken ve tabiatüstü bazı vasıfları olması gerektiğini söyleyen Thompson, bu hususta üç ana bölüme işaret eder. Birincisi şahıslardır. Tanrılar, tabiatüstü hayvanlar, fevkalade mahlûklar (büyücüler, devler, periler v.s.) gibi. İkincisi, hadiselerde geri planda kalan şeylerdir. Sihirli eşyalar, enteresan adetler, tuhaf inanışlar vs. gibi. Üçüncüsü ise tek hadiselerdir. Bu bölüm motiflerin büyük çoğunluğunu meydana getirir (Sakaoğlu 1980: 24). İbrayev, Veselovsky’nin motifi konunun bölünmeyen parçası olarak ifade ettiğini belirtir (İbrayev 1998: 296).

Tabii motifle ilgili bilgiler sadece bunlardan ibaret değildir. Rus araştırmacılar Putilov'un da bu konu hakkında önemli bir araştırması vardır. İbrayev, motiflerin konu içeriği ile bağının bulunduğunu, kompozisyon uyumu bulunduğunu, dolayısıyla onların fonksiyona yaklaştığını belirterek; Putilov'un motifleri semantik fonksiyona ve tipe göre sınıflandırdığına dikkat çekmektedir. İbrayev'in söylediğine göre Putilov, motifleri; zaman motifi, söz motifi, hareket motifi biçiminde gruplandırmakta, böylece epizotların asıl yükünü kaldırmaktadır. Bunun yanında bu motifleri çoğaltmak ve örneklemek için tasvir motifi ve karakter motifi gibi türleri de kullandığını dile getirmektedir. Konunun gelişimi ve dönemleriyle ilgili olmamakla birlikte, kahramanın tipini, karakterini, portresini, göçebe halkını, düşman kalesini, ortamın görünüşünü tasvir etmede bu motifler de az yük taşımazlar demektedir (İbrayev 1998: 278).

Şakir İbrayev motifin destanlardaki durumunu şöyle ifade eder: “Destanda motifin gerçek kompozisyon ve estetik gösterimi farklıdır. Çünkü motiflerin özellikleri destanın konu, kompozisyon yapısından, fikri temelinden, maksadından, konunun objesinden oluşmaktadır. Veselovskiy, motifi konunun bölünmeyen parçası olarak ifade etmiştir. Ancak konu bakımından bu görüşe katılabılıriz. Fakat Propp, motiflerin kendi içerisinde ‘değişen parçalara ayrıldığını’ gösterdi. Bu yüzden de Putilov’un motifi ‘güçlü yapısal sistemin, yani konunun parçası olmakla kendisi de ufak sistemlere bölünmektedir’ deyişi doğru bir yaklaşımdır.” (İbrayev 1998: 296).

Aynı alimin motifin anlamı ve yapısı hakkındaki görüşleri ise şöyledir: “Motif, anlamı bakımından konu etrafında toplanır. Yapısı bakımından nazım dili çerçevesinde tasvirilenmektedir. Onun bu özelliğini, nazımın iki yönü olan konu ve dil yönünü birbiriyle devam ettiren ara parça olmasından kaynaklanmaktadır (İbrayev 1998: 297). Destan motiflerinin yapısının estetik üslup ve tasviri kelimelerin yapısıyla bağdaştığı bir gerçektir. Onlar konudaki sırasına, önemine, fonksiyonuna uygun olarak gelişirler. Bunlarla destanın fikri ve amacı gösterilmeye çalışılır. Burada, motiflerin gerçek gelişiminin estetik tasvir kurallarıyla ilgili olmadığı görülür. Bunların hepsinin de anlamı, yükü ve biçiminin destan nazımının özelliklerinden oluşan sistemli hadise olduğu gerçektir.” (İbrayev 1998: 305).

Kahramanlık destanlarındaki hareket motifi gerçekleşen aktif hareket toplamı değil, onların sosyal sebepleridir. Destandaki her motifi motif yapan durum, onun halkın hayat ortamı, kötülük-iyilik hakkındaki anlayışını epik duruma, olayın önemine göre uyum göstermesidir. Motifi estetik düşüncenin kategorisi saymamız da bundandır. Motif hayattan alınır. Onun temeli halkın hayatında, örf-adedi ve şuurundadır. Fakat o, eserin bütün olaylar dizisine de hizmet eder. O, konunun olayını oluşturur, yapı malzemesine dönüşür. Neticede tipik anda, tipik motifleri kullanım sistemi kalıplaşır (İbrayev 1998: 289).

İbrayev, konunun temelini tiplerin hareketinde olduğunu, hareketin ise tiplerin duygu ve düşüncesinden, maksadından, yapısı ve tartışmasından oluştuğunu; ancak motifin konudaki yerleşim kuralı ve anlamına girilmediğini, konunun gelişme dönemleriyle ilgisinin vurgulanmadığını; dolayısıyla bu durumun, konuyu motif aracılığıyla incelemenin zayıf yönü olduğunu söyler. Oysa motifleri konunun gelişme dönemleriyle birleştirmenin mümkün olduğunu, bunun için de motiflerin sadece anlamlarına göre değil, biçimine göre de sınıflandırmak gerektiğini; çeşitli tarihi devirlerde, binlerce yıl gelişimi yaşamış olan destanda inanç, örf-adet; mitolojik, efsanevi anlayışlar, tarihi olaylar, siyasi ve sosyal durumların birbiri arasında bütünleşmeler oluşturduğunu sözlerine ekler. Yazar düşüncelerine devamla “Bu anlayışlar tarihi gelişimde değişmektedir. O halde tarih bütün eserle değil, onun iç yapısındaki parçalar, konu ve kompozisyon yapısı, tipler ve üsluplarla ilgilidir. Bunların tipolojisini, bütünü parçası olarak bir türde ve genel olarak folklorda da incelemeliyiz. Ayrıca tarihi temelde, yani diakronik çerçevede karşılaştırmak çok önemli sonuçlar verir.” (İbrayev 1998: 269).

Motif teriminin dışında kuram ve metod kelimelerine açıklık getirmekte fayda var. Çünkü kuram ve metodun aynı mı, yoksa ayrı olguları mı ifade ettiği önemli bir meseledir. Mesela Tarihi-Coğrafi Fin Metodu bir kuram mı, değil mi? İşte bu soruya tam bir cevap verebilmek için söz konusu iki terimin değişik yerlerde anlam bulduğu çerçeveye bir göz atmak gerekir.

Kuram kelimesi hakkında “*Dictionnaire Larousse*”, “1. Olayları, olguları ortaya koyan ve açıklayan ilkeler, kurallar, bilimsel yasalar bütünü. Teori. Nazariye.

2. Belirli bir alanda ortaya konan görüşler ve kavramlar bütünü.” gibi anlamları vermiştir (1994: 1468). “*Türkçe Sözlük*” ise, bu kelimeyi, uygulamalardan bağımsız olarak ele alınan soyut bilgi; belirli bir konudaki düşüncelerin, görüşlerin bütünü; sistemli bir biçimde düzenlenmiş birçok olayı açıklayan ve bir bilime temel olan kurallar, yasalar bütünü, nazariye, teori anlamlarını sıralamıştır (2005: 1257).

“*Dictionnaire Laorusse*” ansiklopedisi, metot kelimesi için “1. Bir ereğe, bir sonuca erişmek için izlenen yol. Yöntem. 2. Bir tekniğin, bilimin çabuk ve iyi biçimde öğrenilmesine olanak veren kuralların tümü; bu kuralların bulunduğu, uygulandığı eser.” anlamlarını vermiştir (1994: 1650). Ayrıca “*Türkçe Sözlük*” (2005), metot kelimesini yöntem; yöntem kelimesini ise bir amaca erişmek için izlenen, tutulan yol, usul, sistem olarak açıklamıştır. Aynı şekilde Erşahin, metoda, yöntem, usul anlamları yanında, onu bir işi sonuca ulaştırmak için takip edilen yol olarak da izah etmektedir (Erşahin 2005: 192).

Dolayısıyla, çalışmamızda kullanılan motif kavramı, Thompson’un düşünceleri doğrultusunda destanlarda yer alan kişi, kahraman, olay, olgu vs. gibi durumlarda olağanüstülük içeren ve destan metnini oluşturmada belirleyici bir konuma sahip kalıplar bütünü olarak değerlendirilecektir. Putilov’un motif üzerine belirttiği noktalara dikkat çekmeyi düşünmüyoruz. Bunun nedeni onun motif anlayışını daha yeterince anlayamayışımızdır ve bundan dolayı meseleyi içinden çıkılmaz hale getirmek istemiyoruz. Dolayısıyla Thompson’un motif anlayışını kullanacağız. Kuramın ise, yukarıda verilen bilgilerden hareketle bir ilkeler, kurallar, bilimsel yasalar bütünü olduğu ve bundan dolayı metottan farklı bir kavram olduğu anlaşılmaktadır. Metot ise, bir iş/işlem yaparken onu bitirmek üzere takip edilen yol olarak değerlendirilebilir. Hem kuram hem de metotta belli bir düzen vardır. Ancak, kuram, metoda göre daha derinlemesine ortaya konulan kurallar silsilesi olarak değerlendirilebilir.²²

Bu yüzden, Tarihi-Coğrafi Fin Metodu bir kuram değildir. Fakat bu metodun eksikliklerini gören Axel Olrik, “*Halk Anlatılarının Epik Yasaları*” adını verdiği çalışmasıyla bu metodun kuramlaşmasına katkı sağlamıştır. Çobanoğlu, Tarihi-

²²Özkul Çobanoğlu bu terimler hakkında şunları ifade eder: ???????

Coğrafi Fin Yöntemi'nin bir kuram olmadığını ve Axel Olrik'in bu metoda katkısını şöyle ifade etmiştir: “A. Olrik'in epik kanunlar teorisine başta, kendisinin de dâhil olduğu Kuzey Avrupalı halkbilimciler olmak üzere Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi'ni takip edenlerden gelen bir teori olarak değerlendirmenin altında Fin Yöntemi'ne çoğu kez haklı olarak yöneltilecek bir kuram olmayıp sadece bir yöntem olma eleştirisinin altında yatan kuramsal zayıflığın payı büyüktür. Bu bağlamda, A. Olrik'in çalışması Fin yönteminin kuramsal çerçevesindeki zayıflığı telafi etmeye yönelik bir işleve sahiptir demek yanlış olmayacaktır.” (Çobanoğlu 1999: 99).

3.2. “MOTİF İNDEKS OF FOLK-LİTERATURE” ESERİ VE ÖNEMİ

Halkbilimi disiplininde çok kullanılan ve dünyaca ünlü olan ve kısaca “Motif İndeks” adıyla tanınan “Motif Index of Folk Literature” eseri, Tarihi-Coğrafi Fin Metodu'nun kullanılarak ortaya konulduğu en mükemmel eserlerden biridir. Peki, o halde, Tarihi-Coğrafi Fin Metodu nedir? O, bir metot mudur, kuram mıdır? Bu metodun vücut bulduğu Motif İndeks eseri nasıl bir eserdir? Ve önemi nedir, nerededir? Yukarıda da ifade edildiği gibi, Tarihi-Coğrafi Fin Metodu bir kuram değil, yöntemdir. Kuram ve metot arasındaki ince ayrıntıyı daha önce ifade ettiğimiz için burada tekrar etmek istemiyoruz. Ancak, bu metodun büyük ölçüde anlam bulduğu Motif İndeks eseri ve onun önemi üzerinde durmak gerekir.

İlk baskısı 1932-36 yılları (Çobanoğlu 1999: 104) arasında yapılan ve bir girişi olan bu eser, altı ciltten oluşmaktadır. İkinci baskısı 1955-58 yılları arasında yapılan ve bu baskısı elimizde bulunan söz konusu eserin ilk beş cildi, yirmi üç ana başlık altında toplanmış ve bu motifler aynı zamanda kendi aralarında da alt başlıklar halinde tasnif edilmiştir. Eserin altıncı cildi, ilk beş ciltte bulunan kavramların ve kaynakların alfabetik indeksini oluşturmuştur. Motif İndeks'in konu başlıkları ve bunların ifade edildiği harflerin sıralanışı şöyledir:

A. Mitolojik Motifler

B. Hayvanlar

C. Tabu

D. Sihir

- E. Ölüm
- F. Olağanüstülükler
- G. Devler
- H. İmtihanlar
- J. Akıllılar ve Aptallar
- K. Aldatmalar
- L. Kaderin Ters Dönmesi
- M. Geleceğin Tayini
- N. Şans ve Talih
- P. Toplum
- Q. Mükafatlar ve Cezalar
- R. Esirler ve Kaçakalar
- S. Anormal Zulümler
- T. Cinsiyet
- U. Hayatın Tabiatı
- V. Din
- W. Karakter Özellikleri
- X. Mizah
- Z. Çeşitli Motif Grupları (Thompson 1955: I: 29-35).

Motif İndeks'in "Masal, Balad, Mit, Fabl, Ortaçağ Hikâyeleri, Latife Kitapları ve Yerel Efsanelerdeki Anlatı Elementlerinin Bir Sınıflaması" şeklindeki alt başlığından da anlaşılacağı üzere motif olarak belirlenen birimler; bir obje, olağanüstü bir hayvan, bir kavram, bir hareket, bir karakter, bir karakter tipi veya yapısal bir özellik olabilir. Bu tür binlerce element Motif İndeks'te sistematik olarak tasnif edilmiş ve bibliyografik olarak da tespit edildikleri metinler gösterilmiştir (Çobanoğlu 1999: 105). Ayrıca, eserin herhangi bir ana başlığı altında yer alan bir

motife değişik ana başlıklar altında da rastlamak mümkündür. Thompson, benzer olan motiflerin bulunduğu yerlerde onlara göndermeler yapmıştır. Örneğin, olağanüstü bir varlıkla ilgili bir motif, mitolojik, hayvan, dev, olağanüstülükler gibi değişik ana başlıklı motifler arasında bulunabilmektedir.

Bu eserde dikkat çeken başka bir unsur, motif olarak dizilen bazı birimlerin, kanaatimizce, motif olma vasfını yeterince yerine getirmediğidir ya da motif kavramının muğlaklığından ileri gelen problemlerden dolayı bu birimleri anlayamayışımızdır. Ancak, belki de ele alınan eserde bu birimler çok tekrar etmesinden dolayı motif olarak değerlendirilmiştir. Mesela, “P. Cemiyet” ana başlığı altında yer alan “P12.1. Kralların deliliğini araştırma (Hunting a maddness of kings)”, yapılan motif tanımlarına pek uymamaktadır. Belki bu, karakterler ana başlığı altında yer alabilir. Ama bu durumda bile motifin alamet-i farikasını gerektiren bir olağanüstülük, değişik bir özellik söz konusu motifte bulunmamaktadır ve buna benzer örneklerin sayısını arttırmak gayet mümkündür.

Hâl böyle olunca, kanaatimizce muğlaklığından dolayı motif olmayan birimler de eserin içine katılmış vaziyettedir. Motif kavramının bu belirsizliğini Alan Dundes hazırladığı doktora tezinde dile getirmiştir. Özkul Çobanoğlu, “Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş” adlı eserinde Dundes’in, Kenneth Pike’nin motifbirim (motifeme) terimini kullandığını ve motif birimin parçaları olarak görülen motifleri belirtmek için de motif birimsel değişke (allomotifeme) terimini önerdiğini söylemektedir. Çobanoğlu, böylece, Alan Dundes’in halkbilimi çevrelerinde yaygın olarak kullanılan ve benimsenen Thompson’un motifleri belirsizlik içinde kullanımıyla, halkbilimi türlerini eksiksiz temsil eden yapısal modele dayalı daha kesin bir terminoloji arasında köprü kurmayı ümit ettiğini ifade etmektedir (Çobanoğlu 1999: 187).

Ayrıca Thompson’un gruplar arası yaptığı referanslarında da hataları vardır. Örneğin, o, “B301.4.2” numaralı motifin altında “F1041.29” numaralı motife referans göndermekte ve bu motiflerin benzer olduğunu ifade etmeye çalışmaktadır. Oysa “F. Olağanüstülükler” grubunda böyle bir motif ve böyle bir numara bulunmamaktadır. Yalnız, birbirine benzeyen bütün motiflere, doğru göndermeler

yapmanın çok zor bir iş olduğunu da dile getirmekte fayda vardır. Hakikaten de, ana motif gruplarının altında yer alan birçok motifi, farklı gruplar altında değerlendirmek ve o grup altında numara vermek gayet mümkündür.

Tarihi-Coğrafi metotta bir masalın motif sırası ve motifleri bulunduktan sonra üzerinde durulan masalın, dünya masalları arasındaki yeri tespit edilmeye çalışılır (2002a: 196) diyen Alptekin, motif araştırmalarının önemini ise şöyle açıklar: “Motif araştırmaları sayesinde, bir metindeki motiflerin benzerlerinin diğer anlatılarda olup olmadığını kolaylıkla tespit edebiliriz. Mesela “B103.1. Mücevher doğuran hayvan” motifi dediğimiz zaman bunların benzerlerinin hangi masalarda olduğunu metni okumadan bulabiliriz. Eğer çalışmamız bir motif üzerinde ise, o zaman bütün metinleri okumak yerine sadece ilgili masal metnini ele almamız gerekecektir.” (2002a: 198).

Kanaatimizce “motif”in en önemli işlevi ve özelliği, onun epitetler gibi bir kapsülün içine sıkıştırılmış epizot veya kalıplar oluşturması ve böylece anlatıların temel temasını hatırlatmasıdır. Esas itibarıyla, motifler de, kalıplar da, formüller de vs. gibi metni yapısal açıdan değerlendiren birimler, sözlü gelenek ürünlerini hatırlatmaya ve anlatı kurgusunu yaratmaya yardımcı olmaları yönünden önemlidir. Böylece, anlatıcı (ozan, âşık, hikâyeci, masalcı vs.) kocaman bir anlatı metnini ezberlemek yerine, anlatının belli başlı odak noktalarını hafızasında tutmak suretiyle, hafıza angaryalığı yapmaktan kurtulmuş olmaktadır.

İşte bu noktada, bize göre, motif kavramı anlatıcıdan anlatıcıya farklılık göstermekte ve metinlerin teşekkülünde bireysel istekler ve arzular devreye girmektedir. Böylelikle, motif birimlerinin sosyolojik, psikolojik şartlardan bağımsız olmadığı ve aslında şimdiye kadar bahsedilemeyen bağlam yahut metin merkezli tüm kuram ve metotların iç içe girmiş bir silsileler zinciri oluşturduğu, ancak kuramları ortaya atan âlimlerin bunları parça parça gördükleri anlaşılmaktadır. Yani, her kuramın temsilcisi ya da temsilcileri kendi bakış açılarından önemli noktaları görüp, onları vurgulamışlardır.

Motif üzerine buraya kadar anlattıklarımızdan, “Türk destanlarının motif indeksi”nin Türk destanlarına yansıyan Türk düşünce sistemini veya tarzını ortaya

çıkarcacağı sonucu çıkarılabilir. Elbette, Türk düşünce sisteminin ortaya çıkmasının, Türk kültürünün de temelini ortaya çıkarmaya yardımcı olacağı, gözden uzak tutulmaması gereken bir savdır.

3.3. DEDE KORKUT DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ

dede korkut destanları (dkd)

boğaçhan boyu (bb)

salur kazanın evinin yağmalandığı boy (skeyb)

bamsı beyrek boyu (bbb)

uruzun tutsak olduğu boy (utob)

deli dumrul boyu (ddb)

kan turalı boyu (ktb)

yigenek boyu (yb)

basat-tepegöz boyu (btb)

emren boyu (eb)

segrek boyu (sb)

salur kazanın tutsak olduğu boy (sktob)

iç oğuz taş oğuzun asi olduğu boy (iotob)

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

(T) A42.3. İnsanların canını alan melek.

Deli Dumrul, gencin canını Al kanatlı Azrail'in aldığını öğrenir (dkd/ddb).

(T) A50.0.2. İnsanla meleğin mücadelesi.

Deli Dumrul, Azrail ile savaşmak ister; bu Allah'a hoş gelmez ve Azrail'e Dumrul'u korkutmasını söyler (dkd/ddb).

A52.0.1. Melekler Tanrı'nın isteğini başarmak için yaratıldı.

Al kanatlı Azrail gencin canını alır (dkd/ddb).

A102.5. Her yerde hazır olan Tanrı.

Deli Dumrul, Allah'a dua ederek yalvarır, bu sözler Allah'a hoş gelir ve onu bağışlar (dkd/ddb).

A113. Totemistik Hayvanlar.

Salur Kazan'ın Ak kaya'nın kaplanının erkeğinde, Ak sazın aslanından, Azvay kurt eniği erkeğinde bir kökü vardır (dkd/sktob).

A1224. İnsanın kökeni hayvanlardandır.

Salur Kazan'ın Ak kaya'nın kaplanının erkeğinde, Ak sazın aslanından, Azvay kurt eniği erkeğinde bir kökü vardır (dkd/sktob).

B. HAYVANLAR

B2. Hayvan totemler.

Salur Kazan'ın Ak kaya'nın kaplanının erkeğinde, Ak sazın aslanından, Azvay kurt eniği erkeğinde bir kökü vardır (dkd/sktob).

B11.2.3.1. Yedi başlı ejderha.

Salur Kazan, yedi başlı ejderhaya yetip heybetinden gözü yaşarınca "Namert gözüm yılandan ne korkarsın?" der (dkd/sktob).

(T) B122.0.6. Akıllı şahin.

Ava çıkan Salur Kazan şahini salar, ama şahin kaz sürüsüne dalmaz, Tomanın kalesine gider (dkd/sktob).

(T) B260.2. İnsanla hayvanın savaşı.

Boğaç Han, kızgın boğayla savaşıır (dkd/bb).

Kan Turalı boğa, aslan ve deveyle savaşıır (dkd/ktb).

B400-499 Yardımcı hayvanların çeşitleri

B401. Yardımsever at.

Bozaygır, Beyrek'i beklemektedir ve onu görünce tanıyıp kişner (dkd/bbb).

Ava çıkan Beyrek bir geyiği kovalar, geyik onu Banu Çiçek'in otağının önüne getirir (dkd/bbb).

Düşman uyuyan Segrek'e hücum edince, atı onu uyandırır (dkd/sb).

B421. Yardımcı köpek.

Boğaç Han'ın iki köpeği, onun üzerine üşüşen kargaları ve kuzgunları kovarak onu korurlar (dkd/bb).

Salur Kazan'ın konuştuğu köpek kaçarak onu çobana getirir (dkd/skeyb).

B431.2. Yardımcı aslan.

Baskından kaçan Oğuzlar, Basat'ı unuturlar ve bir aslan onu bulup besler (dkd/btb).

B443.1. Yardımcı geyik.

Ava çıkan Beyrek, bir geyiği kovalar; geyik onu Banu Çiçek'in otağının önüne getirir (dkd/bbb).

B455.4. Yardımcı doğan.

Dumrul doğanıyla ava çıkar, bir iki güvercin öldürür, döner (dkd/ddb).

B457.2. Yardımsever güvercin.

Dumrul, doğanıyla ava çıkar ve bir iki güvercin öldürür, döner (dkd/ddb).

B500-599 Yardımcı hayvanların hizmetleri

(T) B595. At sahibini bekler.

Bozaygır, Beyrek'i beklemektedir ve onu görünce tanıyıp kişner (dkd/bbb).

C. TABU (YASAK)**C94. Yasak: kutsal kişi ya da eşyaya edepsizlik.**

Dumrul Azrail hakkında kötü konuşur, Azrail onun canını almaya gelince Dumrul yalvararak o sözleri sarhoşken dediğini söyler (dkd/ddb).

Azrail, Dumrul'a canının bağışlanması için kendisine değil Allah'a yalvarmasını söyler (dkd/ddb).

(T) C406. Kardeşin esirliğini saklama.

Egrek'in düşmana esir düştüğü, kardeşi Segrek'ten saklanır. Segrek, bunu bir düğünde kavga eden öksüz bir oğlanla başka bir çocuğu ayırırken öğrenir (dkd/sb).

(T) C429.2. Babanın esirliğini saklama.

Kazılık Koca esir düşerken Yigenek bir yaşındadır ve o büyüdüğünde bile ondan, babasının esir düştüğü saklanmaktadır (dkd/yb).

Uruz, Bayındır Han'ı babası olarak bilir. Birgün divana gelirken birisi babasının Salur Kazan olduğunu, Bayındır Han'ın dedesi olduğunu söyler. Uruz, babasının Toman'ın kalesinde esir olduğunu orada öğrenir (dkd/sktob).

C498. Konuşma yasağı: yasaklanmış bir ifade.

Uruz, Bayındır Han'ı babası olarak bilir. Birgün divana gelirken birisi babasının Salur Kazan olduğunu, Bayındır Han'ın dedesi olduğunu söyler. Uruz, babasının Toman'ın kalesinde esir olduğunu orada öğrenir (dkd/sktob).

C616. Yasak: belli bir yerde ziyaretçiye ziyafet.

Dirse Han çocuksuz olduğu için Bayındır Han'ın otağında Dirse Han'a ziyafet vermek yasaktır (dkd/bb).

C751. Yasak: belli bir zamanda bir şey yapma.

Kazan Han, oğlu Uruz'u bulmak için hanımından yedi gün süre ister (dkd/utob).

C755. Yasak: belli bir zaman boyunca bir şey yapma.

Segrek, eşine üç yıl içinde dönmezse ondan sonra evlenebileceğini söyler (dkd/sb).

D. SİHİR

D44.1. İnsanın meleğe dönüşmesi.

Daha önce bir ihtiyar kılığında Deli Dumrul'a görünen Azrail, bu defa onun atının gözüne görünür; at korkar ve Dumrul'u yere vurur. (Azrail'in atın gözüne görünmesi, onun ruhani bir şekle büründüğünü gösterir, çünkü hayvanlar altıncı hisleriyle onları kavrayabiliyor.) (dkd/ddb).

(T) D44.2. Meleğin insana dönüşmesi.

Deli Dumrul, ihtiyar kılığında onu evde bekleyen Azrail'e saldırınca Azrail pencereden uçup kaçır ve Dumrul bunu yiğitlerine anlatır. Onun kendisinden korktuğunu ve geniş kapıyı bırakıp, dar bacadan kaçtığını söyler (dkd/ddb).

D150. İnsanın kuşa dönüşmesi.

Dumrul, kılıcını çekip ihtiyar kılığındaki Azrail'e hücum edince, o bir kuşa dönüşür, pencereden uçar ve Dumrul, onun korktuğunu sanarak peşine düşer (dkd/ddb).

D154.2. İnsanın güvercine dönüşmesi.

Bir ihtiyar şeklindeki Azrail, güvercin olup pencereden uçar (dkd/ddb).

D925. Sihirli pınar/çeşme.

Bamsı Beyrek, evlerinin önündeki büyük ağacın dibinde çıkan pınarın başında oturan kız kardeşini görür (dkd/bbb).

Aruz'un çobanı Konur Koca Sarı Çoban, "Uzun Pınar"a gelen perilerden biriyle münasebete girer (dkd/btb).

(T) D950.0.3. Sihirli ağaç pınarın dibindedir.

Gölgelice kaba ağaç pınarın yanı başındadır (dkd/bbb).

D1003. Sihirli kan-insan.

Bamsı Beyrek, serçe parmağını kanatıp mendile sürer ve körleşmiş babası bu kanlı mendili yüzüne sürünce gözleri açılır (dkd/bbb).

D1069.1. Sihirli mendil.

Bamsı Beyrek'in babası, oğlunun mendilini yüzüne sürünce gözleri açılır (dkd/bbb).

D1076. Sihirli yüzük.

Tepegözü'ün peri annesinin ona verdiği yüzük sihirlidir. Çünkü yüzük sayesinde Tepegöz'ü ne kılıç kesmekte ne de ona ok batmaktadır (dkd/btb).

D1081. Sihirli kılıç.

Sadece Tepegöz'ün mağarasındaki kınısız kılıcı, onun başını kesmektedir (dkd/btb).

D1505. Sihirli nesne körlüğü tedavi eder.

Bamsı Beyrek'in babasına gönderdiği kanlı mendil, onun körlüğünü tedavi eder (dkd/bbb).

E. ÖLÜM

Köprü'nün yamacına yerleşen bir obanın gençlerinden biri ölür ve Dumrul oraya gelir (dkd/ddb).

Allah, Dumrul'un ana babasının canlarını alır, Dumrul ve eşine 140 yıllık bir hayat bağışlar (dkd/ddb).

E481.1.2. Ölünün alt dünyadaki evleri.

Kuyuda hapis olan Salur Kazan, halini sormaya gelen Tekür'ün karısına onların ölülerinin aşlarını alıp yediğini ve onların sırtına bindiğini söyler (dkd/sktob).

E499. Ölüyle karşılaşma.

Salur Kazan, Tekür'ün karısına onların ölülerinin aşlarını aldığını ve ölülerinin sırtına bindiğini söyler (dkd/sktob).

F. HARİKULADELİKLER

F282. Peri hava yoluyla seyahat eder.

Periler, pınar başında havada uçurlar (dkd/btb).

F304. Periyle cinsel ilişkiler.

Aruz'un çobanı Konur Koca Sarı Çoban, "Uzun Pınar"a gelen perilerden biriyle cinsel ilişkiye girer (dkd/btb).

F305. Peri ve insanın evladı.

Pınara gelen Bayındır Han ve adamları pınarda bir yığınak görürler. Atından inen bir yiğit, yığınağı teper, ama bu nesne büyür. Aruz da tepmeye başlayınca yığınak yarılr ve içinden tepesinde tek gözü olan bir çocuk çıkar. Bu, Sarı Çoban'la perinin evladıdır (dkd/btb).

F361. Perinin intikamı.

Konur Koca Sarı Çoban'ın cinsel ilişkiye girdiği peri, ona büyük hata yaptığını ve Oğuz'un başına bela açtığını söyler. Sonraki yıl intikamını almak için Tepegöz'ü

pınarın başına getirir ve Tepegöz gerçektende Oğuz'un başına bela olup annesinin intikamını almış olur (dkd/btb).

F402.1.2. Ruh, kişinin yolunu kapatır.

Deli Dumrul, avdan dönünce Azrail onun yolunu kapatır ve canını almak ister (dkd/ddb).

F402.1.12. Ruh, kişiye karşı savaşır.

Deli Dumrul, heybetli kocanın Azrail olduğunu öğrenince kapıları kapatıp onunla savaşmak ister (dkd/ddb).

F533. Olağanüstü uzun adam.

Karadeniz'in kıyısındaki Düzmürd kalesinin Tekürü Arşunoğlu Direk altmış arşın boyundadır (dkd/yb).

F567. Vahşi adam.

Tepegöz, Oğuzların çocuklarını döver, onların kulaklarını ve burunlarını yer (dkd/btb).

F610. Olağanüstü güçlü adam.

Boğaç Han, bir yumrukla boğayı yere devirir (dkd/bb).

Kan Turalı o kadar güçlüdür ki boğayı, aslanı ve deveyi üst üste yener (dkd/ktb).

Karacuk çoban, attığı bir taşla birçok kâfiri helak eder (dkd/skeyb).

F716. Sıra dışı pınar.

Bamsı Beyrek'in evinin önündeki büyük ağacın dibinde bir pınar vardır (dkd/bbb).

Aruz'un çobanı Konur Koca Sarı Çoban, yaylanın yolu üzerindeki "Uzun Pınar" da periler görür (dkd/btb).

(T) F758. Sıra dışı kara dağ.

Soylamalarda sürekli “Yerli kara dağların yıkılmasın.” denmektedir (dkd/eb vd. boylar).

F776. Sıra dışı kapı.

Basat, dua edince yedi yerden kapı açılır ve Tepegöz’den kurtulur (dkd/btb).

(T) F809.10. Çobanın attığı taşlar.

Karaçuk Çoban, her fırlatışta düşmana on iki batman ağırlığında taşlar atar ve atılan taşın düştüğü yerde 3 yıla kadar ot bitmez (dkd/skeyb).

F811.20. Kutsal ağaç.

Soylamalarda daima “Gölgelice kaba ağacın kesilmesin.” denmektedir (dkd/eb vd. boylar).

F822. Sıra dışı mendil.

Beyrek’in mendili, babasının görme fonksiyonunu tekrar kazanmasına neden olur (dkd/bbb).

F825. Sıra dışı yüzük.

Tepegöz’ün peri anası, oğluna ok batmasın ve onu kılıç kesmesin diye oğlunun parmağına bir yüzük takar (dkd/btb).

F833. Sıra dışı kılıç.

Tepegözün kılıcı sıra dışıdır, çünkü Basat sadece onunla Tepegöz’ün başını kesebilir (dkd/btb).

(T) F839.8. Sıra dışı sapan.

Karaçuk Çoban'ın kullandığı sapanın içi, üç yaşındaki dana derisi kadardır ve sapanın kolları üç keçi tüyünden, çatlağı bir keçi tüyünden büyüktür (dkd/skeyb).

(T) F839.9. Sıra dışı gürz.

Arşunoğlu Direk, gürzüyle bir vuruşta Kazılık Koca'yı yere yığıp kaleye götürür ve Kazılık Koca'nın adamları bunu görünce kaçarlar (dkd/yb).

(T) F897. Sıra dışı sazlık.

Oğuzlar, savaştan sonra yurduna döner ve sazlıktan gelen, insana benzer bir yaratık onların atlarına saldırır. Aruz, bunun oğlu olmasından şüphelenir ve beyler sazlığa gidip çocuğu getirirler (dkd/btb).

(T) F979.24. Ağaçla konuşma.

Uruz, idam edileceği esnada ağaçla konuşarak onun Hasan ile Hüseyin'in beşiği olduğunu, Mekke'nin kapısı olduğunu ve kendisini tutmamasını/idam etmemesini söyler (dkd/skeyb).

(T) F989.25. Hayvanla konuşma.

Salur Kazan rüyadan sonra gelip yurdunun harap olduğunu görünce yurtla, suyla, kurtla ve kara köpekle konuşur (dkd/skeyb).

F1068. Realist rüya.

Kazan Han, gördüğü rüya neticesinde yurdunun, akrabalarının ve halkının başına kötü şeyler geldiğini anlayıp yurduna döner ve gerçekten de düşündüğü gibi olmuştur (dkd/skeyb).

Yigenek rüyasında dayısı Emen'i ve Düzmürd kalesini görür (dkd/yb).

Karacuk çoban, Kazan Han'ın evinin yağmalandığı gece rüya görür (dkd/utob).

G. DEVLER

G15. Günlük olarak yenilen insanlar.

Tepegöz, yemek için günde altmış adam ister. Dede Korkut, ona iki adamla beş yüz koyun teklif eder. Tepegöz yemekleri pişirmek için de, iki adam isteyerek anlaşmayı kabul eder (dkd/btb).

Tepegöz, daha çocukluğunda arkadaşlarının burnunu ve kulağını yer (dkd/btb).

G100. Çok büyük dev. Tepegöz.

Tepegöz, harami olup yol keser ve insanlara zarar verir. Bunun önüne geçmek isteyen Oğuzlar ona saldırır, fakat onunla baş edemezler (dkd/btb).

(T) G106. Devın mağarası.

Tepegöz'n malını ve hazinesini yığdığı ve yaşadığı bir mağara vardır (dkd/btb).

G110. Devasa devlerin malları.

Tepegöz'n çok sayıda birikmiş koyunu ve çeşitli mücevherlerden oluşan bir hazinesi vardır (dkd/btb).

(T) G113. Devın hazinesi.

Basat, Tepegöz'n hazinesini görünce kendini unuttur ve Tepegöz o anda onu kılıçla öldürmek ister (dkd/btb).

(T) G368. Dev tek gözünden dolayı ucubedir.

Pınar başındaki yığmağın içinden çıkan gt, butu belli olmayan tek gözlü yaratık bir ucubedir ve onu Aruz alıp büyütür. Aruz'un onu alması ve büyütmesi, onun çobanının yaptığı hatadan kaynaklanmaktadır. Tepegöz, alınıdaki tek gözden dolayı ucubedir (dkd/btb).

G422. Dev kurbanını hapseder.

Tepegöz, Basat'ı yakalayıp mağaranın bir köşesine hapseder ve aşçıları olan iki ihtiyara onu ikindiye pişirmelerini söyler (dkd/btb).

H. İMTİHAN

H80. İşaretlerle tanıma.

Egrek, kardeşi Segrek'in Oğuzlardan olduğunu elindeki kopuzdan anlar (dkd/sb).

Salur Kazan, uzaktan yükselen toz ve parlayan silahlardan düşmanın onlara saldırdığını anlar (dkd/utob).

Kâfirler, giydikleri siyah elbiselerden tanınır (dkd/sb).

(T) H148. Şiirle tanıma. (Ali Berat Alptekin)

Beyrek'in Banu'ya kopuz eşliğinde söylediği şiir sonucunda Beyrek tanınır (dkd/bbb).

Dirse Han, oğlu Boğaç Han'ı kopuz çalıp karşılıklı söyleşmek suretiyle tanır (dkd/bb).

Yigenek, babasına şiirle kendini tanıtır onun sorusunu cevaplar (dkd/yb).

Tutsak olan Salur Kazan, onu kurtarmaya gelen Oğuzların başında oğlu Uruz olduğunu şiirle söyleşmek suretiyle öğrenir (dkd/sktob).

Basat, Tepegöz'e yerinin gün ortaç, umudunun Allah, hanının Bayındır Han, alpının Salur Kazan, atasının kaba ağaç, anasının kağan aslan, kendisinin Aruz oğlu Basat olduğunu şiirle söyler. Tepegöz, onu tanıyıp onunla kardeş olduklarını söyler (dkd/btb).

Segrek, Egrek'e kendini şiirle tanıtır, kardeş olduklarını söyler ve birbirlerine sarılırlar (dkd/sb).

H218. Dövüşerek yargılama.

Kan Turalı, Selcen'i kendi yağısına girdiği için dövüşerek yargılamak ister. Selcen de, ona kılıçla mı yoksa okla mı vuruşmak istediğini ona sorar, Kan Turalı okla vuruşmayı seçer (dkd/ktb).

H373. Gelin testi: görevlerin icrası.

Selcen savaştan döner, fakat Kan Turalı dönmez ve Kan Turalı'nın annesi gelininden oğlunu sorar. Kan Turalı'nın gelmediğini anlayan Selcen, tekrar döner ve ona yardım eder (dkd/ktb).

H 400-499 Namus imtihanları

H412. Namusluluk çetin işlerle test edilir.

Düşman, Burla hatunu içki meclisine götürmek ve yatağına almak için Uruz'un etini yedirmeyi düşünür (dkd/skeyb).

H465. Eşin tahammülünü test etme.

Kan Turalı, Selcen'den sonra sıra ona geldiği halde eşine ok atmaz; koşarak Selcen'e sarılıp onu sınıadığını söyler ve ikisi barışır. Selcen de, onu bilerek vurmadığını söyler (dkd/ktb).

H500.1. Oğullar hünerleri için test edilir.

Kazan, oğlu Uruz'u alıp ava çıkar, ok attığı kılıç çaldığı yerleri ona gösterir (dkd/utob).

H502. Eğitim testi/İlim-irfan testi.

Kazan, oğlu Uruz'un ilk savaşçı eğitimini vermek üzere onu alıp ava çıkar, ok attığı kılıç çaldığı yerleri ona gösterir (dkd/utob).

(T) H529. Kadın, oğlunun etini yedirmeye teşebbüsle ortaya çıkarılmak istenir (sorgulanır).

Kâfirler, Burla'nın ortaya çıkması için oğlu Uruz'u öldürüp etinden ona yedirmek isterler (dkd/skeyb).

(T) H903. Gururdan dolayı üstlenilen görev.

Ters Uzamış, Egrek'e divanda oturanların oturduğu yeri kılıcıyla hak ettiğini, kendisinin ne baş kestiğini ne kan döktüğünü ve bunun bir hüner olduğunu söyler (dkd/sb).

(T) H939.5. Bezirgânları, baba görevlendirir.

Bamsı Beyrek'in babası, gösterilen kanlı gömleğe inanmaz ve bezirgânları onu bulması için yollar (dkd/bbb).

H945. Görevler gönüllü olarak üstlenilir.

Begil, Bayındır Han'ın verdiği üç ganimeti alıp Bedre-Gence'ye gider ve orada karakolluk görevi yapar (dkd/eb).

H983. Görev meleğin yardımıyla yapılır.

Emren'in dua etmesi sonucu, Allah Cebrail'e oğlana kırk er kuvveti vermesini buyurur. Cebrail bu görevi yerine getirir ve Emren kâfiri yener. Kâfir aman dileyip Müslüman olur, diğer kâfirler kaçır (dkd/eb).

H 1200-1299 Devam eden şartlarda araştırmalar

H1211. Sorgular kahramanın kurtulması için belirlenir.

Beyrek'in babası, kanlı gömleğe inanmaz ve bezirgânları oğlunu arayıp bulmak için görevlendirerek gizlice yollar (dkd/bbb).

(T) H1219.9. Öldürmek için araştırma.

Tepegöz uyuyunca Basat, hapsedilen köşeden çıkar ve aşçılara Tepegöz'ü nasıl öldüreceğini sorar. Onlar sadece Tepegöz'ün gözünde et olduğunu söylerler (dkd/btb).

H1227. Araştırma kahraman evlenmeden önce üstlenilir.

Kanlı Koca, yanına aksakallılar alarak oğlunu evlendirmek için İç ve Dış Oğuz'a bakar, fakat oğluna uygun kız bulamaz (dkd/ktb).

H1233.1. Araştırmada yardımcı olarak yaşlı adam.

Aşçılar, Basat'a Tepegöz'ü nasıl öldüreceğini bilmediklerini, ama onun gözünden başka yerinde et olmadığını söylerler. Basat, göz kapağını kaldırıp bakınca et olduğunu görür ve sünülüğü ateşte kızdırmalarını ister. O, salâvat getirerek bunu Tepegöz'ün gözüne batırır. Tepegöz mağaranın ağzını kapatır (dkd/btb).

(T) H1233.2.3. Araştırma, babanın yardımıyla gerçekleştirilir.

Kanlı Koca, yanına aksakallılar alarak İç ve Dış Oğuz'a bakar, kız bulamaz (dkd/ktb).

H 1500-1549 Tahammül imtihanları

(T) H1509. Kahraman, annesinin namusu için ölmeye tahammül eder.

Burla hatun, oğluna onu öldürüp etini kendisine yedireceklerini ve kendisinin onun etini yemesi mi yoksa Kazan'ın namusunu koruması mı gerektiğini danışır. Uruz, annesine çok sert çıkışıp ölmeye razı olduğunu ve diğer kadınlar etinden bir parça yiyorsa kendisinin etinden on parça yemesini söyleyerek anasının namusunu korur (dkd/skeyb).

H 1550-1569 Karakter imtihanları

H1556. Sadakat testi.

Çobanlar, Beyrek'in nişanlısı Banu'nun Yaltacuk'a verileceğini öğrenince yola taş doldururlar (dkd/bbb).

H1563. Hüner imtihanı.

Beyrek ile Banu Çiçek at ve ok yarışı yapar ve güreşirler, Beyrek üstün gelir (dkd/bbb).

H1564. Konukseverlik testi.

Bayındır Han, Gence'den gelen Begil'i konuklayıp hediyeler verir (dkd/eb).

H1591. Silah atma yarışı.

Beyrek, Yalancıoğlu Yaltacuk'la ok atarak yarışır (dkd/bbb).

Beyrek ile Banu Çiçek at ve ok yarışı yapar ve güreşirler, Beyrek üstün gelir (dkd/bbb).

J. AKILLILAR VE APTALLAR

J140. Eğitim yoluyla edinilen bilgi

(T) J148. Baba oğluna bazı açıklamalar yapar.

Salur Kazan, Uruz'a "Deniz gibi gelen kâfirin leşkeridir, gün gibi ışıldayan kâfirin başındaki ışığıdır, yıldız gibi parlayan kâfirin cıdasıdır." der (dkd/utob).

Salur Kazan, yağının ne olduğunu oğlu Uruz'a anlatır (dkd/utob).

(T) J154.2. Amcaya danışma.

Uruz, babasının tutsak olduğunu öğrenince annesine kızar; annesi, korktuğu için babasının tutsak olduğunu söyleyemediğini itiraf eder ve amcası Kara Göne'ye danışmasını söyler (dkd/sktob).

J155. Kadınların verdiği akıl (bilgi).

Dirse Han'ın hanımı, ona çocuk sahibi olmaları için ne yapması gerektiğini söyleyerek akıl verir (dkd/bb).

J461. Karşılıklı bir şekilde yararlı olan saçma tartışma.

Bayındır Han'ın hünerin atta olduğunu söylemesine küsen Begil divandan çıkar, evine gelir (dkd/eb).

J561. İzlemede aşırılık.

Şahinin arkasından giden Kazan, kaleye yaklaşınca gözüne uyku girer ve yatar (dkd/sktob).

J900. Mütevazilik.

Gürcistan'dan gelen haraca kimse razı olmaz, ama Begil razı olur ve evini toplayıp Gence'ye gelir (dkd/eb).

J 1100-1249 Zeki insanlar ve davranışları

J 1100 Akıllılar

J1122. Daha genç nesil zekidir.

Basat, koçun derisine girer; Tepegöz anlar, ama Basat koçun başını onun eline verip bacalarının arasından fırlayıp dışarı çıkar (dkd/btb).

(T) J1125. Zeki baba.

Beyrek'in babası kanlı gömleğe inanmaz ve bezirgânları oğlunu bulması için yollar (dkd/bbb).

J1250. Zekice karşılık vermeler.

Salur Kazan, Tekür'ün karısına her zaman onun ölmüş kızının sırtına bindiğini söyler; kadın da ona ne yeryüzündeki sağlarının ne de yer altındaki ölülerinin ondan kurtulamadığını söyler (dkd/sktob).

J1500. Zekice pratik cevap.

Dede Korkut, Bayındır Han'a Gürcistan'dan gelen haracı birine verip Oğuz'a karakolluk yapması için Gence'ye göndermesini teklif eder (dkd/eb).

J2302. Avanak kadınlar.

Tekür'ün avanak karısı, Salur Kazan'ın onların ölülerinin yemeğini yediğini ve onun kızının sırtına bindiğini söylemesine inanır (dkd/sktob).

K. ALDATMALAR**K100. Hileli pazarlıklar.**

Düşman Salur Kazan'ı, gelen yağyı basmak şartıyla ve ona haraç vermek suretiyle, Kazan'ın da onların iline saldırmaması koşuluyla serbest bırakacaklarını söylerler (dkd/sktob).

K170.1. Adam ve dev arasındaki hileli dostluk.

Tepegöz, Basat'ı kandırmak için hazinesinin yerini söyler ve ihtiyar aşçıların hazineyi almadan hazinenin kapısını mühürlemesini ister (dkd/btb).

K700. Hileyle yakalama

(T) K701. Kahraman, yiğitliğine laf getirmemek için çobanı hileyle ağaca bağlar.

Kazan, Karaçuk çobana yiyeceği olup olmadığını sorar, bir ağacın dibine oturarak onu oyalayıp ağaca bağlar (dkd/skeyb).

(T) K733. Tuzak olan kuru.

Kara Tekür, bir koruyu Oğuz yiğitlerini yakalamak için tuzak yapmıştır (dkd/sb).

(T) K784. Şahin hediye ederek kurulan tuzak.

Trabzon Tekür'ü, Kazan Han'a bir şahin göndermiştir. Kazan, şahinci başına ava çıkalım der; fakat şahin düşman kalesine geri uçar ve Salur Kazan onun peşinden gittiği için tutsak düşer (dkd/sktob).

K1792. Kişinin kimliği hakkında bilgisizmiş görünmek kişinin fikrini dürüstçe söylemesi içindir.

Kılbaş, Aruz'a düşmanın Kazan'a saldırdığını ve Kazan'ın ondan yardım istediğini söyleyip onu dener (dkd/iotob).

K1800-1899 Tebdil-i kıyafet veya hayal şeklinde aldatma

K1810.1. Belirli kişilerin kıyafetlerini giyerek tebdil-i kıyafet.

Oğuz beyleri, kılık değiştirerek yol üzerindeki kâfirin kilisesine giderler; ama keşişler onların tacir olmadığını anlayıp kapıları kapatırlar ve onları taşta tutarlar (dkd/sktob).

K1816. Hizmetçi gibi kılık değiştirme.

Banu, dadısı gibi yaşmaklanarak Beyrek'le konuşur (dkd/bbb).

(T) K1823.6. Koçun postuna bürünme.

Basat, Tepegöz'ün ağzını kapattığı mağaradan kaçmak için koçun derisine girer (dkd/btb).

(T) K1839.16. Kahraman, bir ozan gibi giyinir.

Bamsı Beyrek, ozanla kıyafetlerini değiştirerek düğüne gider (dkd/bbb).

K1900. Sahtekârlar

K1931.3. Sahtekârlar kahramanı öldürür.

Aruz Beyrek'in damatları olduğunu, çağırıp kendilerine katılmalarını teklif etmelerini, kabul ederse bir şey yapmayacaklarını, kabul etmezse öldürerek onu aradan çıkaracaklarını söyler (dkd/iotob).

(T) K1946. Kadın kahramanın amcası, erkek kahraman aslanları yendiği halde hainlik eder.

Kan Turalı'ya aslanları yenmesi halinde kızı vereceklerini söylemelerine karşın, Selcen'in amcası kabul etmez (dkd/ktb).

K 2200-2299 Alçaklar ve ihanet edenler

K2060. İkiyüzlülüğün keşfi.

Kılbaş, Aruz'la konuştuğundan sonra şiirle onu denediğini ve onun Salur Kazan'a düşman olduğunu söylediğini söyleyerek kalkıp gider (dkd/iotob).

K 2110 İftira etmek

(T) K2110.2. İftira edilen oğul.

Dirse Han'ın 40 yiğidi, Boğaç Han'a iftira atarak babasını kandırırlar (dkd/bb).

K2210. Hain akrabalar.

Aruz, Kılbaş'a Salur Kazan'ın Dış Oğuzları yağmaya çağırmadıklarını ve Kazan'a yardım etmeyeceklerini, ona düşman olduklarını söyler (dkd/iotob).

K2211. Hain erkek kardeş.

Tepegöz, Oğuzlara saldırır, onları perişan eder ve kardeşi sayılan Kıyan Selçuk'u öldürür (dkd/btb).

K2214. Hain çocuklar.

Tepegöz, Oğuzların içinde büyüdüğü halde, önce Oğuz'dan çıkıp bir dağa gider; yol kesip adam öldürerek harami olur ve daha sonra Oğuzlara saldırır (dkd/btb).

K2221. Hain rakip âşık.

Yalancı Yaltacuk, Beyrek'in ona verdiği gömleğe kan sürerek öldüğünü haber verir (dkd/bbb).

K2255. Hain sığırtmaç.

Bir sığırtmaç (düşmanın adamı) gidip Salur Kazan'ın geldiğini söyleyerek Tekür'e haber verir, Tekür beylerini toplar ve Kazan Han tutsak edilir (dkd/sktob).

(T) K2299.3. Hain casuslar tüccarları kâfire ispiyonlarlar.

Bezirgânlar dönerken, Evnük kalesinin kâfiri onları casuslar ve beş yüz kâfir bezirgânları tutsak eder; ama küçük bezirgan kaçır (dkd/bbb).

Kâfirin casusu, Tekür'e Salur Kazan'ın oğlu Uruz'la yalnız olduğunu haber verir ve kâfirin askeri saldırır (dkd/utob).

L. TALİHİN TERS DÖNMESİ**L13. Merhametli en genç oğul.**

Kadın, gazadan dönen Basat'a gidip oğlunun yerine, şiirle esir ister ve Tepegöz'ün Oğuz'a yaptığı kötülükleri anlatır. Basat, abisi Kıyan Selçuk'un öldüğünü duyar, yardım isteyen kadına oğlunun yerine Tepegöz'e verilmek üzere bir esir verir (dkd/btb).

L420.0.1. Aşırı hırs cezalandırılır.

Allah, yaşama hırsıyla dolu olan Deli Dumrul'un anne ve babasının canlarını alır, ona ve eşine yüz kırk yıl daha ömür verir (dkd/ddb).

M. GELECEĞİN TAYİNİ**M 100-199 Ant ve yeminler****(T) M110.0.1. Kahraman, kızı alacağına ant içer.**

Bamsı Beyrek Tekür'ün kızıyla anlaşarak ve ant içerek onu almaya geleceğini söyler (dkd/bbb).

M177. Din değiştirmek için yemin.

Uruz, babasına kendisine bakıp ağlamasının nedenini açıklamazsa, Oğuz ilini terk edeceğini ve kâfir iline gidip Hıristiyan olacağını söyler (dkd/utob).

M 200-299 Anlaşmalar ve söz vermeler

M201. Pazarlık ve vaatlerin yapılması.

Kâfir beyinin kızı, onu almak koşuluyla Bamsı Beyrek'e yardım eder (dkd/bbb).

Aruz, Kılbaş'ın onların dostluklarını sınamasından hoşnut olmaz ve beylerini toplar, toy düzenler ve onlara ne yapmaları gerektiğini danışır, birlikte hareket etmek için ant içerler (dkd/iotob).

(T) M201.7. Düşmanla yapılan anlaşmanın teyit edilmesi.

Kazan, doğru yol varken yanlış yola sapmayacağına ant içer, kâfirler “Haydi, bizi öv.” derler, Salur Kazan da bir adamın sırtına binerse onları öveceğini söyler (dkd/sktob).

M202. Anlaşma ve vaadin yerine getirilmesi.

Beyrek, söz verdiği gibi yiğitlerini kurtarır ve kâfir beyinin kızını alır (dkd/bbb).

(T) M206.0.1. Düşmanın önerdiği pazarlık.

Tekür, kendilerini övmek, Oğuz'u yermek şartıyla Salur Kazan'ı kuyudan çıkarmayı beylerine teklif eder ve sonra bu teklif Kazan'a sunulur (dkd/sktob).

(T) M297. Kahramanın ölü ya da diri haberi için verilen vaat.

Deli Karçar, Beyrek'in ölü haberini getirene Banu Çiçek'i ve diri haberini getirene dünyalığını vereceğini söyler (dkd/bbb).

(T) M332. Kahramanın, kardeşi olduğunu tanıma.

Egrek, Segrek'e şiirle kim olduğunu, yoksa küçük kardeşi mi olduğunu sorar (dkd/sb).

N. ŞANS VE KADER**N112. Kişiselleşmiş kötü şans.**

Köprünün yamacında ölen genç için atılan feryatları duyan Dumrul, durumu sorar ve gencin ölüm sebebini öğrenir; böylece o da ölümlerle burun buruna gelir (dkd/ddb).

N122. Şanslı ya da şanssız yerler.

Köprünün yamacında vuku bulan ölüm vakası, Dumrul'un şanssız bir yere denk gelmesine neden olur (dkd/ddb).

N844. Yardımcı olarak derviş.

Yaralanan Boğaç Han'a, Hızır derviş kılığında gelip yardım eder (dkd/bb).

P. CEMİYET**P0-99 Krallık ve asilzadelik****(T) P11.1.2. Krallar Tanrı'nın gölgesidir.**

Begil'in hanımı, ona padişahların Tanrı'nın gölgesi olduğunu, asi olursa işinin rast gitmeyeceğini ve ava çıkıp sıkıntısını gidermesini söylemesi üzerine Begil ava çıkar (dkd/eb).

P14. Kralların özel uygulamaları.

Bayındır Han, bin yerde ipek halıçası döşeyerek Oğuz beyleriyle sohbet edip yeme içme halindedir (dkd/yb).

P50. Soylular/şövalyeler.

Salur Kazan, tülü kuşun yavrusu olan Ulaş'ın oğludur (dkd/skeyb).

(T) P56. Yüzü örtülü dolaşma.

Kan Turalı, nikabla gezerdi./ Oğuz'da 4 kişi böyleydi: Kan Turalı, Kara Çekür, onun oğlu Kırk Kınuk ve Beyrek. (dkd/ktb).

P110. Kralın vezirleri.

Kazılık Koca, Bayındır Han'ın veziridir ve o içtiği şarabın etkisiyle Bayındır Han'dan akın diler (dkd/yb).

Gürcistan haracı olarak bir at, bir kılıç, bir çomak geldiği için Bayındır Han'ın canı sıkılmıştır ve bu haracı nasıl paylaşacağını bilmez. Veziri (danışmanı) Dede Korkut ona ne yapması gerektiğini söyler (dkd/eb).

P200-299 Aile

(T) P230.0.1. Çocuksuzluk.

Pay Püre'nin oğlu, Pay Piçen'in kızı yoktur (dkd/bbb).

Dirse Han'ın ne oğlu ne de kızı vardır (dkd/bb).

(T) P230.4. Savaşta kaybolan çocuk.

Oğuzlara düşmanları saldırır ve Oğuzlar kaçarken Aruz'un oğlu Basat düşer (dkd/btb).

(T) P231.0.1. Annenin oğlu için düzenlediği toy.

Burla Hatun, oğlu Uruz'un ilk avıdır diye attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kesip pişirir (dkd/utob).

P231.3. Anne sevgisi.

Kapak Kan, Tepegöz'e iki oğlundan birini vermiş, sıra tekrar ona gelmiş ve diğerini de vermesi gerekmektedir. Kapak Kan'ın karısı bu oğlunu vermeyi istemeyerek ağlamaya başlar (dkd/btb).

P233. Baba ve oğul.

Kazan, oğlu Uruz ile ava çıkar (dkd/utob).

Uşun Koca'nın Egrek ve Segrek adında iki oğlu vardır (dkd/sb).

(T) P233.2.0.1. Oğlunu okla vuran baba.

Kırk namerdin Boğaç Han'a iftira etmesi üzerine Dirse Han, oğlunu okla vurur ve onu yaralar (dkd/bb).

(T) P233.12. Babasını sorgulayan oğul.

Avda sakatlanan Begil'e oğlu Emren, şiirle yiğitlerini öldürtüp öldürtmediğini sorar (dkd/eb).

P250. Erkek ve kız kardeşler.

Beyrek yedi kız kardeşe sahiptir (dkd/bbb).

P251.5. İki erkek kardeş.

Gazadan dönen Basat, abisi Kıyan Selçuk'un öldüğünü öğrenir ve abisi için ağıt yakar (dkd/btb).

Egrek ve Segrek erkek kardeşirler, tutsak düşen Egrek'i Segrek kurtarır (dkd/sb).

P251.3.1. Erkek kardeşler birbirlerinin öcünü almak için çabalarlar.

Basat, kardeşi için Tepegöz'le vuruşacağını söyleyerek meclise danışır (dkd/btb).

Segrek, abisi Egrek'i kurtarmak için kâfirleri tepeler (dkd/sb).

P252.3. Yedi kız kardeş.

Bamsı Beyrek'in 7 kız kardeşi vardır (dkd/bbb).

P273. Üvey erkek kardeş.

Tepegöz, Basat ve Kıyan Selçuk'un üvey kardeşidir (dkd/btb).

P293. Amca/dayı.

Uruz, amcası Kara Göne'yi çağırır ve ittifakla babası Salur Kazan'ı kurtarmaya karar verirler (dkd/sktob).

Alp Rüstem, kardeşinin iki bebeğini öldürüp zelil gezmiştir (dkd/sktob).

Aruz, Salur Kazan'ın dayısıdır (dkd/iotob).

P313. Sütannelik.

Aruz, Bayındır Han'dan izin alarak Tepegöz'ü alıp evine getirir ve ona süt annesi tutar, ama çocuk süt annenin memesini bir defa emince bütün sütü, iki defa emince kanını, üç defa emince canını alır (dkd/btb).

P361. Sadık hizmetçi.

Salur Kazan, Kılbaş'tan Taş Oğuzlar'ın onu niçin ziyaret etmediğini öğrenmesini ister ve Kılbaş, Salur Kazan'dan izin alarak Taş Oğuzların dost mu, düşman mı olduğunu öğrenmek üzere Taş Oğuz'a gelir (dkd/iotob).

P 400-499 İşler ve meslekler**P412. Çoban.**

Bir sığırtmaç çobanı (düşmanın adamı) gidip Tekür'e Salur Kazan'ın kalelerine yakın geldiğini ve adamlarıyla birlikte uyuduklarını haber verir, Tekür beylerini toplar (dkd/sktob).

P414. Avcılık.

Dirse Han, oğlunu öldürmek için onu kırk yiğidiyle ava götürür (dkd/bb).

Kazan Han, adamlarını alıp ava gider (dkd/utob).

Begil'in hanımı, ona padişahların Tanrı'nın gölgesi olduğunu, asi olursa işinin rast gitmeyeceğini ve ava çıkıp sıkıntısını gidermesini söylemesi üzerine Begil ava çıkar (dkd/eb).

P431. Tüccar.

Pay Püre, bezirgânlarını İstanbul'a gönderir (dkd/bbb).

Pay Püre Bey bezirganlarını Beyrek'i bulmak üzere görevlendirir ve gönderir (dkd/bbb).

P532. Verginin ödenmesi.

Kam Gan oğlu Bayındır Han ağ ban evini, ala sayvanını kurmuş, bin yerde ipek halıçası döşemiştir; Dokuz Tümen Gürcistan haracı geldiğinden dolayı İç ve Dış Oğuzlar toplanmıştır (dkd/eb).

P552. Savaş düzenleri.

Salur Kazan, beyleri alıp Taş Oğuz'a saldırır, Taş Oğuzlar da onları karşılar ve dövüşmek üzere karşı karşıya gelirler (dkd/iotob).

P552.1. Savaş usulü.

Aruz, Salur Kazan'ı; Emen, Ters Uzamış'ı; Alp Rüstem, Ense Koca oğlu Okçu'yu karim olarak seçerler (dkd/iotob).

P555. Savaşta yenilgi.

Taş Oğuz beyleri, teke tek dövüşte Aruz'un ölmesi üzerine yenilgiyi kabul edip Salur Kazan'dan af dilerler, Salur Kazan onları bağışlar ve Beyrek'in öcü alınmış olur (dkd/iotob).

P555.2.1. Yenilen düşmanların kafaları savaştan sonra yığılır.

Salur Kazan, kardeşi Kara Göne'ye işaret ederek onun Aruz'un başını kesmesini ister ve Kara Göne Aruz'un başını keser (dkd/iotob).

P 600-699 Adetler

(T) P601. Kızın nişanlısına hediyesi.

Banu Çiçek, nişanlısı Bamsı Beyrek'e hediye olarak kırmızı bir kaftan yollar (dkd/bbb).

(T) P632.0.1. Çocuklu olup olmamaya göre karşılama.

Bayındır Han, oğlu olanı ak otağa; kızı olanı kızıl otağa; oğlu ve kızı olmayanı kara otağa oturtur ve önüne kara koyun yahnisini koydurur (dkd/bb).

P634. Ziyafetler.

Salur Kazan, Taş Oğuz olmadığı bir anda evini yağmalatır ve Taş Oğuz'dan Aruz, Emen ile diğer beyler bunu duyarak Kazan Han'a kin beslerler (dkd/iotob).

Aruz, Kılbaş'ın onların dostluklarını sınamasından hoşnut olmaz ve beylerini toplar, toy düzenler ve onlara ne yapmaları gerektiğini danışır, birlikte hareket etmek için ant içerler (dkd/iotob).

P634.0.1. Yemek ve yiyeceklerle ilgili gelenekler.

Bayındır Han, yılda bir kez toy düzenleyip Oğuz beylerini konuklar (dkd/bb).

P634.2. Ziyafet yedi gün yedi gece sürer.

Salur Kazan kurtarıldıktan sonra bütün beyler Oğuz'a döner, yedi gün yedi gece toy-düğün ederler ve Uruz evlendirilir (dkd/sktob).

(T) P635. Karşılama törenleri.

Pay Püre, bezirgânların geldiğini duyunca çetir otağ, ala sayvan diktirerek onları karşılar (dkd/bbb).

(T) P672.6. Çocuksuzluktan dolayı aşâğılanma.

Bayındır Han, oğlu olanı ak otağa; kızı olanı kızıl otağa; oğlu ve kızı olmayanı kara otağa oturtur ve önüne kara koyun yahnisini koydurur. Dirse Han da, bu muameleye maruz kalır (dkd/bb).

(T) P678.2. Üzüntüden dolayı ağlama.

Kazan Bey, oğlu Uruz baş kesip kan dökmediği için üzüntüden ağlar (dkd/utob).

P681. Yas gelenekleri.

Burla Hatun, oğlu için kara tırnağı yüzüne çalar, yanaklarını yırtar, çemberine alca kanını döker, ağır şiveni Kazan'ın ordusuna koyar (dkd/utob).

Uruz kaybolunca herkes karaları giyer (dkd/utob).

Bamsı Beyrek'in babası kötü haberi duyunca sarığını yere vurur, annesi tırnaklarıyla yüzünü yırtar, kız kardeşleri ve nişanlısı akları çıkarıp karaları giyer (dkd/bbb).

Beyrek için herkes farklı bir şekilde yas tutar/ üç değişik yerde (dkd/bbb).

Egrek'in tutsak düştüğü haberi Oğuz'a ulaşır ve ailesi onun için şiven koparırlar, ağlaşırlar ve karaları giyerler (dkd/sb).

Segrek, karısına üç yıla kadar gelmezse evlenebileceğini söyler, ancak kendisinin ölü aşını vermesini ister (dkd/sb).

Q. MÜKAFATLAR VE CEZALAR

Q33. Dua etmekten dolayı ödül.

Basat, Tepegöz'ün hilesine kanıp hazine kuyusuna girince Tepegöz kılıcıyla ona saldırır; fakat Basat kelime-i tevhidi getirerek yedi yerden kapı açılmak suretiyle buradan kurtulur (dkd/btb).

Emren dua edince Allah, Cebrail'e Emren'e kırk er kuvveti vermesini söyler ve böylece oğlan kuvvetlenerek kâfiri yener (dkd/eb).

Q36. Tövbeden dolayı ödül.

Deli Dumrul yaptığı hatadan dolayı tövbe edince Allah, Azrail'e onun canı yerine can bulması halinde, Dumrul'u affettiğini söyler (dkd/ddb).

Q65. Ödüllendirilen evlathk görevi.

Akıncılar, kâfir iline saldırıp ganimet alırlar ve Begil'e müjdecı gönderirler, Begil oğlunu karşılar, ona yaylak, tavla verir, gelin alır, Bayındır Han'a pencik çıkarır (dkd/eb).

Q 10-99 Mükâfatlandırılmış İşler**Q82. Korkusuzluktan dolayı ödül.**

Begil, oğlu Emren'e korkusuzluğu, cesareti ve başarısı için yaylak, tavla verir, gelin alır (dkd/eb).

Q114. Ödül olarak hediyeler.

Bamsı Beyrek, bezirgânları kurtarıncı, bezirgânlar ona mallardan istediğini alabileceğini söylerler (dkd/bbb).

(T) Q114.4. Kaynatanın ödülü.

Banu Çiçek, Beyrek'in yaşadığını kaynatasına müjde verdiğinde ve kaynatası ona hediye olarak yaylak verir (dkd/bbb).

(T) Q144.2. Yardımseverlikten dolayı ödül olarak çocuk.

Dirse Han, karısının sözünü dinleyerek toy düzenler, çıplak giydirir, aç doyurur, borçluyu borcundan kurtarır ve çocuk sahibi olur (dkd/bb).

Q192. Duadan dolayı ödül olarak verilen çocuk.

Dirse Han, karısının sözünü dinleyerek toy düzenler, çıplak giydirir, aç doyurur, borçluyu borcundan kurtarır ve toyda Oğuz beyleri dua eder. Böylelikle o, bir oğlana sahip olur (dkd/bb).

(T) Q196. Yapılan iyiliklerden dolayı çocuk sahibi olma.

Dirse Han, karısının sözünü dinleyerek toy düzenler, çıplak giydirir, aç doyurur, borçluyu borcundan kurtarır ve bir oğlu olur (dkd/bb).

Q211.9.2. Üvey kardeşini öldürdüğü için ceza.

Tepegöz, yaptığı kötülüklerden dolayı gözünün kör olduğunu söyler; Tepegöz, Kıyan Selçuk'u öldürdüğü için Basat da onu öldürür (dkd/btb).

Q215. Cezalandırılan yamyamlık.

Tepegöz, şiirle yapmak istediklerini sıralar ve Basat'a beddua eder; kendi gözünün insanlara yaptığı kötülüklerden (yamyamlığından) dolayı kör olduğunu itiraf eder (dkd/btb).

Q325. Cezalandırılan itaatsizlik.

Salur Kazan, oğlu kaçtı sanınca onu altı parça edip altı yol ayırdına bırakacağını söyler (dkd/utob).

(T) Q421.1.2. Burçlara asılan kelleler.

Otuz iki kâfir beyinin oğlunun başı, canavarları yenemedikleri için burçlara asılmıştır (dkd/ktb).

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

R0-99 Esirlik

R5. Savaş alanında yakalama.

Savaş olur ve savaş alanında Uruz tutsak edilir (dkd/utob).

Akına çıkan Egrek'in yiğitleri öldürülür ve Egrek esir edilerek Alınca kalesinin zindanına atılır (dkd/sb).

(T) R9.7. Efendilerini esir etme.

Dirse Han'ın kırk yiğidi, namert çıkararak onu esir ederler (dkd/bb).

(T) R34. Toplu esir etmeler.

Düşman, Burla hatunu ve kırk ince belli kızını, Uruz'u, üç yüz yiğidi, Kazan'ın anasını esir eder (dkd/skeyb).

(T) R35.1.1. Soylu kişinin kaçırılan annesi hamile kalır.

Salur Kazan'ın annesi kaçırılır ve düşmandan hamile kalır (dkd/skeyb).

(T) R36. Düşman tarafından kaçırılma.

Gelen düşmanı karşılayan yirmi beş bey şehit olur, düşman Salur Kazan'ı sağlam bağlayıp esir eder (dkd/sktob).

R41.3. Zindana hapsedme.

Pay Püre, bezirgânları Beyrek'i aramak için gönderir ve Beyrek Parasarun Bayburt Hisarı'ndaki zindana hapsedilmiştir (dkd/bbb).

Düşman, Burla hatunu, kırk ince belli kızını, Uruz'u, üç yüz yiğidi, Kazan'ın anasını hapseder (dkd/skeyb).

Akına giden Egrek esir edilerek Alınca kalesinin zindanına atılır (dkd/sb).

R41.3.4. Kuyuya hapsedme.

Kazan, Toman'ın kalesindeki bir kuyuya kapatılır, yemeği ve suyu bir delikten verilir (dkd/sktob).

R45. Dağda esaret (mağara, çukur tepe).

Tepegöz, Basat'ı yakalar, mağaraya hapseder ve aşçıları Yünlü Koca ve Yapağulu Koca'ya onu ikindiye pişirmelerini söyler (dkd/btb).

R100-199 Kurtulma

R110. Esirlikten kurtulma.

Tepegöz, kümbetteki hazine hilesinden sonra Basat'a kurtulup kurtulmadığını sorunca, Basat Tanrı'm kurtardı der (dkd/btb).

(T) R124. Kahraman bezirgânları kurtarır.

Bamsı Beyrek, bezirgânlara saldıran kâfirleri öldürüp bezirgânları kurtarır (dkd/bbb).

R153.2. Baba çocuğunu kurtarır.

Salur Kazan, oğlu Uruz'un kaçmadığını ve tutsak düştüğünü anlar ve geri dönüp onu kurtarır (dkd/utob).

R154.2. Oğul babasını kurtarır.

Yigenek, babası Kazılık Koca'yı Düzmürd kalesinden kurtarır (dkd/yb).

Uruz, babasını kurtarmak için Oğuz beyleriyle birlikte düşmana saldırır (dkd/sktob).

R162. Kahramanın, kaçıranın kızı tarafından kurtarılması (eş, anne).

Tekür'ün karısı, Tekür'e Salur Kazan'ın ölmüş kızlarının sırtına binip eziyet ettiğini söyler ve onu kuyudan çıkarmasını ister (dkd/sktob).

Bamsı Beyrek, Tekür'ün kızı tarafından zindandan kurtarılır (dkd/bbb).

S. ANORMAL ZULÜMLER

S11. Zalim baba.

Dirse Han, oğlunu oklayarak öldürmek ister (dkd/bb).

S50. Zalim akrabalar/hısımlar.

Aruz, Beyrek'i kılıcıyla yaralar, Beyrek yaralı olarak evine gelir ve vasiyet olarak Kazan'ın öcünü almasını ister, yoksa ahirette iki elinin Kazan'ın yakasında olacağını söyler (dkd/iotob).

S74. Zalim erkek yeğen.

Kara Göne, Kazan'ın emriyle dayısı Aruz'un başını keser ve Beyrek'in öcü alınır (dkd/iotob).

S133. Kafasını keserek öldürme.

Kara Göne, Kazan'ın emriyle dayısı Aruz'un başını keserek onu öldürür (dkd/iotob).

(T) S181.2. Kılıçla yaralama.

Aruz, gelen elçiye inanarak Taş Oğuzlara giden Beyrek'i kılıcıyla uyluğundan yaralar (dkd/iotob).

S260.1.4. Başkalarının hayatını kurtarmak için çocuğun kurban edilmesi.

Oğuz'un hepsini kurtarmak için Tepegöz'e günde iki kişi ve beş yüz koyun verilir (dkd/btb).

T. EVLİLİK (CİNSİYET)

T11.1 Sadece bahsedilmekten ve tanımlamaktan dolayı âşık olma.

Kanlı Koca, sadece Trabzon Tekür'ünün kızının aranılan özelliklere sahip olduğunu anlar ve bunu Kan Turalı'ya söyleyince o, kafir kızına âşık olur (dkd/ktb).

T61.4.5. Altın yüzükle nişanlanma.

Bamsı Beyrek, Yalancı Yaltacuk'la evlenme hazırlığı yapan Banu'dan yüzüğünü ister. Bu altın yüzük onların nişan yüzüğüdür (dkd/bbb).

T61.5.3. Doğmamış çocuklar birbiriyle evlendirilmek için vaat edilir/beşik kertme.

Bamsı Beyrek'le Banu Çiçek beşik kertmesi nişanlıdırlar (dkd/bbb).

Pay Piçen Bey, kızını Pay Püre'nin oğluna beşik kertme olarak vermeye söz verir (dkd/bbb).

T68. Ödül olarak teklif edilen prenses.

Tekür boğa, aslan ve deveyi öldürene kızını verecek, öldüremeyenin ise başını kesecektir (dkd/ktb).

T85. Kadın ölen sevgilisine yas tutar.

Banu Çiçek, Bamsı Beyrek'in ölüm haberini duyunca yas tutar (dkd/bbb).

T92. Aşkta rakipler.

Yalancı Yaltacuk, Banu Çiçek'i Bamsı Beyrek'ten almak ister ve ilk fırsatta bunu gerçekleştirir (dkd/bbb).

T96. Âşıklar birçok maceradan sonra yeniden bir araya gelir.

Banu Çiçek ve Bamsı Beyrek, bütün maceralardan sonra evlenirler (dkd/bbb).

Kan Turalı ve Sarı donlu Selcen Hatun bütün maceralardan sonra evlenirler (dkd/ktb).

Segrek, sonunda karısına kavuşur (dkd/sb).

Deli Dumrul, sonunda karısıyla yüz kırk yıl yaşama hakkı kazanır (dkd/ddb).

(T) T97.1. Kız kardeşinin evliliğine karşı olan ağabey.

Dede Korkut, Banu'yu Beyrek'e istemek için Banu'nun abisi Deli Karçar'a gider; fakat o Dede Korkut'u kovalar (dkd/bbb).

(T) T98. Kız yeğenin evliliğine karşı olan amca.

Selcen'in amcası, onun evliliğine karşı olduğu için sürekli Kan Turalı'ya zorluk çıkarır (dkd/ktb).

T100-199 Evlilik

(T) T105. Savaşmaktan caydırmak için evlendirme.

Segrek'i caydırmak için evlendirirler, Segrek gerdeğe girer (dkd/sb).

T122. Kralın emriyle evlenme.

Salur Kazan'a danışıldıktan sonra o, Segrek'i evlenmeye ikna eder (dkd/sb).

T130 Evlenme Adetleri

T131.1.2.4. Oğul babasının seçtiğiyle evlenmeyi reddeder.

Kanlı Koca, oğlu Kan Turalı'yı evlendirmek ister; ama o babasının adaylarını istemez (dkd/ktb).

(T) T131.10. Başlık parası.

Selcen Hatun'un başlık parası, üç canavarın öldürülmesidir/ kalınlık kaftanlığı (dkd/ktb).

Deli Karçar, Banu Çiçek için bin deveyi, bin aygırı, bin koçu , bin köpeği ve bin pireyi başlık parası olarak ister(dkd/bbb).

T135. Düğün töreni.

Kanlı Koca, oğlu ve geliniyle Oğuz'a dönünce çadır diker, ziyafet verir, oğlunun düğününü yapar (dkd/ktb).

Segrek ve Egrek'in babası onları karşılar, toy edip Egrek'i de evlendirir (dkd/sb).

(T) T143.1. Bebeklik evlilikleri.

Bamsı Beyrek'le Banu Çiçek beşik kertmesi nişanlıdırlar (dkd/bbb).

T145.0.1. Çok eşlilik.

Kâfir beyinin kızı, onu almak koşuluyla Beyrek'e yardım eder ve Beyrek kurtulduktan sonra onu alır (dkd/bbb).

(T) T165.4.1. Kahraman gerdekte kılıcını karısıyla kendi arasına koyar.

Segrek, yatakta kılıcını ortaya koyarak gerdeğe girmeyeceğini söyleyip kalkar ve gider (dkd/sb).

T165.6. Evliliğin tamamlanması, çiftin eve dönüşüne kadar ertelenir.

Tekür, kızı verir ve gerdek yeri hazırlar, fakat Kan Turalı baba-anasını görmeden gerdeğe girmeyi kabul etmez, kızı alıp Oğuz'a doğru yola çıkar (dkd/ktb).

T192. Zorlayarak evlendirme.

Segrek'in anne-babası onu zorla evlendirerek savaştan caydırmak isterler (dkd/sb).

T210.1. Sadık eş.

Dumrul'un eşi onun yerine canını vermek ister ve ondan başkasıyla evlenmeyeceğini söyler (dkd/ddb).

Segrek'in eşi, şiirle onu bekleyeceğini, yol ayırında bekleyip iyi haber getirene mükafat vereceğini, kötü haber getireni cezalandıracağını ve erkek sineği üzerine kondurmayacağını söyler (dkd/sb).

T274. Sırrı tutamayan eş.

Segrek'in eşi, o kalkıp gidince kaynana ve kaynatasına şiirle bu durumu bildirir (dkd/sb).

Begil karısına attan düşüp yaralandığını söyledikten sonra karısı hizmetçiye ve hizmetçi de başkalarına anlatır. Böylece haber düşmana kadar gider (dkd/eb).

T500-599 Hamile kalma ve doğum

T526. Duadan dolayı çocuk sahibi olma.

Oğuz beylerinin duaları sonucu Dirse Han'ın karısı hamile kalır ve bir oğlu olur (dkd/bb).

Oğuz beylerinin yaptığı dualar neticesinde, Pay Püre'nin bir oğlu ve Pay Piçen'in bir kızı olur (dkd/bbb).

T548. Doğum sihir ya da dua yoluyla sağlanır.

Burla hatun Uruz'a hamile kalmak için kuru çaylara su salmış, kara donlu dervişlere nezir vermiştir (dkd/utob).

Burla Hatun umana, usanana aş yedirmiş, aç doyurmuş, yalınca donatmış, dilek ile bir oğula güçlkle sahip olmuştur (dkd/utob).

Deli Dumrul doğunca babası dokuz buğra kesmiştir (dkd/ddb).

T596. Çocuğa ad koyma.

Dede Korkut, çocuk boğayı öldürdükten sonra gelir ve bu çocuğa Boğaç adını koyar (dkd/bb).

Dede Korkut, baş kesip kan döktüğü için Bamsı'ya Bozaygırlı Bamsı Beyrek adını koyar (dkd/bbb).

Dede Korkut, aslan yatağına geri dönen çocuğa nasihat eder ve o atları bastığı için onun adını Basat koyar (dkd/btb).

T670. Çocukların evlat edinilmesi.

Aruz, Bayındır Han'dan izin alarak Tepegözü evlat edinerek evine getirir (dkd/btb).

V. DİN

V 0-99 Dini merasimler

V21. İtiraf, günahın affını getirir.

Deli Dumrul'un sözü Allah'a hoş gelir, onları affeder, Dumrul'un ana babasının ömrünü de ona ve eşine verir (dkd/ddb).

(T) V36.5. Sefere çıkmadan önce kılınan iki rekât namaz. (Ali Berat Alptekin)

Savaş sonunda Oğuz beyleri kiliseyi camiye çevirir, hutbe okutur, ezan okur, arı sudan abdest alır ve namaz kılarlar (dkd/bbb).

Kazan, düşman yaklaşınca arı sudan abdest alır, iki rekât namaz kılar, peygambere salâvat getirir (dkd/utob).

Oğuz yiğitleri gelip Salur Kazan'a yetişirler, dua edip namaz kılarlar ve cenk ederler (dkd/utob).

Salur Kazan, abdest alıp namaz kılar, dua eder, peygambere salâvat getirir (dkd/utob).

Oğuz beyleri abdest alıp iki rekât namaz kılarlar, peygambere salâvat getirirler (dkd/skeyb).

Kan Turalı abdest alıp namaz kılar, dua eder, salâvat getirir ve Selcen'le birlikte düşmana saldırırlar (dkd/ktb).

(T) V38. Kader inancı. (Ali Berat Alptekin)

Deli Karçar, Dede Korkut'un geldiğini görünce alnına bela yazıldığını söyler (dkd/bbb).

V40. Kütle/parça/yığınak.

Salur Kazan ve adamları yaylaya çıkınca pınarda bir yığınak görürler (dkd/btb).

V50. Dua.

Oğuz beyleri, Pay Püre'nin oğlu ve Pay Piçen'in kızı olması için dua ederler (dkd/bbb).

Oğuz beylerinin yaptığı dualar neticesinde, Pay Püre'nin bir oğlu ve Pay Piçen'in bir kızı olur (dkd/bbb).

Oğuz beylerinin duaları sonucu Dirse Han'ın karısı hamile kalır ve bir oğlu olur (dkd/bb).

Dede Korkut, her destanın sonunda alkış verir (dkd/bütün boylar).

V51. Dua etmeyi öğrenme.

Deli Dumrul'un karısı onun yerine canını vermek ister, Azrail karısının canını alacakken Dumrul tekrar Allah'a yalvararak ya ikisinin canını birlikte almasını ya da ikisini bağışlamasını ister (dkd/ddb).

V52. Duanın mucizevî gücü.

Oğuz beylerinin duası sonucu Pay Püre'nin oğlu, Pay Piçen'in kızı olur (dkd/bbb).

Kan Turalı, canavarlarla mücadeleleri esnasında Allah'a sığınır, peygamberden medet bekler, salâvat getirir ve canavarları tek tek yener (dkd/ktb).

Emren'in gücü azalınca Allah'a sığınır ve dua eder. Sonra güç kazanıp düşmanı yener (dkd/eb).

V57.3. Özel durumlar üzerine dua.

Adının kutlu olması için Oğuz beyleri Bamsı Beyrek'e dua ederler (dkd/bbb).

(T) V98. Gazadan dönüş.

Basat gazadan dönünce Tepegöz'ün Oğuz'a yaptığı kötülükleri öğrenir (dkd/btb).

V111. Kiliseler.

Oğuz beyleri birlikte kaleye saldırıp kaleyi yağmalarlar, kiliseyi cami yaparlar, hutbe okuturlar, Bayındır Han'a pençik çıkartırlar (dkd/yb).

Savaş sonunda Oğuz beyleri kiliseyi camiye çevirir, hutbe okutur, ezan okur, arı sudan abdest alır ve namaz kılarlar (dkd/bbb).

V112.2. Camiler.

Oğuz beyleri birlikte kaleye saldırıp kaleyi yağmalarlar, kiliseyi cami yaparlar, hutbe okuturlar, Bayındır Han'a pençik çıkartırlar (dkd/yb).

Savaş sonunda Oğuz beyleri kiliseyi camiye çevirir, hutbe okutur, ezan okur, arı sudan abdest alır ve namaz kılarlar (dkd/bbb).

(T) V152. Kutsal kopuz.

Egrek, tek başına Segrek'in yanına varır, onu uyur vaziyette görür ve kopuzundan dolayı ona dokunmaz (dkd/sb).

Segrek, uyanıp kopuzu Egrek'in elinden alır ve Dede Korkut kopuzu hürmetine kılıç çalmadığını, şiirle tutsak kardeşi için geldiğini söyler (dkd/sb).

V 200-299 Mukaddes Şahıslar

V 200 Mukaddes yardımcıları.

(T) V206. Hızır. (Ali B. Alptekin)

Hızır, yaralı olan Boğaç Han'ın yarasını sıvar ve yarasının ilacını ona söyler (dkd/bb).

(T) 207. Salâvat getirmekle peygamberden medet umulmaktadır.

Segrek, salâvat getirerek düşmanı kovalar, kaleye sokar, yine gelip uyur (dkd/sb).
(Bu, diğer boylar için de geçerlidir.)

V221. Azizler tarafından mucizevî iyileşme.

Deli Karçar, kız kardeşini vermeye razı olur ve Dede Korkut'un duasıyla eli tekrar düzelir (dkd/bbb).

V228. Azizlerin dokunulmazlıkları (kutsal adam).

Dede Korkut'un "Çalarsan elin kurusun!" demesi üzerine Deli Karçar'ın eli havada tutulup kalır (dkd/bbb).

V232. Yardımcı olarak melek.

Allah, Cebrail'e oğlana kırk er kuvveti vermesini söyler ve oğlan kâfiri yener (dkd/eb).

V233. Ölüm meleği.

Azrail, gencin canını aldığı gibi Deli Dumrul'un da canını almaya gelir (dkd/ddb).

V248. Melekler ve Tanrı.

Tanrı, Azrail'e edepsizliğinden dolayı Deli Dumrul'u korkutmasını söyler (dkd/ddb).

Allah, Cebrail'e oğlana kırk er kuvveti vermesini söyler ve oğlan kâfiri yener (dkd/eb).

(T) V304. Çeşitli dini inanışlar. (Ali B. Alptekin)

Dede Korkut, Kazan Han ve yiğitleri anne-babalarının yerinin cennet olması için dua ederler (dkd/skeyb).

Savaşa giden Oğuz beyleri dua edip Hz. Muhammed'e salavat getirirler (dkd/skeyb).

Kazan Han, arı sudan abdest alıp sonra düşmanla savaşır (dkd/utob).

Deli Dumrul, Azrail'le konuşurken "Tanrı'nın birliğine yoktur güman." der (dkd/ddb).

Emren, kâfiri öldürecekken, o şehadet getirip Müslüman olur (dkd/eb).

V311. Hayatın içinde bulunan inanışlar.

Kazan'a yetişen Oğuz beyleri abdest alıp namaz kılar, salâvat getirirler, on beş bin kâfirin kimi ölür kimi esir olur, üç yüz Oğuz yiğidi şehit olur (dkd/utob).

Oğuz beyleri abdest alıp iki rekât namaz kılarlar, peygambere salâvat getirirler (dkd/skeyb).

(T) V315.2. Çocuk sahibi olmak için dini pratikler.

Dirse Han, çocuk sahibi olmak için karısının sözünü dinleyerek toy düzenler, çıplak giydirir, aç doyurur, borçluyu borcundan kurtarır (dkd/bb).

(T) V320.0.1. Kâfire küfretme.

Çoban, Melik'in tavrı üzerine ona küfreder (dkd/skeyb).

Kazan, bu arada kâfiri sürekli horlar: yarım kerpiç yastıklı, yonma ağaç tanrılı, köpeğim kâfir (dkd/sktob).

(T) V333. Müslüman olma.

Yigenek, kâfir beyini alt edince kâfir beyi aman diler ve Müslüman olur, diğer kâfirler kaçır (dkd/eb).

(T) V337. Kâfirin ibadethanesini camiye çevirme.

Oğuz beyleri cenk ederek kâfiri perişan ederler, kiliseyi camiye dönüştürürler (dkd/skeyb).

Oğuz beyleri gelir, birlikte kaleye saldırırlar, kaleyi alıp kiliseyi cami yaparlar (dkd/sktob).

(T) V360.0.1. Müslümanlıkla alay etme.

Tekür alay ederek Emren'e onun bir Allah'ı varsa, kendisinin yetmiş iki puthânesi olduğunu söyler (dkd/eb).

V463. Dini şehitlik.

Karaçuk Çoban, Kazan'ın malı uğruna iki kardeşini şehit verir (dkd/skeyb).

Uruz'un kırk yiğidi şehit olur ve o da tutsak edilir (dkd/utob).

Salur Kazan'a yetişen Oğuz beyleri abdest alıp namaz kılar, salâvat getirirler, savaşta on beş bin kâfirin kimi ölür kimi esir olur, üç yüz Oğuz yiğidi şehit olur (dkd/utob).

Kâfirler, Kazan Bey'in yirmi beş yiğidini şehit eder (dkd/sktob).

W. KARAKTER ÖZELLİKLERİ**W 0-99 Karakterin güzel özellikleri**

W24. (Kahraman) adam yalan söylemez.

Salur Kazan, adama binip onu öldürür ve şiirle bütün kahramanlıklarına rağmen kendini övmediğini, kendini öveni sevmediğini, fırsat bulmuşken kendisini öldürmelerini ve aslını kötülemeyeceğini söyler (dkd/sktob).

W28. Fedakarlık.

Karaçuk Çoban, Kazan'ın malı uğruna iki kardeşini şehit verir (dkd/skeyb).

Dumrul'un karısı onun yerine canını vermek ister (dkd/ddb).

Nayib, kendini Beyrek için feda ederek düşman üzerine saldırır ve ölür (dkd/bbb).

Uruz annesinin namusunu korumak için kendini feda eder (dkd/skeyb).

Segrek, ağabeyi için her şeyi göze almıştır (dkd/sb).

W32. Cesaret.

Yigenek, Allah'a sığınarak dua eder ve Arşunoğlu Direk'e saldırıp onu yener (dkd/yb).

Egrek, kâfirleri perişan eden Segrek'e tek başına saldırır (dkd/sb).

Salur Kazan tek başına bütün bir orduya karşı çıkıp er diler (dkd/sktob).

Basat gazadan döndükten sonra Tepegöz'e saldırmak istediğini söyleyerek beylere danışır ve gitme denilmesine rağmen gider (dkd/btb).

W33. Kahramanlık.

Boğaç Han, korkmadan bir yumrukla boğayı öldürür (dkd/bb).

Boğaç Han, kırk namerde karşı savaşarak babasını kurtarır (dkd/bb).

Karaçuk Çoban çok sayıda kâfiri öldürür (dkd/skeyb).

Beyrek, kâfirleri öldürüp bezirgânları kurtarır (dkd/bbb).

Salur Kazan düşmana yalnız saldırır ve yaralanır (dkd/utob).

Burla Hatun, arkadan gelip Salur Kazan'a yetişir ve savaşır (dkd/utob).

Emren kâfire şiirle korkmadığını ve meydana çarpışmaya geldiğini söyler (dkd/eb).

Segrek, salâvat getirerek düşmanı kovalar, kaleye sokar, yine gelip uyur (dkd/sb).

Kan Turalı, aslan, boğa ve deveyi yener; onları takip eden düşmana korkmadan saldırır (dkd/ktb).

W33.1. Kötü bir şekilde yaralanan savaşçı dövüşmeye devam eder.

Kan Turalı, yaralandığı halde düşmanla savaşmaya devam eder (dkd/ktb).

(T) W33.3. Kahramanlığın belirtisi baş kesmektir.

Ters Uzamış, Egrek'e divanda oturanların oturduğu yeri kılıcıyla hak ettiğini, kendisinin ne baş kestiğini ne kan döktüğünü ve bunun bir hüner olduğunu söyler (dkd/sb).

Kazan Bey, oğlu Uruz baş kesip kan dökmediği için ağlar (dkd/utob).

W34. Sadakat /Bağlılık.

Karaçuk Çoban, düşmana Kazan'ın bir koyununu dahi vermez (dkd/skeyb).

Nayib, kendini Beyrek için feda ederek düşman üzerine saldırır ve öldürülür (dkd/bbb).

Çobanlar, Beyrek'in nişanlısı Banu'nun Yalancı Yaltacuk'a verileceğini öğrenince üzüntüden yola taş doldururlar (dkd/bbb).

Segrek, Dede Korkut kopuzu hürmetine Egrek'e kılıç çalmadığını, şiirle tutsak kardeşi için geldiğini söyler (dkd/sb).

Kâfirler, Burla'nın ortaya çıkması için oğlu Uruz'u öldürüp etinden yedirmek isterler (dkd/skeyb).

Bamsı Beyrek, Aruz'a şiirle Kazan'a asi olmayacağını söyler (dkd/iotob).

W35. Hakkaniyet.

Ters Uzamış, divanda oturanların kılıcıyla hak ettiğini, kendisinin ne baş kestiğini ne kan döktüğünü ve bunun bir hüner olduğunu söyler (dkd/sb).

W45. Onur.

Emren babasına yardım getirmeyeceğini, kendisinin düşmanla savaşağını şiirle söyler, Emren babasının atına biner, düşman onu Begil sanıp korkar, fakat kısa zamanda onun Begil olmadığını anlarlar (dkd/eb).

Kazan, düşmana fırsat bulmuşken kendisini öldürmelerini ve aslını kötülemeyeceğini söyler (dkd/sktob).

W 100-199 Karakterin Çirkin Özellikleri

W116. Kibirlilik.

Uşun Koca'nın büyük oğlu Egrek, kimseye aldırmandan divana girer, çıkar (dkd/sb).

W117. Övüngenlik.

Avda Salur Kazan atını ve kendini övmez, ama Begil'in hünerini söyler (dkd/eb).

Tekür, kendilerini övmek, Oğuz'u yermek şartıyla Kazan Han'ı kuyudan çıkarmayı beylerine teklif eder (dkd/sktob).

W121. Korkaklık.

Dumrul, yiğitlerine Azrail'i korkuttuğunu ve onun geniş kapıyı bırakıp dar bacadan kaçtığını söyler (dkd/ddb).

Egrek, kâfirlere Segrek'i turalım der, kâfirler korkarlar, Tekür'ün ona emir verdiğini söylerler (dkd/sb).

Kâfirler, Karacuk Çoban'dan korkarlar (dkd/skeyb).

W154. Nankörlük.

Kâfirin casusu, Tekür'e Kazan Han'ın ava çıktığını haber verir (dkd/utob).

Uruz, hüner babadan öğrenilir diye babasına çıkışır (dkd/utob).

W171. İkiyüzlülük.

Kâfirin casusu, Tekür'e Kazan Han'ın ava çıktığını haber verir (dkd/utob).

Dirse Han'ın kırk yiğidi, onu esir ederler (dkd/bb).

Kâfirin casusu, bir Oğuz delikanlısının onların korusuna geldiğini Tekür'e haber verir (dkd/sb).

Kafirin casusu Begil'in yaralandığını haber verir (dkd/eb).

W181. Kıskançlık.

Dirse Han'ın kırk yiğidi, onun oğlu Boğaç Han'ı yiğitliklerinden dolayı kıskanır (dkd/bb).

W188. Kavgacılık.

Yigenek 16 yaşına girince bir sohbetle Kara Göne oğlu Budak'la tartışırlar ve babasının tutsak olduğunu öğrenir (dkd/yb).

W155. Katı kalplilik.

Dumrul babasından can ister, babası canın tatlı olduğunu söyleyerek vermez (dkd/ddb).

Dumrul, anasından can ister, fakat anası da canın tatlı olduğunu söyleyerek vermez (dkd/ddb).

W165. Yanlış gurur.

Dumrul, Azrail'e meydan okur, sözler Tanrı'nın hoşuna gitmez ve Tanrı Azrail'i Dumrul'un canını alması için gönderir (dkd/ddb).

(T) W197. Sır tutamama.

Begil'in hanımı, kocasının ayağını kırıldığını hizmetçiye, hizmetçi kapıcıya söyler ve haber orduya yayılır, orduda düşmanın casusu bunu öğrenip Tekür'e haber verir (dkd/eb).

W212. Savaş için aşırı arzu.

Yigenek, Bayındır Han'ın huzuruna gelip babasını kurtarmak için asker ister (dkd/yb).

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z 0-99 Formüller

Z10.2. Bitiş formülleri.

Dede Korkut gelip boy boylar, soy soylar (dkd/bbb).

Dede Korkut gelip soy soylar boy boylar (dkd/utob).

Dede Korkut boy boylar soy soylar, bu boy Dumrul'un olsun der (dkd/ddb).

Dede Korkut boy boylar soy soylar (dkd/ktb).

Dedem Korkut gelip boy boylar, soy soylar, bu oğuzname Yigenek'in olsun der (dkd/yb).

Dede Korkut, gelip boy boylar soy soylar (dkd/skeyb).

Dede Korkut gelir, Basat'a alkış verir ve iyi dileklerle destan biter (dkd/btb).

Dede Korkut gelip boy boylar soy soylar (dkd/sb).

Dede Korkut gelip bu oğuznameyi düzüp Emren'in olsun der (dkd/eb).

Dede Korkut gelir, kopuz çalıp bey erenlerin başından geçenleri anlatır (dkd/sktob).

Dede Korkut gelip olanları anlatır ve iyi dileklerde bulunur (dkd/iotob).

Dede Korkut gelip boy boylar soy soylar (dkd/bb).

(T) Z71.0.3. Formülistik sayı: 2.

Karaçuk Çoban'ın iki kardeşi şehit olur (dkd/skeyb).

Boğaç hanın iki köpeği, karga kuzgunların ona yaklaşmasını engellerler (dkd/bb).

Tepegöz, anlaşmada günde altmış adam yemek için ister. Dede Korkut iki adamla beş yüz koyun teklif eder, Tepegöz pişirmek için de iki adam isteyerek anlaşmayı kabul eder (dkd/btb).

Kapak Kan, iki oğlundan birini vermiş, sıra tekrar ona gelmiştir ve karısı bu oğlunu vermek istemeyerek ağlamaya başlar (dkd/btb).

Z 71.1. Formülistik sayı: 3.

Karaçuk Çoban, üç yerde taş yığar ve üç yerinden yaralanır, çoban tarafından atılan taşın düştüğü yerde üç yıla kadar ot bitmez (dkd/skeyb).

Bamsı, üç şey (deniz kulunu boz aygır, ağ tozlu katı yay, altı perli güroz) ister; fakat bezirgânlar o üç nesnenin beylerinin oğlu Bamsı'ya ait olduğunu söylerler (dkd/bbb).

Kan Turalı Selcen'i beğenir, fakat onu almak için üç canavar öldürmesi gerekmektedir (dkd/ktb).

Basat, Tepegöz'ün mekânına gelir, üç ok atar, ama Tepegöz'e işlemez (dkd/btb).

Segrek, kıza üç yıl beklemesini, gelmezse ondan sonra evlenmesini söyler (dkd/sb).

Segrek, üç gün yürüdüktan sonra koruya gelir, ılkıcı kâfirleri öldürür, 6 tane atı ürkütüp koruya koyar (dkd/sb).

Kazan (yilda bir defa), Üç Ok ve Boz Ok toplandığı zaman evini yağmalatır (dkd/iotob).

Meydana çıkan boğanın sağında ve solunda üçer kişi vardır (dkd/bb).

Z71.1.0.2. Formülistik sayılar: 3 ve katları (örn. 3 defa otuz).

Kazan, yanına üç yüz yiğit alır ve obayı oğlu Uruz'a teslim ederek ava çıkar (dkd/skeyb).

Beyrek'in bir adamı öldürölünce otuz dokuz yiğidi ile tutsak olur (dkd/bbb).

Deli Dumrul, kuru bir çayın üstüne köprü yapar ve geçenden otuz üç akça, geçmeyenden döve döve kırk akça alır (dkd/ddb).

Kazan, üç yüz murassa doğumlu yiğidi yanına alır (dkd/utob).

Egrek, Kazan beyden akın dileyerek üç yüz yiğit yanına alır (dkd/sb).

Bu kez Egrek'in yanına üç yüz kâfir askeri verip gönderirler (dkd/sb).

Yine uyuyan Segrek'in üzerine bu defa üç yüz adam gönderilmek istenir, ama kâfirler korkup gitmezler (dkd/sb).

Salur Kazan otuz bin düşman gördüğünde bile aldırılmaz (dkd/sktob).

Z71.3.0.1. Formülistik sayı: 5 ve katları (örn. 50,500).

Dede Korkut, Oğuz'a dönüp Yünlü Koca'yla Yapağulu Koca'yı aşçı olarak ve günde iki adamla beş yüz koyun yemek olarak Tepegöz'e verilmek üzere anlaştığını söyler (dkd/btb).

Beş yüz kâfir, bezirgânları tutsak eder (dkd/bbb).

Kazan elli bin düşman gördüğünde bile aldırılmaz (dkd/sktob).

Z71.4. Formülistik sayı: 6.

Düşman geldiğinde altı bölük toz iner (dkd/utob).

Kazılık on altı yıl tutsak kalır, Emen altı kere kaleyi kuşatsa da alamaz (dkd/yb).

Segrek, üç gün yürüdüktan sonra koruya gelir, ılkıcı kâfirleri öldürür, altı tane atı ürkütüp koruya koyar (dkd/sb).

Kazan, altı kat fazla Oğuz'un alamadığı kaleyi altı kişi ile varıp alır, kilisesini yıkıp mescit yapar ve ezan okutur (dkd/sktob).

Begil'in oğlunun gürzü altı kanatlıdır (dkd/eb).

Z71.4.0.1. Formülistik sayı: 6 ve katları.

Çoban her atışında on iki batman taş atar (dkd/skeyb).

Altı yüz kâfir, Kazan'ın koyunlarını almak için Şökli Melik tarafından gönderilir (dkd/skeyb).

Şökli Melik altmış tutam gönderini, doksan okunu över (dkd/skeyb).

Bu kalenin Tekür'ü altmış arşın boyunda, altmış batman güzrlü, iyi yay çeken Arşunoğlu Direk'tir (dkd/yb).

Kâfirin casusu Tekür'e haber verince, altı yüz kara donlu kâfir bunlara saldırırlar (dkd/sb).

Kazan altmış bin düşman gördüğünde bile aldırılmaz (dkd/sktob).

Z71.5. Formülistik sayı: 7.

Kazan, kırk otağ diktirir, yedi gün yedi gece yeme-içme olur (dkd/sktob).

Beyrek'in yedi kız kardeşi vardır (dkd/bbb).

Kan Turalı dile düşmemek için kızını almak üzere kırk yiğidiyle birlikte yedi gün yedi gece giderek Trabzon'a varır (dkd/ktb).

Kazan Bey yedi günlük azıkla, yanına oğlu Uruz'u alıp ava çıkar (dkd/utob).

Kara dere ağzında Kadir veren, kara buğa derisinden beşiğinin yapağı olan, acığı tutanda kara taşı kül eyleyen, kara bıyığını yedi yerden ensesinde düğün, Kazan'ın kardaşı Kara Göne çapar (bahadır) yetti (dkd/utob).

Kazan, Uruz'u bulmak için Burla'dan yedi gün mühlet ister (dkd/utob).

Tekür, devenin ağzının yedi yerden bağlanmasını ister, ama kâfirler bağlamazlar (dkd/ktb).

Kazan, yedi başlı ejderhaya yetip heybetinden gözü yaşarınca, namert gözüm yılandan ne korkarsın der (dkd/sktob).

Kâfir, Kan Turalı ve yiğitlerine yedi ağaç yer karşı gelirler (dkd/ktb).

Oğuz, yedi defa ürküp kaçmaya çalışır, ama Tepegöz yedi defa önlerini kesip yerine geri getirir (dkd/btb).

Oğuz beyleri yedi gün yatarlar ve buna da küçük ölüm derler (dkd/sktob).

Kadın, yedi yaşında ölmüş bir kızının olduğunu söyler, Kazan'dan ona binmemesi için rica eder (dkd/sktob).

Kazan Han ve adamları Oğuz'a dönerler, yedi gün yedi gece toy-düğün ederler (dkd/sktob).

Beyrek'in adamları olanları Kazan'a anlatırlar ve Kazan yedi gün divana çıkmaz (dkd/iotob).

Z71.5.0.1. Formülistik sayılar: 7 ve katları (örn. 49, 70, 70000, 7777).

Kâfirin yedi bin kaftanının ardı yırtıktır (dkd/skeyb).

Z71.6. Formülistik sayı: 9 (99, 900, 999, 99999, vb.).

Doksan tümen genç Oğuz, Kazan Han'ın sohbetine dirilmişti (dkd/utob).

Dokuz yerde badyalar kurulmuş, dokuz karagözlü örme saçlı kâfir kızları (dkd/utob).

Kazan doksan bin düşman gördüğünde bile aldırılmaz (dkd/sktob).

Deli Dumrul, doğunca babası dokuz buğra öldürmüştür (dkd/ddb).

Annesi, Deli Dumrul'u dokuz ay karnında taşımıştır (dkd/ddb).

Z 71.8. Formülistik sayı: 12.

Çoban her atışında on iki batman taş atar (dkd/skeyb).

Z71.8.6. Formülistik sayı: 24.

Bayındır Han, yirmi dört sancak beyinin gelmesini emreder ve yirmi dört sancak beyi Yigenek ile giderler (dkd/yb).

Dülek oğlu Evren ve diğer yirmi dört Oğuz beyi kendini dener, ama yenilip kaçarlar (dkd/yb).

Z 71.10. Formülistik sayı: 16.

Uruz, on altı yaşındadır ve hala baş kesmemiş, kan dökmemiştir (dkd/utob).

Beyrek, on altı yıl hapis kalır (dkd/bbb).

On altı yıl tutsaklıktan sonra, Karçar, Beyrek'in diri haberini getirene altın; ölü haberini getirene Banu'yu vereceğini vaat etmek istediğini Bayındır Han'a söyler (dkd/bbb).

Kazan Han kurtarıldıktan sonra on altı yiğit inip birer gürzle kapıyı kırarlar ve içeri girip yağmalarlar (dkd/sktob).

Z 71.12. Formülistik sayı: 40.

Boğaç Han'ın yarası kırk günde iyileşir (dkd/bb).

Boğaç Han'ın ve babasının kırk yiğidi vardır (dkd/bb).

Boğaç Han'ın annesi kırk ince belli kızı yanına alarak oğlunu arayıp bulur (dkd/bb).

Burla Hatun, kırk ince belli kızı ile esir olur (dkd/skeyb).

Uruz kurtarıldıktan sonra kırk baş kul, kırk kırnak azat edilir (dkd/skeyb).

Burla Hatun'un namusuna kast eden kâfirlere, kırk kız bir ağızdan kendilerinin Burla olduklarını söylerler (dkd/skeyb).

Kazan, kırk otağ diktirir, yedi gün yedi gece yeme-içme olur (dkd/skeyb).

Kazan, Uruz için kırk kul ile kırk cariyeyi azat eder (dkd/utob).

Beyrek'in kırk yiğidi vardır, Banu Çiçek'in kırk ince belli kızı vardır (dkd/bbb).

Kırk nefer kâfir (dkd/bbb).

Deli Dumrul, kırk yiğidiyle otururken Azrail gelip onun gözüne görünür (dkd/ddb).

Deli Dumrul, kuru çayın üstüne yaptığı köprüden geçmeyenden döve döve kırk akça alır (dkd/ddb).

Küçük bezirgân, bir mirzayla (Beyrek) kırk yiğidini görür ve yardım ister (dkd/bbb).

Allah, Cebrail'e oğlana kırk er kuvveti vermesini söyler ve oğlan kâfiri yener (dkd/eb).

Kan Turalı, kırk yiğidiyle yola çıkar (dkd/ktb).

Z 71.13. Formülistik sayı: 60.

Düzmürd kalesinin Tekür'ü altmış arşın boyunda, altmış batman güzrlü, iyi yay çeken Arşunoğlu Direk'tir (dkd/yb).

Tepegöz, anlaşmada yemek için her güne altmış adam ister (dkd/btb).

Tekür, altmış adam gönderir, at Segrek'i uyandırır (dkd/sb).

Z71.14. Formülistik sayı: 72.

Tekür alay ederek Emren'e onun bir Allah'ı varsa, kendisinin yetmiş iki puthanesi olduğunu söyler (dkd/eb).

Z71.16.3. Formülistik sayı: 25.

Gelen düşmanı karşılayan yirmi beş bey şehit olur, kafirler Kazan'ı sağlam bağlayıp esir ederler (dkd/sktob).

Z71.16.8. Formülistik sayı:80.000.

Kazan seksen bin düşman gördüğünde bile aldırılmaz (dkd/sktob).

Z71.16.11. Formülistik sayı: 15.

Bamsı, 15 yaşına girince ava çıkar ve kâfirler tarafından basılan bezirgânlardan biri, ona gelip durumu anlatır (dkd/bbb).

(T) Z71.16.17. Formülistik sayı: 39.

Kâfirler, gerdek yerini basar ve bir yiğidi öldürüp, Beyrek'le otuz dokuz yiğidini tutsak ederler (dkd/bbb).

(T) Z71.16.18. Formülistik sayı: 57.

Dülek Evren elli yedi kalenin kilidini almıştır (dkd/sktob).

(T) Z71.16. 19. Formülistik sayı: 100.

Emren'in üzerine yüz kâfir gelir ve şiirle onu tehdit ederek korkutmak isterler (dkd/eb).

Bu defa yüz kâfir gönderilir, at yine onu uyandırır, o salâvat getirerek düşmanı kovalar (dkd/sb).

(T) Z71.16. 20. Formülistik sayı: 366.

Üç yüz altmış altı alp ava gitse de Begil avına yay çekip ok atmaz, yayıyla zayıfları işaretler, şişmanları avlardı (dkd/eb).

(T) Z71.16.21. Formülistik sayı: 1000.

Deli Karçar, Dede Korkut'tan bin buğra, bin aygır, bin koyun, bin köpek, bin pire ister (dkd/bbb).

Bin kâfir öldürsen de, kimse dava etmez (dkd/utob).

Kazan bin düşman gördüğünde bile aldırılmaz (dkd/sktob).

(T) Z71.16.22. Formülistik sayı: 10000.

Kazan'ın on bin koyunu alınmak istenir; fakat Karaçuk Çoban buna müsaade etmez (dkd/skeyb).

(T) Z71.16.23. Formülistik sayı: 12000.

On iki bin kâfir kılıçtan geçirilir (dkd/skeyb).

(T) Z71.16.24. Formülistik sayı: 16000.

On altı bin kâfir atlanıp Kazan ve Uruz'un üzerine gelirler (dkd/utob).

Z76.2. Formülistik abartılar.

Kazan yüz bin düşman gördüğünde bile aldırılmaz (dkd/sktob).

Kazan'ın on bin koyunu alınmak istenir; fakat Karaçuk Çoban buna müsaade etmez (dkd/skeyb).

On iki bin kâfir kılıçtan geçirilir (dkd/skeyb).

On altı bin kâfir atlanıp Kazan ve Uruz'un üzerine gelirler (dkd/utob).

Kazan seksen bin düşman gördüğünde bile aldırılmaz (dkd/sktob).

Z100-199 Sembolizm

(T) Z101. Ölüm sembolü kanlı gömlek.

Yalancıoğlu Yaltacuk, kendisinde bulunan Beyrek'in gömleğini kana bulayarak onun öldüğünü söyler (dkd/bbb).

Z143. Sembolik renk: siyah.

Kara dere ağzında Kadir veren, kara buğa derisinden beşiğinin yapağı olan, acığı tutanda kara taşı kül eyleyen, kara bıyığını yedi yerden ensesinde düğen, Kazan'ın kardaşı Kara Göne çapar (bahadır) yetti (dkd/utob).

Kazan'ın gördüğü rüyanın yorumuna göre kara bulut devlettir, kar ile yağmur leşkerdir, saç kaygıdır, kan karadır (dkd/skeyb).

3.4. KIPÇAK SAHASI DESTANLARININ MOTİF İNDEKSİ

a. Kitaplar

kazak destanları-2/kubıkul (kd-2/k)

kazak destanları-2/dotan (kd-2/d)

kazak destanları-2/kulamergen-joyamergen (kd-2/kj)

kazak destanları-2/karabek batır (kd-2/kb)

kazak destanları-4/anşıbay (kd-4/a)

kazak destanları-4/parpariya (kd-4/p)
kazak destanları-4/kuttıkıya (kd-4/kt)
kazak destanları-4/Edige (kd-4/e)
kazak destanları-4/nuradın (kd-4/n)
kazak destanları-4/musahan (kd-4/m)
kazak destanları-4/Orak-mamay (kd-4/om)
kazak destanları-4/karasay-kazı (kd-4/kar)
kazak destanları-4/karadön (kd-4/kdö)
kazak destanları-4/jubanış (kd-4/j)
kazak destanları-4/süyiniş (kd-4/s)
kazak destanları-4/er begis (kd-4/b)
kazak destanları-4/tegis-kögis (kd-4/tk)
kazak destanları-4/tama (kd-4/tm)
kazak destanları-4/tana (kd-4/tn)
kazak destanları-4/narik (kd-4/nr)
kazak destanları-4/şora (kd-4/ş)
kazak destanları-4/kıdırbay oğlu kobılandı (kd-4/kob)
kazak destanları-4/asankaygı-togan-abat (kd-4/ata)
kazak destanları-4/kargaboylu-kaztuvgan (kd-4/kaz)
kazak destanları-4/kökşe batır (kd-4/kök)
kazak destanları-4/er kosay (kd-4/kos)
kazak destanları-4/er kenes (kd-4/ek)
kazak destanları-3/barak batır (kd-3/bb)
kazak destanları-3/akböpe-savıtbek (kd-3/as)
karakalpak destanları (kkd/kk)

karakalpak destanları-1/şeryar (kkd-1/ş)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 23. cildinden faydalanılmıştır.

karakalpak destanları-1/mespatşa (kkd-1/m)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 23. cildinden faydalanılmıştır.

kırgız destanı/canıl mırza (krd/cm)

kırgız destanları-2/er eşim (krd-2/ee)

kırgız destanları-2/kozuke ve bayan (krd-2/koz)

kırgız destanları-2/munduk ve zarlık (krd-2/mz)

kırgız destanları-2/şırdakbek (krd-2/şb)

kırgız destanları-3/kocacaş destanı (krd-3/kd)

kırgız destanları-5/eşimkul menen zuura (krd-5/ez)

kırgız destanları-6/manas destanı (krd-6/md)

kırgız destan/manas destanı-1 (krd/md-1)/ Naciye Yıldız'ın çalıştığı Radloff varyantı.

başkurt halk destanları/ural batır (bhd/ub)

başkurt halk destanları/akbuzat (bhd/a)

başkurt halk destanları/akhak kola (bhd/ak)

başkurt halk destanları/kunır buğa (bhd/kub)

başkurt halk destanları/kara yorga (bhd/ky)

başkurt halk destanları/alpamişa (bhd/alp)

başkurt halk destanları/küsekbey (bhd/küs)

başkurt halk destanları/babsak bey ile karağölömbet bey (bhd/bk)

başkurt halk destanları/kuzıykürpes (bhd/kuz)

başkurt halk destanları/zayatülek ile hırvhılıv (bhd/zh)

karaçay-malkar destanları/debet (kmd/d)

karaçay-malkar destanları/örüzmek ve satanay biyçe (kmd/ösb)

karaçay-malkar destanları/alavgan ve karaşavay (kmd/ak)

- karaçay-malkar destanları/fuk (kmd/f)
- karaçay-malkar destanları/emegenler (kmd/e)
- karaçay-malkar destanları/sosurka-sosuruk (kmd/s)
- karaçay-malkar destanları/biynöger (kmd/b)
- karaçay-malkar destanları/karça (kmd/k)
- karaçay-malkar destanları/cantuvgan (kmd/c)
- karaçay-malkar destanları/kaşavbiy ile goşayah biyçe (kmd/kg)
- karaçay-malkar destanları/çüyeldi (kmd/ç)
- karaçay-malkar destanları/ibakoğlu aznavur (kmd/ia)
- karaçay-malkar destanları/bekmırza ile kaysın (kmd/bk)
- karaçay-malkar destanları/sarıbiy ile karabiy (kmd/sk)
- karaçay-malkar destanları/misirbiy (kmd/m)
- karaçay-malkar destanları/batok bey (kmd/bb)
- karaçay-malkar destanları/tatarkan (kmd/t)
- karaçay-malkar destanları/candar (kmd/cn)
- karaçay-malkar destanları/zavurbek (kmd/z)
- karaçay-malkar destanları/karamussa (kmd/km)
- karaçay-malkar destanları/kobanlanı koy bölek (kmd/kkb)
- karaçay-malkar destanları/ekinçi emina (kmd/ee)
- karaçay-malkar destanları/barak (kmd/br)
- karaçay-malkar destanları/gapalav (kmd/g)
- karaçay-malkar destanları/açemez (kmd/a)
- karaçay-malkar destanları/cansohlar (kmd/cans)
- karaçay-malkar destanları/kaytuk oğlu aslanbek (kmd/koa)
- karaçay-malkar destanları/hatohşuk oğlu canbolat (kmd/hoc)

- karaçay-malkar destanları/atabiy (kmd/at)
- karaçay-malkar destanları/bekbolat (kmd/bek)
- karaçay-malkar destanları/akbiyçe ile ramazan (kmd/ar)
- karaçay-malkar destanları/hasavka (kmd/h)
- karaçay-malkar destanları/umar (kmd/u)
- karaçay-malkar destanları/hoj (kmd/hj)
- tatar destanı/edigeı (td/ed)
- tatar destanları-1/tülek (td-1/t)
- tatar destanları-1/yirtöşlik (td-1/y)
- tatar destanları-1/altayın sayın süme (td-1/ass)
- tatar destanları-1/mişek alıp (td-1/ma)
- tatar destanları-1/yestey mönki (td-1/ym)
- tatar destanları-1/kara kükil (td-1/kk)
- tatar destanları-1/alıpmemşen/alpamşa (td-1/amem/a)
- tatar destanları-1/kadış mergen (td-1/km)
- tatar destanları-1/ak köbök (td-1/ak)
- tatar destanları-1/kür ulı (td-1/ku)
- tatar destanları-1/kamber (td-1/k)
- tatar destanları-1/cik mergen (td-1/cm)
- tatar destanları-1/çora batır (td-1/çb)
- tatar destanları-2/kuzı kürpeç bilen bayansılı (td-2/kkb)
- tatar destanları-2/hurluga hem hemra (td-2/hh)
- tatar destanları-2/yosıf kitabı (td-2/yk)
- tatar destanları-2/hikeyeti gıysa uğlı amet (td-2/hga)
- tatar destanları-2/tahir bilen zühre (td-2/tz)

tatar destanları-2/leyle bilen mecnun (td-2/lm)

tatar destanları-2/şahsenem hem garip (td-2/şg)

tatar destanları-2/seyfilmölik (td-2/sm)

tatar destanları-2/büz yiğit (td-2/by)

nogay destanları/şora batur (nd/şb)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 21. cildinden faydalanılmıştır.

nogay destanları/adil sultan (nd/as)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 21. cildinden faydalanılmıştır.

nogay destanları-1/ayıl'ın oğlu ahmet batur (nd-1/aab)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 21. cildinden faydalanılmıştır.

nogay destanları-1/bozyiğit (nd-1/by)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 21. cildinden faydalanılmıştır.

nogay destanları-1/tölegen ile kız-yibek (nd-1/ky)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 21. cildinden faydalanılmıştır.

nogay destanları-1/tahir ile zühre (nd-1/tz)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 21. cildinden faydalanılmıştır.

kırım türk-tatar destanları/edige (ktt/d/e)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 13. cildinden faydalanılmıştır.

kırım türk-tatar destanları/aşık garip (ktt/d/ag)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 13. cildinden faydalanılmıştır.

kırım türk-tatar destanları/ kör oğlu (ktt/d/k)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 13. cildinden faydalanılmıştır.

kırım türk-tatar destanları/tahir ile zöhre (ktt/d/tiz)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 13. cildinden faydalanılmıştır.

kırım türk-tatar destanları/kozukurpeç (ktt/d/kk)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 13. cildinden faydalanılmıştır.

kırım türk-tatar destanları/koplandı batur (ktt/d/kb)/ Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi adlı eserin 13. cildinden faydalanılmıştır.

b. Tezler

çora batır/dobruca tatar varyantı (çb/dtv)

çora batır/büyük hocalar varyantı (çb/bhv)

çora batır/karasu bazar varyantı (çb/kbv)

çora batır/bahçesaray varyantı (çb/bv)

nogay destanı/mamay (nd/m)

başkurt destanı/edigeı (bd/e)

kazak destanı/koblandı batır (kd/kob)

kazak destanı/alankay batır (kd/ab)

kazak destanı/ayman şolpan (kd/aş)

kazak destanı/er sayın (kd/ers)

kazak destanı/kambar batır (kd/kam)

kazak destanı/kız jipek (kd/kj)

kazak destanı/kozi körpeş bayan suluı (kd/kkbs)

kazak destanı/köroğlu-ravşanbey (k-r)

kazak destanı/köroğlu'nun rayhan'la savaşı (kd/krs)

kazak destanı/köroğlu'nun kızılbaş künhar'la savaşı (kd/kkks)

kazak destanı/köroğlu ile bezergen (kd/kib)

kazak destanı/köroğlu-bozayhan (kd/kboz)

kazak destanı/kıssa ğavazhan (kd/kğ)

kırgız destanı/seıtek-1 (krd/s-1)/ Meral Gölgeci'nin hazırladığı tez.

kırgız destanı/seıtek (krd/s)/ Asuman Subaşı'nın hazırladığı tez.

kırgız destanı/semetey-1 (krd/sem-1)/ Aylin Koç'un hazırladığı tez.

kırgız destanı/semetey (krd/sem)/ Yasin Şerifoğlu'nun hazırladığı tez.

kırgız destanı/er tabıldı (krd/eta)

kırgız destanı/er koşoy (krd/ek)

kırgız destanı/canlı mırza-tez (krd/cmt)/ Hatima Adilbekova'nın hazırladığı tez.

kırgız destanı/akmööor (krd/akm)

kırgız destanı/canış-bayış (krd/cb)

kırgız destanı/er töştük-1 (krd/et-1)/ Caştegin Turgunbaev'in hazırladığı tez.

kırgız destanı/er töştük (krd/et)/ Yelda İliç'in hazırladığı tez.

kırgız destanı/mendirman (krd/m)

kırgız destanı/kızcipek (krd/kc)

kırgız destanı/baktı bolot (krd/bb)

kırgız destanı/sarinci bököy (krd/sb)

kırgız destanı/kurmanbek (krd/k)

A. MİTOLOJİK MOTİFLER

(T) A42.3. İnsanların canını alan melek.

Çıyırdı, kocası Cakıp'a Kanımcan'ın gelip türlü hakaretleri yaptığını söyler ve kendi canının ecelsiz Azrail tarafından alınmadığını söyler (krd-6/md: 43).

A164. Tanrıların evliliği ya da gizli ilişkileri.

Gök tanrısı, yer tanrısı ile evlenmiş ve gök gürleyince yer hamile kalmış (kmd/d: 17).

A210. Gök tanrısı.

Manas'ın dövdüğü Kalmuklar kendilerine gelince gök tanrısı kahretti diyerek başkanları olan ve yerde ölü yatan Kortuk'u görürler (krd-6/md: 215).

Biynöger, gök tanrısından yardım ister (kmd/b: 111).

Cabo Bey oğullarına gelen misafirleri sevmediğini, gök tanrının da sevmemesini dilediğini söyler (kmd/bk: 247).

Alçagır gök tanrıdan yardım ister (kmd/bb: 311).

A221. Güneş baba.

Satanay'ın babası güneştir (kmd/d: 37).

A240.1. Ay tanrıçası.

Satanay'ı doğuran annesi aydır (kmd/d: 37).

A285. Yıldırım tanrısı.

Nart atları gökyüzüne uçup gidiyor. Yıldırım tanrısının kanatları onların üzerindedir (kmd/s: 95).

A400.0.1. Yer tanrıları.

Yer tanrısı Debet'e taşların dilini vermiş (kmd/d: 19).

A401. Anne yer.

Debet'in annesi yer tanrısıdır (kmd/d: 17).

A420.1. Su tanrıçası.

Su tanrıçası Debet'i alıp yıkamış ve ırmakları onun ağzına çevirmiş ve ona sütannelik yapmış (kmd/d: 19).

A421.1. Deniz tanrıçası.

Deniz tanrıçası Satanay'ı aydan çalar (kmd/d: 37).

A440. Hayvanların tanrısı.

Apsatı av ve avcılık tanrısı olmanın yanı sıra geyiklerin de tanrısıdır (kmd/c: 161).

Aştotur kurtların, avcılarının ve çobanların tanrısıdır (kmd/bb: 308).

A478. Hastalık tanrısı.

Hasta ise ona ilaç olarak ne fayda eder, ey Ocak Tanrısı bir çare (kmd/b: 101).

A493. Ateş tanrısı.

Ateş tanrısı Debet'e ateşin dilini öğretmiş (kmd/d: 19).

A512.3. Tanrının oğlu olarak kültür kahramanı.

Debet, baba gök ve ana yer tanrılarının oğludur (kmd/d: 17).

A690. Çeşitli dünyalar.

Ücretli çeşme suyu ile tuzu kullanan ülke (bhd/a: 171).

A779. Yıldızların kökeni.

Gemuda'nın toynaklarından çıkan kıvılcımlar yıldızları oluşturmuşlar (kmd/ak: 47).

A903. Topografik özelliklere hayvanlar tarafından neden olunur.

Narik Han'ın kızıl atının dizleri büküldüğü için o dağın adını Aygırbügildi diye koyarlar (kd-4/nr: 639).

A920.1. Göllerin kökeni.

Gemuda'nın toynağının değdiği yerde Çirik gölü oluşmuş (kmd/ak: 51).

A935. Çağlayanların kökeni.

İdil, su aramaya çıkınca onun ayak izlerinden suyolu oluşur ve arkasına dönüp bakınca arkasından bir ırmağın aktığını görür ve buna Akidil nehri denir (bhd/ub: 79).

A941. Pınarların kökeni.

Şora'nın topuklarının değdiği yerden çıkan suya Egizbulak adı verilir (kd-4/nr: 639).

(T) A960.1. Dağ, bölge, nehir, tepe ve yer isimlerinin kökeni.

Narik Han ve karısı bir dağda giderken kızıl küheylanlarının dizleri bükülür ve buraya Aygırbügildi adı verilir (kd-4/nr: 639).

Asan ve Abat, Şat denilen yere yerleştikten sonra toprağının iyi olmasından dolayı Asan buranın adını Jem olarak değiştirir (kd-4/ata: 855).

Edigey'in Kara Tiyin'i gömdüğü mezar dağ olur (td/ed: 96).

Canıl Mırza'nın öldürdüğü meşhur yiğitlerin adı öldürüldükleri yere ad olur. Mayesil'in öldürüldüğü yere Mayesil Beli, Kocogul'un öldürüldüğü yere Kocogul Irmağı ve Ak-Atan'ın öldürüldüğü yere Ak-Atan Kırı denilmiştir (krd/cm: 92).

Çınasıl, Canıl'a "Yavaş git!" manasına gelen çoya çap dediği için onların karşılaştığı yerin ismi Çoy-cap olarak kalır (krd/cm: 105).

Er Eşim'le birlikte geri dönen delikanlı geride kalınca, kaldığı yerin adı Yorganın Geçidi olarak kalır (krd-2/ee: 101).

Yolda iki gök kırat ölünce oranın adı İki Gök Kırat olarak kalır (krd-2/ee: 101).

İki karışık kır atın kaldığı yere İki Siyah Karışık At adı verilmiştir (krd-2/ee: 101).

Doru aygırın hareket edemeyip kaldığı yere Doru Aygır adı konulmuştur (krd-2/ee: 101).

İki dağın birleştiği yerde heyelan altında kalan Kaldama'dan dolayı o bölgeye Kaldama adı verilir (krd-2/şb: 275).

Aralbay'ın ateş yakarak halkı ısıttığı yere Aralbay adı konulur (krd-2/şb: 277).

Künös'ün savaşta öldürüldüğü yere onun adı verilir (krd-6/md: 351).

Cantuvgan'ın öldüğü dağa onun adı verilir (kmd/c: 159).

Amet'in, hanın kızını kaçırıp getirdiği dağa Kız Dağı adı konulur (td-2/hga: 105).

Kızın verdiği kemerin düştüğü yere Kızıl Belbeüv Kuba Jon adı verilir (kd/kkbs: 48).

Aybas, bağladığı aygırının kaçtığı yere Şubar Jorga Aygır ve yanındaki bayrağın düştüğü yere Temirşi adı verilir (kd/kkbs: 48).

Karkaralı dağının adı Aybas'ın koşarken başındaki takkesinin düşmesinden dolayı verilmiştir (kd/kkbs: 48).

Aybas'ın atını bağladığı “şider”in düştüğü yere Şiderli nehri denilir (kd/kkbs: 48).

Şora'nın babası, ona yüne sarınıp kundaklandığı için Şora adını koyar (çb/dtv: 115).

İdil'in Hazar tarafındaki bir tepesine Mamay'ın adı verilerek Mamay Tepe denilir (nd/m: 195).

Edige zehirli kırmızdan dereleri akıtıp göle doldurunca o gölün adına bundan sonra Acı Göl adı konulmuş (bd/e: 178).

A964. Dağlar (tepeler) eski mücadeleden (dövüş) oluşur.

Ural Batırın öldürdüğü devin battığı yer yanmaya başlar ve buraya yandığından dolayı Yangantav denilir (bhd/ub: 77).

Ural'ın öldürdüğü dev ve ejderhaların gövdelerinden Yamantav adında bir dağ oluşmuş (bhd/ub: 79).

Ölen Ural Batırın mezarına gelen insanların attıkları birer avuç toprak zamanla çoğala çoğala bir dağ oluşturur ve buraya Ural Dağı denilir (bhd/ub: 81).

Küsek Bey tarafından öldürülen İmamay, Sıkmamay, Tatamay adları öldürüldükleri yere isim olarak verilmiştir (bhd/bk: 323).

Kızılar, burada çok asker ölüp yer üstü kana boyandığından dolayı bu yere Kızılar adı verilmiştir (bhd/bk: 323).

Küsek beyin develerinin ve atlarının çalınıp kesildiği yere Buzbiye, Döyebuyğan adları verilmiştir (bhd/bk: 323).

Küsek bir nehrin kenarından askerlerinin bazılarını döndürünce buraya Tarkavalı, biraz ileride yakın obadakilerin dönmesini ister, buraya da Tarkanay Alanı adı verilir (bhd/bk: 323).

Elbruz dağının çatal zirveli olmasının nedeni Karaşavay'ın Gemuda adlı atının ona çarpmasındandır (kmd/ak: 51).

A965. Sıradağların kökeni.

Taravıl Dede, Ural dağının Akbuzat'ın gittiği yoldan oluştuğunu söyler (bhd/a: 135).

Ural Batırın atını yüzdürdüğü yolda dağ oluşmuş (bhd/a: 169).

Karağölömbet'in öldürüldüğü dağa Kurıvzı Dağı adı verilir (bhd/bk: 323).

Karabayın defnedildiği dağa onun oraya gömülmesinden dolayı Karadağ adı verilir (bhd/kuz: 395).

A978. Minerallerin kökeni.

Ural dağındaki altın, gümüş ve kıymetli taşların kökeni Ural Batırın kemiklerinden; petrol ise onun kanından oluşmuştur (bhd/ub: 81).

A983. Vadilerin ya da oyukların kökeni.

Karaşavay, atı Gemuda ile dik kayalara çarpar ve Malkar kanyonu oluşur (kmd/ak: 51).

A1010. Tufan.

Taravıl Dede, Hevben'e öncelerin öncesinde bütün dünyayı suyun bastığını söyler (bhd/a: 135).

A1081. Dünyanın sonunda tanrıların savaşı.

O zamanda hiç sulh olmazmış, Mesem Han askerle sahrada tatbikat eder, her yerde korkunç savaş çok olurmuş (bhd/küs: 287).

(T) A1437.1. Telpeğin (külâh) tepesinin çukur olmasının nedeni.

Kuttıkıya'nın gizlice telpeğinin içine yerleştirdiği tavuk yumurtasından dolayı telpeğin tepesi çukur kalmıştır (kd-4/e: 135).

A1487.1. Astronominin kökeni.

Ay ve güneş tutulmasının nedeni: Satanay kaçırıldığı için annesi ay acı çeker ve yüzü-gözü kararır. Ay ağladığı için yağmur yağar, güneş kızdığında yerde otlar yanar (kmd/d: 37).

A1611. Belirli bir kabilenin kökeni

Hain uruğunun adı, gece gündüz uğruluk kılıp birisi diğerine ihanet ettiği için konulmuştur (bhd/küs: 288).

Sagınbay, Manas destanında Nuh'tan Capas'ın, ondan Ulu Karakan'ın, ondan Baygur ile Babır'ın, ondan Kögöy'ün, ondan Nogoy'un olduğunu ve Kırgızların Kögöy'den geldiklerini söyler (krd-6/md: 147, 149s).

Tülek'in halkının ilk on bölümüne il dışı deyip isim verdiler. İkinci on bölüğe Rus yurdu deyip Eçtük. Üçüncü on bölüme yabancı halk deyip Çirkes adını verdiler. Dördüncü ona kır halkı deyip Kırgız; beşinci ona başka yurt deyip Bahar; altıncı ona kanış yurdu deyip Kaya söylediler (td-1/t: 111).

A1881. Atın yaratılışı.

Akbuzat gölden çıkıp kanatlarını çırpınca fırtına kopmaktadır (bhd/a: 135).

B. HAYVANLAR

B11. Ejderha.

Kubikul'un annesi, rüyasında kuyruğunu dağa vurup dağı yıkan ejderha görür (kd-2/k: 99).

Parpariya düşmanla savaşırken Baba Tükti ejderha kılığında görünür ve düşmanlar korkarak kaçarlar (kd-4/p: 109).

Altınay, rüyasında bir ejderhanın gelip yurtlarını yalamadan yuttuğunu görür (kkd/kk: 321).

Ejderha yılan Çüçele kuşun yavrularını yiyecekken Mişek Alıp onu öldürür (td-1/ma: 189).

Ejderha, Kadış Mergen'in mallarını çalar (td-1/km: 259).

Töştük yeryüzüne çıkacağı zaman bir ejderhanın başı göğe değen bir çınar ağacına tırmandığını görür (krd/et-1: 154).

B11.2.1.1. Değişik bir yılan olan ejderha.

Han ve halkını saran ve hanı sakalından tutup uyandıran ejderha yılan şeklindedir (td-1/y: 143).

B11.2.3.1. Yedi başlı ejderha.

Yedi başlı ejderha Kubikul'un karşısına çıkar (kd-2/k: 105).

Gölün içinden çıkan yedi başlı bir ejderha Akbilek'i yutar (kd-2/k: 207).

İhtiyar büyücü, yedi başlı ejderhayı kamçı etmiştir (kkd/kk: 311).

Kadış Mergen yedi başlı ejderhayla savaşır ve yedi başını kesip onu öldürür (td-1/km: 261).

B11.2.11. Ejderha nefesi ile alev saçar.

Ağzından alev saçararak gelen ejderha kıza yaklaşır (td-1/y: 143).

B11.11. Ejderha ile savaş.

Kubikul ejderhayla savaşır (kd-2/k: 105).

Kubikul yedi başlı ejderhayı öldürüp karnını yarar ve onun içinden Akbilek'i çıkarır (kd-2/k: 213).

B15.4. Olağandışı gözlü hayvanlar.

Babsak aslanı yatar vaziyette görür fakat onun gözlerinden alev saçılmaktadır (bhd/küs: 299).

B31.5. Simurg: dev kuş.

Kubikul, pirinden yardım isteyince yamaçtan bir simurg uçarak gelir ve sağ kanadıyla onun sırtına vurur. Böylece yiğidin kuvveti artar (kd-2/k: 189).

Karakuş (simurg) Koşoy'un tayını kapıp kaçar ve Koşoy onun peşine düşer (krd/ek: 65).

Töştük yeryüzüne çıkınca bir ejderhanın Karakuş'un yavrularını yemeye çalıştığını görür (krd/et-1: 154).

B41.1. Pegasus. Kanatlı at.

Kırk er, kırk kanatlı ata binip şah Timur'a yönelir (td/ed: 97).

Boz Küheylan kanadı varmış gibi yaratılmış (krd/cm: 145).

Ak Celke gelir hızla koşarak, kanatları şakırdayarak (krd-2/koz: 157).

Boz Corgo'nun ciğerleri kalbur, kanatları bakırdır (krd-2/şb: 287).

Akbuzat'ın kanatları vardır ve onları çırpınca fırtına çıkmaktadır (bhd/a: 135).

Zayatülek'in Gök Tulpar'ı kanadını açıp ok gibi fırlamış (bhd/zh: 444).

Kurdu kovalayan Manas, bir mağaraya varır ve orada süslü kürk giyen kırk kişi ile kanatlı atlarını görür (krd-6/md: 161).

Arık Ciren, sahibi Altayın Sayın Süme'ye yedi akbüz ata yetişemesem iki kanadım kırılınsın der (td-1/ass: 181).

Ravşan ve Ğejdembey'in pazardan aldıkları doru tulpar at yedi katlı kaleden kırk arşın öteye atlayıp geçer (k-r: 248).

Kaman dev annesine düşmanlarının kanatlı tulpar atlarını yakalayıp bineceklerini söyler (krd/bb: 41).

(T) B41.1.1. Altın kanatlı at.

Bolot, Azatkül'e Altın Dağ'da altın kanatlı atlar gördüklerini söyler (krd/bb: 131).

B41.2. Uçan at.

Ak Celke gökyüzünden iner (krd-2/koz: 157).

Altayın Sayın Süme, atı yakalayınca gümüş eyeri eyerleyip biner ve at uçup göğe çıkar, uçup yere iner (td-1/ass: 175).

Bolot ve Baktı bal gibi tatlı olan şeker suyun yanında kanatlı tulpar atlar görürler (krd/bb: 111).

Çalkuyruk uçup gider (krd/et-1: 135).

B55. Kuş başlı adam.

Jelayak'ın kafası papağan başına benzemektedir (kd-2/d: 245).

B100. Kıymetli hayvanlar.

Camıl'a Boz Küheylan için altınlar, gümüşler, sürü sürü hayvanlar, develer verildiği halde, o boz atı vermeyi kabul etmez (krd/cm: 143, 144).

Akhak Kola'nın annesi Şülgenkül'den çıkan kıymetli nesilden bir attır ve her zaman kulunlamak için Şülgenkül'e girmektedir (bhd/ak: 181).

Hz. Muhammed'in altın boynuzlu sarı tekesine binip geçtiği söylenen Koş Yulu yıldızlarının aydınlığında Karabay'ın arkadaşları onun kalkıp, olanları anlatması için beklerler (bhd/kuz: 392).

B101. Organları kıymetli metaller (mücevher) olan hayvan.

Kara Han, Mişek Alıp'ı Yan adlı altın yanağını almaya gönderir (td-1/ma: 187).

Koblandı atına altın, gümüş renkli tüyleriyle varlığının altın kıymetinde olduğunu söyler (kd/kob: 214).

Boz Corgo'nun kuyruğu gümüştendir (krd-2/şb: 291).

B101.4.2. Altın ve gümüş boynuzlu ve boyunlu, gümüş belli erkek geyik.

Çaңçarkan, ava çıkarken göğsü gümüş, arkası altın, boynuzları cevher gibi parlayan bir karacaya/geyiğe rastlar (krd-2/mz: 229).

Yirtöşlik'in kaynatası sağ taraftaki yünü altın, sağ boynuzu altın ve sol taraf yünü gümüş, sol boynuzu gümüş olan geyiğin derisini alıp getirmesini ve evine örtü yapmasını, altın ve gümüş boynuzları da evin pencerelerine yerleştirmesini söyler (td-1/y: 149).

B102.1. Altın kuş. Altın tüylü kuş.

Kara Han, Mişek Alıp'ı altın tüylü Çücele kuşunun derisini bulmak için görevlendirir (td-1/ma: 191).

Manas'ın Akşumkar adlı kuşunun tüyleri altındandır, tırnakları çeliktendir (krd/sem-1: 148).

B102.1.3. Altın kaz.

Hevben altın ördekten kimseye bahsetmez (bhd/a: 136).

B102.4. Altın balık.

Zayatülek Hıvhlıv'ın yurdundaki nehirlerde altın balıklar görür (bhd/zh: 447).

Gölünde parlayan altın balık var (krd/bb: 202).

B120. Akıllı hayvanlar.

Kökül'ün bindiği Sur Koyon insandan zeki hayvanmış (krd-5/ez: 231).

Alankay'ın atı Şabısker bir kötülük olacağı zaman ona hareketleriyle bunu bildirir (kd/ab: 148).

Arçatoru kaçırıldığını fark edince kırk atı peşine takıp Kalmuklardan kaçıp gelir ve onu Kardıgaç görüp abisi Tabıldı'ya getirir (krd/eta: 73).

B133. Gerçeği söyleyen at.

Kulaşa at, Kubikul'a kırk sekiz yaşında olduğunu ve ihtiyarladığını söyler (kd-2/k: 87).

Akbuzat, Hevben'e kocakarıya soru sormasaydı su padişahı olacağını ve Nerkes'i alacağını söyler (bhd/a: 151).

B133.1. At tehlikeye karşı kahramanı uyarır.

Akbuzat, Hevben'i tehlikelere karşı uyarır ve ne yapması gerektiğini söyler (bhd/a: 147).

Arık Ciren, sahibi Altayın Sayın Süme'ye gidecekleri şehrin hanının kızına sekiz iyi erkeğin geldiğini ve sekiz iyi atları olduğunu söyler (td-1/ass: 177).

B141.2. Kahin at.

Akbuzat daha Hevben konuşmadan onun ne düşündüğü sezer ve isteğini yapar (bhd/a: 152).

Gök Tulpar, Zayatülek'e ağabeylerinin onu gece öldürmeyi planladıklarını haber verir (bhd/zh: 445).

Kuzıykürpes'in atı Yondo az ayaklarıyla yere vurup onu uyarmak ister, çünkü ilerde periler Kuzıykürpes'in yolunu kapatmışlardır (bhd/kuz: 416).

Altayın Sayın Süme'nin atı, ona babası ve annesinin tuzak kurduğunu ve onu öldürmek istediklerini söyler (td-1/ass: 175).

B142. Kahin vahşi hayvanlar.

Sur Eçki, Kocacaş'ın Kırgızların Kıtay boyundan Karıpbay'ın oğlu olduğunu ve kendi neslini onun öldüreceğini önceden bilir (krd-3/kd: 83).

Ejderhanın omzundaki şahini öterek, Kadış Mergen'in geldiğini belirtir (td-1/km: 263).

B150. Nasihat veren hayvan.

Kulaşa at, Kubıkul'a üzülmemesini nasihat ederek onu karşıya geçireceğini belirtir (kd-2/k: 109).

Dildeş, Joyamergen'e yılanlarla karşılaştığında ne yapması gerektiğini öğüt verir (kd-2/kj: 371).

Sur Eçki, Alabaş'a nasihat vererek Kara Ünkür'den gitmeleri gerektiğini söyler (krd-3/kd: 93).

Neskara'nın al donlu atı onunla konuşup ona akıl vermektedir (krd-6/md: 309).

Altayın Sayın Süme'nin atı ona babası ve annesinin tuzak kurduğunu ve onu öldürmek istediğini söyler. At ona mindere oturmamasını nasihat eder (td-1/ass: 175).

B172. Büyülü kuş.

Padişah, iki oğlunu büyülu kuş Bülbülköye'yi aramaya gönderir, sonra Hemra da onlarla beraber gider (td-2/hh: 65).

Çüçele kuşun kanadının rüzgarından yedi büyük ağacın başı bükülür ve yağmur yağar, fırtına çıkar (td-1/ma: 189).

Kartal kanat rüzgarıyla insanları alıp yok etmektedir (td-1/y: 151).

B182.1. Büyülü köpek.

Meskey, Soltokkoş adlı köpeğine silkin der ve o da silkinir, onun tüyleri arasından buğday taneleri düşer. Meskey bunları kazana koyup pişirir ve Kuzıykürpes'e ikram eder (bhd/kuz: 409).

B184.1. Büyülü at.

Şarp Kula gündüz görünür gece yok olur ve doğduğu yere gider (krd-2/ee: 57).

Küserbay'ın kısrağı kaçıp gizlenir ve öylece kulun doğurur (bhd/ky: 223).

Zayatülek sıska boz ata binince at, Gök Tulpar'a dönüşür (bhd/zh: 443).

Zayatülek'in Gök Tulpar'ın kaburgasına hızla kamçıyla vurması sonucu onun ayaklarına çakılan çiviler sökülür (bhd/zh: 444).

Debet'in atının bir burnunun deliğinden çıkan dondurucu rüzgar ırmakları ve denizleri dondurur, diğer burun deliğinden çıkan sıcak duman buzları eritir ve yağmur yağdırıp yaz mevsimini getirir (kmd/d: 33).

Karaşavay'ın atı Gemuda'ya ok işlemez ve onu kılıç kesmez (kmd/ak: 49).

B184.1.1. Sihirli hıza sahip at (eşek).

Küserbay, oğlu Ebley'e kurttan kurtulan yılmayı yel geçemez der ve Kara Yorga en hızlı at olarak nam salar (bhd/ky: 223).

Kilmek'in bindiği at kaplandan güçlü, yelden hızlı boz at Kuzıykürpes'in Yondoş Yulavısı adlı atının neslindedir (bhd/kuz: 412).

Többe oğlu genç Kulça'nın atı kuştan daha hızlı uçar (kmd/kkb: 367).

Zayatülek'in boş tayı rüzgar yetişmez bir at olup diğerklerini geçer (td-1/t: 115).

Şora Batır'ın Tasmager adlı kır atı bir düldül gibi uçar ve koştduğunda kayaları, taşları yarar (çb/dtv: 108).

Cibek, Korun Han'ı kandırarak ondan Köksandal adlı çok hızlı koşan atını alır ve Sansızbay'ın dediği yere doğru kaçmaya başlar (krd/kc: 219).

Kırat bir zıplayışta deryayı geçer (kd/k-r: 291).

B184.2.1. Sihirli inek.

Kunır Buğa'nın buzağısının sütleri konuşur (bhd/kub: 202).

Kolanses'in kız kardeşi buzağının sütünü yanlışlıkla yere dökünce buzağı artık süt vermez (bhd/kub: 203).

B184.4. Sihirli geyik.

Sur Ečki, geyiklerin koruyucu annesi Kayberen'dir (krd-3/kd: 113).

Sihirli geyik, Biynöger'i peşinden dolaştırıp dağ başına çıkarır ve gözden kaybolur (kmd/b: 111).

Yirtöşlik'in avlaması gereken geyik bir yiyişte otları tamamen bitirip kara toprağa çevirir, su içtiğinde bir gölün suyunu içip kurutur (td-1/y: 149).

Kocacaş, Sur Ečki'yi ne kadar vurmaya uğraşsa da onu vuramaz, çünkü o şekilden şekle girer (krd-3/kd: 113).

Sur Ečki, Kocacaş'a "Kutsal annen ben idim, değerimi bilmedin avcı." der (krd-3/kd: 113).

Geyiği yakalayamayan çobanlar onun geyik değil, felaket olduğunu söyler (krd-3/kd: 123).

B211.1.1. Konuşan koyun.

Bir koyun ölürken sürüdeki bir koça eğer sağ kalırsa Kel Jurın'a sevdiğini alması halinde kanını helal ettiğini, almazsa ahirette kanının hesabını soracağını söylemesini ister (kkd/kk: 119).

Yaşlı koyunlar Kuzı'yı görüp tanırlar ve Bayansılı'yla konuşmak isterler (td-2/kkb: 39).

B211.1.1.1. Konuşan koç.

Ak boynuzlu koç dile gelip Kel Jurın'a kendilerine sahip çıkmadığını ve aşıklık peşine düşüp gittiğini söyler (kkd/kk: 117).

B211.1.3. Konuşan at.

Kulaşa at, dile gelip Kubikul ile konuşmaya başlar ve gençliğinde babasıyla kazandığı zaferlerden bahseder (kd-2/k: 89).

Joyamergen'in atı Dildeş dile gelip sahibiyile konuşur (kd-2/kj: 371).

Karabek'in Kulaşa Karakök adlı atı dile gelip konuşur ve onu uykudan uyandırır (kd-2/kb: 417).

Kobilandı'nın atı hiç dinlenmediğini ve sırtının yara bere içinde kaldığını ona söyler (kd-4/kob: 791).

Kosay'ın atı Jiyrenşe ona altın eyer takımının ve gümüş dizgininin olduğu halde üzerine atmamasından dolayı serzenişte bulunur (kd-4/kos: 969).

Ural Batır'ın atı Akbuzat dile gelip onun canavarla savaşması gerektiğini söyler (bhd/ub: 75).

Akbuzat Hevben'e yelesindeki kılın bileğine güç vereceğini, kuyruğundaki kılı yakması durumunda ona yardıma koşacağını söyler (bhd/a: 144).

Akhak Kola yazın, güzün kendisine bindiklerini ve eziyet ettiklerini söyler (bhd/ak: 181).

Zayatülek'in Gök Tulpar'ı ona kaburgasına kan çıkacak şekilde bütün gücüyle vurmasını söyler (bhd/zh: 444).

Neskara'nın al donlu atı onunla konuşup ona akıl vermektedir (krd-6/md: 309).

Altayın Sayın Süme yakaladığı at için ağzından sütü gitmemiş, zayıf tayın boynu kırılır diye bıraktığını söyleyince at da ağzından suyu gitmemiş sırtından çürük gitmeyen çocuğun boynu kopar diye durduğunu belirtir (td-1/ass: 173).

Akbüz, Alpamşa'ya saat on ikide hazır olmasını ve iki çifte ile kapıyı kıracağını, birlikte eve döneceklerini söyler (td-1/amem/a: 233).

Kamber'in atı, ona kendisine çok sert vurursa denizde yürüyebileceğini ve sağına Baktığında su, soluna Baktığında yemek vermesi gerektiğini belirtir (td-1/k: 315).

Kızıl At Yirtöşlik'e Çalkoyruk'ın yorulduğunu, kendisine binmesini söyler (td-1/y: 167).

Tayburul Koblandı'nın kamçıyla vurması üzerine sahibine az daha canım çıkıyordu der (kd/kob: 216).

Canış'ın atı Kır Yorgo ona düşmanın geldiğini söyleyerek kendisine binmesi gerektiğini söyler (krd/cb: 152).

Çalkuyruk Töştük'ü Celmogus'a karşı ne yapacağına dair uyarıp bilgiler verir (krd/et-1: 134).

B211.2.1. Konuşan geyik.

Sur Eçki ve kocası Alabaş konuşurlar ve Alabaş karısının sözünü dinler (krd-3/kd: 93).

Sur Eçki, Kocacaş'a bütün oğlaklarını öldürdüğünü söyleyerek kocasını bağışlamasını ister ve uzun ömürlü ol der (krd-3/kd: 109).

Geyik, Biynöger'le konuşup cin veya iblis olmadığını, Apsatı'nın kızı Fatima olduğunu ve tuzağa düştüğünü söyler (kmd/b: 113).

Geyik, Yestey Mönki'ye sığırının sütünün ilaç olduğunu ve aksak yavrusuna sütü verirse iyileşeceğini söyleyerek ondan sığırının sütünü ister (td-1/ym: 199).

B211.2.4. Konuşan kurt.

Yakup peygamber kurda Yusuf'unu niçin yediğini sorunca o, Yakup'a Yusuf'u yemediğini söyler (td-2/yk: 85).

B211.2.5. Konuşan tilki.

Kuçkar Alıp karşılaştığı tilkiye Yeş Yiğit'in evini bulmasını söyler. Tilki yolunda aslan, ayı olduğunu ve korktuğunu söyler (td-1/kk: 213).

B211.3. Konuşan kuş.

Anşıbay, ak kuğuyu vuracağı sırada o dile gelip konuşur ve Anşıbay'a kim olduğunu sorar (kd-2/a: 23).

Hevben ilin bahadurlarını kurtarmaya giderken yolda uçamayan bir kuşa rastlar ve kuş dile gelip onunla konuşur ve ondan yardım ister. Aslında bu kuş Ural Batır'ın karısıdır (bhd/a: 169).

Kuzı, yolda gördüğü saksığana hanın yerini sorar, saksığan hanın onu öldüreceğini ve kendisinin de onun kanını içeceğini söyler (td-2/kkb: 37).

Bayansılı turgay kuşuna gidip Kuzı'yı bulmasını söyler, kuş onu bulup gelir ve Kuzı'nın yiyecek istediğini söyler (td-2/kkb: 43).

Bülbülcöye, padişaha kırk kişilik aklı olduğunu duyduğunu, ama bir kişilik aklının bile olmadığını söyler (td-2/hh: 73).

Çüçele kuşun yavruları Mişek Alıp ile konuşup, anne babalarının olmadığı günde anne ve babalık yaptıklarını söylerler (td-1/ma: 189).

İki kuş Könersılı'nun penceresine konup öteki kıyıda kızıl bir at gördüklerini konuşurlar (td-1/y: 167).

Toktamış kuşa yerini belli etmemesini söyleyince kuş ona çocuklarını avda öldürdüğünü söyler ve onun yerini Edige'ye belli eder (bd/e: 136).

Edige'nin yakaladığı saksagan dile gelip konuşur (bd/e: 111).

Çüçele kuşu Mişek Alıp'a yedi kap serçe vurmasını ve onu taşırken serçeleri yedirmesini ister (td-1/ma: 193).

B211.3.3. Konuşan kaz.

Hevben'in vurup yaraladığı ördek, ona kendisinin ördek değil Şülgen Padişah'ın kızı olduğunu söyler (bhd/a: 130).

Alpamışa kazlara gelip kanatlarına mektup yazmalarını söyler, kazlar ona bizi gördüğün her yerde kırdın, zindanda kal diye cevap verirler (bhd/alp: 255).

B211.3.6. Konuşan kuzgun.

Kuzı, kuzguna Kara Han'ın yerini sorar, kuzgun ona hanın yerini göstereceğini, hanın onu öldüreceğini ve kendisinin onun kanını içeceğini söyler (td-2/kkb: 37).

B211.3.9. Konuşan karga.

Karga, Kel Jurin'a ak kuşağı başına sararak ve evliya kılığına girerek Allayar'ın evine gitmesini, ölen koyunlardan kendisine ziyafet çekmesini söyler (kkd/kk: 125).

B211.6.1. Konuşan yılan.

Yılan, Yirtöşlik'e onu yutmak ya da içmek için değil, tutsak edilen yedi oğlunu ve gelinini kurtarmak için çağırdığını söyler (td-1/y: 145).

B214.1. Ağlayan hayvan.

Arslan, okuyla ormanda karşılına çıkan aslanın birini vurunca, diğerinin gözlerinden kanlı yaşlar akmaya başlar ve beni de öldür der gibi gelip Arslan'ın önünde başını eğer (kkd/kk: 331).

Dildeş at, sahibi Joyamergen için ağlar (kd-2/kj: 371).

B221.1. Maymunların krallığı.

Büz Yiğit ve arkadaşları maymunlar şehrine gelirler ve maymunlar onları zindana atarlar (td-2/by: 335).

B242. Kuşların kralı.

Kuşların hanı kaz idi, hayvancağızın ömrü çok değil az idi (kd-4/tn: 581).

B290. İnsan davranışları gösteren hayvanlar.

Zayatülek'in atı ve laçını onun gölden çıkmasını bekleyerek orda durmaktadırlar (bhd/zh: 448).

Tahir'in aşkının kuvvetinden dolayı altındaki at türlü hareketler yapar (td-2/tz: 135).

Tülek'in atı ve kuşu onu beklemekte ve üzülmedirler, aynı zamanda üzüntüden dolayı zayıflamışlardır (td-1/t: 41).

Taytoru sahibi Koşoy'u görünce ağlamaya başlar (krd/ek: 74).

Koşoy ve Manas görüşüp hal hatır sorunca onların atları Akkula ile Taytoru da öpüşüp halleşirler (krd/ek: 293).

Çalkuyruk Töştük'ün sözleri üzerine ağlamaya başlar (krd/et: 96).

Celmaya adlı deve Manas öldüğünde yas tutup ağlamıştır (krd/sem-1: 188).

Manas'ın Kumayık adlı köpeği Semetey gelince sanki Manas dirilip gelmiş gibi havlamaya başlar ve onun yanına gelir (krd/sem-1: 213).

Gök Tulpar Zayatülek'i beklerden etraftaki otları yer ve orasını bembeyaz bir hale getirmiştir (bhd/zh: 448).

Eldiyar Arçatoru ile Kertabıldı atların sarılıp insan gibi hasret giderdiğini görünce Tabıldı'nın atına at değil kardeşi olduğunu söyler (krd/eta: 338).

B291.2.1. Haberci olan at.

Gök Tulpar Zayatülek'e onu ağabeylerinin gece öldürmeyi planladıklarını haber verir (bhd/zh: 445).

B291.3. Haberci olan vahşi hayvan.

Alabaş'ın oğlakları gelip babalarına avcının geldiğini haber verirler (krd-3/kd: 105).

B291.3.1. Haberci olan tilki.

Geyik uyuduğu zaman keskin gözlü bir tilkiyi gözcü olarak bırakır (td-1/y: 149).

B300. Yardımcı hayvanlar.

Cik Mergen'i yaban koyunları ve iyi huylu kuşlar büyütüp besler (td-1/cm: 325).

Ural Batır'ın mezarına düşen Edige'ye saksakağan gelip yardım eder (bd/e: 118).

Kurt, Edige'nin kendisini takip etmesi için ulur ve mağaraya doğru onu götürür ve ordan göl kenarına çıkarıp ona bir kayık gösterir (bd/e: 110).

Alpamişa kanıyla kazın kanadına mesajı yazar (bhd/alp: 255).

B312.5. Yardımcı, güçlü at yakalanır.

Kubikul sürekli yardım eden atı Kulaşa'yı, saklanarak yakalar (kd-2/k:45).

Sanam, oğlu Kozuke'ye babasından kalan ayakları kaymaz, yol şaşırılmaz, toynakları aşınmaz tulpar at Ak Celke'yi arayıp bulmasını söyler ve Kozuke onu yakalar (krd-2/koz: 149, 157).

Şırdakbek, ihtiyar adamın söylediği kuvvetli Boz Corgo'yu yakalar (krd-2/şb: 269).

Alpamşa at sürüsünün içine girip atın kuyruğundan çeker ve bırakır. At silkinip durunca Alpamşa bu atın kendisine yaradığını söyler (td-1/amem/a: 223).

Alpamış, Kıltaç Han'ın Akbüz atını onu aldatarak alır (td-1/amem/a: 225).

B350. Müteşekkir hayvanlar.

Şülgen'in devi Kehkehe, Sura Batır onu öldürmediği için müteşekkir ve bundan dolayı onun karısını ve ülkesinden insanları yutsa da yememektedir (bhd/a: 157, 158).

B401. Yardımcı at.

Kara Gök Tay, Dotan'ı yemeye gelen cadıyı tekmeler, cadının onu yemesine izin vermez ve Dotan'ı tekmeleyerek uykudan uyandırır (kd-2/d: 229).

Kulamergen'in atı gelen düşmanı sahibine haber verir (kd-2/kj: 337).

Kobılandı'nın atı onu uyandırır (kd-4/kob: 781).

Altınay'ın atı, ona saldıran kurtların onun yanına yanaşmasına ve zarar vermesine izin vermez. Fakat kurtlar atın her tarafını parçalarlar (kkd/kk: 363).

Canıl'ın Kara atını Kalmuklar yakalayınca, o mecburen onlara baş eğmiştir (krd/cm: 55).

Akbuzat Hevben'e elbiseler getirir (bhd/a: 152).

Hevben Buzat'a sabaha kadar göldeki kocakarıyı getirmesini söyler ve Buzat getirir (bhd/a: 160).

Kızılsarı düşmanlar geldiğinde Alpamışa'yı uyandırmak ister, ama bir türlü uyandıramaz (bhd/alp: 255).

Kören at ve Ak Ciren, sahipleri Ene Sulım ile Altayın Sayın Süme'yi diriltmek için iş paylaşımı yapar. Biri sahiplerini bekler, diğeri ilaç bulmaya gider (td-1/ass: 183).

B421. Yardımcı köpek.

Canıl Mırza'nın altın tasmalı tazısı, Canıl nereye giderse onu takip eder (krd/cm: 30).

Gözleri kanla dolu bir köpek Kuzıykürpes'e doğru koşar, ona yaklaşınca durur ve sahibini görmüş gibi sakinleşir, sonra ilerdeki çadırın yanına koşup etrafını döner. Böylece Kuzıykürpes evliyanın söylediği Meskey ebenin orda olduğunu anlar (bhd/kuz: 408).

Biynöger'in köpeği onun başına gelecekleri anlayıp köye haber vermeye gelir (kmd/b: 111).

Çobanın yanındaki sarı köpek köye gidip Sarıbiy'e düşmanın geldiğini haber verir (kmd/sk: 265).

B431.2. Yardımcı aslan.

Aslanla dost olan Kara Kükkel'e aslan odun toplayarak yardım eder (td-1/kk: 207).

B435.4. Yardımcı ayı.

Ayıyla dost olan Kara Kükkel'e aslan odun toplayarak yardım eder (td-1/kk: 207).

B454.4. Yardımcı doğan.

Tülek'in Ak Yabalak adlı doğanı bütün kuşları yakalar ve onun han karşısında itibar kazanmasına sebep olur (td-1/t: 31).

B457. Yardımcı kuşlar.

Adilhan'ın yazdığı mektubu bir kırlangıç getirip kız kardeşi Hanzıya'ya verir (kd-4/kar: 313).

Turgay kuşu Kuzi'ya Bayansılı'nun gönderdiği yemeği getirip verir (td-2/kkb: 43).

Alpamışa kanıyla kazın kanadına mesajı yazar (bhd/alp: 255).

B469.3. Yardımcı kaz.

Kazlardan biri Alpamışa'ya gelir ve kanadına hat yazmasına izin verir (bhd/alp: 255).

Alpamışa'nın büyüttüğü yetim kaz, onun türkü söylemesi üzerine yanına gelir ve Alpamışa onun kanadına yardım istediğini belirten bir mektup yazar (td-1/amem/a: 227).

B500. Büyülü güce sahip hayvan.

Akbuzat birden gözden kaybolur (bhd/ub: 75).

Akbuzat kocakarıyı göz açıp kapatıncaya kadar obaya getirip bırakır (bhd/a: 163).

B575. Erkeğin yardımcısı olan sadık hayvan.

Tülek, Susılı'ya ağız kanlı kurt alan, tilki kapan ve turna ile diğer kuşları avlayan ak doğanımdan senin için vazgeçeyim der (td-1/t: 35).

B600. İnsanın hayvanla evliliği.

Moldocaş, Kayberenden kız aldığını ve geyiklerle akraba olduğunu söyler (krd-3/kd: 291).

B601.10. Geyikle evlilik.

Sur Eçki kendisini yakalayan Moldocaş'a Aşayran adında kızının olduğunu ve onunla evlendireceğini söyler (krd-3/kd: 287).

(T) B657. İnsan biçimindeki geyikle evlilik.

Geyiklerin koruyucusu annesi Sur Eçki Kayberen'in kızı Aşayran ve diğer akrabaları insan görünümünde kendine göre bir halktır. Moldocaş, Aşayran ile evlenir (krd-3/kd: 289).

B700. Hayvanların olağandışı özellikleri.

Akbozat Ural'ı üstünden ilk fırlatışında beline, ikincisinde dizine kadar toprağa batırır(bhd/ub: 75).

Kara tilki o kadar hızlı kaçar ki Yanbay bir türlü ona yetişemez (bhd/kub: 197).

Yanbay'ı geçen yiğidin atı o kadar hızlıdır ki sadece o, kara tilkiyi yakalar (bhd/kub: 197).

Karabay atıyla altı günlük yolu iki günde kat eder (bhd/kuz: 386).

Debet'in atı bir sıçrayışta Kafkas dağlarını aşar (kmd/d: 33).

Gemuda o kadar hızlı bir attır ki kuşlar bile ona yetişemez (kmd/ak: 49).

Geyiğin gözcü olarak bıraktığı tilki kuyruğunu yere vurduğu zaman gebe kısraklar tayını, bey kadınları çocuklarını düşürmektedir (td-1/y: 149).

Kartalın gözcülüğe koyduğu doğan öttüğünde gebe kısraklar tayını, bey kadınları çocuklarını düşürmektedir (td-1/y: 151).

Şora Batır'ın atının sırtına ok değdiğinde o, "Yağmur yağıyor.", ensesine ok değdiğinde "Sinek ısırıyor.", ensesinden kan çıkarsa "Terim çıkıyor." der (kd-4/ş: 714).

Taytoru uçan kuş ile yarışarak koşmaktadır (krd/sem-1: 129).

B710.2. Hızlı ve akıllı atın olağandışı kökeni.

Şarp Kula, marala benzer boz renkte bir hayvanın, beli yassı siyah kısrağa aşması sonucu doğmuştur (krd-2/ee: 55).

Gemuda her gün öğleye doğru gölden çıkan iki taydan boz olanıdır ve Alavgan onu yakalayıp evcilleştirmiştir (kmd/ak: 44).

Narik, yirmi beş yıl hana hizmet ettikten sonra at sürüsünün içine girer ve atları kuyruğundan tutup atar, hiç biri ayak üstü durmaz. Fakat bir tay durur ve bunu kendine alır (td-1/çb: 351).

Çora'nın Tasmalı Kir atını yaşlı bir adam getirip vermiştir ve sonra yaşlı adam atla birlikte ortadan kaybolmuştur (td-1/çb: 357).

Tayburul'un babası dağın kocaman atıdır ve annesi çölün asil atıdır (krd/sem: 246).

Köksandal'ın babası "suu kulan" ve annesi "sır buudan" dır (krd/kc: 221).

B731. Hayvanın olağanüstü rengi.

Şarp Kula'ya Er Eşim binince o, renkten renge girmeye başlar (krd-2/ee: 61).

B740. Hayvanların olağanüstü güçleri.

Kulaşa at terlediğinde akan yıldız gibi koşar ve toynağının değdiği yerlerde ocak kadar çukurlar açılır (kd-2/k: 103).

Nuradin'ın atı Telşubar etrafını saran düşman üzerinden sıçrar ve toynağının değdiği düşmanlar korkarak ürperir (kd-4/n: 195).

Musahan'ın atı on iki sıra kazılı hendekten ve on iki sıra yay üzerinden atlayıp geçer (kd-4/m: 243).

Kara At'ın dört ayağı çeliktendir ve tabanı yorulup yıpranmaz (kd-4/j: 387).

Jubanış'ın atı taşan deryayla karşılaşınca onu atlayıp geçer (kd-4/j: 393).

Kulınşak'ın Şora'ya gönderdiği Ker At'a binen Şora, onu otağın üstünden atlatır (kd-4/nr: 647).

Narik uşağı Telşora'ya karısı doğurduktan sonra peşinden gelmelerini ve kendisini atın bastığı yerlerde açılan ocak yeri kadar oyuklarla bulabileceklerini söyler (kd-4/nr: 639).

Taspaker'in ayağından çıkan sesler atılan tüfeğin sesi gibidir (kd-4/ş: 731).

Kobilandı'nın atı bir zıplayışta deryanın ortasındaki bir adaya atlar ve bir zıplayışta tekrar kıyıya atlar (kd-4/kob: 769).

Kosay'ın atı Kalmuk'un attığı oklardan kurtulmak için bükülür, zıplar, döner ve oklardan kendisiyle Kosay'ı kurtarır (kd-4/kos: 985).

Arslan'ın bindiği kara tulpar atının toynağından ateşler çıkar ve onun ayak sesleriyle heybetinden yer sarsılıp koyunlar ve Kel Jurın korkar (kkd/kk: 139).

Soyu tulpar olan Timgil Çuvar Edigey'i bir zıplayışta otağdan uzaklaştırarak ölümden kurtarır (td/ed: 75).

Boz küheylana rüzgar da yetişememektedir (krd/cm: 165).

Uçar gibi hızlı koşan Şarp Kula adlı atı, Er Eşim Tügölbay'dan ister (krd-2/ee: 51).

Ak Celke koşunca ok gibi gitmektedir (krd-2/koz: 151).

Şarp Kula koşunca toynakları yer ocağı kadar yeri oymaktadır (krd-2/ee: 93).

Ak Celke gökyüzünden inince onun rüzgarından göl dalgalanır (krd-2/koz: 157).

İhtiyar adamın rüyada söylediği at, yorulmaz kayberen soyundan bir at olduğunu ve kutsal bir hayvan olduğunu belirtir (krd-2/şb: 265).

Akbuzat, gölden çıkınca göl gürleri, çırpınır ve yerden fırtına çıkar (bhd/a: 132).

Kızılsarıyı ipek urganla tutan Alpamişa'yı Kızılsarı göğe fırlatıp yere çalar. Kızılsarı etraftaki ağaçları ot gibi ezer (bhd/alp: 253).

Halk Babsak Bey'in Karagir atının toynak sesinden dağın yuvarlandığını, düşmanın saldırdığını zanneder (bhd/küs: 297).

Sur Koyon Kökül'ü düşmana yakalatmaz ve kulan gibi zıplayıp atılan ağlardan kurtulur (krd-5/ez: 233).

Kür Ulı ve babası atları sayesinde kaçıp kurtulurlar (td-1/ku: 305).

Külçoro'nun atı Kılkörön'ün ayağının değdiği yer yarılır (krd/s-1: 74).

B744. Hayvan olağandışı mesafeye seyahat eder.

Nuradın'ın atı Telşubar doksan günlük yolu elli günde gider (kd-4/n: 193).

Kobilandı'nın atı seksen günlük yolu sekiz günde kat eder (kd-4/kob: 791).

Şırdakbek, Ancıyan'a doğru boz küheylanını koşturur ve oradan obasına aş pişimi vakti kadar kısa bir sürede geri varır (krd/cm: 145).

Boz Küheylan tek başına uzun mesafeyi kat ederek sahibi Şırdakbek'e geri döner (krd/cm: 149).

Boz Corgo, on günlük yolu altı günde gider (krd-2/şb: 271).

Köroğlu'nun kıratı yel gibi uçar (ktttd/k: 97).

C. YASAK

C50. Yasak: tanrıları kızdırma/güçendirme.

Batok bey, Ahmat'ın Aştotur'a tapınma teklifini reddeder ve Aştotur buna gücenir, Batok beyin başına bela gelip ölür (kmd/bb: 313-315).

(T) C274. Yasak: su içme.

Ural'ın babası ona ve Şülgen'e içtiği kandan onların içmesini yasaklar (bhd/ub: 73).

C312. Yasak: erkeğin kadına bakması.

Peri kızı, Asan Mirza'dan kendisine otağın örtüsünden gizlice bakmamasını söyler (kd-4/ata: 829).

Kız, Kutlukaya'ya koltuk altına, burnuna ve ayaklarına bakmazsa onunla evleneceğini söyler (ktttd/e: 60).

C319. Yasak: belli bir kişi ya da şeye bakma.

Hevben, arkasına dönüp göle bakınca gölden çıkmakta olan Buzat ve diğer mallar gerisin geriye göle dalarlar (bhd/a: 134).

Su padişahı Zayatülek'e izin verir, kızı Hıvhlıv'ı da verir ve gölden çıktıktan sonra Balkantav'a varıncaya kadar arkasına dönüp bakmamasını söyler. O, yasağa uymayınca gölden çıkan hayvanlar ve sürüler göle geri dönerler (bhd/zh: 449).

Meskey Kuzıykürpes'e arkasına dönmemesini ve sadece tahtaya bakmasını, orada gördüklerinin hepsini ona anlatacağını yoksa yerin yarılıp onun sonsuza kadar helak olacağını söyler (bhd/kuz: 410).

C331. Yasak: geriye bakma.

Susılı, Zayatülek'e ardına dönüp bakmamasını yoksa babasının verdiği malların göle geri batacağını söyler. Zayatülek arkasına bakınca mallar göle geri girer (td-1/t: 129).

Han, kızlarını gönderdikten sonra peşlerinden gider ve küçük kızına onu özlediğini söyleyip bakmasını ister. Kızı dönüp bakınca babasının verdiği malların üçte biri yok olur ve bunu üç defa tekrarlar, ama kızı üçüncüsünde babasına bakmaz ve malın üçte birini kendisiyle götürür (td-1/y: 141).

Yirtöşlik'in karşılaştığı küçük evdeki yaşlı adam ona arkasından hırsız yakalayıp diye bağırılacağını ve onun dönüp bakmamasını tembih eder. Yoksa gidip dönemeyeceğini söyler (td-1/y: 147).

C401. Belli bir zaman boyunca konuşma yasağı.

Peri kızı, Asan Mirza'dan üç yıla kadar onunla konuşmaması gerektiğini söyler (kd-4/ata: 829).

C411. Yasak: kişinin gördüğü olağanüstülükler hakkında sorması.

Hevben kocakarıya bir şeyler soracakken Akbuzat onu uyarır ve sormamasını söyler (bhd/a: 163).

C420. Yasak: mutlak sırlar.

Canıl'ın çocuğu olduğunu Çınasıl bilmektedir ve Canıl ona bu sırrı saklamasını, kimseye söylememesini rica eder (krd/cm: 117).

Kozuke'nin annesi ondan nişanlısı Bayan'ın ismini saklamakta ve söylememektedir (krd-2/koz: 147).

Şırdakbek, gördüğü rüyayı kimseye anlatmaz (krd-2/şb: 267).

Zulayka, saçlarını toplayıp erkek kıyafetlerini giyerek kocası Kocacaş'ı aramaya çıkar ve herkesten bunu saklar. Bu durumu sadece Karıpbay bilir (krd-3/kd: 163).

Zulayka, oğlu Moldocaş'tan babası Kocacaş'ın başına gelenleri saklamaktadır ve Moldocaş bu sırrı ava giden beş kişiden öğrenir (krd-3/kd: 235, 239).

Yakup, oğlu Yusuf'a rüyasını diğer kardeşlerine anlatmamasını tembih eder (td-2/yk: 81).

Bakay, Kanıkey'e oğlu Semetey'e on iki yaşına girinceye kadar babasının Manas olduğunu söylememesini tembih eder (krd/sem-1: 47).

C422. Belli bir kişinin kimliğini açığa çıkarma yasağı.

Kubikul'un rüyada gördüğü kızın kimliğini söylemek, onun memleketi terk etmemesi için yasaktır. Bu yüzden babası ve halkı ona Akbilek'in kim olduğunu söylemezler (kd-2/k: 75).

Künikey'in abisi ona rüyasında gördüğü Dotan hakkında kimseye bahsetmemesini tembih eder (kd-2/d: 257).

Karabek, ablaları kendi canlarına kıyacıkları için kimliğini ifşa edip kendini tanıtır (kd-2/kb: 479).

Karabek, anasının perişan halini gördüğü halde sevinçten yüreği yarılır diye kendisini tanıtmaz (kd-2/kb: 481).

Edigey'in başına bir şey gelmesin diye ona kim olduğu söylenmez, fakat o büyüdüğünde Jılkıbay onun başı kesilen Kuttıkıya'nın oğlu olduğunu söyler (kd-4/e: 143).

Kozuke'nin attığı aşık kemiği yaşlı bir kadına çarpınca o, Kozuke'ye babası Karabay'ın, Sarıbay'ın kızı Bayan'ı kendisine alacağını, ancak babası ölünce Sarıbay'ın sözünden vazgeçtiği sırrını ona açıklar (krd-2/koz: 145).

Kocakarı, Küsek'in Babsak beyin oğlu olduğunu bildiği halde kimseye bunu söylemez ve saklar (bhd/küs: 308).

Tahir, Zühre ile kardeş olmadıklarını, Zühre'nin padişahın kızı ve kendisinin vezirin oğlu olduğunu sonradan öğrenir (td-2/tz: 113).

Birlikte okuyan Şahsenem ile Garip, kardeş olduklarını zannederler; ama adamın biri Garip'e onun ölen vezirin oğlu olduğunu ve Şahsenem kendine vaat edildiği halde verilmediğini söyler (td-2/şg: 263).

Canıl, çocukla döndüğünü obasına söylemeye utanır ve bu sırrı bilen Çınasıl'a kimseye söylememesini rica eder (krd/cm: 116).

Semetey, Sarı Taz'dan babasının Manas ve annesinin Kankey olduğunu öğrenir. Ayrıca Manas'ı öldürenin Kalmuk Konurbay'ın ve annesini Talas'tan kovanın amcaları Köböş'le Abıke olduğunu da Sarı Taz söyler (krd/sem-1: 146).

Edige'yi bulan Esevay ve karısı onun kim olduğunu söylemezler (ktted/e: 61).

C423. Olağanüstülükleri açığa çıkarma.

Kubikul'un annesi sonunda dayanamaz ve oğluna rüyasında gördüğü kızın kim olduğunu söyler (kd-2/k: 77).

Kubikul'un istediği atı babası vermeyince o, annesine danışır. Annesi dayanamaz ve yetmiş iki tulpar atın Ulıkum vadisinde olduğunu söyler (kd-2/k: 83).

Nerkes, Hevben'e babasının bütün olağanüstülüklerini anlatır (bhd/a: 150).

Küsek, kavurgayı avuçlayan anasının elini sıkarak gerçeği ondan öğrenir (bhd/küs: 311).

Küsek, kavurgayı avuçlayan anasının elini sıkarak gerçeği ondan öğrenir (bhd/bk: 322).

Mendibay gördüklerini söyleyince Cakıp bunun olağanüstü bir sır olduğunu söyleyerek ziyafet vermeye karar verir (krd-6/md: 69).

C423.1. Yasak: sihirli gücün kaynağını ifşa etme.

Karabek, ellerini sadece kendi kanjıgasının bağlayabileceği sırrını ablasına söyler ve ablası böylece onu bağlayıp düşmana verir (kd-2/kb: 455).

C429. Yasak: söylenen sırlar- çeşitli.

Taravıl Dede, Hevben'e su padişahının sadece babasının tüfeğinden korktuğu sırrını ona söyler (bhd/a: 136).

Hevben, Mesem Han'ın babasını öldürdüğünü ve annesini göle attığını öğrenir (bhd/a: 154).

C498. Konuşma yasağı: yasaklanmış tek ifade.

Veli Han, yetmiş iki tulparı ayrı bir yerde sakladığını oğlundan saklar ve kimsenin söylememesini ister (kd-2/k: 83).

Jilkıbay, Edigey'e babasını Toktamış Han'ın öldürdüğünü söyler (kd-4/e: 145).

Çınasıl, Canıl Mirza'ya öldürdüğü kişiler için geldiği ve onu tutsak edecekleri sırrını ona söyler (krd/cm: 49).

Hevben'in cadı nineyle konuşması yasaktır (bhd/a: 148).

Yaşlı kocakarı çocuğunu dövdüğü için Küsek'e gerçek babasını ve uruğunun başından geçenleri anlatır (bhd/küs: 310).

Tatarkan'ın annesi ona köyü Abazaların bastığını söylemeyerek saklar, çünkü söylerse oğlu onların peşinden gidecektir (kmd/t: 321).

C500. Dokunma yasağı.

Peri kızı, Asan Mirza'ya bedenini okşamaması gerektiğini söyler (kd-4/ata: 829).

C742. Canavara iki kez vurma.

Tek gözlü dev cadı, Joyamergen'e bir daha vurmasını söyler, fakat o bunu yapmaz (kd-2/kj).

C751. Belli bir zamanda bir şey yapma.

Joyamergen, altı gün boyunca deniz yükseldiği halde hareket etmemelidir, yoksa atı ölür (kd-2/kj: 379).

Küsek annesine babasının intikamını alıp beş ay sonra döneceğini söyler (bhd/küs: 312).

Han, uruk başlarına belli bir vakte kadar süre verir ve o süre içerisinde hayvan derisini getirmelerini ister (bhd/bk: 321).

Alpamşa arkadaşına eşi Sanduguç'a kendisini beş yıl beklemesini söylemesini ister (td-1/amem/a: 229).

C923. Tabu kırıldığı için suda boğularak ölme.

Joyamergen kımıldamama yasağını çiğnediği için atı suda boğularak ölür (kd-2/kj: 381).

C932. Tabu kırıldığı için eşin kaybolması.

Asan Mirza, peri karısının söylediklerini yapmadığı için peri karısı uçup gider (kd-4/ata: 831).

C962. Yasak çiğnendiği için hayvana dönüşme.

Şülgen babasını dinlemeyip kadını dinlediği ve yasak kanı içtiği için ayıya dönüşür (bhd/ub: 73).

D. SİHİR

D0. Dönüşüm (genel).

Gemuda, sahibi Karaşavay gibi istediği şekle girerek şekil değiştirebiliyor (kmd/ak: 47).

D40.2. Başka bir kadının kılığına dönüşme.

Şahsenem, babasının ava çıktığını görünce dua eder ve başka bir kadına dönüşür. Babası ona aşık olur ve Garip'i şimdi anladım der (td-2/şg: 289).

D44. Ruh kılığındaki insan.

Tülek suretinin değişip cine döndüğünü söyler (td-1/t: 45).

D113.1. Dönüşüm: insandan kurda.

Kuzuyu kapıp kaçan kurt kırklara dönüşür ve Manas gelip sorunca kırklar kurdun kendileri olduğunu söyler. Kırklardan biri silkinip gök kurda dönüşür (krd-6/md: 165, 169).

Tökles, ihtiyarın oğlunu da kurda dönüştürmüştür (bd/e: 113).

D117.3. Dönüşüm: insandan sığana.

Kara Han, Mişek Alıp'ı yerine getirdiği görevlerden dolayı ödüllendirmediği için Tebene Kuga Hanım Kara Han'ın halkı sığana dönsün der ve onlar sığana dönüşür (td-1/ma: 197).

D124. Dönüşüm: insandan vahşi hayvana- mustalide.

Aslında insan olan Kehkehe bir deve dönüşmüştür (bhd/ub: 72).

Hilekar kadın, Şülgen'i ayıdan kurda, kurttan aslana sürekli olarak değiştirip durur (bhd/ub: 74).

D141. Dönüşüm: insandan köpeğe.

Tebene Kuga, Kara Han'a hatunun köpeğe dönsün der ve onun hanımı köpek olur (td-1/ma: 197).

D150. Dönüşüm: insandan kuşa.

Hevben'in karşılaştığı kuş insandan kuşa dönüştüğünü söyler (bhd/a: 169).

Tökles, ihtiyarı baykuşa çevirmiştir (bd/e: 113).

D152.1. Dönüşüm: insandan şahine.

Mişek Alıp beyaz bir şahine dönüşür (td-1/ma: 195).

Yer Kara Alıp, ala doğan olup uçar (td-1/ym: 205).

D152.2. Dönüşüm: insandan kartala.

Yestey, silkinip mavi bir kartal olur (td-1/ym: 205).

D153.1. Dönüşüm: insandan ağaçkakana.

Tebene Kuga, Kara Han'a ağaçkakana dönüşmesini söyler ve o ağaçkakana dönüşür (td-1/ma: 197).

D161. Dönüşüm: insandan anatida grubundaki kuşa (ördek).

Hevben'in vurup yaraladığı ördek, ona kendisinin ördek değil Şülgen Padişah'ın kızı olduğunu söyler (bhd/a: 130).

D161.1. Dönüşüm: insandan kuğuya.

Anşıbay'la konuşan kuğu aslının insan olduğunu söyler (kd-2/a: 23).

Ayçürök kuğu kılığına girip uçar (krd/s-1: 77).

Ğavaz'la konuşan peri kızı Kunduzay kuğuya dönüşüp uçar, gider (kd/kğ: 744).

Ayçürök kuğu kılığına girip dünyayı dolaşarak Talas'a gelir (krd/sem-1: 306).

D166.1.1. Dönüşüm: insandan horoza.

Mişek Alıp, tahıla dönüşen Tebene Kuga'yı yutmak için horoza dönüşür (td-1/ma: 195).

D169. Dönüşüm: insandan kuşa- çeşitli.

Nerkes, güvercin donunu giymeden Hevben'in gece onu göremeyeceğini söyler (bhd/a: 134).

D170. Dönüşüm: insandan balığa.

Tebene Kuga Hanım, Mişek Alıp'ın geldiğini görünce çamça balığına dönüşür (td-1/ma: 195).

Ayçürök Semetey kendisini yakalasın diye altın balığa dönüşür (krd/sem-1: 327).

D179.2. Dönüşüm: insandan turnabalığına.

Mişek Alıp, silkinip turnabalığına dönüşür ve çamça balığına dönüşen Tebene Kuga Hanım'ı kovalar (td-1/ma: 195).

D185.1.1. Dönüşüm: kadından (peri) sineğe.

Tebene Kuga silkinip sivrisineğe dönüşür (td-1/ma: 195).

D195. Dönüşüm: insandan kurbağaya.

Nerkes Hevben'e gölünü kılıcıyla parçaladığı için kurbağaya dönüşeceğini söyler (bhd/a: 161).

D199.2. Dönüşme: insandan ejderhaya.

Baba Tükti erderha kılığında düşmana görünür (kd-4/p: 109).

Baba Tükti erderha kılığında gelip Orak'ın beline sarılır ve böylece Orak, Ögiz Han'ı yener (kd-4/om: 289).

D214. Tahıla dönüşme.

Tebene Kuga tahıl tanelerine dönüşür (td-1/ma: 195).

D264. Dönüşüm: İnsandan (kadın) ipeğe.

Ayçürök ipeğe dönüşüp Semetey'in yoluna düşer (krd/sem-1: 326).

D275. Dönüşüm: insandan tüye.

Altayın Sayın Süme silkinip at kılına dönüşür (td-1/ass: 181).

D313.2. Dönüşüm: kurttan insana.

Kuzuyu kapıp kaçan kurt kırklara dönüşür ve Manas gelip sorunca kırklar kurdun kendileri olduğunu söyler (krd-6/md: 165).

D314.1.3. Dönüşüm: geyikten kadına.

Yestey Mönki geyiğin dediği gibi yedi yıl sonra onun peşinden gidince onun ayak izleri hala durmaktadır ve bir taş eve gelip girince elbisesine benzer giysiler görerek güler. Evdeki kız niçin güldüğünü sorunca elbiselerin kendi giysilerine benzediğini görüp güldüğünü söyler. Kız elbiselerin onun olduğunu anlatır. O, elbiselerinin ne zaman geldiğini sorunca kız yedi yıl önce onun sığırının sütünü içip iyileştiğini ve annesinin onu Yestey Mönki'ye verdiğini söyler. Geyik kıza dönüşmüştür (td-1/ym: 199).

D314.1.4. Dönüşüm: geyikten insana.

Zarlık, tam geyiği vuracağı sırada o, yaşlı bir adama dönüşür ve Kayberen olduğunu söyler (krd-2/mz: 231).

D354.1. Dönüşüm: güvercinden insana.

Hemra göl kenarında kırk güvercinin kırk kıza dönüştüğünü görür (td-2/hh: 67).

D357. Dönüşüm: papağandan insana.

Hemra üç papağanın üç peri kızına dönüştüğünü görür ve bunlardan biri Hurluga'dır (td-2/hh: 67).

D361. Dönüşüm: kuğudan insana.

Anşıbay'ın yaşadığı ormandaki küçük göle bir ak kuğu gelir. Anşıbay, tam bu kuğuyu vuracakken o güzel bir kıza dönüşür (kd-2/a: 23).

İlk ak kuğudan sonra bu göle ikinci bir ak kuğu gelir ve bu da silkinip kıza dönüşür (kd-2/a: 25).

D391. Dönüşüm: yılandan insana.

Gri yılan, padişaha dönüşüp tahtına oturur (kd-2/kj: 375).

Sarı yılan, kraliçeye dönüşüp tahta padişahın yanına oturur (kd-2/kj: 375).

Kızıl yılan, Künsuluv'a dönüşür (kd-2/kj: 375).

Hilekar yılan, güzel bir kadına dönüşerek Ural ve Şülgen'i kandırmaya çalışır (bhd/ub: 73).

Gece yarısı Yirtöşlik'in yatağındaki yılan dünyalar güzeli bir kıza dönüşür (td-1/y: 147).

D411. Dönüşüm: memeliden (vahşi) diğer hayvana.

Ördek, Hevben'e Akbuzat'ın uçsuz bucaksız denizden çıkıp kuş olduğunu ve uçtuğunu söyler (bhd/a: 131).

D419. Dönüşüm: çeşitli hayvanlardan diğer hayvana.

Hevben Nerkes'e devleri olan Kehkehe'nin korkak bir kuşa dönüşmesini söylemesini ister (bhd/a: 162).

Çalkuyruk çoban köpeğine dönüşür (krd/et-1: 145).

Zayatülek'in baykuşu şahine dönüşüp kazları, ördekleri vurup düşürmeye başlar (bhd/zh: 443).

Dev perisi bürküte dönüşür ve Karabay'ı pençeleri ve gagasıyla parçalamaya başlar (bhd/kuz: 394).

D712. Zorlamayla sihrin bozulması.

Şıgay Han, büyücü mollaya işkence ederek onun Şırdakbek'e yaptığı büyüyü bozdurur (krd/cm: 175).

D778. Kurbana üfleyerek sihri bozma.

Kocakarı büyücü, bir avuç toprağa üfleyerek Arslan'ın üzerine serper ve böylece uykudan onu uyandırır. Daha sonra gizlendiği bir yerden okuyup Altınay'a üfler ve onu da uyandırır (kkd/kk: 347, 349).

D867. Sihirli nesne gizemli bir şekilde ortadan kaybolur.

Arslan, kardeşini dinlemeyip aslanları öldürdüğü için sihirli gevheri kaybolur (kkd/kk: 333).

D915. Sihirli nehir.

Geçit vermeyen Tengelek nehri, iki sevgili olan Kubıkul'a ve Aybilek'e geçit vererek onların rahatça karşı kıyıya geçmelerini sağlar (kd-2/k: 165).

D921. Sihirli göl/havuz.

Hevben göl kıyısında gezerken altın tüylü bir ördeğin yüzdüğünü görür ve tüfeğiyle ateş edip onu vurur (bhd/a: 130).

Hevben, Nerkes'e Ural'ın yetimlerinin göz yaşlarının akması halinde göl olacağını söyler (bhd/a: 139).

D932. Sihirli dağ.

Kuzıykürpes sihirli mağarada gördüğü Mayanhılıv'ı düşünüp yorgunluğunu atar (bhd/kuz: 419).

D941. Sihirli orman.

Anşıbay'ın yaşadığı ormandaki küçük göle bir ak kuğu gelir. Anşıbay, tam bu kuğuyu vuracakken o güzel bir kıza dönüşür (kd-2/a: 23).

Ural Batır atıyla bir kara ormanın içine gelir ve atı burada devle savaşması gerektiğini söyler (bhd/ub: 75).

Kuziykürpes bir kara ormana girip dinlenmek ister ama canavarlar ve bürkütler ona saldırmaya başlar (bhd/kuz: 417).

D991. Sihirli saç.

Hevben gölde bir kızın altın saçlarını taradığını görür (bhd/a: 136).

D1001. Sihirli tükürük.

Akbuzat'ın ağzındaki köpükler kuşun kanadına sürülünce yaralı kuş iyileşir ve uçmaya başlar (bhd/a: 169).

D1003. Sihirli kan.

Ural Batır, Karağaç'a kurayını verir ve ucundan süt damlarsa iyi olduğunu, kan damlarsa iyi olmadığını anlaması gerektiğini söyler (bhd/ub: 77).

D1004. Sihirli gözyaşı.

Buzağuların göz yaşından dolayı otlar ve ağaçlar yeşermemek üzere kavrulurlar (bhd/kub: 203).

Yakup oğlunun yanına gelip onu kucaklar ve ağlar, böylece gözleri tekrar görmeye başlar (td-2/yk: 99).

D1008. Sihirli insan eti.

Kuş şeklindeki Humay ancak Hevben'in ve kurtaracağı batırların but etlerini yiyerek kurtarabilir, başka bir şey yiyemez (bhd/a: 170).

D1018. Hayvanın sihirli sütü.

Kunır Buğa'nın buzağısını kız sağdığında sütler "Kunır Buğa ho ho!" diyerek, Kolanses'in kendilerini canı gibi gördüğünü söylerler (bhd/kub: 201, 202).

D1021. Sihirli tüy.

Kubikul, ihtiyarın söylediği gibi attan kopardığı kılı tutuşturup yakınca yanan kılın kokusu atın burnuna gider ve at iyileşmiş olarak ağaçların arasından çıkıp gelir (kd-2/k: 161).

Baglan Taz, atının kuyruğunun bir kılını ateşle tutuşturunca yanında iki at belirir (kd-4/ek: 1033).

Akbuzat, Ural Batır'a yelesinden üç kıl almasını ve gerektiğinde yakarsa yardımına geleceğini söyler (bhd/ub: 75).

Ural Batır cebindeki üç kılı çıkarıp yakınca Akbuzat çıkıp gelir (bhd/ub: 77).

Nerkes Hevben'e Akbuzat'ın yelesinden iki kılı alıp bileğine bağlamasını, kuyruğundan iki kılı alıp ayağına bağlamasını söyler ve yel kılı bileğe güç vermektedir, kuyruk kılı ise yakılınca Akbuzat hemen yanına gelecektir (bhd/a: 144).

Hurluga, Hemra'ya birkaç saç kılı vermiştir ve onu yakınca Hurluga kırk kızıyla gelip yetişir (td-2/hh: 79).

Yirtöşlik Çalkoyruk'tan bir kıl alıp sallayınca bir at meydana çıkar (td-1/y: 155).

Edige'nin atının kuyruğundan kopardığı kılı öldürdüğü saksaganın gagasına takması üzerine kuş dile gelip konuşur (bd/e: 111).

Edige karşılaştığı ihtiyarın diline bir kıl, kulağına iki kıl bağlayınca ihtiyar onunla konuşmaya başlar ve duymaya başlar (bd/e: 112).

Kunduzay, saçından bir tel koparıp Ğavaza verir ve onu yaktığı zaman hemen yardımına geleceğini söyler (kd/kğ: 764).

Şırdakbek, atına nazar değmesin diye baykuş tüyünü takar (krd-2/şb: 289).

D1030. Sihirli yiyecek.

Aşayran ve akrabalarının getirdiği yiyecekler tükenmek nedir bilmez (krd-3/kd: 289).

D1041. Sihirli içecek olarak kan.

Ural'ın babası ava çıktığında bir kaşık yırtıcı canavar kanı içer ve o canavarın gücü ona geçer (bhd/ub: 73).

D1043. Sihirli içecek olarak süt.

Halk, Kunır sığırın sütünü ilaç olarak kabul ederler (bhd/kub: 203).

Semetey ancak annesi Kanıkey'in sütünü emdikten sonra kendisine yapılan büyüden kurtulur (krd/s-1: 66).

D1069.1. Sihirli mendil.

Kızılsarı Alpamışa'nın mendilinin yakılması durumunda kurtulabilir (bhd/alp: 257).

D1070. Sihirli süsler.

Büz Yiğit'in boynunda altın tulumu olduğu için başını kesemezler (td-2/by: 397).

D1071. Sihirli mücevher.

Arslan'ın gevheri geceyi gündüz gibi aydınlatmakta ve ister düşman ister av gelsin onun sayesinde görülmektedir (kkd/kk: 333).

D1081. Sihirli kılıç.

Kubıkul, elmas kılıcı sayesinde ejderha ve ordusunu yener (kd-2/k: 105).

Kulamergen kılıcının kınında bıçak saklar (kd-2/kj: 343).

Ural Batır elmas kılıcını sallamaya başlayınca on iki başlı devin gözlerinden yaşlar akmaya başlar (bhd/ub: 78).

Dev Emegen'in kafasını, sadece onun kılıcı kesebilmektedir (kmd/s: 83).

D1083. Sihirli bıçak.

Kulamergen kılıcının kınında bıçak saklar (kd-2/kj: 343).

D1094. Sihirli sopa/çomak.

Kadırcul elindeki sopayı suyun olduğu tarafa atınca akan su duruverip ikiye yarılr (krd/ek: 25, 26).

D1133. Sihirli ev.

Çuyın Alıp yerden bir çimen alarak eve sürtünce evin kapısı ve penceresi açılır (td-1/kk: 211).

D1136. Sihirli kale.

Gülayım'ın annesi kapıları bekleyen bilge bir kişinin ilminin yardımıyla kalenin gizli kapılarını açabileceklerini söyler (kkd/kk: 657).

D1158. Sihirli anahtar.

Gülayım ve kırk kızı Surtayşa'nın kalesini sihirli bir anahtarla açarlar (kkd/kk: 678).

D1163. Sihirli ayna.

Yurdunu özleyen Zayatüle'ye Hıvhlıv bir ayna verir ve o aynada Zayatüle'k memleketini görüp hasret giderir (bhd/zh: 448).

Kuzıykürpes mağarada bütün hareketlerini izleyebildiği bir ayna görür (bhd/kuz: 410).

Masten, oğlu Kaman Dev'in anlattıkları üzerine aynasını çıkarıp bakar ve olacakları görüp aniden yere yıkılır (krd/bb: 157).

D1184. Sihirli iplik.

Daha önce yaşlı kadının kıza verdiği sihirli yüne dokunan Yirtöşlik'in karısı ejderhadan kaçır (td-1/y: 143).

D1193. Sihirli bavul (çuval).

Kançayım'ın, babası Cobdur'a verdiği torbayı evler dolusu hazineler dolduramamaktadır (krd-2/mz: 201, 203).

D1208. Sihirli kırbaç.

Zayatülek kamçıyla Gök Tulpar'a vurunca ikisi gözden kaybolur (bhd/zh: 445).

D1239. Sihirli müzik aletleri.

Ural Batır, Karağuş'a kurayını verir ve ucundan süt damlarsa iyi olacağını, kan damlarsa iyi olmayacağını söyler (bhd/ub: 77).

Tülek'in çaldığı kuraydan dolayı periler, kuşlar, vahşi hayvanlar toplanıp onu dinlemeye başlar (td-1/t: 45).

D1242. Sihirli sıvı.

Şülgenin sarayının etrafındaki çiçeklerle bezenen bahçeler kan ile sulanmaktadır (bhd/a: 158).

Hemra'nın gözleri zenzem suyuyla yıkanıp takılınca o tekrar görmeye başlar (td-2/hh: 79).

Garip, Hızır'ın verdiği çamuru annesinin gözlerine sürünce onun gözleri açılır (ktttd/ag: 95).

D1256. Sihirli top.

Bit kadar küçük top şeklinde bir nesne Joyamerger'i yutar ve deniz altında bir sahraya bırakır (kd-2/kj: 369).

D1273. Sihirli formül (tılsım).

Meskey üç söz fısıldayıp söyleyince mağaranın ağzı açılır (bhd/kuz: 409).

Meskey bazı sözler söyleyince gök gürler, dağ ve mağaralar sallanır (bhd/kuz: 410).

Tümgekyargıç “Bismillah” diyerek baltayı kütüğe vurup kütüğü yarar (td-1/y: 163).

D1335. Nesne sihirli güç verir.

Büyücü, Arslan’ın sihirli gevherinden ayrılmasından dolayı çatlayıp öleceğini söyler (kkd/kk: 341).

D1381. Sihirli nesne saldırıdan korur.

Kalmuk hamı Kara, sihirli gücünden dolayı Kenes’in attığı okları sinek ısırığı gibi görür (kd-4/ek: 1025).

D1710. Sihirli güçlere sahip olma.

Anşıbay’a, sihirli güçleri sayesinde atılan oklar işlemez (kd-4/a: 65).

Karabalta, yayını çekip ok fırlattığı halde Anşıbay’ın sihirli güçlerinden dolayı ona batmaz ve oklar yolun yarısına geldiğinde ikiye bölünüp düşer (kd-4/a: 71).

Büyücü kadın sihirli güçleri sayesinde Kaşavbiy’i iyileştirir (kmd/kg: 179).

Candethan büyü vasıtasıyla vebayı Bashan’a sokmuyor (kmd/ee: 377).

Hemra’nın evlerinde uyuduğu ev sahipleri onu uyur vaziyette görünce sihir gücüyle İrem padişahının kızı Hurluga’yı onu yanına getirirler ve onlar birbirine aşık olur (td-2/hh: 65).

Nerkes’in gücü sayesinde Hevben gözünü açıp kapayınca kendini Nerkes’in sarayında bulur (bhd/a: 140).

Meskey’in sihirli gücü, perilerin sihirli gücünü def eder ve onların Kuzıykürpes’e zarar vermesini önler (bhd/kuz: 416).

D1711. Sihirbaz.

Kulumsay, sihirbaz olan kocakarıyla birlikte Arslan ve kardeşinin olduğu yere gelirler (kkd/kk: 343).

Acaan'ın büyücüleri yada taşını suya bağlayıp yağmur yağdırırlar, kasırğa estirirler ve sekiz ay dolu yağdırırlar (krd-2/ee: 65).

Eldiyar kara taşı okuyup üfleyerek nehre bırakır ve yağmur ile kar yağmaya başlar (krd/eta: 93, 99).

D1712. Kahin.

Meskey, Kuziykürpese geleceği hakkında bilgi verip onu gönderir (bhd/kuz: 416).

Kuziykürpes'in savaşın kötü olduğunu söylemesi üzerine Meskey, ona neslinin Ak Han'ın hakimiyetine girinceye kadar savaşacaklarını anlatır. Onun neslinin sürekli savaşmasından dolayı Hz. Muhammed'in onların Ak Han'a kul olmalarını emrettiklerini açıklar (bhd/kuz: 411).

D1794. Öpmekten kaynaklanan sihirli sonuçlar.

Kuşa dönüşüp uçan Humay ve gelinleri kocaları tarafından öpülünce tekrar insan olurlar, fakat Ural Batır öldüğü için Humay öpülemez ve kuş olarak kalır (bhd/a: 170).

D1811. Sihirli bilgi.

Gülayım'ın annesi kapıları bekleyen bilge bir kişinin ilminin yardımıyla kalenin gizli kapılarını açabileceklerini söyler (kkd/kk: 657).

Aykoco, peygamberin emaneti diye Manas'ın ağzına bir şey koyunca Manas dini bilgilerin hepsini öğrenip bilgiye gömülür ve aklı başından gider (krd-6/md: 403).

Altınay, gece kendisini korumak için söylediği alkışlarla atının yaralarının iyileşmesini sağlar (kkd/kk: 367).

D1827. Sihirli işitme.

Hanın veziri Orman, hana kızı gizlice kaçıırarak Dotan'dan kurtarmalarını tavsiye eder, ancak sihirli işitmeye sahip olan Jertındavşu bunları duyar ve Dotan'a haber verir (kd-2/d: 301).

D1857. Sihirli uzun ömürlülük.

Nerkes yerde yaşamadığı, yemediği, içmediği için ihtiyarlamaz ve uzun süre yaşayarak genç bir kız olarak kalır (bhd/a: 172).

(T) D1888. Yutarak gençleştirme.

Alp Karakuş Töştük'ü yutup kusunca o gençleşir (krd/et-1: 156).

D1960. Sihirli uyku.

Kulamergen uyuduğunda üç gün üç gece uyumaktadır (kd-2/kj: 335).

Karabek Kalmuk'a karşı savaşmaya gidince kalın ağaçların içinde uyuyakalır (kd-2/kb: 431).

Orak ve Mamay uyuduklarında altı gün uyumaktadırlar (kd-4/om: 257).

Kobilandı altı gün boyunca yatıp uyuduktan sonra uykuya kanar (kd-4/kob: 781).

Otbaskan, pek çok adam baltayla ona vuracakken uykusundan uyanır (kkd/kk: 435).

Arslan, bir kez doyduktan sonra altı gün uyuyup yatar (kkd/kk: 597).

Altı gün altı gece uyumak Alpamışa'nın adetidir (bhd/alp: 255).

Karağölömbet, uyuduğunda beş gün beş gece uyumaktadır (bhd/küs: 291).

Temirkan on iki gün uyuyan devini uyandırmaya gider, fakat uyanmak için daha üç günü kaldığı için uyanmaz (krd-5/ez: 235).

Kuzı derya kıyısındaki ağaç altında altı ay uyur (td-2/kkb: 37).

Altayın Sayın Süme yedi gün uyur (td-1/ass: 177).

Alpamşa, karısına uyuyacağını, düşman gelirse kendisini beş kilogramlık çekici bizle alınca çakarak uyandırmasını söyler (td-1/amem/a: 225).

Alpamşa yirmi dört gün uyuduktan sonra uyanır (td-1/amem/a: 227).

Yirtöşlik, atı yedi gün alt dünyada, altı gün üst dünyada otlandığı süre boyunca uyur (td-1/y: 153).

Kara Kükel yedi gün yedi gece uyur (td-1/kk: 207).

Celmogoz oğlu Sarıbay yedi gün boyunca uyuyup deliksiz uyku çeker (krd/s-1: 68).

Koblandı Karaman'la birlikte Köpüktü Han'la savaşmaya gider, yolda uyuyup kalır ve Köpüktü Han o uyurken onu esir eder (kd/kob: 243).

Karabek bir hafta boyunca yatmadan ayakta durur (kd-2/kb: 409).

D1964. Sihirli uyku belli bir kişi tarafından teşvik edilir.

Ayhılıv'ı ve Hevben'i bir uyku basar ve uyurlar. Bu uykuyu Nerkes teşvik eder ve onları gölden yeryüzüne çıkarır, onlar sonra uyanırlar (bhd/a: 158).

D2064. Sihirli hastalık.

Şırdakbek'in karısı mollaya kaşmir duasını okuyup Şırdakbek'e büyüyle hastalık bulaştırmasını söyler (krd/cm: 157).

D2074. Sihirle büyüleme.

Sihirbaz kocakarı, koltuğunun altındaki kitabı çıkararak okuyup hem Arslan'a hem de Altınay'a üfler ve ikisine büyü yapar. Daha sonra iki kardeşi soyup aynı yatağa koyar (kkd/kk: 345).

Altı molla bir bahşı Farsça kelimeler söyleyip bıçağın keskin tarafını yalayıp Şırdakbek'i büyülemeye çalışırlar (krd/cm: 161).

Goşayah, Kaşavbiy'e büyü yapıldığını söyler (kmd/kg: 187).

Akçürök'ün kız kardeşi Kökmonçuk Semetey'i büyülemiştir (krd/s-1: 64).

D2087. Sihirle çalma.

Közbaylavşı, sihirle Künükey'i kaçırانların gözlerini görmez kılar ve onu onlardan geri çalar (kd-2/d: 303).

D2126. Sihirli su altı seyahati.

Bit kadar küçük şey Joyamergen'i yutar ve deniz altında bir sahraya bırakır (kd-2/kj: 369).

E. ÖLÜM

E0. Diriltme.

Kırklar parçalanan kuzuyu diriltir ve Manas kendi sürüsündeki ölü kuzusunun canlı olduğunu görüp şaşırır (krd-6/md: 165).

E1. Kişi hayata döner.

Manas'ın Akkula atı, şumkarı ve tazısı onun mezarında sadakatle kaldıkları ve ona çok üzüldükleri için Tanrı, bir meleği görevlendirir ve Manas diriltilir (krd/md-1: 658).

E11. Vurarak yeniden diriltme.

Ak Köbök ak kuşun tüyüne kamçıyla vurunca kuş canlanıp uçar (td-1/ak: 301).

E15. Yakarak diriltme.

Yestey baldızına gökten düşünce kendisini alıp ateşe koymasını ve ne kadar yanarsa kuvvetinin o kadar çok geri geleceğini söyler (td-1/ym: 205).

E41. Kişiyi (hayvanı) yiyen birinin dışkısından diriltme.

Çalkuyruk Töştük'ün diz kapağını bulup yutar, sonra sıçar ve Töştük dirilir (krd/et-1: 145).

E52. Sihirli sözle diriltme.

Han kızının eniştesi kitabını okuyarak Altayın Sayın Süme ile Ene Sulım'ı diriltir, kendisi ölür (td-1/ass: 183).

E63. Duayla diriltme.

Zehirlenen Manas, Kankey'in yardımıyla iyileşir ve Mekke'ye giderek ölen kırk yiğidi için dua eder. Böylece kendisi gibi zehirlenen ama ölen kırk yiğidi dirilir (krd/md-1: 813).

E67. Cesetle konuşarak diriltme.

Ak Köbök kendine kazılan mezara girer ve abisi Solım'a Ködön Han'ın yedi yüz asker topladığını, o gelince kendisine seslenmesini ve seslenirse dirileceğini söyler (td-1/ak: 301).

E82. Yaşam ve ölüm suyu.

Tirihiv hayat suyudur ve ondan bir damla içen ölümler dirilir (bhd/ub: 74).

Ural, hayat suyunu etrafa püskürtünce her taraf yeşillenmeye ve canlanmaya başlar (bhd/ub: 80).

E121.1. Tanrı tarafından diriltme.

Manas'ın Akkula atı, şumkarı ve tazısı onun mezarında sadakatle kaldıkları ve ona çok üzüldükleri için Tanrı, bir meleği görevlendirir ve Manas dirilitir (krd/md-1: 658).

E127. Arkadaşlar tarafından diriltme.

Ködön Han'ın adamları Ak Köbök'ün hanın kestiği başını bir ağaca tutturup bağlayınca han yeniden dirilir (td-1/ak: 299).

E420. Hortlağın görünmesi.

Su tanrıçasından kaçan Satanay'ı hortlaklar görüp ona iyi davranırlar ve ağaç kökünden yiyecekler verirler (kmd/d: 39).

E700. Ruh/can.

Çalkuyruk'un üç canı ölür geriye beş canı kalır (krd/et-1: 142).

E712.4. Ruh kutuda saklanır.

Dev, Melike'ye canının çok uzakta denizin dibinde büyük bir sandıkta, o sandığın içindeki başka bir küçük sandıkta saklanan bir güvercinde olduğunu söyler. Bu güvercinin boynu kırılınca o da ölecektir. Ancak, Süleyman peygamberin yüzüğünü taşıyan kişi büyük deniz balığını büyük sandığı getirmesi için yönetebilir (td-2/sm: 317).

Çoyun Kulak'ın ruhu altın pınardaki sarı balığın içinde bulunan altın sandıktaki gümüş sandığın içinde bulunan kırk kuştadır (krd/et-1: 147).

E714. Ruh vücudun özel bir yerinde tutulur.

Dev perisinin canı sağ ayağının tabanında saklıdır (bhd/kuz: 389).

E715.1. Dışsal ruh kuştadır.

Devin canı güvercinde saklanır. Bunun boynu kırılırsa dev de ölecektir (td-2/sm: 317).

Çoyun Kulak'ın ruhu altın pınardaki sarı balığın içinde bulunan altın sandıktaki gümüş sandığın içinde bulunan kırk kuştadır (krd/et-1: 147).

Dev, Melike'ye canının çok uzakta denizin dibinde büyük bir sandıkta, o sandığın içindeki başka bir küçük sandıkta saklanan bir güvercinde olduğunu söyler. Bu güvercinin boynu kırılınca o da ölecektir. Ancak, Süleyman peygamberin yüzüğünü taşıyan kişi büyük deniz balığını büyük sandığı getirmesi için yönetebilir (td-2/sm: 317).

(T) E715.7. Eğedeki ruh.

Eleman Celmogus'a oğlu Töştük'ün canının pulat eğede olduğunu söyler (krd/et-1: 128).

E738.1. Ejderha biçimindeki ruh.

Şora'nın ruhu ejderha şeklindedir (kd-4/ş: 733).

E748. Koruyucu ruh olarak ruh.

Mastan çocukları nehre atar, ancak geyiklerin koruyucu ruhu Kayberen el uzatarak onları kurtarır ve Şükürlük dağına ulaştırır (krd-2/mz: 207).

Aldar, sinek gibi canını ruhlara teslim edip düşmana gideyim der (krd-5/ez: 175).

Aruuke, Aldar'ın yalnız olmasına rağmen kayberenler tarafından korunduğunu söyler (krd-5/ez: 275).

Kulunçak'ın feriştesi küçük bir yılan, Çora'nın ise bir ejderha şeklinde gelir (çb/kbv: 180).

Çora feriştesinin kaçtığını anlayınca onu aramaya çıkar ve bulur. Ancak feriştesi gene ondan kaçar. Böylece Çora suya girer ve ölür (çb/kbv: 180).

Manas ve kırk çorasının ruhları Semetey'i kollarlar (krd/sem-1: 215).

F. HARİKULADELİKLER

F50. Üst dünyaya geçiş.

Zayatüleğ'in kaynatası Çaçvar Han onu ve kızı Susılı'yı mal-mülk vererek ve cam bir arabanın içine koyarak onları alt dünyadan yeryüzüne gönderir (td-1/t: 129).

F66. At sırtında üst dünyaya seyahat.

Altayın Sayın Süme akbüz atları yakalayarak üç kat göğ'e alıp çıkar, üç kat yere dalıp iner (td-1/ass: 181).

F80. Alt dünyalar.

Çalkoyruk yedi kat yer altında iç içe yedi saray içinde ve on iki canı olan bir attır (td-1/y: 141).

Yirtöşlik atı için üzölüp uyuyunca at yedi gün yer altında, altı gün altı katlı gökte otlar (td-1/y: 153).

Susılı denizden güneş ve ay görünmeyen bir yere çıkar (td-1/t: 37).

F93. Su alt dünya için giriştir.

Tüleğ Susılı'nun saçlarından yakalar ve onunla birlikte denizin içinden yer altı dünyasına girer (td-1/t: 37).

F101.6.1. Kuşun sırtında alt dünyadan dönüş.

Töştük ve hanımları karkuşun sırtında yeryüzüne seyahat edip çıkarlar (krd/et-1: 157).

F129. Çeşitli diğ'er dünyalar.

Ücretli çeşme suyu ile tuzu kullanan ülke (bhd/a: 171).

F184. Diğ'er dünya kralı.

Susılı, Tüleğ'e yeraltı padişahı Çaçdar Han'ın kızı olduğunu söyler (td-1/t: 39).

F200. Periler (cinler).

Ural Batır, ejderhaları bitirdim derken etrafını periler cinler sarmaya başlar (bhd/ub: 78).

Ene Sulım, Altayın Sayın Süme'ye kendisinin yedi yüz cinle ve onun da cin anasıyla savaşması gerektiğini söyler (td-1/ass: 179).

Periler, Tülek'i kıza bırakıp döndüler (td-1/t: 105).

Tülek, uzak deniz kenarında su perisiyle karşılaşır (td-1/t: 31).

Güneş Susılu'nun bedenine vurunca güneş ışığı göğsünden vurup sırtından çıkar (td-1/t: 39).

Su Padişahı cinlerine emir verir ve Zayatülek'in yurdundaki Balkantav'ı getirmelerini söyler. Cinler Balkantav'ı bulamayıp onun yerine başka bir dağ bulur ve demir ile sararak getirirler (bhd/zh: 448).

Çaçvar Han, Susılu'ya kendilerinin ateşten, Zayatülek'in ise topraktan yaratıldığını söyler ve onların evlenemeyeceklerini belirtir (td-1/t: 127).

Habrav ozan Ural dağının perileri, devleri beslediğini söyler (bd/e: 54).

Kançoro, halkına Külçoro'nun cinlerden olduğunu ve onun Semetey'in intikamını almadan kendilerini rahat bırakmayacağını söyler (krd/s: 50).

Altayın Sayın Süme, cin anası onu yutup kusunca o kılıcıyla kellesini uçurur ve yakıp külünü göğe savurur (td-1/ass: 181).

Ayçürök her Cuma uçarak dünyanın dört bir bucağını gezer ve perilerin dilini bilir (krd/s-1: 75).

F200.1. Periler/cinler.

Padişah, Zayatülek'i meşhur olduğu için yer altına cinleri vasıtasıyla aldırır. O, üzülünce padişah bunun sebebini sorar. Zayatülek Balkan dağının ve Susılu'nun

yanında olmadığını söyler. Padişah Balkan dağına ve Susulu'yu da aldırır (td-1/t: 131).

F212. Su altındaki peri diyarı.

Altın kazan su altındaki periler diyarındadır (kd-2/kj: 383).

Zayatülek Hıvhlıv'ın saç örgüsüne tutunur ve su altı dünyasına giderler (bhd/zh: 447).

Peri olan Nerkes'in ve babası Şülgen'in diyarı Şülgen gölünün altındadır (bhd/a: 135).

F220. Perilerin mekanı.

Kayıpçı'nın mağarası perilerin yurdu olmuştur (krd/s-1: 61).

Kunduzay perinin mekanı Köhiy Kaf dağıdır (kd/kg: 745).

F222. Perinin şatosu.

Susulu'nun deniz altında babasından ayrı olarak bir sarayı vardır (td-1/t: 39).

F234.1.15. Kuş biçimindeki peri.

Asan Mirza evine gelince peri karısının çıplak ve uçmak üzere olduğunu görür (kd-4/ata: 829).

F239. Perilerin görünüşü.

Karabay ve oğlunun karşılaştığı canavar dev perisidir (bhd/kuz: 388).

F244. Perilerin hazinesi.

Kafir peri padişahının kızı, Anşıbay'a babasının mal-mülkünün ve hazinesinin çok olduğunu söyler (kd-2/a: 29).

F252. Perilerin yönetimi.

Hıvhlıv'ın babası su dünyasının padişahıdır (bhd/zh: 448).

F301. Peri aşık.

Kuğu şeklindeki peri kızları Anşıbay'a aşık olurlar ve onunla evlenmek isterler (kd-2/a: 27).

Tülek, deniz kenarındaki peri kızına selam verince kız ona aşık olur (td-1/t: 31).

F303. İnsan ve perinin düğünü.

Anşıbay, dört bir tarafa ulak gönderip toy haberini ilan ettirir ve altı gün düğün yapar (kd-2/a: 41).

Asan Mirza denizde bulunan gümüş sandığın içindeki peri kızını alıp getirir ve onunla evlenir (kd-4/ata: 829).

Ğavazhan'ın karşılaştığı kız, ona Köroğlu'nun üç peri kızı ile evlendiğini söyler (kd/kg: 743).

Kamber perilerin başı olan Gölümsülu ile evlenir (td-1/k: 317).

F305. Peri ve insanın evladı.

Asan Mirza'nın peri karısından bir oğlu olur (kd-4/ata: 831).

Toktamış Han, Dörmen beye Kutlukaya'nın peri karısını ve çocuğunu öldürmesini söyler (td/ed: 41).

F342. Periler insana para verir.

Peri kızları Anşıbay'a heybe dolusu sarı altınlar verir (kd-2/a: 33).

F387. Peri yakalanır.

Hevben periye gizlice yaklaşarak onu saçlarından yakalar (bhd/a: 136).

Zayatülek göldeki ışığı merak edip gelince peri (su) kızının saçını taradığını görür ve onu yakalar (bhd/zh: 445).

Tülek deniz kızı olan Susulu'nun saçlarından tutup onu yakalar (td-1/t: 37).

F400. Ruhlar ve şeytanlar (genel).

Şeytan, Allayar'ın babasını Kel Jurin'in babasına yaptığı kötülüklerden dolayı alıp götürür ve cehenneme fırlatır (kkd/kk: 171).

F420. Su ruhları.

Taravıl Dede, Hevben'e babası hayattayken su iyesinin çıkamadığını söyler (bhd/a: 135).

F421. Göl ruhu.

Yaşlı adam rüyada Şırdakbek'in çöldeki göle gitmesini söyler ve gölün sahibinin olduğunu söyler (krd-2/şb: 265).

(T) F498. Aş ruhu/iyesi.

Karabek, tanımadığı sevgilisi Kosay'a malın sahibi olmadığı için fazla kıymız verirse aş iyesinin onu çarpacağını söyler (kd-4/kos: 967).

(T) F511.0.10. Boynuzlu adam.

Kalmuklardan sadece bir kişi sağ kalır ve bunun başında boynuzları vardır. Bu adam Kosay'ı mızrağın ucuna takıp havaya kaldırır (kd-4/kos: 973).

F517. Kişi bacaklarından dolayı sıra dışıdır.

Jelayak o kadar hızlı koşar ki, durmak için ayaklarına kazan büyüklüğünde taşlar bağlar (kd-2/d: 245).

Şıgay Han'ın adamlarından CoyBolot rüzgar kadar hızlıdır (krd/cm: 182).

F525.1. Tek tarafı olan adam.

Kadış Mergen bir yanı olmayan adamla karşılaşır (td-1/km: 263).

F531.6.2. Devlerin mekanı.

Dev perisi yedi denizin ayağında, yedi hörgücü göğe aşmış kumların ardında, sık ormanlar arasında, yedi kat yerin altında yaşar (bhd/kuz: 388).

Karaç adlı dev Gök Özön'ün boyunda yaşayıp yol kesmekte ve adam yakalayıp yemektedir (krd-5/ez: 187).

Dev perisi deniz dibinde yaşamaktadır (td-2/sm: 313).

Altın dağ denen yerde Kara Dev ve karısı Cediger yaşamaktadır (krd/bb: 40).

F531.6.2.1. Devler dağlar ya da mağaralarda yaşar.

Altın dağ denen yerde Kara Dev ve karısı Cediger yaşamaktadır (krd/bb: 40).

F532.6.2.2. Devler deniz altında yaşar.

Dev perisi yedi denizin ayağında, yedi hörgücü göğe aşmış kumların ardında, sık ormanlar arasında, yedi kat yerin altında yaşar (bhd/kuz: 388).

Dev perisi deniz dibinde yaşamaktadır (td-2/sm: 313).

F533. Olağanüstü uzun boylu adam.

Türkmenlerin hanı Mahrambey'in boyu otuz, beli on metredir (kd/k-r: 226).

F540. Olağanüstü fiziksel organlar.

Debet'in yüreği ateştenmiş, vücudunun parçaları çeliktenmiş, sinirleri yay gibi uzanıp toplanırmış (kmd/d: 17).

Satanay'ın bulduğu granit taşından bir kor şeklinde doğan Sosurka'yı Debet, demir kısıkaçla tutup suya sokar ve onun vücudu çelik gibi olur. Suyun değmediği tek yer baldırır, bu yüzden düşmanları onu baldırlarından vurmaya çalışır (kmd/s: 73).

Biynöger'in abisi Umar suda batmaz, ateşte yanmaz (kmd/b: 101).

Kançayım'ın doğurduğu oğlan ve kızın popoları altındandır (krd-2/mz: 205).

Toktamış Han'ın kesilen başından kan değil süt akar ve Allah deyip yere düşer (td/ed: 145).

Toktamış Han'ın kesilen başını mızrağa saplayıp havaya kaldıran Noradın'ın "Kuldan vezir koyuyor musun, kul diline inanıyor musun?" sorusuna hanın kesik başı dile gelip "Gövde aşağıda kaldı, baş hala senden yukarı." diye cevap verir (td/ed: 145).

Edigeý'in kesilen başı Barın'a kargış eder, artık hanlığın parçalanacağını söyler ve dedikleri kısa bir süre sonra gerçek olur (td/ed: 182).

F541. Olağanüstü gözler.

Hıvhlıv keskin gözleriyle uzaktan gelen atlıların olduğunu görür (bhd/zh: 449).

F542. İnanılmaz/sıra dışı kulaklar.

Şağdat Han'ın rüyasını yorumlayan cadı, bir kulağını yatak birini yorgan gibi kullanır (k-r: 230).

Töştük yer altına inince bir kulağı döşek bir kulağı yorgan ve elleri Hokand'a ayakları Buhara'ya ulaşan Ay Kulak adlı adamla karşılaşır (krd/et-1: 136).

F544. 3. Olağanüstü dişler.

Debet'in dişleri taşı bile kemirmektedir (kmd/d: 29).

F546. Olağanüstü göğüs.

Kançayım'ın doğurduğu oğlanın ve kızın göğüsleri gümüştendir (krd-2/mz: 205).

Debet'in göğsü kaya gibidir (kmd/d: 29).

Manguş'un kaburgasına taş değdiğinde ateş çıkar, göğsüne taş değdiğinde kıvılcım çıkar (td-1/ak: 295).

F551. Sıra ayaklar.

Töştük yer altına inince bir kulağı döşek bir kulağı yorgan ve elleri Hokand'a ayakları Buhara'ya ulaşan Ay Kulak adlı adamla karşılaşır (krd/et-1: 136).

F552. Olağanüstü eller.

Debet'in elinin değdiği taş kızarıp erimektedir (kmd/d: 17).

Debet, kızgın demirleri elleriyle dövmekte ve şekillendirmektedir (kmd/d: 31).

Sosurka'nın karısı Akbilek'in kolu gece karanlığında etrafı gündüz gibi aydınlatan bir ışık yayar (kmd/s: 87).

F552.1. Olağanüstü parmaklı eller.

Debet'in on parmağı tunç ve çelikten olup kenarları sapsarıdır (kmd/d: 29).

F552.1.3. Olağanüstü tırnaklar.

Debet'in tırnakları bronzdandır (kmd/d: 29).

F555. Olağanüstü saç.

Hevben gölde bir kızın altın saçlarını taradığını görür (bhd/a: 136).

Peri kızı altmış kulaç uzunluğundaki ipek gibi kara saçlarını altın tarakla tarar (bhd/zh: 445).

Hıvhlıv Zayatülek'e altın saçını vermeyi teklif eder (bhd/zh: 446).

Su perisinin saçları altmış karış uzunluğundadır (td-1/t: 31).

F555.1. Altın saç.

Kulamergen'in karısı Künayım'ın saçları altındır ve nehirde yıkayınca bir tel saç akıntıya kapılır; bu altın saç telini bir balıkçı bulup padişahına verir (kd-2/kj: 329).

Akbilek'in saçında altın teli çoktur (kd-2/k: 143).

Kubikul'un tepesinde altın kakül vardır (kd-2/k: 149).

Satanay'ın saçları altındır (kmd/d: 39).

Bozayhan'ın küçük vezirinin kızı olan Güljazira'nın saçı altındır ve o çok güzeldir (kd/kboz: 670).

F556. Olağanüstü ses.

Otbaskan, Allah Allah diye nara atınca Kalmuklar korkmaya başlar (kkd/kk: 437).

Temirkan'ın on iki but et verip beslediği devi bağırdığında yer sarsılmaktadır (krd-5/ez: 239).

On iki başlı dev bağırınca etraftaki devlerle ejderhalar yardıma gelir (bhd/ub: 78).

Yeni doğmuş olan Manas'ın gür sesinden Cakıp'ın bütün vücudu titrer (krd-6/md: 117).

İlginç bir hayvan bağırdığında yedi yüz on dört dağ koçu ölür. Manas bu yaratığı görünce Aykoco'nun verdiği tüfekle onu öldürür (krd-6/md: 425).

Edige'nin yakaladığı saksağan Edige'ye kendisi bağırdığında kısrağın yavrusunu düşürdüğünü söyler (bd/e: 111).

F559.7. Sıradışı kalp.

Debet'in yüreği ateşten, vücudunun parçaları çeliktenmiş, sınırları yay gibi uzanıp toplanırmış (kmd/d: 17).

(T) F560.0.1. Sıra dışı uzun ömür.

Habrav ozan çok uzun yaşayıp Cengiz Han'ı, Küsek Bey'i, Kara Han'ı, Abılay Han'ı gören bir ozandır (bd/e: 91).

Meskey 1500 yıllık ömründe Karabay gibi bir batır görmediğini söyler (bhd/kuz: 409).

Han Meker iki bin yıldır tahttadır ve hiç inmemiştir (krd/bb: 86).

Eşimkul, karısı Zuura'ya gidip kardeşinden bir çocuğunu istemesini söyler (krd-5/ez: 25).

F564.3.1. Uzun süre uyuma, uzun süre uyanık kalma (6 aylık uykuyu 6 aylık uyanıklık takip eder vb.).

Kuzı, derya kıyısındaki ağaç altında altı ay uyur (td-2/kkb: 37).

F600. Sıra dışı güçlü insanlar.

Barak Batır ve Alaköbek'in tepeştiği yerler derinleşerek çukurlaşır (kd-3/bb: 39).

Altın Kökül Genç Aydar ile Kan İçme Karaç'ın güreşmesinden dolayı tepelik yerler düz olur, düz yerler çukur olur (krd-5/ez: 203).

Er Kökül'ün gözlerinden ateş çıkmaktadır (krd-5/ez: 213).

Babsak yerden bir taş kaldırıp aslana fırlatır, ama taş ona değmez. Ancak taşın düştüğü yerde yer yarılıp çukur açılmış ve yer sarsılmıştır. Bu sarsıntıdan dolayı aslan uyanır (bhd/küs: 299).

Edigeey askerleriyle gelince Toktamış Han ve ordusu toz dumandan Tanrı'dan ateş geldiğini, göğün yarıldığını yerin çöktüğünü zannederler (td/ed: 124).

F601. Sıra dışı arkadaşlar.

Dotan'ın çok hızlı koşan, dağ kaldıran, sesleri çok uzaktan duyan sıra dışı arkadaşları var (kd-2/d: 243, 245, 247).

F601.2. Sıra dışı arkadaşlar aday testlerinde kahramana yardım ederler.

Dotan'ın arkadaşları yarış testlerinde ona yardım ederler (kd-2/d: 247).

F610. Çok güçlü adam.

Akbilek, Kubikul'a vursa kurşun geçmeyen, çalsa kılıç kesmeyen Adilbek ve Karaspek adlı meşhur yiğitlerinin olduğunu söyler (kd-2/k: 177).

Kubikul, çok güçlü olan Karaspek ve Adilbek'i öldürür (kd-2/k: 191).

Kulamergen o kadar güçlüdür ki, karısı, Kurtka'ya orduların bile onu yenemeyeceğini söyler (kd-2/kj: 335).

Kulamergen ellerine bağlanan halatları koparır (kd-2/kj: 339).

Kulamergen bağlandığı koca dağ kadar ağacı koparıp atar (kd-2/kj: 339).

Kulamergen bir yumrukla Kasım Han'ı öldürür (kd-2/kj: 343).

Karabek, vurulsa kurşun geçmeyen, çalınsa kılıç kesmeyen bir kahramandır (kd-2/kb: 413).

Karabek, ablasının elini bağladığı ipleri bir çırpıda koparır (kd-2/kb: 453).

Karabek, Kalkan'ı sağ eliyle tutup havaya fırlatır ve bütün gün boyunca onu havada zıplatır (kd-2/kb: 487).

Anşıbay'ın peri hanımları, Nogaylara onun çok kuvvetli olduğunu ve binlerce askerin onu yenemeyeceğini söylerler (kd-2/a: 39).

Kuttıkıya, tek başına Kalmuk ordusuna saldırır ve onları üç gün savaşarak yener (kd-4/kt: 133).

Adilhan'ın kıramadığı prangaları Kazı bir çırpıda parçalar (kd-4/kar: 327).

Kazı, Batırhan'ın hazırladığı iki sıra keskin kılıcı, yedi sıra şişi, çelik oklu yayı darmadağın eder (kd-4/kar: 339).

Kalmukların hanı Mendihan'ın atığı oklar Şora'ya işlemez (kd-4/nr: 653).

Kobilandı oku daha çekmeden taş ortadan ikiye yarılr (kd-4/kob: 757).

Gülayım, Kel Jurın'ın tırmandığı ağacı kucaklayıp kavrar ve yerinden söküp fırlatır (kkd/kk: 215).

Gülayım'ın kırk kızı toydaki yarışların hepsinde birinci gelir ve erkekler onlara karşı koyamazlar. İhtiyarlar onların bu yiğitliklerine hayret edip şaşırırlar (kkd/kk: 247).

Altınay, bir anda on bir adamın başını keser (kkd/kk: 397).

Surtayşa'nın falcısı, ona Sarkop'un atılsa ok değmeyen çalınsa kılıç kesmeyen yiğitleri olduğunu söyler (kkd/kk: 551).

Servinaz bir tepikte zindanın ağzını açar (kkd/kk: 725).

Gülayım, karşısına çıkan adamı zindan kapısına oğlak gibi fırlatır (kkd/kk: 735).

Arslan'ın altmış devi deviren acı bir kuvveti vardır (kkd/kk: 753).

Edigey çöle basıp yürüdüğünde çöl yarılr ona yol olur, dağa çıkıp bastığında dağ sıkışır ova olur (td/ed: 46).

Uvak ile Çuvak sayısız ordu kolunu bükmüşler, mızraklarına adam takıp kaldırmışlar, yenmedik düşman bırakmamışlar ve kan içmeye doymamışlardır (td/ed: 58).

Kara Tişin Yosınçı, balta vurulsa başı yarılmayan, kılıç çalınsa başı kesilmeyen bir bahadırdır (td/ed: 88).

Şıgay hanın Bökö adlı pehlivanı deve kadar güçlüdür (krd/cm: 181).

Kırk yiğidin gücü Zarlık'a ve on iki şehrin hüneri Munluk'a verilir (krd-2/mz: 207).

Zarlık, şehre iner ve dükkanlara girip istediğini alır, engel olmaya çalışanları bir yumrukla öldürür (krd-2/mz: 225).

Kara Dev'in nefes alıp verişinden Kırgız evi havaya kalkıp oturur (krd-2/mz: 225).

Aralbay, ardıç ağacını kökünden koparıp çıkarır (krd-2/şb: 277).

Ördek, Hevben'e babasının zengin olduğunu ve kılıç kesmez boyunlu olduğunu söyler (bhd/a: 131).

Alpamişa o kadar güçlü bir bahadırdır ki yere bassa su çıkar, taşa otursa taşı ezer, dağa yaslansa dağ ezer (bhd/alp: 249).

Barsınhlıv değirmen, ev büyüklüğünde kayaları Alpamişa'nın üstüne doğru fırlatır, ama Alpamişa onları teperek geri atar ve bu kayalar dağın yarısını yok eder (bhd/alp: 253).

Alpamişa parmağıyla hain çobanın ve sığırtmacın başına vurunca onlar ölür (bhd/alp: 257).

Yirmi yaşındaki Timurkotlo yaya yürüdüğünde dizine kadar kara yere batmaktadır (bhd/küs: 290).

Babsak bey gelince uzaktan bir gürültü kopar ve halk dağın yuvarlandığını, düşmanın saldırdığını zanneder (bhd/küs: 296).

Küsek ağladığı zaman gömleği donu parça parça olur ve ona büyük öküz derisinden elbise dikip giydirirler (bhd/küs: 308).

Pehlivanlar, Altın Kökül Genç Aydar'ın gövdesini kaldıramazlar ve o dağlara çıkıp yamuk taşları düzeltip kayaları kendine eğlence yapar (krd-5/ez: 165).

Manas kendilerine saldıran Kalmuklardan Tarbın'ı tek eliyle havaya kaldırıp yere çarparak öldürünce diğerleri korkar ve kaçarlar (krd-6/md: 233).

Nartlar taşı sıkıp suyunu çıkararak güçlü insanlardır (kmd/d: 25).

Kara Mussa'nın kara demirden güçlü canı var, onun kurşun delemeyen kılıç gibi vücudu var (kmd/km: 357).

Kuzı, hanın gönderdiği adamlarının yüzünü sağ koluyla, iki yüzünü diğer koluyla tutup atar (td-2/kkb: 43).

Büz Yiğit tek başına hanın ordusuna saldırır ve onları perişen eder (td-2/by: 361).

Ak Köbök Ködön Han'ın oğlu Manguş ile dost olur, ama onu öldürmek gerektiğini düşünür. Ak Köbök onu ipe, dana derisiyle, zincirle bağlasa bile o kıpırdayınca bunlar parçalanır (td-1/ak: 293).

Çora, Kara Han'ın kendisinin arkasından gönderdiği pehlivanları yakalayıp atlarının kuyruğuna bağlar ve getirip hana verir (td-1/çb: 357).

Kükel kılıçla, mızrakla Yeş Yiğit'e vurur ama kılıç onu kesmez, mızrak onu delmez (td-1/kk: 213).

Birşimbay Karaman'ı, Karlığa'yı, Koblandı'yı, Orak'ı tek başına yener (kd/kob: 309).

Kambar kendine saldıran aslanın kuyruğundan tutup onu fırlatarak öldürür (kd/kam: 54).

Nurkara Bey'in oğlu Kösemsarı'nın on kişilik, Karatoka oğlu Bulankara'nın yüz kişilik gücü vardır (kd/kkbs: 39).

Aybas'ın bin kişilik gücü vardır ve karşısına çıkan Kodar'ı yener (kd/kkbs: 47).

Külçoro, üzerine gelen Kaçoro ve Kıyaz'ın adamlarını tek başına kılıçtan geçirir (krd/s: 54).

Köroğlu, on dokuz bin askerli orduyu tek başına yener (kd/krs: 409).

Köroğlu tek başına Künhar'ın kırk bin askerine karşı savaşı (kd/kkks: 538).

Mezardan çıkan Köroğlu'nu sadece yaşlı kadının oğlu Dardana yakalar (kd/kboz: 696).

Töştük adama bir yumruk vurunca adam bin parçaya bölünür (krd/et: 69).

F613. Güçlü kahraman işçi sözleşmesi yapar.

Kubikul, Adilbay'la işçilik sözleşmesi yaparak onun kuzularını güder (kd-2/k).

F622. Güçlü üfleyici.

Dev, Ural Batır'ı nefesiyle kendine doğru çeker ve Ural Batır bunu fark etmez bile (bhd/ub: 76).

Denizde buzun içinde kalan Samır Kazan kendisini öldürmeye gelen Ak Köbök'e üfleyince o, dağ başına uçup gider (td-1/ak: 289).

F623. Güçlü adam dağı yukarı kaldırır.

Yirtöşlik yolda giderken bir dağı alıp diğer dağa vuran bir adamla karşılaşır (td-1/y: 155).

F633. Güçlü içici.

Yirtöşlik'in karşılaştığı adam bir gölün bütün suyunu içmekte başka göle boşaltmaktadır (td-1/y: 157).

F638. Güçlü okçu.

Yirtöşlik'in karşılaştığı adam göz erimi uzaklığında ok atmakta ve ağaca bağladığı turgayın gözlerinden vurmaktadır (td-1/y: 157).

Şora okunu attığı zaman ok kazığı delip arkasındaki kayayı ikiye böler (çb/dtv: 122).

Selehi'nin okunu kırk deve taşımaktadır (bd/e: 88).

Edige uzağa konulan kuşa ok atıp onu gözünden vurur (bd/e: 69).

F641. Sıra dışı işiten kişi.

Dotan'ın arkadaşı Tındavşı, sıra dışı duyma kabiliyetine sahiptir (kd-2/d: 243).

Yirtöşlik'in karşılaştığı adam altı kat yer altını çok net duymaktadır (td-1/y: 157).

F681. Harika koşucu.

Könersulı'nın babası Yirtöşlik'e üç günlük yerden koşarak kocakarıyı yenerse kızını vereceğini söyler. Yirtöşlik, Taşbeylegiç'e (taş bağlayan) bu görevi verir ve o hızlı koşmasıyla kocakarıyı yener (td-1/y: 159).

F688. Harika sesli kişi.

Karabek nara atarak düşmana saldırır ve düşman nara sesinden korkup kaçar (kd-2/kb: 437).

Begis düşmanları görünce bir nara atar ve kalabalık Kalmuklar naradan dolayı donup kalırlar (kd-4/b: 485).

Şora nara attığında ağzından kızıl ateş fişkırmakta ve düşmanlar bundan korkup kaçmaktadırlar (kd-4/nr: 657).

F700. Sıra dışı yerler.

Çaңcarkan Han, bir genci yanına alarak gidip önceki çukura girer ve yatarak düşüncelere dalar. Buraya daha önce girdiğinde bir derviş gelip akıl vermişti. Bu defa Hızır gelir (krd-2/mz: 193).

Kocacaş, insan yürümez kayalıklardan, ak kuğu konmaz sazlıklardan geçerek geyiği kovalar (krd-3/kd: 147).

Moldocaş, adam yürümez dağları, ıssız çukurları, kanatlı kuşların gitmediği yerleri dolaşarak babasının kemiklerini arar (krd-3/kd: 265).

Mişek Alıp, kuş uçmaz Koba Çölü'ne gelir (td-1/ma: 187).

Altayın Sayın Süme kuş uçmaz Koba Çölü'ne gelir (td-1/ass: 177).

Kadış Mergen ağabeylerini bırakıp tek başına ejderhanın peşinden gider ve kuş uçmaz Koba Çölü'ne gelir (td-1/km: 259).

Moldocaş, sabah uyanıp baktığında etrafında geceki geyik köyünden hiçbir eser görmez, yanında sadece nişanlısı Aşayran vardır (krd-3/kd: 289).

F711. Sıra dışı deniz.

Seyfülmülk ve arkadaşı bir şekilde sihirli denize ulaşırlar (td-2/sm: 313).

F713. Sıra dışı göl.

Aşıkların dinlendiği gölden bir ejderha çıkar (kd-2/k: 207).

Anşıbay'ın yaşadığı ormandaki küçük göle bir ak kuğu gelir. Anşıbay, tam bu kuğuyu vuracakken o güzel bir kıza dönüşür (kd-2/a: 23).

Zayatülek, gölde nurdan yaratılan su kızını görür (bhd/zh: 446).

Könersulı, Yirtöşlik ve arkadaşlarının süt gölünde yıkanması halinde kılıcın bile başlarını kesemeyeceğini söyler (td-1/y: 163).

Zayatülek atına kamçı vurunca o, durmaz ve yedi gün koşuktan sonra yüksek bir dağın tepesinde duran bir gölün kenarına gelir. O gölün dibinde perilerin hanı Çaçvar'ın ülkesi vardır (td-1/t: 117).

F715. Sıra dışı nehir.

Alpamişa'nın Buzer Han'ın öldürdüğü askerlerinin kanı nehir olup akar (bhd/alp: 254).

Zayatülek indiği su altı dünyasının nehirlerinde altın balıklar görür (bhd/zh: 447).

Tülek Susulu'nun diyarında bal ve süt nehirlerinin aktığını görür (td-1/t: 37).

Şeker pınarı çok tatlı ve şekerden olan bir nehirdir (krd/bb: 54).

F715.2. Sıra dışı akıntılı olan nehir.

Tengelek nehri o kadar akıntılıdır ki, Kubikul karşıya geçemez ve şaşırıp kalır (kd-2/k: 107).

F715.2.1. Kan nehri.

Kozuke'nin annesi, ortasında kan akan nehirleri nasıl geçeceğini sorar (krd-2/koz: 161).

Aydar'ın öldürdüğü insanların fazla olmasından dolayı nehirler artık kanla dolup kıpkızıl akmaktadır (krd-5/ez: 283).

F716. Sıra dışı pınar.

Elini yüzünü yıkamak için su bulamayan Mendi, yeni doğmuş olan Şora'nın topuklarını vurduğu yerden iki pınarın aktığını görür (kd-4/nr: 639).

Çok uzakta olan Tirihiv denilen pınarın bir damlası öleni diriltir, hastayı iyileştirir, ecelin kendisini de öldürür (bhd/ub: 74).

F721.3. Yeraltı krallığı.

Yeraltının padişahı Jılanbek'tir (kd-2/kj: 371).

F725. Denizaltı dünyası.

Bit kadar küçük şey Joyamergen'i yutar ve deniz altında bir sahraya bırakır (kd-2/kj: 369).

Zayatülek Hıvhlıv'a su altına inip onunla yaşamayı teklif eder (bhd/zh: 446).

Tülek deniz kıyısında su altı dünyasının padişahı Çaçdar Han'ın kızıyla karşılaşır (td-1/t: 31).

F725.3. Denizaltındaki şato (saray).

Yılanbek'in denizaltı dünyasında büyük bir ak otağı vardır (kd-2/kj: 373).

F733. Meyveli ada.

Gülayım, babasından meyveli adayı ister ve kırk kızıyla buraya yerleşir (kkd/kk: 43).

F751. Cam dağ.

Kocacaş, ayna gibi parlak dağda kalır ve aşağı inemez (krd-3/kd: 193).

F752. Hazineden dağ.

Babsak Bahadır'ın ulaştığı dağ, misk, cevher, yakut, altın, gümüş ve her türlü kıymetli taşı içinde barındırır (bhd/küs: 299).

Tülek sabah namazına uyandığında karşısında altın ile kaplanmış bir dağ görür (td-1/t: 45).

F752.1. Altından dağ.

Altın Dağ'da altın ve değişik mücevherler vardır (krd/bb: 46).

F755. Yaşayan dağ.

Bir dağ yuvarlanıp Kükel'e karşı gelir ve pehlivan olup karşısında durur. Bu Timer Alıp'tır (td-1/kk: 207).

F755.1. Konuşan dağ.

Dotan, Tavsalmaktağan adındaki hareket eden dağla konuşur (kd-2/d: 249).

Yestey Mönki, Timer Yilbegen'le karşılaşır. Ona bakınca insan dese dağ gibi, dağ dese insan gibidir (td-1/ym: 201).

F755.6. Hareket eden dağ.

Dotan ve arkadaşları hareket eden iki dağa rast gelirler (kd-2/d: 249).

Joyamergen babasına kendilerine doğru gelen bir dağ olduğunu söyler, dağ gibi olan bu nesne Orak batırdır (kd-2/kj: 351).

F757. Sıra dışı mağara.

Meskey Kuzıykürpes'i üç çelikle kilitli bakır kapılı bir mağaraya götürür (bhd/kuz: 409).

(T) F758. Kaf dağı.

Kaman Dev, annesi Cediger'e Kaf dağında Kököş Dev'in olduğunu söyler (krd/bb: 41).

(T) F759.9. Kemikten dağ.

Mişek Alıp'ın karşılaştığı yiğit, ona kıyı yolunu takip etmesini ve orada at ile insan kemiklerinden oluşan dağlarla karşılaşacağını, bunların Yan balığını bulmaya gidip de bu görevi başaramayan kişilerin kemikleri olduğunu söyler (td-1/ma: 187).

Kükel'in kaynatası ona Çuyın Alıp denen birinin olduğunu, onu kimsenin öldüremediğini ve onun öldürdüğü kişilerin kemiklerinden Ala Dağ'ın oluştuğunu söyler (td-1/kk: 209).

F761.1. Altından şehir.

Müslüman padişahının peri kızı Anşıbay'a babasının şehrinin altından olduğunu söyler (kd-2/a: 27).

F767. Erişilemez şehir.

Kalmuk şehrinin etrafı dağlarla ve kalın kamışlarla çevrilidir. Orak buraya yedi kez gelir, ama burayı ele geçiremez (kd-4/kar: 313).

Kara Han deniz ötesine taşınmıştır. Kuzı, altı ay uyuyunca deniz buz tutar ve atıyla bir günde karşıya geçer (td-2/kkb: 37).

F771. Sıra dışı şato (ev, saray).

Nerkes, Hevben'e onu altın sarayına götüreceğini söyler (bhd/a: 140).

Aruuke'nin kaldığı ev altı katlı demirden bir evdir (krd-5/ez: 251).

Fuk'un gökyüzünde kartal kanatlarından yapılmış bir kalesi vardır (kmd/f: 65).

Zühre'nin şehir dışında bir pınarı ve bu pınarın yanında sıra dışı bir bahçesi vardır. Bu bahçenin içinde ise göz kamaştırıcı bir saray bulunmaktadır (td-2/tz: 113).

Gül padişahının kızı Şat suyunun üstüne bir saray yaptırmıştır (td-2/tz: 153).

Mişek Alıp kapısı, penceresi olmayan taş eve gelir ve onu kılıcıyla yontar, içeri girer (td-1/ma: 193).

Kadış Mergen taş şeklinde olan üç ejderhanın evine gelir ve onların hanımları Kadış'ı misafir ederler (td-1/km: 259, 261).

Kamber, denizin ortasındaki altın eve atıyla gelir (td-1/k: 315).

Kız saraya girip kapıyı kilitleyince sarayın ihtişamı göğe çıkar (td-1/t: 39).

Kükel demir bir eve gelir, açmaya kapı yok, bakmaya delik yok, dağ gibi bir evmiş (td-1/kk: 211).

Kamber, yerde dayanağı olmayan ve göğe asılı olmayan denizin ortasında bir ev görür (td-1/k: 315).

F771.1.1. Altın saray.

Künikey'in sarayı altından yapılmıştır (kd-2/d: 251).

Gülayım'ın babası, o yedi yaşına girince ona altından saray yaptırır (kkd/kk: 191).

Nadirşah, fırsat bulmuşken beni öldür diyen Altınay'a onun için altın kubbe ve saray inşa ettiğini söyler (kkd/kk: 405).

Padişah, kızı Zühre'ye içi mücevher, altın, gümüşle bezenmiş bir saray yaptırır (td-2/tz: 129).

F771.1.3. Bakır kale.

Surtayşa'nın kalesi bakır ile dökülmüş ve demir ile oyulmuştur (kkd/kk: 669).

F771.1.4. Çelik kale (ev).

Gülayım, on iki usta getirtip otağın etrafına tunçtan surlar ve kapısını çelik ile şoyından yaptırır (kkd/kk: 45).

F775. Sıra dışı çadır.

Kubakan'ın çocukları altın çadır dikip içinde uyurlar (kd-2/d: 229).

Mesem Han altın, gümüş çadırlarını diker (bhd/küs: 298).

F785. Sıra dışı taht.

Kafir peri padişahının kızı, babasının altından tahtı olduğunu söyler (kd-2/a: 29).

Nogaylılar Berdihan'a altın tahtın Karadön'ün değil, kendisinin hakkı olduğunu söyleyerek onu kışkırtırlar (kd-4/kdö: 373).

Toktamış Han saraydan kaçıp gidince “Som altın tahtımdam ayrıldım.” der (td/ed: 130).

Aydar’ın karşılaştığı ihtiyar, ona Temirkan’ın altın bir tahtının olduğunu ve onu içeriye sokmayacaklarını söyleyerek gitmemesini nasihat eder (krd-5/ez: 187).

Tülek babasının altın tahtta oturduğunu söyler (td-1/t: 35).

Tülek’in sarayı dağıyla birlikte, ayakları gümüşten ve başı mücevherden tahtı peri diyarından yeryüzüne çıkmıştır (td-1/t: 107).

Kançoro üzerinde oturduğu altın tahta “Kançoro Han’ın Tahtı” adını verir (krd/s: 58).

Künhar, altın tahtını ve tacını Ğavaz’a verir (kd/kkks: 570).

Mendirman, Adıl Han’ın kendisine altın gümüş tahtını verdiğini abisi Asıl’a anlatır (krd/m: 98).

Darapşa Han altın tahta çıktığını söyler (kkd-1/ş: 95).

(T) F789.4. Sıra dışı sandık.

Dile gelen dilsiz ihtiyar elinde sır saklayan bir sandık olduğunu Edige’ye söyler (bd/e: 114).

F800. Sıra dışı kayalar ve taşlar.

Sur Eçki, önceden planladığı gibi Kocacaş’ı ayna gibi parlayıp duran Abletim kayasına çeker. Kocacaş kayaya gelince Eçki kara bir duman salar ve o nereye gittiğini göremez (krd-3/kd: 183).

Kanıkey oğlu Semetey için ağladığından dolayı ağaçlar ve taşlar onun ağlayışına dayanamayıp ağlarlar, kederlenirler (krd/s: 63).

F811. Sıra dışı ağaç.

Kanıkey oğlu Semetey için ağladığından dolayı ağaçlar ve taşlar onun ağlayışına dayanamayıp ağlarlar, kederlenirler (krd/s: 63).

F811.1.1. Altın ağaç.

Toktamış Han'ın tahtının arkasında altın ağaç vardır (td/ed: 54).

F811.4. Ağacın sıra dışı mekânı.

İhtiyar, Kubakan'ın çocuklarına güneyde sadece bir ağacın olduğunu ve ondan başka bir şeyin olmadığını söyler (kd-2/d: 225).

Kuzı, bir derya kıyısına gelir ve orada büyük bir ağacın dibinde atından inip uyur (td-2/kkb: 37).

Surtayşa'nın kalesinin ormanda kible yönünde büyüyen tek bir ağaç vardır ve burası sisle kaplı yüksek bir yer altında kale kapısının bir girişi vardır (kkd/kk: 671).

Töştük yerin ortasında tepesi göğe değen bir çınar ağacı görür (krd/et: 85).

F812.3. Tehlike ormanı.

İhtiyar, Kubakan'ın çocuklarına güneyde sık meyveli bir ormanın olduğunu, fakat silahlarını almaları gerektiğini söyler (kd-2/d: 225).

Begis ve arkadaşı büyük bir ormana gelirler ve oradan bir aslan kükreyerek üstlerine saldırır (kd-4/b: 495).

Arslan ve Altınay sık bir ormana gelince karşlarına iki tane aslan çıkar (kkd/kk: 327).

F818. Sıra dışı bahçe.

Padişahın öyle bir bahçesi vardır ki, oraya girdiği zaman bütün dertlerinden ve sıkıntılarında arınmakta, mutlu olmaktadır (td-2/tz: 109).

Zühre'nin şehir dışında bir pınarı ve bu pınarın yanında sıra dışı bir bahçesi vardır. Bu bahçenin içinde ise göz kamaştırıcı bir saray bulunmaktadır (td-2/tz: 113).

F821. Sıra dışı elbise (giysi, cübbe vb.).

Anşıbay için gerekli elbiseleri peri kızları getirir (kd-2/a: 37).

Kalmuk hanının hanımı, ona demirden elbiselerini giyip düşmana karşı çıkmasını söyler (kd-4/tm: 559).

Susulu, kaynata ve kaynanası için altın, gümüş, mücevherle süslenmiş iki elbiseyi Tülek'e verir (td-1/t: 109).

Toktamış Han'ın kızının elbiseleri altın ve ipektendir (bd/e: 61).

F821.1. Sıra dışı materyalden yapılan elbise.

Kuzıykürpes babasının mezarına demir gömlek koyar (bhd/kuz: 400).

F821.1.1. Altın elbiseler.

Akbilek'in kaftanı altındır (kd-2/k: 143).

Şappaz, Nuradın'a altınla süslü kürk giydirir (kd-4/n: 227).

Kazı, Kökşe'ye bir tane altın kürk hediye eder (kd-4/kar: 313).

Kalmukların Batırhan adlı hanı Karasay'a ganimet olarak altın kürk gönderir (kd-4/kar: 343).

Narık, Kulışak'a altın işlemeli bir kürk gönderir (kd-4/nr: 647).

Kurkta altın kürkünü giyer ve yakut, mercan, elmas gibi mücevherlerini takar (kd-4/kob: 759).

F823.1. Altın ayakkabılar.

Akbilek'in pabuçları altındır (kd-2/k: 143).

F823.4. Gümüş ayakkabılar.

Tana'nın ayakkabıları gümüştür (kd-4/tn: 577).

(T) F823.5. Demir çarık.

Veli Han yurdunu terk ederken demir çarıklar giyerek gider (kd-2/k: 41).

Kıdırbay'ın eşi ona demirden pabuç yaptırır (kd-4/kob: 747).

F824. Sıra dışı zırh.

Karabek dört kat çelik zırh giymektedir (kd-2/kb: 413).

Anşıbay, çelikten örülmüş beyaz zırhını giyer ve halkının arasına girer (kd-2/a: 41).

Orakşı'nın üst üste attığı oklar, Anşıbay'ın zırhını delemmez (kd-2/a: 47).

Şamakan'ın babası Şaştöbe dokuz kat zırhını giyer ve Parpariya'yla savaşmaya başlar (kd-4/p: 111).

Musahan'ın giydiği zırha oklar işlememektedir (kd-4/m: 251).

Kögis'in giydiği zırha mızrak saplanmaz (kd-4/tk: 523).

Şora, üzerine ok geçmeyen zırh giymektedir (kd-4/ş: 691).

Baykaska'nın attığı oklar Kobılandı'nın zırhına işlemez (kd-4/kob: 783).

Gülayım dokuz katlı delikli zırhını giyer ve Kalmuk Surtayşa'ya karşı çıkar (kkd/kk: 235).

Barak Batır'ın attığı mızrak, Alaköbek'in zırhına çarpar ve çengel gibi bükülür (kd-3/bb: 37).

Er Kaplan gümüş ak zırhını giyer, meydana girer (td/ed: 120).

Canıl tulgalı zırhını giyer (krd/cm: 137).

Acaan, beyaz zırh gömleğini diktirir (krd-2/ee: 65).

Karabay, oğlu Kozuke için ok işlemeyen bir ak olupok saklamıştır (krd-2/koz: 153).

Kırklar Manas'a gözünü kapatmasını söyler. O, gözünü kapatınca masmavi demir zırh giymiş altın tacı başında ak sakallı birini görür (krd-6/md: 211).

Debet'in yaptığı zırlara kılıç işlemez (kmd/d: 21).

Külçoro ok geçmeyen zırhını giyer (krd/s-1: 71).

Köpüktü Han'ın üstündeki dokuz katlı zırh "Kessen kılıç geçmeyen, vursan silah geçmeyen" türdendir (kd/kob: 257).

Tölegen, kardeşi Sansızbay'a onun için yuvarlak delikli ve dokuz katlı bir zırh yaptırıp halıya sararak sakladığını ve onu giymesini söyler (kd/kj: 187).

Sansızbay'ın giydiği zırh o kadar kalındır ki Korun'un attığı ok iki katını deldiği halde Sansızbay'ı öldüremez (krd/kc: 230).

F825. Sıra dışı yüzük.

Joyamergen babasına ve atı Kulager'e güç verecek bir yüzük götürür (kd-2/kj: 363).

Seyfülmülk'ün parmağında Süleyman Peygamber'den kalan yüzük vardır (td-2/sm: 313).

F827.5. Altın tarak.

Tebene Kuga Hanım altın tarakla saçlarını taramaktadır (td-1/ma: 193).

F828. Sıra dışı taç.

Altınay, başında altın tacıyla Kulumsay'ın karşısına çıkar (kkd/kk: 393).

Gülayım, ak bulak boyunda altın tacı başında kırk kızıyla oturmaktadır (kkd/kk: 787).

Kırklar Manas'a gözünü kapatmasını söyler. O, gözünü kapatınca masmavi demir zırh giymiş altın tacı başında ak sakallı birini görür (krd-6/md: 211).

F831. Sıra dışı ok.

Joyamergen cadıyı öldürecek olan altın bir okla babasına yardım etmeye gider (kd-2/kj: 363).

Anşıbay'ın attığı ok, Orakşı'yı delip geçer ve arkada duran tepeyi yarıp geçer (kd-2/a: 49).

Parpariya, karısına eline aldığı kurşuni okun attığında delmeden durmadığını söyler (kd-4/p: 101).

Kuttıkıya'nın attığı ikinci ok Kalmuk'u delip onun arkasındaki tepeyi de alaşağı eder (kd-4/kt: 129).

Kuttıkıya, Kalmukların sağlam kapılarını attığı tek okuyla parçalar (kd-4/kt: 131).

Nuradın'ın attığı kanatlı okla beş Kızılbaş ölür ve ok onları deldikten sonra gidip dağa saplanır (kd-4/n: 217).

Musahan, on iki tutamlık oku fırlatır ve Kalmuk hanı Asanazir'i gırtlığından vurarak öldürür (kd-4/m: 251).

Gök okların içinde zırh bozan bir ok vardır (kd-4/j: 387).

Şora'nın attığı ok Kalmuk hanı ve on adamını öldürüp arkalarındaki tepeyi de yıkar (kd-4/nr: 653).

Kobilandı'nın oklarının gözü vardır ve yedi tepenin ötesindeki hedefe isabet etmektedir (kd-4/kob: 781).

Koblandı'nın oku düşmanı deler ve arkasındaki tepeyi de yıkar (kd-4/kob: 785).

Orak'ın "kozi javırın oku" Kalmuk'u delip arkasındaki tepeyi tas gibi devirir (kd-4/kök: 951).

Kosay'ın oku düşmanı delip geçer ve arkasındaki tepeyi de delerek ondan sonraki dağa saplanarak durur (kd-4/kos: 987).

Alaköbek, boz sivri denen okunu eline alarak Jıga'yı öldürür (kd-3/bb: 25).

Edigey, on iki tutam serpi okunu Kara Tiyin'in bağına nişan alıp atar ve ok onu delip geçer. Ok, Kara Tiyin'i altındaki kara taşta mıhlar (td/ed: 92).

Eyler Han'ın adamları Alpamişa'nın elmas uçlu oklarını bir ağacın dibinde bulurlar (bhd/alp: 256).

Karağölömbet'in okunu beş öküz çekebilmektedir (bhd/küs: 291).

Babsak Bahadır'ın attığı ok aslanın ciğerini delip bir kayaya saplanır ve yok olur. Aslan ölür (bhd/küs: 300).

Kuzıykürpes babasının mezarına yayla ok denilen bir ok koyar (bhd/kuz: 400).

Debet'in yaptığı oklar Elbruz dağından aşmış (kmd/d: 23).

Büz Yiğit'in taşta attığı ok tamamen taşta batar (td-2/by: 379).

Çora, ok atınca evin tepesindeki kiremitler uçar, gebe kısıraklar yavrularını, hamile kadınlar çocuklarını düşürürler (td-1/çb: 373).

Sarıbay'ın açık ağızlı Sürcebe adlı oku insanları korkutmaktadır (krd/s-1: 79).

Koblandı üzerine gelen Köpüktü Han'a atmak için Sürcebe dediği okunu çıkarır (kd/kob: 259).

F831.1. Görünmeyen ok.

Şora okunu attığı zaman ok kazığı delip arkasındaki kayayı ikiye böler (çb/dtv: 122).

Çoranın attığı at kuşu delip Kazan'da Çıgalı Han'ın sarayına düşer (çb/bhv: 171).

Çora yayı ve okunu bir kişinin alamayacağını, iki kişinin gitmesi gerektiğini söyler (çb/kbv: 178).

F832. Sıra dışı mızrak.

Kıpçak Bey'in mızrağı seksen karıştır (td/ed: 120).

Canıl tunçla kaplanmış mızrağını eline alır (krd/cm: 137).

Kozuke'nin annesi, ona babasının Ak Göl'ün öteki sahiline süslü mızrak, altın saplı çelik kılıç ve enseden çıkmaz tüfek sakladığını söyler (krd-2/köz: 151).

F832.1. Kancalı mızrak.

Kökşe Batır, saçaklı çelik mızrağıyla Kaynas'ı öldürür (kd-4/kök: 945).

Tabıldı, kurt dilli kancalı olan mızrağını düşmana saplar (krd/eta: 189).

F833. Sıra dışı kılıç.

Kubükul, taşı kesen elmas kılıcıyla ejderhanın başını kesip atar (kd-2/k:107).

Kulamergen kılıcının kınında bir bıçak saklamıştır ve hanımına söylememiştir (kd-2/kj: 343).

Karabek'in elmas kılıcı vardır (kd-2/kb: 401).

Parpariya, karısına beline bağladığı ak berenin kesmeden durmadığını söyler (kd-4/p: 101).

Edige elmas kılıcıyla Toktamış Han'ın başını keser (kd-4/e: 159).

Edige altın saplı kılıcıyla düşmana vurur (kd-4/e: 183).

Edige, oğluna sapı altın has kılıcı beline bağlamasını tembih eder (kd-4/n: 189).

Kızılbaşlardan bir ihtiyar, Şappaz adlı hanına Nuradın'ın kılıcıyla ağaç evleri yıkacağını söyler (kd-4/n: 221).

Mamay, düşman askerine geri dönmez çelik kılıcının kesmeden durmadığını söyler (kd-4/om: 257).

Orak ve Mamay'ı sadece kendi kılıçları kesebilmektedir ve bunu öğrenen Mamay'ın karısı Ismayıl Tobayak'a hileyle Orak'ı öldürtür (kd-4/kar: 293).

Karadön'ün oğluna sakladığı gök kılıç, taşa ve demire vurulsa bile kertilmez (kd-4/j: 387).

Tama'nın elmas kılıcına hiçbir Kalmuk karşı koyamaz (kd-4/tm: 563).

Er Kökşe altın saplı hançerle Jaynas'ın boğazını keser (kd-4/kök: 947).

Kosay sapı gümüş, çelikten keskin kılıcını beline bağlar (kd-4/kos: 959).

Gülayım, beline elmas kılıcı bağlayıp kırk kızıyla Kalmuk Surtayşa'ya karşı çıkmak ister (kkd/kk: 235).

Altınay, elmas kılıcı beline bağlayarak savaşa gider (kkd/kk: 393).

Barak Batır, annesinin babası Serke'den aldığı altın saplı çelik elmas kılıcı dağa vurunca kılıç taşı kesmektedir (kd-3/bb: 45).

Edige'y'in kılıcı gece parlak od olmuş, gündüz parlak su olmuş, od yıldırım şimşek taşı, ejder gibi solmuş (td/ed: 126).

Kozuke'nin annesi, ona babasının Ak Göl'ün öteki sahiline süslü mızrak, altın saplı çelik kılıç ve enseden çıkmaz tüfek sakladığını söyler (krd-2/koz: 151).

Ural'ın babası, ona dedesinin kıvılcım saçan elmas kılıcını verir. Bu kılıçla her şeyi öldürmek mümkündür (bhd/ub: 74).

Hevben elmas kılıcı göle vurunca göl ikiye bölünür ve padişahın kızı gölden çıkıp istediğini verir (bhd/a: 161).

Sarıbay'ın kılıcını aslan parçaladığı halde, Karabay'ın keskin kılıcına bir şey yapamaz ve Karabay keskin kılıcıyla aslanın başını keser (bhd/kuz: 384).

Kızıyürpes babasının mezarına bezeklenmiş gümüş saplı bir kılıç koyar (bhd/kuz: 400).

Manas, Nuuker'in emrindeki gelen adamın onu sinirlendirmesi üzerine belinden Aykoco'nun verdiği kılıcı çıkarır ve bir vuruşta kafasını kesip atar (krd-6/md: 469).

Nartların ak sakallıları, Debet'ten dağ kanyonundan daha uzun, kızak yolundan daha geniş bir kılıç yapmalarını isterler (kmd/d: 27).

Kuzı, elmas kılıcıyla ormanı kesip kendine yol açar, ala dağı kılıçla parçalar (td-2/kkb: 35).

Büz Yiğit'i sadece tabanı altındaki elmas kılıcı öldürebilmektedir (td-2/by: 397).

Eyerlere altın kılıçlar bağlanmıştır (td-1/amem/a: 225).

Ak Köbök'ün kılıcı yetmiş yedi ve altmış altı baltadan yapılmıştır (td-1/ak: 289).

Samır Kazan'ın başını sadece onun kendi kılıcı kesebilmektedir (td-1/ak: 289).

Kazan hanının kızı Sarı Hanım, Çora'ya kırk arşın yerden kesen bir kılıç verir (td-1/çb: 375).

Yirtöşlik Çalkoyruk'ın göğsü altındaki elmas kılıcı alıp kapıyı açmayan nöbetçinin başını keser (td-1/y: 157).

Alankay'ın Aksemser kılıcı kınından kendiliğinden çıkıp Alankay'a kötü şeyler olacağı işaretini verir (kd/ab: 148).

Çıgalı Hanım'ın Çora'ya verdiği kılıç sekiz büklüm olup küçücük bir şekle girmektedir (çb/kbv: 179).

Gök taşından olan Altı Kurç adlı kılıç Manas zamanında Mediyan çölüne gökten düşmüştür (krd/s: 55).

F835. Sıra dışı sopa.

Kubikul'un piri asasıyla Akbilek'e dokununca, o tekrar canlanıp pire uzun bir uykuya daldığını söyler (kd-2/k: 215).

Tana'nın asası altındandır (kd-4/tn: 577).

Kel Jurin, sopasıyla konuştuğu halde sopası ona aldırış etmez ve cevap vermez (kkd/kk: 123).

Ebdikerim Bey çocuksuzluk derdiyle Dağıstan taraflarında gezerken görünüşü farklı ve elisinde altın sopa olan iki çocukla karşılaşır (kkd-1/m: 109).

(T) F835.3. Demir asa.

Veli Han eline demir bir asa alarak vatanını terk eder (kd-2/k: 41).

Kıdırbay'ın eşi onun eline demirden asa verip onu yolcu eder (kd-4/kob: 747).

F836. Sıra dışı yay.

Edige, oğlu Nuradin'a insanoğlunun kaldıramadığı boz yayı eyerinin kaşına asmasını ister (kd-4/n: 189).

Süyiniş'in yayı okları yağmur gibi yağdırır (kd-4/s: 451).

Kaztuvgan on iki tutam kurşuni yayı eyerin kaşına asar (kd-4/kaz: 921).

Eyler Han'ın adamları Alpamişa'nın kendisinden başka kimsenin çekemediği iki kulaç uzunluğundaki boynuz yayını bulup getirirler (bhd/alp: 256).

Ahmet eve dönen babası Aysıl'ı tanımaz ve gözü babasına ait bir insanın kaldıramayacağı ok-yaya ilişir (nd-1/aab: 58).

F836.1. Altından, gümüşten ve bakırdan olan yay.

Kırk yiğidin hepsi altın yaylıdır (kd/kib: 616).

F837. Sıra dışı savaş baltası.

Er Eşim baltasıyla tek vuruşta şehir kapısını param parça eder (krd-2/ee: 89).

F838. Sıra dışı bıçak.

Jurın, Gülayım'a belinde gümüş saplı bıçağı olduğunu söyler (kkd/kk: 211).

F838.1. Sıra dışı keskin bıçak.

Noradın yıldırım taşlı bıçağını kara taşa bir defa çalınca kara taşı ortasından yarar (td/ed: 154).

F839.2. Sıra dışı kalkan.

Altınay, altın kalkanı omzunda taşır (kkd/kk: 393).

(T) F839.8. Sıra dışı gürz.

Er Kaplan'ın dokuz batman, dokuz diş ve katı topuzu vardır (td/ed: 120).

Er Eşim'in sapladığı yerde büyük yara açan havaneli gibi topuzu var (krd-2/ee: 85).

Dev olağanüstü topuzunu kaldırıp Karabay'a savurur, fakat gürz ona değil atına çarpar ve ikiye böler (bhd/kuz: 389).

Çinli Dan-dan adlı pehlivanın kazan kadar büyük bir gürzü vardır (krd-6/md: 349).

(T) F839.9. Sıra dışı tüfek.

Kocacaş, altı yivli Baran adlı tüfeği sayesinde geyikleri vurmakta ve halkını beslemektedir (krd-3/kd: 27).

Aydar, Karaç'ın altmış atar ak tüfeğini alıp omzuna takar (krd-5/ez: 215).

İlginç bir hayvan bağırdığında yedi yüz on dört dağ koçu ölür. Manas bu yaratığı görünce Aykoco'nun verdiği tüfekle onu öldürür (krd-6/md: 425).

Alhaz'ın altın işlemeli tüfeği vardır (kmd/ee: 377).

Alpamşa yedi batman ağırlığındaki tüfeği ile bir defada otuz kırk kişiyi öldürebilmektedir (td-1/amem/a: 239).

Tabıldı'nın Almabaş tüfeği kızıştığında birçok düşmanı öldürür (krd/eta: 186).

F840. Sıra dışı diğer nesnelere ve yerler.

Han, gümüş tekne altın kaşıkla kımız karıştıran başka bir hanın karısıyla karşılaşır (td-1/y: 137).

F843. Sıra dışı ip.

Kulamergen sadece karısının verdiği bir iple bağlanır (kd-2/kj: 339).

Karabek'in ellerini, sadece kendi kanjıgamı bağlayabilir (kd-2/kb: 455).

Karluğas, abisi Alpamışa'ya altmış kulaç uzunluğunda ipek bir urgan verir (bhd/alp: 252).

F863. Sıra dışı zincir.

Büzer Han askerleriyle birlikte Alpamışa'yı çelik zincirle bağlar (bhd/alp: 255).

F866. Sıra dışı bardak/fincan/kupa.

Bek Toro'nun, arkar ayağından yapılmış bardağa koyduğu kımız ne Eleman ne Sarban bitirebilir (krd/et-1: 117).

F866.3. Altın bardak/fincan/kupa.

Hanbiybi'nin içmek için getirdiği altın kadehteki içecekten dünürler ölürler (kd-2/kb: 423).

F868. Sıra dışı eyer.

Ak Celke'nin eyeri gümüştendir (krd-2/koz: 151).

Akbuzat'ın altından eyeri vardır (bhd/a: 133).

Kuzıykürpes babasının mezarına gümüş yapraklı eyer koyar (bhd/kuz: 400).

Altayın Sayın Süme atına gümüş eyeri koyar (td-1/ass: 175).

Nazım, altın eyer üzerinde oturup taliplerini bekler (kd/kam: 45).

F868.1. Altın eyer.

Karaman, Karabek'ten ablasının yanında altın ve gümüş eyer takımını da ister (kd-2/kb: 431).

Kosay'ın atı Jiyrenşe ona altın eyer takımı ve gümüş dizgini olduğu halde Kosay'ın onun üzerine atmamasından dolayı Kosay'a serzenişte bulunur (kd-4/kos: 969).

Kulumsay, Nadişah'a altın eyerli atları kendisine vermesini ve elçi olarak Altınay'a göndermesini söyler (kkd/kk: 391).

Edigey rüyasında altın eyerli boz ata biner, ak sungur olup göğe uçar (td/ed: 86).

Acaan'ın atının eyeri halis altındandır (krd-2/ee: 81).

Kocacaş, atının altın eyeri olduğunu söyler (krd-3/kd: 73).

Atlar altın eyer ile eyerlenmiştir (td-1/amem/a: 225).

Kurkta gök alaca attan doğan Burul ata altından eyer koyup Koblandı için hazırlar (kd/kob: 188).

Edige, karısı Firdevs'i altın eyerli ata bindirir (bd/e: 163).

Sarinci altın eyerli atına atlayıp nişanlısı Bermet'i almaya gider (krd/sb: 300).

F883.1. Sıra dışı kitap.

Acaan, fal kitabını açtırıp büyücüsüne okutur (krd-2/ee: 65).

Şabır'ın söylediği kitabı açıp bakan Zulayka, orada avcı Kocacaş'la evliliğinin gerçekleşeceğini görür (krd-3/kd: 49).

İhtiyarın elindeki sandığın içinde olan kitapta Edige'yle ilgili kanla yazılmış gizemli bilgiler vardır (bd/e: 115).

(T) F897. Sıra dışı sazlık.

Şappaz Han, Nuradın'dan kaçarak kamışlığa gizlenir. Nuradın onun halkına hanlarını bulmalarını yoksa herkesi öldüreceğini söyleyince halkı onun kamışlıkta olduğunu söyler ve Nuradın kamışlığı ateşe verir. Böylece Şappaz Han dışarı çıkar (kd-4/n: 223).

F910. Sıra dışı yutmalar.

Meskey Kuzıykürpes'in dönüp onunla konuşmak istediğini sezip ona durmasını, yoksa uçurumun onu yutacağını hatırlatır (bhd/kuz: 410).

F911. Kişi öldürülmeden yutulur.

Denizin üstünde duran ince top şeklindeki zar Joyamergen'i atıyla birlikte yutar (kd-2/kj: 369).

F914. Kişi yutulur ve kusulur.

Cadı, Dotan'ın kardeşlerini önce yutar, sonra kusar; aynı şekilde Dotan'ı da atıyla birlikte ağzına alıp geri kusar (kd-2/d: 231).

Hevben'in annesi göle atılınca bir dev onu yutar ve inine gelince kusar (bhd/a: 157).

Uzun boylu, büyük göbekli, büyük ağızlı Kükşünek adlı hekim Kadiş ve yanındaki arkadaşlarını yutup kusmak suretiyle onları gençleştirir (td-1/km: 265).

Altayın Sayın Süme, cin anası onu yutup kusunca o kılıcıyla kellesini uçurur ve yakıp külünü göğe savurur (td-1/ass: 181).

F931. Denizle ilgili sıra dışı olay.

Deryada ince zarlı top gibi bir şey yüzer (kd-2/kj: 369).

F941. Yapı yere batar.

Tülek ve onun iki neslinden sonra peri diyarından gelen saray bir gece ortadan yok olup kaybolur (td-1/t: 111).

F942. Adam yere batar.

Dev, Ural Batır'ı fırlatır, Ural yere batar; sonra Ural devi atar, dev yere batar (bhd/ub: 77).

F942.1. Yer açılır ve kişiyi yutar.

Kulınşak, Şora'yı dinlemediği için yer Şora'yı yutar (kd-4/ş: 733).

F943. Düelloda çamura batma.

Dev, Ural Batır'ı fırlatır, Ural yere batar; sonra Ural devi atar, dev yere batar (bhd/ub: 77).

F963. Rüzgârın sıra dışı hareketi.

Allah'ın kahriyle ve gürültüyle kuvvetli bir rüzgar eser, çimenler ve otlar eğilip yere kapanır (kd-4/e: 157).

F967. Bulutların sıra dışı davranışı.

Gök gürültüsü gibi bir ses çıkar ve Çuyın Alıp beyaz bir buluta binip gelir (td-1/kk: 211).

(T).F989.25. Hayvanla konuşma.

Karabek öldürüleceğini anlayınca atı Kulaşa'ya selam söyleyip onunla vedalaşır (kd-2/kb: 455).

F1068. Gerçekçi rüya.

Kubikul'un rüyasında gördüğü kız, Adilbay'ın kızı Akbilek'tir ve babası düşün, tilkinin pisliği olduğunu söylemesine rağmen, o rüyasının gerçek olduğuna inanır (kd-2/k: 69).

Künikey rüyasında altı kişinin şehrine geldiğini ve halkın onlardan eziyet çektiğini görür (kd-2/d: 251).

Kubakan rüyasında Künikey'i görüp çocuklarını onu bulması için göndermiştir (kd-2/d: 265).

Kulamergen, Kasım Han'a rüyasında halatlardan kurtulduğunu ve onun kırk vezirini öldürdüğünü söyler (kd-2/kj: 343).

Kalmuk hanı Karaman'ın gördüğü rüya gerçek gibidir ve aklına gelince gülümser (kd-2/kb: 395).

Kadirhan, rüyasında Kalmukların geldiğini görüp uyanır ve askerini toplayarak hazırlık yapar (kd-2/kb: 397).

Karabek'in annesi rüyasında onun kötü bir kişiyle karşılaştığını görür (kd-2/kb: 447).

Mamay'ın karısı Akterme, rüyasında Orak'ın beline iki ejderhanın sarıldığını görür (kd-4/kar: 293).

Kobılandı rüyasında babasının, annesinin ve kız kardeşinin zorda kaldığını görür (kd-4/kob: 787).

Kara'nın kızı Karlıgaş, rüyada bir karakuşun gelip halkını viran ettiğini görür ve bu karakuş Kenes'tir (kd-4/ek: 1021).

Altınay, rüyada bir çıyanın onu soktuğunu görür (kkd/kk: 315).

Gülayım, rüyasında halkının başına kötü işler açıldığını anlar (kkd/kk: 475).

Surtayşa kötü bir rüya görünce uyanıp yerinden fırlar (kkd/kk: 545).

Edigey rüyasında altın eyerli boz ata biner, ak sungur olup göğe uçar (td/ed: 86).

Kozuke'ye rüyasında biri "Kalk, taşı kaldır!" der (krd-2/koz: 155).

Çaңcarkan çocuksuzluk derdiyle ağlayınca uykuya dalar ve rüyasına bir derviş girerek ona ne yapması gerektiğini söyler (krd-2/mz: 193).

İhtiyar bir adam Şırdakbek'in rüyasına girer ve ona ne yapması gerektiğini söyler (krd-2/şb: 263).

Kocacaş, karısına rüyada bütün geyikleri öldürdüğünü ve dümdüz dağın ortasında yapayalnız kalıp aşağı inemediğini söyler ve anlattıkları sonradan gerçekleşir (krd-3/kd: 75).

Kocacaş'ın gördüğü rüyanın aynısını Sur Eçki de görür ve kocası Alabaş'a anlatır (krd-3/kd: 81).

Zulayka rüyasında Kocacaş'ın Talas'ın yakınında olduğunu görür ve uyanınca onu aramaya çıkar, onu bulup görüşürler (krd-3/kd: 159).

Karıpbay, birgün rüyasında Kocacaş'ın kayalı cam gibi buz tutmuş yamaçta olduğunu görür (krd-3/kd: 195).

Moldocaş rüyada gördüğü Sur Eçki'ye gerçek hayatta da rast gelir ve onu yakalamaya çalışır (krd-3/kd: 273).

Akhak Kola sahibinin kendisini takip ettiğini rüyasında görür (bhd/ak: 184).

Altışa, rüyasında kocası Karabay'ın etrafını canavarların kuşattığını, başının yarıldığını, okunun kırıldığını görür ve böylece kocasının başına gelecekleri önceden öğrenir (bhd/kuz: 397).

Bekmirza, kardeşi Kaysın'a rüyada kalenin yıkıldığını, iki ağaç gövdesinin kesildiğini söyler ve dönmelerini tavsiye eder. Fakat dönmezler ve ölürlük (kmd/bk: 251).

Padişah rüyasında kafeste olan Bülbülcöye kuşunu görür ve ona aşık olur (td-2/hh: 63).

Yusuf, rüyasında on yıldızın ona secde ettiğini görür ve babasına bunu anlatır (td-2/yk: 81).

Ozan, hana, oğlu Büz Yiğit'in öldüğünü rüyada gördüğünü söyler (td-2/by: 435).

Alpamşa rüyasında bir güvercin görüp tutar (td-1/amem/a: 233).

Koblandı'nın yedi piri rüyasına girip babası ve annesinin kötü durumda olduğunu ve Kalmuklara karısı Kurtka'nın da esir düştüğünü, Kalmuk hanı Alşağır'ın Kurtka'yı alacağını haber verirler (kd/kob: 268).

Alankay'ın babası rüyasında onun dövüşüp zorluk çektiğini görür (kd/ab: 70).

Baygıttı rüyasında Alankay'ın ona bir şey verdiğini ve attan düştüğünü görür (kd/ab: 143).

Narik'in karısı Mengli Sılu düşünde bir suyun akıp gittiğini, suyun ateşe dönüştüğünü, sonra bir yağmurun yağarak bu ateşi söndürdüğünü görür (çb/dtv: 115).

Şora düşünde Kazan şehrine gittiğini görür ve uyanınca babasından izin alıp Kazan'a gider (çb/dtv: 134).

Mengli Aru Sılu düşünde bacaklarının arasından bir ateş çıktığını, onu silahla, taşla söndüremediklerini ancak gökten yağın yağmurun onu söndürdüğünü görür (çb/kbv: 173).

Mamay rüyasında kara bir laçının uçmaya çalışırken kanadının kırıldığını görür (nd/m: 241).

Ayda Hanım, Mamay'ın rüyasının onun öleceğine ve Orak'ın da öldürüleceğine işaret olduğunu söyler (nd/m: 243).

Edige rüyasında altın eyerli Akboz atına binip Tur dağına çıktığını görür. Düşünü Toktamış'ı yeneceğine yorarlar (bd/e: 122).

Altınşaş'ın rüyasına Kırklar girerek onun öleceğini ve mezarda doğum yapacağını söyler (kd/krs: 374).

Şağdat Han, rüyasında bir fırtınanın çıktığını, tacını tahtını savurduğunu görür ve cadı, Ravşanbey'den olan Köroğlu'nun onun tahtını ele geçireceğini söyler (k-r: 229, 232).

Rayhan'ın kızı Kurbangül rüyasında gümüş kuyruklu bir kuşun onu alıp götürdüğünü görür (k-r: 293).

Ayçürök rüyasında bir ejderhanın babasının karşısına sürünerek çıktığını görür (krd/sem: 235).

Bayış rüyasında felakete uğradıklarını ve silahsız olduklarını görür ve abisi Camış'a bunu anlatır (krd/cb: 118).

Tölögön rüyasında altmış kişinin ona saldırdığını görür (krd/kc: 170).

Bermet rüyasında Sarinci'nin gelip kendini kurtardığını görür ve rüyası gerçekleşir (krd/sb: 411).

Kurmanbek rüyasında Kalmuklara tek başına saldırdığını ve esir düştüğünü görür ve bunu karısı Kanışay'a yorumlatmak ister (krd/k: 221).

Manas'ın rüyada gördüğü ateş etrafındaki şiş Alman Bet'in ona geleceği şeklinde Acı Bay tarafından yorumlanır (krd/md-1: 585).

Abdikerim Bey rüyasında yedi yaşındaki iki çocuk kılığına giren yedi eren gelir ve ona çocuk sahibi olacağını söylerler (kkd-1/m: 109).

F1068.1. Rüyada alınan işaretler.

Kubikul'un annesi, rüyasında bir ışık gördüğünü ve sevdiği kızı alacağını ona söyler (kd-2/k: 99).

Akbilek'in annesi, gördüğü rüyayla kızının kaçırıldığını anlar (kd-2/k: 165).

Akbilek, rüyasında yayın balığının Kubikul'u yuttuğunu görüp ona burada dinlenmemeleri gerektiğini söyler (kd-2/k: 205).

Veli Han'ın büyük hanımı önce rüyasında hanın saltanatının yıkıldığını ve sonra eski haline döndüğünü görür. Bu Kubikul'un döneceğine işaret olarak kabul edilir (kd-2/k: 217).

Künikey'e rüyada müstakbel kocası Dotan ve onun atı Karakök gösterilir (kd-2/d: 253).

Ballu Marcan rüyada Kulamergen'in yardım istediğini görür ve Joyamergen'i gönderir (kd-2/kj: 363).

Kadirhan, rüyasında keregesinin yakıldığını, tuvirliğinin eyer keçesi yapıldığını, iki elinin bağlandığını görerek bunu yorumlatmak ister (kd-2/kb: 397).

Alşagır'ın karısı rüyasında Kobılandı'nın gelip şehri darmadağın ettiğini görür ve kocasına anlatır (kd-4/kob: 801).

Tügel, rüyasında bir ejderhanın peşinden sayısız yılan geldiğini ve yeri kapladığını, ama bir kartalın ejderhayı yuttuğunu ve yılanların dağıldığını görür. Erderha Alaköbek'tir, yılanlar Kalmuk ve kartal da Barak Batır'dır (kd-3/bb: 31).

Toktamış Han'ın gördüğü rüya onun devletinin yıkılacağını işaretidir (td/ed: 112).

Kançayım, rüyasında bir atmacanın baş örtüsünü kapıp kaçtığını ve bir kılıçla bir kulak küpesi bulduğunu görür. Buna dayanarak bir kız, bir oğlan doğuracağını anlar (krd-2/mz: 197).

Şabır, Zulayka'ya gördüğü rüyaya göre onun Kocacaş'la evleneceğini söyler (krd-3/kd: 49).

Bir ihtiyar, Moldocaş'ın rüyasına girip ona babasının ölüme sürükleyen Kayberen'in yarın karşısına çıkacağını ve onu babasına götüreceğini söyler (krd-3/kd: 269).

Çıyırdı'nın rüyasına aksakallı bir adam girer, elma yemesini söyler ve yediği beyaz elma karnını şişirir, arkasından ejderha olup fişkirir (krd-6/md: 35).

Cakıp, uyandığında karısı Çıyırdı'ya hayırlı bir rüya gördüğünü ve bu rüyadan dolayı çocuk sahibi olacaklarını söyler (krd-6/md: 45).

Bakdölöt de Cakıp'a rüyasında boz ala bir doğanın gelip onun omzuna konduğunu söyler (krd-6/md: 49).

Baycigit, Cakıp'a kuşun çocuk, altmış kulaç ipek bağın çocuğun altmış yaşında tüm dünyaya hükümdarlık, ejderhanın heybet, akdoğanın kız olduğunu söyler (krd-6/md: 79).

Karça rüyasında köyünü düşmanların bastığını görür ve hemen avdan döner (kmd/k: 141).

Kuzı Körpe'nin annesi, onun gitmek istemesi üzerine beklemesini ve onun için yatıp bir d ş göreceğini söyler ve uyuyup uyandıktan sonra rüyasında kötü şeyler gördüğünü anlatır, Kuzı Körpe kötü durumlar karşısında neler yapacağını cevap olarak annesine verir (td-2/kkb: 33, 35).

Yakup, oğlu Yusuf'a rüyasının onun diğer kardeşlerinden daha önemli biri olacağına delalet ettiğini söyler (td-2/yk: 81).

Tahir rüyasında bir kara k pekke bir dişi köpeğin kendisine saldırđını görür ve anlar ki Zühre'den ayrılma vakti artık gelmiştir (td-2/tz: 125).

Alpamşa'nın rüyasını ihtiyaır kocakarı erkek çocuğu olduğu şeklinde yorumlar (td-1/amem/a: 233).

Cik Mergen uykuya dalınca rüyasına bir ihtiyaır girer ve ona babası olduğunu, kendisinin Agıydil boyundan geldiğini ona söyler ve buranın onun ata yurdu olduğunu anlatır (td-1/cm: 327).

Bozmunay'ın rüyasına ak sarıklı bir adam girip ona Allah'ın dileğini verdiğini söyler, isteğinin ne olduğunu sorar (kd/ers: 74).

Kızjipek, rüyasında sevgilisi Tölegen'in atı K kjorđa'nın eyersiz, örtüsüz ve boş olduğunu, birinin ışığını söndürdüğünü görüp endişelenir ve onun memleketine gitmemesini ister (kd/kj: 184).

 avazhan, babası Buldırık Kasap'a rüya gördüğünü ve korktuğunu söyleyerek, dayısı olduğunu söyleyen kişinin Köroğlu olabileceğini ifade eder (kd/kkks: 535).

Köroğlu rüyasında kan döküldüğünü ve Sapabey'in dönmediğini, onu aramaya gitmeleri gerektiğini kırk yiğidine söyler (kd/kib: 616).

Kırklar Akanay'a rüyada Köroğlu adında bir oğlu olacağını ve şağdat'tan intikamlarını alacağını söyler (k-r: 259).

Kardıgaç güzel bir rüya görür ve onu Çaçıkey'e yorumlatır. Rüyasında abisini halkın arasında görür (krd/eta: 294).

Bolot rüyasında bir ayı, bir ejderha ve sayısız it görüp onları ezmek ister. Baktı onun rüyasını düşmanları yenmeye yorar (krd/bb: 72-75).

Şora rüyasında Kazan'a gittiğini görür ve babasından izin isteyip Kazan'a gider (nd/şb: 43).

Adil Sultan'ın annesi rüyasında kara saçının karışık olduğunu ve açıklamasını söyler (nd/as: 56).

Yaşlı kadın rüyasında Tahir'in geldiğini görür ve padişaha onun geldiğini Beksultan'ın ona bir kol asker verdiğini haber verir (ktd/tiz: 111).

G. DEVLER

G11.3. Yamyam cadı.

Ormandaki cadı Dotan'ın kardeşlerini yutar (kd-2/d: 229).

G15. Günlük olarak yenilen insanlar.

Kan İçen Karaç altı günde bir, halkından bir adam alıp yer (krd-5/ez: 173).

G72. Anormal ebeveynler çocuklarını yer.

Alavgan'ın dev karısı her ay iki çocuk doğurur ve bu çocukları yer (kmd/ak: 45).

G100. Çok büyük dev. (Tepegöz).

Ural Batır devlerle savaşır (bhd/a: 135).

Bir canavar gelip devin karnını yarar. O dev kırk beş gencin kırkını öldürmüştür (bhd/küs: 289).

Öldürülen devin kardeşi intikam almak için Karabay'ı gizlice izler ve bürküt şekline girip onu atıyla kaldırıp dağa çarpar (bhd/kuz: 394).

Tek gözlü dev mağarasından Debet'in geldiğini görür (kmd/ak: 44).

Susulu'nun babası devlerini ve perilerini Tülek'i almaları için gönderir (td-1/t: 45).

Yirtöşlik, ihtiyar devle karşılaşır onun nereye gittiğini sorar (td-1/y: 169).

G100.1. Çok büyük dev.

Kozuke'nin annesi, yolunda heybetli dağlar kadar büyük devlerin olduğunu söyler (krd-2/koz: 161).

Hızır, Zarlık'a Kara Dev'i öldürdükten sonra döneceğini söyler (krd-2/mz: 223).

İhtiyar, Aydar'a Temirkan'a ait devin karaltısının bir ev kadar olduğunu, parmak aralarının baltaya sap olacak kadar büyük olduğunu söyler (krd-5/ez: 187).

Manas'ın amcası onları ziyaret etmeye gelince Neskara adlı deve ve onun adamlarına rast gelip tutsak olur ve diğer tutsaklar gibi kanal kazmaya başlar (krd-6/md: 307).

Neskara adlı devi koruyan elli pehlivan devi vardır (krd-6/md: 309).

Nartlar, dev yaratıklar olan Emegenlerle savaşır (kmd/d: 23).

Büyük tepe meğerse bir devmiş, yedi yüz yıldır o ormanda yaşıyormuş (kmd/d: 41).

Altın dağ denen yerde Kara Dev ve karısı Cediger yaşamaktadır (krd/bb: 40).

Devin bağırsığı dağ, tepeleri ve bütün çevreyi titretir (bhd/kuz: 389).

Karabay ve oğlu Kuzıykürpes'in attığı oklar canavara hiç tesir etmez (bhd/kuz: 388).

Hurluga, Hemra'nın yanına sarayından bir dev gönderir (td-2/hh: 67).

Dev, merdiven dibinde ayakkabıyı görünce Melike'ye kızar ve onun buraya insan getirdiğini söyler (td-2/sm: 315).

G110. Devasa devin malları.

Dotan ve arkadaşları yedi saray dolusu altın ve gümüşü olan cadının hazinesini bulurlar (kd-2/d: 309).

Kan İçme Karaç adlı devin Sur Koyun adında tulpar bir atı vardır (krd-5/ez: 187).

G121.1.1. Tek gözlü devasa (dev).

Bazı dev Emegenler tek gözlü, çok güçlüdürler ama aptaldırlar (kmd/e: 72).

G123. Büyük dişi dev göğüslerini omuzlarının üstünden arkaya doğru atar.

Alavgan bekarlığının çocukların diline düşmesi üzerine evlenmeye karar verir ve Emegenlerin yurduna doğru yola çıkar. Yolda iki memesini omuzlarından sırtına atan ve yer yarıklarını yamayan bir dev görüp memelerine yapışır ve anne der. Dev de ona göğsümü emip oğlum oldun der ve derdini sorar. Alavgan derdini anlatınca o bir kızının olduğunu söyler ve kızını ona verir (kmd/ak: 45).

G200. Büyücü/cadı.

İnce zarlı bir top şekline dönüşen Gayın adlı büyücü Joyamergen'i denizaltındaki dünyaya getirir (kd-2/kj: 371).

Şıgay Han'ın yetip tuttuğunda baş kesen Celmogoz'u (cadı) var (krd/cm: 182).

Kalmuk hanı Acaan büyücülerini çoğaltır (krd-2/ee: 65).

Nerkes, Hevben'e sarayın çıkışında cadı ninenin beklediğini ve onu türlü sözlerle büyüleyeceğini söyler (bhd/a: 145).

Bürküte dönüşen büyücü devi, Karabay boynunu kopararak öldürür (bhd/kuz: 395).

Biynöger, abisinin iyileşmesi için büyücü kadına gider ve o Biynöger'e beyaz bir geyiğin sütünün ilaç olduğunu söyler (kmd/b: 101, 103).

Kanşavbiy, hastalığını iyileştirmesi için Dağıstan'da bir büyücü kadına gider (kmd/kg: 179).

Zühre'nin annesi kızını Tahir'e vermek istemediği için padişahı da caydırmak üzere bir büyücüye altın verir ve ilaç yaptırır. Padişah bu ilacı içince karısının sözünü dinler ve Zühre'yi Tahir'e vermekten cayar (td-2/tz: 127).

Adıl Han'ın yurdundaki cadı kadın, Kanış'ın güzelliğini görünce ona kötülük yapmak ister ve onu hana anlatıp gönlünü çeler (krd/m: 33).

G207. Erkek cadı/büyücü.

Kulumsay, ihtiyar büyücüyü yanına alıp Arslan'dan önce onun gideceği yere doğru yol alır (kkd/kk: 311).

Han, Büz Yiğit'in bir büyücü olduğunu söyler (td-2/by: 359).

(T) G210.0.2. Cadının oğlu.

Orak batır yer altında yaşayan bir cadının oğludur ve büyüyle Kulamerger'in silahlarını çalar (kd-2/kj: 351).

G213.1. Tek gözlü cadı.

Dotan'ın karşılaştığı cadının alnında tabak kadar tek gözü vardır (kd-2/d: 309).

Joyamerger cadıyı alnındaki tek gözünden vurur (kd-2/kj: 365).

G215.1. Yedi başlı cadı.

Kocakarı Kurtka'nın annesi, yer altında yaşayan yedi başlı bir cadıdır (kd-2/kj: 351).

Mastan, hana dağda gördüğü çocuğun yedi başlı bir cadalozun oğlu olduğunu söyler (krd-2/mz: 213).

(T) G218. İhtiyar kadın şeklindeki cadı.

Dotan'ın kardeşlerini yutan cadı ihtiyar bir kadın şeklindedir (kd-2/d: 229).

Mastan Kempir, aç gözü doymayan ihtiyar bir kadın şeklindeki cadıdır (krd-2/mz: 203).

Satanay, Nartların köyüne gelir, köyün kenarındaki cadı kadın onu tutup mahzenine koyar ve sonra Örüzmek'e eş olarak verir (kmd/d: 43).

Debet, Bayrım Kızı adında büyücü bir kocakarıya rastlar ve on dokuz oğlunu evlendirmek istediğini söyler (kmd/ak: 44).

G236. Cadı ormanda yaşar.

Dotan ve kardeşlerinin geldiği ormanda bir cadı yaşamaktadır ve o, Dotan hariç hepsini yutar (kd-2/d: 229).

(T) G241.1.8. Büyücü ejderhaya biner.

İhtiyar büyücü yorulunca ejderhayı at edip binmektedir (kkd/kk: 311).

G260. Büyücülerin/cadılarının şeytansı işleri.

Kulumsay'ın dostu olan ihtiyar büyücü, su üstünde ev kurar, içinde ateş yakar, nehri ters akıtır, üfleyince donmuş buzu eritir ve Baktığında kara taşı çürütür (kkd/kk: 311).

G274. Cadı tuzağa düşürülür.

Dotan ve arkadaşları cadıya oyun oynarlar (kd-2/d: 307).

G275. Cadı mağlup edilir.

Dotan ve arkadaşları sonunda cadıyı öldürürler (kd-2/d: 309).

G276. Cadıdan kaçış.

Kulamergen karısına cadıdan kaçacağını söyler (kd-2/kj: 359).

G302. Şeytanlar.

Çakıp kaybolan çocuğun peşinden gider ve kendi kendine onu şeytanın yakalayarak haraca bağlayıp bağlamadığı sorusunu sorar (krd-6/md: 57).

Cinlerle, perilerle altı şeytan var (krd-6/md: 309).

Neskar'nın elli dört devi, altmış cini ve yedi şeytanı vardır (krd-6/md: 359).

G302.2.1. Cinlerin krallığı.

Seyfülmülk ve arkadaşı cinlerin krallığına gelirler ve cin padişahı Zenki'nin kızı Seyfülmülk'e aşık olmuştur (td-2/sm: 311).

G317. Güreşen dev.

Ural Batır ve dev sabahtan akşama kadar güreşirler (bhd/ub: 76).

Aydar adını soran deve onunla konuşamaya değil, güreşmeye geldiğini söyler ve ikisi karşı karşıya gelip güreşmeye başlarlar (krd-5/ez: 193).

Zarlık, onunla alay eden Kara Dev'in ayaklarını bağlar ve atının arkasına bağlayarak sürükler (krd-2/mz: 227).

Mağaradan duman gibi bir bulut çıkar, havayı kaplar ve sonra bütünüyle ateşe dönüşür. Canavar bu ateş dumanından çelik gömlek giyip elinde kocaman demir topuzuyla kaplanına binip insan suretinde gelip çıkar (bhd/kuz: 389).

G361. Dev başından dolayı ucubedir.

Ural Batır'ın dövuştüğü devin dokuz başı var (bhd/ub: 77).

Akbuzat, Ural Batır'a on iki başlı dev perisinin onun yolunu kapattığını söyler (bhd/ub: 77).

Hevben, Nerkes'e babasının on iki başlı devinden korkmadığını söyler (bhd/a: 139).

Ural Batır, Tirihiv'a gitmek için dokuz başlı bir dev perisiyle savaşmak zorundadır (bhd/ub: 75).

G361.1. Birkaç başlı dev.

Emegen devlerinin bir türü üç, dört, beş başlı olabilmektedir (kmd/e: 72).

G361.1.2. Üç başlı dev.

Emegen devlerinin bir türü üç, dört, beş başlı olabilmektedir (kmd/e: 72).

G366. Dev gövdesinden dolayı ucubedir.

Dev Emegenlerin bazıları beş altı kuyruklu, yılan gibi uzun, kalın gövdelidir ve üst tarafları insana benzer (kmd/e: 72).

(T) G373. Dağ şeklindeki devler.

Dotan'ın karşılaştığı devler dağ biçimindedir (kd-2/d: 249).

G440. İnsan kaçıran dev.

Kara Dev, Külmöskan'ın kızı Kuralay'ı kaçırmıştır (krd-2/mz: 225).

G512. Dev öldürülür.

Karabay ve Kuziykürpes dev perisini sağ ayak tabanlarından bıçaklayarak öldürürler. Onun yarısından kapkara kan çıkar ve ondan yenileri yaratılmasını diye onun cesedini ateşte yakıp külünü savururlar (bhd/kuz: 391).

Altın Kökül Genç Aydar, Kan İçen Karaç'ı altı gün mücadeleden sonra öldürür (krd-5/ez: 213).

Karabay ve oğlu devi öldürdükten sonra silahlarını ağlayarak gömerler ve mezarın üstünü heykel gibi yığarlar (bhd/kuz: 392).

Dev perisinin girdiği değişik şekilleri Karabay halkına anlatır (bhd/kuz: 392).

Kuziykürpes babasıyla devi öldürdükten sonra halkı ona "cesur batır" adını koyar (bhd/kuz: 393).

G532. Kahraman saklanır ve dev insan kokusu aldığını söyleyince karısı (kızı) onu aldatır.

Kara ata binen kapkara giyimli, eyer kaşına kara laçın oturtan Hıvhlıv'ın babası onun çadırına gelir ve ona "İnsan kokusu geliyor." der (bhd/zh: 447).

Çavaz'ı altın sandığa gizleyen Julduzay'a, Kundızay burnuna insan kokusu geldiğini söyler (kd/kğ: 762).

H. TESTLER

H0. Kimlik imtihanları.

Yenike, Toktamış Han'a yıravlarını çağırmasını, bilgiçlerden araştırmasını ve toy yaparak Edige'y'in kimliğini sınamasını söyler (td/ed: 57).

Halk, Tülek'e kim olduğunu sorunca o Mirkas Bey'in oğlu olduğunu açıklar (td-1/t: 109).

H16. Genel bilgi hesaba katılarak üretme ve tanıma yoluyla tanıma.

Alpamişa koyun gütmekte olan ve ağlayan çocuğu görünce oğlu olduğunu anlar, fakat kendini tanıtmaz (bhd/alp: 257).

Nurettin, Esenbay'ın oğlu olduğunu söyleyince bir kadın ona sazlıkta bir çocuk bıraktığını, onu tanıyıp tanımadığını Nurettin'e sorar. Nurettin, o çocuğun kendisi olduğunu söyler ve anası Geneke'yi tanır (bd/e: 127).

Muradım ve Edige çarpışınca Geneke araya girip baba oğul olduklarını söyler ve onlar çarpışmayı bırakıp anlaşırlar (bd/e: 129).

H17. Anımsatıcı şeyler söylenilerek tanıma.

Yirtöşlik, yaşlanmış olan karısını tanımaz. Ona kocası ve çocuğu olup olmadığını sorar. Yaşlı kadın kocasının adının Yirtöşlik olduğunu ve öldüğünü söyler. O zaman Yirtöşlik kendini tanıtır (td-1/y: 171).

H32. Sıra dışı yetenekle tanınma.

Kimsenin çekip atamadığı yayını Alpamışa alıp kullanınca Koltaba onu tanır (bhd/alp: 258).

H41. Kişisel özellikler ya da davranışlarla asaletin tanınması.

Karabek'in babası, onu hal ve hareketinden soylu biri olduğunu söyleyip oğlunu tanır (kd-2/kb: 465).

Subra Yırav, hal hareketlerinden, fiziksel özelliklerinden Kobogıl'ın Canbay'ın oğlu olmadığını Kutlukaya'nın oğlu Edige olduğunu anlar (td/ed: 71, 72).

Taravıl Dede, uzun zaman görmediği Hevben'i üstüne başına bakarak ve babasına benzeterek Sura Bahadır'ın oğlu olup olmadığını sorar (bhd/a: 135).

H51.1. Doğum lekesiyle tanınma.

Karısı Alpamışa'yı başındaki mühürle tanır (td-1/amem/a: 237).

Kence Töştük'ü beninden tanır (krd/et-1: 162).

H111. Örtüyle tanınma.

Edige sazlığın içindeki çocuğun kendi çocuğu olduğunu sevgilisi Geneke'nin gömleğine sarılı oluşundan anlar (bd/e: 79).

(T) H119.3. Gönderilen hediyeleri göstermeyle tanınma.

Kızıyürpes'in söylediklerine inanmayan Mayanhılıv'a o, kendisine işleyip gönderdiği hediyeleri gösterince onu tanır ve sevdiği beşik kertme nişanlısı olduğunu bilir (bhd/kuz: 425).

(T) H148. Şiirle tanınma. (Ali Berat Alptekin)

Çaңçarkan ve oğlu Zarlık birbirini şiir söyleyerek tanırlar (krd-2/mz: 231, 233).

Köroğlu, tanımadığı oğlu Hasan'a şiirle Köroğlu olduğunu söyleyince, Hasan da onun oğlu olduğunu söyler (ktttd/k: 105).

H210. Suçluluk ya da masumiyet testleri.

Karabek, çadırda ablasının düşmanla yattığını gördüğü halde, içeri girmez ve onu denemek için çadırda yalnız olup olmadığını sorar (kd-2/kb: 451).

Halk, Kocacaş'ın artık ava çıkmamasının sebebini Zulayka'ya yükler ve felaketin sebebi gelindir derler (krd-3/kd: 67).

H220. Çetin sınavlar.

Edige, avcılara birinin başındaki miğfere onu vurmada ok atıp düşürene avı vereceğini söyler (bd/e: 69).

H316. Aday testi: elma atmak, prensesin seçimini gösterir.

Mesem Han Ayhılıv'a bir elma vererek onu önüne koymasını ve elmayı alanın onun bahadırı olacağını ve kocakarıyı gölden getirenin onun kocası olacağını söyler. Mesem Han kocakarıyı getirmeye cesaret edene kızının elmayı vermesini ister (bhd/a: 160).

(T) H337. Kız kardeşlerin sadakatini test etme.

Karabek, kör dilenci kılığında gelerek ablalarının sadakatini test eder (kd-2/kb: 471).

H345. Aday testi: güçte prensesi yenme.

Barsinhılıv, babasına ne hana ne padişaha varacağını, ancak kendisini güreşte yenen yiğitle evleneceğini söyler ve bu haber her tarafa duyurulur (bhd/alp: 251).

Canlı Mırza kendisinin yüzüğünü elinden alan kişiyle evleneceğini söyler (krd/cmt: 48).

(T) H466.2. Eşin sadakatini test etmek için dışarıda bekleyip yardım etmeme.

Narik Han, askerleri gönderip kendisi geri gelir ve gizlice Mendi'nin Ögiz Han'a ne cevap vereceğini dinler ve ona yardım etmeyip beklemektedir (kd-4/nr: 637).

H501. Akıllılık testi.

Ozan Habrav, Edige'ye bilmece sorarak onun zekiliğini test eder (bd/e: 38).

Bermet Sarinci'ye baldız gibi davranarak Sarinci'nin kendisinin nişanlısı olup olmadığını bilip bilmeyeceğini test eder (krd/sb: 311).

H561. Bilmecelerin çözümü.

Ozan Habrav, Edige'ye kılıcı kimin hamur gibi yoğurduğunu, uzun uzun yola kimin çıktığını sorar. Edige usta ve tüccar olduğunu söyler (bd/e: 38, 39).

H614. Şifreli olayın izahı.

Bulgar padişahı, meclisini toplayarak altın saç telinin ne olduğunu bilene mal ve mülk vaat eder (kd-2/kj: 331).

H920. Görevlerin belirleyicileri.

Kalmukların Kozan adlı hanı askerlerine Anşıbay'ın soyundan birini getirmelerini ister (kd-4/om: 257).

Nadir Şah, Kulumsay adındaki yalancıyı Arslan'ın sarayına gitmek için görevlendirir (kkd/kk: 291).

Kral kendisine yakalı elbise diktirmek için uruk başlarını çağırıp onlardan ava çıkarak değerli bir hayvan kürkünü getirmelerini ister (bhd/bk: 321).

Padişah iki oğlunu büyülu kuş Bülbülköye'yi aramaya gönderir, sonra Hemra da onlarla beraber gider (td-2/hh: 65).

Kara Han, Mişek Alıp'ı balığın altın yanağını almaya gönderir (td-1/ma: 187).

Kara Han, Mişek Alıp'a Çücele denen kuşun derisini getirmesini söyler (td-1/ma: 187).

Yeraltı hükümdarı, ejderha yılanı Yirtöşlik'i bulup getirme görevini vermiştir (td-1/y: 145).

H928. Görevler eğitim gibi zorla verilir.

Yirtöşlik tilkiye kızıp sessiz olmasını söyleyince o, altı oğlu ve gelinin geyiğe tutsak olmasından dolayı bu görevi zorunlu olarak yaptığını söyler (td-1/y: 149).

Yirtöşlik'in kaynatası zorunlu durumlardan dolayı ona zorlu görevleri vermiştir (td-1/y: 165).

H934. Akraba görevleri belirler.

Adilhan, kız kardeşine Kazı'yı bulma görevini verir (kd-4/kar: 317).

Narik, oğlu Şora'ya Taspaker'i alması ve altmış adamın kafasını kesme görevini verir (kd-4/ş: 671).

Munluk, Mastan'ın söylediklerini Zarlık'a anlatır ve onu Külmöskan'ın şehrine gitmeye razı eder. Zarlık böylece hazırlığını yapıp yola çıkar (krd-2/mz: 219).

Yirtöşlik'in yer altındaki padişah kaynatası, ona başkasının evinde oturmasının doğru olmayacağını, evinde kalamayacağını ve kendisine ev yapmasını söyler (td-1/y: 147).

Yirtöşlik'in kaynatası sağ taraftaki yünü altın, sağ boynuzu altın ve sol taraf yünü gümüş, sol boynuzu gümüş olan geyiğin derisini alıp getirmesini ve evine örtü yapmasını, altın ve gümüş boynuzları da evin pencerelerine yerleştirmesini söyler (td-1/y: 149).

Yirtöşlik'in kaynatası ona kartal tüyünden kendine bir ağıl yapmasını söyler (td-1/y: 151).

Kaynatası Yirtöşlik'e misafirlerinin çok olduğunu, ilk karısına yardımcı olması için Barsa Kilmes padişahın Köner adlı kızını kendine gidip eş olarak alıp getirmesini ister (td-1/y: 153).

Kükel'in kaynatası onu Çuyın Alp'ı öldürmek üzere görevlendirir (td-1/kk: 209).

H935. Cadı görevleri belirler.

Cadı, Dotan'a oğlunun aşık olduğu Şıntemir'in kızı Künikey'i getirmek üzere yedi yıllık uzaklıktaki bir yola gönderir (kd-2/d: 231, 233).

H961. Görevler zekice yerine getirilir.

Çınasıl akıllı davranışlarla Canıl Mırza'yı ikna eder ve Canıl Mırza yüzüğünü vererek onu Akkoçkor'a göndererek gelip halkını kurtarmasını söyler. Çınasıl, görevden başarılı döner, fakat onunla alay edilir. Çınasıl arkadaşları tarafından alaya alınca görevinin ispatı olarak toydan getirdiği yemeği onların önüne koyar (krd/cm: 56, 57).

H970. Yerine getirilen görevlerde yardım.

Yirtöşlik'e her seferinde verilen görevler, onun atı Çalkoyrık'ın yardımıyla yerine getirilmektedir (td-1/y: 149).

Dotan, hanın verdiği görevleri olağanüstü güce sahip arkadaşlarının yardımıyla başarır (kd-2/d: 293, 295, 297).

Mişek Alıp'a verilen görevi o, balığın yardımıyla yerine getirir (td-1/ma: 187).

Mişek Alıp Çüçele kuşun yavrularını kurtardığı için, kuş ölü kardeşinin altın derisini getirip ona verir ve görevi başarmış olur (td-1/ma: 191).

Altın kazanı bulmada Joyamergen'e Dildeş adlı atı yardım eder (kd-2/kj: 381).

H1010. İmkânsız görevler.

Ögiz, Narik Han'ın karısına sahip olmak için onu dokuz aylık uzaklıktaki can düşmanını öldürmek üzere görevlendirir (kd-4/nr: 629).

Canıl Mirza, sazlıkta yaşayan yaban domuzunu ve kaplanı öldürmek üzere görevlendirilir (krd/cm: 66).

Hanın oğlu Narik'in karısını elde etmek için onu komşu memleketin hanına mektup göndermekle görevlendirir ve dönüşte atına eğer yapmak için Kaf dağından sağlam bir ağaç getirmesini söyler (çb/dtv: 111).

Adıl Han'ın danıştığı ihtiyar ona Mendirman'ı gidilse gelinmez Optun Gölü'ne göndermeyi teklif eder (krd/m: 42).

Kara Dev'in ortanca ve güçlü oğlu Kaman Dev annesi CEDiger'e (Masten'e) Altın dağı bekleme görevi vermiştir (krd/bb: 40).

H1021. Görev: maddenin imkansız türünden olan yapı.

Yirtöşlik'in kaynatası ona denizin içinde değerli kemik olduğunu ve onu alıp gelerek kendine ev yapmasını ister (td-1/y: 147).

H1135. Görev: tek başına orduyu yok etme.

Dotan tek başına Jazıyra ve ordusunu yok eder (kd-2/d: 283).

H1149. Çeşitli insanüstü görevler.

Padişah, onlara demir sarayda kilitli kalıp sağ kalırsa kızını vereceğini söyler ve demir sarayı kömürle ısıtır (td-1/y: 161).

H1174. Aday testi: canavar öldürme.

Mesem Han kızını kaçıran devi bulup öldürene kızını vereceğini söyler (bhd/a: 155).

H1200. Araştırma.

Cakıp kaybolan çocuğu dağ bayır demeden gezerek arar (krd-6/md: 57).

Esenkan altı Çinli bezirganı Altay yurduna göndererek Cakıp ve oğlu Manas'ın nerde ve nasıl yaşadığını öğrenmek ve onlara saldırıp saldıramayacaklarını anlamak üzere görevlendirir (krd-6/md: 271).

Büyük bir çocuk Kuzı Körpe'ye yiğitse ona nişanlanmış olan kızı almasını söyler ve o, Bayansılı'nun nereye götürüldüğünü sorar. Sonra annesine gelip gerçeği öğrenmek için sorular sorar (td-2/kkb: 31, 33).

Han, yedi oğlunu evlendirmek için yedi kızı olan bir kişiyi araştırmak üzere evden ayrılır ve elbiseleri eskir (td-1/y: 135).

Manas'ın karşılaştığı adamlar tam beşyüz yıldır ona emaneti teslim etmek için onu aradıklarını söylerler ve İslam'ı anlatıp batıl dini bırakmasını isterler (krd-6/md: 391).

H1211. Sorgular, kahramanın kurtulması için belirlenir.

Eyler Han, Alpamişa dönmeyince adamları onun bulması için gönderir (bhd/alp: 256).

H1217. Araştırma rüyadan dolayı belirlenir.

Karaman, rüyada gördüğü kızı bulmak için Kalmukları toplayıp araştırmaya başlar (kd-2/kb: 395).

Seyfülmülk rüyada Sehipcemal'i görmüştür ve bu yüzden onu aramaya çıkar (td-2/sm: 309).

Büz Yiğit rüyada aşık olduğu kızı dostuyla beraber aramaya çıkar (td-2/by: 333).

H1220. Gönüllü olarak üstlenilen araştırmalar.

Nuradın gönüllü olarak Kızılbaşların kralı Şappaz'ı aramaya çıkar (kd-4/n: 217).

Musahan kırk adamıyla Kozan iline sefere çıkar (kd-4/m: 229).

Kurdun peşinden giden Manas, mağarada karşılaştığı kırklara kuzusunu ve onu parçalayan kurdu sorar (krd-6/md: 163).

Köroğlu'nun Gavazhan'ı kaçırap getirme görevini Hasanhan adlı manevi oğlu gönüllü olarak üstlenir (kd/kkks: 510).

Köroğlu yolda karşılaştığı çobanı bağlar ve giysilerini giyerek ihtiyar bir dilenci şeklinde gezer (k-r: 292).

H1228. Araştırmayı kahraman intikam için üstlenir.

Hevben ata anasının durumunu birkaç köy dolaşarak sormuş soruşturmuş ve hepsi aynı şeyleri söylemiş (bhd/a: 154).

H1270. Alt dünyada araştırma.

Töştük Celmogus'un arkasından yer altına girer ve onu aramaya başlar (krd/et-1: 135).

H1316. En güçlüyü arama.

Kükel en güçlü adamı bulmak için Çuyın Alp'ı aramaya gider (td-1/kk: 209).

Kükel en güçlü adamı bulmak için Yeş Yiğit Alp'ı aramaya gider (td-1/kk: 213).

H1336. Sihirli kazanı arama.

Yılanbek, Joyamergen'i altın kazanı aramak üzere görevlendirir (kd-2/kj: 377).

H1515. Zehirlenmiş yiyecek testi.

Yenike, Toktamış Han'a Edigey'in içeceğine bal ve bala zehir katıp sınamalarını söyler (td/ed: 55).

H1553. Sabır testleri.

Adil Janibek, Abat'ın sabır ve dayanıklılığını test etmek için bir kölesini onun evine gönderip onun karısının yatağına girmesini söyler (kd-4/ata: 849).

H1256. Eş elde etmek için diğer dünyaya seyahat.

Hevben Nerkes'i elde etmek için su altı dünyasına onunla birlikte iner (bhd/a: 140).

H1556. Sadakat testleri.

Akça kız, Garip'in Şahsenem'e olan sadakatini test etmek için onu sevdiğini söyler. Garip, ona karşılık vermeyip küsünce Akça kız onu denediğini belirtir (td-2/şg: 281).

Kurtka, Koblandı'yı imtihan etmek için düşmandan hamile kaldığını söyler. Koblandı onu sevdiğini söyleyerek onu her haliyle kabullendiğini belirtir. Kurtka o zaman karnına yerleştirdiği çuvalı çıkarıp onu sınıadığını söyler (kd/kob: 293).

Kurmanbek Kanışay'ın sadakatini test etmek için önden kan kardeşi Akhan'ı gönderip kendisinin öldüğü süsünü vermesini ister. Akhan denileni yapınca Kanışay kendini öldürmek ister. Tam o anda Kurmanbek içeri girip ölmediğini söyler (krd/k: 361).

Koşoy Taşığül'ün sadakatini sınamak için birkaç kadın görevlendirir ve kendisi hakkında düşündüklerini öğrenmeye çalışır (krd/ek: 160).

H1558. Dostluk testleri.

Yenike, Edigey'in içeceğine zehir karıştırarak onun dost mu, düşman mı olduğunu sınamalarını teklif eder. Eğer Edigey dostsa bıçağın sapıyla, düşmansa bıçağın ucuyla içeceği karıştıracaktır (td/ed: 55).

Kuzikürpes arkadaşı Aldar'ın dostluğunu test eder (bhd/kuz: 404).

H1561. Cesaret testi.

Yılanbek, damadının cesaretini test etmek için altın kazanı bulma görevini verir (kd-2/kj: 377).

Canıl kaplanı yakalamakla cesaretli olduğunu gösterir ve onu birine vermeyi kararlaştırırlar (krd/cm: 69).

Kozuke'nin annesi, onun cesaretini test etmek için kurtların önünü keseceğini, kanlı nehirlerin olduğunu ve uzun bir yol gideceğini söyler. Ama Kozuke seferinden caymaz (krd-2/koz: 161).

Derviş çocuklara oyun öğretiyim diyerek onları imtihan eder. Sadece Şora onun kaftanın altındaki sopanın üstüne atlamaya cesaret eder ve derviş ona at ile kılıcı zamanı gelince vereceğini söyleyerek gider (çb/dtv: 118).

H1562. Güç testi.

Ayubay, Anşıbay'a boşuna birbirlerini öldürmemelerini ve at üzerinde güreşerek güçlerini sınamalarını önerir (kd-4/a: 79).

Doksan dallı Nogay halkı Karadön'ün gücünü test eder (kd-4/kdö: 353).

Nerkes Hevben'e, onun atası Yayık'ı güç sınamasında yendiğini söyler (bhd/a: 172).

Köslöbay ile Kuzıykürpes güçlerini sınarlar ve Kuzıykürpes onu yener (bhd/kuz: 403).

Aydar, on üç yaşında gücünü dener ve karşılaştığı bütün akranlarını güreşte yener (krd-5/ez: 163).

Güreşte Moğolların Çokon'una karşı Türklerin Tügölbay'ı çıkar ve Tügölbay dev gibi Çokon'u yere savurup fırlatarak güreşi kazanır (krd-6/md: 131, 133).

Turan soyunu yok ederim diyen Çinli Künös'e karşı Kazakların Aydarkan'ı çıkar ve asrın Türk'ü benim deyip güçlüysen gel buraya der (krd-6/md: 135).

Tek gözlü dev, Debet'e oğullarının kızlarını yenmesi durumunda onun oğullarına kızlarını vereceğini söyler (kmd/ak: 44).

Seyflmlk, Sehipcemal'in babasının kılıçla savaşma testini geçer ve herkesi kılıç savaşında yener (td-2/sm: 321).

Han, Altayın Sayın Süme'nin gücünü test etmek için yedi akbz atı yakalamaya gönderir (td-1/ass: 179).

Padişah, Yirtöşlik'e ıngız adlı pehlivanını yenersen kızını vereceğini söyler. Tavsukkı, ıngız'ı yener (td-1/y: 159).

Kkel üç ay yattığını öğrenince ömrüm boşuna gitmiş deyip karısına dövüşmek için babasına gidip güçlü birini bulmasını, yoksa onun babasını öldüreceğini söyler (td-1/kk: 209).

Kkel yine üç ay yattığını öğrenince karısına babası uyın'a gidip güçlü pehlivan bulmasını yoksa onu öldüreceğini söylemesini ister (td-1/kk: 211).

H1563. Yetenek testi.

Kalmatay'ın akrabaları Canıl Mırza'nın ok atma hünerini görmek isterler (krd/cm: 77).

Ebley, Mesem Ağa'ya hünerlerini göstermek için at biner, ok atar, güreşir, kuray çalar ve Mesem'i konuk olmaya razı eder (bhd/ky: 236).

Yılıkbay ok atma yarışında hedefi vurarak usta bir nişancı olduğunu gösterir (bhd/kuz: 425).

Seyflmlk türkü ve şiir yarışlarında da birinci olur (td-2/sm: 321).

Alpamşa hünerinin Akbz atı olduğunu ve bu atın aynı zamanda Sandugaç'ın olduğunu, ata ikisi binip sokaktan gidince arkalarından pencerelerin kırılacağını söyler (td-1/amem/a: 239).

Zayatülek at yarıştırma, ok atma, mızrak tutma, güreş gibi hünerlerin hepsine sahiptir (td-1/t: 113).

Edige sarayda düzenlenen at yarışı ve ok atma yarışında, güreşte birinciliği kimseye vermez (bd/e: 73).

Nurettin Timur'un Ural'a saldırdığını duyunca meydana çıkıp hüner gösterir ve karşısına çıkan yiğitleri yener (bd/e: 125).

Mayanhılıv, dikiş nakıştaki hünerinden ve güzelliğinden dolayı herkes tarafından konuşulur (bhd/kuz: 398).

H1591. Atış yarışı.

Canlı Mırza havaya fırlatılan kalpaklara okuyla nişan alıp kalpak yere düşünceye kadar üst üste ıskalamadan yüz defa atıp vurur (krd/cm: 83).

Atış yarışında kimsenin vuramadığı hedefi Kocacaş vurarak, kendisi hakkında söylenen olumsuzlukları ortadan kaldırır (krd-3/kd: 63).

Altın yüzükten ok geçiren kişi Barsinhılıv'la evlenecektir (bhd/alp: 257).

H1594. Koşu yarışı.

Eğer Kel Jurin'ın atı yarışta Gülayım'ın atı Aktamker'i geçerse onunla evlenecek, şayet Gülayım kazanırsa onunla evlenmeyecek (kkd/kk: 255).

J. AKILLILAR VE APTALLAR

J10. Deneyimlerden elde edilen akıl.

Köroğlu yakalanıp mezardan çıkarıldıktan üç yıl sonra normal bir insan gibi akıllanır (kd/kboz: 700).

J80. Hikâye yoluyla öğrenilen bilgi.

Subra Yırav, hayatını hikaye ederek gördüğü kralları sayar ve tarihi anlatır (td/ed: 69).

Baştan geçeni hikaye ederek olanları anlatma (td-1/t: 109).

J100. İhtiyaç dolayısıyla öğrenilen akıl (bilgi).

Karıpbay, ağlayıp sızlayınca oğlu Kocacaş, ona ağlamayı bırakmasını, kendisini kurtarması için yapması gerekenleri anlatır (krd-3/kd: 199).

Gıysa oğlu Amet, hana kendisine kızmasını söyler ve han ona kızar. Böylece halk hanın gerçekten kızdığını zanneder. Bu hileyle Amet, babasından kaçan Birdibek'i hana geri getirir (td-2/hga: 103).

Meskey'e topu icat edenin kim olduğunu soran Kuzıykürpes'e, o, yavuz dev perilerinin çocuğunun icat ettiğini söyler (bhd/kuz: 413).

Bayış, abisi Canış'a dedesi hakkındaki anlatılanları doğrulamak için sorular sorar (krd/cb: 88).

J120. Çocuklardan öğrenilen akıl.

Kümis'in on iki yaşındaki oğlu hana yedi dil bilen birini yanına almasını söyler (kd-4/tn: 585).

J133. Hayvan, adama örnek teşkil eder.

Şora'nın kestiği kırk oğlak için keçiler sadece bir gün meleyip arar ve Şora bundan yola çıkarak ana babanın ilk günden sonra çocuğunu aramayacağı sonucunu çıkarır (kd-4/nr: 649).

J140. Eğitim yoluyla edinilen bilgi.

Kays'ın babası, o yedi yaşına girince ilim irfan sahibi olması için mektepteki hocaya onu teslim eder (td-2/lm: 203).

J154. Ölmek üzere olan babanın nasihatı.

Tazret, oğlu Cabo'ya "Karını babasının evinde üç günden fazla bırakma ve baba malını çabuk harcama." diye vasiyet eder (kmd/bk: 243).

J154.0.1. Babanın nasihati.

Narik, oğlu Şora'ya Giray Han'ın sarayının önünden geçmemesini söyler (çb/dtv: 140).

Narik, oğlu Şora'ya kendisine hakaret eden, annesini söven Aktacı Ali'den intikamını almasını söyler (nd/şb: 39).

Narik oğluna, Kazan'daki Gazi-Giray hanın kapısının karşısında durmamasını ve akşam vakti yola çıkmamasını öğüt verir (nd/şb: 45).

(T) J148. (Baba) oğluna bazı açıklamalar yapar.

Cakıp, oğlu Manas'ın kan hakkının ne olduğunu sorunca, o kan hakkının hayvanları sayıp almak olduğunu açıklar (krd-6/md: 201).

Soyunu sopunu öğrenmek isteyen Manas'a babası, Kırgız Türk'ü olduğunu ve her birinin hanlık yaptığını, ama Çin hanı Esenkan'ın onları dağıttığını anlatır (krd-6/md: 203).

Babasına danışan Çüyeldi'ye babası gelen altı adamla yağmaya çıkmasını istemediğini, kötü candan şerefın iyi olduğunu söyler (kmd/ç: 201).

Babasına danışan Aznavur'a babası gitmesini istemediğini, ama kötü candan şerefın iyi olduğunu söyleyip onun gitmesine izin verir (kmd/ia: 235).

Baktı'nın sorduğu sorulara aksakal açıklamalar yapar ve halkın geçmişi hakkında bilgi verir (krd/bb: 48).

J152. Bilgeden alınan akıl.

Toktamış Han, danışmanı Janbay Bey'den Edige'yi nasıl alt edeceğini öğrenir (kd-4/e: 149).

Kümis, hana çocuk sahibi olması için evliya türbelerinde geceleme ve Allah'a dua etmesi gerektiğini söyler (kd-4/tn: 583).

Kulınşak, akli üstün ve bilge olan Nogaylı'nın bilicisini çağırıp ona akıl danışır (kd-4/ş: 737).

Kökşe Batır, Sıpira Jırav'a danışır ve Sıpira ona Orak'tan, Mamay'dan, Telagıs'tan yardım istemesini tavsiye eder (kd-4/kök: 935).

Akjonas, veziri Aralhan'dan çocuk sahibi olması için yapması gerekenleri öğrenir (kd-4/ek: 1001).

Şülgen, veziri Kehkehe'ye danışır, Kehkehe ona Buzat'ı Hevben'e vermemesini söyler ve Mesem Han'ın kızını vermesini akıl verir (bhd/a: 143).

Zeki hekim, Eşimkul'a karısı doğuruncaya kadar yanından ayrılmamalarını söyler (krd-5/ez: 119).

Kalmuklara saldıran Manas'a Cakıp, henüz saldırmak için erken olduğunu söyler ve Kalmuklarla Çinlilerin çok kalabalık olduğunu, kendisini ve halkını sağ bırakmayacaklarını anlatır (krd-6/md: 199).

Esenkan'ın alimleri Türklerin kökünü kurutmak için onu ikna etmeye çalışırlar (krd-6/md: 269).

Nartların yaşlılarından Batirez Nart, kendilerine saldıran dev Emegenleri yok etmek için halkına yüz büyük kazana su doldurup içine zehirli bitki atmalarını ve çorba pişirmiş gibi yapmalarını söyler. Emegenler gelir ve bu kazanlardaki zehirli çorbalar için birbirini öldürürler, geriye kalanlar bu sudan içtikleri için zehirlenirler. Leşleri kokunca salgın hastalıklar başlar ve Nartlar da bu yüzden yok olurlar (kmd/s: 93).

Hösrev, veziri Kasım'ın verdiği akli uygun görüp evliya kabirlerini ziyaret eder (td-2/hh: 57).

Han, evlatlık oğlunun nasıl bulunacağını sorunca hanın bilge veziri bütün halkı çağırıp sordurmasını öğüt verir (çb/dtv: 111).

Mamay, bütün işlerini babasının dostu Asan hafıza sorarak yapar, ondan akıl alır (nd/m: 190).

Edige, yapacağı işlerde önce Habrav ozana danışır ve sonra işlerini yapar (bd/e: 51).

İsenbay ve Habrav Edige'ye İsenbayın ölü çocuğunu sazlığa götürmesini ve kendi çocuğunu İsenbay'a vermesini akıl verirler (bd/e: 81).

J155. Kadınlardan öğrenilen akıl.

Anşıbay'la evlenmek isteyen peri kızları onun ne yapması gerektiğini söylerler (kd-2/a: 31).

Mendi, kocası Narik Han'a beylerini dinleyip giderse bir daha dönemeyeceğini ve bütün halkının kendisine sahip olmaya çalışacağını söyler. Böylece Narik Han karısını dinler ve sefere çıkmaz (kd-4/nr: 621).

Ögiz Han'ın düşmanı olduğunu ve görürse onu öldüreceğini söyleyen Narik Han'a karısı, gidip Ögiz Han'a Nogaylı bir kaçak olduğunu söylemesini akıl verir (kd-4/nr: 625).

Surtayşa'nın kalesinde hapis olan Sarkoplular kalenin gizli kapısını bulması için Gülayım'ın annesini getirirler ve ona danışır (kkd/kk: 655).

Gülayım'ın annesi, ilk girişimde başarılı olamayan adamlara ikinci yol olarak kaleye nasıl girileceği yazılan bir yazıyı uçurtmayla kırk kıza ulaştırmalarını söyler (kkd/kk: 667).

Kocacaş, kadın da olsa karısı Zulayka'nın akıllı olduğunu bilir ve rüyasını ona anlatıp ondan akıl ister (krd-3/kd: 71).

Zulayka oğlu onu dinlemeyince gideceği yeri ona söyleyerek akıl verir (krd-3/kd: 263).

Nerkes Hevben'e, Buzat'ı görünce ne yapması gerektiğini ona söyler (bhd/a: 144).

Eşimkul, Zuura'ya birlikte gidip kardeşinin bir çocuğunu evlatlık olarak istemenin doğru olup olmayacağını sorar ve akıl danışır (krd-5/ez: 27).

Zuura, Eşimkul'a kardeşinin çocuğunu kendilerine vereceğini sanmadığını, ama yine de şansını denemesini akıl verir (krd-5/ez: 29).

Akbalta'nın karısı Sulayka, ona atına binip Cakıp'ı bulmasını ve müjdeyi vererek atları almasını tembih eder (krd-6/md: 107).

Nartlar akıl danışmak için Satanay'ı çağırırlar. Satanay, onlara Debet'ten yılan zehiriyle sertleştirilmiş hedeften şaşmayan ok ile uzayıp kesen kılıç yapmasını istemelerini söyler (kmd/f: 67).

Bayansılı, Kuzı'ya babasının verdiği içkiyi içmemesini yoksa sarhoş olacağını ve öldürüleceğini söyler (td-2/kkb: 41).

Susılı, Tülek'e babasının yanına gitmemesini yoksa canlı ürtekisini alıkoyacağını söyler (td-1/t: 47).

Yirtöşlik'in karısı, ona atının işe yarayamayacağını ve göğsünün altında elmas kılıcı olan kendi atı Çalkoyrık'ı almasını söyler (td-1/y: 145).

Kurkta Koblandı'ya sözünü dinleyip gök alaca kısırağı almasını ve pişman olmayacağını söyler (kd/kob: 185).

Narik, karısıyla vedalaşmaya gelince karısı ona gece yarısı gelip evi kontrol etmesini söyler (çb/dtv: 111).

Akbilek, Bozoğlan'a Köroğlu'nu etrafa elma dağıtarak yakalayabileceğini söyler (kd/krs: 380).

Mengli Sılu, Narik'e hanın niyetinin kötü olduğunu ve verdiği göreve gitmemesini söyler. Narik ona inanmayınca karısı gece yarısı eve dönüp gelmesini akıl verir (çb/bhv: 157).

Kocakarı Mastan, hana torbayı doldurmanın yolunu bildiğini söyler ve torbaya bir avuç toprak koyarak torbayı doldurur (krd-2/mz: 203).

Padişah, annesine kızını istemeye gelen Aşık Garip'in annesine ne yapması gerektiğini danışır (ktttd/ag: 90).

J571. Acele hükümden kaçınma.

Kubükul, rüyasını babasına anlatınca babası acele etmemesini ve böyle bir kızın gerçekten var olup olmadığını halkından sormasını beklemesini söyler. Bu sözler onun hoşuna gider ve o babasını dinler (kd-2/k: 73).

Zulayka, Kocacaş'a ant içse dahi geyiğin peşinden gitmemesini, giderse dönmeyeceğini ve acele karar vermemesini söyler (krd-3/kd: 135).

J622. Düşmanların doğmasını önlemek.

Toktamış Han, Kuttukıya'nın doğacak çocuğunu öldürmek için evinin önüne iki bekçi koyar (kd-4/e: 137).

J624. Ortak düşmana karşı birleşme.

Toktamış Han, Edigey hariç bütün adamlarını toplar ve onu öldürmek istediğini söyler, bunu nasıl yapabileceğini onlara danışır (kd-4/e: 147).

J1020. Birlik olmanın gücü.

Çinliler Manas'ın doğum ziyafetinde problem çıkarınca Turan soylu olan Türkler, Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler, Kıpçaklar, Tatarlar vd. boylar ayaklanarak onları sustururlar (krd-6/md: 135).

J1110. Zeki insanlar.

Nartların ak sakallıları toplanarak Emegenleri yok etmek için gençlerini Debet'in yanına gönderirler ve ondan kılıç yapmalarını isterler (kmd/d: 27).

Alavgan'ın süt annesi Satanay Biyçe, onun dev karısına eskiden kadınların dama çıkıp bacanın içine çocuklarını doğurduğunu söyler. Dev karısı böyle yapınca

Satanay, çocuğun yerine bir köpek koyar ve çocuğu alıp dağlara götürüp büyütür. Bu çocuğun adını Karaşavay olarak koyar (kmd/ak: 45).

Mişek Alıp'ın karşılaştığı yiğit ona aradığı balığın kuyruğuna bir çivi çakıldığını, o çiviye çıkarmasını ve böylece ondan iyilik bulacağını öğüt verir (td-1/ma: 187).

Korun Han Karçıga'ya Kızcibek'in niye hala kendisine gelmediğini sorunca Karçıga ona Cibek'e kendisinin at verdiğini ve akrabalarının haberinin olmadığını söyleyerek susturur (krd/kc: 159).

J1111. Zeki kız.

Kaztuvgan'ın on beş yaşında zeki ve olgun olan bir kızı vardır (kd-4/kaz: 877).

Karabek babasına Kosay'a gidip "Kara yayığım kurudu, sarı çamçağım kurudu, aldığın yarin Karabek, o da susadı kurudu." demesini söyler ve böylece kısraklarını alacaktır (kd-4/kos: 969).

Altınay, Kulumsay'ın attığı iftirayı abisi söylemese de anlar ve abisine bu işi, aşkını reddettiği Nadir Şah tarafından planlandığını anlatır (kkd/kk: 303).

J1113. Zeki çocuk.

Sosurka beş başlı bir Emegen devini aklıyla yener (kmd/s: 73).

Küçük yaştaki Tahir ile Zühre o kadar akıllıdırlar ki, mollalar bile onlar karşısında acze düşerler (td-2/tz: 111).

Gölümsülü, ablası Arzımbike'ye gelenler arasında Kamber'in de olduğunu söyleyen çocuğun zeki olduğunu söyler (td-1/k: 317).

J1115.2. Zeki hekim.

Zeki hekimin daha önce başkasına faydası olduğu gibi Eşimkul ile Zuura'ya da faydası dokunur (krd-5/ez: 115).

J1122. Zeki daha genç nesil.

Ural Batır ipe bağladığı taş sayesinde devin dokuz çocuğunu öldürmeyi başarır (bhd/ub: 76).

J1190. Mahkamedeki zekilik-çeşitli.

Edige gelen kadınların davasını zeki cevaplarla çözer (bd/e: 71).

J1290. Soru ya da öneriyi basipleştirip çürütme.

Edigey'in piri Pir Alaeddin ona gelip Toktamış Hanı affetmesini ve savaştan vazgeçmesini isteyince, Edigey ona babasının başı kesilince, kendisi ve oğlu kovulunca nerde olduğunu sorarak dileğini yerine getiremeyeceğini söyler (td/ed: 116).

J1500. Zekice pratik cevap.

Kazı, abisine ve annesine verdiği zekice cevapla kendisinin sefere gitmesine onları razı eder (kd-4/kar: 337).

Toktamış Han, Edigey'e Urman Bey'in başını kestirmesinin sebebini sorunca, o Toktamış Han'a onun hırsızlıkla ilgili hükmünü yerine getirdiğini söyleyip kurtulur (td/ed: 49).

Canıl, Kalmatay'a çocuğunu vicdan konusu yaptığını, ve çocuğu alıp gitmesini söyler (krd/cm: 95).

Narik'in hanın oğlunu öldürdüğünü anlayan vezir, ona direk hanın oğlunu ne yaptığını sorar. Narik korkmadan onu öldürdüğünü söyler (çb/dtv: 111).

Hıvhlıv, babasının sorusuna "Yeryüzüne çıkıp insan kokusu getirirsin, benden insan sorarsın." diye cevap verir (bhd/zh: 447).

J2401. Ölümçül taklit.

Ural Batır ipe bağladığı taş sayesinde devin dokuz çocuğunu öldürmeyi başarır (bhd/ub: 76).

Aruuke, yanında yatmayan Aydar'a sitem edince o, halkının ona düşman olduğunu ve yatarsa gelip öldürerek öcünü alacaklarını söyler (krd-5/ez: 623).

Manas'a Müslüman olmasını nasihat eden kırklara Manas, hangisinin gök kurt olduğunu ve gök kurda dönüşürlerse onların nasihatını dinleyeceğini söyler (krd-6/md: 167).

J2450. Hakiki aptal.

Dev, gözüne düşen Sosurka'yı ve atını yakalar, ona Sosurka'nın oyunlarını bilip bilmediğini sorar. Kendini tanıtmayan Sosurka bu oyunları bildiğini ve ilkinin kendisinin kayaları fırlattığını, Sosurka'nın başıyla vurup geri fırlattığını söyler. İkincisi altmış pulluk demirini kızdırıp yutar ve arkasından çıkarıyor. Üçüncü oyun ise kış soğuğunda kamışlı göle girip beş gün içinde kalır ve sadece başı dışarıda olur. Dev bunların hepsini dener ve üçüncüsünü başarasmaz, gölde donup kalır. Sosurka orada kendini tanıtır ve devin başını keser (kmd/s: 75-83).

K. ALDATMALAR

K170. Sahte basit pazarlıkla aldatma.

Gülayım, Sayeke'ye Jurın'ı ortadan kaldırırsa onunla evleneceğini söyler (kkd/kk: 271).

K251. Hileli zararlı iddialar.

Güzel kadın, Ural ve Şülgen'e kanı içerlerse aslan gibi kuvvetli olacaklarını söyler (bhd/ub: 73).

K311. Kılık değiştiren hırsız.

Orak Batır, küçük bir çocuk kılığına girerek Kulamergen'in silahlarını çalar (kd-2/kj: 351).

K353. Sihirbaz gibi davranarak hırsızlık yapma.

Bahşılar, efsuncu gibi görünerek Erke yengenin de yardımıyla Boz Küheylan'ı kaçırlar (krd/cm: 162,163).

K365. İttifakla hırsızlık.

Maktımhılıv ve yengesi ortak kararlar Ebley'in atını çalmaya karar verirler. Böylece, Ebley gelecek ve Maktımhılıv onu bir kez daha görecektir (bhd/ky: 228).

K522. Hileyle ölümden kaçma.

Yaralı Sur Eçki, Kocacaş'tan kendisini öldürmemesini ve gelecek yaza kadar beklemesini ister; o zaman kendisi onun obasına gelip başına felaket getireceğini söyler. Kocacaş da onu öldürmez ve gelecek yaz onu yakalayacağına ant içer (krd-3/kd: 148).

K620. Bekçiyi kandırarak kaçma.

Kuttıkıya'nın evinin yanındaki komşusu, onun hanımının doğurduğu çocuğu Jilkıbay'ın evine gönderir ve köpeğinin doğurduğu bir eniği de onun hanımının ayakları dibine bırakır. Böylece bekçiler kandırılarak Kuttıkıya'nın doğan oğlunun öldürülmesi engellenir ve Toktamış Han, onun karısının enik doğurduğuna inandırılır (kd-4/e: 137).

K700. Aldatma yoluyla yakalama.

Kalmatay, oğlunu kucağına almak suretiyle Canıl'ı kandırıp yakalamak ister (krd/cm: 93).

Ak Köbök'ün şiriyle buz tutan denizin içinde sıkışan Samır Kazan, Ak Köbök'e hilekar olduğunu söyler (td-1/ak: 289).

K750. Tuzakla yakalama.

Kin Canbay, Toktamış Han'ın oğlu Kadirbirdi ile bir olup Noradın'a tuzak kurar. Kin Canbay Çirüli göle Noradın'ı getirir. Orada Kadirbirdi'nin adamları onu yakalar (td/ed: 168).

K1700. Yalan yoluyla aldatma.

Casu, Joyamergen'e "Yiğitsen oku iki kez daha vur." deyip onu kandırmak ister, çünkü iki kez vurunca canlanacaktır (kd-2/kj: 365).

Kel Jurın, Arslan'a rüyasında gördüğü Gülayım'ın kendi karısı olduğunu, ama isterse ona vereceğini söyler ve rüyasına girenin şeytanın kızı olduğunu söyler; böylece Arslan'ı aldatır (kkd/kk: 147).

Gülayım, yalandan Sayeke'ye onu sevdiğini ve hep düşündüğünü, rüyalarında onunla birlikte olduğunu ona söyleyerek kandırır (kkd/kk: 271).

Kulumsay, Arslan'a kız kardeşinin Nadirşah'la birlik olduğunu, sihirli gevherini götürüp ona verdiğini söyleyerek yalanlar uydurur (kkd/kk: 355).

Kutlukaya, Toktamış Han'ın ısrarcı sorularına rağmen ona yalan söyler ve laçının yavrularının elindeki kuşlar olduğunu söyler (td/ed: 37).

Kin Canbay, Haneke'nin karnına yastık bağlayarak şişkin durmasını sağlar ve Noradın'a babasının Haneke'yi hamile bıraktığını söyleyip onu kışkırtır (td/ed: 150).

Canıl, Erdene Bey'e yalandan sevdiğini söyleyerek ve toyu idare ederek onu aldatmaktadır (krd/cm: 55).

Kozuke annesine yalandan canının buğday istediğini söyleyerek buğday kavurtur ve annesi avuçlayınca annesinin ellerini sıkıp ondan gizlediği sırrı açıklamasını ister (krd-2/koz: 147).

Mastan, Çançarkan'a karısının iki köpek doğurduğunu yalandan söyleyerek onu aldatır (krd-2/mz: 209).

Mesem Han yalan söyleyerek Sura Batır'ın karısını çağırır ve ona yemin ettirir, sonra da kadını öldürür (bhd/a: 154).

Yemile Karağölömbet'e yalandan hamile olmadığını söyleyerek ölümden kurtulur (bhd/küs: 308).

Gölgeyşe, Karağölömbet'e yalandan hamile olmadığını söyler ve işkenceden kurtulur (bhd/bk: 322).

Kuzıykürpes niçin geldiğini soran Mayanhılıv'ın kardeşi Barlıbay'a yalan söyler ve kimliğini gizler (bhd/kuz: 423).

Cakıp'ın etrafını saran on bir kişiye Cakıp, kendini Berdike diye tanıtarak onlardan kurtulur (krd-6/md: 411).

Kaziy, Cüze'ye dost olalım diyerek ona yalan söyler ve onu ilk fırsatta öldürür (kmd/cans: 433, 435).

Bekbolat, Omar'ı ava davet ederek kandırır ve onu sarp kayalıklara götürüp öldürür (kmd/bek: 463).

Kuzı Körpe annesine yalandan canının buğday istediğini söyleyerek buğday kavurtur ve annesi avuçlayınca annesinin ellerini sıkıp ondan gizlediği sırrı açıklamasını ister (td-2/kkb: 33).

Susulu, Tülek'e arkasından ona doğru gelen beş atının olduğunu söyler ve Tülek arkasına dönüp bakınca kız denize dalar (td-1/t: 37).

Kocakarı, Taşbeylegiç'e su diye şarap verir, o içince sarhoş olup yığılarak uyur (td-1/y: 159).

Yusuf'un ağabeyleri onun gömleğine bir karganın kanını sürüp babalarına onu bir kurdun yediği yalanını uydururlar (td-2/yk: 83).

K1810. Tebdil-i kıyafetle aldatma.

Parpariya, kılık değiştirerek Kalmukların arasına girer ve onların sırlarını öğrenir (kd-4/p: 99).

Narik Han, Kalmuk hanı Ögiz'e kendisini yaşlı bir kaçak olarak tanıtır (kd-4/nr: 625).

Babasının savaş elbiselerini giyen Kaztuvgan'ın kızı, düşmanın gözcüsüyle karşılaşınca ona Kaztuvgan olduğunu söyler (kd-4/kaz: 899).

Baglan Taz, bir keloğlan kılığına girerek Kenes'i kandırır (kd-4/ek: 1031).

Kel Jurın, yalandan büründüğü kıyafetle Allayar'a Allah'ın onu gönderdiğini ve yüz koyununu sadaka olarak vermesini söylediğini bildirir (kkd/kk: 131).

Kel Jurın, Gülayım'a kendini rüyada gördüğü sevgilisi Arslan olarak tanıtır (kkd/kk: 99).

K1812. Tebdil-i kıyafet.

Hevben kendini bir yolcu olarak tanıtır (bhd/a: 152).

Kozı, Karabay'ın çobanını gönderip kendisi Kel Çoban kılığına girerek Karabay'ın koyunlarını güder (kd/kkbs: 63).

Köroğlu Rayhan'ın memleketinde çoban kıyafeti giyip dilenci şeklinde dolaşır (kd/krs: 402).

Köroğlu, ihtiyar çobanın elini ayağını bağlayıp onun kıyafetlerini giyerek Gavazhan'a gider (kd/kkks: 519).

Köroğlu kendini Bezegen'e Köroğlu'nun kulu Kaşamşam olarak tanıtır (kd/kib: 607).

Sapabey, Bezergen'in en küçük kardeşi Kaldarhan'a kendini Köroğlu olarak tanıtır (kd/kib: 615).

Aşık Garip annesinden ve kız kardeşinden kendisinin kim olduğunu saklar (ktttd/ag: 94).

K1816. Hizmetçi gibi kılık değiştirme.

Alpamışa oğlunun kırk yamalı eski elbisesini giyer, kendi elbisesini ona verir, hizmetçi çoban kıyafetinde yaylaya gider (bhd/alp: 258).

K1816.6. Çoban olarak kılık değiştirmek.

Kozuke Kel Çoban gibi kılık değiştirir (krd-2/koz: 171).

Kuzı, hanın çobanına koyunun kime ait olduğunu sorar, o da Bayansılı'nunki olduğunu söyler. Kuzı onun kafasını keser ve onun kılığına girip koyunları gütmeye başlar (td-2/kkb: 39).

K1817. Avare gibi kılık değiştirme.

Kubukul, dilenci gibi giyinerek Adilbay'ın karşısına çıkar (kd-2/k: 115).

Tahir, ablasından yaşlı bir adam kıyafeti isteyerek Zühre'nin düğününe gitmek ister (td-2/tz: 161).

K1817.1. Dilenci gibi kılık değiştirme.

Veli Han hanlığını, saltanatını terk ederek dilenci gibi giyinir ve dünyayı dolaşır (kd-2/k: 43).

Jubaniş dilenci gibi kılık değiştirerek düşmanın arasına girer (kd-4/j: 393).

Tama kendini bir dilenci olarak tanıtır düşmanın gücünü öğrenmeye çalışır (kd-4/tm: 543).

Karabek dilenci kılığında gelip çobana selam verir (kd-2/kb: 463).

Tana dilenci kılığına girerek düşmanın durumunu öğrenmek ister (kd-4/tn: 595).

Kurtka'nın casusu Biybiycan, dilenci gibi kıyafet giyer ve Akşahan'ın yapacağı kötülükleri öğrenerek onu Kurtka'ya bildirir (kd-4/kob: 771).

Alpamşa dilenci kılığında karısı Sandugaç'ın düğününe katılır (td-1/amem/a: 235).

K1817.1.1. Fakir gibi kılık değiştirme.

Altayın Sayın Süme atının söylediği şekilde bir fakir gibi kılık değiştirir (td-1/ass: 177).

K1817.4. Tüccar olarak kılık değiştirme.

Er Eşim kalenin kapısına gelip kendini bir tüccar olarak tanıtır ve içeri girer (krd-2/ee: 127).

K1827. Kutsal adam gibi kılık değiştirme.

Kel Jurın peygamber kılığına bürünerek Allayar'ın evine doğru yola çıkar (kkd/kk: 125).

Erke'nin adamları molla gibi kılık değiştirerek Şırdakbek'i ve halkını kandırır (krd/cm: 163).

Töştük karısı Kence tanımasın diye sarıklı molla kılığına girmiştir (krd/et-1: 162).

K1827.1. Aziz gibi kılık değiştirme.

Kel Jurın, Allayar'ın göğsünün üstüne oturarak ona piri hesaba katmadığını söyler (kkd/kk: 129).

Mastan, mağaraya gelip Munluk'a kendisinin Kayberen olduğunu söyleyerek onu kandırır (krd-2/mz: 215).

K1836. Kadın elbisesini giyen tebdil-i kıyafetli adam.

Künikey'i cadıdan kaçırmak için Jelayak, Künikey şeklinde giydirilir (kd-2/d: 305).

Tahir'in ablası ona kadın kıyafeti verir ve Tahir bu kıyafetle Zühre'nin düğününe gider (td-2/tz: 161).

K1837. Kadın, erkek kıyafetlerini giyerek kılık değiştirir.

Zulayka, saçlarını toplayıp erkek kıyafetlerini giyerek kocası Kocacaş'ı aramaya çıkar ve herkesten bunu saklar. Bu durumu sadece Karıpbay bilir (krd-3/kd: 163).

Akça kız, Şahsenem'in buyruğu üzerine erkek kıyafetlerini giyerek gidip Garip'i bulur (td-2/şg: 279).

K1860. Ölü (bayılma) numarasıyla aldatma.

Kurkta, Gezer adasına varınca bayılma numarası yapar (kd-2/kj: 333).

K1930. Hain sahtekarlar.

Kocacaş, Zulayka'dan ayrılıp keçinin peşine tekrar düşer. Keçi, onu yalnız bir dağın tepesine çeker ve oradan iner; ama Kocacaş oradan inemez (krd-3/kd: 206).

Han, Büz Yiğit'e kızını vereceğini kızına söyleterek getirtir ve onu sarhoş edip öldürmek ister (td-2/by: 363).

Cameke ile Bay Kongur, Sarinci ve amcası Bököy'ün arası iyi olduğu için onların aralarını bozmaya çalışırlar (krd/sb: 301).

Mamay'ın karısı, Koplandı onu sevemeyeceğini ve Mamay'a ihanet edemeyeceğini söyleyince ona iftira eder (ktttd/kb: 120).

K1961. Sahtekar din adamı.

Eşimkul ile Zuura, bir tekkeye varırlar ve oranın şeyhinden çocukları olması için dua etmelerini isterler. Kendileri de onun hizmetinde çalışmayı kabul ederler. Fakat şeyh onları hizmetçi edip kullanır. Aslında kendisi de yalancının biridir (krd-5/ez: 71).

Eşimkul ile karısının gittikleri şeyh onlara bedava çocuğun verilmeyeceğini ve yedi ekmekten yolluk olmayacağını, yolluk yapsalar derman bulacaklarını söyleyerek yani onlardan bir şeyler alarak onları kandırır (krd-5/ez: 83).

Eşimkul ile Zuura'nın gittikleri ikinci şeyh de onları kandırıp hizmetçi gibi kullanır, ama onlar çocuk sahibi olamazlar. Bu şeyh de diğeri gibi onlardam mal mülk ister (krd-5/ez: 99).

Büz Yiğit'e yardım eden alim, Zeytün'ün verdiği altınları alır ve dostlarına ihanet edip onları zehirler (td-2/by: 389).

K2000. İkiyüzlüler.

Karabek'in ablası, onu kandırarak düşmanın peşinden gider ve kardeşinin elini bağlayarak getirip Karaman'a teslim edeceğini söyler (kd-2/kb: 447).

Timur, Edigey gidince Toktamış Han'a saldırıp sarayını ele geçirmeyi ve oranında hanı olmayı planlayarak Edigey'den habersiz iş yapar (td/ed: 119).

Köçörbay, abisine karısının kabul etmesi durumunda bir çocuğunu vereceğini söyler. Oysa önceden karısını çocuğu vermemek üzere tembihlemiştir. O, abisine eğer karıları çocuklarından birini vermezlerse taylı kısarak verebileceğini ve malın da insan için kuvvet olduğunu belirtir (krd-5/ez: 51).

Konurbay Manas'a gelip teslim olduğunu söyler ve gizlice baltasını ejderin zehirine batırarak ilk fırsatta Manas'ı arkadan vurup öldürür (krd/sem-1: 69).

K2110. İftiralar.

Kulumsay, Arslan'a halkının onun hakkında dedikodular yaptığını ve kız kardeşiyle birlikte yattığı şeklinde konuştuklarını söyler. Oysa bu yalanı kendisi uydurur ve hem Arslan'a hem de onun halkına iftira atmış olur (kkd/kk: 295).

K2210. Hain akrabalar.

Orak'ın yengesi onu bir adamına haince öldürtür (kd-4/kar: 293).

Bayansılı'nun yengesi onun kuşunu yakalayıp bir tarafını pişirir ve Kuzı'nın saklandığı yeri kuştan öğrenerek hana söyler (td-2/kkb: 45).

Anşıbay'ın akrabaları, onu kıskanıp onun peri karılarına aşık olurlar ve Anşıbay'ı öldürme planları yaparlar (kd-2/a: 37).

Altayın Sayın Süme'nin babası ve annesi onu öldürmeyi planlarlar (td-1/ass: 175).

Manas'ın amcası Kös Kaman ve çocukları onu zehirleyerek öldürmek ister (krd/md-1: 777).

Kökçö Kös, önce Manas'ı zehirler sonra Akkelte ile onu vurur (krd/md-1: 812).

K2211. Hain erkek kardeş.

Zayatülek'in abileri onun atının ayaklarına çivi çakıp onu rezil etmek isterler (bhd/zh: 444).

Hemra, abilerini kurtardığı halde, onlar ona hainlik edip elini kolunu bağlarlar. Bülbülköye onlara Hemra'nın gözünü oymasını söyler ve onlar da oyar. Kuş onun gözlerini saklar ve sonra kendisini Hemra'nın bulduğuna delil olarak padişaha verir (td-2/hh: 73).

Kadış Mergen'in abileri onu öldürmek isterler ve pusu kurarlar (td-1/km: 263).

Zayatülek'in ağabeyleri onu dışlayıp ona bir baykuş verirler ve kendilerine kartal, şahin alırlar (td-1/t: 113).

Zayatülek'in ağabeyleri onu öldürmeyi planlarlar (td-1/t: 115).

K2211.0.1. Hain büyük erkek kardeşler.

Dotan, ağabeylerini kurtardığı halde, onlar Dotan'la gitmeyi reddederler (kd-2/d: 233).

Yusuf'un ağabeyleri onu kıskandıkları için döverler ve bir kuyuya atıp yalnız bırakırlar (td-2/yk: 83).

Sımayıl diğer kardeşleri arasına fitne sokarak bozgunculuk yapar (nd/m: 195).

Mendirman'ın kardeşleri onu öldürüp karısını almak isterler (krd/m: 14).

Hemra ve ağabeylerinin geldiği üç yol ayrımının ikisinde gidilirse dönüleceği, diğerinde gidilirse dönülemeyeceği yazılıdır ve Hemra üçüncü yola gönderilir (td-2/hh: 65).

K2212. Hain kız kardeş.

Karabek'in kız kardeşi onun elini bağlayarak düşmana haber verir (kd-2/kb: 455).

K2213. Hain eş.

Künayım, kocasının sırlarını Kurtka'ya açıklarak ona hainlik eder (kd-2/kj: 337).

Künayım, Kulamerген'in atını uzağa bağlayarak düşmanın onu yakalamasını sağlar (kd-2/kj: 337).

Şırdakbek'in eşi Erke yenge onu büyülemek isteyip molladan yardım alır (krd/cm: 157).

Er Eşim'in üçüncü karısı ona ihanet ederek Han Tursun'la evlenir (krd-2/ee: 121).

Çançarkan'ın altmış karısı Kañçayım'ı rezil etmek için Mastan'la anlaşır ve kadının köpek doğurduğuna inandırılır. Böylece hana ihanet ederler (krd-2/mz: 205).

Şırdakbek'in karısı ona ihanet ederek Çağayhan'a aşık olur ve Şırdakbek'in şehre gizli akan suyunu kurutursa onu yeneceğini söyler (krd-2/şb: 297).

Inyı yalan söyleyerek Muradım'a babası Edige'nin kendisine saldırdığını ve ondan hamile kaldığını söyler (bd/e: 138).

Koşoy'un beşinci karısı Zayna Tatuha'ya kanıp Koşoy'a ihanet eder (krd/ek: 241).

Kanış, kocası Mendirman'ı onun sevgisine rağmen tekrar ona ihanet eder ve onu kralla aldatır (krd/m: 37).

Kanışay kocası Mendirman'ın bir kaçak olduğunu, onu ağabeylerinden kendisinin kaçırdığını söyleyerek yalan konuşur ve Mendirman'ı kötüler (krd/m: 44).

K2214. Hain çocuklar.

Kulamerrgen'in kızı Şaripa, babasının ellerini çözmez ve ona babası olmadığını söyler (kd-2/kj: 341).

Kudaynazar yedi oğlu olunca babası Ermankan'a karşı isyan edip onun malına mülküne göz koymaya başlar (krd/eta: 1).

K2218.2. Hain kaynata.

Akbilek'in babası, Kubikul silahını bırakıp onun huzuruna gelince Kubikul'u öldürmeye niyetlenir, ama oğlu babasının elini tutar ve öldürmesini engeller (kd-2/k: 197).

Künikey'in babası, Dotan'a verdiği vaadinden döner (kd-2/d: 287).

Seyfülmülk'ün kaynatası kızını ona verir, ama gizliden adam tutarak onu öldürtür. Şehpce mal de intihar eder (td-2/sm: 323).

Sahbyamal'in babası han Bozyiğit'i kızını vereceğim deyip getirtir ve sarhoş edip öldürmek ister (nd-1/by: 68).

K2221. Hain rakip aşık.

Söçük adlı prenses de Garip'e aşık olur ve bunu öğrenen Şahsenem ona bir odun fırlatır, onun ayağı kırılır. Bunun üzerine o, Garip'in geldiğini padişaha haber verir (td-2/şg: 275).

Hanın oğlu, Narik'in karısına göz koyar (çb/dtv: 109).

Gürgök beyin karısı Kanşavbiy'e zehirli boza vererek bıyıklarını döktürür (kmd/kg: 177).

Kan Çora, Semetey Çaçıkey'i kendisine değil Kül Çora'ya verdiği için Er Kıyas'ın tarafına geçip Semetey'e ihanet eder (krd/md-1: 887).

K2222. Hain cariyeye.

Hanın cariyesi kızın evinde Büz Yiğit'in olduğunu haber verir ve han onun yakalanmasını emreder (td-2/by: 355).

K2242. Hain kahya.

Mesajın yazılı olduğu kazın kanadı Koltana'nın kara çadırının önüne düşer ve o Alpamışa'nın esir olduğunu öğrenir, fakat kimseye söylemez (bhd/alp: 255).

Zindandan kurtulan Alpamışa yurduna dönünce eski çobanına rastlar ve ona sürünün kime ait olduğunu sorar. Çoban eskiden Alpamışa'nın, şimdi Koltaba'nın olduğunu söyler. Alpamışa ona kimin daha iyi olduğunu sorunca, Koltaba onu baş yilkıcı yaptığı için Koltaba'nın daha iyi olduğunu söyler (bhd/alp: 257).

Toktamış'ın kuşçubaşı Kutlukaya, onun av kuşunun yumurtalarını ondan habersiz Timur'a vererek hana ihanet eder (td/ed: 38).

K2247. Hain lord.

Karağölömbet, Babsak'ın aslanı öldürmesini içine sindiremez ve onu öldürür (bhd/küs: 305).

Hanın oğlu, Narik'in karısını almak için onu öldürmeyi düşünür (td-1/çb: 353).

Hanın oğlu, Narik'in karısına göz koyar (çb/dtv: 109).

Aktaşlı Ali Bey on adam seçip Şora'nın arkasından gönderir ve onlara Şora'yı dövmelerini söyler (çb/dtv: 122).

Hanın yanındaki beyler Narik onun elini öpmeyi diye Narik'i kötülerler (çb/bhv: 156).

Selehi, Edige ile hanın kızını ayırmak için hanın karısına Hazar hanının oğlunun kızını istediğini söyler (bd/e: 73).

Selehi, Toktamış'a da yalan söyleyip onun kaçmasını sağlar ve onun kızını almaya çalışır (bd/e: 130).

K2248. Hain vezir.

Şıntemir Han'ın veziri Orman, hanın Künikey'i Dotan'a vermesine engel olmak için ona kızını bir yolcuya vermemesini söyleyerek caydırır (kd-2/d: 289).

K2250. Hain hizmetçiler ve işçiler.

Kobilandı'nın kırk arkadaşı ağız birliği edip onu kışkırtmaya çalışırlar (kd-4/kob: 773).

Beyimbet, Sayımbet, Erimbet ve Şerimbet Surtayşa'ya karşı savaşmayıp ona boyun eğler ve Sarkop halkına hainlik ederler (kkd/kk: 497).

Bozmunay'ın doksan adamı içki içip sarhoş olurlar ve ona hainlik edip düşman kesilirler (kd/ers: 71).

Kan Çora, Semetey Çaçıkey'i kendisine değil Kül Çora'ya verdiği için Er Kıyas'ın tarafına geçip Semetey'e ihanet eder (krd/md-1: 887).

Gülşara'yı korurum diyen kocakarı, kumaların altın vermesi üzerine padişaha ihanet eder ve Gülşara'nın doğurduğu kızla oğlanı alıp suya fırlatır (kkd-1/ş: 102).

K2251. Hain köle.

Kadirhan'ın kölesi Kalkan, oğlu Karabek memleketten gidince Kadirhan'ı çoban yapıp kızlarıyla evlenmek istemiştir (kd-2/kb: 467).

Kurtka'nın köleleri onu Kobılandı'ya kötüleyerek öldürtmek isterler (kd-4/kob: 765).

Padişahın Arap kölesi, Tahir ve Zühre'yi birlikte görüp padişahın hanımına koşar ve onların birbirine olan aşkını anlatır (td-2/tz: 121).

K2296. Hain yoldaş.

Altmış yiğit Tülek'in atının ayağına çivi çakarlar (td-1/t: 31).

K2297. Hain arkadaş.

Kobılandı'nın kırk arkadaşından biri ona ihanet eder ve Akşahan'a onun olağanüstü bir ata sahip olduğunu söyler (kd-4/kob: 771).

Canıl'ın yanındaki molla arkadaşları onu dinlemeyerek ihanet ederler (krd/cm: 29).

Han Tursun, Er Eşim'e ihanet edip halkını köle, karısını cariye eder (krd-2/ee: 117).

Alpamşa'nın yüz ruble verdiği arkadaşı ona yemek götürmez (td-1/amem/a: 227).

Semetey'in çorolarından biri olan Kançoro, Semetey'e ihanet edip onun halkına saldırır (krd/s: 49).

K2298. Hain danışman.

Narık Han'ın beyleri, onun karısı genç ve güzel diye Narık Han'ı öldürme planları yaparlar (kd-4/nr: 619).

K2299.2. Hain insanlar (kabile).

Veli Han halkından horluk ve hainlik görür (kd-2/k:41).

Karaman ve onun boyu Kıyatlar Kobılandı'nın kazandığı ganimetleri kendilerine alıp giderler (kd/kob: 265).

Bekecan ve altmış beş kişi Kızcibek'i sevdiği halde alamamışlar, bu yüzden Tölögön'ü öldürmeye niyetlenirler (krd/kc: 168).

Köprünün altından kel biri çıkar ve zehirli okuyla Kuzı'yı dizinden vurur (td-2/kkb: 43).

K2310. Kaçamak yoluyla aldatma.

Kubıkul'un babası, oğlunun memleketten ayrılmaması için atların bulunduğu yeri söyler, ancak o atlar içinde tulpar at yoktur ve Kubıkul, babasına kendisini kandırdığını ifade eder (kd-2/k: 81).

Cadı, Dotan'a kendisini öldürmemesini söyleyip onu ağzına alır ve ana oğul olduklarını ifade eder. Dotan silahını indirince cadı, verdiği görevi mutlaka yapmasını, yoksa onu yutacağını söyler (kd-2/d: 233).

L. TALİHİN TERS DÖNMESİ

L13. Merhametli en genç oğul.

Karabek, Karaman'ı tutsak ettiği halde öldürmez (kd-2/kb: 459).

Edigey, yetimlere yar olur ve onlara yardım eder (td/ed: 47).

(T) L13.2. En genç eşin oğlu kahramandır.

Dotan, Kubakan'ın en küçük hanımının çocuğudur (kd-2/d: 227).

Mendirman yurdundan ayrıldıktan sonra gittiği memlekette kral olur (krd/m: 66).

L54. Merhametli genç kız.

Gülayım, babasının mezarın başında yaşadıklarını duyunca babasını kırmaz ve Jurın'la evlenmeyi kabul eder (kkd/kk: 187).

L102. Talihsiz kahraman kadın.

Canlı Mırza, Akkoçkor'un ardından gelip kendini bağışlaması için yalvarır (krd/cm: 60).

L111.1. Sürgünden dönüşler ve başarılar.

Anşıbay, uzun bir süre sonra memleketine döner ve halkının arasına girip onların lideri olur (kd-2/a: 41).

Amcası Bököy tarafından Kalmuklara tutuklattırılan Sarinci Kalmuk Güldür'ün, babasının dostu olması sebebiyle kurtulur ve memleketine gelip amcasını öldürerek han olur (krd/sb: 428).

Padişah, Tahir'i Merdim şehrine sürgün eder (kttt/tiz: 108).

L111.1.1. Kovulmuş genç güçlü kral olur.

Karadön, Doksan Nogaylı hanı tarafından han ilan edilir (kd-4/kdö: 353).

Mendirman yurdundan ayrıldıktan sonra gittiği memlekette kral olur (krd/m: 66).

L111.3. Dul kadının oğlu olarak kahraman.

Karasay ve Kazı dul kalan Şolak'ın oğullarıdır ve kahramandırlar (kd-4/kar: 293).

L111.4. Yetim kahraman.

Anşıbay batır üç yaşında annesini, dört yaşında babasını kaybeder (kd-4/a: 23).

Orak ölünce Karasay ve Kazı yetim kalırlar (kd-4/kar: 293).

Karadön'ün hem annesi hem de babası yoktur (kd-4/kdö: 347).

Kosay, babasını üç yaşındayken kaybeder ve yetim kalır (kd-4/kos: 957).

Kozuke babası Karabay ölünce yetim kalır (krd-2/koz: 145).

Şırdakbek sekiz yaşındayken babası ölür ve o yetim kalır (krd-2/şb: 263).

Moldocaş, doğmadan önce babası ölmüştür (krd-3/kd: 233).

Hevben, beş yaşındayken hem babası hem de annesi ölmüş ve yetim kalmıştır (bhd/a: 129).

Gapalav öksüz bir şekilde büyümüştür (kmd/g: 393).

Alpamişa'nın babası Akkübek kısa bir süre sonra ölür ve Alpamişa kız kardeşiyle yetim kalır (bhd/alp: 249).

Garip'in babası padişahın veziridir ve ölünce Garip yetim kalmıştır (td-2/şg: 265).

Kamber ablasıyla birlikte yetim kalmışlardır (td-1/k: 313).

Bekmirza, babası ölünce yetim kalır ve Kırım hanının zamanın birinde babasının gözünü kör ettiğini öğrenir (nd/m: 200).

Sarinci'nin babası ölünce o yetim kalır (krd/sb: 265).

L111.4.3. Kahramanlar olarak yetim erkek kardeşler.

Orak'ın oğulları Karasay ve Kazı babaları öldüğü için yetimdirler (kd-4/kar: 293).

L111.4.4. Kötü davranılan yetim kahraman.

Anşıbay batırı, çocuklar köye yaklaştırmayıp bozkıra kovarlar (kd-4/a: 23).

Nogaylı obasının çocukları Karadön'ü dövüp ona gün yüzü göstermezler (kd-4/kdö: 347).

L113.1.0.1. Kadın kahraman adı kocasının yaptığı cefalara katlanır.

Talihsiz gelin, kocasının bağirtıp çağırmasına ve çocuğundan ayırmasına katlanır (krd/cm: 18).

Canıl Mirza, kocası Kalmatay'ın yaptığı eza ve cefalara katlanır (krd/cm: 134).

L113.1.4. Kahraman olarak çoban.

Kubikül, Adilbay'ın kuzularına çobanlık yapar (kd-2/k: 119).

Kozuke, Sarıbay'ın koyunlarına çobanlık yapar (krd-2/koz: 171).

Manas, Oşpur'un koyunlarına çobanlık yapar (krd-6/md: 175).

Barak zengin Abuklara çobanlık yapar (kmd/br: 381).

Alpamşa uzun süre sürü güdüp çobanlık yapar (td-1/amem/a: 223).

Er Sayın yilkılarını kaçırıp giden babasının doksan beyini bulup öldürür ve kendisi yilkı çobanlığı yapmaya başlar (kd/ers: 86).

L113.6. Kahraman olarak demirci.

Debet, Tırmı dağındaki demirci atölyesinde demircilik yapar (kmd/d: 21).

L123. Yoksul kahraman.

Kazı, Hanzaya'ya yoksul olduğunu söyler (kd-4/kar: 317).

Karadön o kadar yoksul ki onun yiyecek aşısı, giyecek elbisesi yoktur (kd-4/kdö: 347).

Kosay yoksul olduğu için Sarıbay ona kızını vermez (kd-4/kos: 957).

Savıtbek, akıllı ve sözde usta bir ozandır ama yoksuldur (kd-3/as: 97).

Tülkü'nün annesi Canıl Mırza'nın yoksulluğu dışında her insandan sağlam olduğunu ve halkını düşmandan koruduğunu söyler. Bundan dolayı onu eş almasını ister (krd/cm: 19).

Şırdakbek, fakirliğe ve yoksulluğa alışır (krd-2/şb: 263).

Hevben, çok yoksul olduğu için dilenerek karnını doyurmaktadır (bhd/a: 129).

Küsek, babası Babsak öldürülmüş yetim bir kahramandır, fakat o babasının katilini babası olarak bilmektedir (bhd/küs: 310).

Karabay ölünce karısı, oğlunun yetim kaldığını söyler (bhd/kuz: 398).

Aruuke babasına Aydar'ın bir fakirin balası olduğunu söyler (krd-5/ez: 279).

Barak, Sılpagar sülalesinden Deboş'un oğludur ve çok fakirdir (kmd/br: 381).

Alpamşa fakir bir aileye mensuptur (td-1/amem/a: 223).

Çora'nın babası Narik, Narik'in babası Arik fakirlere dendir (td-1/çb: 351).

L140. Talihe baskın çıkan talihsizlik.

Kocacaş, tam Eçki'yi yakalayacağı sırada eşi Zulayka gelir ve onunla konuşur. Böylece onun geyiği yakalayacağı yerde yakalayamaz ve bir daha bu fırsatı bulamaz (krd-3/kd: 181).

L143. Fakir adam zengini geçer.

Eşimkul'un Aydar adında bir oğlu olunca, rızıkı bollaşır, ona her taraftan hediyeler gelir ve o, günden güne zengin olup kardeşi Köçörbay'dan daha zengin olur (krd-5/ez: 161).

L156.1. Alçak gönüllü kahraman mağrur rakiplerin üstesinden gelir.

Er Kökül tek başına sayısız olan Temirkan'ın ordusuna karşı savaşır ve hepsini öldürür (krd-5/ez: 235).

Kurmanbek tek başına Kalmuk ordusunun karşısına çıkmak üzere yola koyulur (krd/k: 239).

L213.2. Gelin olarak en çirkin kızın seçilmesi.

Orak, eş olarak kör, çolak ve topal birini seçer (kd-4/kar: 293).

L225. Kahraman ödülü reddeder.

Kuzıykürpes güreşi kazandığı halde verilen ödülü almaz (bhd/kuz: 403).

Hanlık Manas'a teklif edildiğinde o, bir at kestiği için bu yükü taşımak istemediğini, başka biri han olursa bunu kabul edeceğini söyler (krd-6/md: 505).

L311. Zayıf (küçük) kahraman büyük dövüşçüye üstün gelir.

Edigey, dev gibi olan Kara Tiyin'in üstesinden gelir (td/ed: 295).

L311.2. Zayıf ordulu kahraman stratejiyle iyi ordunun üstesinden gelir.

Barak Batır stratejiyle kalabalık Kalmuk ordusunu darmadağın eder (kd-3/bb: 68).

L400. Alçaklık getiren gurur.

Köçörbay, zamanında bir tane çocuğunu isteyen abisi Eşimkul'u çocuk ve mal-mülk sahibi olduğu için hor görüp kovmuştu. Fakat bir zaman sonra Köçörbay'ın malları helak olur ve beş çocuğu da ölür (krd-5/ez: 155).

M. GELECEĞİN TAYİNİ

M100. Antlar ve yeminler.

Dev perisi Karabay ve Kuzıykürpes'i yok edeceğine ant içmiştir (bhd/kuz: 389).

Kuzıykürpes Aldar'dan söyleyeceklerini yapması için ant içmesini ister (bhd/kuz: 404).

Kaziy, pehlivanını gizlice vurup öldüren Cansoh oğlu Cüze'den intikamını almaya yemin eder (kmd/cans: 431).

Yirtöşlik'in karısı babasını yemine verir ve babası yemin ettiği için elmas kılıcı vermeyi kabul eder (td-1/y: 141).

Timer Alıp sözünde duracağına yemin eder (td-1/kk: 209).

Kenceke Töştük'e gelinceye kadar onu bekleyeceğini söyler (krd/et-1: 133).

SemeteY Sarı Amca'sının dedikleri doğruysa onu han yapacağını, yapmazsa tepesi açık göğün ve dibi tüylü yerin onu cezalandırmasını ve Talas adının, Manas'ın ruhunun onu çarpmasını söyler (krd/sem-1: 149).

M108. Yeminlerini bozanlar.

Akhak Kola'nın sahibi yer kazıp yemin ettiği halde yeminini bozar (bhd/ak: 185).

Edil bay, Cayık bay ölünce kızını öksüze vermeyeceğini söyleyerek sözünden vazgeçer (ktttd/kk: 114).

M110. Ant içmeler ve yeminler.

Sur Eçki, Kocacaş'ın karşısında durup onun başına felaketler getireceğine dair söz vererek yemin eder (krd-3/kd: 117).

Kocacaş, Sur Eçki'yi tüfek kullanmadan yakalayacağına ant içer (krd-3/kd: 119).

Zulayka, Kocacaş'a geyiği uzun süredir aradığı için yaptığı yeminin artık hükmünün kalmadığını söyler. Çünkü yemini yerine getirip geyiği kovalamıştır (krd-3/kd: 173).

Moldocaş, Eçki'ye yemini olduğunu ve onu götürüp dedesine teslim edeceğini söyler (krd-3/kd: 287).

Kötibar, Maman'ı öldürüp kızı Ayman'ı almaya yemin eder (kd/aş: 101).

Tora bey, Edige'ye ona yardım edeceğine ve sözünde duracağına ant içer (bd/e: 51).

Alman Bet, Kökçö'nün hakaretvari hareketlerine kızıp onun malını mülkünü alacağına, küçük kızını Manas'a vereceğine yemin eder (krd/md-1: 571).

M110.3. Ölüm tehlikesi anında yemin etmek cezbedici geldiği zaman dindar tarafından ant içilir.

Kel Jurın, peygamber kılığında Allayar'ın boğazını sıkınca o, yüz koyunu sadaka ettiğini yemin vererek söyler (kkd/kk: 133).

M113.1. Yemin kılıç üzerine yapılır.

Akkoçkor ve adamları kılıcın keskin tarafını yalayıp Canıl'a acımayacaklarına dair ant içerler (krd/cm: 39).

Akkoçkor ve kardeşi Kankı kılıçlarını birbirine sürtüp ant içerler (krd/cm: 138).

Er Eşim ve Kataganların hanı Han Tursun kılıcın yüzünü yalayıp tüfeğin namlusunu öperek ant içerler (krd-2/ee: 71).

Ayçürök ile Kuyalı keskin kılıcı yalayarak ve ak buğdaydan ekmek çiğneyerek dost kalacaklarına dair yemin ederler (krd/s-1: 75).

Kıyaz, Kaçoro'ya Külçoro'yu öldürmeyip onunla dost olmayı ve kılıcı yalayıp ant içmeyi teklif eder (krd/s: 52).

İsmail, ablası Kankey'in oğlu Semetey'e oğlu gibi bakacağına dair kılıcı yalamak ve oku kavramak suretiyle yemin eder (krd/sem-1: 75).

M114.1. Yemin kutsal kitap üzerine yapılır.

Örmanbek ve Akhan, Kuran'a el basıp ekmek yiyerek ant içmişler (krd/k: 287).

(T) M119.9. Avuca tükürerek yemin etme.

Bekecan ve arkadaşları Tölögön'ü öldüreceklerine ve sırlarını kimseye söylemeyeceklerine dair avuçlarına tükürüp yemin ederler (krd/kc: 169).

(T) M119.10. Söğüt dalı üzerine yapılan yemin.

Kaçoro ve Kıyaz söğüt dalı kopararak ant içerler (krd/s: 71).

M200. Anlaşmalar ve vaatler.

Ördek kılığındaki Nerkes, Hevben'e kendisini bırakırsa gölden yılka, sığır, koyun, kuzu ve Buzat'ın çıkacağını ve ona ait olacağını söyler (bhd/a: 132).

Mesem Han yırtıcı aslanı öldürene devletimin yarısını bağışlarım ve kızım Gevher'i veririm der (bhd/küs: 298).

Sarıbay, Karabay'a kızını verdiğini söyler ve ikisi herkesin önünde el sıkışıp anlaşır (bhd/kuz: 385).

Temirkan, pehlivanı yıkana kızı Aruuke'yi vermeyi vaat etmiştir (krd-5/ez: 173).

Kaytuklar, Karça ile anlaşmak için ona elçiler gönderirler (kmd/k: 137).

Büyücü kadın kendisiyle evlenirse Kanşavbiy'i iyileştireceğini söyler (kmd/kg: 179).

Ak Han ile Kara Han'ın eşleri hamile olur ve onlar çocuklarının biri kız biri erkek olması halinde onları evlendirmek için anlaşır (td-2/kkb: 31).

Padişah ve veziri hamile hanımlarının doğurdukları çocukları birbirine vermek için anlaşır (td-2/şg: 263).

Arıstan, Şolpan'a aldığı malı, Kötibar'ın öfkesi dindikten sonra geri göndereceğine söz verir (kd/aş: 113).

Karabay, Kodar'a malını susuzluktan kurtarırsa ona karşılıksız, başlıksız kız vereceğini söyler (kd/kkbs: 34).

Mamay, atları arsasına giren yaşlı adama gidip onunla anlaşma yapar. Mamay, kardeşi Orak'ı atlarına bakması için ona vermeyi ve onun da Orak'a bakmasını teklif eder (nd/m: 187).

Rayhan Köroğlu'nun yengesini görmek şartıyla kısrağını onun atıyla çiftleştirmeyi kabul eder (k-r: 279).

Celmogus, Eleman'ı Töştük'ü vermek koşuluyla serbest bırakır (krd/et-1: 128).

Asıl ve kardeşi Mendirman eskisi gibi olmak için anlaşma yaparlar (krd/m: 71).

Tahir, keloğlana kendisini Tahir olduğunu kimseye söylememesini ve kahvesinde kalıp onun yerine geçmesini, yedi yıl sonra da padişahın bir kızını ona vereceğini söyler (kttt/tiz: 110).

M201. Pazarlık ve vaatlerin yapılması.

Genç bir kadın Kazı'ya eğer isteğini gerçekleştirirse ona Adilhan'ın kapatıldığı yeri göstereceğini söyler (kd-4/kar: 325).

Toktamış Han, Subra Yırav'a Kobogıl'ın kim olduğunu söylemesi halinde samur kürk, aladoğan, koşu atı, genç cariyeler vereceğini söyler (td/ed: 65).

Edigey, Akbilek'e onu kurtarırsa babasının kendisine ne vereceğini sorar. Akbilek, ona babasının kendisini ve istediği her şeyi vereceğini söyler (td/ed: 91).

Canıl Mirza, Kalmatay'dan buyruk vermemesi, dışarı çıkınca kendini aramaması ve akıldan çıkan buyruğu her daim akla getirtmemesi şartlarını öne sürer. Bunları kabul ederse onunla evliliğe razı olacağını bildirir (krd/cm: 71).

Er Eşim halkını Han Tursun'a bırakır ve onun halkına bakması için anlaşma yapar (krd-2/ee: 75).

Mastan, hanın altmış hanımına her biri altmış tabak dolusu altın verirse Kançayım'ın çocuğunu yok edeceğini söyler (krd-2/mz: 203).

Sur Eçki, Kocacaş'la pazarlık yapmak ister ve "Ver kocamı al hayır duamı!" der, fakat o, buna yanaşmaz (krd-3/kd: 111).

Alpamişa Koltaba ile Kızılsarı atı almak için yilkı sürüleri, sığır sürüleri teklif eder, ama o kabul etmez. Kız kardeşini ve anasını vermeyi teklif edince kabul eder (bhd/alp: 252).

Yirtöşlik ve altı kardeşi aralarında anlaşma yaparak babalarından yedi kızı olan birinin kızlarını kendilerine almalarını söylerler. Böylece birbirlerinden uzaklaşmayıp eski yaşamlarını sürdürecekler (td-1/y: 135).

Ejderha, hana oğlu Yirtöşlik'i verirse onları serbest bırakacağını söyler. Han diğer oğullarına danışır, oğulları kabul eder ve han da bunu kabul edip anlaşır (td-1/y: 143).

Kozi'nin karşılaştığı Karabay'ın çobanı Keloğlan, yüz koyun alıp gitmek koşuluyla Kozi'yla anlaşır ve yerini Karabay'a söylememesini ister (kd/kkbs: 63).

M202. Anlaşma ve vaatlerin icra edilmesi.

Kırk kız, Kubikul'u gördüklerini kimseye söylemeyeceklerine söz verirler (kd-2/k: 155).

Şıntemirhan düşmanı yenmesi halinde Dotan'a kızını vereceğini söyler (kd-2/d: 2277).

Eçki, sözleştiği zamanda Kocacaş'ın köyüne gelir ve Kocacaş da onu vurmaz, yakalamaya çalışır (krd-3/kd: 125).

Candar, Amırhan oğlu Huseyin'e ortalarında çınar ağacının şahit olduğunu, kaçanın annesinin sütünün haram olduğunu söyler (kmd/cn: 331).

M202.1. Demir ayakkabılar eskidiğinde vaatler tamamlanacak.

M203. Kralın vaadi değiştirilemez.

Adilbay, Kubikul'u çobanlığa kabul edince onun karısı Kubikul'un bir yalancı olduğunu, başlarına bela olacağını söyler ve kralı vaadinden çevirir. Ancak Kubikul, hana sözünden dönmenin bir krala yakışmadığını ve karısının sözünü dinlememesi gerektiğini söyleyerek onu ikna eder (kd-2/k: 123).

M205. Anlaşma ya da vaatlerin bozulması.

Şıntemir Han, kızını Dotan'a verdiği için pişman olup sözünden caymak ister ve ona yarışmada kimin atı birinci gelirse kızını onun alacağını haber olarak gönderir (kd-2/d: 291).

Şıntemir Han, anlaşmaya uymaz ve güreş, yaya, nişan vurma yarışlarının olduğunu söyler (kd-2/d: 293, 295, 297).

Kalmatay, verdiği sözleri tutmaz ve Canıl Mirza'ya vurmaya, sövmeye ve buyruk vermeye başlar (krd/cm: 73).

Han Tursun, Er Eşim'le yaptığı pazarlığı bozarak onun halkını köle eder (krd-2/ee: 117).

Alpamişa, Koltaba'nın elini o kadar sıkarak ki Koltaba ondan istediği şeyleri geri verir. Böylece Alpamişa anlaşmayı bozar (bhd/alp: 253).

Kara Han, Kuzı Körpe kapının yanında yatan köpeğe dayandığı için artık kızını ona vermekten vazgeçer ve halkıyla birlikte oradan kaçıp gider (td-2/kkb: 31).

Mamay'ın, kardeşi Orak'ı verdiği zengin adam sözünde durmaz ve Orak'a iyi bakmaz (nd/m: 187).

Akmöör, sevgilisi Bolot'la yaptığı evlilik anlaşmasını halkı için bozmak zorunda kalır (krd/akm: 89).

Bekecan'ın arkadaşlarından biri yaptığı anlaşmayı bozarak Karçıga'ya Tölögön'ü öldüreceklerini söyler (krd/kc: 169).

(T) M224. Cadıyla pazarlık.

Dotan, yutulan kardeşlerini geri vermesi karşılığında cadının söylediği Künükey'i bulup getirme görevini kabul eder. Eğer görevi yerine getirmezse cadı onu tekrar yutacaktır (kd-2/d: 231).

Cadı, hanın kanını bağışlaması halinde rüyasını yorumlayacağını söyleyerek anlaşma yapar (k-r: 231).

M241. Pazarlık: tüm kazançları paylaşma.

Kızılbaşların hanı Şappaz, Nuradın'a kendisini öldürmemesi karşılığında ne isterse vereceğini söyler (kd-4/n: 225).

M246. Dostluk anlaşması.

Kögis, dostu Tegis'e ahirete kadar dost olduklarını ve sırrını paylaşmasını söyler (kd-4/tk: 515).

Narik, Kulışak'a altın işlemeli bir kürk göndererek onun Şora'yla ahirete kadar dost olmalarını ister (kd-4/nr: 647).

Kobılandı, Koşabay ona yardım ettiği için onu kardeş sayıp yanına alır (kd-4/kob: 779).

Kargaboylu ve Kaztuvgan çok samimi iki dosttur (kd-4/kaz: 879).

Boynuzlu adam (Bu adam daha önce Kosay'ın annesine kısrak verdiği kadının oğludur.) Kosay'a onunla ahirete kadar dost olmak istediğini söyler (kd-4/kos: 975).

Er Eşim, Tügölbay'a ahret sözü ile dost olmayı teklif eder (krd-2/ee: 53).

Çagay, Şırdakbek'in hain karısını öldürüp atını geri gönderince ikisi dost olurlar (krd-2/şb: 303).

Sarıbay, Karabay'la karşılaştığını anlayınca onu aradığını ve dost olmak istediğini söyler (bhd/kuz: 382).

Kükel Timer Alıp'ı öldürecekken o, af ister ve dost olmalarını teklif eder. Ayrıca kızını vereceğini söyler (td-1/kk: 209).

Çuyın Alıp Kükel'den kendisini af etmesini, dost olmalarını teklif eder. Ayrıca kızını vereceğini söyler (td-1/kk: 211).

Ayçürök ile Kayıpçal'ın kızı Kuyalı dünya ahiret dost olurlar (krd/s-1: 75).

Alankay, Bayguttı'ya babasının onun yeminli dostu olduğunu söylediğini belirtir ve kendini ona tanıtır (kd/ab: 97).

Sarıbay, Karabay'a aynı dertten toplumdan uzaklaştıklarını, ömrünün sonuna geldiklerini söyler ve kıyamete kadar dost olmayı teklif eder (kd/kkbs: 18).

Bezergen Köroğlu'nu yenemeyince Köroğlu ona kendini tanıtır ve Bezergen onunla ahretlik dost olmayı teklif eder (kd/kib: 609).

Kurmanbek ve Akhan yemin edip dost olurlar (krd/k: 287).

Tabıldı, Eldiyar ve Emlak adlı iki arkadaşını süt kardeşi yapar (krd/eta: 1).

(T) M247. Büyücü ve kral arasındaki pazarlık.

Büyücü kadın padişaha onu oğluyla evlendirmek koşulu üzerine padişahın bilmecesini çözer (kd-2/kj: 331).

(T) M273. Prensesin hizmetçisinin vaatleri.

Akbilek'in hizmetçisi, Kubikul'a Akbilek'i bahçeye getireceğini vaat eder (kd-2/k: 133).

M300. Kehanetler.

Kobılandı'nın karısı Kurtka, atın onu deryanın ortasına götüreceğini ve Kobılandı'nın kızıp kendisini öldürmek isteyeceğini bilir (kd-4/kob: 771).

Kıdırbay, Kerat'tan doğan atın Kobılandı'nın ölümüne neden olacağını söyler (kd-4/kob: 765).

Altınay, abisine sözünü dinlemediği ve aslanları öldürdüğü için halkının bölüneceğini ve Nadirşah'ın elinde topraklarının sahipsiz kalacağını söyler (kkd/kk: 333).

Gülayım'ım kırk kızından biri olan Servinaz, onun asık suratını görünce kötü şeyler olduğunu anlar ve Surtayşa'nın yurda saldırıp viran ettiğini, halkını esir aldığını tahmin eder (kkd/kk: 475, 483).

Akböpe, Savıt'ın atının ırmağa düşmüş olabileceğini ve kayalara çarpıp Akjar taraflarında cansız yatıyor olabileceğini tahmin eder. Onun tahmini doğru çıkar (kd-3/as: 125).

Falcılar, büyücüler ve bakıcılar Kara Tiyin'e onu peri çocuğu olan Edigey'in öldüreceğini söylerler (td/ed: 93).

Bayan, babası bir delikanlının gelip çobanı olduğunu söyleyince bunun Kozuke olduğunu anlar ve kimseye söylemeden bu sırrı saklar (krd-2/koz: 169).

Munluk, Zarlık'ın başına gelenleri onunla birlikte olmadığı halde tek tek anlatır (krd-2/mz: 229).

Şabır, Zulayka'ya "Tahminime göre avcıdan başkasıyla evlenemeyeceksin." der (krd-3/kd: 49).

Hekim, Eşimkul'a talihinin diğer insanlardan daha üstün olacağını, ışığının arslan olacağını söyler (krd-5/ez: 121).

Karağölömbet, hiç kimse söylemeden ferasetli zihniyle Mesem Han'dan haber geldiğini anlar (bhd/küs: 291).

Yemile, Babsak'ın han çağrısına gitmesinin geri dönüşü olmayacağını bilir ve gitmemesini ister (bhd/küs: 293).

Sarıbay'ın oğulları babalarının yanında birini görünce onun Karabay olduğunu düşünürler ve babaları onları doğrular (bhd/kuz: 382).

Derviş Kuziykürpes'in karşısına çıkıp onun babasının karşiki kayalıkta olduğunu ve ecelinin geldiğini söyler (bhd/kuz: 395).

Meskey Kuziykürpes'e onun her şeyi açık görmesi için ulu peygamberin ona tılsım gücüyle geleceği gösterme görevi verdiğini söyler (bhd/kuz: 409).

Meskey Mayanhılıv'ın han oğluna verildiğini, kendisi ve babasının gelecek nesiller tarafından yırlarla yaşatılacağını söyler (bhd/kuz: 409).

Meskey Kuziykürpes'e tahtada görünen kadının gelecekte onun karısı olacak Mayanhılıv ve gencin de doğacak oğlu olduğunu söyler (bhd/kuz: 411).

Kırklar, Manas'a gördüğü gök demir zırhlı askerlerin onun askerleri olduğunu, yerde yatan Mancıbek (sonradan Almambet adını alır) adlı Kalmuk çocuğunun da onun dostu olacağını söyler (krd-6/md: 211).

Şahsenem, yaşlı bahçıvanın getirdiği demetler içinde Garip'in bağladığı demeti alır ve ondan Garip'in kokusu geldiğini söyler (td-2/şg: 271).

Topu bozan Kosdavlet gayıptan haber almaktadır (kd/kob: 190).

Musa Bey'in dostu Asan Hafız onun çocuklarının yatışından hareketle çocukların geleceği hakkında bilgi verir. Mamay'ın akıllı, Orak'ın kahraman, Ismayıl'ın ise fitneci olacağını söyler (nd/m: 184).

Kırımlıların içinde iki aşık Sıydak ile Orak'ın iyi niyetli olmadıklarını anlarlar (nd/m: 216).

Bek Toro, Er Töştük'e durumunu bildiğini ve komuzunu çalıp onu Tanrı'dan dilediğini söyler ve neyi aradığını bildiğini belirtir (krd/et-1: 114).

Bek Toro Töştük'ü yeni gördüğü halde sünnetsiz olduğunu ona söyler (krd/et: 39).

Aksakal Baktı ile Bolot'un Masten'i ve celmoguz Kaman devi yeneceğini söyler (krd/bb: 51).

Meskey; Böryen, Üsergen, Tamyen, Kıpçak, Boşmas, Karakıpçak, Tüngevir adlı yedi Başkurt uruğunun Kuziykürpes'in oğlu Barlıbay Batır'dan türeyeceğini söyler (bhd/kuz: 411).

Meskey Kuzıykürpes'e tahtada gördüğü namaz kılıp Kuran okuyan sarıklıların din istismarcıları olduğunu ve gelecekte onun neslini sömüreceklerini ve bunların Kazan Tatarları olduğunu söyler (bhd/kuz: 414).

M300.2. Şuur dışı kehanet.

Adilbay'ın eşi her şeyi rüyada bilirdi (kd-2/k: 165).

Er Sayın'ın rüyasına piri girip Aybike'den iki çocuğu olacağını söyler (kd/ers: 97).

M301. Kâhinler.

Karaman'ın Karabek'e gönderdiği adamlar arasında Sarı kâhinin oğlu da var (kd-2/kb: 409).

Surtayşa'nın gördüğü rüyayı, falcısı kopuzu eline alarak, onun şehrine gelen düşmanın olduğunu ve şehrinin viran edeceklerini söyler (kkd/kk: 549, 551).

Aznavur'un karısı Karakümiş kahin dillerini bilmekte ve kocasının gitmesi halinde öleceğini bilmektedir. Bu yüzden onun gitmesini istemez (kmd/ia: 235).

Tülek'in ilk defa karşılaştığı Susılu, ona adını ve babasının adını söyler (td-1/t: 33).

Hanı gören kız, ablalarına gelen adamın kaynataları olduğunu söyler (td-1/y: 135).

Bir falcı, Aktaşlı Ali Bey'e Şora adında birinin doğacağını ve onu öldüreceğini söylemiş (çb/dtv: 122).

Mengli Sılu gördüğü rüyayı kendisi Narik'e yorumlar ve çok batır bir çocuklarının olacağını, ölümünün sudan olacağını söyler (çb/kbv: 173).

Mamay'ın ve Orak'ın karşılaştığı otağın kenarındaki eğri ağızlı kız, onlara nereye ve niçin gittiklerini bildiğini ve ata, kayın, dayı yurduna karışmamasını söyler (nd/m: 211).

Ravşanbey, Şağdat Han'ın aslen padişah oğlu olmadığını ve piç olduğunu söyler, inanmazsa annesine gidip sorabileceğini belirtir (k-r: 241).

Manas'ın türbesini bekleyen yaşlı adam Tabıldı'yı görünce onun Ermankan'ın oğlu Tabıldı olduğunu söyler (krd/eta: 242).

Toktamış Han'ın kahini, Temir Han'a yumurtayı veren kişinin Kutlukaya olduğunu söyler (ktt/d/e: 60).

M301.1. Kahin olarak yabancı adam.

Aydar, sahrada yabancı yaşlı bir adama rast gelir ve yaşlı adam ona kendisine açıkça onun düşmanını alt edeceğinin kendisine malum olduğunu söyler (krd-5/ez: 171).

M301.5. Kâhin olarak aziz (kutsal adam).

Baba Tükti, hana bir oğlu olacağını söyler (kd-2/k: 53).

Kayberen, yaşlı adam suretinde gelip Zarlık'a bugün annesini göreceğini ve birazdan babasının geleceğini, ona hürmet etmesini söyler (krd-2/mz: 231).

Padişahın sıra dışı bahçesinde oturan derviş remil ilmini kullanarak onlardan birinin padişah ve diğerinin veziri olduğunu, çocukları olmadığını, padişaha kızının, vezire oğlunun olacağını söyler (td-2/tz: 111).

Büz Yiğit'in karşılaştığı alim ona padişah kızını rüyasında görüp onu aradığını söyler ve bunu üç gün önce rüyasında gördüğünü belirtip şehirde kızı aramasını tavsiye eder (td-2/by: 345).

M301.17. Kahin olarak kral.

Şıgay Han, Şırdakbek'in karısını bulmak için gönderdiği kırk adama kayıp birini aradıklarını söyler (krd/cm: 171).

Külmöskan Zarlık'ı hiç görmediği halde başından geçenleri bilir ve anne babasının kim olduğunu adamlarına anlatır (krd-2/mz: 225).

(T) M301.17.2. Kâhin olarak kralın karısı.

Adilbay'ın karısı bir kâhindir ve ona Kubikul'a inanmamasını, onun yalan söylediğini açıklar (kd-2/k: 119).

Kurmanbek'in karısı Kanışay ona rüyasını yorarken düşmanı yenip geleceğini ama bazı sıkıntılar çekeceğini söyler (krd/k: 224).

Töştük'ün karısı Kenceke'nin önceden geleceği görme yetisi vardır (krd/et-1: 129).

M301.18. Kahin olarak şair.

Subra Yırav, Edigey'in kim olduğunu fiziksel özelliklerinden yola çıkarak tahmin eder (td/ed: 71).

M301.20. Kahin olarak çocuk.

Zarlık, kız kardeşi Munluk'a gelen kocakarının bütün bunları başına getiren cadaloz Mastan olduğunu söyler (krd-2/mz: 217).

M301.21. Kahin olarak büyücü kadın.

Kurkta adındaki koca karı, padişaha altın saç telinin Künayım'ın olduğunu söyler (kd-2/kj: 331).

Mastan, hanın altmış karısına Zarlıkkan'ın babasını ilerde tanıyacağını, her biri altmış tabak altın verirse çocuğu Külmöskan şehrine göndereceğini söyler. Böylece oraya gidenin dönmeyeceğini anlatır (krd-2/mz: 211).

Cakıp, falcı ve büyücülerin hepsini oraya çağırır (krd-6/md: 91).

Büyücü kadın Biynöger'e abisinin ilacını araması durumunda başının belaya gireceği kehanetinde bulunur (kmd/b: 103).

Falcı, Adil Sultan'ın annesine gördüğü rüyanın onun ölümüne işaret ettiğini söyler (nd/as: 57).

(T) M302.4.2. Fal Baktırma.

Hastalanan Allayar, falcılara fal baktırır, kısır hayvan kestirip ciğeriyle kendisine vurdurur (kkd/kk: 149).

Edigey oğlu olunca han hazinesini açtırıp fal baktırır (td/ed: 53).

Kara Tiyin, Edigey'e falcıdan fal baktırdığını ve kendisini Edigey'in öldüreceğini bildirildiğini söyler ve onun Edigey olduğunu anlar (td/ed: 93).

Büyüc kadın fal taşlarına bakarak Umar'ın iyileşmesi için beyaz bir geyiğin sütünün lazım olduğunu söyler (kmd/b: 103).

Düşmanlar koyunun kürek kemiğinden fala bakıp olanları öğrenir (kmd/sk: 269).

Garip, annesinin verdiği incilerle falcı hocanın evine gider ve fal baktırır (td-2/şg: 269).

Bahşılar, kaybolan Alankay'ı bulmak için kürek kemiğine bakarak fal açarlar (kd/ab: 168).

Şağdat Han'ın rüyasını, fal bakıp neler olacağını bilen bir cadı yorumlar (k-r: 230).

Kudaynazar oğullarından Altıbay'ı göndererek kör falcıya fal baktırır (krd/eta: 9).

Hanın akıllı veziri Toman falcıları çağırıp fala baktırmayı hana söyler. Böylece kaybolan çocuklar suyun dibinde bulunur (kkd-1/ş: 104).

Aysıl kürek kemiğinden memlekete düşmanın saldıracağını anlar ve hana küskün olduğu halde yurda döner (nd-1/aab: 58).

M303. Avuç içini okuyarak fal bakma (kehanette bulunma).

Karabek, kör dilenci kılığında avuçlarını okuyarak ablalarının fallarına bakar (kd-2/kb: 473).

M306. Gizemli kehanet.

Kuş, Hevben'in Mesem Han'ın sarayında tutsak kızlarını azat ettiğini bilmektedir (bhd/a: 169).

Narik'in karısı gördüğü düşten sonra kocasına bir çocukları olacağını, kahramanlıklar yapacağını ve ölümünün sudan olacağını söyler (çb/dtv: 115).

M311.0.1. Yeni doğmuş çocuğun kahramanca üstünlüğü için kehanette bulunulur.

Hekim, yeni doğmuş olan Aydar'ın yaşı yirmiye geldiğinde düşmanın ona karşı çıkamayacağını söyler (krd-5/ez: 147).

(T) M311.5.1. Küçük çocuk ulusun kurtarıcısı olacak.

Esenkeldi Takıldak, Kadirhan'a küçük oğlu Karabek'in düşmanı yenecek tek kahraman olduğunu ve Karakök atının olduğunu, bunu Karabek küçükken sınavıp anladığını söyler (kd-2/kb: 401).

Sıncılar, Şırdakbek için "Gelecekte düşmandan bizi bu çocuk kurtaracaktır." derler (krd-2/şb: 261).

M312.2.1. Kehanet: oğul babasından daha güçlü olacak.

Orak, Kazı'ya kendisinin alamadığı Kalmuk şehrini onun alacağını söyler ve Kazı burayı fetheder (kd-4/kar: 321).

Seyitbek, oğlu Şırdakbek'in kendisinden daha meşhur olacağını söyler (krd-2/şb: 259).

M340.5. Tehlikenin sezilmesi.

Aktamker, kara taşta toynağını çarpar, kişner, göğe bakar, tepinip yemini yemez. Bunun sebebi Kalmuk hanı Surşa'nın Allayar'dan intikam almaya gelmek istemesindedir (kkd/kk: 47, 51).

Kocacaş, Zulayka'ya bir şey söylemediği halde, o, Sur Eçki'yle yeminleştiklerini ve kocasının başına bir felaket geleceğini anlar (krd-3/kd: 121).

Zulayka, oğlu Moldocaş'ın avcılarının peşine takıldığını, onlardan gerçeği öğrendiğini ve babası Kocacaş gibi onun da ava çıkacağını sezer ve onu caydırmaya çalışır (krd-3/kd: 245).

Börükçi'nin yedi akbüz atı su içmeye gelince "Burada Altayın Sayın Süme'nin kokusu var." deyip uçarlar (td-1/ass: 181).

Yestey'in baldızı ona Yer Kara Alıp'ın atının öldüğünü ve kendisinin doğana döndüğünü, uçarak geldiğini söyler (td-1/ym: 205).

İkinci ejderha da Kadış Mergen'in geldiğini sezer (td-1/km: 261).

Timer Alıp Kara Kükel'in doğduğunu ve daha çocukken öldürmesi gerektiğini söyler (td-1/kk: 207).

Bakay, Kanıkey'in Kançoro memesini emzirirken ilerde düşman olacağını söylediğini belirtip ona inanmadığı için pişmanlık çeker (krd/s: 61).

M356.1. Savaşın sonucuyla ilgili kehanetler.

Esenkeldi Takıldak, Kadirhan'a savaşı kaybedeceklerini, kalabalık halkının bir kız için öleceğini ve Kalmukların istediklerini alacaklarını söyler (kd-2/kb: 399).

Sarı kâhinin oğlu, Karaman'a Karabek'le savaşması halinde ordusunun yok olacağını söyler (kd-2/kb: 411).

Çüyeldi, gelen altı kişiyi vahşi kısrakı getirmesi için gönderir ve vahşi kısrak onları gördüğünde kaçmazsa yağmanın sonucu iyi, kaçarsa kötü olacağını söyler (kmd/ç: 203).

M369.10. Kehanet: çocuk büyük bir avcı olacak.

Kocacaş, daha çocukken çalı çırpıdan yaptığı yay ve okla gelecekte büyük bir avcı olacağını işaretini verir (krd-3/kd: 25).

Kocacaş, tüfeğini kayalıktan atar ve Zulayka'ya onu saklamasını söyler. Çocuğuna lazım olacağını ve çocuğunun onun ardından geleceğini belirtir (krd-3/kd: 221).

M400. Beddualar.

Tülek, sözünde durmayan Susulu ve halkına beddua ederek güneşin sıcaklığında dermansız kalmasını diler ve nehirler kuruyarak dileği gerçekleşir (td-1/t: 39).

Kızjipek, Kalmuk hanı Horen'den Sandalkök adlı atını aldıktan sonra atasını lanetleyip ona beddua eder (kd/kj: 67).

Yaşlı kadın Karabay'a beddua eder (kd/kkbs: 22).

Tökles Habrav'a beddua ettiği için o çok uzun yıllar boyunca yaşamıştır (bd/e: 113).

M411. Lanet okuma.

Karaman'ın dört askeri "Başımızı belaya soktun, atana lanet olsun!" diyerek ona lanet ederler (kd-2/kb: 425).

Kara adlı Kalmuk'un lanet okuduğu kişi muhlaka ölmektedir (kd-4/ek: 1019).

Hizmetçiler Erke'nin ihanetinden dolayı ona kamburlaşp kalmasını, çocuk sahibi olmamasını, şişip kalmasını, gözlerinin kör olmasını dileyerek beddua ederler (krd/cm: 166).

Kalmuklar her gün beddua okuyup havayı bozarlar ve Kırgızları belaya uğrattırlar (krd-2/ee: 67).

Er Eşim'in hanımı, Han Tursun'a yaptıklarından dolayı beddua eder (krd-2/ee: 113).

Kocacaş, geyiklerin hepsini öldürdüğü için Sur Eçki'nin bedduasını alır (krd-3/kd: 117).

Eçki, avcının canı kayalıkta kalsın diye beddua eder (krd-3/kd: 185).

Zulayka, Moldocaş'a babasının ölümü hakkında bilgi verenlere "Kara ağzına kan dolsun!" diye beddua eder (krd-3/kd: 249).

Bakay, Kançoro'ya çok yaşayıp kendisi gibi işkence çekmesi için beddua eder (krd/s: 61).

M411.1. Ebeveynin laneti.

Edigey, oğlu gözünü kör edince ona lanet eder (td/ed: 151).

Edigey, Noradın'a ah edince o sırt üstü yığılır, ağzı burnu çarpılır (td/ed: 163).

Teyitbek oğluna beddua ederek onun düşmana yenilmesini ister (krd/k: 206).

Bazarbay, oğlu onu dinlemeyince ona beddua edip Bekecan'ın onu öldürmesini diler (krd/kc: 181).

M411.3. Ölen adamın laneti.

Kara Tiyin ölmek üzereyken Edigey'e beddua eder ve oğlu Nuradın'dan murat almaması yönünde kargış eder. "Nuradın sağ gözünü oysun!" der (td/ed: 94).

M411.7. Ruh tarafından yapılan beddua.

Allayar, pirlere kızıp onlara hakaret edince onlar da Allayar'a beddua ederek onu kendi haline bırakırlar ve Kalmuk Surtayşa onu öldürür (kkd/kk: 425).

M411.17. Kral tarafından yapılan lanet.

Adilbay, kızını Kubıkul'a vermeye razı değildir, ama elinden de bir şey gelmez. Bunun için istemeye istemeye kızını verir, fakat ona beddua eder (kd-2/k: 195).

Toktamış Han, Noradın'a beddua eder (td/ed: 144).

M411.19. Hayvan tarafından lanet.

Biynöger, av tanrısı Apsatı'nın kızı Fatima'nın lanetine uğrar (kmd/b: 107).

Av tanrısının kızı Fatima, Biynöger'e "Kanımıza doymadın." deyip aşağı tarafın deniz olsun, yukarın gök olsun, aşağıdan bağırmanın sesi kulağına gelmesin şeklinde beddua eder (kmd/b: 115).

Cantuvgan hayvanları fazla öldürdüğünden dolayı geyiklerin koruyucu tanrısı Apsatı'nın lanetine uğrar (kmd/c: 161).

M411.19.1. Yaralanan hayvan tarafından lanet.

Sur Eçki, Kocacaş'ın kocasını, yavrularını öldürüp kendisini yaralaması üzerine Kocacaş'a beddua eder (krd-3/kd: 136).

M411.20. Eş tarafından yapılan beddua.

Tülkü'nün karısı, çocuğundan ayırdığı için kocasına "Vebalim uyutmasın, günahım yatırmasın!" der (krd/cm: 17).

Şırdakbek, karısına beddua eder (krd/cm: 169).

(T) M411.25. Kaynana tarafından yapılan beddua.

Tülkü'nün karısının kaynanası gelinine beddua eder (krd/cm: 14).

M425. Lanet, Tanrı'nın inayetiyle değiştirilir.

Tülek'in bedduası sonucu ortaya çıkan lanet yine onun duasıyla, Allah'ın inayetiyle ortadan kalkar (td-1/t: 41).

N. ŞANS VE KADER

N111.3. Şansın dönmesi.

Aydar, doğduktan sonra Eşimkul ile karısının şansı döner ve talihe ortak olur (krd-5/ez: 151).

N126. Şans ya da kaderi belirlemek için göz önünde bulundurulmuş yazgılar.

Er Eşim'in sınıcsı savaş atı budur diyerek ona bu atla Allah'ın baht vereceğini söyler (krd-2/ee: 35).

N440. Öğrenilen kıymetli sırlar.

Toktamış Han'ın ve karısı Yenike'nin Edigey'i zehirleme planlarını Angıs ve Tıngıs adlı bekçiler duyar. Bunlar Edigey'in adamlarıdır ve olanları Edigey'e haber verirler (td/ed: 56).

N710. Kahraman erkek ve kadının tesadüfî karşılaşması.

Zulayka, Kocacaş'ı uzun süre aradıktan sonra tesadüfen onunla karşılaşır (krd-3/kd: 171).

(T) N813.1. Ata ruhu.

Dotan'ın Ata ruhu ona yardım ederek düşmanı yenmesini sağlar (kd-2/d: 283).

Kadirhan, "Karakay" diye nara atıp ata ruhlarını çağırır (kd-2/kb: 389).

Karabek on binlerce Kalmuk'u ata ruhlarına emanet eder (kd-2/kb: 433).

Karabek ata ruhlarına dua ederek kardeşlerini sınamaya gider (kd-2/kb: 467).

Anşıbay, ata ruhlarına dua edip başını saygıyla eğer (kd-2/a: 41).

Akoral, Anşıbay'ın yay çektiği sırada ata ruhlarını çağırır (kd-4/a: 67).

Parpariya, ata ruhlarını çağırarak ak mızrağını eline alır (kd-4/p: 105).

Kuttıkıya, attığı ok Kalmuk'a isabet etmeyince ata ruhlarına dua eder (kd-4/kt: 127).

Kögis ve Tegis medet umarak ata ruhlarına yalvarırlar (kd-4/tk: 527).

Abat, handan ervah sahibi Kargaboylu Kaztuvgan'ı yanına vermesini ister (kd-4/ata: 833).

Kaztuvgan'ın kızı annesine ata ruhları destek verirse geri döneceğini söyler (kd-4/kaz: 893).

Er Kökşe düşmana ata ruhları yardım ederse onları yeneceğini söyler (kd-4/kök: 941).

Allayar, babasının mezarına gidip ondan uzun ömür diler (kkd/kk: 151).

Arslan, Kargacık'ın karşısında yenilecekken pirlere sığınır ve kuvvetini toplar (kkd/kk: 773).

Savıt, (ata) ruhlara dua ederek sevgilisini görmeye gider (kd-3/as: 145).

Kozuke, "Baba ruhu dost ise önceden bunu bilmeyen çocukluğum, sarhoşluğumdur." der (krd-2/koz: 155).

Zarlık, pirlere güvenerek ve imdat isteyerek yoluna devam eder (krd-2/mz: 221).

Aydar, karınca gibi kalabalık halkı görünce ervahlara sığınır (krd-5/ez: 227).

Korkan cana da bir ölüm, ataların ruhları için kıyayım (krd-6/md: 203).

Cakıp abisi Bay'a oğlunun adını söyleyince o, "Ata babalarımızın ruhu her zaman onu korusun!" diye dua eder (krd-6/md: 329).

Seytek, Sarıbay'la savaşırken onu Manas'ın ruhu korur (krd/s-1: 79).

Koblandı kamil pirlere sığınıp ok yarışına gitmeye başlar (kd/kob: 181).

Koblandı'nın annesi onu Şaştı Aziz'e teslim eder (kd/kob: 211).

Alankay kız kardeşine zorda kalırsa ervahları çağıracağını söyler (kd/ab: 77).

Köroğlu, ata-baba ruhlarının kendisine medet vereceği gün olduğunu söyler (kd/kkks: 518).

Kanışay kocası Kurmanbek'in rüyasını yorumlarken ona savaştığı zaman Kırgız Kıpçak ervahını aklından çıkarmamasını söyler (krd/k: 223).

N823.3. Yardımcı yaşlı kadın.

Akbilek'in yaşlı hizmetçisi Kubikul'la karşılaşır ve onun kim olduğunu sorar. Kendini tanıtan Kubikul'a, o, yardım edeceğini söyler ve Akbilek'in kırk kızıyla öğlen vakitleri gittiği bahçeye giderek beklemesini ona öğütler (kd-2/k: 131).

Anar adındaki yaşlı kadın Kozuke ve Bayan'ın görüşmesine yardım etmeye çalışır (krd-2/koz: 175).

N825. Yardımcı olarak yaşlı kişi.

Ural, yedi yol ayırında bir ihtiyara rast gelir ve ona yolu sorar; dede Tirihiv'in yolunu Ural'a gösterir ve ilerde bir yılki sürüsünün olduğunu, onun içinden Akbozat'ı yakalayıp binmesini tavsiye eder (bhd/ub: 74).

Toy esnasında ak sakallı bir ihtiyar gelir ve Karabay onu güzelce konuk eder. Sabah uyanınca ihtiyar ona, peygamber vasıtasıyla dileğinin Allah'a ulaştırıldığını, karısı Altışa'nın bir erkek çocuk doğuracağını söyler (bhd/kuz: 381, 382).

Eşimkul ile Zuura'nın ağladığını gören yaşlı bir adam onlara yanında buldukları kişinin sahtekar bir evliya olduğunu ve baba yurduna dönmelerini söyleyerek dertlerinin ne olduğunu sorar (krd-5/ez: 73, 75).

İhtiyar, Eşimkul ile Zuura'ya beş günlük uzaklıkta bir bahşının olduğunu ve ona gidenin çocuk sahibi olarak döndüğünü söyler (krd-5/ez: 79).

Aydar'ın karşılaştığı ihtiyar, ona Temirkan'ın aradığı düşmanı olduğunu, güçlü bir deve sahip olduğunu ve Aruuke adında güzel bir kızının olduğunu söyler (krd-5/ez: 173).

Aydar'ın karşılaştığı ihtiyar ona Karaç adlı devin yaşadığı yeri gösterir (krd-5/ez: 189).

Yaşlı bir kişi Mecnun'a Leyla'nın mektubunu getirir ve Leyla'nın hala onu sevdiğini söyler. Mecnun da bir mektup yazar ve ihtiyarla gönderir (td-2/lm: 241).

Seyfülmülk'ün karşılaştığı ihtiyar deniz altında bir devin yaşadığını söyler (td-2/sm: 313).

Alpamşa'nın karşısına yaşlı bir adam çıkar ve ona yarış olacağını, bu yarışa katılmasını söyler (td-1/amem/a: 223).

Ak Köbök'ün karşılaştığı ihtiyar "İnsan bağlamaya insan derisi sağlamdır." der. Böyle deyince Ak Köbök ona göreceğini görmüşsün, yaşayacağını yaşamışsın deyip onu öldürür ve derisini bağ yaparak Manguş'un elini bağlar (td-1/ak: 293).

Manguş, Ak Köbök'e başını kesip kendi başına, yüreğini kendi yüreğine koyarsa ve bağırsağını beline kuşanırsa Ak Köbök'ün kendisi gibi yiğit olacağını söyleyerek onu kandırmak ister. Ak Köbök tam bunları yapacakken bir ihtiyar çıkıp gelir ve yapmamasını söyler. Ak Köbök ihtiyarın dediği gibi Manguş'un başını dağa atınca un ufak olur, yüreğini göle atınca kaynayıp biter, bağırsağını ağaca atınca ağaç kül olur (td-1/ak: 295).

Bir ihtiyar, Kür Ulu'na ona yaraşır kızın İstanbul'da olduğunu ve adının Nigar Hanım olduğunu söyler (td-1/ku: 307).

Narik bir ihtiyara rast gelir ve ihtiyar ona uygun kızın bir tüccarın kızı olan Minli Sılu olduğunu söyler (td-1/çb: 351).

Yirtöşlik'in karşılaştığı küçük evdeki yaşlı adam ona arkasından hırsız yakalayın diye bağırlacağını ve onun dönüp bakmamasını yoksa gidip dönemeyeceğini söyler (td-1/y: 147).

Narik'i Kırımlı yaşlı bir hacı alıp misafir eder ve gitmek isteyince ona artık Kazan topraklarında olmadığını, burada kalmasını söyler (çb/dtv: 116).

Edigeý'in rastladığı yaşlı kişi ona sırlı kitabı verir ve ona yardımcı olur (bd/e: 115, 116).

Kırgız halkı Katağan'ın çocuğunun olması için dua eder ve Katağan kurban keser, sonra ak sakallı yaşlı bir adam Katağan'a görünüp çocuğu olacağını ve adının Koşoy olacağını söyler (krd/ek: 44, 45).

N828. Yardımcı olarak bilge kadın.

Birçok şeyi bilen Kurkta, kocası Kobılandı'ya neler yapması gerektiğini tek tek anlatır (kd-4/kob: 775).

Yirtöşlik'in karısı o olmadığı için üzülür ve yaşlı bir kadına danışır. O kadın ona, babası isteğini sorarsa Çalkoyruk'ın göğsü altındaki elmas kılıcı dilemesini öğüt verir (td-1/y: 141).

N832. Yardımcı olarak delikanlı.

Mişek Alıp'ın çölde karşılaştığı yiğit onu evine davet eder, yemek yedirir ve aradığı balığı nasıl bulacağını anlatır (td-1/ma: 187).

N836.1. Kral kahramanı evlat edinir.

Karadön, evlat edinilir (kd-4/kdö: 786).

N841. Yardımcı olarak çoban.

Narik Han'ın dolaşırken gördüğü çoban ona bir ev gösterir ve o evin bir kızı olduğunu söyler (kd-4/nr: 611).

Köroğlu'nun karşılaştığı çoban ona bu memleketin Akıl Han'ın memleketi ve başkentlerinin de Jembil olduğunu söyler (k-r: 275).

(T) N841.1. Yardımcı olarak ihtiyar çoban (adam).

Kubakan'ın çocuklarına ihtiyar bir çoban yol gösterir (kd-2/d: 225).

Halkını bulamayan Er Eşim'e Tügöl'ün ihtiyar yıllık çobanı rast gelir ve evine davet edip konuklar (krd-2/ee: 105).

Şırdakbek'in rüyasına yaşlı bir adam gelip çöle gitmesini ve orada kayberen soyundan bir atı yakalamasını söyler (krd-2/şb: 263, 264).

Bilerik'in üzerinde bağlı olduğu fil seldom zarar görmez ve Çinliler afetten dolayı ölür. Onu gören bir çoban gelip Bilerik'in zincirlerini çözer ve onu kurtarır (krd/ek: 283).

Çege ve Sansızbay'ın karşılaştığı yaşlı çoban onlara Tölögön'ün öldürüldüğünü ve Cibek'in kalmuk hanı Korun'a verildiğini söyler (krd/kc: 199).

N844. Yardımcı olarak derviş.

Atının yanında yatan Kubıkul'a gece yarısı beyaz sarıklı bir adam gelir ve ona üzülüp ağlamamasını, tulparın kuyruğundan bir kıl almasını, Adilbay'a hizmetçi olmasını, silahlarını bırakıp bir keçe giymesini söyler (kd-2/k: 113).

Akbilek için üzülen Kubıkul'a piri gelip onu teselli eder ve Adilbay'ın bedduasının gerçekleştiğini bildirir. Ak elmas kılıcını eline alıp ejderhayla savaşmasını söyler (kd-2/k: 211).

Denizaltında Joyamergen'e bir derviş rast gelir ve ona yol gösterir (kd-2/kj: 371).

Başında sarığı, üzerinde abası ve elinde asası olan bir adam Karadön'e yol gösterir (kd-4/kdö: 349).

Çaңçarkan'ın rüyasına bir derviş gelir ve ona gidip halkından bir kız bularak evlenmesini söyler (krd-2/mz: 193).

Karabay'a çocuğunun olacağını söyleyen ihtiyar birden gözden kaybolur (bhd/kuz: 382).

Manas'a ad koyamayıp zor durumda kalan Türk soyluların yanında bir derviş belirir. Derviş "Başına Mem gelsin peygamberin timsali, ortasına nun gelsin alimin timsali,

sonuna sen gelsin aslanların görüntüsü.” diyerek çocuğun adını Manas koyar (krd-6/md: 145).

Bir derviş, biri kendisine bin altın verirse, Allah da o kişinin gönlünde ne varsa onu vereceğini söyleyerek bağıır ve padişah ona bin altın verir (td-2/tz: 109).

Gölden yeryüzüne çıkan Zayatülek nereye gideceğini bilemez. Orada karşısına ak sakallı bir ihtiyar çıkıp Balkan dağına gitmesini söyler (td-1/t: 129).

Bir derviş gelip aç olduğunu söyler, kimse buzağıyı kesmez, ama çora keser. Derviş ona başı derde girince ah derse yardımına geleceğini söyler (çb/bv: 182).

N848. Yardımcı olarak aziz (dindar adam).

Baba Tükti, Veli Han’a dileğini vereceğini söyler ve balasının olması için bütün hayvanlarını kurban etmesini öğüt vererek onları sadaka olarak dağıtmasını bildirir (kd-2/k: 51).

Kubükul, savaşta kırklardan ve pirinden yardım ister (kd-2/k: 189).

Arşılan adındaki pir, Kıdırbay’a Allah’ın huzuruna gittiğini ve dileğinin kabul olduğunu söyleyip çocuğu olacağını haber verir (kd-4/kob: 751).

Allayar’a iyi pirleri yardım eder ve Surtayşa’nın attığı ok ona isabet etmez (kkd/kk: 423).

Gençlerin piri Şaymar, Kozuke’ye yardım eder ve büyük taşı kaldırır. Taşın altında annesinin dediği bütün silahlar vardır (krd-2/koz: 155).

Hızır, Zarlık’a Külmöskan şehrine varacağını, Külsaman atı ve Kuralay kızı alacağını söyler (krd-2/mz: 223).

Karabay ve Kuzıykürpes bir azize rast gelirler ve o, onlara karşılına çıkan canavarı okla öldüremeyeceklerini, çünkü onun dev perisi olduğunu söyler (bhd/kuz: 388).

Evliya Karabay ile Kuzıykürpes'e dev perisini ancak ayağının tabanından vurarak öldürebileceklerini söyler (bhd/kuz: 389).

İhtiyar adam Er Kökül'e bildiklerini anlatıktan sonra birden gözden kaybolur (krd-5/ez: 175).

Hz. Hızır, Tahir'i zindandan çıkarıp bir kara ata bindirerek onu Zühre'nin sarayına getirir (td-2/tz: 141).

Zayatülek'in ağabeyleri onu öldürmek ister. Bu arada o uyumaktadır. Uyurken rüyasına bir adam girip ağabeylerinin ve adamlarının onu öldürmek istediğini anlatır (td-1/t: 115).

Külçoro pirin desteklediği yiğittir (krd/s-1: 74).

N931. Yardımcı olarak kız.

Akhak Kola'nın sahibine bir kız ne aradığını ve onu konuklayabileceğini, yedirip içebileceğini söyler ve gideceği yolu gösterir (bhd/ak: 183).

P. CEMİYET

P10. Krallar.

Kazan şehrinin hanı Narik adında bir handır (kd-4/nr: 609).

Altın Ordu devletinin hanı Toktamış Han'dır (td/ed: 35).

Erdene Bey Kalmukların beyidir (krd/cm: 33).

Oluya-Ata ve Talas'ta kalabalık Kıpçak halkını yöneten Er Eşim adlı han vardır (krd-2/ee: 27).

Kazan şehrinin hanı Çançarkan adlı handır (krd-2/mz: 193).

Külmöskan kırk adamıyla altında Külsaman atı, üzerinde hanlık kaftanı, başında hanlık tacıyla Zarlık'ın karşısına çıkar (krd-2/mz: 223).

Bahadır Şırdak adında bir han vardı (krd-2/şb: 251).

Ördek, Hevben'e babası Şülgen'in Ak Padişah olduğunu söyler (bhd/a: 131).

Eyler Han ile Akkübek Han dost hanlardır (bhd/alp: 249).

Karağölömbet kadın çocuk demeden Babsak beyin uruğu Kıpçakların hepsini öldürür (bhd/küs: 306).

Semerhan gücü, serveti ve şanı her tarafa yayılan bir handır (bhd/zh: 443).

Öncelerin öncesinde bilinmeyen bir yerde büyük bir han varmış (bhd/bk: 321).

Temirkan adı duyulan, altı kapılı şehri olan bir handır (krd-5/ez: 195).

Evvel zamanda Ak Han ve Kara Han adında iki han yaşamışlar (td-2/kkb: 31).

Evvel zamanda Hüsrev isimli bir padişah yaşamış (td-2/hh: 57).

Eski zamanda ulu ve meşhur bir padişah vardı (td-2/tz: 109).

Eskiden Diyarbakır adlı bir şehirde Abbas Han diye bir padişah varmış (td-2/şg: 263).

Kara Han, ağaçkakana dönüşünce Tebene Kuga, Mişek Alıp ile evlenir ve Mişek Alıp han olup Tebene Kuga ile yaşar (td-1/ma: 197).

Alıpmemşen'in babası Aytübi Han'mış (td-1/amem/a: 215).

Ak Köbök, Ködön Han'ın atının bacağı keser ve ihtiyarın verdiği turnabalığıyla getirip annesine verir (td-1/ak: 283).

Baçman Han ve Çaçdar Han adında iki tane han varmış (td-1/t: 31).

Baçman Han han oğludur ve ülkesi geniş, malı mülkü çoktur (td-1/t: 31).

Tülek'in geldiği memleketin padişahı ölmüştür, bu yüzden halk memleketlerine gelen ilk kişiyi han seçeceklerdir. Halk karşılarında bir saray görünce oraya yönelir ve Tülek'i han yapmak isterler (td-1/t: 107).

Bundan çok zaman önce Kırgız ülkesinde "On sayı Uymat" denen yurttaki Sarı Morkas adlı bir han vardı (td-1/t: 113).

Yirtöşlik'in babası atı, koyunu, sığırı ve keçisi çok olan bir handır (td-1/y: 135).

Koblandı'nın babası Toktarbay'ın devletinde zengin ve fakir halinden memnundur (kd/kob: 177).

Koblandı Kalmuklardan aldığı ganimeti halkına eşit şekilde bölüştürür (kd/kob: 315).

Geçmişte Karabay Han ile Sarıbay Han adında iki han yaşamışlar (kd/kkbs: 16).

Anlatacağım zamanda bir han varmış, onun otuz dokuz hizmetkarı varmış. Kırkıncısı ise Narik'tir (çb/dtv: 109).

Narik, hanın emrinde çalışan biridir (çb/bhv: 156).

Canıbek adlı hanın Narik adında bir muhafızı varmış (çb/kbv: 172).

Altın Orda'nın başında Toktamış adında bir han vardır (bd/e: 31).

Kızılbaşların Şağdat Han adında çok malı mülkü olan, ama aynı zamanda gaddar olan bir hanı vardır (k-r: 226).

Padişah Mualikbey'in karısı Altınşaş, o ölünce dul kalır (kd/krs: 373).

Tabıldı babası Ermankan'dan daha kuvvetli bir hükümdar olup Katagan halkına sahip çıkar (krd/eta: 2).

Kırgızların çok akıllı, bilgili ve ileri görüşlü olan Aziret Han adında bir hanları vardır ve Çinlileri mağlup etmiştir (krd/cb: 86).

Adik Han adında bir han varmış (krd/m: 14).

Mendirman Kanışay adlı karısını yanına alıp Türk halkından olan Adıl Han'a doğru gider (krd/m: 25).

Bulan'ın büyük oğlu Camgırçı Mundus boyunun hanı olmuştur (krd/sb: 235).

Camgırçı'nın yardımıyla üvey kardeşi Bököy başka bir yerde han olmuştur (krd/sb: 235).

Kalmukların hanı Güldür hem adil bir kral hem de Camgırçı'nın dostu olduğu için tutsak edilen Sarinci'yi bırakır ve yanına asker vererek Sarinci'nin Bököy'den intikamını almasını söyler (krd/sb: 410).

Kurmanbek'in babası Teyithan Hokand'ın hanıdır (krd/k: 196).

Darpaşa Han on iki yaşında adalet tahtına çıkıp hanlık devranını sürer (kkd-1/ř: 93).

Bir zamanlar Kırım'da Adil-Sultan adında yürekli bir genç ortaya çıkmıştır (nd/as: 52).

Aysıl Batur, Canibek Han'ın saray baturlarındandır (nd-1/aab: 58).

Toktamış ve Temir adında iki han vardır (ktttd/e: 59).

Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, bir padişah varmış. Onun çocuğu olmuyormuş (ktttd/tiz: 105).

Koplandı Batır, Mamay Han'ın yiğididir (ktttd/kb: 120).

P11. Kralların seğimi.

Alpamişa kendi bileğinin hakkıyla han olur (bhd/alp: 258).

Kadış ve ağabeyleri oklarını havaya atarlar, Kadış'ın oku ak tabağa değer ve o padişah olur. Abilerinin oku başlarına değip ayağından çıkar ve onlar ölür (td-1/km: 265).

Sarinci'yle birlikte halk toplanıp Bököy'ü han ilan ederler (krd/sb: 298).

P11.4. Kral güç ve kahramanlık temelinde seçilir.

Dotan'ın kahramanlık ve gücünü gören Veli Han ve halkı onu kral ilan ederler (kd-2/d: 325).

Barak Batır gösterdiği kahramanlıklardan dolayı üç cüzün başına geçerek han olur (kd-3/bb: 79).

Edigey, arkadaşlarına güreşte onları yenerse baş olacağını, kendisini yenen çıkarsa onun baş olacağını söyler (td/ed: 46).

Edigey Kadirbirdi'yi öldürünce Toktamış'ın vezirlerinden Barın, kim Edigey'i öldürürse onun han olacağını söyler ve onun peşine takılırlar (td/ed: 180).

Manas ve seksen dört arkadaşının birlikte çıktıkları avda arkadaşları Manas'ı han ilan edip ona saygı gösterirler (krd-6/md: 455).

Daha önce arkadaşları tarafından han ilan edilen Manas, bu defa da bütün halk tarafından han olarak seçilir ve Altaylılar hanlı halk olurlar (krd-6/md: 509).

Altayın Sayın Süme'yi halkı han, Ene Sulım'ı da onun veziri yapar (td-1/ass: 185).

Yestey Mönki döner, han olur, Koyuncu Kulu da veziri yapar (td-1/ym: 205).

P12. Kralların karakteri.

Mesem Han halkı kul köle etmiştir ve onlara zulmetmiştir (bhd/a: 168).

Deniz ötesindeki padişah halkını at yerine çalıştırmaktadır (bhd/a: 171).

Mesem Han akıllı, bilgili, dürüst ve zenginliğiyle şöhret olmuş bir handır (bhd/küs: 287).

Tülek o kadar adaletli hüküm sürer ki kurtla koyun birlikte yaşar (td-1/t: 109).

Han, Narik'in karısını görünce gönlü ona düşer ve bu bana layıktır diyerek Narik'e bir ferman vererek onu başka bir hana gönderir (çb/bhv: 157).

P12.1. Zalim kral.

Adilbay, acımadan kırk kızın hepsini cellada teslim eder ve öldürtür (kd-2/k: 169).

Kalmuk Kaldan Han, pek çok halkı kılıçtan geçirir (kd-2/d: 319).

Toktamış Han, Kuttıkıya'nın kafasını keser (kd-4/e: 135).

Jilkabay, Kuttıkıya'nın oğlu diye getirdiği oğlunu Toktamış Han'a getirir ve Toktamış Han çocuğun başını keser (kd-4/e: 139).

Surtayşa halkından kendisine karşı çıkanların boynunu vurdurur (kkd/kk: 523).

Falcı olacakları anlatınca Surtayşa onu öldürtür ve ölüsünü köpeklere atar (kkd/kk: 557).

Surtayşa, gencecik yavruları ateşe atar (kkd/kk: 625).

Zamanın fakir fukaralarına padişahın çok zulmü oldu (kd-3/as: 97).

Toktamış Han, Kutlukaya'yı cellatlara teslim ederek kafasını kestirir (td/ed: 41).

Yaşlı adam Toktamış Han'ın rüyasını yorumlayıp gerçekleri söyleyince han onu zindana attırır (td/ed: 114).

Eski zamanlarda Sarseyit adlı bir bey ve Üçükö ile Tülkü adında iki oğlu varmış. Ak kalpaklı Kırgız'a bunlar çok azap çektirmişler (krd/cm: 11).

Akkoçkor, Çınasıl'ın yilkı ve koyun sürüsünden başka altı kanat çadırını elinden alır (krd/cm: 104).

İstanbul padişahı sudan çıkan kısrığın tayının cılız olmasından dolayı Kür Batır vezirinin gözlerini oydurur (td-1/ku: 305).

Şora Kırım'dan ayrılınca Kırım hanı babası Narik'in malını alıp onu dilenci haline getirir (çb/dtv: 151).

Han, Çora'nın onun kırk adamını bağlayıp rezil edince Ali Bey'i çağırır ve ona Çora'yı gidip yakalamasını söyler. Ali Bey Çora'nın babasını dövüp ona hakaret eder (çb/bhv: 159).

Kırım hanı, Bekmirza, "Han'ın gözünü çıkarıp babamın öcünü alacağım." dediği için onu asar (nd/m: 207).

Kançoro, han olunca halktan çeşitli haraçlar alıp onlara eziyet eder (krd/s: 58).

Bozayhan halkına eziyet çektiren zalim bir handır (kd/kboz: 665).

Köböş Han, Kanıkey'e saldırıp vurunca Celdenbay ona "Han değil, işe yaramaz bir adam olduğunu söyler." ve Köböş onu öldürtür (krd/sem-1: 30).

Şora Kazan'a gidince Kırım'ın hanı onun babası Nari'ki cezalandırarak dilencilik yaptırır (nd/şb: 49).

Çok eski zamanlarda memleketi hanlar idare etmişler ve halkı sömürüp onlara eziyet ederlermiş (ktttd/k: 96).

P12.3. Zorba külfetli vergiler koyar/yükler.

Kaman Dev, halkına vergi yükler ve eziyet çektirir (krd/bb: 68).

Toktamış Han, idaresi altındaki halkı köle gibi kullanır ve mallarından haraç alır (bd/e: 31).

P12.10. Kral güç, güzellik, irilik gibi bütün yönleriyle üstündür ve genellikle muzafferdir.

Veli Han yiğit, zengin, dürüst, şerefli ve savaşlarda her zaman üstün gelen bir padişaktır (kd-2/k:39).

Kubakan'ın mal, mülkü çoktur ve hesapsız hayvanı vardır (kd-2/d: 223).

Şıntemir Han, Muhit denizi kıyısında yaşayan ve hazinesi doksan iki sarayı dolduran bir kraldır (kd-2/d: 251).

Kadirhan, binlerce askeri çağırıp kanlarını su gibi akıtmış (kd-2/kb: 389).

Allayar, malı-mülkü çok, düşmandan öç alan ve akıllı, cömert, halkın hayran olduğu Sarkop şehrinin beyidir (kkd/kk: 41).

Meşhur padişahın malı, hazinesi ve askeri pek çoktu (td-2/tz: 109).

P12.16. Adil kral, insanlara iyi şans getirir.

Veli Han, adil bir hükümdardır ve halkı refah içindedir (kd-2/k: 39).

Dotan adil bir şekilde halkı yönetir (kd-2/d: 327).

Anşıbay, şehrinin işgal ettiği Kalmukların çocuklarını ağlatmaz, annelerini yaşlı bırakmaz (kd-2/a: 53).

Karadön aldığı ganimeti halkına paylaşır (kd-4/kdö: 383).

Şırdakbek, adil bir handır ve Akkoçkor'un kışkırtmalarına aldanmaz (krd/cm: 129).

Mastan, hanı Çançarkan'dan hiç kötülük görmediğini ve adaletli olduğunu söyler (krd-2/mz: 205).

Çok eski zamanda Buhar'da güçlü ve koruyucu dokuz tüylü hayvanı olan ve cömert olan Ebdikerim Bey adında biri dünyaya gelir (kkd-1/m: 107).

P13.0.1. Kralın hükmü altındaki imtiyaz.

Toktamış Han'ın emriyle beyleri, Noradın'a bozuk silah ve kötü at vererek onu babası Edigey'e gönderirler (td/ed: 105).

P14.15.1. Sarayın yaşlı, bilge danışmanı.

Narik Han'ın beyleri içindeki en büyüğü ve en saygını Ali Bey'dir (kd-4/nr: 609).

P16. Kralın hakimiyetinin sonu.

Noradın babasını kovar ve hanlık tahtına oturur (td/ed: 166).

Akhan Teyitbek'i öldürüp tulpar Teltoru atı Kurmanbek'e verir ve Kurmanbek babası Teyitbek'in yerine Hokand'ın hanı olur (krd/k: 368).

P16.1. Kral dünyadan elini eteğini çeker.

Veli Han malını-mülkünü, şehrini bir günde terk eder (kd-2/k: 43).

Kral, çocuksuzluk derdinden dolayı halkıyla ilgilenmez ve Kazan'ı terk edecek olur (krd-2/mz: 193).

Katağan, hanlığı on dokuz yaşındaki oğlu Koşoy'a bırakıp yönetimden elini çeker (krd/ek: 79).

P17. Saltanat için veraset.

Musahan babasının yerine on beş yaşındayken han olur (kd-4/m: 229).

Katağan halkını toplar ve Koşoy beyaz halıya oturup babasının yerine han olur (krd/ek: 79).

P30. Prensler.

Fuk hem gökte hem yerde yaşayan Nartların prensidir (kmd/f: 65).

Canış ve Bayış iki kardeş prenslerdir (krd/cb: 106).

P40. Prensesler.

Uraz Han'ın Yemile adındaki kızının yüzü ay gibi güzeldir (bhd/küs: 292).

Mayanhılıv ince belli, peri boylu, bembeyaz yuvarlak yüzlü ve gözleri parlayan çok güzel bir kızdır (bhd/kuz: 421).

Karaça Han'ın kızı ve Sarinci'nin nişanlısı Bermet ak yüzlü, boto gözlü ve tatlı sözlü bir prensesdir (krd/sb: 311).

(T) P42. Harikulade güzel prensesler.

Kadirhan'ın Güzel Hanbiybi adındaki büyük kızı simsiyah saçlı, düğme başlı, ip ince belli, huri kızı misali ve yediği yemeği boğazında görünmektedir. Küçük kızı doğan ay misali, mis kokulu, şakıyan bülbül gibi, teni kar gibidir (kd-2/kb: 391).

Gülayım o kadar güzeldir ki, onun ay gibi yüzü insanlara ışık saçar (kkd/kk: 245).

Akbilek, görenleri bayıltan huri kızları gibi güzeldir (td/ed: 91).

Canıl Mırza, yutkunsu damağı görünür, gülse güneşin nurunu saçar ve huri kızları gibi güzeldir (krd/cm: 37).

Aruuke'nin yüzü aynadan parlaktır ve güzelliği yanan bir fener gibidir (krd-5/ez: 253).

Uraz Han'ın Yemile adındaki kızının yüzü ay gibi güzeldir (bhd/küs: 292).

Mayanhılıv ince belli, peri boylu, bembeyaz yuvarlak yüzlü ve gözleri parlayan çok güzel bir kızdır (bhd/kuz: 421).

Satanay o kadar güzeldir ki onu gören devin gözü kamaşır ve dev kör olur. Satanay'ın güzelliği dağı taşı aydınlatır, akan ırmaklar durur (kmd/d: 41).

Tülek, Susulu'ya ay yüzünden bir defa öpmeden onu bırakmayacağını söyler (td-1/t: 37).

Karlığa ay ve güneş gibi parlamakta ve güzelliği herkesi hayran bırakmaktadır (kd/kob: 248).

Azimbay'ın Nazım adlı kızı huriler gibi sallana sallana gezip durmaktadır (kd/kam: 42).

On dört yaşındaki Kızjipek nur kızının ışığına benzemektedir ve Tölegen onu görünceye kadar en az onun kadar güzel olan on üç tane başka kızla da karşılaşır (kd/kj: 177).

Bayan parlak yüzlüdür, kara gözlüdür, elma yanaklıdır ve doğan aya benzemektedir (kd/kkbs: 37).

Narik'in evlendiği kız, ayın on dördü gibi güzeldir, yanakları yeni açan gül gibidir (çb/dtv: 109).

Çalkalmak'ın kızı Torkobek aya benzemektedir (krd/eta: 576).

Koşoy'a hediye olarak getirilen Çinli Taşgöl o kadar güzel ve narindir ki içtiği su boğazında görünmektedir (krd/ek: 129).

Canış'ın karısı ve Külböskan'ın kızı olan Kümüşay o kadar güzeldir ki geceyi bile aydınlatmaktadır (krd/cb: 86).

Er Töştük'ü evine alan pis ve çirkin kız Bek Toro, gece yarısı olduğunda dünyalar güzeli bir kız olur ve Er Töştük bunu görür (krd/et-1: 114).

Kızcibek on dört yaşında, kunduz börtü başında, ayın on dördü gibi güzel bir kızdır (kc: 154).

Tölegen farklı göçlere rastlar ve çok güzel kızlar görüp Kız-Yibek sanır ama Karşığa onların Kızıyibek olmadığını söyler (nd-1/ky: 78).

(T) P56. Yüzü örtülü dolaşma.

Yusuf çok güzel olduğu için babası yüzünü bir örtüyle örter ve böylece onu nazardan saklar (td-2/yk: 81).

(T) P57. Soyluluğun işareti olarak başın tepesindeki saç.

Kubikul'un başının tepesinde parlak bir tutam saç vardır (kd-2/k: 127).

Kasım Han'ın başında altın kâkülü var (kd-2/kj: 335).

Ospan, kendini tanıtırken babasının adının Kozan olduğunu ve tepesinde saçı olan meşhur bir er olduğunu söyler (kd-4/m: 239).

Eşimkul ile Zuura'nın doğan çocuğunun kakülü altındır (krd-5/ez: 141).

Kuzı gece yatınca takkesini çıkarır ve altın saçları görünerek odayı aydınlatır (td-2/kkb: 41).

Büz Yiğit'in başında altın saçı vardır (td-2/by: 325).

Yestey, baldızına yere düşünce kendisini tepesindeki üç altın saçından tanıyacağını söyler (td-1/ym: 205).

Kambar Batır'ın altın kakülü vardır (kd/kam: 50).

Ğavazhan'ın altın kakülü vardır (kd/kkks: 556).

Ğavaz kim olduğunu soran Arap Ernazarbay'ın kızlarına altın aydar kaküllü Ğavaz olduğunu, Köroğlu'nun oğlu olduğunu söyler (kd/kğ:).

Canış, Bayış'a henüz genç olduklarını ve iki kaküllü çocuk olarak düşmanın eline düşerlerse perişan olacaklarını söyler (krd/cb: 90).

Elibay ve Denebay'dan küçük olan Sarıbay'ın kızı, han kendisini alırsa Darapşa Han'a bir kakülü altından bir kakülü gümüşten bir oğul ile bir kız vereceğini söyler (kkd-1/ş: 94).

P110. Krahn vezirleri.

Adilbay'ın yaratılıştan zeki olan Akmaman adında bir veziri vardır (kd-2/k: 193).

Kadirhan'ın, Esenkeldi Takıldak adında bilge, hatip ve çok konuşan bir veziri vardır (kd-2/kb: 393).

Nadirşah, verdiği görevleri başardığı için Kulumsay'ı ikinci veziri yapar (kkd/kk: 369).

Toktamış Han Aksakalları toplayıp Kobogıl'ı (Edigey) sınavacağını söyler (td/ed: 63).

Timur, Edigeý'i kendine Tarkan edip yanına alır (td/ed: 99).

Er Eşim vezirlerine mallarını sormaya gelmeyen Tügöl'ü ziyarete gidelim der (krd-2/ee: 31).

Çaңçarkan veziri Basarin'e danışarak Hızır'ın söylediği gibi koyun, inek, at, deve kesip ziyafet verir (krd-2/mz: 193).

Kehkehe adındaki on iki başı dev, Şülgen'in veziridir (bhd/a: 143).

Karağölömbet, akıl danışmak için bütün aksakallarını toplar (bhd/küs: 291).

Padişahın sürekli yanında bulunan bir veziri vardır ve onun da çocuğu yoktur (td-2/tz: 109).

Abbas Han'ın, Hasan adında bir veziri vardır (td-2/şg: 263).

Seyülmülk'ün babası onun yanına elli köle asker ve bir vezirinin oğlunu vererek onu sevdiği kızı aramaya gönderir (td-2/sm: 309).

İstanbul padişahının Kür Batır adında bir veziri vardır (td-1/ku: 305).

Morkas Han, meşhur beylerini ve danışmanlarını yanına alarak çocuklarını çağırır (td-1/t: 113).

Han, vezirine Narik'in çok dürüst ve çalışkan biri olduğunu ve onu evlendirmek istediğini söyler (çb/dtv: 109).

Darapşa Han'ın kız isteme dileğini akıllı veziri Toman üstlenir (kkd-1/ş: 95).

P150. Zengin adamlar.

Kıdırbay, Akşahan döneminde yaşayan çok zengin bir beydir (kd-4/kob: 745).

Asan, Nogaylar içinde yaşayan zengin bir beydir (kd-4/ata: 829).

Sarıbay adındaki zengin adamın altı oğlu ve Karabek adında bir kızı vardır (kd-4/kos: 957).

Tügöl hesapsız davar, sığır ve koyunları olan zengin bir beydir (krd-2/ee: 21).

Karabay ve Sarıbay sayısızca hayvanı olan iki zengin beydir ve dostturlar (krd-2/koz: 143).

Köçörbay'ın malları tepede yığılıdır ve o zengin olduğu halde abisine sahip çıkmaz (krd-5/ez: 21).

Karabay'ın mal-davarı çokmuş ve uruktaşlarını da mal bakmaya heveslendirmiş (bhd/kuz: 381).

Cakıp elli yaşında hem çok zengin hem de saygı duyulan bir insandır (krd-6/md: 25).

Moğolların Caysanbay adında on bin atı olan zengin bir adamı var (krd-6/md: 337).

Abuklar zengin bir Kabardey sülalesidir (kmd/br: 381).

Bengimar kabilesinin ulu kişilerinden birinin mal mülkü çoktur ve pek zengindir (td-2/lm: 203).

Kamber büyüyünce mal sahibi olup zenginleşir (td-1/k: 313).

Mamanbay malı, hayvanı çok olan zengin bir insandır (kd/aş: 91).

Bozmunay beş vakit namaz kılıp Allah'ı unutmayan zengin bir beydir (kd/ers: 70).

Bazarbay, malının haddi hesabı olmayan çok zengin biridir (kd/kj: 164).

Malı mülkü çok olan bir zenginin atları Mamay'ın arsasına girer (nd/m: 187).

Kazak-Kırgız halkının malı saymakla bitmeyen Bazarbay adında zengini var (krd/kc: 113).

Sırlıbay, Kız-Yibek'i isteyen Biykecan adında zengin bir Kalmuk'a kızını Tölegen'e verdiğini söyler (nd-1/ky: 83).

P230. Ebeveynler ve çocuklar.

Baba, Şülgen ve Ural adında iki oğluyula yaşamaktadır (bhd/ub: 73).

(T) P230.0.1. Çocuksuzluk.

Veli Han'ın çocuğu olmadığı için halkı, artık onu han olarak kabul etmez ve onu uğursuz biri olarak görür (kd-2/k:39).

Kuttıkıya'nın çocuğu yoktur (kd-4/kt: 123).

Narik Han, Mendi'ye ormanı doksan gündür gezmesinin sebebinin çocuksuzluk derdi olduğunu söyler (kd-4/nr: 617).

Kıdırbay'ın eşi ona oğlu, kızı olmadığı için yüzüne leke vurup vurulmadığını ve mal-mülkünün alınmak istenip istenmediğini sorar (kd-4/kob: 747).

Er Kenes'in babası Akjonas yetmiş yaşındadır, fakat çocuğu yoktur. Bundan dolayı türbeleri gezmeye başlar (kd-4/ek: 999).

Ne Karabay'ın ne de Sarıbay'ın çocuğu yoktur (krd-2/koz: 143).

Çaңcarkan altmış eş almıştır, ama ne kızı ne de oğlu vardır (krd-2/mz: 193).

Eşimkul ile Zuura'nın çocukları yoktur, bu yüzden sıkıntı çekmekte ve hor görülmektedirler (krd-5/ez: 19).

Ne Eyler Han'ın ne de Akkübek Han'ın çocuğu vardır (bhd/alp: 249).

Karabay'ın ne kızı ne de oğlu vardır ve o çocuksuzluk derdinden ıstırap çekmektedir (bhd/kuz: 381).

Cakıp elli yaşına geldiği halde bir çocuğu yoktur (krd-6/md: 25).

Hösrev çocuğu olmadığı için çok üzülmemtedir (td-2/hh: 57).

O vakit Eçtirhan'da Timur Kutlu Han vardı, oğlu kızı yoktu (td-2/hga: 105).

Padişahın her şeyi vardır\ ama ne kızı ne oğlu vardır (td-2/tz: 109).

Zengin adamın çocuğu yoktur ve belki gönlü temiz birinin duasıyla çocuğu olur diye malını Hakk yolunda fakirlere dağıtır (td-2/lm: 203).

Hem Abbas Han'ın hem de veziri Hasan'ın çocuğu yoktur (td-2/şg: 263).

Bir yerde seksen yaşında bir adamla doksan yaşında karısı varmış ve bunların çocuğu yokmuş (td-1/ass: 173).

Eşimkul, çocuksuzluk yüzünden yurdundan çıkıp Çin'e kadar gider (krd-5/ez: 65).

Seksen yaşına gelen Toktarbay'ın hiç çocuğu yoktur (kd/kob: 177).

Bozmunay altmış, karısı elli yaşına geldiği halde bir çocukları yoktur (kd/ers: 70).

Karabay seksen üç yaşına geldiği halde bir çocuğu yoktur (kd/kkbs: 16).

Karabay'la avda karşılaşan Sarıbay yetmiş yaşında olduğunu ve çocuğu olmadığını söyler (kd/kkbs: 17).

Köroğlu'nun on iki karısı vardır ve hiçbirinden çocuğu olmamıştır (kd/kkks: 506).

Bozayhan'ın hiç çocuğu yoktur (kd/kboz: 669).

Katağan elli yaşına geldiği halde çocuğu yoktur (krd/ek: 35).

Bazarbay altmış, karısı Kalmatay elli yaşlarına geldikleri halde bir çocukları yoktur (krd/kc: 115).

Darapşa Han altmış üç yaşına geldiği halde hala çocuksuzdur (kkd-1/ş: 93).

Ebdikerim Bey kırk yaşına geldiği halde çocuk sahibi olamamıştır (kkd-1/m: 107).

Bir zamanda varmış bir zamanda yokmuş, bir padişah varmış. Onun çocuğu olmuyormuş (ktttd/tiz: 105).

P231. Anne ve oğul.

Karabek'in annesi, onu bir kere öpememiştir (kd-2/kb: 405).

Kocacaş'ın annesi, o kayalıktan inemediği için üzüntüden ölür (krd-3/kd: 211).

Karavaşay kendini yemek isteyen dev annesini öldürür (kmd/ak: 45).

Kanıkey olup biteni oğlu Semetey'e hikaye edip Talas'a varınca Bakay amcaı bulmasını ve ona danışmadan iş yapmamasını nasihat eder (krd/sem-1: 197).

Altışa oğluna Kuran'da evlatların ata anasını dinlemesi gerektiğinin yazılı olduğunu söyler (bhd/kuz: 404).

Garip'in annesi ağlamaktan kör olmuştur ve Hızır ona annesinin gözlerini iyileştirecek bir çamur verir (ktttd/ag: 94).

P231.2. Oğul annesini uyarır.

Nuradın annesine, babasından izin aldığını ve yoluna engel olmamasını yoksa Kalmuk ve Indısların kadın ve çocuklarına zor günler yaşatacaklarını söyler (kd-4/n: 191).

P232. Anne ve kız.

Melike'nin annesinin gözleri kızı için ağladığından dolayı kör olmuştur. Kızını görünce gözleri açılır (td-2/sm: 321).

P233. Baba ve oğul.

Joyamergen, babasına altın saplı kılıcın kınını vererek onu dinler (kd-2/kj: 343).

Karabek, Kadirhan'ın biricik oğludur (kd-2/kb: 391).

Noradın elindeki dombrayı babasına fırlatır ve dombra Edigeý'in sağ gözüne değerek gözünü çıkarır (ted: 150).

Karıpbay, oğlu Kocacaş'ı aramaya çıkar (krd-3/kd: 195).

Moldocaş, babasının kemiklerini bulup gömmek için onun peşinden gider (krd-3/kd: 259).

Çora Batır'ın babası Karıp yiğitmiş (çb/bv: 182).

Moldocaş, babasının intikamını almak için Eçki'yi kovalar ve yakalar (krd-3/kd: 283).

Moldocaş, babasının kemiklerini birleştirip çamurla insan şeklini vererek mezar kazdıktan sonra gömer (krd-3/kd: 285).

Küsek Karağölömbet'i öldürüp babasının intikamını alır (bhd/küs: 315).

Töştük oğlu Bir Bilek'i göğsüne alıp sever, ninni söyler, fakat ona nazarı değer ve çocuk ölür (krd/et: 83).

P233.2. Genç kahraman babası tarafından azarlanır.

Kubıkul, babasını dinlemediği için onun tarafından azarlanır (kd-2/k: 93).

P233.6. Oğul babasının öcünü alır.

Küsek Karağölömbet'in pişirilen kazanın suyuna serçe parmağını batırıp yalar ve böylece babasının intikamını aldığını söyler (bhd/bk: 323).

(T) P233.13. Çocuğu için ağlamaktan gözleri kör olan baba.

Yakup'un gözleri Yusuf için ağlamaktan kör olur (td-2/yk: 85).

P234. Baba ve kız.

Şaripa, babası Kulamergen'den yüz çevirip yardım etmez (kd-2/kj: 341).

Miskin, yoksul Cagoo'nun kadın güzeli Canıl Mırza adında tek bir kızı vardır. Onun dışında ne kızı ne de oğlu vardır (krd/cm: 19).

Temirkan devi öldürülünce çaresiz kalıp kızı Aruuke'yi çağırır (krd-5/ez: 251).

Susulu, Tülek'e bilerek sarayını kapattığını ve yaptığı bedduadan dolayı babasının ondan haberi olacağını, böylece evlenmelerine karşı çıkmayarak izin vermesi için bunu yaptığını söyler (td-1/t: 39).

Hıvhlıv'ın babası onun Zayatülek'i sakladığını anlayınca kızar ve o kızdığı için göl kabarıp su taşar (bhd/zh: 447).

P234.3. Babanın sözünü dinlememe.

Akmöör babası Karatay'ın Cantay'la evlenme isteğini kabul etmek istemez ve onunla evlenmek istemediğini babasına söyler (krd/akm: 81).

P250. Erkek ve kız kardeşler.

Karabek, ablasını Karaman'dan korumak için düşmana karşı savaşır. Düşmanla savaşmaya giderken ablasını yanına alan Karabek, eğer düşmanı yenerse ablası kurtulacak, eğer ölürse ablasını düşman alacak, fakat halkı zarar görmeyecektir (kd-2/kb: 403).

Toktamış Han'ın Kadirbirdi adında bir oğlu ve iki kızı vardır (td/ed: 51).

Temirkan'ın Kan İçme Karaç adında bir oğlu ve Aruuke adında bir kızı vardır (krd-5/ez: 257).

Tazret'in Cabo Biy adında bir oğlu ve Nuh Biyçe adında bir kızı vardır (kmd/bk: 241).

Hösrev Padişah'ın üç oğlu bir kızı vardır (td-2/hh: 59).

Yakup peygamberin ilk hanımından sekiz erkek, ikinci hanımından iki erkek ve bir kız olmak üzere toplam on bir çocuğu vardır (td-2/yk: 81).

Garip'in annesi ve kız kardeşi onun için üzülüp ağlarlar (td-2/şg: 265).

Kamber ve ablası yetim olarak birlikte büyürler (td-1/k: 313).

Karlığaş, sefere çıkan abisi Koblandı'ya ana, babalarını ve kendisini kime teslim ederek gittiğini sorar (kd/kob: 203, 204).

Azimbay'ın altı oğlu bir kızı vardır (kd/kam: 41).

Molaksay'ın Alankay adında tek oğlu ve Akkerbez isimli bir kızı vardır (kd/ab: 67).

Bazarbay'ın dokuz oğlu vardır (kd/kj: 164).

Sırlıbay'ın altı oğlu, bir kızı vardır (kd/kj: 169).

Sansızbay, abisi Tölegen'i aramak için babasından izin alıp peşinden gider (kd/kj: 193).

P251. Erkek kardeşler.

Şülgen ve Ural iki erkek kardeştir (bhd/ub: 73).

Zayatülek dahil onlar yedi erkek kardeşirler (bhd/zh: 443).

Sarıbay'ın yedi oğlu vardır (bhd/kuz: 385).

Bey Bekmırza'nın dört oğlu vardır (kmd/kg: 171).

Yirtöşlik diğer ağabeyleriyle birlikte yedi kardeştir (td-1/y: 135).

P251.5. İki erkek kardeş.

Kosım, Musahan'a Ospan adlı bir ağabeyinin olduğunu söyler (kd-4/m: 233).

Musahan'ın büyük hanımından doğan Orak ve Mamay iki kardeştir (kd-4/om: 257).

Kaynas ve Jaynas düşman Kalmuklardan iki kardeştir ve babaları Kalmuk hanı Ormangali'dir (kd-4/kök: 947).

Üçükö ile Tülkü iki kardeştir ve Sarseyit'in oğullarıdır (krd/cm: 11).

Tölok ile Kalmatay kardeş idi birlikte doğan (krd/cm: 70).

Teyiş Han'ın oğulları Akkoçkor ile Kankı asker toplayıp Canıl'a saldırırlar (krd/cm: 126).

Eşimkul'un küçük kardeşi Köçörbay, hayırsız ve abisine sahip çıkmayan bir kardeştir (krd-5/ez: 19).

Bakdöölöt, bir erkek çocuk doğurur ve adı Abike konulur. Böylece Manas'ın bir erkek kardeşi olur (krd-6/md: 417).

Kaysın ve Bekmırza iki kardeştir (kmd/bk: 243).

Sarıbiy ile Karabiy iki erkek kardeştir (kmd/sk: 271).

Ormonkan ve Ermankan Omonkan'ın oğullarıdır (krd/eta: 1).

Canış ve Bayış Nurgan Han'ın oğullarıdır (krd/cb: 86).

Tölögön ve Sansızbay kardeştir ve Tölögön babasının bedduasından sonra kardeşine vasiyette bulunur (krd/kc: 184).

Bazarbay'ın Tölegen ve Sansızbay adında iki oğlu var (nd-1/ky: 74).

P251.5.3. Düşman kardeşler.

Kara Tiyin'in düşmanı Edige'y'dir ve Kara Tiyin ona ağanı öldürdün der (td/ed: 93).

Gül padişahının üç kızı da Tahir'e aşık olur. Böylece her biri "Tahir benimdir!" diyerek birbirine düşman olur (td-2/tz: 159).

P251.6. Birkaç erkek kardeş.

Cakıp ve kardeşleri toplamda on erkek kardeşirler ve Cakıp onların adını, nerde yaşadıklarını Manas'a anlatır (krd-6/md: 207).

Padişahın Kıltaç, Hasan, Hüseyin ve Alpamış adında dört oğlu vardır (td-1/amem/a: 241).

P251.6.1. Üç erkek kardeş.

Kadış Mergen'in iki erkek kardeşi daha vardır (td-1/km: 259).

Maamıt, Şabdan ve Tölö Cantay'ın oğulları olup kardeşirler (krd/akm: 15).

P251.6.2. Dört erkek kardeş.

Padişahın Kıltaç, Hasan, Hüseyin ve Alpamış adında dört oğlu vardır (td-1/amem/a: 241).

Bököy'ün üç erkek kardeşi daha vardır (krd/sb: 235).

P251.6.3. Altı ya da yedi erkek kardeş.

Sarıbay adındaki zengin adamın altı oğlu ve Karabek adında bir kızı vardır (kd-4/kos: 957).

Allayar'ın altı oğlu ve bir kızı vardır (kkd/kk: 41).

Eşimkul'un kardeşi Köçörbay'ın altı oğlu vardır (krd-5/ez: 25).

Zayatülek dahil onlar yedi erkek kardeşirler (bhd/zh: 443).

Sarıbay'ın yedi oğlu vardır (bhd/kuz: 385).

Kudaynazar'ın yedi oğlu vardır (krd/eta: 1).

P251.6.4. Sekiz erkek kardeş.

Yakup peygamberin ilk karısından her birinin kendine has özellikleri olan sekiz oğlu vardır (td-2/yk: 81).

Eleman'ın sekiz oğlu vardır, sonra Er Töştük adında bir oğlu daha olur (krd/et-1: 107).

P251.6.5. Dokuz erkek kardeş.

Canıbek'in dokuz oğlu vardır (td-2/hga: 101).

Tugzak Ebi dokuz oğluna dokuz ihlamur sepeti verip ormana gönderir (td-1/cm: 323).

Adik Han'ın dokuz oğlu vardır (krd/m: 14).

P252.1. İki kız kardeş.

Atabiy'in iki kızı vardır (kmd/at: 457).

P252.2. Üç kız kardeş.

Kadirhan'ın üç kızı vardır (kd-2/kb: 391).

P261. Kaynata.

Zayatülekin kaynatası su dünyasının padişahıdır (bhd/zh: 448).

Tülek babasıyla selamlaşınca vücudu ürper, Susılu Tülek'e niçin titrediğini sorunca, onun babası olduğunu söyler. Susılu onun kaynatası olduğunu anlar (td-1/t: 107).

Yirtöşlik'in karısı kaynatasına babasının gece burada konmamaları gerektiğini hatırlatsa da bunu dikkate almazlar ve başlarına bela gelir (td-1/y: 143).

P262. Kaynana.

Tülkü'nün karısının kaynanası, gelini çocuğunun içinde olduğu yerdeki beşiği isteyince onu sövmeye başlar. Gelinin kaynanası gelinine hizmetçisi olduğunu ve kendisine nasıl olur da iş buyurabildiğini söyleyerek ona çok kızar (krd/cm: 12, 13).

Kozuke'nin kaynanası Şeker, ona düşman olur (krd-2/koz: 181).

Kadının göğsünden süt fıskırınca Susulu, Tülek'e bu kadını sorar. Tülek onun annesi olduğunu söyler. Kız, kaynanası olduğunu anlar (td-1/t: 109).

P262.1. Gelin ve kaynana arasındaki kötü ilişkiler.

Tülkü'nün annesi, gelininin iyi niyetli isteğini çok abartır ve onun bu hareketinden dolayı bütün gelinlerin kaynanalarına böyle davranıp kin besleyeceklerini söyler. Onun için oğlundan karısından vazgeçmesini ister (krd/cm: 14).

P264. Baldız/Görümce/Yenge.

Kulamergen'in kaynatası ona diğer kızını Ballu Marcan'ı nikahlar (kd-2/kj: 347).

Kocacaş, Sartkoşçu'ya yengesi Zulayka'ya iyi bakmasını söyler (krd-3/kd: 141).

Eşimkul'un ortanca yengesi ona ve Zuura'ya kocası Köçörbay kabul ederse tek çocuğunu vermeye razı olacağını söyler (krd-5/ez: 43).

P272. Üvey anne.

Arzımbike'nin üvey annesi onu Kamber'e nişanlar (td-1/k: 313).

Alankay'ın kız kardeşi Akkerbez annesinin öz değil üvey olduğunu, o da giderse hepten yetim kalacağını söyler (kd/ab: 74).

Kurmanbek'in üvey annesi onun arasını babasıyla bozmuştur (krd/k: 211).

P274. Üvey kız kardeş.

Güzel Ebireşim, Canıl'ın anası ayrı olan kız kardeşidir (krd/cm: 122).

Karabay, karısı onu dinlemeyince iki üvey kızına çadırı toplamasını söyler (kd/kkbs: 31).

P283. Üvey erkek kardeşler.

Kara Tiyin, Edigey'e kendisinin de onun da peri çocukları olduğunu söyler ve "Ağam öldürdün, bundan sonra yalnız kaldın." der (td/ed: 93).

Kocacaş, annesine ardımdam bir kardeş doğurmadın deyince, Sartkoşçu Kocacaş'ın gerçek kardeşi olmadığını anlar (krd-3/kd: 141).

Zulayka, Sartkoşçu ile evlendikten sonra iki erkek çocuk doğurur ve böylece Moldocaş'ın Erkecaş ile Serkecaş adında üvey kardeşleri olmuş olur (krd-3/kd: 293).

Kudaynazar Ermankan'ın Kalmuk karısından ve Er Tabıldı onun Noygut boyundaki karısından olmuştur. Kudaynazar ile Er Tabıldı üvey erkek kardeşler (krd/eta: 1).

Mendirman Adik Han'ın küçük hanımından olan dokuz kardeşin üvey kardeşidir (krd/m: 18).

Camgırçı ve Bököy'ün babaları aynı ama anneleri ayırdır (krd/sb: 235).

P293. Amca/dayı.

Garip'in amcası İran padişahının veziridir ve onu Abbas Han'dan ister (td-2/şg: 267).

Molaksay, oğlu Alankay'a dayısı Kulanser'in bahadır olduğunu söyler (kd/ab: 70).

Bekmirza, dayıları Mamay ve Orak'ın yanına kaçar (nd/m: 200).

Bozoğlan, ablasının mezarından çıkan çocuğun yeğeni olduğunu anlar (kd/krs: 379).

Köroğlu dayısı Ğejdembey'e yengesini alıp getirmeye söz verir (k-r: 283).

İsmail Semetey'in dayısıdır ve onu büyütür (krd/sem-1: 134).

Köböş ve Abike Semetey'in amcalarıdır (krd/sem-1: 245).

Kara Dev Meker Han'ın dayısıdır (krd/bb: 95).

Canış'ı dayısı büyütüştür (krd/cb: 86).

Bököy, Sarinci'nin amcasıdır (krd/sb: 256).

Canıl'ı tanımayan amcası, onun sorularına cevap vererek Canıl'ın bilmediği olayları ve Noygut boyunun başından geçenleri anlatır (krd/cm: 108, 109).

P320. Konukseverlik.

Kazı, Kökşe'nin abisine at vermesi üzerine ona gelip kendilerine misafir olmasını ve konuk aşını yemesini teklif eder (kd-4/kar: 311).

Yiğit, Yanbay'a "Tanrı misafirisin." diyerek yaylasına götürür ve birkaç gün misafir eder (bhd/kub: 198).

Sarıbay, Karabay'la daha iyi dost olmak için onu yaylasına misafirlığe davet eder ve Sarıbay ile oğulları onu çok iyi bir şekilde konuk ederler (bhd/kuz: 382).

Çüyeldi'nin yaşlı babası Canhuj konuksever bir insandır, yabancı da olsa gelen misafirleri konuk etmektedir (kmd/ç: 197).

Narık bir köye varır. Orada bir hacı ona bir oda vererek onu konuk eder (çb/dtv: 116).

Adıl Han Mendirman ve karısına bir ev verip istedikleri kadar kalabileceklerini söyler (krd/m: 28).

Sırlubay Tölögön'ü beğenir ve onu konuk eder (krd/kc: 163).

Karabay ve Sarıbay'a hürmet göstergesi olarak pişen koyun başları verilir (bhd/kuz: 385).

P360. Efendi ve hizmetçi.

Zulayka'nın kölesi Şabır, herkesin içinde ona beklediği koca adayının geldiğini söyleyerek onu utandırır (krd-3/kd: 37).

P412. Çoban.

Karabek'in babası, kölesi Kalkan tarafından çoban yapılmıştır (kd-2/kb: 465).

Allayar'ın Jurıntaz adında bir çobanı vardır (kkd/kk: 87).

Savıtbek, bir çobandan Akböpe'yi sorar ve onun kaldığı yeri öğrenir (kd-3/as: 139).

Tügölbay'ın çobanları yılmaların başında durmaktadır (krd-2/ee: 29).

Kozuke, kendini tanıtmadan Sarıbay'ın çobanlığını yapar (krd-2/koz: 169).

Karıpbay, gelen geyiği yakalayın deyince çobanlar, geyiğin peşine düşerler, ama onu yakalayamazlar (krd-3/kd: 123).

Karabay'ın çobanı ona çocuğu olduğunu haber verir (bhd/kuz: 385).

Cakıp, oğlu Manas'ın akıllanması için çoban Oşpur'un yanına verir (krd-6/md: 153).

Barannik hanının çobanı, Çüyeldi ve arkadaşlarını görüp onları hana haber verir (kmd/ç: 209).

Hanın çocukları kendi hayvanlarına kendileri çobanlık yapmaktadırlar (td-1/y: 135).

Eleman'ın Sarban adında bir çobanı vardır (krd/et-1: 107).

P412.1. Kahraman olarak çoban.

Kubıkul, Adilbay'ın kuzularına çobanlık yapar (kd-2/k: 119).

Edigey, kendisini ölümden kurtarıp büyüten babalığı Cantimir'in koyunlarına ve yılmalarına bakmıştır (td/ed: 54).

Manas, babasını kırmaz ve çoban olarak Oşpur'a yardım eder (krd-6/md: 155).

P414. Avcılık.

Kubıkul, tüfeğini ve yayını eline alıp Karatav'a geyik ile kulan avlamaya gider (kd-2/k: 207).

Kulamergen, avcılığı meslek edinerek sürekli avlanmaktadır (kd-2/kj:329).

Tama on yaşında babasının silahlarını kuşanır ve ava çıkar (kd-4/tm: 535).

Abat o kadar iyi bir nişancıdır ki attığı okla yabancı şahini öldürmeyip onun kuyruğunu ikiye böler (kd-4/ata: 831).

Hevben büyüüp on yedi, on sekiz yaşına gelir ve iyi bir avcı olur (bhd/a: 131).

Altınay, abisi Arslan'la geyik avlamak için onun yanına gelir (kkd/kk: 299).

Toktamış Han laçiniyle ava çıkmaktadır (td/ed: 37).

Canıl Mırza, ok atmada çok usta bir avcıdır (krd/cm: 32).

Canıl Mırza memleketine dönünce kapan kuran bir avcıya rast gelir. Bu onun amcasıdır (krd/cm: 107).

Er Eşim'in ordusunda usta avcıları var (krd-2/ee: 33).

Karabay ve Sarıbay birlikte ava çıkarlar (krd-2/koz: 143).

Zarlıkkan avlanırken uyuyakalır, babası da kırk yiğidiyle Şükürlük dağına ava çıkmıştır ve onu görür (krd-2/mz: 209).

Seyitbek, pars eti bulmak üzere adamlarıyla ava çıkar (krd-2/şb: 253).

Aralbay meşhur bir avcıdır ve herkes bunu bilir (krd-2/şb: 275).

Kocacaş on beş, on altı yaşlarını henüz geçince her attığını vuran usta bir avcıdır ve Kıtay denilen boydan yirmi hane, onun avcılığı sayesinde yiyecek temin edebilmektedir (krd-3/kd: 25).

Kuukazık adlı avcı ava çıkar ve Alabaş onu görür (krd-3/kd: 93).

Moldocaş da babası Kocacaş gibi iyi bir avcı olur (krd-3/kd: 235).

Şülgen'in ve Ural'ın babası kurt, aslan ve ayıları kolayca avlayan bir avcıdır (bhd/ub: 73).

Ebley yakışıklılığı, avcılığı ve sözde ustalığıyla meşhur olur (bhd/ky: 223).

Alpamişa ok atmada usta bir avcıdır (bhd/alp: 249).

Taravıl Dede, verilen yiyeceklerle doymadığı için tüfeğiyle kuş avlamaktadır (bhd/a: 129).

Taravıl Dede, yolda Hevben'le birlikte yürürken ona babasının çok usta bir avcı olduğunu söyler (bhd/a: 129).

Yanbay, Ural'da atıcılığıyla tanınan meşhur bir avcıdır (bhd/kub: 197).

Küserbay Hakmar ırmağı boyunda yaşayan bir avcıdır (bhd/ky: 223).

Eyler Han ile Akkübek Han birlikte ava çıkarlar (bhd/alp: 249).

Mesem Han askerle ava çıkar (bhd/küs: 289).

Han uruk başlarını ava gönderir (bhd/bk: 321).

Semerhan ava çıkıp geyik, kuş avlamayı sever (bhd/zh: 443).

Karabay ava çıkar ve diğer arkadaşlarından daha başarılı bir avcıdır (bhd/kuz: 381).

Manas babasından izin alarak arkadaşlarıyla ava çıkmak ister (krd-6/md: 441).

Karça ava çıkarken düşmanlar halkını basar (kmd/k: 141).

Cantuvgan ava çıka çıka geyik ve hayvan sürülerini bitirmek üzeridir (kmd/c: 161).

Ak Han ve Kara Han birlikte geyik avına çıkarlar (td-2/kkb: 31).

Canıbek, hanımı hamileyken ava çıkar ve kız doğarsa öldürmesi yoksa onu öldüreceğini, erkek olursa güney tarafından müjdecı göndermesini söyler (td-2/hga: 101).

Nevfel adındaki zengin Arap beyi ava çıkar ve avda Mecnun'u görür (td-2/lm: 219).

Altayın Sayın Süme ava çıkar ve samur vurur, babası derilerini yüzer ve annesi birleştirip elbise diker (td-1/ass: 175).

Kadış ve arkadaşları hekim onları gençleştirdiği için ona geyik avlayıp getirirler (td-1/km: 265).

Baçman Han sürekli kuş ile ava çıkardı. Her yiğidin kendi kuşu vardı (td-1/t: 31).

Zayatülek ağabeyleriyle birlikte ava çıkarlar (td-1/t: 115).

Kuyalı ava çıktığı zaman avladığı hayvan derilerini yedi file yükletecek kadar avlanır (krd/s-1: 76).

Estemis ve Koblandı birlikte ava çıkarlar (kd/kob: 178).

Kambar Batır ava çıkar ve semiz dağ keçilerini avlayıp boyunu besler (kd/kam: 50).

Karabay, sürekli şeriş denilen dağa çıkar ve avlanırmış (kd/kkbs: 17).

Orak on dört yaşına girince babalığından izin alıp ava çıkar (nd/m: 193).

Bozoğlan ava çıkar (kd/krs: 394).

Köroğlu, Kırat'ı eyerleyip Ğavazhan'a verir ve onu ava gönderir (kd/kkks: 547).

Ğejdembey ava çıktığı zaman Arap Reyhan gelip karısı Barşayım'ı kaçırır (k-r: 281).

Köroğlu kırk yiğidini yanına alıp Havadak gölüne avlanmaya çıkar (k-r: 305).

Mendirman ava çıkar ve geyik vurup getirir (krd/m: 41).

Burhuy, yolda yakaladığı avcı Kulançı'yı tutup bağlar ve ona Canıl Mırza'yı sorar (krd/cmt: 32).

Canıl Mırza tek başına avlanmaya çıkmıştır (krd/cmt: 57).

Darapşa Han doğacak çocuğunun sesine dayanamayıp öleceğinden korktuğu için altmış iki vezirini, otuz iki mühürdarını toplayıp ava çıkar (kkd-1/ş: 98).

P424. Hekim.

Eşimkul ile Zuura sonunda eşeğe binmiş bir aksala rast gelirler ve onlara dertlerini söylerler. O, yalancı, sahteker ve üfürükçü şeyhlerden olmadığını, ama küçüklüğünden beri şifalı bitkilerle uğraşan bir hekim olduğunu söyleyerek bir ilaç yapar ve Zuura'ya içirir. Böylece Zuura hamile kalır (krd-5/ez: 109).

Büz Yiğit bir sıçan yakalayıp delik deşik eder ve bir ipe bağlar. Sıçan her yerden ot toplayıp yer, iyileşir ve Büz Yiğit de bu otları kullanarak iyileşir (td-2/by: 383).

Kadış Mergen bir sıçanın ayağını kırar, diğer sıçanlar toplanıp kök yedirirler ve sıçanın ayağı iyileşir. Kadış da aynı kökten yiyerek kesilmiş bacaklarını tedavi eder (td-1/km: 263).

Kadış iki sakat adama rastlar ve nereye gittiklerini sorar, onlar Lokman hekime gittiklerini söylerler (td-1/km: 265).

Manas'ın türbesindeki yaşlı adam Tabıldı'nın yarasını tedavi eder (krd/eta: 242).

Akhan'ın gönderdiği beş adamı yolda damarcı Mergen ve tabip Dörbön ile karşılaşp onları getirirler (krd/k: 299).

Doğum esnasında kadın şaman ile bakışı getirilerek üfürükçü ilaçlarıyla Seyitbek'in hanımı iyileştirilir (krd-2/şb: 257).

Kuzykürpes babasından şifalı otları tanımayı öğrenmiştir ve otlardan ilaç yapıp atına sürerek onu iyileştirir (bhd/kuz: 417).

Karabay şifalı otları bildiği için yaralı dostu Sarıbay'ı iyileştirir (bhd/kuz: 386).

P427. Rahip (şair, öğrenen adam).

Zayatülek aynı zamanda iyi dombra çalıp güzel şiirler söylemektedir (td-1/t: 113).

P427.7. Şair.

Künikey'in Şorman adlı abisi bir şairdir (kd-2/d: 261).

Surtayşa'nın verdiği toya şairler, ozanlar, falcılar, dervişler gelir (kkd/kk: 519).

Akkoçkor, şairliği olan Çınasıl'ı elçi olarak Canıl'ın toyuna gönderir (krd/cm: 39).

P427.7.1. Şairler tarafından irticalen şiir tertip edilmesi.

Şıntemir Han'ın Bahtiyar adındaki ozanı Dotan hakkındaki bilgileri irticalen söyler (kd-2/d: 273).

Mamay ve Kozan'ın aşığı Beren atışırılar (kd-4/om: 269).

Akböpe ve Savıtbek karşılıklı atışarak irticalen şiirler tertip ederler (kd-3/as: 101).

Mendirman Adıl Han'a kopuzla Çoro değil Adik Han'ın oğlu Mendirman olduğunu söyler (krd/m: 46).

P427.7.5. Âşık.

Kubikul'un doğumunda verilen toya seri ve bahşılar katılır (kd-2/k: 59, 61).

Toktamış Han'ın Sıpira Jırav adında bir ozanı vardır (kd-4/e: 147).

Jurın sopasını saz gibi tutar ve ozan gibi tolgav tolgar (kkd/kk: 201).

Gülayım için yapılan toyda bahşı ve ozanlar çalıp çığırırılar (kkd/kk: 261).

Surtayşa'nın verdiği toya şairler, ozanlar, falcılar, dervişler gelir (kkd/kk: 519).

Savıtbek adında Şuv Şımır'dan sözde usta olan bir ozan çocuk çıkmış (kd-3/as: 97).

Korakatı mevkinde yaşayan Kıpçaklardan ozan ve şarkıcı olan Akböpe adında bir kız çıkar (kd-3/as: 99).

Ziyafetlerde, düğünlerde şarkı söyleyen neşeli ozanlar vardır (krd-2/ee: 33).

Doksan yaşındaki bir ozan çıkıp Ural'ın kahramanlıklarını anlatır (bhd/ub: 80).

Ebley ve Maktımhılıv karşılıklı irticalen şiirler söyleyip atışmalar (bhd/ky: 229, 230).

Eyler Han ile Akkübek Han avda ozanları atıştırırlar ve keyif sürerler (bhd/alp: 249).

Alpamişa aynı zamanda usta bir kuraycıdır (bhd/alp: 249).

Devin ölümünden sonra verilen ziyafette yırcılar devin nasıl öldürüldüğünü tasvir ederek yırırlar (bhd/kuz: 393).

Tahir ve Zühre saz çalanları görür ve merak salıp saz çalmayı öğrenirler. Daha sonra saz eşliğinde birbirlerine beyitler okurlar (td-2/tz: 117).

Büz Yiğit'in öldüğünü babasına bir ozan türküyü bildirir (td-2/by: 425).

Edil padişahı zamanında Kıpçak-Kazak elinde Molaksay adında bir ozan ve Alankay adında bir oğlu vardır (kd/ab: 67).

Ozanlar bildiklerini söylemişler, Kemal ozan sözüne canlılık verir (kd/kkbs: 16).

Sırlıbay'ın hikâyeci Karşığa adında bir aşığı vardır (kd/kj: 169).

Kırımlıların içinde iki aşık Sıydak ile Orak'ın iyi niyetli olmadıklarını anlarlar (nd/m: 216).

Kırımlılar içinde Bekiş adlı aşık şarkı söylemeye başlar (nd/m: 217).

Han, Habrav ozanın avlarına eşlik edip ülkesini övmesi için ferman gönderir (bd/e: 32).

Cantay, Aytike adlı ozana ferman vererek çalıp söyletir (krd/akm: 16).

Mendirman'ın en büyük abisi Asıl bir ziyafet verir ve ozanlara türkü söyletir (krd/m: 15).

P427.7.10. Rakip şairler.

Beren ve Mamay rakip şairlerdir (kd-4/om: 265).

Muhtar Tilevkabil'in düğün gününde Akböpe ile Savıtbek atışlılar (kd-3/as: 101).

P431. Tüccar.

Gülayım ve kırk kızı yolda kervancılara rast gelirler (kkd/kk: 573).

Gülayım, kervana rastlayıp tüccarların neşesini kaçıır (kkd/kk: 643).

Büz Yiğit memleketinden bazı kervancılarla karşılaşır. Onlar Büz Yiğit'e anne babasının onun için zar zar ağladıklarını haber verirler (td-2/by: 339).

Bazarbay'ın memleketine gelen bir tüccar, onunla alay edip güler ve oğullarını evlendirmek için başlık parası vermediğini söyler (kd/kj: 165).

Kocan adlı tüccar Kozı'ya rast gelir ve onun söylediklerini tek tek dinler, ikisi kardeş olur (kd/kkbs: 47).

Köroğlu, karşılaştığı tüccarlara Ğavaz'ı sorar (kd/kkks: 577).

P447. Demirci.

Debet ateş, su, toprağın dilini öğrenir ve demircilik yapmaya başlar. O, taşları su gibi eriterek zırhlar, kalkanlar yapar (kmd/d: 19).

Ak Köbök Kıtay'a gider ve orada demirci ustası Kütsimets'i bulur. Çaldığı baltaları ona verip eritmesini ve kendisine bir kılıç yapmasını ister (td-1/ak: 285).

(T) P459.2. Sınçı.

Er Eşim'in yanında atların yürüklüğünden anlayan zeki sınıçları var (krd-2/ee: 33).

Nogaylar arasında Asan hafızdan daha sınış, daha akıllı ve düşünceli biri yoktur (nd/m: 190).

Ravşanbey'in şınışılığı kurumuş atın başına bakarak onun tulpar olduğunu söylemesiyle açığa çıkar (k-r: 235).

Ravşanbey, Türkmenlerin Akıl Han adlı hanı zamanında yaşayan Tolınay sınışının oğludur (k-r: 227).

Kokıy Jan'ın sınışısı kenarda Kırat'ın üzerinde gizlenen ve dilenci gibi kılık değiştiren Ğavaz'ı görüp onun Köroğlu'nun akrabası olduğunu söyler (kd/kg: 750).

P532. Verginin ödenmesi.

Batırhan, Kazı'ya haraç olarak altın kürk, yorga at ve at başı kadar altın verir (kd-4/kar: 343).

Nadirşah, Altınay'ın sarayına gelir ve ona halkının vergisinin, borcunun olduğunu söyleyerek onları ödemesini ister (kkd/kk: 381).

Er Eşim'in bölgesine giren adamların vergi vermesi gerekmektedir. Tügöl izinsiz girince adamlarına onu yakalayıp getirmesini söyler (krd-2/ee: 29).

Manas, seyisleri İyman'ın ağlayarak geldiğini görünce babasına bunu sorar. Cakıp, Manas'a Kalmuklara haraç verdiğini açıklamak zorunda kalır (krd-6/md: 193).

Fuk, Nartlardan gökyüzünden iple sallandığı bir kazan ile vergi alır (kmd/f: 65).

Kaytuklar Karça'nın halkından vergi ve haraç ister (kmd/k: 139).

Rus generali Karaçaylılardan vergi almaya gelir (kmd/h: 475).

Başkurtlar, Kazan hanına vergi öderler, Cık bunu engeller (td-1/cm: 327).

Mamay'ın kardeşi Sıydak İdil'in doğu tarafındaki halkından vergi almıştır (nd/m: 193).

Kurmanbek kırk yiğidine Kalmukların vergi vermeyi unuttuklarını söyler (krd/k: 196).

Çaңçarkan Han, halkına on altın vergi koyar, torba dolmaz ve öfkelenerek her kele beş, direnen kellere on ve inatçı kellere kırk altın vergi koyar (krd-2/mz: 201).

Kaman Dev halkına haraç olarak günlük olarak beş koyun, bir öküz vermiştir (krd/bb: 41).

P551. Ordu.

Abılay Han, üç cüze mektup yazıp Kalmukların saldırıya geçtiğini ve bir ordu hazırlayarak gafil avlanmamaları gerektiğini söyler (kd-3/bb: 15).

Er Eşim'in savaşı bir ordusu var (krd-2/ee: 31).

Karaçaylılar gelen Rus ordusuna karşı kıt imkanlarla savaşır ve onlara tahribat verir (kmd/h: 477).

Nevfel ordusunu toplayıp Leyla'nın babasının kabilesine saldırır ve çok insan ölür. Mecnun ise Leyla'nın kabilesinin savaşı kazanması için dua eder ve duaları kabul olur (td-2/lm: 223).

Semetey halkını toplar ve onlara Sarıbay'la savaşmaları gerektiğini anlatarak ordusunu kurar (krd/s-1: 78).

Kara Kıpçak Kobılandı ordusunu toplar ve Er Sayın'ı da alıp Kalmuklara saldırmayı düşünür (kd/ers: 88).

Sansızbay arkalarından gelen Kalmuk ordusunu halkını toplayarak yener (kd/kj: 110).

Edigey asker toplayıp ordu kurmak ister ve düşmana saldırmayı düşünür (bd/e: 57).

Ural'daki bahadırlar Toktamış'a başkaldırıp onunla savaşırlar (bd/e: 31).

Toktamış tekrar ordu toplayıp sarayını ele geçiren Edige'ye saldırır (bd/e: 134).

Kızılbaş ordusuyla Kırgız ordusu savaşırlar (krd/ek: 15).

Koşoy ordusunu toplayıp Karaçoro'ya yardıma gider (krd/ek: 99).

Baktı ile Bolot ordu hazırlayıp başına Azatkül'ü komutan yaparak onları kara kamış şehrine gönderirler (krd/bb: 134).

Tabıldı, Canıbek ve Bedrikoco Mendirman'a baş eğerler ve birlikte Kıtay'a hücum edip Kalmukları işgal ederler (krd/m: 75).

P552.1. Savaş usulü.

Anşıbay, savaş için askerlere atlarının kuyruklarını bağlamalarını tavsiye eder (kd-2/a: 41).

Parpariya Kalmuklarla savaşmaya gidince atının kuyruğunu ve yelesini örer (kd-4/p: 101).

Nuradın, Kızılbaşların askerlerini görünce atının kuyruğunu örüp savaşa hazırlanır (kd-4/n: 215).

Kazı, atının kuyruğunu örer ve gizli deliğe girer (kd-4/kar: 323).

Karadön, atının kuyruğunu sınıksıkı düğümler ve düşmana saldırır (kd-4/kdö: 367).

Süyiniş düşmanları görünce atının kuyruğunu örer (kd-4/s: 435).

Tama atının kuyruğunu örer ve düşmanın üzerine saldırır (kd-4/tm: 551).

Şora atının yelesini ve kuyruğunu örer (kd-4/ş: 689).

Abat ve kırk batır atlarının kuyruklarını örerler, kılıçlarını bellerine bağlarlar (kd-4/ata: 835).

Kaztuvgan'ın kızı atının yelesini ve kuyruğunu örer ve savaşmaya hazırlanır (kd-4/kaz: 903).

Allayar, Surtayşa'ya atının yelesini örmediğini, savaş için üç yıl önceden haber vermediğini ve bu yüzden onun bir haydut olduğunu söyler (kkd/kk: 417).

Nadırşah'ın adamı Kodar, atının kuyruğunu örer ve Gülayım'ın kervanına yaklaşip onlara kim olduğunu sorar (kkd/kk: 807).

Gözcü düşmanı görünce atının kuyruğunu örmüş ve komutan Tügel'e haber vermiş (kd-3/bb: 21).

Han ulağı Baymurat atının kıl kuyruğunu sıkı düğümleyip altı günde altı suyun boyuna Subra Yırav'a ulaşır (td/ed: 61).

Edige y oğlu Noradin'a Sarala atının kuyruğunu sıkı düğümleyip çözülmüceye kadar Toktamış Han'ı kovmasını söyler (td/ed: 135).

Er Eşim, Şarp Kula'nın kuyruğunu düğümleyip bağlar (krd-2/ee: 83).

Karadön, beş türlü silahını kuşanıp sefere çıkar (kd-4/kdö: 355).

Akay Batır kılıcını yalayıp savaşa çıkar (bhd/kuz: 412).

Külçoro Sarıbay'a saldırdığı zaman "Manas!" diye nara atarak saldırır (krd/s-1: 74).

Alankay Elberikle teke tek dövüşe çıkar (kd/ab: 207).

Kıyaz atının kuyruğunu düğümleyip Külçoro'nun üstüne saldırır (krd/s: 54).

Canış, Bayış'a düşmanların atlarının kuyruklarını düğümlediklerini söyler (krd/cb: 135).

Saruu'nun yağmalandığı seferde Tülkü kendisi için savaş ganimeti olarak bir kız ve araba dolusu her nevi eşyayı alır (krd/cm: 11).

Kara atlı Canıl üçün (bir savaş giyimi) giyer (krd/cm: 58).

Bozoğlan, Koroğlu'na beş çeşit silahını takınmasını söyler (kd/krs: 388).

P556. Savaşta meydan okuma.

Kubıkul, savaş meydanında teke tek diye bağırarak karşısına bir savaşcının çıkmasını ister (kd-2/k:183).

Tarkas Han, Nuradın'a teke tek dövüşmeyi teklif eder (kd-4/n: 199).

Karadön, teke tek savaşta Karamende'yi öldürür (kd-4/kdö: 371).

Begis Kalmuk hanı Tirsek'i teke tek dövüşmeye çağırır (kd-4/b: 485).

Kalmuk hanı teke tek diye nara atar ve Abat onun karşısına çıkar (kd-4/ata: 837).

Er Kosay Kalmuk hanı Esen Han'ı teke tek savaşmaya davet eder (kd-4/kos: 965).

Kalmuk hanı Surtayşa, Allayar'ı teke tek dövüşe davet eder (kkd/kk: 419).

Gülayım, Surtayşa'yı teke tek dövüşe davet eder (kkd/kk: 751).

Kalmukların hanı Alaköbek Batır, savaş alanında öne çıkıp teke tek dövüşmek için adam çağırır (kd-3/bb: 17).

Barak Batır Alaköbek'in başını kestikten sonra Kalmuklara dönerek ve meydanda dolaşarak onları teke tek dövüşe çağırır ama kimse çıkmaz (kd-3/bb: 45).

Teke tek dövüşte Kıpçak bey, Er Kaplan'ı yener ve esir edip Toktamış Han'a getirir (td/ed: 121).

Kocogul, Canıl'ı teke tek dövüşe çağırır (krd/cm: 88).

Kökçö düşmanını teke tek dövüşmeye çağırır (krd-6/md: 347).

Yilbegen, Yestey'e "Güreşten mi, ok atmaktan mı?" diye sorar. Yestey "İkisinden de kaçmam, sen vur!" der. Yilbegen yumruğuyla vurmak isteyince Yestey onu tutup yere vurur ve başını keser, yakıp külünü göğe savurur (td-1/ym: 201).

Teke tek savaşta Koblandı Kazan'ı uzun bir m¼cadeleden sonra yere yıkar ve öld¼r¼r (kd/kob: 232).

Çin hanı Düni'nin kardeşi pehlivan Tan, Koşoy'u teke tek döv¼ře çağırır (krd/ek: 121).

Çinli Coloy meydan okuyunca Koşoy onun karşısına çıkar ve teke tek döv¼ř¼rler (krd/ek: 130).

P557.4.3. Silah se¼imleri her ge¼en g¼n değişir.

Musahan ve Ospan önce kılıçla, sonra mızrakla savaşırlar ve sonra g¼reřirler (kd-4/m: 241).

Tana ve Kızılbaşların hanı Aktöre sırayla mızrak, kılıçla savaşır ve sonra g¼reřirler (kd-4/tn: 605).

Abat ve Kalmuk hanı önce kılıçla, mızrakla döv¼ř¼r ve sonra g¼reřirler (kd-4/ata: 839).

Alaköbek ve Barak Batır ok, mızrak, baltayla savaşır ve sonra g¼reřirler (kd-3/bb: 37).

Dan-dan ve K¼nös mızrakla ve g¼rz ile savaşırlar (krd-6/md: 351).

Çalkalmak ile Tabıldı sırayla g¼rz, kılıç ve mızrakla savaşırlar (krd/eta: 190, 191).

(T) P562. Liderlik.

Abılay Han ortalıklarda görünmeyince, toplanan Kazak kurultayı, Orta C¼z'den 70-75 yaşındaki T¼gel'i komutan olarak se¼er (kd-3/bb: 15).

Cakıp, yolunu şaşıranları ve anasından babasından kopanları toplayıp bir araya getirmiş ve onlar birlikte yaşayan yetmiş ailelik bir topluluk olmuşlar (krd-6/md: 83).

P600. Adetler.

Mesem Ağa'nın yaylasına varan Ebley adet gereği selam vermeden çadırın tünlük bağıını indirir (bhd/ky: 224).

Mesem Ağa kızına isterse ona toy yapacağını, istemezse dönüp gideceğini ve ölürse kırkını gelip okuyacağını söyler (bhd/ky: 236).

(T) P601. Kızın nişanlığına hediyesi.

Maktımhılıv, aşık olduğu Ebley'e nakışlı kemer, halı hediye eder (bhd/ky: 227).

Maktımhılıv, Ebley'e akik yüzük verir (bhd/ky: 234).

Kence, babasına kocası Er Töştük için hediye vermesini söyler (krd/et: 63).

P634. Ziyafetler.

Kubıkul doğunca babası aygır, buğra, deve, koyun vs. kesip şölen yapar (kd-2/k: 57).

Nuradın'ın dönüşünden dolayı baba-anası ve halkı bir şölen düzenlerler (kd-4/n: 205).

Adilhan'ın düşmandan kurtarılmasının şerefine büyük bir şölen düzenlenir (kd-4/kar: 337).

Begis oğlu kahramanlık yaptı diye toy düzenleyip ziyafet verir (kd-4/tk: 533).

Akşahan ve vezirleri yalandan toy yapıp Kıdırbay'ı öldürmek isterler (kd-4/kob: 745).

Kıdırbay bir oğlu ve kızı olduğu için kırk gün toy-eğlence düzenler (kd-4/kob: 755).

Kenes doğunca babası dokuz gün boyunca toy yapar, ziyafet verir ve yarışlar düzenler (kd-4/ek: 1011).

Gülayım türlü sazlar çaldırıp ulu toy yaparak kırk kızıyla birlikte eğlenir (kkd/kk: 91).

Jünisbay'ın oğlu olduğu için ziyafet verir (kd-3/as: 129).

Toktamış Han ve Edigeý çocukları olduğu zaman toy yapıp ziyafet verirler (td/ed: 51).

Canıl, Erdene Bey'e kendisini almasını ve toy yapıp ziyafet vermesini söyler (krd/cm: 34).

Karabay ve Sarıbay çocukları olunca doğum ziyafeti ile dünürlük ziyafetini birlikte verirler (krd-2/koz: 143).

Moldocaş, köyüne geri dönünce halkı toy yapıp ziyafet verir (krd-3/kd: 297).

Eyler Han bir kızı olunca at yeten yere at çaptırmış, hat yeten yere hat gönderip büyük bir ziyafet vermiş (bhd/alp: 249).

Alpamişa'nın dönmesi şerefine üç gün üç gece toy yapılır (bhd/alp: 258).

Mesem Han dört uruktan çağırdığı yiğitler için yüz deve kurban edip toy kurar (bhd/küs: 294).

Babsak dönüşte Karağölömbet'in yerinde toy verir (bhd/bk: 321).

Karabay, aslanı öldürdüğü için ziyafet verip toy düzenler (bhd/kuz: 381).

Sarıbay, Karabay'la tanışmasının şerefine büyük bir toy yapar, herkes doyasıya et yer, kımız içer (bhd/kuz: 382).

Rüyadan alınan işaretler ve çocuğun gördüklerini anlatmasından sonra Cakıp ziyafet vermek için dokuz kısrak, doksan koyun, yedi sığır keser ve ziyafete önemli beyler olan Noygutlardan Akbalta ile Berdike'yi, Nogaylardan Eşte'yi, Kırgızlardan Baktıgul ile Baycigit'i, Kazaklardan Üyşün'ü, Kıpçaklardan Taz'ı, Türklerden Dambıl'da'yı çağırır (krd-6/md: 69, 71).

Cakıp, Manas doğunca hesapsız sayıda koyun, kısrak, deve, inek keser (krd-6/md: 127).

Oset ve Malkar beyleri kaledeki şölen için toplanırlar (kmd/m: 277).

Hösrev padişah çocukları olunca kırk gün kırk gece toy düzenler (td-2/hh: 59).

Padişah oğlu olunca her tür canlıyı kesip ziyafet verir (td-2/by: 325).

İhtiyar adam karısına bir sığırlarının olduğunu ve kesip ziyafet vermelerini, belki bu sayede çocuk sahibi olacaklarını söyler. Sığırı kesip dağıtırlar (td-1/ass: 173).

Tülek her Cuma halkına ziyafet vermektedir (td-1/t: 109).

Kulanser, yeğeni Alankay onu ziyarete geldiği için halkını toplayıp toy düzenler (kd/ab: 119).

Mamay ve Orak yeğenleri Bekmirza ve babasının öcünü aldıkları için kırk gün düğün yaparlar (nd/m: 226).

Künhar, Ğavaz'ın dönmesinden dolayı kırk gün toy yapıp ziyafet verir (kd/kkks: 570).

Bozayhan, mezardan çıkan oğlu Köroğlu yakalanıp getirilince otuz gün toy düzenler (kd/kboz: 697).

Koşoy, Bilerik'in kurtulmasından dolayı ziyafet verip toy düzenler (krd/ek: 285).

Cibek evlendirildiği için toy düzenlenip ziyafet verilmektedir (krd/kc: 197).

Süyiniş'in annesi oğlu dönünce bir şölen yapar ve onu Biybi adlı güzel bir kızla evlendirir (kd-4/s: 455).

Tama seferden dönünce babası onu kutlayıp ziyafet verir (kd-4/tm: 565).

Kubikul doğunca babası aygır, buğra, deve, koyun vs. kesip şölen yapar.

Karabay ile Sarıbay belirledikleri yerde buluşurlar ve orada eğlence düzenleyip yiğitler güreşir, ok atılır, kuray çalınır yır yırlanır (bhd/kuz: 384).

P672.2. Aşağılamanın işareti olarak adamın (kadının) saçını kesmek.

Parpariya, Şaştöbe'ye, severek evlendiği karısının örgülü saçını kestiğini söyler ve bunu bir hakaret olarak görür. Bundan dolayı onu öldürür (kd-4/p: 115).

Akkoçkor, Canıl Mirza'yı yakalayınca saçlarını keserek aşağılar (krd/cm: 61).

Han Tursun, Er Eşim'in karısı onunla evlenmeyi kabul etmediği için saçını sıfıra vurur ve ortalıkta dolaştırır (krd-2/ee: 121).

(T) P672.5. Aşağılamanın işareti olarak başı kesilen kralı sakalından asma.

Edige, intikamını aldıktan sonra Toktamış Han'ın kesilen başını sakalından terkisine asar ve memlekete döner (kd-4/e: 159).

Canıl, Kalmatay'a niyetinin onun başını kesip eyerinin terkisine bağlamak olduğunu söyler (krd/cm: 95).

(T) P672.6. Çocuksuzluktan dolayı aşağılanma.

Kanımcan, Cakıp'a çocuk sahibi olmadığı için çocukların değerini bilmediğini ve kölelerine küfür ettiğini söyleyerek çocuksuzluktan dolayı onu horlar (krd-6/md: 55).

(T) P672.7. Aşağılamanın işareti olarak atın kuyruğunu kesme.

Manas'ın adamları onun emrini yerine getirerek on bir elçinin atlarının kaküllerini ve kuyruklarını keserek onları kepaze bir şekilde gönderir (krd-6/md: 437).

P677. Düelloyla ilgili gelenekler.

Karabek, Karaman'a uykusunu bozmamasını ve sonraki gün Karaşa dağın başında onunla düello edeceğini söyler (kd-2/kb: 433).

Akkoçkor, elçi göndererek Canıl'ı düelloya davet eder (krd/cm: 135).

Altayın Sayın Süme ile Ene Sulım düelloda kılıçları ufalanıncaya kadar savaşırlar, birbirini yenemeyince dost olurlar (td-1/ass: 179).

Ejderha, Kadış Mergen'e okla mı, güreşerek mi savaşmak istediğini sorar (td-1/km: 259).

Çora, "İlk olarak oku sen at!" diyen Ali Bey'e "Ben atarsam sıra sana gelmez!" diyerek sırayı ona verir ve Ali Bey ok atar, ama isabet etmez. Çora atıp onu vurur (td-1/çb: 365).

Timer Alıp Kükel'e "Vuruşur musun, güreşir misin?" diye sorar. Kükel "Güreşelim." der (td-1/kk: 207).

Seytek ve Kuyalı sırayla Sarıbay'a karşı çıkıp teke tek dövüşürler (krd/s-1: 86).

Alankay kırk yiğidiyle birlikte kendisini bağlayan Tumanzor'u düelloya davet eder (kd/ab: 157).

Kambar Batır ile Kalmuk hanı Karaman Nazım için teke tek dövüşürler ve Kambar onu öldürür (kd/kam: 108).

Şora, Ali Bey'le düello eder (çb/dtv: 132).

P681. Yas gelenekleri.

Karabek'in ablaları onun öldüğünü duyunca, sırtındaki kaftanını yere atar ve tırnaklarıyla ak yüzlerini dilimlerler (kd-2/kb: 477).

Şora ölünce dostu Kulınşak onun yay ve kılıcını bir sandığa koyup ateşe atar (kd-4/ş: 743).

Zulayka, kocasına avcılığa devam ederse öleceğini ve kendisinin de o öleceği için karalar giyeceğini söyler (krd-3/kd: 79).

Eçki, Kocacaş'a "Eşin Zulayka karalar giyip ağlasın!" der (krd-3/kd: 189).

Kocacaş kayalıktan kendini atıp ölünce, Zulayka karalar giyinip bağırarak yas tutar (krd-3/kd: 225).

Kıtay boyu Moldocaş gittikten sonra babası ve kendisi için ölü aşı verirler (krd-3/kd: 293).

Hevben, babası ölünce onun üçünü, yedisini, kırkını okutmaya ve hayratlığa bir şey bulamamış (bhd/a: 130).

Karabay'ın yasında mezarına gidilir, Kuran okunur, dua edilir, onun hayattayken sevdiği eğlenceler düzenlenir ve onun mezarının civarına yedi armağan konulur (bhd/kuz: 400).

Tazret ölünce üç gün üç gece ölüm yemeği verilir (kmd/bk: 243).

Padişah ve hanımı Zühre'nin öldüğünü görünce saç ve sakallarını yolarlar (td-2/tz: 179).

Molaksay kızına abisi Alankay için kara bağlayıp yas tutmasını söyler (kd/ab: 248).

Aybike, Sayın'ın öldüğünü duyunca saçını yolar, yüzünü yırtar ve yas tutar (kd/ers: 110).

Musa bey, çocuklarına öldüğünde kendisi için bir iki hayvan kesip aşını vermelerini ister (nd/m: 185).

Orak, bacısının oğlu Bekmirza için karalar giydiğini söyler (nd/m: 222).

İki avcı av hususunda aralarındaki problemi çözmek için hana gelir (bd/e: 67).

Eldiyar yalandan Tabıldı'nın öldüğünü söyleyince bütün halk başına karalar giyip yas tutarlar (krd/eta: 289).

Cantay ölünce Akmöör tırnaklarıyla yüzünü yırtıp ağlayarak yas tutar (krd/akm: 135).

Manas öldüğü zaman Kanıkey saçını dağıtarak ve yüzünü yırtarak yas tutar (krd/md-1: 818).

(T) P681.1. Ölü aşı.

Akmöör kocası Cantay ölünce aylarca ölü aşı hazırlayıp dağıtır (krd/akm: 141).

Sarinci babası Camgırçı ölünce onun arkasından ölü aşını verir (krd/sb: 276).

Moldocaş'ın üvey kardeşleri, köylerinin ölen Kocacaş ve kaybolan Moldocaş için yatırlara hayvan kesip aş verip durduklarını söylerler (krd-3/kd: 295).

(T) P683. Müjde.

Nişancı, müjde istemenin işareti olarak Kubakan'ın başındaki sarığı alır (kd-2/d: 313).

Kozan'ın askerleri Anşıbay'ın soyundan iki çocuk getirdikleri için handan müjde isterler (kd-4/om: 259).

Hanzaya, kırk batıra muştuluk için ne isterlerse vereceğini söyler (kd-4/kar: 333).

Mendi, uşakları Telşora'ya gidip Narik'e müjde vermesini ve ondan müjde olarak azat edilmesini istemesini söyler (kd-4/nr: 639).

Şırdakbek, atının geldiğini müjde verenlere dokuzluk verir (krd/cm: 152).

Han, çocuğunun doğduğu müjdesini verene altmış tabak altın vermeyi vaat eder (krd-2/mz: 203).

Seyitbek çocuğunun doğduğunu söyleyenlere müjde olarak bol bol hediyeler verir (krd-2/şb: 259).

Karabay'ın çobanı ona karısının bir erkek çocuk doğurduğunu söyleyince o, çobanına atını verir (bhd/kuz: 385).

Cakıp, oğlu olduğunu müjde verene kırk koyu gri dört yıllık atı vereceğini söyler (krd-6/md: 93).

Han kızı kırk kızına gidip yiğidin kim olduğunu araştırmalarını ve rüyada gördüğü yiğit olduğunu bildirene müjde olarak altı yüzük, mücevher vereceğini söyler (td-2/by: 347).

Yirtöşlik'e babasının geldiği müjdesi verilince o başındaki takkeyi haberciye verir (td-1/y: 143).

Yirtöşlik'in babasına oğlu geldiği söylenince o, müjdeciye bir düve verir (td-1/y: 171).

Er Sayın doğunca kadınlar Bozmunay'a müjde verirler ve Bozmunay müjde olarak yüz yıllık dağıtır (kd/ers: 78).

Tölegen kendisine kılavuzluk yapıp beğeneceği kızı bulana müjde olarak yüz gümüş parça verecektir (kd/kj: 166).

Kötü niyetli Karabay, kendisine erkek çocuğu olduğu müjdesini isteyince o, hiçbir şey vermez ve ona hakaret eder (kd/kkbs: 22).

Bazarbay'ın seyisi Asanbay ona Kökcal'ın doğum yaptığını söyleyince Bazarbay ona müjde olarak otuz tay verir (krd/kc: 120).

(T) P684. Kan bedeli.

Canıl Mirza yakalandıktan sonra öldürdüğü kişilerin erkek kardeşlerine kan bedeli olarak teklif edilir, fakat onlar kabul etmezler (krd/cm: 64).

Cakıp atı Tuuçunak'ı yalnız görünce çocuğu bir kaplanın yediğini zannederek, çocuğun kan parasını ailesine vereceğini söyler (krd-6/md: 59).

Manas'tan yaşlı Bayançor'un bıçağını isteyen Oşpur'a Manas, vermeyeceğini, çok kızdırırsa o adamı öldüreceğini ve kan parasını da ödeyeceğini söyler (krd-6/md: 185, 187).

(T).P685. Elde edilemeyen abla yerine kız kardeşini alma.

Kalmaklar, Canıl yilkuların peşinden gidip dönmeyince “kaldama” denilen töre gereği Canıl’ın yerine kız kardeşi Ebireşimi alıp götürürler ve Kırgız boylarını yağmalarlar (krd/cm: 111).

Q. ÖDÜLLER VE CEZALAR

Q20.2. Ödüllendirilen emirlerin ifası.

Kalmuk hanı Jubanış’ı öldürene onun atını vereceğini söyler (kd-4/j: 415).

Kalmuk hanı Sultan, askerlerine Süyiniş’i öldürüp getireni padişah ilan edeceğini söyler (kd-4/s: 449).

Q67. Krala ait görev ödüllendirilir.

Adılbay, Kubıkul’u öldüreni kendisiyle eşit göreceğini, büyük armağan vereceğini ve ona şehir inşa edip engin bir gölle rahat bereketli topraklar hediye edeceğini söyler (kd-2/k: 173).

Q72.1. Krala sadakatten dolayı ödül.

İhtiyar balıkçı, Bulgar şehrinin padişahına ağına takılan altın saç telini armağan edince padişah ona bin altın verir (kd-2/kj: 331).

(T) Q96. Yarışmada birinci gelene verilen ödül.

Dotan yarışmada birinci geldiği için ödül olarak Künükey’i ister ve hana Tavsalkangan’ı gönderir (kd-2/d: 293).

Kel Jurın, at yarışında Gülayım’ı geçerse onu alacaktır (kkd/kk: 255).

(T) Q102. Ödül olarak prenses.

Toktamış Han Edige’yi yakalayana kızını vermeyi vaat eder (bd/e: 96).

Mesem Han yırtıcı aslanı öldürene devletinin yarısını ve kızı Gevher’i vereceğini söyler (bhd/küs: 298).

Timur kızını kurtaran Edige'ye ödül olarak onu verir (bd/e: 120).

Kızılbaşların hanı Kokıy yarışta birinci gelene dünyalar güzeli kızı Juldızay'ı vermeyi vaat eder (kd/kg: 747).

Q111. Ödül olarak zenginlik.

Nadirşah, Kulumsay'a verdiği işi başarırsa ona at başı kadar altın vereceğini, onu yanına alacağını ve ona istediği kızı vereceğini söyler (kkd/kk: 309).

Han, çocuklarına turna, kaz avladıkları için birer altın, Zayatülek'e ise sekiz suna yakaladığı için on altın verir (td-1/t: 115).

Q111.7. Ödül olarak mücevher.

Çıyırdı, çobana kaplanın yüreğini getirmesi için servet verir (krd-6/md: 85).

Q112. Ödül olarak krallığın yarısı.

Mesem Han yırtıcı aslanı öldürene devletinin yarısını ve kızı Gevher'i vereceğini söyler (bhd/küs: 298).

Padişah, Alpamşa birinci geldiği için kızını onunla evlendirir ve padişahlığının yarısını ona verir (td-1/amem/a: 223).

Q112.0.1.3. Kaçırılmış prensesi bulmaktan dolayı ödül olarak krallık.

Zarlık, Kuralay'ı Kara devin elinden kurtarıp getirdiği için Külmöskan ona hanlığını ve kızını verir, kızının seksen deve yükü çeyizini de vererek onları gönderir (krd-2/mz: 227).

Q112.0.2. Ödül olarak mülkiyetin yarısı.

Toktamış Han, Edige'yı yakalayana malını, atını, karısını ve kızını vereceğini söyler (td/ed: 75).

Çançarkan, adamlarına rastladığı karacayı kim sağ getirirse onu padişahlığına ortak edeceğini, kim yakalayamazsa da onun malını talan edeceğini söyler (krd-2/mz: 229).

Mesem Han yırtıcı aslanı öldürene devletinin yarısını ve kızı Gevher'i vereceğini söyler (bhd/küs: 298).

Q112.1. Ödül olarak liderlik.

Şegele Nurettin'in yiğitliğini ve cesaretini görünce ona beş bin asker verip baş eder (bd/e: 126).

Q114. Ödül olarak hediyeler.

Kocacaş, cambıyı vurduğu için kaynatası ona hediye olarak Almabaş adlı tüfeği hediye eder (krd-3/kd: 65).

Semerhan oğlu Zayatülek güzel avlarla döndüğü için ona kıymetli taşlarla bezenmiş bir kemer hediye eder (bhd/zh: 444).

Semerhan avdan yine başarılı dönen oğlu Zayatülek'e ok ve yay hediye eder (bhd/zh: 444).

Kervancı, Narik'in sohbetinden hoşlanarak ona hediye vermeyi düşünür ve Hint'e varınca mallarını satıp Narik'e at, elbise vb. şeyler hediye olarak getirir (çb/bhv: 156).

Sarı Hatun ve Çıgalı Hanım batırlara at, kaftan, kılıç gibi birer hediye verirler. Çora'ya ise küçük bir çanta verir (çb/kbv: 178).

Zengin adam, Orak'ın abisi Mamay'dan atları alıp getirmesinden dolayı ona gümüş eye, gümüş kamçı, kaftan hediye eder (nd/m: 189).

Kuzykürpes at yarışında dereceye giren Aldar'a, İşkara'ya, Aralbay'a, Bürübay ile Küserbay kardeşlere, Muynak'a ve Bayyigit'e babasının mezarına koyduğu değerli eşyaları hediye eder (bhd/kuz: 400).

Kuziykürpes güreşte birinci gelene hediyeler verir (bhd/kuz: 401).

(T) Q196. Yapılan iyiliklerden dolayı çocuk sahibi olma.

Hızır, Çançarkan Han'a sayısız hayvan kesip sofraya şeker koyarsa ve halkına toy verirse çocuğunun olacağını söyler (krd-2/mz: 193).

Q211. Ölümle cezalandırma.

Sur Eçki, Kocacaş'ı geyikleri öldürdüğü için bir dağ başına çekerek cezalandırır. Kıtay boyu, Kocacaş'ın peşinden gelir ve dağ başında olduğunu görürler; fakat Kocacaş'ı oradan indiremezler. En sonunda Kocacaş, tüfeğini aşağı atar, tüfek iğne parçaları halinde ufalanır ve orda yalnız başına ölür.

Adıl Han cadı karı ile Kanışay'ı idam ederek yaptığı kötülükleri cezalandırır (krd/m: 57).

Q212. Cezalandırılan hırsızlık.

Edigey, babasının başını kesen Dörmen beyin oğlu Urman bey hırsızlık yaptığı için arkadaşlarından birini cellat yaparak onun başını kestirir (td/ed: 48).

Q217. Cezalandırılan ihanet.

Karabek ablası Hanbiybi'yi ceza olarak bir deliyle evlendirir ve ona koyun güttürür (kd-2/kb: 489).

Çagay Han, Şırdakbek'in hanımını dinledikten sonra onun hanımının yaptığı ihaneti siyah keçe elbise giydirerek cezalandırır (krd-2/şb: 299).

Akhak Kola'nın sahibi ona ok attığı için Akhak Kola sahibine tepik vurup onu öldürür (bhd/ak: 185).

Q261. Hainlik cezalandırılır.

Aşir ve Amankul, kendilerine hainlik edip Gülayım'a giden Sayeke'yi iyice döverler (kkd/kk: 85).

Toktamış Han, Kutlukaya'nın ihanetini ölümle cezalandırır (td/ed: 41).

Er Eşim, Han Tursun ve halkını yaptıkları hainlikten dolayı cezalandırır ve hanı öldürür (krd-2/ee: 131).

Q261.2. Cezalandırılan hain eş.

Künayım ve kızı Şaripa Künayım'ın babası tarafından işledikleri suçtan dolayı cezalandırılır (kd-2/kj: 347).

Q314. Cezalandırılan dedikoducu.

Gülayım, Sayeke'nin Aşir ile Amankul'un onun hakkında söylediği kötü sözleri anlatınca ona dayak atıp elini bağlayarak cezalandırır (kkd/kk: 81).

Q331. Cezalandırılan gurur.

Yusuf güzelliğine hayran kalarak, köle olsa değerine baha biçilmeyeceğini söylediği için Allah onu kardeşleri tarafından kuyuya atmakla ve kervancılara satmakla cezalandırmış olur (td-2/yk: 85).

Q416. Ceza: atlar tarafından sürüklenerek parçalanma.

Şıgay Han, Erke'yi ve büyücü mollayı iki deveye bağlatıp iki farklı tarafa sürdürüp bacaklarından ikiye ayırarak öldürür (krd/cm: 183).

Atabiy korkmadan iki adamı kestiğini söyler ve onu iki vahşi ata bindirip ters yönlere sürdürerek ikiye ayırırlar (kmd/at: 459).

Q431. Ceza: kovma (sürgün etme).

Çaңçarkan, karısını, köpek doğurduğu için Aralık ormanına sürgün eder ve evden kovar (krd-2/mz: 88).

Han, Narik'i oğlunu öldürdüğü için memleketten gönderir (td-1/çb: 355).

Padişah Tahir'in kanını vezirlere bağışladığını söyler, ama ceza olarak onu Merdin iline sürgüne gönderir (td-2/tz: 133).

Abbas Han, Garip ile Şahsenem'in görüşüklerini duyunca Garip'i memleketten kovar (td-2/şg: 265).

Han, adil biri olduğu için Narik'i sadece sürgün eder (çb/dtv: 115).

Q438. Ceza: ormanda terk edilme.

Çançarkan, karısını, köpek doğurduğu için Aralık ormanına sürgün eder ve evden kovar (krd-2/mz: 88).

Q482. Ceza: soylu kişi süfli hizmet yapmak zorunda.

Çagay Han, Şırdakbek'e ihanet eden karısını inek sağdırmaya gönderir ve tezek içinde kalır. Böylece Şırdakbek'in öcünü aldığını söyler (krd-2/şb: 299, 301).

Q520. Tövbeler.

Baybiçe gün boyunca tövbe ettiğini söyler (krd-2/ee: 47).

Q551. Ceza olarak sihirli tecelliler.

Yusuf dövüldüğü için Allah dolu yağdırır ve kervancılar yaralanır, ama Yusuf'a hiçbir şey olmaz (td-2/yk: 87).

R. ESİRLER VE KAÇAKLAR

R0. Esaret.

Koblandı, sefere giderken uyuyakaldığı için düşmana esir düşer (kd/kob: 251).

Kötibar, Ayman ve Şolpan'ı kaçıır (kd/aş: 106).

Kalmaklar Aybike ile Sayın'ın annesini esir ederler (kd/ers: 116).

Kıyaz, Semetey'i öldürüp Ayçürök'ü ganimet aldı diye halk arasında haber yayılır (krd/s: 74).

Kırk bin Kızılbaş askeri Akıl Han'a saldırırken Ravşanbey'le karşılaşır ve tedbirsiz olan Ravşanbey'i tutsak ederler. Akıl Han'a saldırmayıp dönerler (k-r: 227).

Aslen Türkmen olan Küleyim kırk yıldır Kızılbaşlara esir olmuştur (kd/kkks: 518).

Kalmuklar Tabıldı'nın karısı Çaçıkey'i, oğlu Şayımbet'i, annesini, kızkardeşini ve halkını esir etmiştir (krd/eta: 268).

Bayış çok yorulduğu için düşmanın saldırısından bu defa kendini koruyamayıp onlara esir olur (krd/cb: 148).

R5. Savaş alanında yakalama.

Karabek, düşmanı yendikten sonra onların lideri Karaman'ı savaş alanında esir eder (kd-2/kb: 445).

Kılış Han, Jubanış'a Karadön'ü öldürdüğünü ve kadın ile çocuklarını esir ettiğini söyler (kd-4/j: 397).

Şora Kalmuk hanı Aktaş'ın altmış adamını esir eder (kd-4/ş: 675).

Kosay, savaşta pek çok Kalmuk'u esir etmiştir (kd-4/kos: 965).

Kalmuk Bağlan Taz, Akjonas'ın obasına saldırıp onu ve karısını esir eder (kd-4/ek: 1029).

Nadirşah, Altınay'a onu köle ettiğini söyler (kkd/kk: 407).

Otbaskan, Kalmuklar tarafından esir edilir ve boynuna zincir bağlarlar (kkd/kk: 439).

Kalmuklar, Sarkop halkının erkeğini kul, kadını dul edip önüne katarak götürür (kkd/kk: 441).

Abazalar, Karaçay köylerini basıp kadın ve kızlarını esir ederler (kmd/t: 319).

Çinli Tan Koşoy'la çarpışınca yenilip esir düşer (krd/ek: 123).

Bilerik Çinlilere esir düşer (krd/ek: 276).

R10. Kaçırma.

Kamgut, çok güzel bir kız olan Goşayah'ı kaçıır (kmd/kg: 171).

Kamgut Bey kaçırdığı Goşayah'ı kimseye göstermeden sütannesine teslim eder (kmd/kg: 173).

Köroğlu, bir kasabın oğlu olan Ayvaz'ı kaçıır (kttd/k: 98).

R11. Canavar (dev) tarafından kaçırılma.

Şah Timur'un kızı Akbilek, dev olan Kara Tiyin Yosıncı tarafından kaçırılmıştır (td: ed: 88).

Kara Tiyin kırk kervancıyı esir edip kırk deveye el koymuştur (td/ed: 88).

Karağaş adlı kızı dokuz başlı dev kaçırmıştır ve kız onun çocuğunun oynaması için sabahtan akşama kadar nehir kenarından taş taşımaktadır (bhd/ub: 75).

Ural diyarının kızları Şülgen'in devleri tarafından kaçırılmış ve onlar için ayrı bir saray yapılmıştır (bhd/a: 143).

Hurluga'nın ablasının devi Hemra'yı alıp göğe kaçıır (td-2/hh: 69).

Dev perisi, Melike adlı kızı on bir yaşında gölde yıkanırken kaçırmıştır ve deniz dibindeki mekanına götürüp hapsedmiştir (td-2/sm: 313).

Könersulu, bir kara atla Yalmavız tarafından kaçırlır (td-1/y: 167).

Köroğlu İsfahan şehrinden Kaldar adlı birinin Hasan ismindeki çocuğunu kaçıırıp oğlu gibi sever ve mirasına onun sahip çıkacağını düşünür (kd/kkks: 506).

(T) R36. Düşman tarafından kaçırılma.

Parpariya'nın halkı, eşi ve çocuğu Kalmuklar tarafından kaçırılır (kd-4/p: 97).

Kalmuklar Togan'ın yurduna saldırır ve yetimlerle dulları tutsak eder (kd-4/ata: 855).

Gülayım'ın annesi Aksuluv düşman tarafından kaçırılır ve altı kardeşi idam edilir (kkd/kk: 443).

R41. Kulede esaret (şato, hapishane).

Alpamışa'yı zindana, atı Kızılsarıyı taş saraya kapatırlar (bhd/alp: 255).

R41.3. Zindana hapsetme.

Kozan, Orak ve Mamay'ı zindana hapseder (kd-4/om: 259).

Adilhan Sultan'ı yakalayan düşman onu zindana atıp ellerine ve ayaklarına dokuz kelepçeyle pranga vurmuşlardır (kd-4/kar: 313).

Surtayşa, Otaskan'ı kırk kulaç dipsiz bir zindana attırır (kkd/kk: 541).

Züleyha, Yusuf'un on iki yıl zindanda hapsedilmesini ister (td-2/yk: 93).

Padişah Tahir'i Merdin ilinde zindana hapseder (td-2/tz: 133).

Zenki, Seyfülmülk ve arkadaşını karanlık bir yer altı bölmesine kapatır (td-2/sm: 311).

Büz Yiğit ve arkadaşları maymunlar şehrine gelirler ve maymunlar onları zindana atarlar (td-2/by: 335).

Kıltap uyuyan Alpamışa'yı tutsak edip zindana atar (td-1/amem/a: 227).

Kür Ulı'nı uyku sırasında gören askerler onu yakalar ve zindana atarlar (td-1/ku: 309).

Han, teslim olan Cık'ı hapseder (td-1/cm: 327).

Koblandı kırk kulaçlık bir zindana hapsedilir (kd/kob: 366).

Alankay Edil padişahının zindanında hapistir (kd/ab: 187).

Şağdat, esir olan Ravşanbey'i zindana attırır (k-r: 229).

Ğavaz'ı öldürmeyip zindana hapsederler (kd/kkks: 574).

Rayhan Barşayım'ı zindana atar (k-r: 304).

Baktı, Bolot ve Azatkül Meker Han'ı yakalayıp zindana hapseder ve halkı onun zulmünden kurtarırlar (krd/bb: 99).

Bököy'ün adamları Bermet'i zindana hapsederler (krd/sb: 394).

Han, Tahir'i hapse attırır (nd-1/tz: 86).

Mamay karısının söylediklerinden sonra Koplandı'ya bir mektup verip Moskova padişahına götürmesini söyler. Koplandı bu mektubu götürünce onu hemen zindana atarlar (ktttd/kb: 120).

R41.3.4. Kuyuya hapsedme.

Karahan kuyuda hapsolan Orak ve Mamay'ı görmeye gelir (kd-4/om: 263).

Yere çukur kazılıp Çinli Tan oraya hapsedilir (krd/ek: 124).

R100. Kurtuluşlar.

Edigey, Kara Tiyin'i öldürünce ona esir olan insanlar gelip Edigey'e diz çökerler ve Edigey onları azat eder (td/ed: 95).

Köroğlu, kırk yiğidiyle Künhar Han'a saldırıp onu yener ve Ğavaz'ı kurtarır (kd/kkks: 590).

Mendirman karısını ağabeylerinden kurtarmak için onu alıp memleketinden kaçır (krd/m: 22).

R151. Koca eşini kurtarır.

Yirtöşlik karısını kaçırın genci takip ederek öldürür ve karısını kurtarır (td-1/y: 165).

R154. Çocuklar ebeveynlerini kurtarır.

Kükel Yeş Yiğit ile dövüşürken yorulur, Timir Alp'ın kızından doğan oğlu gelip babasına yaşlandığını, sırayı kendisine vermesini söyler. Kükel'in oğlu Kuçkar Alp Yeş Yiğit'i yere çalıp öldürür (td-1/kk: 213).

R154.1. Oğul annesini kurtarır.

Jubaniş, tezek toplayan annesini kurtarır (kd-4/j: 401).

R154.2. Oğul babasını kurtarır.

Joyamergen, babasının ellerini çözer (Kulamergen kılıcının kınında bıçak saklar (kd-2/kj: 345).

Bökembay babası Koblandı'yı düşmandan kurtarır (kd/kob: 332).

Bökembay ve Geyikbay birlikte babaları Koblandı'yı ve Bökembay'ın dedesi Köktüm Aymak'ı düşmanla savaşıp onları yenerek zindandan çıkarırlar (kd/kob: 383).

R157. Kız kardeşler kız kardeşlerini kurtarır.

Canış, kız kardeşi Ebireşim'i Kaldan Seyren'in elinden alıp kurtarır (krd/cm: 126).

R162. Kaçırın kişinin kızı tarafından kurtarılma (eş, anne).

Büzer Han'ın küçük kızı babasının altınlarıyla adamlar tutup zindana yer altından tünel kazdırır ve oradan ona yiyecek götürür. Daha sonra Alpamışa'nın saklanan altın saplı elmas kılıcını alıp getirir ve Alpamışa böylece prangalardan kurtulur. On beş gün yatıp dinlendikten sonra yaraları iyileşen Alpamışa kıza Kızılsarı atına

mendilini götürüp yakmasını söyler. Atı kurtulursa kendisini de kurtaracağını söyler (bhd/alp: 256, 257).

Kıltap'ın kızı Alpamşa'yı zindandan kurtarmak için yardım eder (td-1/amem/a: 231).

Nigar Hanım, zindanda olan Kür Ulı'nı kurtarıp şehrin dışına çıkarır (td-1/ku: 309).

Koblandı Köpüktü Han'ın kızı Karlığa tarafından kurtarılır (kd/kob: 254).

(T) R162. 1. Kahramanın, kaçıranın kız kardeşi tarafından kurtarılması.

Hanbiybi, düşmanları olan Karaman'ı kardeşi Karabek'ten ganimet olarak ister ve sonra serbest bırakır (kd-2/kb: 445).

(T) R169.17. Sevgilisi tarafından kurtarılan yiğit.

Otbaskan, zindandan Servinaz tarafından kurtarılır (kkd/kk: 729).

R213. Evden kaçma.

Akbilek sevdiğiyle birlikte babasının sarayından kaçır (kd-2/k: 167).

Akhak Kola akranlarını peşine takıp sahibinden dağa kaçır (bhd/ak: 182).

Altı yaşındaki Küsek, gerçeği annesinden öğrendikten sonra evden kaçır dedesi Uraz Han'a gelir (bhd/küs: 311).

Nurettin gerçekleri öğrenince kendisini büyüten Esenbay ile onun hanımını alıp Toktamış'tan kaçır (bd/e: 124).

Çıyırdı ile Kanıkey Semetey'i alıp Buhara'ya kaçır (krd/sem-1: 38).

R225. Aşığı ile kaçma.

Akbilek sevgilisi Kubikul'la birlikte babasının sarayından kaçır (kd-2/k: 167).

R260. Takipler.

Adilbay oğlu Asirbek'le sayısız asker toplayarak Kubıkul'un peşine düşerler (kd-2/k: 173).

Akhak Kola'nın sahibi onları takip etmeye başlar (bhd/ak: 183).

S. ANORMAL ZALİMLİK

S0. Zalim akraba.

Umar, kardeşi Biynöger'e sıkıştığı kayadan inmezse onun büyük kızını doğuya, küçük kızını batıya satacağını, karısını köle edeceğini, oğlunun boynunu keseceğini ve mal mülkünü dağıtacağını söyler (kmd/b: 123).

Kudaynazar çocuklarına kardeşi Tabıldı'yı gördükleri yerde taşıyarak öldürmelerini söyler (krd/eta: 17).

S31. Zalim üvey anne.

Zarlık ve Munluk'un altmış üvey anneleri onlara zalimlik yapıp anne babalarından ayırmıştır (krd-2/mz: 213).

S42. Zalim dede.

Cakıp Buhara'dan dönüp gelen torunu Semetey'i zehirlemek için karısı Bakdöölöt'e onun rakısına zehir koymasını söyler (krd/sem-1: 231).

S51. Zalim kaynana.

Tülkü'nün annesi, gelinini oğluna kovdurtur (krd/cm: 16).

S60. Zalim eşler.

Çakan, kocası Cakıp'ı Semetey'i öldürme planlarını yapmasından ve onlara eziyet çektirmesinden dolayı öldürür (krd/md-1: 848).

S62. Zalim koca.

Akböpe'nin kocası her gün onu döver (kd-3/as: 151).

Tülkü, annesinin söylediklerinden dolayı karısını hiçbir mal vermeden kovar ve çocuğu götürmemesini ister (krd/cm: 16).

Kalmatay çifte kaburgasını kırıncaya kadar karısı Canıl'ı döver (krd/cm: 78).

S71. Zalim dayı/amca.

Akbiyçe'nin dayısı ona bütün gücüyle kamçı vurarak döver (kmd/ar: 467).

Semetey'in amcaları Köböş, Abike ve Kölbay yengeleri Kankey'e etmedik zulmü bırakmazlar ve malını yağma ederler (krd/sem-1: 12).

S111. Zehirleyerek öldürme.

Hanbiybi, dünürleri zehirleyerek öldürür (kd-2/kb: 423).

Akbiyçe isteyerek sevdiği Ramazan'a kaçtığı için akrabaları onu zehirleyerek öldürür (kmd/ar: 469).

Kodar, Kozi'yı gücüyle yenemeyince onu bardağının içine zehir koyarak zehirletir (kd/kkbs: 82).

S112. Yakarak öldürme.

Surtayşa, gencecik yavruları ateşe atarak öldürür (kkd/kk: 625).

Bazıları "Canıl Mırza'yı yakarak öldürelim!" derler (krd/cm: 65).

Karoh oğlu, Çerkezlerin çocuklarını kuyuya doldurup yakarak öldürmektedir (kmd/hj: 497).

S113. Boğazlayarak öldürme.

Surtayşa, başını döndüreni hırıldatıp boğazlayarak öldürür (kkd/kk: 625).

S114. Deriyi yüzerek öldürme.

Kür Ulı, yakaladığı Bul Bek'in derisini yüzer, içine saman doldurur ve İstanbul padişahına gönderir (td-1/ku: 309).

S117. Atın arkasından çekerek öldürme.

Kızjipek'in altı abisi, Bekejan'ı, enişterisi Tölegen'i öldürdükleri için boynuna ip bağlayıp sürükleyerek öldürürler (kd/kj: 192).

Hazreti Davut'un dostu olan Bölökbay, hain Kaçoro'ya bağlı Cediger kabilesi tarafından atın arkasından sürüklenerek karnı yarılr ve ölür (krd/s: 49).

S118. Keserek katletme.

Acaan ve adamları hamile kadınların karnını yarararak kesip öldürür (krd-2/ee: 67).

Küsek bey ve adamları Karağölömbet'i bıçakla kesip cesedini bir kazana koyup pişirirler (bhd/küs: 354).

Kozi, Karabay'ın yaptıklarından dolayı onu parçalayıp öldürür ve leşini köpeklere atar (kd/kkbs: 87).

S133. Kafasını keserek öldürme.

Adilbay, acımadan kırk kızın hepsini cellâda teslim eder ve öldürtür (kd-2/k: 169).

Akbilek'in yaşlı hizmetçisi korkmadan her şeyi Adilbay'a anlatır ve cellâtlar onun kafasını da keserler (kd-2/k: 171).

Dotan, Jazıyra'nın kafasını keserek hana getirir (kd-2/d: 287).

Dotan bir günde kırk bin Kalmuk'u kılıçtan geçirir (kd-2/d: 323).

Künayım'ın babası onu ve torununu asar (kd-2/kj: 347).

Anşıbay, Parpariya'ya Orakşı Han ile Akoral Han'ın başlarını keserek öldürdüğünü söyler (kd-4/p: 91).

Toktamış Han, Kuttıkıya'nın kafasını keser (kd-4/e: 135).

Jilkabay, Kuttıkıya'nın oğlu diye kendi oğlunu Toktamış Han'a getirir ve Toktamış Han çocuğun başını keser (kd-4/e: 139).

Surtayşa, Allayar'ın kaburgalarını kırdıktan sonra onun kafasını keser (kkd/kk: 435).

Kalmuklardan Kunkar adlı adam, Otbaskan'ın kafasını kesip Gülayım'ın önüne getirir (kkd/kk: 755).

Barak Batır, Alaköbek'in başını keserek öldürür (kd-3/bb: 45).

Noradın, Toktamış Han'ın başını keserek onu öldürür (td/ed: 145).

Aydar, düşmanın vücudundan kafasını kopararak öldürür (krd-5/ez: 231).

Manas Çinlilerin başındaki adamı tutup yere çarpar ve karasını koparır (krd-6/md: 275).

Örüzmek, olağanüstü kılıcıyla Fuk'un başını kesip öldürür (kmd/f: 71).

Kör Şidak, Ogurlu'nun kafasını kesip onu öldürür (kmd/ç: 213).

Yaşlı kör Atabiy kızlarını satan Abayların iki delikanlısını gırtlaklarını keserek öldürür (kmd/at: 457).

Kuzı çobanın başını keserek onu öldürür (td-2/kkb: 39).

Sansızbay okuyla Kalmuk hanı Horen'i yere devirdikten sonra onun kafasını kesip öldürür (kd/kj: 209).

Şora Batır Ali Bey'in gönderdiği on adamından dokuzunun başını keser (çb/dtv: 123).

Narik karısına kasteden Canibek Han'ın kafasını kesip onu öldürür (çb/kbv: 172).

Orak ve Mamay, Batır Han ile Batır Gerey'in kafasını keserek yeğenleri Bekmirza'nın öcünü alırlar (nd/m: 226).

Sapabey, Kaldarhan'ın başını kesip onu öldürür (kd/kib: 615).

Töştük Cantakçı'nın başını keserek onu öldürür (krd/et-1: 139).

Bököy'ün karısı Akça, Kongurbay ve Cameke'nin yalan söylediğini belirtince Bököy ona Bermet'i kışkandığını söyleyip başını Kongurbay'a kestirir (krd/sb: 351).

S143. Ormana bırakıp terk etme.

Çaңcarkan Han karısının iki köpek yavrusu doğurduğunu duyunca kırk yiğidine Kaңçayım'ı eniklerle birlikte Aralık ormanına götürüp bırakmalarını söyler (krd-2/mz: 209).

S160. Sakatlama: elleri (kolları) kesme.

Muradım, Şegele'yi yakalayıp kollarını keser (bd/e: 129).

S163. Sakatlama: dilini kesme (koparma).

Üçükö ve Tülkü, Akçiy'in aşağı tarafında geleni gidene yakalayıp işkence ederler ve dilini koparırlar (krd/cm: 21).

S165. Sakatlama: gözleri oyma.

İstanbul padişahı sudan çıkan kısırağın tayının cılız olmasından dolayı Kür Batır vezirinin gözlerini oydurur (td-1/ku: 305).

Şağdat Han, Ravşanbey'in gözlerini doğruları söylediği için oyduktur (k-r: 243).

Köroğlu babasının intikamını almak için Şağdat'a saldırır ve ordusunu yenip onun gözlerini oydurur, sonra dar ağacına asar (k-r: 328).

Bolu padişahı at bakıcısını zayıf bir at getirdiği için gözlerini oydurur (kttk/k: 96).
Yaşlı at bakıcısı ata iyice baktıktan sonra oğluna ata binmesini ve öcünü almasını söyler (kttk/k: 97).

S168. Sakatlama: kulakları yırtma.

Joyamergen üç bin askeri kılıçtan geçirir ve geriye kalan üç askerin kulaklarını yırtar (kd-2/kj: 355).

Karabek dünürlerin dördünün kulaklarını keser ve Karaman'a gönderir (kd-2/kb: 423).

Surtayşa'nın kervanlarının birinde kulağı kesilmiş ve burnu delinmiş bir Sarkoplu vardır (kkd/kk: 545).

Manas, Esenkan'ın gönderdiği elçilerin burnunu kökünden, sağ kulaklarının yarısını ve sakallarını keser (krd-6/md: 435).

S172. Burnu kesmek ya da ezmek.

Joyamergen üç askerin burunlarını keser (kd-2/kj: 355).

Karabek dünürlerin dördünün burnunu keser (kd-2/kb: 423).

Altınay, Kulumsay'ın yanındaki adamların bazılarının burnunu, bazılarının kolunu kesmiştir (kkd/kk: 397).

Surtayşa'nın kervanlarının birinde kulağı kesilmiş ve burnu delinmiş bir Sarkoplu vardır (kkd/kk: 545).

Manas, Esenkan'ın gönderdiği elçilerin burnunu kökünden, sağ kulaklarının yarısını ve sakallarını keser (krd-6/md: 435).

S173. Sakatlama: kaburgaları (iki, üç) kırma.

Karabek, Karaman'ın kaburgalarını kırar (kd-2/kb: 441).

Surtayşa, Allayar'ın kaburgalarını kırar (kkd/kk: 431).

Akkoçkor Canıl Mırza'nın kaburgalarını kırıncaya kadar döver (krd/cm: 61).

Şıgay Han, büyücü mollayı dövdürtür ve kaburgalarını kırdırır (krd/cm: 175).

S181. Keskin bıçaklarla kıştırarak yaralama.

Kadırbirdi, Noradın'ı demir çivi tahtasında yürütür, keskin bıçaklı sandalyede oturtur (td/ed: 168).

S186. Vurarak işkence yapma.

Toktamış Han, karısı ona Edige'den korktuğunu söylediği için onu ölesiye döver (kd-4/e: 147).

Akkoçkor ve adamları, yardım istemeye gelen Canıl Mırza'yı kamçılarlar, takatten düşünceye kadar dövüp kan kustururlar (krd/cm: 61).

Şeyh, Eşimkul ile Zuura'yı adamlarına ölesiye dövdürtür (krd-5/ez: 105).

Aydar Temirkan'ın halkından karşısına çıkanları bayıltana kadar döver (krd-5/ez: 217).

Manas, Kalmukları o kadar hırpalır ki onların elleri, ayakları ve kafaları kırılır (krd-6/md: 215).

Acımasız kervancı deveden düşen Yusuf'u bulunca ona kamçıyla vurur (td-2/yk: 87).

Büz Yiğit'i toplanan bütün halk canı çıkıncaya kadar döver (td-2/by: 391).

S353. Terk edilmiş çocuk doğa üstü varlıklar tarafından yetiştirilir.

Munduk ve Zarlık, Kayberen tarafından yetiştirilip büyütülür (krd-2/mz: 136).

S400. Zalimce işkenceler.

Nadirşah, adamlarına Altınay'ı at önünde koşturmalarını ve işkence etmelerini söyler. Daha sonra onu Korık göle götürüp çoban yapmalarını emreder (kkd/kk: 407, 409).

Gülayım, yolda eli, ayağı, kellesi ve kalçası olmayan Sarkoplu adamları görür. Bunları zalim Surtayşa bu hale sokmuştur (kkd/kk: 565).

Kançoro, Külçoro'yu dövdürtür, odun taşıtır ve kürek kemiğini oyduurtur (krd/s: 56).

S411. Kovulan eş.

Kudaynazar, Tabıldı'ya babaları Ermankan'ın kendisini ve annesini kovduğunu söyler (krd/eta: 5).

T. EVLİLİK

T11. Asla görmediği kişiye aşık olma.

Yiğit, Yanbay'ın görmediği ama Ural'da güzelliğiyle meşhur olan kızına aşıktır. Yanbay onun atını isteyince o da kızını talep eder (bhd/kub: 198).

Aktuygın, Alankay'a kendisine aşık olduğunu söyler (kd/ab: 109).

T11.1. Sadece bahsedilmekten ve tarif edilmekten dolayı aşık olma.

Savıtbek ve Akböpe birbirlerini görmemişlerdir, fakat birbirlerinin isimlerini duymuşlardır ve birbirlerine aşık olmuşlardır. İkisi de birbirini görmeyi arzulamaktadırlar (kd-3/as: 99).

Kızıyürpes ve Mayanhılıv birbirlerini görmemişler, ancak ebeveynlerinin onlardan bahsetmesinden dolayı birbirine aşık olmuşlardır (bhd/kuz: 404).

Nazım, Kambar'ı görmediği halde onun gelmediği ve güçlü olduğu söylendiği için ona aşık olur (kd/kam: 47).

Karşığa'nın Jipek'in çok güzel olduğunu söylemesinden dolayı Tölegen Kızjipek'e aşık olur (kd/kj: 172).

Bayan'ı görmeyen doksan kişi de ona aşık olmuşlardır (kd/kkbs: 38).

Ağajünis, Miskal peri ve Günar peri, Köroğlu'nu görmediği halde ona aşık olmuşlardır ve gelip onunla evlenmişlerdir (kd/kkks: 506).

Bozayhan, Güljazira'yı görmediği halde ona aşık olmuştur (kd/kboz: 670).

Cantay Akmöör'ün çok güzel olduğunu duymuş ve ona aşık olmuştur. Yaptığı toyda bunu halkına söyleyip onunla evlenmek istediğini belirtir (krd/akm: 37).

T11.3. Rüyaıyla âşık olma.

Kubikul, Şadıra Han'ın soyu olan Adilbay'ın kızı Akbilek'i rüyasında görüp aşık olur (kd-2/k: 69).

Künikey, rüyada gördüğü Dotan'a aşık olur ve onun iyi bir insan olması için sadaka dağıtır (kd-2/d: 257).

Kubakan rüyasında gördüğü Künikey'e aşık olmuştur (kd-2/d: 275).

Karaman, rüyasında gördüğü Kadirhan'ın kızı Hanbiybi'ye aşık olur (kd-2/kb: 395).

Gülayım rüyasında Harezmi ilinde yaşayan Arslan adlı yiğidi görüp aşık olur (kkd/kk: 97).

Arslan rüyasında Gülayım'ı görüp aşık olmuştur; bu yüzden onu arayıp bulmak için ilinden çıkıp gelmiştir (kkd/kk: 143).

Züleyha, babasının dizi üzerine başını koyar ve uykuya dalar. O anda Yusuf gözüne görünür ve Mısır padişahı olduğunu söyler, Züleyha ona aşık olur (td-2/yk: 87).

Seyfülmülk rüyasında bir padişah kızı olan Sehipcemal'i görüp aşık olur (td-2/sm: 309).

Büz Yiğit ve Karaçeçsılı birbirlerini rüyada görüp aşık olmuşlardır (td-2/by: 325).

Julduzay, rüyada Ğavazı görüp aşık olmuştur (kd/kgğ: 759).

Bozyiğiy ve Saybyamal birbirlerini rüyada görüp birbirine aşık olurlar (nd-1/by: 64).

(T) T14. Görülen altın saç telinden dolayı âşık olma.

Bulgar şehrinin padişahı Kasım, Künayım'ın gördüğü altın saçından dolayı ona aşık olur (kd-2/kj: 333).

T15. İlk görüşte âşık olma.

Akbilek, istemeden geldiği bahçede Kubikul'u görür ve ona aşık olur (kd-2/k: 149).

Köpüktü Han'ın kızı Karlığa Koblandı'yı görünce ona aşık olur (kd/kob: 247).

Ebley, Mesem Ağa'nın kızı Maktımhlıv'ı görünce aşık olur (bhd/ky: 224).

Karağölömbet Babsak'ın karısı Yemile'yi görünce ona aşık olur (bhd/küs: 307).

Zayatülek su kızını görünce ona aşık olur (bhd/zh: 445).

Aruuke, Er Kökül'ü görünce ona aşık olur, ama kırk kızından bunu saklar (krd-5/ez: 273).

Hemra ve Hurluga birbirilerini görünce birbirlerine aşık olurlar (td-2/hh: 65).

Gül padişahının kızı Tahir'i görür görmez aşık olur (td-2/tz: 155).

İbn-i Selam ilk görüşte Leyla'ya aşık olur (td-2/lm: 219).

Kamber ava çıktığında padişahın kızını görüp ona aşık olur (td-1/k: 313).

Tülek deniz kenarında karşılaştığı Susılı'ya ilk görüşte, Susılı da ona aşık olur (td-1/t: 33).

Müslüman padişahı Könersılı'yu görünce ona aşık olur (td-1/y: 167).

Alankay Edil padişahının kızı Aktuygın'a ilk görüşte aşık olduğunu söyler (kd/ab: 226).

Ğavazhan, Köroğlu'nun dayısı Ahmet Serdar'ın kızı Botaközayım'ı görüp aşık olur (kd/kkks: 552).

Ğavaz Kunduzay'ı görünce ona aşık olur ve onun peşinden onu bulmak için gider (kd/kğ: 745).

T30. Âşıkların karşılaşması.

Kubikul ve Akbilek, yaşlı hizmetçinin planı sayesinde meyveli bahçede karşılaşır (kd-2/k: 149).

Şair Şorman, kardeşi Künikey ile Dotan'ı gizlice buluşturur (kd-2/d: 271).

Er Kökül, yanına gelen Aruuke ve kırk kıza albastı diye hitap eder. Kökül konuşanın Aruuke olduğunu bilmez (krd-5/ez: 271).

Gülayım, aşığı Arslan'la Surtayşa'nın yurduna sefere çıkarken karşılaşır (kkd/kk: 609).

Akböpe ve Savıtbek muhtar Tilevkabil'in düğününde birbirini görür ve karşılaşır (kd-3/as: 101).

Hemra türkü söyleyince onu tanırlar ve Hurluga ile Hemra kavuşurlar (td-2/hh: 67).

Züleyha, Mısır'a gelip yaşlı padişahla karşılaşınca düşünde gördüğü kişinin bu olmadığını söyler, ama iş işten geçmiştir. Daha sonra Yusuf'u kervancılar getirince Züleyha onu görüp tanır (td-2/yk: 91).

Leyla da Kays'ın verildiği mektebe gönderilir ve bunlar birlikte ders alırlar, ama bir müddet sonra birbirlerine aşık olurlar (td-2/lm: 205).

Büz Yiğit pencereden han kızını duyunca aşığının kendisi olduğunu söyler ve bunlar kucaklaşıp hasret giderirler (td-2/by: 353).

Elibek ile sevgilisi Ayman savaş alanında karşılaşırlar (kd/aş: 127).

T42. Aşıkların konuşması.

Tülek ile Susulu karşılaştıkları deniz kenarında birbirlerine şiir söyleyerek konuşurlar (td-1/t: 33).

Akmöör ve Bolot son defa Akmöör'ün düğün çadırındayken görüşürler (krd/akm: 96).

T61.5.3. Doğmamış çocuklar birbiriyle evlendirilmek için vaat edilir/beşik kertme.

Karabay ve Sarıbay birinin kız diğerrinin erkek çocuğu olması durumunda birbirine vermeye söz verirler ve dünür olmaya yemin ederler (krd-2/koz: 143).

Karabay, Sarıbay'dan ayrılacağı vakit Sarıbay'ın çobanı gelip onun bir kızı olduğunu söyler ve Sarıbay Karabay'a kızını oğluna beşik kertme olarak verir (bhd/kuz: 385).

Ak Han ve Kara Han daha çocukları doğmadan onları birbirine vermeyi vaat ederler (td-2/kkb: 31).

Derviş, padişaha doğacak kızıyla vezirin doğacak oğlunu birbirine vermeleri gerektiğini söyler (td-2/tz: 111).

Padişah ve veziri hamile hanımlarının doğurdukları çocukları birbirine vermek için anlaşırlar (td-2/şg: 263).

Bayguttı, çok önceden Molankay'a kızını oğluna vereceğini söylemiştir (kd/ab: 110).

Sarıbay, Karabay'la dost olur ve birinin kız, diğerrinin erkek çocuğu olursa birbirine vermeyi vaat ederler (kd/kkbs: 18).

Ayçürök, Kökötöy'ün aşında Manas ile babası Akun Han'ın kendisini Semetey'e verilmesi için anlaştıklarını söyler (krd/sem: 180).

Han, kızı Zühre'yi vezirinin oğlu Tahir'e vermek için yemin eder (nd-1/tz: 84).
Padişah, vezirine onun oğluna kızını vereceğine dair söz verir (kttt/tiz: 106).
Edil bay ile Cayık bay doğacak çocuklarını beşik kertme ederler (kttt/kk: 114).

T68. Ödül olarak teklif edilen prenses.

Yılanbek, Joyamergen onun sınavlarından başarılı olursa kızını ona verecektir (kd-2/kj: 371).

Adilşe Han, düşmanı memleketinden kovalayıp çıkarana kızını Hancan'ı vermeyi vaat eder (kd-4/kob: 655).

Aydar, Temirkan'ın pehlivanını yıkana Aruuke adlı kızını vereceğini vaat ettiğini söyler (krd-5/ez: 195).

Bir padişah yarışta birinci gelene kızını Sandugaç'ı vermeyi vaat eder (td-1/amem/a: 223).

İstanbul padişahı Kür Ulı'nın atını yakalayıp gelene kızını vermeyi vaat eder (td-1/ku: 309).

Aymak Han, koyduğu hedefi vurana kızını vermeyi vaat eder ve bunu Koblandı da öğrenir (kd/kob: 179).

Toktamış Han Edige'yi yakalayana kızını vermeyi vaat eder (bd/e: 96).

Timur kızını kurtaran Edige'ye ödül olarak onu verir (bd/e: 120).

T71. Aşk için aşağılanan kadınlar.

Kel Jurın'ın peşinden giden Gülayım, onu toya götürmek için ne kadar uğraşsa da ikna edemez ve Kel Jurın ona, babasının adı çıkan kızını kendisine musallat etmek istediğini söyleyerek Gülayım'a hakaret eder (kkd/kk: 215).

T75. Adam sevgilisi tarafından aşağılanır.

Gülayım, kendisine aşık olan Sayeke ve Jurın'ı bir güzel döver (kkd/kk: 340).

T104. Yabancı kral zorla evlenmeyi istediği prenses için savaşa devam eder.

Dotan, kaynatasından Künikey'i almak için bütün hilelerini alt etmek ve sonunda dövüşmek suretiyle istediğini elde eder (kd-2/d: 78).

Aydar, Aruuke'yi almak için savaşır ve sonunda onu alır (krd-5/ez: 319).

T115. Adam devin kızıyla evlenir.

Debet on dokuz oğlunu evlendirmek için on dokuz kızı olan birini arar, ama Emegenlerden bir devin on sekiz kızı vardır. Debet on sekiz oğlunu evlendirir, sadece Alavgan adlı oğlu bekar kalır (kmd/ak: 44).

Karşavay bir devin kızıyla evlenir (kmd/ak: 48).

T118. Kız bir canavarla evlenir.

Kadış Mergen, taş evin içindeki kadına ejderhanın nereye gittiğini sorması üzerine o, kocasının ava çıktığını söyler (td-1/km: 259).

T121. Eşit olmayan evlilik.

Orak, bir sefere çıkarken eğer dönerse köyündeki kör, topal, çolak bir kadınla evleneceğini söyler. Çünkü o, bu kadının soylu bir çocuk doğuracağına inanır (kd-4/kar: 293).

Karasay kız kardeşi Kıybat'ı seksen yaşındaki Kökşe'ye verir (kd-4/kar: 309).

Canıl Mirza'yı yaşlı Kalmatay'a verirler (krd/cm: 71).

Aruuke bir han kızı olduğu halde, Aydar sonradan zengin olan Eşimkul'un oğludur (krd-5/ez: 319).

Tülek peri kızı Susılu ile evlenir (td-1/t: 39).

Narik, vezire niçin dolaştıklarını sorunca o, hanın onu evlendirmek istediğini söyler. Narik, şehrin kenarındaki tek evde yalnız büyüyen bir kız olduğunu ve onunla evlenirse iyi olacağını söyler (çb/dtv: 109).

Narik, tepeye kül döküp basan bir kadının kızı olan Mengli Aru Sılu'yu beğenip hana söyler, han da o kızı Narik'e alır (çb/bhv: 157).

T121.5.2. Zengin kız fakirle evlenir.

Gençlerin yerine geldi isteği, biri fakir birisi han kızı (krd-5/ez: 319).

T122. Kralın emriyle evlenme.

Han, vezirine Narik'i yanına alıp memleketini dolaşmasını söyler ve beğendiği kızı almasını ister (çb/dtv: 109).

Han, Narik'e memleketi dolaşmasını ve beğendiği kızı almasını söyler (çb/bhv: 156).

T126.3. Yerin ve göğün evliliği.

T130. Evlenme gelenekleri.

Zulayka, yüzüne örtü takınıp evlenecek kızın işareti olarak kızıl elmayı elinde tutar ve gelenleri görsün diye minareye çıkmıştır (krd-3/kd: 31).

Zulayka koca adaylarını beğenmeyip, gelmeyen olup olmadığını sorar ve Kocacaş'ın gelmediği söylenir (krd-3/kd: 31).

Kocacaş, eski püskü elbiseleri içinde kız görmeye gitmek ister, fakat akrabaları karşı çıkar. Temiz elbiselerle gitmesini söylerler. Kocacaş, beni beğenirse böyle beğensin deyip gider (krd-3/kd: 35).

Kocacaş ölünce Zulayka onun kardeşi Sartkoşçu ile evlenir (krd-3/kd: 233).

Azimbay kızını evlendirmek için her tarafa haber salıp yiğitlerin gelmesini ister (kd/kam: 44).

Nazım, minarede oturup gelen adaylardan birini seçmek için beklemektedir (kd/kam: 47).

(T) T130.1. Dünür olma. (Zekeriya Karadavut)

Karabay ve Sarıbay birinin kız diğeri erkek çocuğu olması durumunda birbirine vermeyi söz verirler ve dünür olmaya yemin ederler (krd-2/koz: 143).

Şırdakbek, Alıpbek'in kızını almak üzere Han Tölök'ü dünür olarak gönderir (krd-2/şb: 305).

Kocacaş'ın ana babası Karıp ve Biykeç, Karakoco'ya dünür olarak gelirler (krd-3/kd: 55).

Yalan söyleyerek meşhur olan Sarıbay'la herkes dünür olmak istemektedir ve o kızını uzak bir uruktaki hanın oğlu Aykara'ya verir (bhd/kuz: 398).

Tazret'i evlendirmek için dağ ardına dünürler gönderilir (kmd/bk: 241).

Cabo Biy'i evlendirmek için Biynögerler sülalesine dünürler gönderilir (kmd/bk: 243).

Mecnun'un babası kabilesinin ulularıyla Leyla'nın babasına dünür giderler. Fakat Leyla'nın babası Kays'ın deli olduğunu, düzelirse kızını vereceğini söyler (td-2/lm: 211).

Kamber'in ablası padişahın kızı Arzımbike'yi istemeye dünür olarak gider (td-1/k: 313).

Han karısı, Yirtöşlük'ün babasına yedi kızının olduğunu ve iyi dünür olacaklarını söyler (td-1/y: 137).

Çuyın Alıp Kükel'e dünür olup ona kızını verir ve düğün yapar (td-1/kk: 211).

Aktuygın, Alankay'a ihtiyarlarını dünürlüğe çabuk göndermesini ister (kd/ab: 139).

Bozmunay, Sayın'a kız istemek için K bikti'ye dünür olarak gider, ama K bikti savaşa hazırlanıp kızını vermek istemez (kd/ers: 93).

Tölegen iki yüz elli at satın alıp Jipek'in babasına gitmeyi ve böylelikle dünür olmayı düşünür (kd/kj: 178).

Selehi, hana dünür gönderip onun kızını kendine ister (bd/e: 78).

Eldiyar Tabıldı'ya Ancıyanlı bir beyin kız kardeşi Kardıgaç için d n rl ge geldiğini söyler (krd/eta: 331).

Han Tursun Canıl'la evlenmek üzere onun halkına dünür gönderir (krd/cmt: 67).

Cantay, adamlarından alğanbay'ı önceden Keldibek'e dünür olarak gönderir (krd/akm: 49).

Cantay  l nce Bayake, Karboz'u Akm r'e evlenmek üzere d n rc  olarak gönderir (krd/akm: 144).

Eleman dokuz kızlı Ağay Han'a dünür olarak gider (krd/et-1: 120).

Camgırçı, B k y'e Karaça'nın kızı Bermet'i Sarinci'ye alması için onun d n rc  gitmesini vasiyet eder (krd/sb: 262).

adar Han'ın kel bir d n r  vardır ve han onu yerine oturtup Tülek'i karşılamaya çıkar (td-1/t: 47).

T131.0.1. Prenses koca seçiminde sınırsız seçeneğe sahiptir.

Karakoco, kızının evlenmesi için her tarafa haber yollar ve kızıyla evlenmek isteyen delikanlıların gelmesini ister. O, gelen delikanlıları tanıyacak ve kız da onların içinden kocasını seçecektir (krd-3/kd: 29).

Ayçürök, sırayla Kalmuk Konurbay, Muzburak, T şt k, Malabek, Sınıbek gibi yiğitlerle evlenmek için onlarla görüşür, ama onları beğenmez ve sonunda Semetey'e gelir (krd/sem: 183-187).

T131.1.2.4. Oğul babasının setiğiyle evlenmeyi reddeder.

Kubikul, babası ve annesinin kendi halkı olan Orta Nogay'dan bir kızla evlenme isteğini kabul etmez (kd-2/k: 79).

T131.5. Ekzogami. Sadece grup dışından yapılan evlilik.

Kubikul halkından bir kızla değil, başka halkın kralı Adilbay'ın kızıyla evlenir (kd-2/k: 79).

Zarlık, başka halkın hanının kızını alarak onunla evlenir (krd-2/mz: 280).

Zulayka kendi halkından biriyle değil, farklı boylardan gelen birini koca olarak seçecektir (krd-3/kd: 27).

Aydar kendi memleketinden bir kızla değil başka bir memleketin hanı Temirkan'ın kızıyla evlenir (krd-5/ez: 319).

Büz Yiğit memleketinin dışındaki bir kızla evlenmek ister (td-2/by: 351).

Kadış Mergen, küçük ejderhanın karısını kendisine alır, ortanca ve büyük ejderhanın karılarını ise ağabeylerine verir (td-1/km: 263).

Tölegen evlenmek için memleketinden çıkıp başka memlekete gider (kd/kj: 177).

Kamber, Kolsem denizinin öteki yakasındaki Gölimsılı adlı kızı aramaya gider (td-1/k: 315).

Tölegen evlenecek kızı aramak üzere Akjayık'a gider (kd/kj: 165).

(T) T131.10. Başlık parası.

Annesi, Kubikul'a kendi halkından bir kız almasını ve başlık parası olarak sürü sürü hayvan vermesini söyler (kd-2/k: 79).

şintemir Han, başlık parası olarak Dotan'dan yüz kısrak ister (kd-2/d: 287).

Mendi, Narik Han'a iki kızın başlık parasına eşit mal-mülk verirse onunla evlenmeye razı olacağını söyler. Narik Han at, mal-mülk ve istediği bir kızını babasıyla evlendirmek üzere ona yetki vererek istediği başlık parasından fazlasını temin eder (kd-4/nr: 617).

Canıl, Erdene Bey'e anası ile babasına sandık dolusu para vermesini ister (krd/cm: 35).

Karabay sayısızca malı başlık parası olarak Sarıbay'a verir (krd-2/koz: 145).

Cobdur kızına handan mihir olarak ne istemesi gerektiğini söyleyince Kançayım ona ağzı yorulana kadar ne varsa istemesini akıl verir (krd-2/mz: 197).

Alıpbek kızının başlık parası için Şırdakbek'ten yüz deve, yüz at ister (krd-2/şb: 307).

Maktımhılıv'ın başlık parası sürü sürü mallardır ve kimse bu başlığı verememektedir (bhd/ky: 228).

Han, Altayın Sayın Süme'ye başlık parası olarak Börükçi'nin yedi akbüz atını getirmesini söyler (td-1/ass: 179).

T133. Düğün seyahati.

Han, kızlarına çeyizlerini verip kaynatalarıyla gönderir (td-1/y: 141).

T134. Törenden önce çiftin çeyizinin nakledilmesi.

Adilşe kızının çeyizi olarak kırk deveye çeşit çeşit mal yükler ve hizmet için kırk kul verip gönderir (kd-4/ş: 703).

Tavıp Han, kızının çeyizi olarak doksan nar, doksan köle, doksan cariye vedoksan at vererek onu gönderir (kd-4/kob: 761).

Yanbay kızı Kolonses'e çeyiz olarak yıldı verir, ama kızın anası inek de vermesini söyler (bhd/kub: 198).

Aruuke'nin çeyizi on deveye yüklenip gönderilir (krd-5/ez: 325).

Aymak, kızı Kurtka'ya çeyiz olarak kırk deve hazine, kırk kul, kırk kız vererek onu gönderir (kd/kob: 183).

Azimbay Kambar'la kızı Nazım'ı evlendirip kızına çeyiz olarak çok sayıda deve, koyun, at, sığır gibi mallar verip gönderir (kd/kam: 110).

T135. Düğün töreni.

Dotan, Veli Han'ın halkından ağabeylerine birer kız alarak düğün dernek kurar (kd-2/d: 327).

Kalkan'ın düğün töreninde yemekler hazırlanmakta ve halk eğlenmektedir (kd-2/kb: 485).

Süyiniş'in annesi oğlu dönünce bir Şölen yapar ve onu Biybi adlı güzel bir kızla evlendirir (kd-4/s: 455).

Adilşe Han kızı Hancan için düğün, toy yapıp at yarıŐtırır (kd-4/Ő: 701).

Kosay düşman üzerine yaptığı seferden dönünce düğün toy yapar ve evlenir (kd-4/kos: 997).

Allayar, kızı için ulu bir toy toy düzenler ve bütün Sarkop halkı bu toya katılır (kkd/kk: 225).

Canıl, Erdene Bey'e büyük bir toy yapmasını söyler (krd/cm: 34).

Karakoco, kızı için bir hafta boyunca düğün töreni yapıp halkını toya çağırır (krd-3/kd: 57).

Karıpbay, gelinini alıp memlektine dönünce o da bir toy kurar ve düğün töreni yapar (krd-3/kd: 67).

Eyler Han kızı Barsınhılıv için o güne kadar duyulmamış bir düğün töreni yapar (bhd/alp: 254).

Uraz Han kızını on sekiz yaşındaki Babsak'a nikahlayıp bir ay toy yapar (bhd/küs: 292).

Aydar, köyüne dönünce halkı onun için hayvan kesip dillere destan bir düğün yapar (krd-5/ez: 333).

Misirbiy düğün töreni yapmaktadır (kmd/m: 287).

Han düğün yapıp Kamber'le Arzımbike'yi göndermeyi kabul eder (td-1/k: 321).

Han, Narik'in beğendiği kızı ona alıp düğününü yapar (td-1/çb: 351).

Timer Alıp kızını Kükel'e verip düğün yapar (td-1/kk: 209).

Aymak, Koblandı'ya kızını verip düğün yapar (kd/kob: 181).

Koblandı Karlığa'ya sekiz yıl sonra nikah kıyıp alır (kd/kob: 349).

Kızıcbek ile Sansızbay'ın düğünü yapılır (krd/kc: 251).

Er Töştük kendisinin ve ağabeylerinin bekar olduğunu ve evlenmeleri gerektiğini söyledikten sonra Eleman çobanı Sarban'ı yanına alıp kız aramaya çıkar (krd/et-1: 116).

T135.1. Evlilik formülü: “Sen benimsin, ben seninim”.

Alpamışa, Barsınhılıv'ı güreşte yenince o Alpamışa'ya “Ben seninim, sen benimsin.” deyip boyun eğer (bhd/alp: 254).

Hıvhılıv, Zayatülek'e “Dileğin oldu, ben senin sen benim oldun.” der (bhd/zh: 447).

Büz Yiğit, rüyada Karaçeçsilü'ya ben seninim sen benimsin der (td-2/by: 327).

Susulu, Tülek'e sen benimsin ben seninim der (td-1/t: 37).

T145.0.1. Çok eşlilik.

Kubakan'ın kırk karısı vardır (kd-2/d: 265).

Narik Han'ın beş karısı vardır ve o bir daha evlenmek istemektedir (kd-4/nr: 609).

Kalmatay, Canlı Mirza'yı ikinci eş olarak alıp nikah kıyar (krd/cm: 70).

Çaңçarkan altmış eş almıştır, ama çocuğu yoktur (krd-2/mz: 193).

Köçörbay'ın üç karısı vardır (krd-5/ez: 37).

Karağölömbet Babsak'ın karısını da alınca üç eşi olmuş olur (bhd/küs: 307).

Karağölömbet, Babsak'ı öldürdükten sonra onun karısını dördüncü hanım olarak kendisine alır (bhd/bk: 321).

Semerhan'ın iki karısı vardır (bhd/zh: 443).

Karabay'ın üç karısı varmış, ama hiç birinden çocuğu olmamış (bhd/kuz: 381).

Cakıp'ın, Çıyır ve Bakdöölöt adlı iki hanımı vardır (krd-6/md: 25).

Hösrev padişahın iki hanımı vardır (td-2/hh: 59).

Yakup peygamberin ilk hanımından sekiz erkek, ikinci hanımından iki erkek ve bir kız olmak üzere toplam on bir çocuğu vardır (td-2/yk: 81).

Morkas Han'ın birden fazla hanımı vardır ve Zayatülek en küçük hanımdan doğmuştur (td-1/t: 113).

Kara Kükel'in sekiz karısından yirmi sekiz çocuğu olur (td-1/kk: 213).

Kötibar'ın üç karısı vardır (kd/aş: 118).

Bazarbay'ın üç karısı vardır (kd/kj: 164).

Bazarbay'ın dokuz oğlu ölünce o, öfkelenip altı kadın daha alır (kd/kj: 164).

Musa Bey'in iki karısı ve birinden yedi, diğlerinden beş oğlu vardır (nd/m: 184).

Köroğlu'nun on iki karısı vardır ve hiçbirinden çocuğu olmamıştır (kd/kkks: 506).

Bozayhan'ın on iki karısı vardır (kd/kboz: 669).

Ermankan Kalmuk karısı ve oğlu Kudaynazar'a mal verip yurttan kovduktan sonra Agaça adında bir kızla evlenir (krd/eta: 1).

Katağan'ın yedi hanımının yürekleri yaralıdır (krd/ek: 41).

Koşoy iki hanımdan sonra Çinli Taşgöl'ü üçüncü eş olarak alır (krd/ek: 139).

Baktı'nın soru sorduğu aksakalın beş karısı vardır (krd/bb: 137).

Cantay'ın üç hanımı vardır (krd/akm: 14).

Adıl Han'ın kırk karısı vardır ve sadece bir kızı vardır (krd/m: 25).

Manas, Kayıp Han'ın kızı Kara Börük'le, Çoruk'un kızı Akılay'la ve Temir Han'ın kızı Kanıkey'le evlenmiştir (krd/md-1: 740).

Darpaşa Han dokuz eş almıştır (kkd-1/ş: 93).

T151. İstenmeyen evlilik için yılın ertelenmesi.

Barsınhılıv, Koltaba'nın evlilik teklifini kabul etmeyip toyu geciktirmek için Alpamişa'nın yayıyla altın yüzüğe ok atabilme şartını öne sürer. Barsınhılıv aslında Alpamişa'nın dışında kimsenin onun yayını çekemeyeceğini bilmektedir (bhd/alp: 256).

Cibek Korun Han'la evlenmek istemediği için doksan gün toy yapmasını söyleyip düğünü geciktirmek ister (krd/kc: 200).

T151.0.1. Erteleme hilesi.

Karabek, Karaman'a dünür olarak otuz kişi göndermesini ve gelecek güz ablasını almaya gelmesini söyleyerek onu kandırıp evine gönderir (kd-2/kb: 421).

T210.1. Sadık eş.

Er Eşim'in ilk ve ortanca karıları işkencelere rağmen Han Tursun'la evlenmeyip kocasına sadakat gösterirler (krd-2/ee: 121).

Zulayka, kocası Kocacaş'ı merak edip onu aramay çıkar (krd-3/kd: 169).

Biynöger'in karısına onun dağda sıkıştığı söylenince o koşa koşa kocasının peşinden gelir ve Biynöger atlayıp ölünce karısı da kendini öldürür (kmd/b: 125, 129).

Goşayah kocası Kanşavbiy'i aramaya çıkmıştır (kmd/kg: 181).

Bayan, babası tarafından öldürülen Kuzı'yı arayıp bulur ve kendini öldürür (td-2/kkb: 47).

Çora'nın karısı gitmemesini, giderse kendisini de götürmesini, ağırlık olacaksa kendisini kurban etmesini Çora'ya söyler (td-1/çb: 371).

Çaçıkey kocası Tabıldı iki ay yaralı bir halde memleketten uzaktayken Tabıldı'nın yeğenleri Altıbay ile Kencebay'ın evlilik tekliflerine hayır cevabını verir ve Tabıldı'dan başkasıyla evlenmez (krd/eta: 371).

Zayatülek ve Hıvhılıv aynı kabirde yatarlar (bhd/zh: 450).

Şora'nın karısı Altın Erüvi ondan sonra başka ere varmayacağını, ancak giderse kendisini de götürmesini söyler (nd/şb: 45).

Koplandı'nın karısı ona ekmeğin içine koyduğu bir ege gönderir ve Koplandı bu egeyle zincirlerini kesip zindandan kaçar (ktt/d/kb: 121).

T212. Aşık çifti ayıran ölüm.

Goşayah, kocası Kamgut ölünce dul kalır (kmd/kg: 175).

Zayatülek zamanında gelmediği için Hıvhlıv ölür ve o buna dayanamayıp kendini öldürür (bhd/zh: 450).

Karaçeçsılı, babası Büz Yiğit'i öldürünce o kendine hançer saplayıp intihar eder (td-2/by: 419).

T500. Hamilelik ve Doğum.

Kocacaş ölecekken Zulayka'nın 6 aylık hamile olduğunu öğrenir ve çocuğunun erkek olması halinde adının Moldacaş konulmasını vasiyet eder (krd-3/kd: 236).

Zuura, hekimin verdiği ilaçlar sonucunda hamile kalır (krd-5/ez: 117).

Köroğlu, annesi ölüyken ve mezardayken doğar (kd/krs: 375).

Köroğlu'nun annesi ölüp mezara konduktan sonra Köroğlu'yu doğurur (k-r: 260).

Eleman Allah'a kurban kestikten sonra Baybiçe'si hamile kalır (krd/et-1: 108).

Aybike daha yeni gelin olarak gelince hamiledir ve Er Sayın karısının hamileliğini olağanüstü olduğunu bilmektedir (kd/ers: 98).

T510. Mucizevi hamilelik.

Debet gökten inen bir meleğin, annesi Akbiçe'yi hamile bırakması sonucunda doğar (kmd/d: 23).

T511.1.1. Elma yiyerek hamile kalma.

Çıyırdı rüyasında büyük beyaz bir elma yiyerek hamile kaldığını görür (krd-6/md: 39).

Derviş koynundan bir elma çıkararak okuyup üfleyip tam ortadan ikiye böler ve yarısını padişaha yarısını vezirine verir. Onlar elmayı yedikten sonra hanımları hamile kalır (td-2/tz: 111).

Bir derviş, padişaha iki elma verir ve birini vezirine vermesini söyler. Bu elmaların yarısını onlar yarısını eşleri yemeliymiş (kttt/tiz: 106).

T526. Duadan dolayı hamile kalma.

Baba Tüküti'nin duasından sonra Veli Han'ın genç karısı hamile kalır (kd-2/k: 55).

Arşılan'nın duasından sonra Kıdırbay'ın karısı hamile kalır (kd-4/kob: 751).

Karabay çocuğunun olması için Muhammed'den (s.a.v.) Allah karşısında ona bir erkek çocuk vermesi için dua eder ve karısı hamile kalır (bhd/kuz: 381).

Derviş padişaha dua eder ve daha sonra bir elma verir. Bunun sonucunda hanımı hamile olur (td-2/tz: 109).

Ak sakallı adam sığırın kellesini yedikten sonra dua eder ve ihtiyarın karısı bir yıl sonra hamile kalır (td-1/ass: 173).

Peygamber gibi Koşoy'un duasından sonra Kanıkey Semetey'e hamile kalmıştır (krd/sem-1: 11).

Kırgız halkı Katağan'ın çocuğunun olması için dua eder ve Katağan kurban keser, sonra ak sakallı yaşlı bir adam Katağan'a görünüp çocuğu olacağını ve adının Koşoy olacağını söyler (krd/ek: 44, 45).

T538. Yaşlılıkta sıra dışı hamile kalma.

Kıdır bay'ın eşi yaşlıyken yapılan dua neticesi hamile kalır (kd-4/kob: 753).

Zuura, yaşlandığı bir vakitte hamile kalır (krd-5/ez: 117).

Çıyırdı ve Cakıp yaşlandıkları bir vakitte çocuk sahibi olurlar (krd-6/md: 97).

Seksen yaşındaki Toktarbay'ın karısı, elli yaşındayken hamile kalır (kd/kob: 178).

Bazarbay seksen yaşına gelince küçük karısı hamile kalır (kd/kj: 164).

Ermankan 62 yaşındayken karısı ona bir erkek ve bir kız çocuğu verir (krd/eta: 1).

Han Katağan elli yaşına geldiği halde çocuğu yoktur (krd/ek: 35).

Camgırıcı ve karısı Kanış ihtiyarlamış vakitlerinde bir çocuk sahibi olurlar ve adını Sarinci koyarlar (krd/sb: 235).

T540. Mucizevi doğum.

Akkübek'in oğlu olağanüstü doğmuş (bhd/alp: 249).

Umay anne meleğimiz gelip çocuğa vurur, tokada dayanamayıp çocuk doğar (krd-6/md: 95).

Köroğlu, annesi ölü ve mezardayken doğar (kd/krs: 375).

Köroğlu'nun annesi ölüp mezara konduktan sonra Köroğlu'nu doğurur (k-r: 260).

Koşoy doğduğunda şimşekler çakar, dağdan taşla seller akar, güneş tutulur ve koyunlar, inekler meleşir (krd/ek: 48).

Narik doğduğu zaman ateş olup doğar, ayağının değdiği yerden su çıkar ve ateşi söndürür. Bu yüzden Çora'nın ölümü sudan olmuştur (td-1/çb: 355).

T544. Madenden doğma.

Sosurka granit madeninden doğar (kmd/s: 73).

T548. Doğum sihir ya da dua yoluyla sağlanır.

Cakıp, Çıyırdı'ya gördükleri rüya sonucu elli hayvan keserek küçük bir ziyafet vermelerini teklif eder. Böylece rüyanın gerçekleşme olasılığı artar (krd-6/md: 47).

Hösrev evliya kabirlerini ziyaret eder, Hz. Ali'nin kabrine gider, dualar eder ve sonra çocuk sahibi olur (td-2/hh: 57).

T548.1. Çocuk duaya cevaben doğar.

Tükti Baba'nın duaları neticesinde Veli Han'ın çocuğu olur (kd-2/k: 53).

Jubaniş, babasına dua ede ede kendisine sahip olduğunu söyler (kd-4/j: 385).

Jubaniş, Allah'a çok dua ettiği için karısı bir çocuk doğurur ve bu sevinçli durumdan dolayı çocuğun adını Süyiniş koyarlar (kd-4/s: 425).

Evliya mezarına gidip dua ettikten sonra han, çocuğunun olacağı haberini alır (kd-4/tn: 589).

Kıdırbay, bir mezarın başında uzanıverir ve dua eder. Gözleri uykuya daldığında bir adam gelip ona bir oğlu ve bir kızı olacağını söyler (kd-4/kob: 751).

Aslan, Akjonas'a görünür ve ona duasını kabul ettiğini, çocuğunun olacağını söyler (kd-4/ek: 1005).

Hösrev, dua ettikten sonra büyük hanımından iki oğlu, küçük hanımından bir oğlu bir kızı olur (td-2/hh: 59).

Bazarbay ve karısı Allah'a dua edip yalvardıktan sonra karısı hamile kalıp bir çocuk doğurur ve adını Tölögön koyarlar (krd/kc: 115).

Bazarbay bir daha dua edince karısı yine hamile kalıp çocuk doğurur ve adını Sansızbay koyarlar (krd/kc: 116).

T552. Çocuk bir nesne taşıyarak doğar.

Şırdak, her iki avucunda kan tutarak doğar (krd-2/şb: 257).

Manas doğduğu zaman her iki avucu da kanla doludur (krd-6/md: 97).

T554.2. Kadın köpek doğurur.

Toktamış Han, Kuttıkıya'nın karısının bir enik doğduğuna inandırılır (kd-4/e: 137).

Kaçayım'a, Mastan hile yaparak bir köpek ve bir kancık doğurduğunu söyler ve hana böyle söylenir (krd-2/mz: 205).

Kocakarı Gülşara'nın doğurduğu çocukları atıp onun yerine bir kedi ile bir köpek yavrusu koyar ve baygın Gülşara hayvan doğurduğunu düşünür (kkd-1/ş: 102).

T571. Hamile kadınların mantıksız istekleri.

Kıdırbay'ın eşi güçlü bir hayvanın etini yediği halde aşermesi geçmez ve aratıp bulduğu bir yılanın başını kopartıp yedikten sonra aşermesi geçer (kd-4/kob: 753).

Akjonas'ın karısı koç, boğa, aygır ve buğra kesilmesine rağmen aşermesi geçmez. O, ancak yedi sarüyek (yılan) kafası yedikten sonra aşermesi geçer (kd-4/ek: 1007).

Şırdak'ın annesi ona hamileyken kaplan etine ve parsın kalbine aş erer (krd-2/şb: 251).

Çıyırdı, aş erince sadece kaplan yüreği yemek ister (krd-6/md: 85).

Nurgan'ın karısı Külükan Bayış'a hamileyken kaplan yüreğine aş erer (krd/cb: 86).

T574.1. Uzun hamilelik: on iki ay.

Veli Han'ın karısı on iki ay aş erer (kd-2/k: 55).

Alman Bet, annesine kendisini karnında on iki ay taşıdığını söyler (krd/md-1: 551).

Semetey on aylık olduktan sonra doğar (krd/md-1: 821).

Seytek on iki aylık bir hamilelik döneminden sonra doğar (krd/md-1: 890).

T576. Doğumöncesi etkiler.

Kıdırbay'ın eşinin aşermesi yılan başı yiyerek geçer (kd-4/kob: 753).

Kıdırbay'ın eşi on beş gün sancı çektikten sonra doğum yapar (kd-4/kob: 753).

Akjonas'ın karısının aşermesi yedi yılanın başını yemesiyle geçer (kd-4/ek: 1007).

Şırdak'ın annesi ona hamileyken kaplan ve pars etine aş erer (krd-2/şb: 251).

Çıyırdı kaplan yüreğini yedikten sonra aşermesi geçer (krd-6/md: 87).

Karlığa hamile olunca aslan yüreğine aş erer (kd/kob: 357).

T585.1. Çocuk hemen hemen yetişkin gibi doğar.

Bakdöölöt, yeni doğmuş olan Manas'ı kaldırıncı on beşlik çocuk kadar ağır olduğunu söyler. Manas, otuzluk adam gibi elini, kırkık adam gibi ayağını çeker (krd-6/md: 99).

Ak Köbök doğar doğmaz çıplak olarak göle balık tutmaya gider (td-1/ak: 283).

T585.2. Çocuk doğduğunda konuşur.

Manas doğum esnasında anne karnındayken konuşur ve Umay'a rızkını sorarak doğar (krd-6/md: 95).

Ak Köbök annesinin karnında annesine karnının bir kenarından yırtıp çıkacağını söyleyerek konuşur (td-1/ak: 283).

Mastan'ın nehre atmaya götürdüğü hanın bebekleri dile gelir ve ona gühanları olmadığını, onları nehre atmazsa ilerde ona sahip çıkacaklarını söyler (krd-2/mz: 205).

Beşikte yatan Manas, babasına Müslümanların yolunu açacağını ve kafiri süreceğini söyler (krd/md-1: 539).

T587. İkizlerin doğumu.

Munluk ve Zarlık birlikte doğar (krd-2/mz: 96).

Aybike iki çocuk birden doğurur (kd/ers: 99).

Mendirman'ın karısı Bilerik ikiz çocuk doğurur (krd/m: 74).

T589.7.1. Evcil hayvanın ve çocuğun aynı anda doğumu.

Ak K b k annesine binecek atı olup olmadığını sorunca annesi ona hamileyken bir kırsağın da gebe olduğunu ve Şimdi Kızıl atın doğduğunu, o atı almasını söyler (td-1/ak: 285).

Tölögön' n doğumuyla birlikte Bazarbay'ın atı K kcal da doğum yapar (krd/kc: 117).

Köroğlu'nun oğlu Hasan doğunca onun bir atı da bir tay doğurur (ktttd/k: 100).

T592. Süt, kadının kuru göğsünde aniden belirir.

Gülayım'ın annesi onu görünce memesinden ılık süt akmaya başlar (kkd/kk: 737).

Canıl çocuğunu ağlar vaziyette görünce memeleri sütle dolar (krd/cm: 100).

T Őt k' n annesi onu görünce memesinden süt akar ve T Őt k sütü içmeye başlar (krd/et-1: 162).

Tülek'in annesi oğlunun sarayına gelince memelerine süt dolar. Tülek'le selamlaşınca süt göğsünden fiŐkırıp Tülek'in ağzına girer (td-1/t: 107).

Manas'ın annesi Cır ı ( akan), Alman Bet'i görünce kuru göğsünden süt fiŐkırır ve Alman Bet onun sütünü içerek Manas'la süt kardeşi olurlar (krd/md-1: 596).

Manas'ın dirildiğini gören annesi Bagdı D l t' n kuru g ğs lerine süt dolar ve Manas annesinin memesini emer (krd/md-1: 673).

T596. Çocuklara ad koyma.

Begis'in oğlu olunca Nogay halkı toplanıp adını K gis koyarlar. Aynı zamanda Begis'in dostunun karısı bir  ocuk doğurur ve halk toplanıp onun da adını Tegis koyarlar (kd-4/tk: 511).

Baba T kti, hana doğacak  ocuğa Kubıkul adını koymasını söyler (kd-2/k: 53).

Karadön, altmış yaşında  ocuk sahibi olunca adını Jubanış koyar (kd-4/j: 385).

Süyiniş'in doğumundan duyulan sevinçten dolayı adını Süyiniş koyarlar (kd-4/s: 425).

Begis doğunca Nogay halkı toplanır ve onun adını Begis koyarlar (kd-4/b: 477).

Han'a türbe sahibi tarafından çocuğun adını Narik koymasını söylenir (kd-4/tn: 589).

Akjonas'ın rüyasına gelen Aslan Baba çocuğu olacağını ve adını Kenes koymasını söyler (kd-4/ek: 1005).

Cantimir, kimsesiz kaldığı ve ediginde aldığı için Kutlukaya'nın oğluna Edigey adını koyar (td/ed: 44).

Canıl Mirza'nın çocuğu olunca adını Tınay koyarlar (krd/cm: 12).

Canıl'ın amcası Kapan bulduğu çocuğa Kayıpberdi adını koymuş ve evladı gibi büyütmüş, işleri yolunda gitmeye başlamış (krd/cm: 120, 121).

Kırklar ve Kayberen hanın oğluna Zarlık, kızına Munluk adını koyarlar (krd-2/mz: 207).

Seyitbek, ziyafet esnasında çocuğuna Şırdakbek adını koyar (krd-2/şb: 261).

Kocacaş'a hamile olduğunu söyleyen Zulayka'dan, Kocacaş çocuğun adını kız olursa Kanış, erkek olursa Moldocaş koymasını ister. Sonradan çocuk erkek olur ve Kocacaş'ın vasiyeti olarak dedesi Karıpbay tarafından adı Moldocaş olarak konulur (krd-3/kd: 221, 233).

Akkübek bilicisini çağırır ve bilici onun büyük bir kahraman olacağını söyler, adını Alpamişa koyar (bhd/alp: 249).

Karabay molla çağırıp yeni doğmuş olan oğluna Kuzıykürpes adını koyar (bhd/kuz: 386).

Sarıbay molla çağırıp yeni doğmuş olan kızına Mayanhılıv adını koyar (bhd/kuz: 386).

Hekime gelip çocuğuna ad koymasını isteyen Eşimkul'a, o tamam der ve bir kazan darıdan pilav yapıp halka dağtır ve aynı zamanda çocuğa Altın K k l Genç Aydar adını verir (krd-5/ez: 147).

Manas'a ad koymak için Kıpçaklardan Baycigit, Kırgızlardan Eleman, Noygutlardan Akbalta, Nogaylardan Eştek, Türk oğlundan Abdullah, Özbeklerden Dambılda vd. Türk soylular toplanmıştır. Ancak kimseden ses çıkmaz. O arada kimsenin fark etmediği beyaz giysili bir dervif ortaya çıkar ve adını Manas koyar (krd-6/md: 144, 145).

Kırklar gelip kendilerini Manas'la gören çocuğun adının ege olduğunu, bundan sonra ona Kutu adını verdiklerini, onun Allah'ın adını ezberleyeceğini söyler ve otuz dokuz arkadaşını ona destek olacağını belirtip gözden kaybolurlar (krd-6/md: 169).

Sosurka taştan doğunca Nartlar toplanıp adını granitin oğlu anlamında Sosurka diye koyarlar (kmd/s: 85).

Halk toplanır ve Ak Han'ın oğluna Kuzı Körpe, Kara Han'ın kızına Bayansılı adını koyarlar (td-2/kkb: 31).

H srev padişah toy esnasında çocuklarına isim koyar, k uk hanımından olan oğluna Hemra adını verir (td-2/hh: 59).

Dervif padişaha kızı olursa Zühre adını, vezire ise oğlu olursa Tahir adını koymasını söyler ve kaybolur (td-2/tz: 111).

Zengin adamın oğlu olunca adını Kays koyarlar (td-2/lm: 203).

Altayın Sayın Süme evinden çıkıp gidecekken annesi babasına ona bir ad koymasını söyler. Babası adını Altayın Sayın S me ve atına da Arık Ciren adını koyar (td-1/ass: 177).

Rüyada çocuğa görünen ihtiya onun babası olduğunu ve adını Cik koyduğunu söyler (td-1/cm: 327).

Koblandı'nın karısı Kurtka bir oğul doğurunca adını Bökembay koyarlar (kd/kob: 321).

Alankay'ın ıssıza bırakılan çocuğu bulununca adı Alakay konulur (kd/ab: 183).

Bozmunay halkını toplayıp çocuğuna ad konulmasını söyler. Fakat konulacak ismin rüyada söylenen ismin olmasını ister. Rüyada çocuğa Er Sayın adı konulmuştur (80).

Aybike doğum yapınca Er Sayın rüyada söylendiği gibi çocuklarına Bökenbay ve Kiyikbay adlarını koyar (kd/ers: 98).

Bazarbaybay, doğan çocuğuna Tölegen adını koyar ve dokuz yıl sonra bir oğlu daha olur, adını da Sansızbay koyar (kd/kj:164).

Edige olmadığı için ve onun oğlunu İsa beyin oğluyla değiştirdikleri için adını Nurettin koyarlar (bd/e: 123).

Doksan yaşındaki bir aksakal hanın oğluna Köroğlu adını koyar (kd/kboz: 698).

Kırklar mezarda doğan Köroğlu'na mezarda doğan anlamında Köroğlu adını koyarlar (k-r: 260).

Halk toplanıp toy düzenleyerek Ermankan'ın yeni doğan oğluna Tabıldı adını koyar (krd/eta: 1).

Tabıldı'nın oğlu Şayımbet doğunca her ev bir koyun keser ve yaşlılar ona Şayımbet adını koyar (krd/eta: 314).

Kırgız halkı Katağan'ın çocuğunun olması için dua eder ve Katağan kurban keser, sonra ak sakallı yaşlı bir adam Katağan'a görünüp çocuğu olacağını ve adının Koşoy olacağını söyler (krd/ek: 44, 45).

Eleman koyunlarından birini kestikten sonra halka et verir ve halkı toplayıp çocuğuna ad konulmasını ister. Birden bir aksakallı gelir ve çocuğa Er Töştük adını koyar (krd/et-1: 109).

Cik çok iyi bir nişancı olduğu için ona Mergen lakabı verilir (td-1/cm: 327).

Cakıp Han, dört peygamber hocaya balasının adını Manas koydurur (krd/md-1: 538).

Semetey'e kimse ad koyamayınca ak boz atlı ve ak sakallı biri çıkagelip adını Semetey koyar (krd/md-1: 833).

Gülşara, erenlerin onun düşüne girip hana nikahını kıydığını, oğluna Şeryar, kızına Enjim adını koyduklarını ve bu adı vermeleri gerektiğini söyler (kkd-1/ş: 106).

Yedi eren rüyada Ebdikerim Bey'e doğacak çocuğuna Mespatşa adını koymasını söyler (kkd-1/m: 109).

T611. Çocukların emzirilmesi.

Kurtka'nın eşi Kanışbek ağzına ilk tadı verelim diye Manas'ı emzirince, Manas köküne kadar emerek kadını öldürecek gibi olur. Annesinin de memesini bir emince sütü, iki emince suyu, üç emince kanı çeker ve annesini de öldürecek gibi olur (krd-6/md: 99).

Kaysın ve Bekmırza annelerinin memesini emmeyince kahinler onlara buzdan emzikler yapıp vermesini tavsiye ederler ve bu emzikler getirilince onu hemen emerler (kmd/bk: 245).

Amet gelen düşmana saldırmak için gidince çocuğun ağzına koyunun kuyruk yağını verip Allah'a havale eder (td-2/hga: 105).

T615. Doğaüstü büyüme.

Kubikul, iki yaşında yürür, beş-altı yaşında olgunlaşır, yedi yaşında atın en iyisine biner (kd-2/k: 69).

Akkübek'in oğlu ay büyümesini günde, yıl büyümesini ayda tamamlar. Bir günlükken yürüyüp ikinci gün sokağa çıkıp koşup oynar (bhd/alp: 249).

Altın Kökül Genç Aydar bir günde bir haftalık büyür ve kırkıdan henüz çıkmamışken gördüğü insanı kandırır (krd-5/ez: 147, 149).

Sosurka dokuz ayı dokuz günde büyür (kmd/s: 85).

Kara Kükel yedi günde yedi yaşına girer (td-1/kk: 207).

Köroğlu, mezarda ölü annesinin sütünü içer ve Kırklar onu besler (kd/krs: 375).

Kırklar sırayla nöbet tutarak ve her gün çeşitli yemişler vererek Köroğlu'nu beslerler (k-r: 260).

Er Töştük doğduktan iki gün sonra anne, altı gün sonra baba der ve babasına eve gitmesini, koyunları kendisinin güdeceğini söyler (krd/et-1: 108).

T670. Çocukların evlat edinilmesi.

Jilkıbay, Edigey'i evlat edinir ve büyütür (kd-4/e: 137).

Karadön'ü ihtiyar bir adam ve kadın evlat edinir (kd-4/kdö: 349).

Kocacaş, Sartkoşçu'ya babasının onu evlatlık olarak aldığını söyler (krd-3/kd: 215).

Timur'un adamları Amet'in oğlunu dağda görüp onu getirerek Timur'a verirler ve Timur onu evlatlık olarak alır (td-2/hga: 107).

Hanın oğlu evlatlıktır (çb/dtv: 109).

T (...). Bir gecelik veya ilk gece alma.

Kırım askerleri Açemez'in köyüne gelir ve komutanları onun karısını bir geceliğine almak ister (kmd/a: 405).

Şakmanların başı Omar, gelinlerin ilk gecelerini gözlemektedir ve halka zulüm etmektedir (kmd/bek: 463).

Hurluga'nın ablası ona Hemra'yı bir geceliğine kendisine verirse babasına bir şey söylemeyeceğini belirtir (td-2/hh: 69).

V. DİN

V4. Dini pratiklerin değeri.

Hevben, babası ölünce onun üçünü, yedisini, kırkını okutmaya ve hayratlığa bir şey bulamamış (bhd/a: 130).

Kuzıykürpes babasının yedisini geçirmeye hazırlanır (bhd/kuz: 398).

Akkoçkor sadakasına yedi ekmek adayıp talihini açar (krd/cm: 141).

V10. Dini kurbanlar.

Moldocaş, doğduğundan dolayı dedesi Karıpbay kurban olarak hayvanlar keser (krd-3/kd: 233).

Cakıp, karısının doğum yapması için hayvanlar keser (krd-6/md: 89, 91).

Kays doğunca babası koyun ve develer kurban eder (td-2/lm: 203).

Kayıpçal, kızı Kuyalı doğunca doksan hayvan kesmiştir (krd/s-1: 80).

Kubikulun doğması için doğurmamış kısırak ve koyunlar kesilip toy verilir.

Bozmunay rüyadan sonra karısı Beybişe'yi uyandırıp ona koç kesip kurban edelim der (kd/ers: 76).

Kırgız halkı Katağan'ın çocuğunun olması için dua eder ve Katağan kurban keser, sonra ak sakallı yaşlı bir adam Katağan'a görünüp çocuğu olacağını ve adının Koşoy olacağını söyler (krd/ek: 44, 45).

Eleman yelin söylediklerinden sonra eve gelip Allah'a kurban keser (krd/et-1: 108).

Mendirman her Cuma bir koyun kurban eder (krd/m: 101).

Eleman Allah'a yalvardıktan sonra esen yel, Eleman'a kötü bir bey olduğunu ve hayvanlarını kesip dilekte bulunmasını söyler (krd/et-1: 107).

V12.4.4. Kurban olarak öküz (boğa).

Kıdırbay'ın eşi, o gidince kurban olarak boğa keser (kd-4/kob: 749).

Canıl'ın gelmesinden dolayı amcası kara tosunu kurban olarak keser (krd/cm: 114).

Cakıp, karısının doğum yapması için sığır keser (krd-6/md: 89).

V12.4.6. Kurban olarak koyun (koç).

Kıdırbay'ın eşi, o yolculuğa çıkınca kurban olarak koç keser (kd-4/kob: 749).

Canıl'ın gelmesinden dolayı amcası sarı oğlağı meletip kurban olarak keser (krd/cm: 114).

Tügöl, kurban olarak sarı başlı beyaz koyun keser (krd-2/ee: 55).

Seyitbek, hanımı doğum yapabilsin diye at ve koyun kurban eder (krd-2/şb: 257).

Cakıp, karısının doğum yapması için koyun keser (krd-6/md: 89).

Kara Han'ın adamları Kuzı'yı görünce han oğlu geldi diyerek ona koyun, sığır kesip kurban etmek gerektiğini söylerler (td-2/kkb: 37).

V12.4.9. Kurban olarak at.

Tügöl, siyah atını bir boz maralın kovup götürdüğünü görünce kurban olarak kısarak keser (krd-2/ee: 55).

Seyitbek, hanımı doğum yapabilsin diye at ve koyun kurban eder (krd-2/şb: 257).

Seyitbek, oğlu doğunca yedi kısarak, dokuz deve, sayısızca koyun keser (krd-2/şb: 259).

Çakıp, karısının doğum yapması için kısrağ keser (krd-6/md: 89).

Kanıkey doğunca babası Temirhan doksan mal kesmiştir (krd/sem-1: 56).

(T) V36. (Beş) vakit namaz.

Dotan, babasının beş vakit namaz kılarken kendisine dua etmesini ağabeylerine söyler (kd-2/d: 235).

Allayar, babasının mezarında abdest alıp kaza namazlarını kılar (kkd/kk: 155).

Allayar ikinci namazı vaktinde mezardan evine döner (kkd/kk: 181).

Gülayım, babasının gönderdiği yengesinin sözlerini dinler ve akşam namazı vaktinde gelip toya katılır (kkd/kk: 245).

Savıtbek akşam namazı vaktinde Şuv'a gelir (kd-3/as: 123).

Er Eşim ikinci namazı vaktinde Talas dağlarının otlaklarına varır (krd-2/ee: 103).

Er Eşim yatsı namazı vaktinde Han Tursun'un kalesine gelir (krd-2/ee: 125).

Karıpbay, sabah namazına kalkıp abdest alırken Sur Eçki'yi görür (krd-3/kd: 121).

Kocacaş kendini kayalıktan atıp ölünce halkı sabah ezanıyla birlikte toplanıp eski yerine göçer (krd-3/kd: 225).

Karağölömbet, ikindiyle akşam arasında namaz kılarken Küsek gelir (bhd/bk: 322).

Halk toplanır ve Karabay molların yanında oturarak gençliğinde öldürdüğü aslan postunun üstünde namaz kılar (bhd/kuz: 392).

Karabay'ın mezarına gidilir namaz kılınır, Kuran okunur ve dua edilir (bhd/kuz: 400).

Manas on dört yaşına geldiğinde kırk çiltenin abdest alıp namaz kıldığını görür (krd-6/md: 386).

Çakıp topladığı halkına Çinlilere karşı Türk oğullarının birleşmesi gerektiğini ve Müslümanlığı kabul edip namaz kılmaları gerektiğini söyler (krd-6/md: 495).

Tahir, han kızlarından kaçır gider ve bir çeşmede abdest alıp sabah namazını kılar (td-2/tz: 161).

Tülek dördüncü gün sabah iki rekat sabah namazı kılar ve ismi azam duasını okur (td-1/t: 39).

Tülek yatsı namazını kılıp dua eder ve atı ile kuşu Allah'ın inayetiyle yanına gelir (td-1/t: 43).

Bozmunay beş vakit namaz kılıp Allah'ı unutmayan zengin bir beydir (kd/kam: 70).

Kaza kılmadan namazını kılarınsın (kd/kkbs: 25).

Orak namaz kılariken deli kardeşi Alyuv, Sımayıl'ın kışkırtması sonucu onu öldürür (nd/m: 255).

Hanbike, Toktamış'a sıkıntılı bir rüya gördüğünü, aynı zamanda rüyada başı açık namaz kıldığını söyler (bd/e: 74).

Ğavaz, Künhar'a sabah kalkıp namaz kılan dindar insanları Jembilbel'de gördüğünü söyler (kd/kkks: 572).

Kanıkey sabah namazı kılmak üzere dışarı çıkınca Tayburul'un geri geldiğini görür (krd/sem: 135).

Semetey sabah namazını kılar (krd/sem: 137).

Koşoy namazını kılıp Manas'ı ziyarete gider (krd/ek: 287).

Kızıbek daha tavuklar bile kalkmadan uyanıp namazını kılar (krd/kc: 172).

Hekimler sabah namazını kılıp Kurmanbek'in iyileşmesi için dua ederler (krd/k: 327).

Kös Kaman ve çocukları Müslüman yapıldıktan sonra sünnet edilir ve beş vakit namaz öğretilir (krd/md-1: 776).

Garip annesine sabah namazını Alp şehrinde, öğle namazını Akçorak'ta, ikinci namazını Sokur çeşmesinde ve akşam namazını evinde kıldığını söyler (ktt/ag: 95).

(T) V38. Kader inancı. (Ali Berat Alptekin)

Kubikul, babasına rüyadaki kızın alınına yazıldığını söyleyerek babasından at vermesini ister (kd-2/k: 79).

Karabek, eceli geldiyse Allah'ın işine boyun eğeceğini söyler (kd-2/kb: 433).

Kubikul, babasına gittiği yoldan dönmeyeceğini, iyilik ve kötülüğün Allah tarafından yazıldığını belirterek yola çıkar (kd-2/k: 95).

Karaman, Hanbiybi'ye onun için aklını kaybettiğini ve eceli geldiyse öleceğini, Allah'ın takdirine çare olmadığını söyler (kd-2/kb: 443).

Kuttıkıya'nın hanımı, ona çocuklarının olmamasının Tanrı'nın takdiri olduğunu söyler (kd-4/kt: 123).

Jilkıbay'ın hanımı kocasına başı kesilen oğlu için boşuna ağlamamasını ve Allah'a tevekkül etmesini söyler (kd-4/e: 141).

Nuradın, babasının düşmana karşı tek gitmemesi gerektiğini söyleyince uzak da olsa yakın da olsa gideceğini ve Allah'a tevekkül edip kaderinde ne varsa onu göreceğini söyler (kd-4/n: 187).

Tana'nın karısı ona Allah'ın yazısına çare olmadığını ve kimsenin ebediyen dünyada kalmadığını söyler (kd-4/tn: 569).

Allayar, Gülayım'a "Allah seni Jurın'a yazmıştır." der (kkd/kk: 185).

Jıga batır, kaderden gelen ecele razı olduğunu belirtip savaş meydanına çıkar (kd-3/bb: 27).

Canıl Mırza, iki urgan ister ve Tanrı yardım ederse kaplanı yeneceğini, eceli geldiye öleceğini söyler (krd/cm: 66).

Alabaş, Sur Eçki'ye eceli geldiğinde öleceğini, onun için gurbete gitmemelerini söyler (krd-3/kd: 89).

Kocacaş, Sur Eçki'nin sözlerine karşılık olarak ecel gelince ölmek alınımızda yazılı der (krd-3/kd: 119).

Aldar, ecelin gelmesi halinde evinde ayağını uzatıp yatsa da öleceğini, alınına yazılanı göze alıp göreceğini söyler (krd-5/ez: 175, 177).

Karaç, alınma yazılan bu imiş der (krd-5/ez: 211).

Manas, babasının söylediklerine karşılık ölüm gelirse Allah'tan eninde sonunda ölüürüm der (krd-6/md: 191).

Mamay, Tanrı'nın yazdığı yazıyı padişah da gelse bozamayacağını söyler (nd/m: 247).

Büz Yiğit'in babası, Karaçeçsılı'nun babası onun eceli geldiğini, sebebin kendisi olduğunu söyleyince cezasının ahirete kalmasını söyleyerek ona dokunmaz (td-2/by: 445).

V40. Kütle/parça/yığınak.

Eleman sudaki ciğere kemendini saplayınca ciğer patlar ve içinden Celmogus çıkar (krd/et-1: 128).

V50. Dua.

Kubikul'un annesi ve babası, o gidince ona dua ederler (kd-2/k: 97).

Dotan, yalnız yola çıkınca ağabeylerine, babaannesine selam ve ona dua etmelerini söylemelerini ister; kendisi de dua ederek gider (kd-2/d: 235).

Kubakan, Dotan'ın dönmesi için yalvarıp ağlamaktadır (kd-2/d: 311).

Joyamergen, yılanlar paçasından girip yakasından çıktığı anlarda Allah'a dua etmektedir (kd-2/kj: 375).

Karabek babasından kendisi için fatiha okuyup düşmana karşı çıkmak için izin ister (kd-2/kb: 403).

Karabek, öldürülmediği için Allah'a yalvarıp dua eder (kd-2/kb: 463).

Anşıbay, kalabalık ordu karşısına çıkınca pirlere dua eder (kd-4/a: 67).

Baba Tükti Şaştı Aziz, oğlu Parpariya'ya dedesi Anşıbay'ın duasını almak için türbesine gitmesini söyler (kd-4/p: 87).

Parpariya, işlerinin rast gitmesi için eşinden ona dua etmeye devam etmesini söyler (kd-4/p: 99).

Nuradın "Cebbar Hudam yardım et!" diye dua eder (kd-4/n: 213).

Karadön pirlere yardım etmesi için dua eder (kd-4/kdö: 377).

Jubanış'ın anası onu Allah'a emanet ettiğini söyleyerek ona dua eder (kd-4/j: 389).

Jubanış, "Hızır Ata yardımcı olsun, kırklar koruyup kollasın, Allah yolumu hayırlı kılsın." diye dua eder (kd-4/j: 407).

Süyiniş'in annesi o gidince arkasından dua eder (kd-4/s: 433).

Begis'in annesi, kocası ve oğlu için dua edip seferlerinin hayırlı olmasını diler (kd-4/b: 483).

Begis, hayır dua almış kulun rızıklı olduğunu söyleyerek Kögis ve Tegis'e hayır duasını verir (kd-4/tk: 521).

Tama sefere gidince babası arkasında hayır duasını verir (kd-4/tm: 539).

Şora ve Kulınşak Allah diyerek dua ederler (kd-4/nr: 667).

Şora'nın annesi ve babası ona dua ederler (kd-4/ş: 685).

Abat babasına Allah'a ve pirlere dua edip sefere çıkacağını söyler (kd-4/ata: 857).

Abat'ın babası ona hayır duasını verir (kd-4/ata: 857).

Karaboylu, dostu Kaztuvgan'ın kızına hayır duasını verip yolcu eder (kd-4/kaz: 889).

Arslan, ana babasından dua alıp Harezmi ilinden çıkmıştır (kkd/kk: 143).

Gülayım, babasının sözünü dinleyince babası ve halk el açıp ona dua ederler (kkd/kk: 195).

Toydaki halk kırk kızın oyunlarından memnun kalıp talihlerinin açılması, nasiplerinin çok olması ve düşmanlarını yenmesi için dua ederler (kkd/kk: 249).

Altınay, savaş alanında muzaffer olmak için Allah'a dua eder (kkd/kk: 401).

Allayar, Allah'a niyaz edip pirlere sığınır (kkd/kk: 423).

İhtiyarlar, Gülayım ve arkadaşlarına yardım etmesi için Hz. Muhammed'den, Bahaeddin'den, Hoca Ahmed Yesevi'den medet umarlar ve dua ederler (kkd/kk: 517).

Gülayım'ın annesi Aksuluv, mahpus olan kader arkadaşlarına dua edip Allah'a sığınmaları gerektiğini söyler (kkd/kk: 669).

Tügel, Barak Batır'a yiğitliğinden dolayı dua eder (kd-3/bb: 65).

Barak Batır, komutanları Tügel'den izin alıp dua istemeden meydana çıktığı için Alaköbek'i yenmekte zorlanmıştır (kd-3/bb: 73).

Edigey, kervancıları kurtarınca yaşlı Kolçura sana yol duası edelim der (td/ed: 95).

Edigey, alkış verince beddua ettiği oğlu Noradın düzelir (td/ed: 163).

Canıl Mirza, Yaradan'a sığınp sazlığa girer (krd/cm: 67).

Canıl geldiği için halk dua eder ve öpkü çapma geleneğini uygularlar (krd/cm: 120).

Canıl'ın amcası öküzün yanında çıplak bir çocuk görünce Allah'a yalvarıp dua eder ve sadaka olarak ekmek dağıtır (krd/cm: 120).

Kızdarbek Baybiçe, sınçıya Allah'tan hepimize saadet dilerim der (krd-2/ee: 45).

Sınçı, Baybiçe sırrını anlattığı için evinin bereketi artsın, milletin çoğalsın der ve sınçı ona caraş (barış) dediği için onun çocukları caraşlar olarak adlandırılır (krd-2/ee: 49).

Kozuke'nin annesi ona hayırlı duasını verip onu yolcu eder (krd-2/koz: 165).

Kançayım'ın babası ona hayır duasını vereceğini söyler (krd-2/mz: 199).

Halk, Seyitbek'in yeni doğan oğlu Şırdakbek için hayırlı duasını verir (krd-2/şb: 261).

Halk, Kocacaş'ın onları beslemesinden dolayı onun sağlığına dua etmektedir (krd-3/kd: 25).

Kocacaş, kayberenin arkasından gitmeye karar verince halkı ona dua edip yolcu eder (krd-3/kd: 143).

Eşimkul, doğum sancısı çeken Zuura'ya çocuk gibi ağlayacağına, Allah'a sığınmasını ve dua etmesini söyler (krd-5/ez: 129).

Babsak arslanı görünce "Ey Tanrım yardım et!" diye dua eder (bhd/küs: 299).

Sarıbay aslandan sağ salim kurtulduğu için ellerini açıp Allah'a dua eder (bhd/kuz: 384).

Halk ve aksakallar Er Kökül'ün ömrünün uzun olması için dua ederler (krd-5/ez: 161).

Aydar karşısına çıkan kalabalık halktan korkmaz ve Allah'a sığınarak onların üzerine yürür (krd-5/ez: 227).

Cakıp, Allah'a içini döküp sızlar (krd-6/md: 29).

Manas'ın adı konulduktan sonra bütün halk ona dua eder (krd-6/md: 145).

Aykoco, peygamberin duasından dolayı beşyüz elli yıldır yaşadığını söyler (krd-6/md: 395).

Karaşavay dondurucu bir soğuk olmasını diler ve dileği gerçekleşir (kmd/ak: 61).

Aznavur'un karısı, savaşa çıkan kocası için dua eder (kmd/ia: 235).

Hemra fakir fukaraya binlerce sadaka verince Çin Maçın halkı ona dua eder (td-2/hh: 61).

Zühre, Tahir onun aşkına karşılık vermeyince dua eder ve Tahir'in de kendisine aşık olmasını Allah'tan diler (td-2/tz: 113).

Kuyalı Semetey'den, Bakay'dan, Kanıkey'den ve halktan dua alarak Sarıbay'a saldırır (krd/s-1: 81).

Altı yaşındaki Koblandı'nın dileği için bütün Kıpçak dua eder (kd/kob: 178).

Molankay, Alankay'a gönül duasını verir (kd/ab: 71).

Sayın'ın annesi, babası ve halkı ona ve Koblandı'ya hayır dualarını verirler (kd/ers: 89).

Tölegen'in annesi onu Allah'a ve enbiyalara emanet ederek dua eder (kd/kj: 168).

Bazarbay abisini aramaya giden oğlu Sansızbay'a dua edip onu gönderir (kd/kj: 193).

Şora ana ve babasından hayır duasını alarak gider (çb/dtv: 141).

Bir derviş Narik'e gelip misafir olur. Narik onu ağırlar ve derviş ona kısmetli dua edip bir tayı Çora'ya verir ve boynuna tasma asar. Atın adı Tasmalı Ker olarak konulur (çb/bhv: 157).

Hasanhan ve Ğavaz, Köroğlu'nun duasını alıp Kızılbaşlara saldırırlar (kd/kib: 621, 622).

Kırklar ellerini açıp Köroğlu için dua ederler (k-r: 288).

Halk el kaldırıp Camış ile Bayış'a dua ederler (krd/cb: 104).

Mendirman Adıl Han'ın memleketini zenginleştirdiği için bütün ihtiyarlar ona dua eder (krd/m: 30).

Tölögön kız aramaya çıkınca annesi ona hayır duasını verir (krd/kc: 130).

Bazarbay yaptığı bedduadan pişman olur ve Çege'yi de yanına vererek Sansızbay'ı abisi Tölögönün peşinden gönderip ona dua eder (krd/kc: 195).

V52. Duanın mucizevi gücü.

Tülek, Hızır'ın öğrettiği İsmi Azam duasını okuyunca atının ayağındaki çiviler sökülür ve atın ayağı iyileşir (td-1/t: 31).

Tülek teyemmüm abdesti alıp iki rekat hacet namazı kılar ve ismi azam duasını okuyarak Allah'ın güneş ısını düşürmesini diler. Böylece ısı düşer ve bal ile süt ırmakları akmaya başlar (td-1/t: 41).

Tülek dua ettiği için Allah onun dağını, nehrini yer altı dünyasına indirir ve böylece Tülek özlemini giderir (td-1/t: 45).

Tülek ismi azamla dua eder, namaz kılar ve peri diyarındaki sarayıyla yeryüzüne çıkar (td-1/t: 105).

V57. Duanın amacı.

Tülek Allah'tan kendisine oyun sanatını vermesi için dua eder ve duası kabul olur (td-1/t: 43).

Kanıkey ve Bakay Kuyalı'nın Sarıbay'ı öldürmesi için dua ederler (krd/s-1: 82).

Çıyırdı gelini Kanıkey'in at yarışında birinci gelmesi için dua eder (krd/sem-1: 94).

Kurmanbek tek başına düşmana karşı sefere çıkınca halkı onun zaferle dönmesi için dua eder (krd/k: 239).

Tülek duasında oyuncak bibliyo can verilmesi için dua eder ve Allah bibloya can verir (td-1/t: 43).

V61. Ölüyü yerleştirmenin değişik yolları.

Narık, hanın oğlunu öldürüp avludaki gübreliğe gömer (çb/dtv: 111).

V62. Gömme üzerine şartlar.

Babsak'ın sekiz adamı onu gömmek için yurtlarına götürüp gömerler (bhd/küs: 305).

Karabay silahlarıyla birlikte gömülür (bhd/kuz: 395).

V85. Dini haclar.

Noradın babasına Tanrı evi Kabe'yi bir dolaşsam onarım, üç dolaşsam dinerim, yedi dolaşsam ayıbım ile günahımı yok ederim der (td/ed: 153).

V111. Kiliseler.

Abaylar Taş Kilise'yi yağmalamaya giderler (kmd/m: 277).

V112.2. Camiler.

Baba Tükti Şaştı Aziz'in bir mescidi vardır (kd-4/p: 87).

Abaylar gidip camide kötü alametli bir hedef koydular (kmd/m: 277).

V114. Kutsal korular/yerler.

Zayatülek ve Hıvhlıv'ın kabirlerinin yattığı Balkantav Başkurtların kutsal yeri olmuştur (bhd/zh: 450).

Çıyırdı Kanıkey'e buldukları gölcüğün etrafının kutsal olduğunu söyler ve Semetey'in geleceği için fal açalım der (krd/sem-1: 62).

(T) V152. Kutsal hayvanlar.

Cakıp, koyunun iyi ve ineğin kutsal hayvanlar olduğunu söyler (krd-6/md: 55).

Kolonses'in gelin olarak gittiği yerin halkı onun getirdiği sığırın ikiz buzağı doğurmasından dolayı sığırını kutlu sayarlar (bhd/kub: 199).

V200. Kutsal kişiler.

Çok eski zamanda Yusuf peygamber varmış, onun babası Yakup da peygambermiş (td-2/yk: 81).

Kadırcul basiretli ve gözü açık, geleceği gören bir kişidir (krd/ek: 25).

Sansızbay, Hz. Musa'dan, Hz. Ali'den, er Rüstem'den ve Manas ile Kökçö'den medet umarak okunu fırlatır ve Korun'u öldürür (krd/kc: 231).

(T) V206. Hızır. (Ali B. Alptekin)

Dotan giderken Hızır İlyas'tan yardımcı olmalarını dileyerek yola çıkar (kd-2/d: 237).

Jelayak'ın çok hızlı koşmasının nedeni Hızır'ın ona dua etmesidir (kd-2/d: 247).

Jazıyra'nın attığı oku, Hızır İlyas durdurarak Dotan'a zarar vermesini engellerler (kd-2/d: 285).

Joyamergen, denizaltında bulunan sahrada yürürken ona Hızır rast gelir ve yedi kat yer altında olduğunu söyleyerek kaybolur (kd-2/kj: 371).

Hızır, Dildeş'i peri kızlarından kurtarır (kd-2/kj: 383).

Edige, oğluna "Hızır ata yardımcın olsun, kırklar seni kollasın, Arıstan yoldaşın olsun." der (kd-4/n: 211).

Jubaniş, "Hızır Ata yardımcım olsun, kırklar koruyup kollasın, Allah yolumu hayırlı kılsın." diye dua eder (kd-4/j: 407).

Kurkta, kocasına Hızır Ata'nın ve kırkların destek olup yardım ettiğini söyler (kd-4/kob: 805).

Asan oğluna Hızır ve İlyas'ın onu kollaması için dua eder (kd-4/ata: 861).

İhtiyarlar, Gülayım ve kızlarına Hızır'ın onlara yoldaş olması yönünde dua ederler (kkd/kk: 517).

Savıtbek, Duvlat denen bölgeye dua indiğini ve Hızır'ın uğradığını söyler (kd-3/as: 105).

Kolçura, Edigey'e yolun açık, yoldaşın Hızır olsun diye dua eder (td/ed: 95).

Hızır, Çançarkan Hana çukurda yattıktan kırk gün sonra gelip ziyafet vermesini söyler ve böylece hem kız hem erkek çocuğu olacağını bildirir (krd-2/mz: 193).

Uyuyan Zarlık'ın rüyasına Hızır girer ve niçin yattığını sorar, Zarlık olanları anlatır (krd-2/mz: 223).

Sudan atlayan Külsaman at, Kuralay'ın da binmesinden dolayı ağır yükü taşımakta zorlanıp arka ayağı suya düşer, fakat Hızır-İlyas yardımıyla oradan çıkar (krd-2/mz: 227).

Hızır üç defa Zarlık'a üfleyerek iyileştirir ve gözden kaybolur (krd-2/mz: 223).

Hızır, Zarlık'a üfledikten sonra gücünü toplar ve ayak ile ellerindeki yaralar dökülür, anadan tekrar doğmuş gibi olur (krd-2/mz: 223).

Mesem Han dua ettiğini ve Hızır'ın kocakarıyı kurtardığını söyler (bhd/a: 164).

Kırklar, Manas'a Hızır-İlyas'ın kırk gündür onu izlediğini söylerler (krd-6/md: 165).

Hızır, Manas'ın önünde gidip Neskara'nın şeytan ve cinlerini def edince Manas da Neskara'ya saldırıp onu öldürür (krd-6/md: 359).

Hızır, Hösrev padişaha Hz. Ali'nin kabrine gidip dua etmesini söyler (td-2/hh: 57).

Zühre, Tahir'e Hızır İlyas yardımcın olsun der (td-2/tz: 133).

Hızır rüyada gelip Tülek'e İsmi Azam duasını öğretir ve altmış yiğidin ona düşmanlık edip atının ayağına çivi çaktıklarını haber verir. Bu duayı okursa atının ayağındaki çivilerin söküleceğini söyler (td-1/t: 31).

Hızır, Semen'in doğumundan itibaren onun yardımcısı olmuştur (krd/s-1: 62).

Molaksay, Alakay'a Hızır İlyas yardımcın olsun der (kd/ab: 263).

Bazarbay, Hızır-İlyas'ın ve Kırık Şiltin'in oğlunu koruması için dua eder (kd/kj: 193).

Hızır, Kırklar ve On iki İmam Köroğlu'nun rüyasına girip isteklerini sorar (kd/kkks: 506).

Koşoy rüyasında Hızır'ı görür ve uyandığında atının bir tay doğurduğunu görür. Bu tay onun atı olacaktır (krd/ek: 63).

Aziret Han, Çinlilerle sınır olan köprüyü Çinli esirlere onartıp üzerine "Sahibi Hızır'dır." ve "Sahibi ruhlardır." yazdırarak Çinlilere burayı dokunulmaz hale getirmek ister (krd/cb: 86).

Kanışay kocası Kurmanbek'e Hızır'ın onu koruması dileğinde bulunur (krd/k: 238).

Hızır, Tahir'e "Gözünü kapat der, kapatır; aç der, açar." ve böylece o, kendini Zühre'nin sarayında bulur (td-2/tz: 161).

Hızır kendini öldürmek üzere olan Aşık Garip'e rastlar ve onu gideceği yere göz açıp kapayıncaya kadar istediği yere ulaştırır (kttd/ag: 94).

V220. Azizler.

Veli Han bütün evliyaları ve pirleri gezip çocuğu olsun diye onlardan medet umarak dünyayı dolaşır (kd-2/k:41).

Parpariya'nın babası Baba Tükti Şaştı Aziz bir evliyadır (kd-4/p: 87).

Edige, oğluna zorda kalırsa atası Baba Tükti Şaştı Aziz'den yardım istemesini nasihat eder (kd-4/n: 189).

Nuradın, Şah-ı mardandan yardım isteyerek düşmana saldırır (kd-4/n: 199).

Nuradın, Arıstan adlı veliden yardım ister (kd-4/n: 213).

Mamay, atası Baba Tükti Şaştı Aziz'in keramet sahibi bir pir olduğunu ve oğulsuz oğul, kızı olmayana kız verdiğini söyler (kd-4/om: 259).

Orak, Allah'ın şiri Arıslan'dan (Hz. Ali olmalı) ve Baba Tükti'den yardım ister (kd-4/om: 287).

Begis'in babası, ona evliya, şeyh ve pirlerin destek olması yönünde dua eder (kd-4/b: 495).

Tama yola çıkınca babası Allah'ın şiri Aslan'ın, yedi erenin ve kırkların ona yardım etmesi için dua eder (kd-4/tm: 539).

Asan oğluna Allah'ın şiri Arslan, kırkların ve Baba Tükti'nin onu koruması için dua eder (kd-4/ata: 861).

Akjonas'ın beyleri çocuğunun olmasını istiyorsa Zengi Baba türbesine gidip ondan çocuk istemelerini söyler (kd-4/ek: 999).

Kırk gün yürüdüktan sonra Akjonas ve yanındakiler Hz. Ali'nin mezarına varırlar (kd-4/ek: 1003).

Aşir, ağlayıp koruyucu pirlere sığınır (kkd/kk: 61).

Bahaeddin adındaki pir ejderhayı at ve yılanı kamçı edip kullanmaktadır (kkd/kk: 517).

İnsanlar perşembeyi cumaya bağlayan geceyi Barak ve babası Asav'ın türbesinde geçirerek dilek tutarlar (kd-3/bb: 81).

Hanın çocuklarına Kayberen ve kırk Çiltan yardım ederler ve geyiklere emzirterek onları korurlar (krd-2/mz: 207).

Zarlık, yenilecek gibi olunca pirlere sığınıp dua eder ve kuvvetini toplar (krd-2/mz: 227).

Munluk, Zarlık'a pirlere dua ettiği için onun Kara devi yendiğini söyler (krd-2/mz: 229).

Eşimkul, karısı Zuura'ya türbeleri gezerek dua edip çocuk sahibi olmaları için evden çıkmayı teklif eder (krd-5/ez: 19).

Eskiden İrtiş ırmağının yanında Başkurt uruğundan Karabay adlı muhterem bir kişi yaşarmış. Onun yalnız yaşadığını gören Başkurtlar da bu bölgeye gelip yerleşirler (bhd/kuz: 381).

İhtiyar gözden kaybolmadan önce Aydar'a dua eder (krd-5/ez: 175).

Aruuke, Aydar'ın kırklar tarafından korunduğunu söyler (krd-5/ez: 275).

Cakıp, Mendibay'a kırk yaratık çiltan denilen varlıkların olduğuna inandığını söyler (krd-6/md: 65).

Derviş Manas'a ad koyduktan sonra birden gözden kaybolur (krd-6/md: 147).

Manas ve arkadaşları Bahaeddin adını söyleyerek Esenkan'ın gönderdiği yediyüz adama saldırırlar (krd-6/md: 483).

Toktarbay, çocuğu olması için tüm evliyalari ziyaret eder (kd/kob: 177).

Baba Aziz'in oğlu Tökles dokuz yaşında evliya olmuştur (bd/e: 41).

Köroğlu, kırk bin kişiyle savaşip yorulunca Hz. Ali'den medet ister (kd/kkks: 540).

Köroğlu, pirllerinden Ğavaz'ı korumaları için medet ister (kd/kğ: 740).

V221.0.1. Aziz'in kalıntıları hastalığı tedavi eder.

Kısır kadınlar, Jurin'in eski çapanını mübarek diye alıp bölüşürler (kkd/kk: 223).

Kırgızlar arasında Er Eşim'in şanlı adının badik hastalığını iyileştirdiği yönünde bir inanç vardır (krd-2/ee: 131).

V223. Azizler mucizevi bilgiye sahiptirler.

Kuzıykürpes'in yanına gelen evliya Mayanhılıv'ı nasıl bulacağını ve birazdan öleceğini söyler, kendisini gömmesini ister (bhd/kuz: 407).

V230. Melekler.

Kel Jurin, Allayar'a meleklerin sağını ve solunu kuşattığını söyler (kkd/kk: 227).

Manas'ın soruları üzerine Aykoco ona dört büyük meleği ve diğer melekleri anlatır (krd-6/md: 401).

V232. Yardımcı olarak melek.

Melekler, Camil'in oğluna attığı oklara kavis çizdirerek çocuğun vurulmasını engeller (krd/cm: 100).

V233. Ölüm meleği.

Kel Jurin, Allayar'a babasını gömdükten sonra Azrail'in gürzüyle gelip onu dövdüğünü söyler (kkd/kk: 169).

Azrail, Hemra'ya emanet olan canını almaya geldiğini söyler. Hemra sadaka dağıttığı halkla vedalaşınca onlar içten dua eder ve Allah ona uzun ömür verir (td-2/hh: 61).

Mamay, Azrail'in Tanrı'nın sevgili meleği olduğunu söyler (nd/m: 248).

Azrail, gelip Edige'nin canını alır (bd/e: 185).

V300. Dini inanışlar.

Tülkü'nün annesi söylediklerini yapmazsa, ak sütünü helal etmeyeceğini ve ahret gününde kendisini arzuda bırakmamasını söyler (krd/cm: 20).

Şege, abisi Tölegen için ağlayan Sansızbay'a bu dünyanın kimseye kalmadığını, yüz yirmi dört peygamberin hepsinin de öldüğünü söyleyip onu teselli eder (kd/kj: 195).

(T) V301. Nikah kıyma.

Padişah, imamın çağrılmasını ve ak yılan şeklindeki kızıyla Yirtöşlik'in nikahını kıyacaklarını söyler (td-1/y: 147).

Çaçıkey hoca ve mollaları çağırıp Kançoro'yla nikah kıydırır (krd/s: 60).

Koşoy Çin'den gelen Taşıgül adlı kıza nikah kıymayı kabul eder (krd/ek: 191).

Töştük Ak Çenem'i ak sütte yıkayıp tekrar ona nikah kıyar (krd/et-1: 148).

Yirtöşlik'in babası, o düğünde olmadığı için onun nikahını şapkaya kıyar (td-1/y: 139).

Darapşa Han, siz verdiği gibi kızları altınla tartıp alır ve ak nikahı kıyar (kkd-1/ş: 97).

T312. “Kusursuz Düşünce” içerisindeki inanış.

Karakoco, kız için başlık parası olarak mal almanın haram olduğunu düşünür ve kızı kimi beğenirse, ona vereceğini söyler (krd-3/kd: 29).

(T) V323.2. Ateşe tapma.

Kaman Han'ın ateşe, suya, ağaca, taşa tapma adeti var (krd/bb: 71).

(T) V323.3. Suyu tapma.

Kaman Han'ın ateşe, suya, ağaca, taşa tapma adeti var (krd/bb: 71).

(T) V323.4. Ağaca tapma.

Kaman Han'ın ateşe, suya, ağaca, taşa tapma adeti var (krd/bb: 71).

(T) V323.5. Taşa tapma.

Kaman Han'ın ateşe, suya, ağaca, taşa tapma adeti var (krd/bb: 71).

(T) V333. Müslüman olma.

Kalmukların nicesi Müslüman olup dine girer (kd-4/e: 175).

Kırklar, Manas'a doğru yol olan İslam'a girmelerini söylerler (krd-6/md: 167).

Manas, Allah deyince halkı ona Allah kim diye sorar. O zaman Manas dokuz yaşındayken kırklarla neler yaşadıklarını anlatır ve onları İslam'a davet eder (krd-6/md: 369, 373).

Alman Bet, Kökçö ile karşılaşır ve Müslüman olur (krd/md-1: 546).

Han Cakıp'ın Kalmak'tan gelen kardeşi Kös Kaman ve çocukları Müslüman olur (krd/md-1: 774).

V462. Zahitlik.

Tülek, Allah'a kulluktan uzak durmayan gönlü temiz bir insandır (td-1/t: 31).

Munluk, Mastan'a çıplak olduğunu ve ona böyle görünmenin günah olduğunu söyler (krd-2/mz: 215).

V463. Dini şehitlik.

Karabek, helal ölüm geldiğinde şehit olacağını söyler (kd-2/kb: 437).

Kalmukların saldırısında yüz Nogaylı şehit olup Hakk'a kavuşmuştur (kd-4/e: 169).

Gülayım, şehit olan kızları kefenleyip yüksek bir yere koyar (kkd/kk: 589).

Aydar, Karaç adlı deve ecelinden ölenlerin azap çekmeden şehit olduklarını söyler (krd-5/ez: 195).

Cigörü ahrete şehit olarak gitmiş (krd-6/md: 149).

Şora, kız kardeşine halkına yardım için Kazan'a gideceğini ve ölürse şehit olacağını söyler (çb/dtv: 138).

Kırgızların Kalmuklarla savaşında Kırgızlar ölenlere şehit derler (krd/eta: 194).

Bayış abisi Canış'ın asker alıp gelme teklifine kızarak ona yalnız savaşmalarını ve ölürlerse şehit olacaklarını söyler (krd/cb: 126).

Derviş Kuzıykürpes'e babasının din uğrunda savaşıp öldüğünü ve cennete gittiğini söyler (bhd/kuz: 395).

V466. Dini istismar/sahtekar dindarlar.

Eşimkul ile Zuura, bir tekkeye varırlar ve oranın şeyhinden çocukları olması için dua etmelerini isterler. Kendileri de onun hizmetinde çalışmayı kabul ederler. Fakat şeyh onları hizmetçi edip kullanır. Aslında kendisi de yalancının biridir (krd-5/ez: 71).

V511.1. Cennetin görünümü.

Kel Jurin, Allayar'a peygamberin, babasını cennetin bağlarına yerleştirdiğini ve babasının iki periyi kucakladığını söyler. Cennette bir sarayda yaşadığını ve her nağmeden çalındığını ekler (kkd/kk: 165).

Aykoco, kelime-i tevhidi Manas'a öğretir ve kerametle gözündeki perdeyi kaldırarak cennetin içine kafasını uzatıp onun bedeninin rahatlamasını sağlar. Manas yedi gün boyuca cennette gezer (krd-6/md: 405).

Cennetlerin yedi kapısı açık olsun Candar'ı doğuran anaya (kmd/cn: 329).

V511.2. Cehennemın görünüşü.

Zuura, karşlarına çıkan ihtiyara kendilerine eziyet çektiren evliyanın cehenneme girip ateşte yanacağını söyler (krd-5/ez: 77).

Manas cehennemın heybetini görüp korkar ve oraya gitmemek için Allah'a yalvarır (krd-6/md: 405).

V (...). Gaıptan gelen ses.

Cakıp, karısına kızıp hayvanları kesmek istemez ve dışarı çıkar, o anda gaıpten bir ses "Babacığım aklını neden kaybettin, altı su dolu mal yaptın, aldığın eşini şaşırıttın hayvan kesersen Çin de senin elinde olur." der (krd-6/md: 49).

W. KARAKTERİN ÖZELLİKLERİ

W10. Şefkat.

Adilhan'ın annesi oğlunun ölmediğini göğsüne dolan süttten anlar. Bu annesinin şefkatini gösterir (kd-4/kar: 333).

Kocacaş'ın anne babası, onun geyiği avlamaya gideceğini duyunca gitmemesi için yalvarırlar (krd-3/kd: 135).

Kanımcan, oğlunun kaybolmasından dolayı Cakıp'la kavga eder ve ondan çocuğunu bulmasını ister. Çünkü oğlu, Cakıp'ın atları peşinden gittiği için kaybolmuştur (krd-6/md: 55).

Bököy Kurman'ın abisinin hasta olduğunu söylemesinden sonra abisi Camgırçı için ağlamaya başlar (krd/sb: 250).

W11. Cömertlik.

Kubikul'un annesi ve babası cömert insanlar olduklarını fakire, fukaraya, miskine sadaka ve saçları dağıtarak gösterirler (kd-2/k: 69).

Tügölbay, Er Eşim'in adamlarının hayvanlarını almasına ses çıkarmamalarını söyler ve kanaatkar davranır (krd-2/ee: 31).

Cakıp, Manas doğunca hesapsız sayıda koyun, kısrak, deve, inek keser (krd-6/md: 127).

Kubadiyeler, Biyöçger'in akrabası olmadıkları halde ona iki cins köpeklerini verirler (kmd/b: 105).

Bayguttı, Alankay'a istediği atı alabileceğini ama Jelkuyın'ın hızlı ve iyi at olduğunu belirtir (kd/ab: 118).

Şora, gelen mollayı (derviş) misafir eder ve arkadaşlarına sırayla sığırlarından birini kesmesini teklif eder, ama kimse kabul etmez. Kendisi tek buzağısını keser (çb/dtv: 118).

W28. Fedakârlık.

Jilkıbay, Edigey'in kurtulması için kendi oğlunu feda eder (kd-4/e: 137).

Adilhan'ın kız kardeşi Hanzaya, abisi için Kazı'yı aramaya çıkar (kd-4/kar: 317).

Jıga Batır, kendini halkı için feda etmeyi göze alarak Alaköbek'in karşısına çıkar ve ölür (kd-3/bb: 23).

Cantimir bey, oğlunu Kutlukaya'nın oğlu yerine feda ederek, oğlunu onun beşiğine koyar ve çocuk Toktamış Han'ın adamı tarafından öldürölür (td/ed: 43).

Edigeý, arkadaşlarına sızlanmamaları ve ne isterlerse vereceđini söyler (td/ed: 85).

Moldocaş, babası için gençliğini feda eder (krd-3/kd: 263).

Ural'a verilen hayat suyunu o içmez ve sağına soluna püskürterek ebedi yaşamı halkı için ister (bhd/ub: 80).

Umar, Karaçay yurdu için kendini feda ederek Ruslara karşı savaşır ve ölür (kmd/u: 481).

Canış kardeşi Bayış düşmana esir düşer korkusuyla ondan önce davranıp Çinlilere karşı yürür (krd/cb: 134).

Töştük et bitince karakuşa bir gözünü çıkarıp ve bacak etini kesip verir (krd/et-1: 158).

W31. İtaat.

Yirtöşlük, babasının ağabeylerine teklif ettiği görevi kabul etmeyince kendisi üstlenir ve yurtta kalıp düğüne gitmez (td-1/y: 139).

Kurman, hanı ve çocukluk arkadaşı olan Camgırçı'nın Bököý'e gitme vazifesini hemen yerine getirir (krd/sb: 247).

W32. Cesaret.

Kubikul'un annesi, onu caydırmak için gideceği yerin daha önce kimsenin gitmediği bir yurt olduğunu, silahlı sağlam kalesi bulunduğunu izah eder, ama onu caydıramaz (kd-2/k: 77).

Nuradın, teslim çağrısını yapan Tarkas'a korkmadığını söyler ve tek başına onlarla savaşır (kd-4/n: 197).

Jubaniş korkmadan bin beş yüz Indıs askerine karşı tek başına çıkar ve onlarla savaşıır (kd-4/j: 413).

Tana tek başına düşmanla savaşımaya gider (kd-4/tn: 593).

Şora üç yaşında gördüğü kalabalıktan korkmaz ve onların yanına doğru gider (kd-4/nr: 643).

Adil Janibek'in düşmana saldırma teklifini sadece Abat kabul eder (kd-4/ata: 833).

On sekiz yaşındaki Barak Batır, Kalmuk Alaköbek'e karşı çıkar (kd-3/bb: 35).

Edigeı, Kolçura'nın uyarılarına rağmen dev Kara Tiyin'den kaçıp saklanmaz (td/ed: 90).

Canıl Mırza korkmadan yaban domuzu ve kaplanı öldürür (krd/cm: 68).

Kozuke annesinin söylediklerine cevap verir ve her şeye rağmen sevgilisi Bayan'ı aramaya gider (krd-2/koz: 167).

Kocacaş, insanın geçemeyeceği dağlar arasında korkusuzca dolaşıp durur (krd-3/kd: 27).

Karabay ve adamları bir aslan görürler. Adamlar kaçır, fakat Karabay kaçmaz ve aslan Karabay'ın üstüne çullanır. Karabay okla aslanı vurur ve öldürür (bhd/kuz: 381).

Kuzıykürpes devin bağırmısından korkmaz ve atıyla ona hücum edip mızrağını dev perisinin göğsüne saplar (bhd/kuz: 389).

İhtiyarın bütün ihtarlarına rağmen Aydar korkmaz ve devin kaldığı yere doğru gider (krd-5/ez: 189).

Manas, babasını döven Kalmukları görünce dayanamaz, onlara saldırıp onları perişan eder ve birini öldürür (krd-6/md: 195).

Misirbiy'e gitmek için kimse cesaret etmeyince Kubadiy oğlu küçük Bekmurza gider (kmd/m: 279).

Hoj köyünden Urkuyat adındaki kişi korkmadan Ruslara saldırır (kmd/hj: 497).

Kuyalı pehlivan bir kızdır ve kırk yiğidini yanına alıp yola çıkarmış (krd/s-1: 76).

Kodar, Bayan'a aşık olup gelen doksan kişinin karşısına çıkıp onlarla dövüşür (kd/kkbs: 39).

Edige, babası ve diğer beş batıra katılmayıp hanın fermanına karşı gelir ve Uralı tek başına beklemeye başlar (bd/e: 37).

W33. Kahramanlık.

Dotan tek başına orduyla savaşır (kd-2/d: 277).

Anşıbay tek başına Indis ordusuna karşı savaşır (kd-4/a: 65).

Annesi Nuradın'a babasına benzediğini ve yiğit olduğunu söyler (kd-4/n: 227).

Musahan, Kosım'ı kovalayıp bulur ve onu öldürdükten sonra döner (kd-4/m: 235).

Karadön, tek başına Karamende ve adamlarını yener (kd-4/kdö: 365).

Jubaniş, tek başına Kılış hanın ordusunu darmadağın eder (kd-4/j: 399).

Kaztuvgan'ın kızı tek başına üç gün boyunca bin tane Kalmukla savaşır ve onları yener (kd-4/kaz: 905).

Kosay bin Kalmuk'un hepsini ot gibi biçip geçer (kd-4/kos: 971).

Sarıbay'ın zor durumda olduğunu gören Karabay yardımına koşar ve azılı düşmanı Sağızak'ı öldürür. Sağızak'ın yardım etmek isteyen adamları Karabay karşısında duramazlar ve o düşmanın çoğunu öldürür (bhd/kuz: 386).

Kuziykürpes Kazak batırına saldıran aslanı kılıcıyla öldürür (bhd/kuz: 420).

Genç Aydar, kendisini öldürmek isteyen Temirkan'ın sayısız askeriyle savaşır onları perişan eder (krd-5/ez: 229).

Neskara'nın komutasında savaşan Çinli pehlivan Kōdōn'e karşı Aydarkan korkup çekilince Manas, onunla savaşır ve yener. Diğer pehlivan İranşoo'yu ve Şanmusaarı'yı da yener (krd-6/md: 355).

Sosurka'nın kaynatası Ekicürek tek başına savaşa gider ve yüz kişiyi öldürdükten sonra ölür (kmd/s: 87).

Karça tek başına Kaytukların askerlerine karşı savaşır ve onları tek başına yener (kmd/k: 137).

Kör Şidak düşmanlarını gözünü kırpmadan saldırıp öldüren bir komutandır (kmd/ç: 213).

Çüyeldi tek başına askerlerin hepsini öldürür, sadece yaşlı bir adamı sağ bırakır (kmd/ç: 217).

Tatarkan, annesinden gerçekleri öğrenince düşmanın peşinden giderek kahramanca onlara saldırır (kmd/t: 325).

Hatoşuk oğlu Canbolat yiğit ve kahraman biridir (kmd/hoc: 451).

Tahir padişahın askerleri arasına dalarak bir gün bir gece savaşır ve sekiz yüz adam öldürür (td-2/tz: 151).

Sandugaç, Alpamşa'yı öldürürüm korkusuyla uyandırmayıp düşmana karşı tek başına savaşır ve onları kovalar (td-1/amem/a: 227).

Kuçkar Alıp babası Kūkel gibi Yeş Yiğit'in şehrine varıp savaşır ve kahramanlıklar yaparak Yeş Yiğit'in kızını alıp babasının memleketine döner (td-1/kk: 213).

Hasan tek başına düşmanın içine girip onları savaş meydanında kırar (kd/kkks: 515).

Bayış, abisi Canış'ın kırk yiğidi alıp gelelim demesi üzerine ona darılır ve tek başına düşman ordusunun içine dalar (krd/cb: 143).

W33.1. Kötü bir şekilde yaralanan savaşçı dövüşmeye devam eder.

Tabıldı yaralandığı halde düşmana saldırmaktan ve onları öldürmekten geri durmaz (krd/eta: 224).

W34. Sadakat.

Kubıkul, onuru kırıldığı için kalkmayan atını bırakıp gitmez ve geceyi onun yanında geçirir (kd-2/k: 111).

Kırk kız ölümleri pahasına hana Akbilek ve Kubıkul'un yerini söylemez (kd-2/k: 169).

Dotan'ın arkadaşları, hareket eden dağın yanına gitmeye korkarak sadece onu gönderirler (kd-2/d: 249).

Edige'nin dostu Angısın Toktamış Han'ın onu öldürme planlarını gelip Edige'ye anlatır ve nasıl tedbir alması gerektiğini söyler (kd-4/e: 149).

Orak'ın düşmana karşı gittiğini gören Mamay ve kırk yiğit onun arkasından giderler (kd-4/om: 281).

Kazı, abisi Karasay bozkıra kaçıp gidince o da onun peşinden gider (kd-4/kar: 307).

Kazı, abisi Karasay bozkıra kaçıp gidince o da onun peşinden gider (kd-4/kar: 307).

Kazı, abisi Karasay bozkıra kaçıp gidince o da onun peşinden gider (kd-4/kar: 307).

Kazı, abisi Karasay bozkıra kaçıp gidince o da onun peşinden gider (kd-4/kar: 307).

Kazı, abisi Karasay bozkıra kaçıp gidince o da onun peşinden gider (kd-4/kar: 307).

Kazı, abisi Karasay bozkıra kaçıp gidince o da onun peşinden gider (kd-4/kar: 307).

Hezel, Kür Ulı'na dediği gibi doru atı yolda bırakır. Hezel düğün esnasında kara atı da Kür Ulı'na verir ve gece karısını alıp ona katılmak üzere padişahdan kaçır (td-1/ku: 311).

Zayatülek babasının sözünü ayaklar altına almaz ve onun dediği gibi dizgin şaklatarak at seçer ve onun bahtına zayıf, cılız bir at olan Akbüzçe çıkar (td-1/t: 113).

Külçoro, Semetey kaybolunca arkasından ağlayıp kanlı gözyaşları döker (krd/s: 49).

Yaşlı Çinli hizmetçi Koşoy'a ihanet etmez ve Huki ile Tatuha'nın söylediklerine kanmaz (krd/ek: 219).

Asıl kardeşi Mendirman'ı toplantıda uyararak ona diğer kardeşlerinin ihanet edeceğini komuz çalıp şiir söyleyerek bildirir (krd/m: 17).

Sarban adlı Kalmuklar arasında yaşayan Türk soylu biri gelip Kırgızlara, Kalmukların saldıracağını haber verir (krd-6/md: 221).

Sartlar (Uygurlar), Manas'a ilk atalarının Türk ve Kırgızlarla akraba olduklarını, Çinlilerden azap çektiklerini söyleyerek ona tabi olurlar (krd-6/md: 375).

W35. Hakkaniyet.

Canıl'ın gelmesine aracı olan Çınasıl, Akkoçkor ve adamlarının yaptıklarını beğenmez ve onların haksızca Canıl'ı dövdüklerini, işkence ettiklerini söyler (krd/cm: 62).

Zarlık, uyurken Kara devi öldürmenin namertlik olacağını söyleyerek onu uyandırır (krd-2/mz: 227).

Eşimkul ile Zuura'nın karşılaştığı hekim, usta olduğu gibi adaletli bir insandır ve kimsenin hakkını yememiştir, kimseden ilaç parasından fazla para almamıştır (krd-5/ez: 111).

Edige, anlaşmazlık içinde olan birkaç kişinin davasını adaletli bir şekilde çözer ve han da kararından memnun olur (bd/e: 67).

Karaçoro, halkına Koşoy'un yiğit ve köklerinin aynı olduğunu ve Türk halkının çocuklarının birleşmesi halinde kimsenin karşılarna çıkamayacağını söyler (krd/ek: 86).

W37. Vicdanlılık.

Taybiçek iyi niyetli biri olduğu için Karçıga'ya Tölögön'ü öldüreceği haberini verir (krd/kc: 169).

W45. Onur.

Kulaşa at, bir defada karşı suya ayağı değmeden atlayamadığı için çok utanır, kendine küser ve yerinden kalkmaz, çünkü topuğu suya batmıştır (kd-2/k: 111).

Joyamergen babası ona yorulduğunu ve düşmanla savaşı kendisine bırakmasını isteyince, bu onun zoruna gider ve o öfkeyle Orak Batır'ı yere çalar, kafasını keser atar (kd-2/kj: 353).

Karadön'ün söylediği sözler Kalmuk hanı Karazım'ın gururunu incitir ve böylece onuru için Karadön'le savaşımaya başlar (kd-4/kdö: 381).

Gülayım, altı abisi yurdu korumadığı ve kaçtığı için bu onun onuruna dokunur ve onları gömmez (kkd/kk: 507).

Kazaklardan Jıga adındaki yaşlı er, Alaköbek'in alayına dayanamayıp ve onuruna yediremeyip teke tek dövüş için meydana çıkar (kd-3/bb: 23).

Tügel, Alaköbek'in indiririm bayrağını sözü zoruna gider ve ağlar (kd-3/bb: 31).

Canıl, dört adamı Noygut boyunun haysiyeti için öldürdüğünü söyler (krd/cm: 28).

Kalmatay, Canıl'a ele geçen kızalak deyip onu horlar ve onurunu kırar (krd/cm: 73).

Köçörbay'ın abisine söylediği laflardan dolayı Eşimkul'un onuru kırılır ve o, çok üzülür (krd-5/ez: 67).

Açemez, hana karısının canı olduğunu ve ona veremeyeceğini söyler, onurunu korur. Onun evine gelen hanı okla vurup öldürür (kmd/a: 407).

Yaşlı kör Atabiy kızlarını satan Abayların iki delikanlısını gırtlaklarını keserek öldürür (kmd/at: 457).

Çüyeldi bütün adamları öldürdükten sonra yaşlı adama dokunmaz ve kahramanlıklarını anlatmasını isteyerek kendini ona öldürtür (kmd/ç: 219).

W116. Kibirlilik.

Sayeke, çok kibirli bir insandır (kkd/kk: 71).

Toktamış Han, Timur on iki yurda baş olsa da onu şah olarak tanımayacağını söyler ve zamanın kendi zamanı olduğunu düşünür (td/ed: 101).

Noradın Kin Canbay'a kendini övdürecek kadar kibirlidir (td/ed: 147).

Kalmatay kibirlilere katılır ve göçü durdurur (krd/cm: 76).

Canıl, kibirlenen Kocogul'u attığı bir okla devirir (krd/cm: 89).

Er Eşim'in hanımı, o, soru sorunca kendisinin konuşmaktan üşenen kibirli biri olduğunu söyler ve başından geçenleri anlatır (krd-2/ee: 115).

Zulayka gelen adayları beğenmeyince, gelenler, kız kibirli deyip giderler (krd-3/kd: 31).

Kuziykürpes'in gönderdiği elçiler onun dileğini Sarıbay'a bildirince o, çok kibirli bir edayla Başkurtlarla işi olmadığını söyler (bhd/kuz: 399).

Karaç, Aydar'ı hor görerek ona bir elini arkasına bağlamasını ve tek elle onunla mücadele edeceğini, bir eline gücü yeterse onunla güreşeceğini söyler (krd-5/ez: 199).

Kimse cesaret edemiyor mağrur Misirbiy'e elçi olarak gitmeye (kmd/m: 281).

W117. Övüngenlik.

Jazıyra, Dotan'ın karşısına çıkar ve kendini övmeye başlar (kd-2/d: 283).

Kel Jurın, Gülayım'ın otağına gelir ve kendini övmeye başlar (kkd/kk: 93).

Surtayşa, Sarkop şehrini viran ve halkını esir ettiği için kendisiyle övünür (kkd/kk: 465).

Toktamış Han, Timur Edigeyle bir olsa bile Cengiz'den olan zatına denk olamayacağını söyler (td/ed: 102).

Akkoçkor, Çınasıl'ın gönlünü incitip yalkısı ile koyun sürüsünü alarak halka böbürlenir (krd/cm: 103).

Zulayka, Şabır'ın söylediklerine karşılık olarak kendisinin her şeyin öylesine söyleniliverilecek kırk kızdan biri olmadığını söyleyerek onu azarlar (krd-3/kd: 37).

Kocacaş, bütün geyikleri öldürdüğü için kendisiyle övünür (krd-3/kd: 107).

Sarıbay, Karabay ölünce sazlıkta aslında aslanı kendisinin öldürdüğünü söyleyerek övünür (bhd/kuz: 398).

Nart askerleri övünüp Karaşavay'ı kuytu yerlerde bırakırlar, ama sonunda onun yardımıyla kurtulurlar (kmd/ak: 63).

Sosurka kendisiyle çok övünür ve bu durum Akbilek'in hoşuna gitmez (kmd/s: 89).

Kabardey'in prensi övünmeyi sevenler yok olsun der (kmd/ia: 231).

Kızıl Er kendisiyle dövüşmeye gelen Koblandı'yı dikkate almaz ve bir ayağını uzatıp ona ayağıyla dövüşmesini söyler (kd/kob: 182).

Mamanbay zenginliğiyle övünüp durmaktadır (kd/aş: 93).

Edige, Tora Bey'le karşılaşınca kendini över ve bahtının çolpan yıldızı gibi yükseldiğini söyler (bd/e: 49).

Tabıldı kendisiyle övünen biridir (krd/m: 81).

W121. Korkaklık.

Ajıgırın tepesinde düşmanın geldiğini gören Kubıkul, Akbilek'e kaçmakla hata ettiğini ve bu durumdan utanç duyduğunu söyler (kd-2/k: 177).

Şıntemir Han ve beş oğlu korkudan Jazıyra'ya karşı gelemmez ve saklanırlar (kd-2/d: 261).

Karaman adamlarının burun ve kulaklarını kesilmiş vaziyette görünce korkar (kd-2/kb: 423).

Karaman dört adamını çağırınca onlar korkarak kaçarlar (kd-2/kb: 429).

Karaman, kendi rızasıyla peşinden gelen Hanbiybi'yi Karabek'ten korktuğu için almak istemez (kd-2/kb: 447).

Toktamış Han, Edige'nin heybetinden farkında olmadan korkmaktadır (kd-4/e: 147).

Tarkas Han korkup Nuradın'dan kaçar ve Nuradın onu kovalayıp yakalar (kd-4/n: 199).

Kırk bahadır korktukları için Kazı'yı takip etmezler (kd-4/kar: 323).

Karamende'nin adamları Karadön'den kaçarlar (kd-4/kdö: 367).

Kalmuk hanının iki oğlu yenileceklerini anlayınca savaş meydanından kaçıp giderler (kd-4/ata: 845).

Nadirşah, Altınay'ın söylediği sözlerden korkmaya ve titremeye başlar (kkd/kk: 385).

Gülayım'ın ağabeyleri Surtayşa'dan korkarak saklanırlar ve ona karşı koymazlar (kkd/kk: 415).

Alaköbek'in öldüğünü gören Kalmuklar Barak Batır'dan korkarlar ve kaçarlar (kd-3/bb: 47).

Toktamış Han'ın dokuz eri, Edigey'e yaklaşmaya korkarlar (td/ed: 84).

Toktamış Han yüz adamla birlikte sarayın gizli geçidinden kaçıp gider (td/ed: 128).

Akkoçkor, korkarak meydandan kaçıp gider (krd/cm: 32).

Karabay'ın çobanları onu ve Kuzıykürpes'i devle mücadele ederken görürler, fakat korkup kaçarlar ve gelip halka olanları anlatarak onların çoktan ölmüş olabileceklerini söylerler (bhd/kuz: 393).

Toktamış Han yüz adamla birlikte sarayın gizli geçidinden kaçıp gider (td/ed: 128).

Karaç, Aydar'ın kuvvetini görünce korkmaya ve onu küçümsediği için pişman olmaya başlar (krd-5/ez: 203).

Temirkan, gelen adamının söylediklerini işitince korkmaya başlar (krd-5/ez: 217).

Esenkan, Manas'ın yaptıklarını duyunca ondan korkmaya başlamıştır (krd-6/md: 267).

Neskara, Manas'ın hücum ettiğini görünce kaçmaya başlar ve ordusunun etrafında altı defa döner (krd-6/md: 363).

Kasbolat düşmanın saldırdığını görünce korkarak esirleri serbest bırakır ve yağmaladığı eşyaları atın üzerinden atar (kmd/ç: 215).

Amırhan oğlu Huseyin korktuğu için Candar'ı yalnız bırakıp kaçar (kmd/cn: 329).

Karaçay'ın şerefi için savaşmayıp kaçan Aslanbek korkağın biridir (kmd/kkb: 369).

Semetey'in ordu toplaması esnasında korkak olanlar kaçıp gider (krd/s-1: 78).

Batır Gerey, Orak'ın onu öldüreceğini anlayınca kaçmaya başlar (nd/m: 225).

Toktamış kaçan Edige'yi yakalaması için beylerine seslense de onlar korkup Edige'nin peşinden gitmezler (bd/e: 89).

Baktı ile Bolot'u tanıyan aksakal korkmaya başlar ve kendisini öldürmemelerini ister (krd/bb: 139).

W126. İtaatsizlik.

Kubıkul, baba ve annesinin sözlerini dinlemeyerek onlara itaatsizlik eder (kd-2/k: 95).

Kobılandı Batır babasının sözünü dinlemez ve karşıdaki dağın arkasına gider (kd-4/kob: 560).

Kutlukaya, Toktamış Han'a itaatsiz davranarak ona ihanet eder (td/ed: 41).

Toktamış Han, Cantimir Bey'in sözlerine kulak asmaz ve ona itaatsizlik eder (td/ed: 43).

Noradın, babasını dinlemez ve ona itaatsizlik eder (td/ed: 75).

Kalmatay, öte beri buyruklar verse de Canıl Mırza dinlemez (krd/cm: 73).

Çarçarkan, dağ başında parlayan bir şey görünce adamlarına gidip bakmalarını ister, fakat onlar hana itaat etmeyerek gitmezler (krd-2/mz: 209).

Moldocaş, annesi gitme demesine rağmen babasının kemiklerini bulmak için onu dinlemez ve evden çıkar (krd-3/kd: 263).

Alpamışa annesini dinlemeyerek Barsınhlıv'la güreşmeye gider (bhd/alp: 251).

Kuzıykürpes görünüşte annesine itaat eder, fakat gizliden sevgilisi Mayanhılıv'ı kaçırmayı düşünür ve annesini kandırmak zorunda kalır (bhd/kuz: 399).

Aydar, babası ve annesine danışmadan düşmanın yolunu tutar (krd-5/ez: 175).

Morkas Han, çocuklarına dizgini şaklatıp atlarını almalarını söyler. Zayatülek hariç diğer kardeşlerin hiçbiri babasını dinlemez ve dizgini şaklatmadan at seçerler (td-1/t: 113).

Yirtöşlik'in ağabeyleri babalarını dinlemeyip yurttan kalmazlar, düğüne giderler (td-1/y: 139).

Annesi, Tölegen'e gitme demesine rağmen o, annesini dinlemeyerek kız aramaya çıkar (kd/kj: 167).

Şora, babası ona askere gitme dediği halde o babasını dinlemeyerek gitmek ister (çb/dtv: 121).

Kanıkey, oğlu Semetey'e Kaңoro'nun ilerde düşman olacağını söyleyerek emzirmek istememesi üzerine Semetey annesine kızar ve Kaңoro'yu emzirtir (krd/s: 65).

Bayış, babası savaşa gitmelerini istemediği halde babasına onaylasa da onaylamasa da savaşa gideceğini söyler (krd/cb: 96).

Bazarbay oğlu Tölögön'e gitme dediği halde o nişanlısını almak için babasını dinlemeyip gider (krd/kc: 181).

Teyitbek, oğlu Kurmanbek'in sözünü dinlemediğini ve kendisine itaat etmediğini söyler (krd/k: 205).

W151. Hırs/açgözlülük.

Kalkan aşırı hırslı biridir ve efendisine ihanet etmiştir (kd-2/kb: 485).

Zuura, Köçörbay'dan bala istemezlerse kocasının ihtirasının dağılmayacağını söyler (krd-5/ez: 31).

Manas, babası korkup ne yapacağım deyince ona Allah sana sayısızca mal vermiş, ama aç bırakmış gözünü der (krd-6/md: 295).

W152. Cimrilik/hasislik

Kıdırbay ker kısrağı oğluna vermez ve mallarını geliniyle paylaşmak istemez (kd-4/kob: 763).

Irğız ağanın karısı, çok cimridir ve çobanları Taravıl Dede'ye bir gün için bir fincan yoğurt ile bir baş peynir vermektedir (bhd/a: 129).

Cakıp, karısının rüyadan dolayı kesmesini istediği hayvanları kestirmek istemez ve bu mallara kolay sahip olmadıklarını söyler (krd-6/md: 47).

Karabay o kadar cimridir ki çocuğunun olduğu müjdesine bile bir şey vermez (kd/kkbs: 22).

Bazarbay malı arttıkça cimriliği artan bir adamdır (krd/kc: 115).

Eleman koyunları güden oğlu Er Töştük'ten koyunlarını alacağını söyleyince karısı ona cimri olduğunu söyler (krd/et-1: 108).

Teyitbek, Teltoru atı oğlu Kurmanbek'e vermez (krd/k: 204).

W153. Tamahkârlık.

Akşahan, Kıdırbay'ın zenginlik ve mallarına tamah edip onu öldürmek ister (kd-4/kob: 745).

Biynöger'in dayısı av için gerekli olan köpeğini ona vermez (kmd/b: 103).

W154. Nankörlük.

Narik Han'ın kırk beyi ona nankörlük ederek onu öldürmek isterler (kd-4/nr: 619).

Noradın, babasına dombrasını fırlatır ve gözünü çıkarır (td/ed: 151).

Kocacaş, halkı için o kadar fedakarlık yapmasına rağmen onu aramaya hiç kimse çıkmaz (krd-3/kd: 161).

Muradın babasının kendisi için yaptıklarını unutup karısının yalanıyla babasına saldırır ve gözüne kör eder (bd/e: 141).

Kırk yiğit Semetey'in onca iyi niyetine ve sözlerine rağmen Kalmuklara sığınmak üzere kaçarlar (krd/sem-1: 288).

Sarıbay, batır biri olsa da oturaklı bir kişi değildir ve Karabay'ın yaptığı iyiliği gün gelir unuttur (bhd/kuz: 385).

W155. Katı kalplilik.

Taş kalpli Canıl, Çınasıl'a verdiği çocuğunun ağlayıp zırlamalarına kulak asmaz (krd/cm: 118).

Sanam, oğlu Kozuke'ye kaynatası Sarıbay'ın taş kalpli olduğunu söyler (krd-2/koz: 149).

Köçörbay, o kadar katı kalplidir ki, çocuğunu vermek isteyen karısını azarlayıp abisine değil bir bala, ishal olmuş bir oğlak bile vermeyeceğini söyler ve abisinin yanında kendisi razılık göstermiş gibi yapacağını, ama karısının bu talebi reddetmesini öğütler (krd-5/ez: 47).

Karaçaylı, her ne kadar Kabardey prensi Hatoşuk'tan karısını bırakmasını istese de ve ona mal vereceğini söylese de, prens dediğini yapmaz (kmd/km: 351).

W156. Yemlikteki köpek.

Kin Canbay, kim iktidara geçerse onun safında yer alır (td/ed: 167).

Göç kervanındaki iki yiğit Tülkü'nün annesinin hareketinden dolayı yalakalık eden köpekler gibi Tülkü'ye varıp karısının yaptıklarını daha da abartarak anlatırlar (krd/cm: 15).

Canıl'ın hünerini görmek isteyenlere Canıl olumsuz cevap verince onu Kalmatay'a şikayet ederler (krd/cm: 75).

W167. İnat.

Kocacaş, Sur Eçki'yi yakalamak için gezilmedik dağ, gidilmedik yer bırakmaz (krd-3/kd: 143-159).

Yakup, Yusuf'u diğer kardeşleriyle kıra göndermeye razı olmasa da oğulları inat ederek ve babalarını ikna ederek Yusuf'u alıp kıra götürürler (td-2/yk: 83).

W181. Kıskançlık.

Kalabalık Nogay halkı, Anşıbay'ın tepe üzerindeki iki otağını görünce onu kıskanırlar (kd-2/a: 37).

Sayeke, Gülayım'ı Aşir ve Amankul'dan kıskanır (kkd/kk: 75).

Toktamış Han'ın hanımı Yenike, Edigey'in çocuğu için han gibi ziyafet vermesini kıskanır (td/ed: 53).

Erke, Şırdakbek'in Canıl'a hediye göndermesini kıskanıp Şırdakbek'i aldatır (krd/cm: 180).

Kız, gelin gülüşüp dedikodu yaparak Zulayka'nın fakir avcuyu beğenmesini kıskanırlar (krd-3/kd: 55).

Zuura, Eşimkul'a eltisinin kıskanç biri olduğunu söyler (krd-5/ez: 29).

Karağölömbet'in iki karısı onun yeni getirdiği Yemile'yi kıskanırlar (bhd/küs: 307).

Zayatülek'in ağabeyleri onu kıskanırlar (bhd/zh: 443).

Zayatülek Hıvhılıv'a ana babasından memleketinden vazgeçip onunla yaşamak istediğini söyler (bhd/zh: 447).

Bakdöölöt'ün, kuması Çıyırdı'ya karşı gönü düşmanlıkla doludur (krd-6/md: 33).

Kazak Kambar, oğlu Kökçö'ye kızarak atını kesmediği için hanlığı Kırgızların aldığı söyler (krd-6/md: 503).

Gürgök beyin kıskanç karısı onun isteğini kabul etmediği için Kaşavbiy'e zehirli boza vererek bıyıklarını döktürür (kmd/kg: 177).

Babaları Yusuf'u daha çok sevdiği için onun kardeşleri Yusuf'u kıskanırlar (td-2/yk: 81).

Baçman Han'ın altmış adamı Tülek'in başarısını kıskanıp onu öldürmek isterler (td-1/t: 31).

Zayatülek'i diğer kardeşleri yakışıklı ve güçlü olduğu için kıskanırlar (td-1/t: 113).

Altmış adam, Jipek'in Tölegen'i sevmesinden dolayı onu kıskanırlar ve öldürmek isterler (kd/kj: 180).

W196. Sabır eksikliği.

Kubikul, nehri geçemeyince pişman olur ve ebeveynlerinin sözünü dinlemediği için üzülür (kd-2/k: 109).

Barak Batır, komutanları Tügel'den izin alıp dua istemeden meydana çıktığı için Alaköbek'i yenmekte zorlanmıştır (kd-3/bb: 73).

Hekim, sabırsızlanan Eşimkul'a sabretmesini ve bahtının düzeleceğini söyler (krd-5/ez: 121).

Zayatülek'in ağabeyleri taht için kavga edip birbirlerini öldürürler (bhd/zh: 450).

Z. ÇEŞİTLİ MOTİF GRUPLARI

Z10.1. Başlama Formülleri.

Kök Edil'in boyunda, Veli adında bir han yaşamış, yiğit imiş zengin imiş (kd-2/k: 39).

Geçmişteki Ormanbet zamanında, yaşamış Kubakan adlı biri ıssız bir yerde (kd-2/d: 223).

On bin evli Oyat'ı, kırk bin aileli Kıyat'ı, doksan bin evli Konırat'ı. Bunca halkın başı imiş, Kadir Han adlı han imiş(kd-2/kb: 389).

Bizden önce geçti gitti nice asır, halka anlattığım eski bir destandır (krd-2/koz: 143).

Z10.2. Bitiş formülleri.

Kubikul sevdiği kızla geri döner, ziyafet verilir, Orta Nogay halkının murada erdiği zaman bu (kd-2/k: 219).

Muratlarına o insanlar böylece erdi, sonunda onlarda ölüp gitti (kd-2/d: 327).

Yiğitler kötülük etmeyiniz, Hanbiybi'nin yaptığını düşününüz (kd-2/kb: 489).

“Baba gören ok yontar.” dedikleri gibi, torunu önder olup yönetti nice kolu (kd-4/a: 85).

Arslan ile ikisi ererler muradına (kkd/kk: 843).

Öncekinden daha uzun bir hayat sürdü, bahtına, muradına erdi (krd-2/mz: 239).

Z64. Atasözleri.

“Bir kötünün kamburu kırk eşeğe yük!” denen eskinin meselidir (krd/cm: 16).

Canıl, Çınasıl'a “Elçilere ölüm yoktur!” sözünün ata mirası olduğunu söyler (krd/cm: 53).

(T) Z71.0.1. Formülistik sayı: 2.

Veli Han dervişten sevinçli haberi alınca çok uzak yolu iki günde kat edip evine gelir (kd-2/k: 55).

Kubikul iki yaşında yürümeye başlar (kd-2/k: 67).

Kulaşa at, Kubikul'a kendisini iki gün bekletmesini söyleyerek kuvvetini toplamak ister (kd-2/k: 93).

Akbilek'in hizmetçisi iki kova omzunda nehir başına gelince Kubıkul'u görür (kd-2/k: 127).

Kubıkul ile Karaspek gece gündüz iki gün boyunca güreşirler (kd-2/k: 185).

Dotan Boz Tay'a iki torba altın yükleyerek yola çıkar (kd-2/d: 237).

Dotan yolda Tınavşılı ile karşılaşır ve iki kişi olurlar (kd-2/d: 243).

Şıntemir hanın belirlediği yarışa göre iki gece yolda geçirilip üçüncü gün dönülmesi gerekiyor (kd-2/d: 291).

Karabek iki yaşında beşikte yatıp oynamış (kd-2/kb: 401).

Karabek iki ablasını Karaman'a vererek yanında otuz kişiyle onları memleketine yollar (kd-2/kb: 489).

Toktamış Han, Kuttıkıya'nın doğuracak olan karısının kapısına iki adam yerleştirir (kd-4/e: 135).

Toktamış Han verdiği ziyafette otağın önüne iki adam dikmiştir ve bunlar Edige kaçmaya teşebbüs ettiğinde onu bıçaklamak için beklemektedirler (kd-4/e: 151).

Musahan iki gün savaştan sonra Kalmukları yok eder (kd-4/m: 253).

Mamay'ın karısı Akterme rüyasında Orak'ın beline iki ejderhanın sarıldığını görür (kd-4/kar: 293).

Kıdırbay iki devesinin bağını çözer ve onlar onun evine gelir (kd-4/kob: 747).

Kulumsay, Nadişah'a Arslan'ın gideceği yere iki gün içinde daha o varmadan ulaşacağını söyler (kkd/kk: 309).

Canıl iki yaşındaki oğlunu bırakıp gider (krd/cm: 85).

Er Kökül'ün aklına gelirse iki günde bir köyüne gelip uğrar (krd-5/ez: 165).

Çıyırdı ziyafet verildikten iki yıl sonra Manas'a hamile kalır (krd-6/md: 83).

Seyfölmülk, cinlerin padişahı Zenki'ye kızını sevmediğini ve iki yıldır sevdiği kız olan Sehipcemal'i aradığını söyler (td-2/sm: 311).

Z71.1. Formülistik sayı: 3.

Veli Han memleketine dönerken Şetirli'nin boyunda üç gün kalıp dinlenir (kd-2/k: 45).

Kubikul üç dört yaşına basınca babası ve annesi onunla eğlenip neşe bulur (kd-2/k: 67).

Kubikul, kuzuları günde üç defa su başına götürür (kd-2/k: 125).

Dotan, ağabeylerine, babalarına iletmek üzere üç defa selam götürmelerini ister (kd-2/d: 237).

Dotan ve Tınavşu bir dedeyle karşılaşır ve üç arkadaş olurlar (kd-2/d: 245).

Şıntemir Han'ın belirlediği yarışa göre iki gece yolda geçirilip üçüncü gün dönülmesi gerekiyor (kd-2/d: 291).

Dotan arkadaşlarıyla birlikte üç dağa rast gelir (kd-2/d: 249).

Gök Küheylan üç atı geçip gelir (kd-2/d: 293).

Dotan üç ay hükümdarlık yapıp memleketine döner (kd-2/d: 325).

Kulamergen'in üç yaşında Joyamergen adında bir oğlu var (kd-2/kj: 329).

Kulamergen her pazartesi üç gün üç gece yatmaktadır (kd-2/kj: 335).

Kulamergen üç ay yürüdüktan sonra kaynatasının memleketine varır (kd-2/kj: 347).

Joyamergen ve Orak Batır üç gün üç gece dövüşür (kd-2/kj: 353).

Joyamergen babasını üç kez ölümden kurtarır (kd-2/kj: 367).

Kulamergen ve Joyamergen üç ay yürüyüp adalarına geri dönerler (kd-2/kj: 367).

Bit kadar küçük yaratık üç gün üç gece deryada yüzerek Joyamergen'i deniz altında bir sahraya bırakır (kd-2/kj: 369).

Joyamergen üç gün üç gece yol yürür (kd-2/kj: 377).

Kadirhan'ın üç kızı ve bir oğlu vardır (kd-2/kb: 391).

Karabek üç yaşına bastığında yada taşı gibi parlamış (kd-2/kb: 401).

Karakök, üç yıl boyunca kısır kalmış ve kalın ağaçlar arasında otlanıp dolaşmış (kd-2/kb: 417).

Karabek, Karaman kendisini öldürmeyince onu üç kez öper (kd-2/kb: 461).

Anşıbay Batır üç yaşında annesini, dört yaşında babasını kaybeder (kd-4/a: 23).

Anşıbay'ın atı, üç aylık mesafedeki yolu dokuz günde kat eder; şehrin etrafını dokuz defa döner (kd-2/a: 59).

Kuttıkıya üç aylık, doksan günlük bir yola gideceğini söyler (kd-4/kt: 123).

Kuttıkıya, tek başına Kalmuk ordusuna saldırır ve onları üç gün savaşarak yener (kd-4/kt: 133).

Toktamış Han, ölen kuşbazın yerine birini bulmak için üç tarafa üç adam gönderir (kd-4/e: 135).

Edigey kendisini ikna etmeye gelen Sıpira Jırav ile Kenjanbay'a inanmadığını ve üç ay doksan gün sonra gelip sarayı viran edeceğini söyler (kd-4/e: 153).

Edigey, üç günlük yol kalınca Angısın'ı Toktamış Han'a elçi olarak gönderip ona hazırlığını yapmasını söylemesini ister (kd-4/e: 153).

Nuradın annesine üç aylık uzaklıktaki Indislara karşı sefere çıktığını söyler (kd-4/n: 191).

Şappaz Han, Nuradın'ı üç gün misafir edip onun yanından ayrılmaz ve onlar ebedi dost olurlar (kd-4/n: 227).

Orak, Mamay ve Bozoğılan üç kez konakladıktan sonra ayrılırlar ve Mamay Bozoğılan'a üç ay sonra adamlarıyla gelmesini söyler (kd-4/om: 271).

Karadön üç ay sonra seferden memleketine döner (kd-4/kdö: 383).

Begis'in düğününde üç gün eğlence olur, at yarışırılır (kd-4/tk: 509).

Narik Han Akmendi'nin evinde üç gün kalır (kd-4/nr: 617).

Abılay Han, üç ananın oğluna haber vermiş ve üç cüzden üç bin adam toplanmış (kd-3/bb: 19).

Toktamış Han, Edigey'in söylediği sözden dolayı üç gün üç gece uyuyamaz (td/ed: 47).

Edigey, üç ay on gün sonra Timur'un memleketine Akbilek'le ulaşır (td/ed: 98).

Kızdarbek dokuz karış leğeni avlanan bir toy kuşunun altına koyar ve onun bacaklarından damlayan yağ bu leğeni üç defa doldurur (krd-2/ee: 47).

Er Eşim ü. yıl savaştıktan sonra Acaan'ı yener (krd-2/ee: 95).

Karabay, oğlunu üç yaşındaki taya bindirirdi (krd-2/koz: 153).

Vezir Basarin, hana bir ihtiyarın kızını kefaletle vermeye razı olduğunu, elinde üç altının sığacağı kadar bir torba bulunduğunu ve insaf ederek altı altın vermesini söyler (krd-2/mz: 201).

Şırdak'ın annesi üç pars kalbini yiyince aş ermesi geçer ve üç gün boyunca uyur (krd-2/şb: 255).

Kocacaş, üç kez üst üste aynı rüyayı görür (krd-3/kd: 69).

Alpamişa üç gün üç gece savaşarak Büzer Han'ın askerlerini yok eder (bhd/alp: 254).

Küsek doğunca, Karağölömbet üç gün üç gece yatamaz ve kalbi ağrır (bhd/küs: 308).

Çüyeldi'nin babası gelen altı misafiri altı gün altı gece misafir eder (kmd/ç: 199).

Porsuk desenli boz atlı üç kişi elçi olarak gelir (kmd/koa: 441).

Garip ve Şahsenem üç gün üç gece yürürler ve yorulup dinlenirler (td-2/şg: 287).

Tülek'in üç arkadaşının ikisi atının dizginini tutar bir atı kamçılar ve koşup gider (td-1/t: 31).

Tülek annesinin gece uykusunu üç bölüp kendisini emzirdiğini söyler (td-1/t: 35).

Tülek üç gün üç gece Susulu'nun saraydan çıkmasını bekler, ama kız dışarı çıkmaz (td-1/t: 39).

Mal ve hayvanların üç bölümü lanetten dolayı yok olmuş (td-1/t: 41).

Halk üç gün üç gece uyur (td-1/t: 41).

Yirtöşlik, bir ağıla girer ve orda üç demir direk vardır. Atının dizginini bağlamak ister, ancak iki direk dayanmaz yıkılır. Sonuncusuna bağlar (td-1/y: 147).

Yirtöşlik üç karısıyla babasının yanına gelir, babası ona hanlığını verir (td-1/y: 171).

Kükel bir gün yatayım deyip bir ay, iki gün yatayım deyip iki ay, üç gün yatayım deyip üç ay yatar (td-1/kk: 209).

Kervancı bir gün kalmayı düşünür, ancak Narik'le sohbet edince hana üç gün konuk olur (çb/bhv: 156).

Kazanda üç batır vardır: Kulunçak, Karaman, Sarı adlı batırlar (çb/bv: 182).

Edige, Timur'un kızını kaçıran Kabardin'in sarayında baş bey olduktan sonra orayı karıştırıp, üç gün üç gece savaşılarak Kabardin'i öldürür ve Timur'un kızını teslim eder (bd/e: 120).

Timur, Edige'ye bir adamın üç yetmişlik istediğini söyler (bd/e: 159).

Bir adam üç gün üç gece yol yürümüş (bd/e: 162).

Köroğlu ve Mahram üç gün üç gece durmadan ve değişik silahlar kullanarak dövüşürler (k-r: 326).

Manas ve arkadaşları biri solda ikisi sağda üç yol ayırımına gelirler (krd-6/md: 459).

Asılmak üzere olan bir Keloğlan, Bozayhan'dan üç dilek diler ve sonra hanın kusurlarını anlatır (kd/kboz: 675).

Padişah, Tahir'in üç nazım söylemesi ve hiç birinde adının geçmemesi durumunda onu bağışlayacağını söyler (td-2/tz: 171).

Z71.1.0.1. Üçlüler.

Şırdakbek üç dokuzu israf eder (krd/cm: 154).

Timur, Edige'ye bir adamın üç yetmişlik istediğini söyler (bd/e: 159).

Darapşa Han; Elibay, Denebay, Sarıbay adlı üç kişinin üç ayrı kızı olduğunu söyler (kkd-1/ş: 95).

Z71.2. Formülistik sayı: 4.

Kubikul üç dört yaşına basınca babası ve annesi onunla eğlenip neşe bulur (kd-2/k: 67).

Kubikul'un annesi, ona sevdiği kızın dört aylık uzaklığı bulunan Tengelek'in öbür kıyısındaki memlekette olduğunu söyler (kd-2/k: 77).

Kulaşa at, Kubıkul'a dinlendikten sonra, onu dört ay yerine istediği gün Şadıra Han'ın iline yetiştireceğini söyler (kd-2/k: 93).

Kubakan'ın dört çeşit hayvanı vardır (kd-2/d: 223).

Jelayak, Dotan ve arkadaşlarına katılınca onlar dört kişi olurlar (kd-2/d: 247).

Anşıbay Batır üç yaşında annesini, dört yaşında babasını kaybeder (kd-4/a: 23).

Anşıbay dört aylık uzun bir yola çıkar (kd-2/a: 43).

Tama dört aylık bir yola çıkar (kd-4/tm: 541).

Kobilandı dört yaşındayken bir yiğit olur (kd-4/kob: 755).

Surtayşa ile Allayar dört gün boyunca güreşirler ve onların gücünden dolayı tepeler çukura döner (kkd/kk: 429, 431).

Türk milleti dört uruğa ayrılmıştır (bhd/küs: 287).

Karabay, kendisine saldıran Sarıbay'a karşı gelir ve bir seferde dört okunu alır (bhd/kuz: 382).

Dört bahadır dört yol kavşağına gelirler (bhd/küs: 299).

Z71.2.0.1. Formülistik sayılar: 4 ve katları (örn. 400, 4000 vb.).

On bin evli Oyat'ı, kırk bin aileli Kıyat'ı, doksan bin evli Konırat'ı anlatayım (kd-2/kb: 389).

Karabek dünürlerin dördünün burnunu keser (kd-2/kb: 423).

Karaman, Hanbiyi'ye kırk bin Kalmuk'un onun uğruna öldüğünü söyler (kd-2/kb: 443).

Sartuyşa, kırk bin askeriyle Sarkop şehrine sefere çıkar (kkd/kk: 413).

Gülayım ve kırk kızı Surtayşa'nın kırk bin askerini öldürürler ve onlardan üç kişi ölür (kkd/kk: 585).

Zarlık, kırk bin ordulu Külmöskan'ın ordusunu tek başına yener (krd-2/mz: 225).

Züleyha aşkının saflığını anlatmak için saraya dört yüz kadın çağırır ve Yusuf'u onlara gösterir, o anda kadınlar elma yerine bıçakla ellerini keserler ve Züleyha'ya hak verirler (td-2/yk: 95).

Z71.3. Formülistik sayı: 5.

Veli Han'ın karısının beş ay sonra hamileliği belli olmaya başlar (kd-2/k: 55).

Kubikul'un ebeveynleri yiğit silahının beş silah olduğunu söylerler ve beş silahla onu donatırlar [zırh, kılıç, balta, süngü, gürz] (kd-2/k: 101).

Kubikul, etek bağı beş katlı zırhı üstüne giyer (kd-2/k: 103).

Dotan, babasının beş vakit namaz kılarken kendisine dua etmesini ağabeylerine söyler (kd-2/d: 235).

Közbaylavşı, Dotan ve arkadaşlarına katılınca onlar beş kişi olurlar (kd-2/d: 249).

Şıntemir Han'ın beş oğlu vardır (kd-2/d: 251).

Kubakan, Dotan'ın beş arkadaşına beş tane kız verir (kd-2/d: 313).

Joyamergen Orak'ın kestiği başını askerlerine fırlatınca beş tanesi ölür (kd-2/kj: 353).

Karakök, tayken beş kısrağı emmiştir ve besti iken beş bedevi atın yanına konulmuştur (kd-2/kb: 417).

Anşıbay'ın üzerinde kuşandığı beş silahı vardır (kd-2/a: 43).

Kuttıkıya, otuz Kalmuk'la beş gün boyunca savaşır ve sonunda onlar kaçar (kd-4/kt: 129).

Kuttıkıya, Kalmuk hanı Aktaş'ın beş oğlunu ve ordusunu yener (kd-4/kt: 133).

Nuradın altmış günlük yolu beş günde gitmek ister (kd-4/n: 215).

Nuradın'ın attığı kanatlı okla beş Kızılbaş ölür (kd-4/n: 217).

Tama ihtiyara beş günlük bir mühletleri olduğunu ve beş gün sonra gelip şehri alacağını söyler (kd-4/tm: 545).

Narık Han'ın beş karısı vardır (kd-4/nr: 609).

Beş tane kurt Kel Jurın'ın baktığı koyunlara dalıp helak etmiştir (kkd/kk: 113).

Sanam, oğlu Kozuke'ye beş kurdun, kırk kurdun on kurdun onun üzerine atlayacağını söyler (krd-2/koz: 159).

Zulayka, Kocacaş'ı ilk aramaya gidip bulduğunda beş gün kalır ve onu o zaman köye getirmediğine pişman olur (krd-3/kd: 227).

Hevben, beş yaşındayken hem babası hem de annesi ölmüş ve yetim kalmıştır (bhd/a: 129).

Meskey Kuzıkürpes'i beş kez tütsüleyip gözlerini bağlar ve elinden tutup mağaranın içine götürür, sonra gözlerini açar (bhd/kuz: 411).

Aydar beş gün yayan yol gider ve kendi halindeki adamlara dokunmaz (krd-5/ez: 181).

Susulu, Tülek'e arkasından ona doğru gelen beş atının olduğunu söyler ve Tülek arkasına dönüp bakınca kız denize dalar (td-1/t: 37).

Molankay, Alankay'a dayısı beş silah (eğik kılıç, semser, kınlı) verirse almasını söyler (kd/ab: 72).

Çora Batır'ın beş arkadaşı vardır (çb/bv: 182).

Köroğlu, Kızılbaş Bezergen'i öldürünce pişman olup beş gün beş gece bir şey yiyip içmeden yatar (kd/kib: 612).

Z71.3.0.1. Formülistik sayı: 5 ve katları (örn. 50, 500 vb.).

Altınay, beş bin askerle otuz kızı sağında, otuz kızı ardında Kulumsay'ın karşısına çıkar (kkd/kk: 393).

Surtayşa'nın beş yüz adamı kalınca yeniden adam toplanır (kkd/kk: 585).

Edigey oğluna bir günde beş yüz kişi öldürdüğünü söyler (td/ed: 164).

Cakıp yarışta birinci olana beş yüz kırmızı deve vereceğini söyler (krd-6/md: 125).

Z71.4. Formülistik sayı: 6.

Kubıkul, beş-altı yaşında olgunlaşır (kd-2/k: 69).

Kubıkul kılıcıyla ejderhanın altı başını keser (kd-2/k: 213).

Dotan altıncı dağı aşar (kd-2/d: 239).

Tavsalmaktağan, Dotan ve arkadaşlarına katılınca bunlar altı kişi olurlar (kd-2/d: 251).

Altı kanatlı geniş ak otağının eşiği Kulamergen'i hapsedebilmektedir (kd-2/kj: 339).

Cadı altı ay kovalamanın ardından Kulamergen'e yetişir (kd-2/kj: 361).

Joyamergen, denizaltında bir "ak otağ, altı kanat çadır"a rast gelir (kd-2/kj: 369).

Kalmukların altı günlük yolu kalmıştır (kd-2/kb: 399).

Karabek altı yaşında babasından gizli uzaklara hayvan sürmüş, elmas kılıç, çelik süngü, zırh, silah hazırlamış (kd-2/kb: 401).

Karabek, Taşbulak'ın başından altı günde geçer (kd-2/kb: 407).

Karabek altı yaşındadır (kd-2/kb: 407).

Karakök altı yaşındayken altmış kulanın peşine takılmıştır (kd-2/kb: 419).

Anşıbay, köyden kovulduktan sonra altı yıl boyunca bir ormanda kalıp yaşar (kd-2/a: 23).

Parpariya altı yıl geçip on altı yaşına girince babası onu evlendirir (kd-4/p: 87).

Şamakan, Parpariya'yı mızrağıyla altı yerden mızraklar (kd-4/p: 107).

Parpariya altı ay boyunca ana-babasından uzak kalmış ve onlar Parpariya'yı çok özlemişlerdir (kd-4/p: 121).

Kalmukların seksen arşın kalesinin altı tane zincirle bağlanan kapısı vardır (kd-4/kt: 129).

Kosım'ın şehri altmış arşın yüksekliğindedir ve altı giriş kapısı var (kd-4/m: 229).

Orak ve Mamay uyuduklarında altı gün uyumaktadırlar (kd-4/om: 257).

Karasay ve Kazı yedi, kız kardeşleri Kıybat ise altı yaşındadır (kd-4/kar: 293).

Akjonas oğlu Er Kenes altı yaşında Kara adlı Kalmuk'un şehrini almıştır (kd-4/s: 429).

Altı gün geçince Begis'in atı tavına gelir (kd-4/b: 493).

Şora altı yaşına gelince babasının Kazan şehrinin eski hanı olduğunu öğrenir (kd-4/nr: 649).

Sarıbay adındaki zengin adamın altı oğlu ve Karabek adında bir kızını vardır (kd-4/kos: 957).

Kenes altı yaşında silah kuşanıp düşmana karşı sefere çıkar (kd-4/ek: 1017).

Allayar'ın altı oğlu ve bir kızını vardır (kkd/kk: 41).

Alaköbek, altı bin askere altı adamını komutan olarak tayin etmiş (kd-3/bb: 19).

Canıl Mirza, Çabak'a altı defa yalvarıp atları vermesini ister (krd/cm: 24).

Canıl, Erdene Bey'in altmış ylık sürdürüp altı deveye, doksan ylık sürdürüp dokuz deveye toy yüklemesini ister (krd/cm: 35).

Kalmatay altı uruk Kırgız'a hükmettiğini söyler ve onların alay etmemesi için geri dönmesini ister (krd/cm: 94).

Akkoçkor, Çınasıl'ın ylık ve koyun sürüsünden başka altı kanat çadırını elinden alır (krd/cm: 104).

Vezir Basarin, hana bir ihtiyarın kızını kefaletle vermeye razı olduğunu, elinde üç altının sığacağı kadar bir torba bulunduğunu ve insaf ederek altı altın vermesini söyler (krd-2/mz: 201).

Kocacaş altı ay dağlarda gezip avcılık yapar ve yürümekten yorulmaz (krd-3/kd: 25).

Altı kardeş iyi atlar ve kartal ile laçın alırlar, Zayatülek sıska boz at ile baykuş alır (bhd/zh: 443).

Temirkan'ın altı kapılı memleketi var. Kan İçen Karaç altı günde bir, bir adam yemektedir (krd-5/ez: 173).

Aydar ve Karaç altı gün boyunca güreşirler (krd-5/ez: 205).

Tülek'in atı Akbüzçe Yılyetmez kamçılандığı için ürker ve durmadan altı gün koşar, yedinci gün büyük bir denizin kıyısına gelir (td-1/t: 31).

Yirtöşlik'ün babası gibi diğer han da kızları için yedi oğul aramaya çıkmıştır, ama altı oğullu bir adam bulmuştur (td-1/y: 137).

Kara Kükel'in kızıl yabani atının altı eyeri vardır ve o ona altı yerinden kayış çektirir, altı pot kılıç ve altı pot mızrak sokturur (td-1/kk: 207).

Altı yaşındaki Koşoy çocukları döver ve yaramazlık yaparak adamlara zulmeder (krd/ek: 52).

Z71.4.0.1. Formülistik sayı: 6 ve katları.

Alaköbek, Sert Sıban Han'dan asker isteyerek altı bin adam toplamış (kd-3/bb: 17).

Canıl Mirza altmış bin Kırgız'ın yerleştiği yeri bırakıp gider (krd/cm: 84).

Aydar altı gün savaşır altı binden fazla adamın kanını döker (krd-5/ez: 231).

Cakıp altı yüzden fazla Nayman'ı et sunmaya getirtir (krd-6/md: 129).

Umar'ın alnına altmış altı düşman kurşunu isabet etmiştir (kmd/u: 493).

Ak Köbök altmış altı balta çalar (td-1/ak: 285).

Kudaynazar, faldan sonra oğullarına altı bin ocaklı Kırgız'a kardeşi Tabıldı'yı han ilan edeceğini söyler (krd/eta: 34).

Nurgan Han çocukları Canış ve Bayış'a altı bin asker verir (krd/cb: 107).

Sarinci'nin kaynatası Karaça Han Sarinci için altmış çadır altı örgöö ayırır Ak Saz'a diker (krd/sb: 306).

Kurmanbek düşmana karşı yalnız gidince altı bin evli Kıpçak'a kıyamet günü olur (krd/k: 244).

Z71.5. Formülistik sayılar: 7.

Veli Han'ın genç tokalı elmas taşı çiğneyince yedi uzvu ve bütün vücudu iyileşir (kd-2/k: 55).

Kubikul, yedi yaşında cesur bir savaşçı olur (kd-2/k: 69).

Yedi hizmetçinin baş ucunda çerağ yanar (kd-2/k: 171).

Yedi başlı ejderha yılanları toplayıp Kubıkul'u korkutmak ister (kd-2/k: 105).

Kubıkul, yedi yaşında atın en iyisine biner (kd-2/k: 69).

Dotan yedi yıllık bir yola çıkar (kd-2/d: 233).

Dotan yedinci dağa yaklaşır (kd-2/d: 239).

Tındavşı, memleketi düşman saldırdıktan sonra yedi yıldır ıssız yerde yalnız gezer (kd-2/d: 243).

Kulamergen'in yedi yaşında Şaripa adında bir kızı var (kd-2/kj: 329).

Joyamergen, denizaltında bulunan sahrada yürürken ona Hızır rast gelir ve yedi kat yer altında olduğunu söyleyerek kaybolur (kd-2/kj: 371).

Karaman yedi adamını Karabek'e gönderir (kd-2/kb: 409).

Karakök yedi yaşındayken yetmiş kulanı kovalamış (kd-2/kb: 419).

Karabek düşmanla altı gün savaşır ve hepsini kılıçtan geçirir (kd-2/kb: 437).

Toktamış Han'ın kuşuna yedi kişi bakmaktadır (kd-4/e: 135).

Jilkıbay ve hanımı bir tepeye çıkıp yedi gün boyunca bir şey yemeden Edige'yi beklerler (kd-4/e: 159).

Kosım'ın şehrinin etrafında yedi sıra kazılı hendeği vardır (kd-4/m: 229).

Orak ve Ögiz yedi gün itişe kakışa at sırtında güreşirler (kd-4/om: 287).

Karasay ve Kazı yedi, kız kardeşleri Kıybat ise altı yaşındadır (kd-4/kar: 293).

Karasay yedi gün boyunca Tarlan atı arar (kd-4/kar: 301).

Kımbat, abisi Karasay'a yedi atasında kumalığa kız verenin olmadığını söyler (kd-4/kar: 305).

Orak Kalmuk şehrine yedi kez gelir ama burayı ele geçiremez (kd-4/kar: 313).

Yedi yıl Orak ile Mamay'ın yilkılarını güden yetmiş yaşında ak sakallı bir adam Hanzaya'ya yardım edip onu Kazı'ya götürür (kd-4/kar: 315).

Kendini çoban olarak tanıtan Kalmuk hanı Sultan, Süyiniş'e köyünün yedi günlük uzaklıkta olduğunu söyler (kd-4/s: 443).

Kümis, hana yedi alem olan bu dünyadan nice insanların ve hanların gelip geçtiğini söyler (kd-4/tn: 583).

Narik yedi kez Ögiz Han'ın şehrini kuşatsa da alamamıştır (kd-4/nr: 623).

Kıdırbay'ın Akşahan'ın meclisindeki yedi göbekten akrabası onun öldürüleceğini haber verir (kd-4/kob: 745).

Kobılandı'nın oklarının gözü vardır ve yedi tepenin ötesindeki hedefe isabet etmektedirler (kd-4/kob: 781).

Altınay yedi katlı zırh giyer, fakat savaş alanında atılan oklarla zırhın yedi katı da parçalanır (kkd/kk: 403).

Surtayşa, Allayar'a ahmaklık edip kutsal yedi pirinden ayrıldığını söyler (kkd/kk: 427).

Akböpe yedi cüzün adını sayar (kd-3/as: 111).

Şarp Kula yedi gün ot yemeden toprağa ön ayaklarıyla vurur (krd-2/ee: 65).

Han yedi ev dolusu altını torbaya koyar, yine de dolmaz (krd-2/mz: 201).

Moldocaş, yedi yaşında köyüne yakın gelen karga kuzgunların hiç birini sağ bırakmayıp hepsini öldürür (krd-3/kd: 235).

Ural, babasının verdiği kılıcı takarak yola çıkar ve bir yedi yol kavşağına gelir (bhd/ub: 74).

Uralın arkasından giden bir adam yedi gün yedi gece bekleyip hayat suyundan bir boynuz dirilik suyu getirmiştir (bhd/ub: 80).

Mesem Han yedi bahadır onun il basıp han olmasını kabullenmedikleri için onları sürgün eder (bhd/a: 170).

Nöğöş, Mesem'e yedi uruk elim var der (bhd/ky: 236).

Yedi uruğun alçak kişileri (bhd/kuz: 399).

Semerhan'ın yedi oğlu vardır (bhd/zh: 443).

Aydar yedi günde bir şehre varır (krd-5/ez: 181, 183).

Rüyadan alınan işaretler ve çocuğun gördüklerini anlatmasından sonra ziyafet vermek için dokuz kısrak, doksan koyun, yedi sığır keser (krd-6/md: 69, 71).

Goşayah yedi yıl mahzende kimseye gösterilmeden büyütülür (kmd/kg: 173).

Candar yedi düşmanı öldürür (kmd/cn: 333).

Züleyha yedi kapıyı kapatarak Yusuf'un yanına gelir (td-2/yk: 91).

Tahir yedi yıl zindanda kalır (td-2/tz: 137).

Garip yedi yıl sürgün kalmak koşuluyla Şahsenem'den ayrılmıştır (td-2/şg: 295).

Han kızı yedi yıldır Büz Yiğit'i beklemektedir (td-2/by: 349).

Yedi büyük ağaç bir kökten çıkmıştır ve kuş ona yuvasını yapmıştır (td-1/ma: 189).

Altayın Sayın Süme yedi gün yedi gece gittikten sonra bir yerde dinlenir ve yedi gün uyur (td-1/ass: 177).

Tülek'in atı Akbüzçe Yilyetmez kamçılандığı için ürker ve durmadan altı gün koşar, yedinci gün büyük bir denizin kıyısına gelir (td-1/t: 31).

Çaçdar Han kızından yedi gün yedi gece uzaklıktadır (td-1/t: 47).

Yirtöşlik ve altı kardeşi aralarında anlaşma yaparak babalarından yedi kızı olan birinin kızlarını kendilerine almalarını söylerler. Böylece birbirlerinden uzaklaşmayıp eski yaşamlarını sürdürecekler (td-1/y: 135).

Yirtöşlik'in babası dünüründe yedi gün kalır (td-1/y: 137).

Yirtöşlik'in han kaynatası kızına yetmiş yaşına geldiğini söyler (td-1/y: 141).

Yirtöşlik yedi kişiyle karşılaşır onları yanına arkadaş olarak alır (td-1/y: 157).

Kükel yedi günde yedi yaşına değer (td-1/kk: 207).

Kükel hem Temir Alıp ile hem Çuyın Alıp ile yedi gün yedi gece güreşir (td-1/kk: 207, 211).

Alankay yedi yıl boyunca gurbette kalır ve sonunda öldürülür (kd/ab: 249).

Çora, Ali Bey'i öldürünce yedi hanlı kazana asker olarak gider (çb/bhv: 165).

Çora yedi gün yedi gece savaşarak Rusları kazandan çıkarır (çb/kbv: 180).

Ural'daki yedi boydan beşi Toktamış Han'a boyun eğmezler (bd/e: 31).

Tabıldı yetim evlatlara sağımlık yedi inek verir (krd/eta: 55).

Canış ile Bayış sefere çıkacakları zaman yedi gün eğlence düzenlenir (krd/cb: 105).

Yedi gün yedi gece düşmanla yapılan savaşta akan kanlar insan gövdesini alıp götürmektedir (td-1/çb: 377).

Aşık Garip yedi yıl Alp şehrinde yaşar (ktt/ag: 93).

Kozukürpeç bir uyuduğunda yedi gün yedi gece uyurmuş (ktt/kk: 115).

Z71.5.0.1. Formülistik sayılar: 7 ve katları.

Yetmiş yaşına gelen Veli Han'ın bir çocuğu bile yoktur. Bu yüzden halkı onu çocuksuz insan diye ziyaret etmeyi bırakıp ondan yüz çevirirler (kd-2/k:39).

Karakök yedi yaşındayken yetmiş kulanı kovalamış (kd-2/kb: 419).

Yedi yıl Orak ile Mamay'ın yilkılarını güden yetmiş yaşında ak sakallı bir adam Hanzaya'ya yardım edip onu Kazı'ya götürür (kd-4/kar: 315).

Begis'in babası ve annesi yetmiş yaşına gelmiştir ve Begis'in evlenmesini isterler (kd-4/tk: 509).

Çoban, Narik Han'a seksen ve 70 yaşlarında bir karı kocanın evini göstererek onların kızı olduğunu söyler (kd-4/nr: 611).

Kıdırbay yetmiş gün avare avare yol yürür (kd-4/kob: 751).

Kobılandı atına Kalmuk Alşagır'ın yetmiş günlük mesafede bir yere gittiğini söyler (kd-4/kob: 791).

Er Kenes'in babası Akjonas yetmiş yaşındadır, fakat çocuğu yoktur (kd-4/ek: 999).

Timur yetmiş hanı öldürdüğünü ve yetmiş yurdu yaktığını ve yaşının yetmiş ulaşmış olduğunu söyler (td/ed: 123).

Canıl, Erdene Bey'den yengesine yetmiş küheylan seçip vermesini ister (krd/cm: 35).

Kalmatay, Canıl'ı aldığı anda yetmiş yaşındadır (krd/cm: 72).

Kozuke yetmiş dağ geçidinden geçer (krd-2/koz: 167).

Çançarkan Han, ihtiyarın torbasına altı altın koyunca dolmaz, on altın koyar yine dolmaz. Kırk, yetmiş, seksen, doksan, yüz, bin altın koyar yine dolmaz (krd-2/mz: 201).

Cakıp'ın topraktan yetmiş ayrı evi vardır (krd-6/md: 71).

Cakıp, ziyafet için halkına yedi yüz ocak oydurtur (krd-6/md: 129).

Ene Sulım, Altayın Sayın Süme'ye kendisinin yedi yüz cinle ve onun da cin anasıyla savaşması gerektiğini söyler (td-1/ass: 179).

Ak Köbök yetmiş yedi balta çalar (td-1/ak: 285).

Yetmiş yaşında bir adam varmış. Kırk yaşındaki karısı bir çocuk doğurur (td-1/kk: 207).

Manas'ın çorolarından Acıbay yetmiş dil bilmektedir (krd/sem-1: 217).

Tabıldı dul kadınlara yetmiş civarında koyun verir (krd/eta: 54).

Cantay yetmiş yaşındayken Akmöör'le evlenmek ister (krd/akm: 75).

Z71.6. Formülistik sayı: 9 (99, 900, 999, 99.999).

Veli Han, çocuk sahibi olmak için dokuz ay boyunca gezerek evliyalara dua etmiş (kd-2/k:45).

Veli Han'ın karısı dokuz ay on gün sonra bir oğul doğurur (kd-2/k: 55).

Kalmukların konakladığı yer, dokuz günlük mesafededir (kd-2/d: 261).

Dotan'ın babası dokuz kadınla evlenmiştir (kd-2/d: 273).

Kalmuklardan dokuz kişi gözcülük yapmaktadır (kd-2/d: 279).

Kulamergen kaynatasının yurdunda dokuz yıl kalır (kd-2/kj: 347).

Kulamergen'in kaynatası, torunu Joyamergen'i dokuz bin yılının içine götürür (kd-2/kj: 349).

On bin evli Oyat'ı, kırk bin aileli Kıyat'ı, doksan bin evli Konırat'ı anlatayım (kd-2/kb: 389).

Karakök dokuz yaşına basınca at gibi olmuş (kd-2/kb: 419).

Anşıbay'ın atı, üç aylık mesafedeki yolu dokuz günde kat eder; şehrin etrafını dokuz defa döner (kd-2/a: 59).

Ayubay'ın anne-babası doksan yaşlarındadır (kd-4/a: 79).

Anşıbay, Parpariya'ya dokuz yollu kavşağın her kolunu iyice araştırmasını öğüt verir (kd-4/p: 93).

Şamakan'ın babası Şaştöbe dokuz kat zırhını giyer ve Parpariya'yla savaşmaya başlar (kd-4/p: 111).

Kuttıkıya üç aylık, doksan günlük bir yola gideceğini söyler (kd-4/kt: 123).

Edige, Indıslarla savaşmak isteyen oğlu Nuradın'a onların doksan günlük bir uzaklıkta olduğunu söyler (kd-4/n: 185).

Musahan dokuz gün içinde bütün Kalmuk halkını toplar (kd-4/m: 253).

Karasay ve Kökşe doksan günde Kalmuk şehrine ulaşırlar (kd-4/kar: 313).

Adilhan Sultan'ı yakalayan düşman onu zindana atıp ellerine ve ayaklarına dokuz kelepçeyle pranga vurmuşlardır (kd-4/kar: 313).

Yaşlı derviş Karadön'e karşıdaki dokuz otağdan büyük olana gitmesini söyler (kd-4/kdö: 349).

Süyiniş dokuz gün içinde şehrin tamamını ele geçirir (kd-4/s: 453).

Begis'in düğününde dokuz gün eğlence olur (kd-4/tk: 509).

Narik Han, Mendi'ye ormanı doksan gündür gezmesinin sebebinin çocuksuzluk derdi olduğunu söyler (kd-4/nr: 617).

Narik Han uşağı Telşora'ya dokuz nar (erkek deve) getirmesini söyler ve hanın otağını hemen toplayıp onlara yükler (kd-4/nr: 621).

Tavıp Han, kızının çeyizi olarak doksan nar, doksan köle, doksan cariye ve doksan at vererek onu gönderir (kd-4/kob: 761).

Kosay'ın ganimet almak için yanında giden dokuz arkadaşı ölür (kd-4/kos: 971).

Gülayım doğunca babası doksan fakir kişiye elbise alıp giydirmiş (kkd/kk: 189).

Gülayım dokuz katlı delikli zırhını giyer ve Kalmuk Surtayşa'ya karşı çıkar (kkd/kk: 235).

Toktamış Han'ın kara av laçını Töklü Ayak dokuz yurda şan olmuştur (td/ed: 35).

Doksan boylu Orda'nın doksan oğlu bir olup Edigeyle ant içer (td/ed: 46).

Toktamış Han dokuz erine Edigeyle yakalamasını söyler (td/ed: 76).

Canıl, Erdene Beyin altmış yıllık sürdürüp altı deveye, doksan yıllık sürdürüp dokuz deveye toy yüklemesini ister (krd/cm: 35).

Kızdarbek dokuz karış leğeni, avlanan bir toy kuşunun altına koyar ve onun bacaklarından damlayan yağ bu leğeni üç defa doldurur (krd-2/ee: 47).

Çaңçarkan Han, ihtiyarın torbasına altı altın koyunca dolmaz, on altın koyar yine dolmaz. Kırk, yetmiş, seksen, doksan, yüz, bin altın koyar yine dolmaz (krd-2/mz: 201).

Seyitbek'in hanımının doğum sancıları dokuz gün boyunca sürer, sonra çocuk doğar (krd-2/şb: 257).

Dokuz başlı devin dokuz çocuğu vardır (bhd/ub: 76).

Akkübek Han doksan, karısı seksen yaşındayken çocuk sahibi olurlar (bhd/alp: 249).

Küsek'in Babsak'ın oğlu olduğunu sadece doksan yaşındaki bir koca karı bilir (bhd/küs: 308).

Temirkan'ın devi Karaç her gün dokuz yolun ağzında beklemektedir (krd-5/ez: 187).

Rüyadan alınan işaretler ve çocuğun gördüklerini anlatmasından sonra ziyafet vermek için dokuz kısrak, doksan koyun, yedi sığır keser (krd-6/md: 69, 71).

Aznavur doksan dokuz adamın başını kesmiştir (kmd/ia: 231).

Kara Mussa dokuz yıl yakalanmadan dolaşır (kmd/km: 357).

Gapalav dokuz kişiyi döver ve dokuz kama yedikten sonra ölür (kmd/g: 393).

Cansohlar dokuz kişi idiler, dokuz cins ata biniyorlardı (kmd/cans: 415).

Canıbek'in dokuz oğlu vardır (td-2/hga: 101).

Leyla'nın babası onu okula göndermez ve Mecnun'dan ayırır. Mecnun, Leyla'yı görmek için onun çadırının etrafında dokuz defa döner (td-2/lm: 207).

Toktarbay'ın doksan kulu var ve bunların başında Estemis adında bir kahraman var (kd/kob: 178).

Birbirinden batır ve her birinin akli farklı olan doksan kişinin doksanı Bayan'a aşık olmuşlardır (kd/kkbs: 38).

Narik'in dostu Salih, doksan beşe geldiğini doksan batır gördüğünü, doksan dokuz yaşını geçtiğini söyler (çb/dtv: 146).

Leyla'nın babası onu okula göndermez ve Mecnun'dan ayırır. Mecnun, Leyla'yı görmek için onun çadırının etrafında dokuz defa döner (td-2/lm: 207).

Çora'nın annesi, ona babasının dokuz sultan öldürüp Kırım'dan gitmediğini, kendisinin bir bey öldürdüğü için Kırım'dan gittiğini söyler ve ondan gitmemesini ister (td-1/çb: 367).

Şora dokuz sene dokuz ay Kazan'da savaşır düşmanı içeri sokmaz (çb/dtv: 153).

Mamay askerlerini geri gönderince dokuz kişi kalırlar (nd/m: 211).

Sarıbay'ın kaşında dokuz akbaba yuva yapmış gibidir (krd/s-1: 79).

Şora, ihtiyar Salih'in evinde dokuz yıl yaşar (nd/şb: 47).

Z71.7. Formülistik sayı: 11.

Dotan ve ağabeyleri on birinci gün sık bir ormana gelirler (kd-2/d: 227).

Kögis ve Tegis on bir yaşlarına girer ve Tegis anasına niçin babasız büyüdüğünü sorar (kd-4/tk: 511).

Altınay, bir anda on bir adamın başını keser (kkd/kk: 397).

On bir yaşındaki Akım Bey'in oğlu Mendibay, Cakıp Han'a bakıp niçin ağladığını sorar (krd-6/md: 29).

Manas on bir yaşına geldiğinde daha önce dövdüğü dört çocuğu kırdı görür (krd-6/md: 263).

Yakup peygamberin on bir çocuğu vardır (td-2/yk: 81).

Dev perisi Melike adlı kızı on bir yaşında gölde yıkanırken kaçırmıştır ve deniz dibindeki mekanına götürüp hapsetmiştir (td-2/sm: 313).

Bököy abisi Camgırçı'yı ziyarete geldiğinde yeğeni Sarinci on bir yaşındadır (krd/sb: 256).

Z 71.8. Formülistik sayı: 12.

Anşıbay eline on iki tutam ok alır (kd-4/a: 67).

Edigey ve adamları on iki gün sonunda Kalmukaları yenip şehri ele geçirirler (kd-4/e: 183).

Kalmuklar, on iki sıra hendek kazarlar ve onların içine on iki sıra ağ kurarlar. On iki sıra çivinin hepsini çelikten çıkarlar (kd-4/m: 237).

Musahan, Kalmuklarla onların kalesinde on iki gün savaşır ve kaleyi zapteder (kd-4/m: 245).

Beren Âşık, hanları Kozan'ın on iki sıra hendeğinin ve onun içinde de kurulu duran ağının ve kalesinin otuz arşın olduğunu söyler (kd-4/om: 267).

Orak, Kozan hanın küçümsemesine öfkelenir ve kırk ongunlu Kırım'a, on iki dallı Rum'a haber verip onun şehrini viran edeceğini söyler (kd-4/om: 271).

Hanzıya ve ihtiyar adam on iki gün sonra Musahan'ın yurduna ulaşırlar (kd-4/kar: 315).

Jubanış on iki yaşında Kalmuklara karşı sefere çıkar (kd-4/j: 393).

Süyiniş on iki tutam yayını eyer kaşından alır (kd-4/s: 449).

Kulınşak'ın verdiği hüküm on iki kişiye denktir (kd-4/ş: 691).

Gülayım, on iki usta getirip otağın etrafına tunçtan surlar ve kapısını çelik ile şoyından yaptırır (kkd/kk: 45).

Şah Timur, on iki yurda baş olmuştur (td/ed: 101).

Canıl, Erdene Beye on iki yaşındaki kızın toyudur deyip kısrakları boğazlamasını söyler (krd/cm: 34).

Moldocaş, Eçki'ye başını kestirip on iki parça kemiğini kazanda pişireceğini söyler (krd-3/kd: 287).

Alpamişa Barsınhılıv'ı Kızılsarı atına bindirip onu babası Eyler Han'ın on iki kanatlı ak çadırına getirir (bhd/alp: 254).

Mesem Han'ın on iki beyi vardır (bhd/küs: 287).

Semerhan oğullarını on iki kanatlı ak çadırına çağırır (bhd/zh: 443).

Aydar on iki yaşına girince bozkırı düşünmeye başlar, evde oturamaz ve ağzından ateş çıkar (krd-5/ez: 163).

Kan İçen Karaç on iki but et yiyen güçlü bir devdir (krd-5/ez: 173).

Temirkan on iki gün uyuyan devini uyandırmaya gider, fakat uyanmak için daha üç günü kaldığı için uyanmaz (krd-5/ez: 235).

Cakıp on iki boy Kırgız'ı Kazaklara ve Moğollara haber vermesi için uyarır (krd-6/md: 73).

Zavurbek, tek başına on iki tane Abaza'yı öldürür (kmd/z: 345).

Züleyha, Yusuf'un on iki yıl zindanda hapsedilmesini ister (td-2/yk: 93).

Garip on iki yaşındayken padişah tarafından sürgün edilir (td-2/şg: 265).

Alpamış, Sandugaç'ı alana kadar on iki gün, aldıktan sonra da on iki gün uyumamıştır (td-1/amem/a: 225).

Bir gün han on iki kanatlı çadırına çocuklarını çağırır (td-1/t: 113).

Kükel on iki gün on iki gece yol gider (td-1/kk: 207).

Kervancı, hana on iki adamıyla toplanmasını ve Narik'e hediye vereceğini söyler (çb/bhv: 156).

Musa Bey'in on iki oğlu vardır (nd/m: 184).

Küsek on iki tutam ok tutup atarak babasının öcünü almıştır (bd/e: 91).

Semetey on iki yaşındayken dedesi Temir Han'ın yanından memleketine döner (krd/sem-1: 12).

Z71.9. Formülistik sayı: 13.

On üç yaşındaki Koblandı'nın yiğit olacağı zamandı (kd/kob: 213).

Alankay'ın atası Argınbek on üç yaşında tek başına düşmana saldırıp püskürtmüştür (kd/ab: 86).

Tabıldı on üç yaşındayken üvey abisi Kudaynazar'ın baskınına uğrar ve abisi mülkünün yarısına hakkımdır diyerek el koyar (krd/eta: 1).

Z71.10. Formülistik sayı: 16.

Parpariya on altı yaşında evlenir (kd-4/p: 87).

Surtayşa on altı yaşındaki Sarkop kızlarını kuma olarak bile görmediğini söyler (kkd/kk: 461).

Altınay, on altı öküz, on bir mal gütmektedir (kkd/kk: 817).

Kıpçak Bey meydana çıkıp on iki mızrağı kırar ve on altı baltayı koparır (td/ed: 121).

Er Kökül on altı yaşına girince gönlü genç kızlara akar (krd-5/ez: 165).

Ordo oyununu on altı kişi bir grup, diğer on altı bir grup olacak şekilde Manas ve arkadaşları birlikte oynarlar (krd-6/md: 267).

Noygutlardan olan Canıl Mırza on altı yaşına girmiştir (krd/cmt: 18).

Tölögön on altı yaşında kız aramaya çıkar (krd/kc: 122).

Z71.11. Formülistik sayı: 30.

Şıntemir Han kızını Dotan'a vermemek için yarışmalar yaparak onu otuz gün oyalar (kd-2/d: 299).

Karabek, Karaman'a ablasını istemek için güzün otuz kişiyi göndermesini söyler (kd-2/kb: 421).

Karabek, Kalkan'ı öldürdükten sonra ana babası ona otuz gün toy yaparlar ve Karabek iki ablasını Karaman'a vererek yanında otuz kişiyle onları memleketine yollar (kd-2/kb: 489).

Bökembay'dan otuz Kalmuk keşfe çıkar (kd-4/kt: 125).

Otuz Kalmuk, Kuttıkıya'nın etrafını sarar (kd-4/kt: 129).

Beren Âşık, hanları Kozan'ın on iki sıra hendeğinin ve onun içinde de kurulu duran ağının ve kalesinin otuz arşın olduğunu söyler (kd-4/om: 267).

Begis otuz yaşında evlenir (kd-4/tk: 509).

Kosay, otuz kısrağı tayıyla çözüp ihtiyar kadına verir (kd-4/kos: 965).

Altınay, beş bin askerle otuz kızı sağında, otuz kızı ardında Kulumsay'ın karşısına çıkar (kkd/kk: 393).

Surtayşa Sarkop şehrini viran edeli otuz gün olmuştur (kkd/kk: 469).

Timur, otuz beyini sağına alır (td/ed: 98).

Edigey'in Akbilek'i kurtarması şerefine Timur, otuz gün oyun, kırk gün toy kıldırır (td/ed: 99).

Canıl, ateşin yandığı yere gelince orada otuz kırk adamın oturduğunu görür (krd/cm: 26).

Baltabay, otuz gelin otuz kız oynaklaşmadan kalkınız der (krd/cm: 164).

Kocacaş, rüyasında 30 oğlak 40 keçi öldürür ve daha sonra bunları gerçek hayatta yaşar (krd-3/kd: 79).

Cakıp pek çok tarafa dağılmış akrabalarının hepsini toplamak üzere otuz adam görevlendirir (krd-6/md: 123).

Kuzı Körpe'nin annesi ona rüyasında fikrin otuz kurdunu gördüğünü söyler (td-2/kkb: 35).

Han, kızını Altayın Sayın Süme'ye verip otuz gün oyun oynadı, kırk gün düğün yaptı (td-1/ass: 183).

Tülek otuz yıl hükümdarlık yaptı (td-1/t: 111).

Çalkalmak adamlarına yanlarına otuz kişi almalarını söyler (krd/eta: 65).

Er Koşoy doğduğu zaman otuz kadın onu beslemek için uğraşır (krd/ek: 48).

Cantay adamlarına Akmöör'ü istemeye gidecekleri gün otuzdan az kişi olmamalarını söyler (krd/akm: 44).

Kara Dev'in otuz oğlu vardır (krd/bb: 40).

Z71.12. Formülistik sayı: 40.

Kubikul kırk günü dolunca gülmeye başlar (kd-2/k: 67).

Kubikul'un annesi, ona kız için başka memlekete gitmemesini ve yanına kırk arkadaş olarak kendi halkından olan kızlara bakmasını söyler (kd-2/k: 79).

Akbilek'in kırk kız arkadaşı vardır (kd-2/k: 131).

Kubikul'a gizlice kırk gün sarayda bakılır (kd-2/k: 155).

Kubikul, savaş meydanında zorlanınca kırklardan, pirinden yardım ister (kd-2/k: 189).

Kubakan'ın kırk oğlu ve kırk kızı vardır (kd-2/d: 223).

Kubakan'ın kırk hanımı vardır (kd-2/d: 265).

Künikey, kırk kızıyla birlikte Dotan'ın bulunduğu yere gelir (kd-2/d: 269).

Dotan ağabeylerine kırk gün düğün yapar (kd-2/d: 315).

Bulgar şehrinin padişahı Kasım'ın kırk veziri vardır (kd-2/kj: 335).

Yılanbek, kızı Künsuluv ve damadı Joyamergen için kırk gün düğün yapar (kd-2/kj: 385).

Kalmuk Orakşı, kırk askeriyle birlikte gezer (kd-2/a: 43).

Anşıbay, kim olduğunu soran Orakşı'ya doksan boylu Nogay'dan, kırk damgalı Kırım'dan olduğunu söyler (kd-2/a: 45).

Toktamış Han'ın ava çıkan ve bağda dinlenen kırk askeri vardır (kd-4/e: 145).

Edige, oğluna "Hızır ata yardımcın olsun, kırklar seni kollasın, Arıstan yoldaşın olsun." der (kd-4/n: 211).

Musahan kırk adamıyla Kozan iline sefere çıkar (kd-4/m: 229).

Kozan'ın kızı Karahan yanına kırk kızını alarak gece yarısı Orak ve Mamay'ı ziyaret eder (kd-4/om: 261).

Orak, Kozan Han'ın küçümsemesine öfkelenir ve kırk ongunlu Kırım'a, on iki dallı Rum'a haber verip onun şehrini viran edeceğini söyler (kd-4/om: 271).

Nogay'ın kırk bahadırı Musahan'a gelip Orak ve Mamay'ın kaybolduğunu söylerler (kd-4/om: 273).

Adilhan Sultan kırk kişilik askeriyle Kondıker adlı Kalmuk'un şehrine gelir (kd-4/kar: 313).

Karamende, Karadön'e kırk beyiyle ava çıktığını söyler (kd-4/kdö: 359).

Jubaniş, "Hızır Ata yardımcı olsun, kırklar koruyup kollasın, Allah yolumu hayırlı kılsın." diye dua eder (kd-4/j: 407).

Süyiniş kırk yaşına geldiğinde bir çocuğu olur (kd-4/b: 477).

Kögis ve Tegis seksen günlük yolu kırk günde giderler (kd-4/tk: 521).

Tana kırk yaşını doldurduğu halde bir çocuğu olmamıştır ve karısı ona on beş yaşında kendisiyle evlendiği halde bir çocuk sahibi olamadıklarını söyler (kd-4/tn: 567).

Narik Han kırk beyini çağırır ve onlara evlenmek istediğini söyler (kd-4/nr: 609).

Şora kırk oğlağı vadiye götürüp keser (kd-4/nr: 649).

Kobilandı'nın kırk yiğidi vardır (kd-4/kob: 771).

Abat, handan Kırım'ın kırk batırı alarak düşmana karşı sefere çıkar (kd-4/ata: 833).

Gülayım'ın kırk kızı vardır ve meyveli adaya kırk kızıyla yerleşir (kkd/kk: 43).

Allayar, Jurın'la evlenirse kırk gün toy yapacağını söyler (kkd/kk: 185).

Kulumsay, Nadirşah'tan kırk adam ve kırk altın yüklü deve vermesini ister ve dünür olarak Altınay'a gider (kkd/kk: 391).

Taken'in sağdııcı Köben kırk yaşındadır (kd-3/as: 119).

Toktamış Hanın kırk nökeri vardır (td/ed: 54).

Edigey'in Akbilek'i kurtarması şerefine Timur, otuz gün oyun, kırk gün toy kıldırır (td/ed: 99).

Canıl, ateşin yandığı yere gelince orada otuz kırk adamın oturduğunu görür (krd/cm: 26).

Canıl, Erdene Bey'den kırk gün kendisi için toy düzenlemesini ister (krd/cm: 35).

Canıl evini terk edince arkasından kırk kişi gelir ve geri döndürmek isterler (krd/cm: 86).

Canıl'ın başından kırk kase suyu döndürüp saçarlar (krd/cm: 119).

Er Eşim'in kırk yiğidinin kırkı da farklıdır (krd-2/ee: 33).

Sanam, oğlu Kozuke'ye beş kurdun, kırk kurdun on kurdun onun üzerine atlayacağını söyler (krd-2/koz: 159).

Bayan'ın kırk kızı ve kendisi göçün önünde giderler (krd-2/koz: 177).

Çaңçarkan Han, ihtiyarın torbasına altı altın koyunca dolmaz, on altın koyar yine dolmaz. Kırk, yetmiş, seksen, doksan, yüz, bin altın koyar yine dolmaz (krd-2/mz: 201).

Çaңçarkan doğacak çocuğunun sesini duyup heyecandan ölürüm diye kırk adamını alıp dağlara çıkar (krd-2/mz: 203).

Şırdak'ın hanımının hizmetinde kırk kız vardır (krd-2/şb: 293).

Zulayka'nın kırk kızı vardır ve o kırk kızın başıdır (krd-3/kd: 37).

Kocacaş, rüyasında 30 oğlak 40 keçi öldürür ve daha sonra bunları gerçek hayatta yaşar (krd-3/kd: 79).

Dede, Ural'a kırk yıldır Tirihiv'in yolunu gelene gidene gösterdiğini, ama gidenin dönmediğini söyler (bhd/ub: 74).

Taravıl altmış yaşına geldiğini söyleyerek tüfeği Hevben'e verir (bhd/a: 130).

Hıvhlıv Zayatülek'e kırk gün bekleyeceğini daha fazla beklerse öleceğini söyler (bhd/zh: 449).

Aruuke, kırk kızına babasının sıkıntıda olduğu için hemen gitmeleri gerektiğini söyler (krd-5/ez: 253).

Mendibay, kırk çocuğun kendisine eşlik ederek "Çakıp ve Manas" şeklinde naralar attığını söyler (krd-6/md: 63).

Kuzı Körpe'nin annesi ona rüyasında kırk kurdun onun karşısına çıktığını söyler (td-2/kkb: 35).

Bayansılı kırk kızıyla çıkar ve çöle gider, inci mercanlar saçar (td-2/kkb: 47).

Hösrev padişah çocukları olunca kırk gün kırk gece toy düzenler (td-2/hh: 59).

Şahsenem ve Garip kırk gün gizli gizli buluşurlar (td-2/şg: 277).

Han kızı kırk kızıyla şehrin içinde dolaşmaktadır ve yiğidi görür (td-2/by: 345).

Han, kızını Altayın Sayın Süme'ye verip otuz gün oyun oynadı, kırk gün düğün yaptı (td-1/ass: 183).

Çora, Ali Bey ve kırk adamını öldürür (td-1/çb: 365).

Susulu'nun kırk peri hizmetçisi vardır (td-1/t: 39).

Kırk gün yeme içme olur (td-1/t: 49).

Koblandı'yla Kurtka'nın kırk gün kırk gece düğünü yapılır (kd/kob: 316).

Er Sayın Koblandı'nın geri dönelim teklifini kabul etmez ve yalnızca kırk yiğidiyle Kalmuklara saldırır (kd/ers: 101).

Kırk yiğidi kalkıp yönelir (kd/kam: 87).

Sansızbay'ın babası ona kırk gün toy eğlence düzenleyip onu evlendirir (kd/kj: 209).

Keloğlan, kırk kızıyla dolaşan Sarıbay'ın hanımına Sarıbay'ın öldüğünü haber verir (kd/kkbs: 26).

Anlatacağım zamanda bir han varmış, onun kırk hizmetkarı varmış (çb/dtv: 109).

Han kırk gün kırk gece düğün yapıp Narik'i evlendirir (çb/dtv: 109).

Aktaşlı Ali yanına kırk asker alarak Şora'nın üstüne gider. Babasının başını yarar, annesine ve kız kardeşine olmaz laflar söyler (çb/dtv: 125).

Han, Çora'nın arkasından kırk adam gönderir ve atını alıp gelmelerini ister (çb/bhv: 158).

Asan hafız Balankaş vadisinde denizin kıyısında kırk atın olduğunu, onların içinde de sarı aygırın olduğunu söyler ve bu sarı aygırla sürünün içinde duran yaşlı boz kısrak çiftleşirse onlardan doğan tayın Orak için iyi at doğacağını söyler (nd/m: 190).

Şağdat Han kırk veziriyle Ravşanbey'i imtihan eder (k-r: 236).

Köroğlu, yoldaşı olacak kırk yiğitle karşılaşır savaşıp onları yenip dost edinir (kd/krs: 392).

Köroğlu Çembil'de han seçilir ve o, yanına kırk yiğit alır (k-r: 305).

Kudaynazar ve çocuklarının soygunculuk yapmasından dolayı onlar halk tarafından "Kırk Haydut" olarak adlandırılırlar (krd/eta: 1).

Tabıldı kırk yiğidini yanına alır (krd/eta: 1).

Katağan kırk yiğidini çağırıp onlara oğlu Koşoy'u bulup getirmelerini buyurur (krd/ek: 58).

Canıl Mirza yanında kırk yiğit bulundurur (krd/cmt: 18).

Canış kırk yiğidi ve kardeşi Bayış ile Büyük Göl ve Orta Göl adlı göllerde eğlence düzenler ve avlanır (krd/cb: 86).

Töştük kırk koç keser, kırk çanaka su doldurur (krd/et: 88).

Bököy'ün kırk yiğidi var (krd/sb: 244).

Kurmanbek'in kırk yiğidi vardır ve Teltoru atı vermesi için onları babasına gönderir (krd/k: 196).

Kanışay'ın kırk kızı yanında hizmetini görmektedir (krd/k: 350).

(T) Z71.12.1. Formülistik sayı: 48.

Kulaşa at kırk sekiz yaşında ihtiyarlamış bir attır (kd-2/k: 87).

Cakıp, kırk sekiz yaşına girdiğini ve hala bir çocuk sahibi olmadığını söyler (krd-6/md: 27).

Çakıp kırk sekiz atını bağlayıp müjde getirecek kişiyi beklemektedir (krd-6/md: 101).

Z71.13. Formülistik sayı: 60.

Kadirhan'ın büyük kızı o kadar narindir ki, yediği yemeği boğazında görünmektedir ve o altmış yaşındaki ihtiyarların yüreğini yakıp kavurmaktadır (kd-2/kb: 391).

Anşıbay altmış yaşını geçinceye kadar at sırtından inmez ve halkını korur (kd-4/a: 85).

Edige, oğluna altmış yaşına geldiğini ve ihtiyarladığını söyler (kd-4/n: 185).

Nuradın seferden dönüşte altmış günde memleketine yetişir (kd-4/n: 203).

Kosım'ın şehri altmış arşın yüksekliğindedir ve altı giriş kapısı var (kd-4/m: 229).

Musahan altmış günlük yola çıkar (kd-4/m: 237).

Aysaulı Ahmet, düşmanla savaş esnasında altmış balta kırar (kd-4/om: 283).

Karadön altmış yaşında bir çocuk sahibi olur (kd-4/j: 385).

Aktaş han, Şora'nın Taspaker adlı atını almak için altmış adamını gönderir (kd-4/ş: 669).

Altın Ordu, eskiden altmış yurda yol idi (td/ed: 40).

Kara Tiyyin, ok saplandıktan sonra altmış direkli otağı dağıtır (td/ed: 92).

Canıl, Erdene Bey'in altmış yıllık sürdürüp altı deveye, doksan yıllık sürdürüp dokuz deveye toy yüklemesini ister (krd/cm: 35).

Tügöl'ün altmış ağıl dolusu atı var (krd-2/ee: 23).

Çaңçarkan altmış eş almıştır, ama çocuğu yoktur (krd-2/mz: 193).

Han çocuğunun doğduğunun müjdesini verene altmış tabak altın vermeyi vaat eder (krd-2/mz: 203).

Kocacaş, Sartkoşçu'ya baban yaşlanmıştır, altmışını geçmiştir der (krd-3/kd: 215).

Altmış yaşındaki bir adam, kimse çıkmadığı için Temirkan'a Aydar'a elçi olarak gideceğini belirtir (krd-5/ez: 283).

Manas, Kalmukların gelmesinden dolayı annesinin ağladığını görünce ona korkmamasını ve değil altı, altmış Kalmuk'un bile kendisine gücünün yetmeyeceğini söyler (krd-6/md: 231).

Baçman Han'ın altmış yiğidi var ve hepsini çocuk gibi süsler. Altmış birincisi Mirkasık Bey oğlu Tülek'tir (td-1/t: 31).

Susulu'nun saçları altmış karış uzunluğundadır (td-1/t: 37).

Altmış deve kesilmek için ayrılır (kd/kob: 352).

Kudaynazar altmış oğlunu toplayıp babası Ermankan'ın aş töreninden onlara bahseder (krd/eta: 9).

Kanıkey'in kardeşi İsmail yirmi beş yaşındadır ve altmış yiğidi vardır (krd/sem-1: 67).

Kırgız hanına altmış şehir bağlıdır (krd/cb: 86).

Altmış kabileli Alaş'ın Kazak-Kırgız halkı var (krd/kc: 113).

Z71.14. Formülistik sayı: 72.

Veli Han, yetmiş iki kula atı özel bir yerde beslemektedir (kd-2/k: 83).

Z71.16.2. Formülistik sayı: 10.

Veli Han on ay sonra giydiği çarığı kuruş, tuttuğu asası iğne kadar olmuş elbisesi yırtık bir vaziyette memleketine döner (kd-2/k: 45).

Dotan ve ağabeyleri, ihtiyarın söylediği yere gelmek için on gün yürürler (kd-2/d: 227).

Joyamergen on günde babasının bulunduğu Oral dağına gelir (kd-2/kj: 365).

Karakök on yaşına gelince düşmanla karşılaşmış (kd-2/kb: 419).

Anşıbay on yaşını doldurup kocaman bir delikanlı olur (kd-2/a: 23).

Parpariya, halkı yaylaya uğurlar ve babasının yanında on gün kalır (kd-4/p: 87).

Kuttıkıya, on gün yol kat ettikten sonra bir Kalmuk çocuğu onun karşısına çıkar (kd-4/kt: 125).

Edigey, Satemir Han'ın ona asker verme teklifini reddeder ve Nogay'ın adına leke sürmeyeceğini, kendisinin on Nogaylıya bedel olduğunu söyler (kd-4/e: 153).

Nuradın on yaşına geldiğinde babasıyla meşveret eder (kd-4/n: 185).

Nuradın, on gün savaşır Indısları yener (kd-4/n: 203).

Jubanış on yaşındayken Nogaylı yiğitler Kalmuklara karşı sefere çıkarlar (kd-4/j: 385).

Süyiniş on yaşındayken bir ihtiyar adam gelip ona oynamayı bırakmasını ve babası ile dedesi gibi Kalmuklarla savaşmasını söyler (kd-4/s: 429).

Tama on yaşında babasının silahlarını kuşanır ve ava çıkar (kd-4/tm: 535).

Kalmuklar on gün boyunca durmadan yürürler (kkd/kk: 455).

Edigey, üç ay on gün sonra Timur'un memleketine Akbilek'le ulaşır (td/ed: 98).

On kişi geldiği halde, Tülkü'nün annesini göç katarına katılmaya ikna etmez. O, oğlunun gelmesini ve karısından vazgeçmesini ister (krd/cm: 14).

Sanam, oğlu Kozuke'ye beş kurdun, kırk kurdun on kurdun onun üzerine atlayacağını söyler (krd-2/koz: 159).

Çaңcarkan Han, ihtiyarın torbasına altı altın koyunca dolmaz, on altın koyar yine dolmaz. Kırk, yetmiş, seksen, doksan, yüz, bin altın koyar yine dolmaz (krd-2/mz: 201).

Karabay, saldırıya uğrayan dostu Sarıbay'ın yanında on gün kalır ve iyileşince yurduna döner (bhd/kuz: 387).

Orozdu Han'ın on oğlu vardır. Bunlardan biri de Cakıp'tır (krd-6/md: 83).

Aznavur, babası İbak'ın on gündür düşmanları Abayların içine gittiğini ve hala dönmediğini öğrenir (kmd/ia: 225).

On yaşına giren Kuzı Körpe arkadaşlarıyla oynamakta ve oyunu kazansa da kazanmasa da çocukların aşıklarını almaktadır (td-2/kkb: 31).

Kür Ulı'nın etrafına on adam toplanır ve ona yoldaş olur (td-1/ku: 305).

Aktaşlı Ali Bey on adam seçip Şora'nın arkasından gönderir ve onlara Şora'yı dövmelerini söyler (çb/dtv: 122).

On yaşındaki Bekmırza, Kırım hanının gözünü çıkarıp babasının öcünü alacağını söyler (nd/m: 200).

Kıpçak Tatuha Çinlilere esir düşer ve on yıl boyunca esir kalıp Çinlilere kendini satar (krd/ek: 206).

Sarinci on yaşına girdiğinde babası Camgırçı hastalanır (krd/sb: 235).

Z71.16.6. Formülistik sayı: 80.

Kubakan'ın seksen çocuğu evlenmek üzere yola çıkarlar (kd-2/d: 225).

Indısların seksen kapılı şehirleri vardır (kd-4/a: 81).

Ospan, kardeşi Kosım öldürülünce şehrin yüksekliğini seksen arşına çıkarır (kd-4/m: 237).

Anası Karasay'a seksen yaşındaki Kökşe adlı bahadıra gitmesini söyler (kd-4/kar: 299).

Kögis ve Tegis seksen günlük yolu kırk günde giderler (kd-4/tk: 521).

Seksen beyi olan Narik Han seksen yaşına gelmiştir (kd-4/nr: 609).

Kıdırbay yaşı seksene gelen zengin bir beydir (kd-4/kob: 745).

Saray şehrinin seksen sokağı vardır (td/ed: 35).

Kıpçak beyin mızrağı seksen karış uzunluğundadır (td/ed: 59).

Çaңcarkan Han, ihtiyarın torbasına altı altın koyunca dolmaz, on altın koyar yine dolmaz. Kırk, yetmiş, seksen, doksan, yüz, bin altın koyar yine dolmaz (krd-2/mz: 201).

Eyler Han'ın seksen yaşındaki karısı çocuk doğurur (bhd/alp: 249).

Küsek, seksen bahadır dedesinden alıp Hain uruğunu kırmaya başlar (bhd/küs: 312).

Yarıшта birinci olana seksen koyun verilecek (krd-6/md: 125).

Cakıp'ın abisi Oroz seksen yaşına girmiştir ve çocuklarından bezmiştir (krd-6/md: 329).

Sosurka seksen devin kafasını keser ve ganimetle döner (kmd/s: 89).

Seytek'in Külçoro'yu korumak için Celmogoz oğlu Sarıbay'a vurduğu kargısı seksen parçaya bölünür (krd/s-1: 74).

Narik'in Şora'ya söylediği dostu seksen yaşındaki Salih'i Şora bulur (çb/dtv: 146).

Tölögön Kızıçibek'in babası Sırlubay'a seksen gündür yolda olduğunu ve kızına talip olduğunu söyler (krd/kc: 161).

Z71.16.10. Formülistik sayı: 14.

Dotan ve arkadaşlarının macerası on dört yıl sürer (kd-2/d: 309).

Altınay on dört yaşında düşmanıya savaşmaya gider (kkd/kk: 393).

Surtayşa'nın kalesinde mahpus olanlar, kale kapılarını açmaya başlarlar ve on dört kapı kalınca düşman farkına varıp onları engellerler (kkd/kk: 663).

Alibek'in Töle adındaki oğlu on dört yaşında bitmeyen bir davayı çözmüştür (kd-3/as: 113).

Edigey on dört yaşında on dört davayı bitirir (td/ed: 46).

Cobdur'un kızı Kançayım on dört yaşındadır (krd-2/mz: 197).

Manas on dört yaşına geldiğinde kırk çiltenin abdest alıp namaz kıldığını görür (krd-6/md: 387).

Hösrev'in çocukları on dört yaşına girer, padişah Hemra'yı Çin Maçın şehrine veziri Kasım ile gönderir (td-2/hh: 59).

Kükel'in annesi on dört tenekeyi, üç sığırı pişirir (td-1/kk: 207).

Kükel uyuyarak on dört yaşına ulaşır (td-1/kk: 207).

Aktotı, on dört yaşındadır (kd/ab: 113).

On dört yaşındaki Kızjipek nur kızının ışığına benzemektedir (kd/kj: 177).

Bayan Suluv on dört yaşını doldurmuş (kd/kkbs: 37).

Şora on dört on beş yaşlarına girmiştir (çb/dtv: 118).

Orak on dört yaşına girince babalığından izin alıp ava çıkar (nd/m: 193).

Tabıldı on dört yaşındayken kuvvetli bir delikanlı olup babasının gizli hazinesini bulur (krd/eta: 1).

Çaçıkey on dört yaşındayken Tabıldı ile evlendiğini söyler (krd/eta: 278).

Z71.16.11. Formülistik sayı: 15.

Nuradın'ın oğlu Musahan on beş yaşında ata biner (kd-4/m: 229).

Karadön on beş yaşındayken meşverete götürülür (kd-4/kdö: 351).

Savaşa gitmek isteyen Süyiniş'e annesi daha küçük olduğunu on beş yaşına girdikten sonra düşmanın karşısına çıkması gerektiğini söyler (kd-4/s: 431).

Tana kırk yaşını doldurduğu halde bir çocuğu olmamıştır ve karısı ona on beş yaşında kendisiyle evlendiği halde bir çocuk sahibi olamadıklarını söyler (kd-4/tn: 567).

Narik Han'ın en küçük karısı on beş yaşındadır (kd-4/nr: 609).

Kulınşak, on beş günlük mesafedeki Jılandı dağından geri döner (kd-4/ş: 737).

Kaztuvgan'ın on beş yaşında zeki ve olgun olan bir kızı vardır (kd-4/kaz: 877).

Edigey on beş yaşında Nogay gençleriyle ant içer (td/ed: 46).

Kozuke on beş yaşında ordoda aşık kemiklerinin hepsini vurur (krd-2/koz: 145).

Şırdakbek on beş yaşına girince bedeni güçle dolar (krd-2/şb: 263).

Aruuke on beş yaşındadır (krd-5/ez: 317).

Kırklar, Manas'a sakallı adamın şimdi on beş yaşında babası bey olan ve bütün Türk yurduna ışık saçan biri olduğunu söylerler (krd-6/md: 213).

Manas on beş yaşına girince Altaylıların hepsi Cakıp'ın himayesine girer (krd-6/md: 439).

Kaysın ve Bekmırza on beş yaşına geldiklerinde şifalı maden sularını içerler (kmd/bk: 245).

Misirbiy'e gitmek için kimse cesaret etmeyince on beş yaşındaki Kubadiy oğlu küçük Bekmurza gider (kmd/m: 279).

Karaçeçsilü on beş yaşındadır (td-2/by: 325).

Alankay büyüyüp on beş yaşına gelmiş (kd/ab: 67).

Şora on dört on beş yaşlarına girmiştir (çb/dtv: 118).

Kalmuklara esir düşen Kardıgaç on beş yaşında olduğunu söyleyerek abisi Tabıldı'ya ağıt yakar (krd/eta: 261).

Taşıgül on beş yaşındayken Koşoy'a Çinli Tan'ın serbest bırakılması için tazminat olarak verilir (krd/ek: 130).

Canış kardeşi Bayış'a yaşlarının henüz on yedi ve on beş olduğunu söyler ve savaşılan düşmanın olmadığını, halkın refah içinde yaşadığını belirtir (krd/cb: 90).

Mendirman babasının yurduna geri döner (krd/m: 62).

Cantay gelen konuklar için bin ev diker ve her eve on beş konuk yerleştirip onlara ziyafet çeker (krd/akm: 15).

Z71.16.12. Formülistik sayı: 17.

Dotan, şair Şorman'a on yedi yaşında olduğunu söyler (kd-2/d: 265).

Gülayım ve kurtardığı halkı on yedi günde Sarkop şehrinin kenarına yetiştirler (kkd/kk: 783).

Nadirşah'ın altı bin askeri ve on yedi serdari vardır (kkd/kk: 815).

Edigeey ve beş üvey kardeşine katılanlarla beraber sayıları on yediye çıkar (td/ed: 84).

Cakıp tanımadığı kardeşiyle karşılaşır ve on yedi yaşında ana babasından ayrıldığını, Nogoy'un oğlu olduğunu söyler (krd-6/md: 321).

Koblandı ve Kıpçaklar on yedi gün boyunca Kalmuklarla savaşır onları yenerler (kd/kob: 314).

İsmail ablası Kanıkey'i bulup Buhara'ya getirince yeğeni Semetey'in şerefine on yedi gün toy yapar (krd/sem-1: 76).

Akmöör Cantay onu almaya geldiğinde on yedi yaşındadır (krd/akm: 76).

Canış kardeşi Bayış'a yaşlarının henüz on yedi ve on beş olduğunu söyler ve savaşılacak düşmanın olmadığını, halkın refah içinde yaşadığını belirtir (krd/cb: 90).

Sansızbay on yedi yaşına girince abisini aramaya gider (krd/kc: 194).

(T) Z71.16.21. Formülistik sayı: 1000.

Künikey garibanları toplayıp her birine bin altın verir ve bin yoksulu toplayıp onlara sadaka verir (kd-2/d: 257).

Dotan ve arkadaşlarının her biri bin kişilik bir orduya bedeldir (kd-2/d: 263).

İhtiyar balıkçı, Bulgar şehrinin padişahına ağına takılan altın saç telini armağan edince padişah ona bin altın verir (kd-2/kj: 331).

Kadirhan, hayvanları biner biner sürmektedir (kd-2/kb: 389).

Bin kişi Kadirhan'ın gördüğü rüyayı yorumlamaya çalışır, ama yorumlayamazlar (kd-2/kb: 397).

Karabek'in sağ eline bakan yedi adam onda bin kişilik gücün olduğunu anlarlar (kd-2/kb: 411).

Nuradın, Tarkas Han'ın bin adamını öldürür (kd-4/n: 199).

Şappaz Han'ın bin kişilik ordusu var (kd-4/n: 219).

Musahan bin kişilik ordunun karşısına tek başına çıkar (kd-4/m: 231).

Musahan bin kişilik bir orduyla Kalmukların üzerine yürür (kd-4/m: 237).

Orak, kırk yiğidin her birinin bin kişiye bedel olduğunu söyler (kd-4/om: 279).

Kılış Han bin kişilik bir orduyla Nogaylara karşı sefere çıkar (kd-4/j: 393).

Süyiniş Kalmuklara bin kişilik gücünün olduğunu söyler (kd-4/s: 437).

Şora ve Kuluşak bir gün bir gece savaştan sonra Kalmuklardan bin kişiyi öldürürler (kd-4/ş: 693).

Yükselen altı bayrağın her biri bin adama işaret etmektedir (kd-3/bb: 17).

Er Eşim halkından bin kişi alıp diğer Kırgız beylerine de mektup yollar ve bir ordu toplayarak Kalmuklarla savaşmaya hazırlanır (krd-2/ee: 69).

Çançarkan Han, ihtiyarın torbasına altı altın koyunca dolmaz, on altın koyar yine dolmaz. Kırk, yetmiş, seksen, doksan, yüz, bin altın koyar yine dolmaz (krd-2/mz: 201).

Yarıştta birinci olana bin koyun verilecek (krd-6/md: 125).

Çüyeldi yağmaya gitmeyi teklif eden altı kişiye bin kısrağı aygırla çiftleştirdiğini ve gönlünün gitmek istemediğini söyler (kmd/ç: 199).

Cantay gelen konuklar için bin ev diker ve her eve on beş konuk yerleştirip onlara ziyafet çeker (krd/akm: 15).

(T) Z71.16.22. Formülistik sayı: 10000.

On bin Kalmuk Şıntemir Han'ın yurdunu kuşatmıştır (kd-2/d: 259).

Dotan, Karakök atı on bin yılının içinden seçmiştir (kd-2/d: 265).

On bin evli Oyat'ı, kırk bin aileli Kıyat'ı, doksan bin evli Konırat'ı anlatayım (kd-2/kb: 389).

Karaman, yanına on bin asker alarak Hanbiybi'yi aramaya çıkar (kd-2/kb: 395).

Nogay'ı işgal etmek üzere on bin İngiliz silahlarını kuşanmışlardır (kd-2/a: 57).

Nadışah, Altınay'ın saldırdığını görünce on bin askerini hemen toplar (kkd/kk: 397).

Surtayşa, Otbaskan'ın öldürdüğü adamları yerine on bin asker getirir (kkd/kk: 437).

Kara Tiyin, Edigeys'e on bin türlü han gördüğünü söyler (td/ed: 93).

Timur, Edigeys Toktamış Han'ı kovmaya gidince hazineyi alır ve Kıygırçak'ı han ilan edip İdil-Yurt'un başına on bin askerle bırakır (td/ed: 136).

Tügölbay'ın hanımı sınçıya sarımtrak tosunların sayısının on binden fazla olduğunu söyler (krd-2/ee: 43).

Oğlu Mendibay, Cakıp'ın atları arkasından gidip kaybolduğu için Kanımcan Çıyırdı'ya kocasını uyandırmasını ve çocuğunun bulunmaması durumunda onbinlerce atının kılını bile almayacaklarını söyler (krd-6/md: 39).

Çalkalmak on bin Kalmuk askerini alıp hasta olan Tabıldı'ya saldırır (krd/eta: 56).

(T) Z71.16.23. Formülistik sayı: 12000.

On iki bin Kalmuk Şintemir Han'ın yurdunu kuşatmıştır (kd-2/d: 259).

Jubanş on iki bin kişiye denktir (kd-4/j: 409).

Kızılbaş Bezergen on iki bin askeriyle Köroğlu'nun üzerine yürür (kd/kib: 607).

(T) Z71.16.24. Formülistik sayı: 18.

Barsınhılıv on sekiz yaşındadır ve pek kabiliyetlidir, pehlivandır ve güreşte nice bahadırları yenip rezil eder (bhd/alp: 249).

Z73. Bir gün ve bir gece.

Kosım ve Musahan bir gün bir gece boyunca at üstünde dövüşürler (kd-4/m: 233).

Karasay bir gün bir gece Tarlan atı izler ve sonra yakalar (kd-4/kar: 301).

Kökşe, Kazı'ya bir gün bir gece misafir olur (kd-4/kar: 311).

Süyiniş bir gün bir gece savaştan sonra Sultan Han'ın üstesinden gelir (kd-4/s: 453).

İhtiyar bir gün bir gecede şehre varıp Tama'nın söylediklerini haber verir (kd-4/tm: 547).

Tama düşmanla bir gün bir gece savaşır ve onları dağıtır (kd-4/tm: 557).

Şora ve Kulinşak bir gün bir gece savaştan sonra kalmuklardan bin kişiyi öldürürler (kd-4/ş: 693).

Z134. Kişileştirilen şans.

Kubikul'un annesi, oğlunun şanslı olacağını ve başarılı bir şekilde döneceğini gördüğü rüyayla anlar. O, rüyasında Kubikul'ın keçe kadar tuğ aldığını, yüksek dağ başında kar, dağı deviren ejderha ve yolu gözleyen aslan yürekli bir yiğit görmüştür (kd-2/k: 99).

Adilbay'ın karısı, rüyasında bir kartalın gökten süzülerek kuğuların içinden ak kuğuyu kaptığını görür ve böylece kızının kaçırıldığını anlar (kd-2/k: 165).

Rüyasında kızıl yular giydiğini söyleyen adama Yusuf, boynunun vurulacağını belirtir (td-2/yk: 93).

Z140. Renk sembolizmi.

Joyamergen'in bedenini sırayla beyaz, gri, sarı, kızıl renkli yılanlar dolaşır (kd-2/kj: 373).

Karabek'in annesi, beyaz bulutla mavi bulutun çarpıştığını rüyasında görür ve ablasının başına bir iş getirmesinden korkar (kd-2/kb: 449).

Ejderha Yirtöşlik'e yer deliğine gelince ona yer altında kara, yeşil, ak yılanların olduğunu ve korkmaması gerektiğini söyler (td-1/y: 145).

Z141. Sembolik renk: kırmızı.

Veli Han'ın at sürüleri arasında ala atlar var (kd-2/k: 81).

Z142. Sembolik renk: beyaz.

Veli Han'ın at sürüleri arasında ak atlar var (kd-2/k: 81).

Şarp Kula'nın rengi mavi bozdur (krd-2/ee: 55).

Z143. Sembolik renk: siyah.

Veli Han'ın at sürüleri arasında kara atlar var (kd-2/k: 81).

Gülayım, Sayeke'yi dövdükten sonra yüzüne kara leke sürüp atına ters bindirerek gönderir (kkd/kk: 81).

Z144. Sembolik renk: mavi.

Canıl Mirza, Çınasıl'a çocuğu gök öküzün yanına bırakmasını söyler. Böylece onun evlatsız amcası, çocuğun gaipten geleceğini düşünüp alacağını belirtir. Kalmuklar yağmada sadece bu öküzü görmeyip götürmemişler ve burada bu öküz işe yarar (krd/cm: 117).

Gök renkli kurt Manas'ın kovaladığını görünce ağzında kuzuyla kaçıp gider ve Manas da onu takip eder (krd-6/md: 161).

Sarban Eleman'a mavi öküzü verir (krd/et: 29).

Z148. Şans rengi olarak sarı.

Alhaz, sarı okunu göğe çevirip atmaktadır (kmd/ee: 377).

Kuzı'nın annesi ona yoluna uzanan sarı yılan gördüğünü söyler (td-2/kkb: 35).

Sarı kuş Bayansılı'ya geri dönüp gelir (td-2/kkb: 43).

Z174. Mesaj ya da emir sembolik hareketle verilir.

Toktamış Hanın gönderdiği yoğurdu Edige kaşıkla dörde böler ve ortasından yiyerek, yoğurdu hanın karısına götürmesini, tadının lezzetli kokusunun eski olduğunu söylemesini ister. Hanın hanımı bunu, Edige'nin ülkeyi dörde böleceğini, bir köşesinden girip diğer köşesinden çıkacağını ve sarayı yıkacağını ifade etmeye çalıştığını anlar (kd-4/e: 147).

Tıngıs, başını kıl gibi eğince Edige y balın zehirlendiğini anlar (td/ed: 56).

Kozuke annesine beyaz sunguru verir ve "Eğer kuş gökyüzünde uçup kaybolursa bu öldüğümün işaretidir, kanatlarını bükerek tüylerini tarayıp tünekte oturuyorsa Bayan'ı alıp geldiğimin işaretidir." der (krd-2/koz: 165).

Küsek'e Karağölömbet'in karısı bir kap yoğurt verir ve o dörde bölüp bir parçasını yer gider. Karağölömbet'e karıları bunu söyleyince o, bunun Babsak'ın oğlu olduğunu söyler (bhd/bk: 322).

Aydabol köpeğin mutfağı tırmalayıp ulumasından düşmanın mallarına saldırdığını anlar (kmd/sk: 269).

Hatoşuk'un Kara Mussa'ya akşam üzeri tavuğun ötme sebebini sorunca o, büyük domuzun öleceğini söyler (kmd/km: 353).

Gök gürlmesiyle devin evine döndüğü anlaşılır (td-2/sm: 315).

Tugzak Ebi'nin, öten baykuşun sesinden yüreği endişeye kapılır (td-1/cm: 323).

Babsak canavarı öldürdüğünü ispatlamak için dilini keser, okunu ikiye bölüp onun içine yerleştirir. Böylece hayvanı nişanladığını belli eder (bhd/küs: 300).

Karağölömbet ölü aslanı oklayıp nişan olarak kulağını keser (bhd/küs: 301).

Karağölömbet derisi parlak bir vaşağı öldürür ve nişan olarak sağ kulağını kesip bir ağacın köküne bırakır (bhd/bk: 321).

Z175. İşaret dili.

Hanın karısının sivriltip yatağa saptığı çuvaldızın kırılması, Toktamış Han'ın Edige'den korktuğunun işaretidir ve han bunu görünce eşine hak verir (kd-4/e: 147).

Tana'nın "Kuşların hanı kaz idi." sözünü, Kümis'in oğlu Altın anlar ve onlara hanın çocuğunun olmadığını söylemek istediğini açıklar (kd-4/tn: 583).

Yükselen altı bayrağın her biri bin adama işaret etmektedir (kd-3/bb: 17).

Yenike, Toktamış Han'ın eteğini iğneyle tahta iğneler. Han böylece Edigey'den korktuğunu anlar (td/ed: 55).

Edigey, önüne konulan balı bıçağıyla dörde böler ve ortasından karıştırır. Bununla hana yurdunu dörde böleceğini ve sarayını alacağını söylemek ister (td/ed: 56, 57).

İhtiyar adam kemirilmemiş kemikleri görünce, Er Eşim'e halkının aç kaldığını söyler (krd-2/ee: 107).

Cobdur'un elindeki torba mala doymayan insanın göz çukurlarıdır ve insanın gözünü sadece toprak doyurur (krd-2/mz: 203).

Beyaz dağ keçisini avlayıp onun etinden yemeyen kişinin başına felaket gelir (kmd/bk: 251).

Rüyasında yedi semiz ve yedi arık sığır gören adama Yusuf, yedi yıl açlık ve yedi yıl tokluk olacağını söyler (td-2/yk: 93).

Geyik, Yirtöşlik onu vurunca, o gelmeden önce kendisine bir ağırlığın çöktüğünü ve serçe parmağının seğirdiğini söyler (td-1/y: 151).

Kartal, Yirtöşlik onu vurunca, o gelmeden önce kaburgası ile serçe parmağının seğirdiğini söyler (td-1/y: 153).

Hanbike'nin verdiği zehirli yemeği Edige koklayıp, parmağıyla karıştırıp gidince Toktamış buna hiddetlenir. Fesat olan Selehi bu davranışıyla Edige'nin hanın ülkesini tanıyıp karıştıracağını söylemek istediğini belirtir (bd/e: 85).

İsenbay yırında hanın Edige'yi öldüreceğini söyleyerek Edige'nin kaçması gerektiğini bir mesajla bildirir ve Edige bunu duyunca atına binip kaçar (bd/e: 86).

(T) Z201. En küçük kardeş kahramandır.

Kubakan'ın en küçük oğlu Dotan, ağabeylerini cadıdan kusmasını isteyerek kurtarır (kd-2/d: 229).

Alpamşa dört kardeşin içinde en küçüğüdür (td-1/amem/a: 241).

Kadış Mergen üç kardeşin en küçük ve en alp olanıdır (td-1/km: 259).

Z211. Korkusuz kimseler.

Orak ve Mamay, sıcaktan yanmazlar, soğuktan üşümez ve acıttık diye eve gelmezler (kd-4/om: 257).

Edige yaralı haliyle on iki beyin karşısına çıkar ve onları öldürür (td/ed: 181).

Manas'tan yaşlı Bayançor'un bıçağını isteyen Oşpur'a Manas, vermeyeceğini, çok kızdırırsa o adamı öldüreceğini ve kan parasını da ödeyeceğini söyler (krd-6/md: 185, 187).

Kara Mussa askerlerden korkmadan komutanları Hatoşuk'u öldürür (kmd/km: 355).

Cansohlar korkusuz kimseler olup kahramanlığı severler (kmd/cans: 415).

Büz Yiğit tek başına hanın ordusuna dalar ve üç yüz adamını öldürür (td-2/by: 361).

Z251. Çocuk kahraman.

Kubikul yedi yaşında savaşmaya gider (kd-2/k: 101).

Dotan on bir yaşındadır ve cadıyla savaşır (kd-2/d: 229).

Sekiz yaşındaki Orak, on iki sıra kazılı hendekten atını atlatarak geçip düşmana saldırır (kd-4/om: 281).

Kazı dokuz yaşında düşmana saldırır (kd-4/kar: 343).

Karadön sekiz yaşında Kalmuklara saldırıp yener (kd-4/kdö: 375).

Jubanış on iki yaşında Kalmuklara karşı sefere çıkar (kd-4/j: 393).

Kocacaş, daha küçükken çalı çırpıdan yay, çiy otundan ok yapıp, tüfek ile savaşarak büyümüş (krd-3/kd: 25).

Küsek bir yaşındayken on yaşındaki çocuk gücüne sahiptir (bhd/küs: 308).

Küsek üç dört yaşında yenilmedik pehlivan bırakmaz (bhd/küs: 309).

Küsek on iki yaşında babasının katili Karağölömbet'i öldürmeye gider (bhd/bk: 322).

Zayatüle hem yakışıklı hem de kahraman bir çocuktur (bhd/zh: 443).

Kuzıykürpes, güreşte, ok atmada çok maharetlidir ve bütün akranlarını geçtiği gibi kendisinden büyükleri de alt eder ve binilmedik yabani hayvanları evcilleştirir (bhd/kuz: 387).

Dokuz yaşındaki Manas kendisini dövmeye gelen kendinden büyük çocukları döver ve sonra kuzu kızartıp ikram ederek himayesine alır (krd-6/md: 179).

Küçük Karaşay'ı askerler kuytuda kalıp odun toplamasını isterler. O hemen ağaç keser, kulübe yapar, odun toplayıp ateş yakar ve birkaç geyik avlayıp hazırlar (kmd/ak: 57).

Cik Mergen on yaşında istediği kadar ayıyı tek eliyle kaldırıp fırlatır (td-1/cm: 325).

On üç yaşındaki Koblandı tek başına üç bin Kızılbaşı bir çukura, dört bin Kızılbaşı başka bir çukura doldurur (kd/kob: 236).

Koblandı'nın oğlu Bökembay üç yaşına gelince kara taşı kaldırır (kd/kob: 322).

Er Sayın dokuz yaşında Koblandı'yla birlikte düşmana saldırır (kd/ers: 89).

Yedi yaşındaki Koşoy, halkın hayvanını yiyen öküz gibi kurdu ve diğer kurtları yakalayıp öldürür (krd/ek: 57).

Bayış dokuz yaşındayken bir deveyi arka ayağından tutup fırlattığı zaman devenin ayağı onun elinde kalmıştır (krd/cb: 86).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

4. DEDE KORKUT DESTANLARI İLE KIPÇAK SAHASI DESTANLARININ MUKAYESESİ (BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR)

Özkul Çobanoğlu “Türk Dünyası Epik Destan Geleneği” adlı eseri için şu cümleleri sarf etmektedir: “Bu çalışmanın öncelikli olarak ortaya koyduğu ilk sonuç, Türk epik destan anlatım geleneğinin, başta dil gelenekleri olmak üzere Türk dünyası bütünlüğü içinde yer alan ve birbirlerinden bazı durumlarda binlerce yıldan beri ayrı yaşayan Türk boylarının kültürel müştereklerinin başında gelmesidir. Ulusal kimliğin kendini “öteki”nden ayıran sınırların neredeyse tamamının aynı anda içinde yer aldığı yegâne edebi tür epik destanlardır.” (Çobanoğlu 2003: 425). Çobanoğlu, bu satırlarda epik destan geleneğinin Türk boylarının birbirinden farklı coğrafyalarda binlerce yıl ayrı yaşamalarına rağmen onların sahip olduğu ortak kültürel mirasın ve geleneklerin temelde hiç değişmediğini ve bunun da destanlara yansıdığını ortaya koyduğunu ifade etmektedir. Çok sayıda destan metni üzerinde çalışılarak varılan bu yargıda büyük bir haklılık payı vardır.

Bizim de incelediğimiz destan metinlerinde Türk halklarının atalarının aynı olduğu noktası önemle vurgulanmaktadır. Bu temel ifade, aslında asırlarca birbirinden ayrı kalan Türk topluluklarının ortak bir tarih bilincini asla unutmadığını gösteren mühim bir delildir. Zaten destanların tarihle ilişkili olduğu daha önce dile getirilmiştir. Mesela Ali Abbas Çınar, Şakir İbrayev’in Kazakçadan çevirdiği “Destanın Yapısı” adlı eseri için yazdığı önsözde destanların doğrudan tarih olmadığını, ama tarihin aydınlatılmasında başvurulan en önemli kaynaklar olduğunu belirtir.

İbrayev, epik türlerin her birinin en önemli özelliğinin onların konuları olduğunu belirterek konunun her eserde, türde kendine göre gelişip örülmesiyle edebi ve folklor geleneğinde de kendine has yapısıyla ortaya çıktığını ve folklorun konusunun hayat bilgilerine dayandığını, konunun gerçeği anlattığını yazar. Binlerce yıllık gelenek gölgesinde seçilip gelen ölçünün ve biçimler simetrisinin sabit yöne ve yola geçmediğini, bunun özellikle masal, destan gibi türlerde açıkça görüldüğünü sözlerine eklemektedir (İbrayev 1998: 267). İbrayev’e göre konunun iki yönlü

fonksiyonu vardır: eserin milli gelenek yapısına uygun gelişme yolu ve birçok halka ait ortak özellikler (İbrayev 1998: 268). O, ayrıca Nogay destanlarında Edil ile Cayık nehirlerinden sık sık söz edilmesinin destanların tarihi gerçeği yansıttığını söylemektedir (İbrayev 1998: 161). Bunun dışında Türk halklarının belli dönemlerde bir araya gelip kaynaştığı da unutulmaması gereken tarihi bir gerçektir. Eğer örnek vermek gerekirse Oğuz, Oğuz-Kıpçak, Nogay dönemlerini saymak mümkündür. Bu dönemleri daha açık ifade edersek Hunlar, Göktürkler, Moğollar ve Timurlular gibi devletler bu kaynaşmayı sağlamışlardır diyebiliriz.

Elbette bu tarihi dönemler de destanlara yansımıştır. Mesela İbrayev, Kazakların kahramanlık destanlarının köklü tarihi devirlerinde iki tür epik dönem olduğunu söyler: Noğaylı Devri, Boylar Çerçevesindeki Devir (İbrayev 1998: 170). Ona göre Noğaylar diğer Türk boylarından (şimdiki halklardan) ziyade Kazaklara daha yakın boylardandı. Arada uzun bir süre bağlantı olmasa da onlar bu güne kadar benzerliklerini ikiz gibi korumuşlardır. Noğay destanlarını Kazaklar kendilerinin öz mirası olarak görmektedirler (İbrayev 1998: 196). Şokan'ın söylediğine göre, Noğaylılar başlı başına bir boy değil, o birçok boyun birleştiği merkezdir. Efsane, şecere, tolğav ve destanlardaki Noğay memleketi, Noğay milleti, on noğay, doksan bağlı noğay gibi sözlere bakıldığında sadece tarihte değil, halk duygu ve düşüncesinde de, bu bir ana-babanın çocukları gibi iyi geçinen, akraba boyların birlik oldukları devirdir. Saldıran düşmana baş eğmeyerek, büyük halklar ile eşit oldukları çağ bu devirdir. Destan o birliği yüce maksat olarak gösterir (İbrayev 1998: 171). Buna göre çok eskiden oluşan bazı destan unsurları tarihi kahramanlık devre geçirildi. Mitsel ve masalsı zaman, kahramanlık zamanıyla; “Dotan Batır”, “Kubığul”, “Er Kökçe”, “Er Kosay” gibi eski destanlardaki olayların Nogay devrinde gerçekleşmiş gibi gösterilmesi bunun ifadesidir (İbrayev 1998: 309).

Nogay boyundan olduğunu belirten Mendirman Adıl Han'a bir yolcu olduğunu ve adının Çoro olduğunu söyler (krd/m: 26). Bu ifadelerden Mendirman destanının Çoro Batır destanı ile ilgisi olduğu savunulabilir. Ayrıca birçok Kazak ve Kırgız destanında kahramanlar Nogay boyundan biri olarak tanıtılmaktadır. Sapar Attokurov'un “Manastın Tegi Cönündegi Pikir (Manas'ın Atası Yönündeki Fikir)” adlı bildirisinde Manas'ın atalarının kim olduğu üzerinde durulmuş, bu konuda

Mecmuat-it Tevarih'ten başlayarak yazılan eserlerden hareketle değişik fikirler ele alınmış, sonra da bu fikirlere dayalı olarak Manas'ın Nogaylardan olduğu hükmüne varılmıştır (Attokurov 1995: 8-10).

Yine destanlarda Türk topluluklarının birlikte hareket ettiği de görülmektedir. Türk destancılık geleneğinde çok mühim bir yere sahip olan Manas destanında bunun örneklerine rastlamaktayız. Mesela, Çinliler Manas'ın doğum ziyafetinde problem çıkarınca Turan soylu olan Türkler, Kazaklar, Kırgızlar, Özbekler, Kıpçaklar, Tatarlar vd. boylar ayaklanarak onları sustururlar (krd-6/md: 135). Yine Manas destanında anlatıcı Sagımbay Orozbakoğlu şu ifadeyi kullanmaktadır: “Soyum Kırgız Türkü diye, Bey Cakıp'ın itibarını taşıyalım diye, kardeşim Bağış ödülü aldı, düşmanların hepsini mahvetti (krd-6/md: 139).” Aynı eserde Sagımbay, destanı anlatırken Sovyet döneminde Türk halklarının vahim durumunu, “Diğer atanız Türk'tür, hakiki dil Kırgızca ve Lenin'in neler yaptığını bilirim.” (krd-6/md: 147) dizelerini araya sıkıştırmak suretiyle dile getirmektedir.

Aslında bu bir iki örnek bile destanlara sinmiş olan Türk tarih bilinci açısından her şeyi anlatmaya yetiyor. İncelediğimiz destan metinlerinin sanki belli daireler oluşturduğu da gözden kaçmamaktadır. Örneğin, Er Koşoy destanında Eleman'ın Er Töştük'ü, Buudayık'ın Muzburçak'ı, Urumların Kökbörü'sü, Ooğan'ın hanı Akun Han vs. adlar geçmektedir (krd/ek: 303). Akun Han, aynı zamanda Semetey ve Seytek'te de çok geçen bir isimdir ve Ayçürök'ün babasıdır. Genç Aydar adı Er Koşoy destanında geçmektedir (krd/ek: 306). Bu isme Manas'ta da rastlamaktayız ve o kırk çorodan biridir. Yine Eşimkul Menen Zuura destanının kahramanı Aydar adındaki bir kahramandır ve o burada sürekli “Altın Kökül Genç Aydar” olarak anılmaktadır. Bu daireleşmeye güzel bir örneği ise Er Koşoy destanındaki Manas'ın doğduğu ve Çinlilere rahat vermediği, Koşoy'un onu aramaya çıktığı ve Kökötöy'ün aşında ikisinin buluştukları epizotunda görmekteyiz (krd/ek: 286). Aynı şekilde, bu epizot Manas destanında da bulunmaktadır. Bu daireleşme hususunu Pertev Naili Boratav ve Louis Bazin şu şekilde dile getirmişlerdir: “Manas destanının çevresinde oluşan Semetey ve Seytek'ten başka daha az yaygın bir takım destanlar yer alır. Bunlar kahramanın adlarıyla anılır ve birçoğları da Manas'ın ve onun devamının serüvenleri içinde az çok epizodik olarak kendilerini gösterirler. Er

Töştük, Kedey Han, Er Tabıldı, Sarinci-Bököy, Kurmanbek, Canıl Mirza, Kojocaş, Oljobay, Kişimcan, Şirdakbek ve diğerleri.” (Boratav-Bazin 1995: 229). Caroline G. Sawyer de benzer düşünceleri şöyle belirtmiştir: “Er Töştük destanı, Kırgızların geniş Manas zincirinin bir halkasıdır. Töştük, kahraman Manas’ın savaş arkadaşı olarak belirir ve diğer birkaç karakter de her iki destanda yer alır. Fakat Manas, Töştük’ün kahraman olduğu destanda görünmez. Bu yüzden Er Töştük, döneminden ayrı olarak kendi varlığı ile görünür.” (Sawyer 1995: 269).

Oğuz ve Kıpçak Türklerinin birlikte anıldığı örneklere de rastlamıyor değiliz. Örneğin Kırgızların Kızıcbek destanında Kalmuk hanı Korun, on bin Oğuz askerinden iki binine Sırlubay’ın memleketinde kalıp idareyi elde tutmalarını söyler (krd/kc: 225). Kazakların Köroğlu anlatmalarında daima Türkmenlerden bahsedilmekte ve Köroğlu Türkmen olarak tanıtılmaktadır (kd/kib: 607). Er Tabıldı destanında Kudaynazar’ın oğlu Altıbay’ın “Deli Dumrul”un koyduğu taşları kaldırıp amcası Tabıldı’yı öldürmek istediğinden bahsedilmektedir (krd/eta: 20). Kızıcbek’te dikkat çeken husus Oğuz askerinin Kalmuklarla ilgisinin kurulmuş olmasıdır. Köroğlu’nda onun yayıldığı geniş coğrafya, Er Tabıldı’da Deli Dumrul’un kurduğu köprü yerine, aynı fonksiyona sahip kocaman bir kayanın yer alması ve oranın bir geçit görevi görmesi dikkati çekmektedir. Bunlar ne zamanın hatırasıdır bilemiyoruz. Ancak sözkonusu örneklerin Türklerin Orta Asya’da buldukları dönemdeki tarihi olaylar ve birbiriyle olan mücadelelerin de göz önüne alınarak araştırmaya değer olduğunu düşünmekteyiz. Aynı zamanda “Kozı-kürpe”, “Tahir ile Zühre” ve “Şahsenem ile Garip” adlı destanların girişinin aynı olması, Türk destancılık geleneğinin aynı motifleri giriş formülü olarak kullanılmasından ileri gelmektedir.

Çobanoğlu’nun Türk topluluklarının farklı dinlerden etkilenmesine ve farklı medeniyetlerle etkileşime geçmesinden dolayı birçok yeni kültürel unsurları bünyesine almasına karşın epik destan geleneğinin milli ortaklıkları koruduğu üzerindeki şu ifadeleri de kayda değerdir: “Bu bağlamda Türk dünyasının uçsuz bucaksız coğrafyasında ve inanılmaz tarihi med ve cezirleri içinde neredeyse yeryüzündeki bütün büyük dinlere iman etmekte olan ve yeryüzünün Çin, Hint, Roma, Arap, İbrani, Asuri ve Fars gibi en önemli uygarlıklarıyla binlerce yıllık sürekli iletişim ve etkileşimine rağmen bütün Türk boylarının ortak bir zihniyet ve

müşterekler silsilesine sahip olmasındaki en önemli nedenin epik destan geleneği olduğu son derece net bir biçimde ortaya çıkmaktadır.” (Çobanoğlu 2003: 426).

Çobanoğlu'nun ortaya koyduğu tespitlerle benzer sonuçlara varan Karl Reichl'in de aynı anlama gelen, fakat farklı kelimelerle yazılan düşüncelerini aktarmakta fayda mülahaza ediyoruz. Ancak onun farklılıkları da görmemiz gerektiğini ileri sürdüğü düşünceleri şöyledir: “Hiçbir zaman unutulmamalıdır ki, ‘Türk boylarının destanî şiiri’, çeşitli Türk gelenekleri arasındaki benzerlikleri bilmemizi sağlayan uygun bir özetdir; fakat onlar arasındaki farklılıkları görmeyecek kadar bizi körleştirmemelidir (Reichl 2002: 149).

Bundan başka Metin Ergun'un Türk boylarının ortak bir destanı olan Alıp-Manaş için söyledikleri de kanaatimizce önemlidir. O, “Alıp-Manaş Destanı”nın en büyük arkaik versiyonunun Altay Türkleri arasında anlatılanı olduğunu belirterek bu versiyonun tamamıyla şamani motiflere sahip olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca diğer Türk boyları arasında anlatılan versiyonlarda İslami motiflerin ağırlık kazandığını sözlerine eklemektedir. Ergun, Jirmunski'nin “Alıp-Manaş Destanı”nın Göktürkler döneminde teşekkül ettiğini, bu dönemde teşekkül eden bir destanın motiflerinin daha sonraki dönemlerde Deşt-i Kıpçak'a, Kafkaslar'a, Anadolu'ya ve İdil boylarına taşındığını, bu arada hatırası zayıflayan maceraların ve kahramanların yerini yeni maceraların ve kahramanların aldığını; aynı şekilde din değiştirmeye birlikte şamanilik döneminin motiflerinin değişip İslami yapıya girdiğini ifade ettiğini belirtmektedir (Ergun 1998: 249, 250).

4.1. MOTİFLERDEN HAREKETLE DEDE KORKUT VE KIPÇAK SAHASI DESTANLARINDA BENZERLİKLER

Stith Thompson, motiflerin geleneksel anlatı yazınının benzerlikleri ortaya koyduğunu şu cümlelerle dile getirmektedir: “Aarne'nin indeksi Avrupa'nın dışında çok az kullanılmaktadır. Yeterli bir çalışma bizi dünyanın daha uzak yerlerindeki hikâyelere yönlendirmelidir, ama Avrupa'da görülen masal tiplerinin pek azı oralardaki hikâyelere uygulanabilir. Gene de dünya halk edebiyatında birçok ortak materyal var. Benzerlikler bütün halindeki masallardan çok belli motiflerde görülür. Bu nedenle, tüm dünyadaki geleneksel anlatı materyalini bir düzene indirmek

gerekirse bu iş (bilim adamlarının biyoloji alanında dünya çapında yaptıkları gibi) tamamlanmış anlatıların parçaları olan belli motiflerin sınıflandırılması yoluyla yapılmalıdır. Geleneksel edebiyatın bütününün sistematik düzenlenmesi için ortak bir temeli işte bu basit unsurlar teşkil eder. Ancak böyle bir kataloglamadan sonra el yazması ve basılı olarak var olan koleksiyonlardan yeterince yararlanmak mümkün olacaktır.” (Thompson 1955: 10).

Biz de bu başlık altında at, geyik, kuş gibi hayvan; yasak; sihir; ağaç, peri, yay, kılıç gibi olağanüstü; imtihan; aldatma; yemin, anlaşma gibi geleceğin tayini; hanlar, çocuksuzluk, ad koyma gibi cemiyet; namaz, Hızır gibi dini; üç, yedi, kırk gibi formülistik; vs. ana başlıklar altındaki belli başlı motifleri, daha önceki çalışmalara da referanslar göndermek koşuluyla çok fazla detaya girmeden vermeye çalışacağız.

4.1.1. Hayvan Motifleri

Abdulhaluk M. Çay, Nejat Diyarbakirli'den alıntılarla hayvan üslubunun ortaya çıkışında eski naturizm ve animizm inançlarının tesiri olduğunu belirterek Efendiyev'in de bunun tabiat karşısında aciz kalan ilkel insanların olayları gerçek şekliyle değil bu olayların altında bir büyü aramaları şeklinde izah ettiğini söylemektedir (Çay 1990: 13). Animizmden kaynaklı inanışlardan dolayı olsa gerek Türk destanlarında sıkça değişik hayvan motiflerine rastlamaktayız. Yine Çay'ın belirttiğine göre çok eski devirlerden beri bozkırda her türlü hayvanla karşılaşmış Türk toplulukları hayvanlar üzerinde oldukça derin bilgilere sahiptir ve bunun sonucu olarak hayvan motifleri Türklerde çeşitlidir. Bunlar içinde en önemlileri bozkurt, geyik, at, çeşitli kuşlar ve koç/koyun motifidir (Çay 1990: 13). Bizim de bu başlık altında yapmak istediğimiz temel çalışma, motiflerden hareketle iki Türk grubu arasındaki benzerlikleri vurgulamaktır. Dolayısıyla destan metinlerindeki at, geyik, kuş, kurt gibi belli başlı hayvan motiflerini inceleyeceğiz.

4.1.1.1. At Motifi: Ali Abbas Çınar, bir yazısında, Türk kültürünün birçok unsurunda atla insanın birbirine yakınlığının ve dostluğunun belirtildiğini; bu yakınlığın Türk Dünyası destanlarında daha da belirginleştiğini; atın Türk ve Türk hakları tarihinde oynadığı rolün, Türklerin ata karşı özel bir dünya oluşturduğunu;

Kazak Türklerindeki bir inanışa göre atın rüzgardan yaratıldığını; Türkiye Türklerinin de atın rüzgardan yaratıldığını inandığını; böylece atın hızlılığının rüzgar ile sembolize edildiğine ve rüzgarın gücünün ata geçtiğine inanıldığını dile getirmektedir (Çınar, www.bisohbet.com/form/turk-dunyasi-destanlarinda-atyigit-veya-atinsan-birlikteliği-t9468.0.html). Aynı makalede atla insanın karşılaştırılmasının bütün Türk boylarında görüldüğü, atın tarih boyunca Türk hayatında oynadığı rolden dolayı insanla atın birbirine yaklaştırıldığı, atın gerçek hayatta insanın yoldaşı olmasının bu yakınlığı doğurduğu ifade edilmektedir (Çınar, www.bisohbet.com/form/turk-dunyasi-destanlarinda-atyigit-veyaatinsanbirlikteliği-t9468.0.html). Hakikaten de, hem Beyrek hem Er Tabıldı'nın süt kardeşi Eldiyar atı kardeş olarak görmektedirler.

Dede Korkut destanlarında at daha çok yardımcı konumunda ve olağanüstü özelliklerinden arınmış bir şekilde karşımıza çıkarken, Kıpçak destanlarında konuşmakta, uçmakta, sihir kabiliyetine sahip olmaktadır. Örneğin Bozaygır, Beyrek'i beklemekte ve geyik onu Banu Çiçek'in otağının önüne getirmektedir. Oysa Dildeş Joyamergen için sihirli kazanı aramaya gitmekte, Çalkuyruk Er Töştük'le birlikte yer altına girmekte, Kırat bir zıplayışta deryaları geçmektedir. Yine Çalkuyruk öldürülen Er Töştük'ün diz kapağını yuttuktan sonra sıçarak Er Töştük'ü diriltmektedir. Yine Korun, Sansızbay'ı küçümseyip ona küfreder ve ona kadını ile atını kaçırdığını söyler. Kadını ile atını verirse onu öldürmeyeceğini ve memleketine göndereceğini söyleyerek atın ne kadar önemli olduğunu belirtmiş olur (krd/kc: 229). At Kıpçak destanlarında daha çok fantastik unsurlarla görünür. Ancak her iki Türk grubunun destanlarında da at önem taşımaktadır.

4.1.1.2. Geyik Motifi: Geyiğin Türklerce kutsal bir hayvan ve Türk mitolojisi ile masallarında büyük bir yeri olduğunu (Ögel 1998: 569) söyleyen Ögel, geyikli efsanelerin Anadolu'da yaygınlığını dile getirmekte ve bir avcının bir geyiğin peşine düşerek yolunu şaşırıp bilmediği yerlere gittiğini söylemektedir (Ögel 1998: 578). Bu efsane örneği hemen Kırgızların Kocacaş ve Karaçay-Malkarların Biynöger destanlarını akla getirmektedir. Kocacaş Sur Eçki'nin peşine düşmekte ve bir daha evine dönememektedir. Biynöger'in de kaderi Kocacaş'inkinden farklı değildir. Her iki destanda da kahramanlar bir dağın zirvesinde mahkum kalmaktadır ve neticede

ölmektedirler. Ancak geyiğin peşinden giden her kişi aynı akibete uğramamakta, bazen olumlu neticeler ortaya çıkmaktadır. Mesela, Mevlid kitaplarının sonlarında Muhammed Hanefi geyik kovalayarak büyük bir çayırlıkta sevgilisi Mine Hatun'a kavuşuyor (Ögel 1995: 101). Beyrek'in de geyik kovalayarak nişanlısının otağının önüne geldiğini hatırlatmak gerekir.

Yine Ögel, "Konuşan geyikler" in Türk halk edebiyatında önemli bir yerinin olduğunu ve onların yalnızca insanlara yardım etmek için değil, insanlardan yardım dilediğini de söylemektedir (Ögel 1995: 104). Her ne kadar Dede Korkut'ta geyik olağanüstülükten sıyrılmış olsa da yine de önemli bir yere sahiptir. Oysa Kıpçak destanlarında geyik olağanüstü özelliklerini korumaktadır. Mesela, Kocacaş destanında geyik insanlara benzemektedir ve konuşmaktadır. Moldacaş'ın evlenmek üzere gittiği mağaradaki keçiler insana benziyor; geyiklerin koruyucusu Sur Eçki, Kocacaş'tan kocası Alabaşı öldürmemesini istiyor ve Sur Eçki, nihayetinde Kocacaş'ın oğlu Moldacaş kendisini öldürmediği için onu kızıyla evlendiriyor.

4.1.1.3. Kuş Motifi: Ögel'in "ongun" ve "töz" üzerine belirttiği düşünceleri şöyledir: "Oğuz destanlarına göre her boyun bir kuş sembolü vardı. Bu kuşlar da genel olarak yırtıcı kuşlardan seçilmiştir. Daha ziyade bir Moğol tarihçisi olan Reşideddin bu kuşlara ongon deyimini kullanmış ve bu yüzden de bu deyim zamanımıza kadar gelmiştir. Aslında ise 'ongon' sözü Moğolca bir sözdür. Bunun Türkçesi ise 'töz'dür. Töz sözü Türkçede, "kök ve menşe" anlamına gelir. Bu sözle Türkler hangi hayvandan veya hangi kuştan türemiş olduklarını ifade ediyorlardı. Türklerin töz ve Moğolların da ongon dedikleri şey hayvan veya insan şeklinde yapılmış putlar ve tapılan heykelciklerdi." (Ögel 1998: 32). İslamiyet'i kabul eden Türklerdeki şamanizmin en önemli izlerinin ilk dervişlerin istedikleri zaman bir hayvan veya kuş şekline girebildiğini belirten Ögel, buna Ahmed Yesevi'nin turna, Hacı Bektaş Veli'nin güvercin, Abdal Musa'nın ise geyik donuna bürünmelerini örnek olarak vermektedir (Ögel 1998: 29-30).

Hemen hatırlatalım ki, Deli Dumrul'da Azrail bir güvercin donuna girerek bacadan uçup gitmektedir. Semetey ve Seytek destanlarında da Ayçürök kuğu donuna girmekte ve Semetey'in önüne çıkarak onun gönlünü çelmeye çalışmaktadır.

Dünya mitolojilerinde kuğu kız motifinin çok yaygın olduğunu söyleyen Ögel, bu motifin dayandığı esas fikrin, yarı ölü veya yarı kutsal bazı ruhların kuğu şekline girdiği inancından kaynaklandığını belirtmekte ve mitoloji incelemelerinde ruhun veya insanın şekil değiştirme haline “metamorphosis” denildiğini ve özellikle de kuğunun kız şekline girdiğini ifade etmektedir. (Ögel 1998: 492). Aynı zamanda araştırmacının doğan kuşu hakkındaki şu cümlelerini de kaydetmek isteriz: “Doğan Türklerde daha çok avcılıkta kullanılan bir ev hayvanıdır. Evlerin ve sarayların bir süsü; hakanlar ile yiğitlerin ise bir sembolüdür. Elinde doğan tutan Osmanlı padişahlarının minyatürleri bile yapılmıştır. Tuğrul, çağrı, sungur, şahin, laçın gibi doğan adları insanlara da ad olarak verilmiştir (Ögel 1995: 127). Doğan ya da şahin kuşu hem Dede Korkut’ta hem de Kıpçak destanlarında yer almaktadır. Örneğin Deli Dumrul doğanını yanına alarak birkaç güvercin avlayarak Azrail’i öldürdüğünü sanmakta, Salur Kazan’ın tutsak olması şahinin düşman kalesine uçup gitmesinden kaynaklanmaktadır ve Edigey’in babası av kuşu olan bir şahinin yumurtasını Timur’a verdiği için dolayı Toktamış Han tarafından boynu vurulmak suretiyle kellesini kaybetmektedir.

4.1.1.4. Kurt Motifi: Kurt Türk mitolojisinin en önemli sembolüdür. Ögel, kurdun çok eski çağlarda Türklerin bir totemi olduğunu, fakat Göktürk çağında bir totemden ziyade kutsal bir sembole dönüştüğünü yazmaktadır ve Göktürklerin kendi bayraklarının başına bir kurt heykeli koymalarının sebebinin de bu olduğunu ifade etmektedir. Ögel’e göre Kurt başlı sancaklar Göktürk devletinin yıkılışından sonra da unutulmamış ve Çin imparatorları Türgeşler gibi Türk kavimlerine kağanlık ünvanları verecekleri zaman kurt başlı bir bayrakla bir davul vermişlerdir (Ögel 1998: 40). Göktürk türeyiş destanında da bir dişi kurdun bir çocukla birlikte mağaraya girdiğini ve orada yaşadığını biliyoruz. (Ögel 1995: 101). Dolayısıyla Göktürk çağında totemizm anlayışı kaybolmuş ve çok eski totem hayvanları birer sembol haline gelmişlerdi. Ancak destanlarda kurdun sembolden ziyade totem olduğu gözden kaçmamaktadır. Mesela Salur Kazan’ın “azvay kurt eniğinde” bir kökü olduğu söylenmektedir ve Salur Kazan evini yağmalayan düşmanların izini sürerken kurdun yüzünün mübarek olduğunu belirterek ona ailesini ve halkını sormaktadır. Manas kuzusunu kapam gök yeveli kurdun peşinden gidince mağaraya giren kurdun kırklara dönüştüğünü görmektedir.

4.1.2. Yasak/Tabu Motifleri: Bu motifte genelde daha önceden meydana gelmiş bir durum kahramandan gizlenmekte ve kahraman kendisinden saklanan bu sırrı öğrenince harekete geçmektedir. Egrek'in düşmana esir düştüğü, kardeşi Segrek'ten saklanır. Segrek, bunu bir düğünde kavga eden öksüz bir oğlanla başka bir çocuğu ayırırken öğrenir. Kazılık Koca esir düşerken Yigenek bir yaşındadır ve o büyüdüğünde bile ondan, babasının esir düştüğü saklanmaktadır. Uruz, Bayındır Han'ı babası olarak bilir. Birgün divana gelirken birisi babasının Salur Kazan olduğunu, Bayındır Han'ın dedesi olduğunu söyler. Uruz, babasının Toman'ın kalesinde esir olduğunu orada öğrenir. Kocacaş destanında Moldacaş'a babasının nasıl öldüğü anlatılmaz. Kozuke'nin annesi ondan nişanlısı Bayan'ın ismini saklamakta ve söylememektedir (krd-2/koz: 147). Yakup, oğlu Yusuf'a rüyasını diğer kardeşlerine anlatmamasını tembih eder (td-2/yk: 81). Künkey'in abisi ona rüyasında gördüğü Dotan hakkında kimseye bahsetmemesini tembih eder (kd-2/d: 257). Küsek, kavurgayı avuçlayan anasının elini sıkarak gerçeği ondan öğrenir (bhd/küs: 311).

4.1.3. Sihir Motifleri: Yukarıda ilk Türk Müslüman dervişlerinin zaman zaman bir kuş donuna girdiklerini ifade etmiştik. Esas itibariyle sihir veya büyü motiflerine giren bu motifler, hayvanlar bölümünde de ele alınabilmektedir. Çünkü S. Thompson'un motif indeksinde bunun örneklerini rahatlıkla görebiliyoruz.

4.1.3.1. Dönüşüm Motifi: Daha önce Azrail'in güvercine dönüşerek bacadan uçtuğunu belirtmiştik. Bunun da sebebi aslında olay örgüsünün kurulmasıyla ilgilidir. Azrail'in bacadan uçarak gitmesi anlatının uzatılmak istenmesindedir. Yoksa Azrail çok sonradan yaptığı bir iş olan Dumrul'un göğsüne oturup onun canını alma girişimini daha ilk karşılaşmada yapabilirdi. Bunu yapmayarak Dumrul'u peşine takmakta ve onun da yanına doğan kuşunu alarak birkaç güvercin avlanması sağlanmaktadır. Böylece anlatı uzayıp gitmektedir. Aslında bunun altında yatan başka bir alegorik anlam daha var: O da doğanın güvercini alt edebilmesidir. Aynı şekilde Yestey mavi bir kartala, Mişek Alıp beyaz bir şahine, Nerkes ördeğe, Kunduzay kuğuya dönüşmektedir. Bu gibi örnekleri çoğaltmak gayet mümkün. Ancak çıkardığımız motif indekse bakılırsa bütün bunların örneklerinin mevcut olduğu görülecektir.

4.1.3.2. Sihirli Mendil/Sihirli Kan: Sihirle ilgili başka bir motif ise kanlı mendilin yüze sürülerek ama gözlerin düzelmesidir. Bilindiği üzere bu motifin en eski misali Hz. Yusuf kıssasında bulunmaktadır. Hz. Yusuf, babasına ağabeyleriyle gönderdiği mendili Hz. Yakup yüzüne sürünce onun gözleri açılmaktadır. Aynı şekilde Beyrek on altı yıl kafirin zindanında hapis kalıp kurtulduktan sonra babası Kam Püre Bey'e serçe parmağının kanı sürülü olan bir mendili göndermekte ve babası bunu yüzüne değdirince gözleri düzelmektedir. Fakat burada sihirli kan ve sihirli mendil motifi birlikte işlenmiştir. Belki de bunun temel nedeni Hz. Yusuf kıssasının daha ilk başta meydana gelen kanlı gömlektir. Bundan dolayı destancı Beyrek destanında kan ve mendili birleştirerek sunmuştur. Tatar destanları arasında yer alan Kıssa-ı Yusuf'ta bu motif korunmuştur. Sihirli mendil motifinin değişik bir motifi Başkurtların Alpamişa'sında karşımıza çıkmaktadır. Burada Alpamişa'nın atı Kızılsarı onun mendilinin yakılması durumunda zindandan kurtulabilmektedir ve sonra da Alpamişa'yı kurtarmaktadır.

4.1.3.3. Sihirli Uyku: Destanlarda en çok karşımıza çıkan motiflerden biri uyku motifidir. Dede Korkut kitabında oğuzun başına her tehlikenin uykudan geldiğini biliyoruz ve Kazan'ın, Segrek'in, Kan Turalı'nın bundan dolayı sıkıntı çektiklerini de biliyoruz. Ögel'in de bahsettiği gibi Kuzey Türk (ki bunlar Kıpçak'tır.) destanlarında kutlu yiğitler uyuyarak çabucak büyüyorlardı. Turalı boyunun Kara-Kükül destanına göre "Kara-Kükül 14 yaşına kadar uyudu. Ondan sonra çizmesini giydi ve 12 gün 12 gece yürüdü. Evlendi ve karısı ile 7 gün 7 gece yine uyudu." Asıl destan bu uzun uykulardan sonra başlamaktadır. Alpler uyudukça güç kazanmış olmalıydılar (Ögel 1995: 586). Tabii örnekler sadece bununla sınırlı değil. Mesela Kuzı derya kıyısındaki ağaç altında altı ay uyur, altı gün altı gece uyumak Alpamişa'nın adetidir, Karağölömbet, uyuduğunda beş gün beş gece uyumaktadır, Altayın Sayın Süme yedi gün uyur, Kobılandı altı gün boyunca yatıp uyuduktan sonra uykuya kanar, Arslan, bir kez doyduktan sonra altı gün uyuyup yatar. Çıkardığımız motif indekse bakılırsa bunun daha pek çok örneği görülecektir.

4.1.4. Olağanüstü Motifler

4.1.4.1. Sıra Dışı Pınar Motifi: Thompson'un motif indeksinde numarası F716 olan bu motifi Ögel, "Pınarlar ve Ruhlar" başlığıyla ele almış ve şunları yazmıştır: "Tepegözün doğum yeri çeşme veya bir pınar başıdır. Pınar yer altından gelen suları, dolayısıyla yeryüzü ile yeraltının bir kapısı veya bir bağlantı yeri gibi görülür. Pınarlar veya kaynayan sular Türklerde çoğu zaman kutlu yerlerdir. Ancak kaynayan sular yeraltından gelen kötü ruhlar içinde başka bir kapı veya çıkış yok idi. Tepegöz de bir yer altı ruhu olmalıydı (Ögel 1995: 67, 264). Sayın Ögel'in bu görüşüne katılmakla birlikte pınarların aynı zamanda hayat suyunu da bünyelerinde barındırabildiklerine Ural Batır destanından bir örnekle ifade etmek isteriz: Çok uzakta olan Tirihiv denilen pınarın bir damlası öleni diriltir, hastayı iyileştirir, ecelin kendisini de öldürür (bhd/ub: 74). Bunun değişik örnekleri de mevcuttur.

4.1.4.2. Sıra Dışı Ağaç Motifi: Asıl numarası F811 olan bu motif çok farklı şekillerde olmaktadır. Bu yüzden Thompson bu motifin alt birimlerini değişik numaralarla belirlemiştir. Biz de çıkardığımız indekse yeni tipleri eklemiş bulunmaktayız. Anadolu'da dağların veya tepelerin üzerindeki tek ağaçların halkın kalbinde sevgi ve saygı ile yer aldığını belirten Ögel, bu adla anılan yer adlarının da bulunduğunu söyleyerek (1995: 471) Orta Asya mitolojisinde gökteki hayat ağacı ile büyük kartal motiflerinin paralellerinin yerde de görüldüğünü ifade etmektedir ve Er Töştük destanındaki büyük kartalın özellikleri ile Anka kuşunu andırdığını, ancak onun gökte değil yer altında yaşadığını sözlerine eklemektedir (Ögel 1998: 111).

Bunun örneklerini Kıpçak destanlarında gördüğümüz gibi Dede Korkut destanlarında da görmek mümkündür. Örneğin soylamalarda sıklıkla kullanılan "gölgelice kaba ağaç" asıl itibarıyla bu türden bir ağaçtır. Beyrek'in evinin önündeki ağaç da bu türdendir. Buna karşın Semetey destanında Kanıkey oğlu Semetey'e ağladığı için ağaçlar ve taşlar onun ağlayışına dayanamayıp ağlarlar, kederlenirler (krd/s: 63). Töştük yerin ortasında tepesi göğe değen bir çınar ağacı görür (krd/et: 85). Aslında bu tek ağaç motifidir ve işlev olarak da hem kutsaldır hem de yeraltından yeryüzüne çıkışın ana merkezi konumundadır. Tabii Dede Korkut destanlarındakine benzer motif örneklerine Kıpçak destanlarında da rastlamak gayet mümkündür. Mesela bir ihtiyar, Kubakan'ın çocuklarına güneyde sadece bir ağacın

olduğunu ve ondan başka bir şeyin olmadığını söyler (kd-2/d: 225). Burada ise ağaç Dede Korkut'takine benzer bir fonksiyon yüklenmiş olmaktadır.

4.1.4.3. Sıra Dışı Yay Motifi: Oğuz Han'ın çocuklarının bulduğu "altın yayı", Gün, Ay ve Yıldız Hanlara vermesi de üzerinde durulması gereken çok önemli bir noktadır. Yay gök yuvarlağını temsil eden bir sembol idi. Kırgızların menşe efsanesinde de yay güneş ışığı ile ilgilendirilmiştir. Bu efsaneye göre Kırgızların en asil soylarından gelen han oğulları yaylarını güneş ışığına doğru attıkları zaman güneş ışığı onların yaylarını tutardı (Ögel 1998: 142). Bu mitolojik yay motifini Kıpçak destanlarının bazılarında görmekteyiz ve bazen de kırk yiğidin hepsi altın yaylıdır (kd/kib: 616). Mesela Edige, oğlu Nuradın'a insanoğlunun kaldıramadığı boz yayı eyerinin kaşına asmasını ister (kd-4/n: 189). Kaztuvgan on iki tutam kurşuni yayı eyerin kaşına asar (kd-4/kaz: 921). Alpamışa'nın yayını kendisinden başka kimse çekememektedir. Çok ilginçtir ki bu motif Dede Korkut'ta kendini korumuş ve Beyrek'in de yayını sadece kendisi çekebilmekte, böylece Yalancu oğlu Yaltacuk'u alt etmektedir.

4.1.4.4. Rüya Motifi: Rüya motifinin birçok anlamı vardır. Bu motifte kahraman geleceğiyle ilgili bilgileri edinmektedir. Bu konuda Ögel'in görüşleri şu şekildedir: "Rüyalar ve rüyaların yorumu bütün insanlığın düşünce tarihinde önemli bir yer tutmuştur. Bu inanışlar şimdi de devam ediyor. Ancak her kavmin hayatında ve kendi kültür çevrelerinde müşterek ve birleşik olan bazı inanış ve düşünceler vardır. Özellikle rüya yorumları tarihin ve Türk kavminin çok derinliklerinden gelen inanış ve geleneklere göre kalıplaşmış ve sınırlanmıştır. Herkes rüyayı anne ve atasından duyduğu gibi yorumlamış ve bu kalıplar dünden bugüne bazı değişme ve gelişmelerle gelmişlerdir. Tabii olarak bu yorumlarda Türklere, diğer dinler ile İslamiyet'ten de bazı tesirler gelmiştir." (1995: 571).

Kocacaş'ta görülüp sonunda gerçekleşen rüyalar karşımıza çıkıyor. Mesela köle kızlardan Şabır, Zulayka'nın Kocacaş'la evlendiğini rüyasında görür ve bu gerçekleşir; Kocacaş, 3 kez üst üste rüyasında bütün keçileri öldürdüğünü, kimsenin ulaşamadığı bir dağ başında yalnız kaldığını görür. Aynı rüyayı dağ keçilerinin koruyucusu Kayberen Sur Eçki de görür ve bu görülen rüya da gerçekleşir. Dede

Korkut'ta da Kazan kötü bir rüya görür ve bundan dolayı avdan döner. Fakat döndüğü zaman yurdunun düşman tarafından yağmalandığını anlar ve sudan, köpekten, kurttan vs. gibi insan olmayan varlıklardan haber sormaya başlar. Yigenek de babasını kurtarmak üzere yola çıktığında rüyasında dayısı Emen'i görür ve dayısının olumsuz düşüncelerine rağmen o, dayısına kararlı olmadığı için babasını kurtaramadığını, kendisinin ise kararlı olduğunu söyler. Böylece Yigenek'in babasını kurtaracağı sinyalleri riya aracılığıyla verilmiş olur.

4.1.5. Dev Motifleri: Kırgız Türklerinin destanlarında geçen “tek gözlü dev” için “Malğun” yani mel'un dendiğini (1995: 65) söyleyen Ögel, devlerin karıları ile evlenmenin de Türk destanlarında sık sık görüldüğünü ve Türklerde dev ile insan arasında büyük bir ayrılık görülmediğini; yalnız, devlerin birer kötü ruh olarak algılandığını (1995: 562) belirterek şu örnekleri vermektedir: “Üç dev üç kardeşin üç sürüsünü alarak kaçıyor. Üç kardeş de devleri öldürüp karılarını alarak evleniyorlar. Başka bir destanda Kadış Mergen adlı bir yiğit de devi öldürüp karısı ile evleniyor.” (Ögel 1995: 562). Kırgızların yayınlanmış destanlarında tek gözlü deve rastlamadığını söyleyen Ögel'e biz katılıyoruz, ama belki Er Töştük'teki yığınak şeklinde olan Celmoguz'la, Basat'taki yığınak şeklinde olan Tepegöz arasında bir bağlantı kurulabilir. Buna karşın başka Kıpçak destanlarında Tepegöz'e benzeyen tek gözlü devler vardır. Mesela Karaçay-Malkar destanları arasında tek gözlü devlerle ve insanların evlendiği devlerle karşılaşmak gayet mümkündür. Tek gözlü dev mağarasından Debet'in geldiğini görür (kmd/ak: 44). Bazı dev Emegenler tek gözlü, çok güçlüdürler ama aptaldırlar (kmd/e: 72). Alavgan bekarlığının çocukların diline düşmesi üzerine evlenmeye karar verir ve Emegenlerin yurduna doğru yola çıkar. Yolda iki memesini omuzlarından sırtına atan ve yer yarıklarını yamayan bir dev görüp memelerine yapışır ve anne der. Dev de ona göğsümü emip oğlum oldun der ve derdini sorar. Alavgan derdini anlatınca o bir kızının olduğunu söyler ve kızını ona verir (kmd/ak: 45).

4.1.6. İmtihan Motifleri: İmtihanların iki Türk grubu destanlarında da olduğu görülmektedir. Dede Korkut destanlarında hüner, sadakat, kahramanlık, tanıma, araştırma şeklinde imtihanlar yer alırken Kıpçak destanlarında vazifenin yerine getirilmesi, tahammül ve diğer imtihan çeşitleri göze çarpmaktadır. Örneğin,

Beyrek ile Banu Çiçek at ve ok yarışı yapar ve güreşirler; Beyrek, Yalancıoğlu Yaltacuk'la ok atarak yarışır; Beyrek'le Banu söyleşir ve Beyrek tanınır; Beyrek'in babası kanlı gömleğe inanmaz ve bezirganları onu bulması için yollar. Kocacaş'ta Moldacaş, babasının intikamını almak için yola çıkar ve Sur Eçki'yi bulur; Zulayka, fakir Kocacaş'ı sevdiği için halk dedikodu yapar; Karakoco, bu dedikoduları ortadan kaldırmak için bir yere hedef koyar; bu hedefi vurana kızı vereceğini söyler. Halk toplanır ama kimse hedefi vuramaz. Kocacaş, ak baran adını koyduğu tüfeğiyle hedefi vurur. Dedikodular biter. Kam Püre'nin oğlunu aramak üzere bezirganlar göndermesi, aynı zamanda onun akıllı ve temkinli biri olduğunu gösterir. Dolayısıyla bu motif, "J. Akıllılar ve Aptallar" başlığı içerisinde "Akıllılar" kısmına da rahatlıkla yerleştirilebilir.

4.1.7. Aldatma Motifleri: Aldatmalar başlığı altındaki motiflere de hem Oğuz hem Kıpçak destanlarında rastlanmaktadır. Örneğin, bezirganlar dönerken, Evnük kalesinin kafiri onları casuslayarak hainlik eder; Yalancıoğlu Yaltacuk, Beyrek'in ona verdiği gömleğe kan sürerek öldüğünü haber vererek iki yüzlü davranır; Beyrek, kılık değiştirerek düğüne gitmek suretiyle tebdil-i kıyafet yapmış olur. Yaralı Sur Eçki, Kocacaş'tan kendisini öldürmemesini ve gelecek yaza kadar beklemesini istemek suretiyle onu aldatarak kaçır ve Sur Eçki, oradan inemeyeceğini bilerek Kocacaş'ı bir dağın tepesine çekip hile yapar. Jubanış dilenci gibi kılık değiştirerek düşmanın arasına girer (kd-4/j: 393). Kel Jurin peygamber kılığına bürünerek Allayar'ın evine doğru yola çıkar (kkd/kk: 125). Mastan, mağaraya gelip Munluk'a kendisinin Kayberen olduğunu söyleyerek onu kandırır (krd-2/mz: 215). Künükey'i cadıdan kaçırmak için Jelayak, Künükey şeklinde giydirilir (kd-2/d: 305). Buradaki misallerin haricince diğer pek çok aldatma motiflerine rastlamak mümkündür.

4.1.8. Geleceğin Tayini Motifleri

4.1.8.1. Ant İçme Motifi: Abdulhaluk Çay'ın belirttiğine göre Yakut Türklerinde iki kabile sulh yapmak istedikleri zaman aşıklı kemik değış tokuşu yaparlardı. Kurbanın kanına el batırmak suretiyle de and töreni yapılırdı (Çay 1990: 61). Ögel de Kırgız Türklerinin antlaşmalarda kurbanlık koyunun kanına el

batırdıklarını, Anadolu’da “kan yalaşmak” hareketinin de and ve yeminin başka bir şekli olduğunu; fakat bu Türk gelenekleri içinde en eski ve görkemlisinin Yakut Türklerinde görüldüğünü yazarak ve “Uşak olma ve uşaklık akdi uşağın kendi parmağına bıçakla bir işaret veya kertme yapması ile başlar.” (1995: 585) örneğini vererek bir and törenini bildirmiş bulunmaktadır. Tabii destanlarda bunun çok farklı ve ilginç örneklerini de tespit ettiğimizi söylemek isteriz. Destanlarda yeminler kılıç, kutsal kitap üzerine yapıldığı gibi kılıç yalanarak, birbirine sürterek, buğday ekmeğini çiğneyerek, avuca tükürerek de yapılmaktadır. Segrek de “kılıcıma doğranayım.” diyerek kılıç üzerine yemin etmiş olur. Beyrek de kafir kızına and içmekte ve onu almaya geleceğini söyleyerek söz verdiği gibi yiğitlerini kurtardıktan sonra kafir beyinin kızını alarak yeminine sadakat göstermiş olmaktadır.

4.1.8.2. Fal Motifi: Abdulhaluk Çay, “İptidai insanlar tabiat olayları karşısında ilk zamanlar çaresiz kaldıkları için karşılaştıkları olayları gerçek şekliyle değil büyü, tılsım vb. batıl inançlar dediğimiz bir açıdan düşünmüşlerdi. Bu batıl inançlar tamamen korunmak gayesiyle ortaya çıkmıştır. Bunun sonucu olarak büyü, falcılık, tedavi vb. gibi inançlar günümüze kadar insanları meşgul etmiştir.” (1990: 63) görüşlerinin ardından kürek kemiğiyle açılan falları şöyle özetlemektedir: “Koyunun kürek kemiği ve koyun pisliği ile fala bakmak da oldukça yaygındı. Koyunun kürek kemiğine bakıp fal açanlara yağrancı, koyun tezeklerine bakıp fal açanlara kumalakçı denilmekteydi. Gerek tarihi metinlerde ve gerek edebi metinlerde kürek kemiği ile fala bakmanın Türklerde oldukça yaygın bir gelenek olduğunu görüyoruz. Kırgız-Kazak ve Kazak halk edebiyatında kürek kemiği falı motifine çokça rastlanmaktadır. XIX. Yüzyıl başlarında Kırım’da seyahat eden papaz Minas Meditsi, Nogay kahinlerinin kuzu kürek kemiğindeki çizgi ve noktaları bakıp istikbalden haber verdiklerini, fal sahibine bir yıl içinde gelecek iyi ve kötü günleri bildirdiklerini yazmıştı.” (1990: 64).

Hakikaten de bunun örnekleri Dede Korkut’ta olmamakla birlikte Kıpçak destanlarında yoğun bir şekilde yer almıştır. Kürek kemiğinin dışındaki örneklerle birlikte birkaç fal örneğini yazmak isteriz. Hastalanan Allayar, falcılara fal baktırır, kısır hayvan kestirip ciğeriyle kendisine vurdurur (kkd/kk: 149). Kara Tiyin, Edigey’e falcıdan fal baktırdığını ve kendisini Edigey’in öldüreceğini bildirildiğini

söyler ve onun Edigey olduğunu anlar (td/ed: 93). Büyüc kadın fal taşlarına bakarak Umar'ın iyileşmesi için beyaz bir geyiğin sütünün lazım olduğunu söyler (kmd/b: 103). Düşmanlar koyunun kürek kemiğinden fala bakıp olanları öğrenir (kmd/sk: 269). Bahşılar, kaybolan Alankay'ı bulmak için kürek kemiğine bakarak fal açarlar (kd/ab: 168).

4.1.9. Cemiyet/Toplum Motifleri

4.1.9.1. Kral Motifi: “Büyük devletler kurmuş olan Türklerde kader ve kısmet kesin olarak belirlenmiştir. Hakanlar, “Tanrı yarlıkadığı için” hakan olmuştur. Aynı zamanda hakanlar kısmetli kimselerdi.” (1995: 583) diyen Ögel'in cümleleri aklımıza Begil'in hanımının padişahların Tanrı'nın gölgesi olduğu sözlerini aklımıza getirmektedir. Dede Korkut'ta her ne kadar Bayındır Han en baştaki kişi olsa da diğer beyler de birer handırlar. Kıpçak destanlarında da hanlar yoğun bir şekilde yer almışlardır. Buna, “Kazan şehrinin hanı Narik adında bir handır (kd-4/nr: 609); Altın Ordu devletinin hanı Toktamış Han'dır (td/ed: 35); Oluya-Ata ve Talas'ta kalabalık Kıpçak halkını yöneten Er Eşim adlı han vardır (krd-2/ee: 27); Kazan şehrinin hanı Çançarkan adlı handır (krd-2/mz: 193); Eyler Han ile Akkübek Han dost hanlardır (bhd/alp: 249); Temirkan adı duyulan, altı kapılı şehri olan bir handır (krd-5/ez: 195); Evvel zamanda Ak Han ve Kara Han adında iki han yaşamışlar (td-2/kkb: 31); Evvel zamanda Hüsrev isimli bir padişah yaşamış (td-2/hh: 57); Eski zamanda ulu ve meşhur bir padişah vardı (td-2/tz: 109).” örneklerini verebiliriz. Bunların kimi adil kimi zorba kimi ise çocuksuzluktan dolayı halkı tarafından dışlanmışlardır.

4.1.9.2. Baba ve Oğul Motifi: Elemanbay kendi oğlu yetişince Türk mitolojisi gereğince kötü baba rolüne girmiştir. Kirli kız Bek-Toru bir dev şekline girip onu öldürmek isteyince oğlunu bile feda etmekten çekinmemiştir. Burada Deli Dumrul'un babasının bir proto-tipini görüyoruz. Oğuz Han'ın babası Kara Han da böyledir. Tabii bütün babaların böyle olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Mesela Yakup peygamber Hz. Yusuf için ağlamaktan gözü kör olan bir babadır. Kimi zaman da oğul nankör çıkar. Tıpkı Noradın'ın elindeki dombrayı babasına fırlaması ve babası Edigey'in sağ gözünü çıkarması gibi (ted: 150).

4.1.9.3. Tüccar Motifi: Cemiyet içindeki mesleklerden bezirganlık çok sık kullanılan bir motiftir. Beyrek bezirganları düşmandan kurtarmakta, bezirganlar da Banu Çiçek'in evlendiğini haber vererek Beyrek'i uyarmaktadırlar. Yani bezirganlar destanda çift rol üstlenmektedirler. Bezirganlar Kıpçak destanlarında da önemli bir görevle ortaya çıkmaktadırlar. Mesela, Büz Yiğit memleketinden bazı kervancılarla karşılaşır, onlar Büz Yiğit'e anne babasının onun için zar zar ağladıklarını haber verirler (td-2/by: 339); Bazarbay'ın memleketine gelen bir tüccar, onunla alay edip güler ve oğullarını evlendirmek için başlık parası vermediğini söyler (kd/kj: 165); Kocan adlı tüccar Kozi'ya rast gelir ve onun söylediklerini dinleyerek, Kozi'yla kardeş olur (kd/kkbs: 47); Köroğlu, karşılaştığı tüccarlara Ğavaz'ı sorar (kd/kkks: 577). Bunların hepsinin destanın gelişiminde önemli bir rolü bulunuyor.

4.1.10. Evlilik Motifleri

4.1.10.1. Beşik Kertme Motifi: Evlilik geleneklerinin alt birimi olarak yer alan bu motifin numarası T61.5.3'tür. Daha çok aşk temalı destanlarda karşılaştığımız bu motif Semetey destanında da bulunmaktadır. Ayçürök, Kökötöy'ün aşında Manas ile babası Akun Han'ın kendisiyle Semetey'in nişanlanması yönünde anlaştıklarını söyler (krd/sem: 180). Bu motif özellikle Kozi Körpe destanın tüm varyantlarında (Kırgız, Başkurt, Kazak, Tatar) ve Tahir-Zühre ile Şahsemen-Garip destanlarının önemli motiflerindedir. Bamsı Beyrek'in de Banu Çiçek'le beşik kertmesi nişanlı olduklarını unutmamak gerekir.

4.1.10.2. Uzun Hamilelik Motifi: Bahaeddin Ögel'in bu konuda da önemli görüşleri var: "On iki ayda doğma yani ana rahminde normal zaman olan dokuz aydan fazla kalma Türk mitolojisinin önemli motiflerinden biridir. Büyük kahramanlar ve kutsal şahıslar hep annelerinin karnında dokuz aydan fazla kalırlardı. Bu da onların ana rahminde diğer normal insanlara nazaran olgunlaşma ve gelişme çağlarının daha fazla olduğunu gösteren bir inanış olsa gerekti." (1998: 302). Üstadın da ifade ettiği gibi bu tür doğumlar aslında çocuğun gelecekte kahraman olacağını ve halkını koruyup kollayacağını en önemli göstergesidir. Bunun bir örneğini Kubikul'da görmekteyiz. Kubikul doğmak için on iki ay beklemiştir. Veli Han'ın karısı on iki ay aş erer (kd-2/k: 55). Dede Korkut'ta böyle bir motifle

karşılaşmamakla birlikte Boğaçhan'ın doğumu ilginç olaylarla gerçekleştiği ve annesi kuru çaylara su saldıği için onun da uzun bir hamilelik döneminden sonra doğduğu, fakat daha sonra bu motifin kaybolduğu belki ileri sürülebilir.

4.1.10.3. Ad Koyma Motifi: Türklerde çocuklara ad koymak için büyük törenler yapılır ve komşu beyler de çağrılırdı. Yeni doğmuş veya erlik çağına girmiş çocuklar için yapılan ad verme törenleri ile ilgili elimizde birçok belge vardır. Korkut-Ata yani Dede Korkut büyük Türkmen hakanlarının adlarını kendisi koymuştu: “Bayat boyundan Korkut ‘Bu çocuğun adı Tuman olsun!’ dedi. Yani sis demektir. Divandaki büyükler ise “Tuman, karanlık demektir. Bu ise padişahlara yaraşır bir ad değildir; bundan iyi bir ad koymak gerekir.” dediler. Kuzey Türk destanlarında da, “Ak Sakallı bir ihtiyarın ortaya çıkıp oğlanın adını verip sonra da kaybolduğu” sık sık görülür (Ögel 1995: 13, 14). Türk mitolojisinin çağlarına göre ad verme olayını iki çağ türü ile tanıtabiliriz: 1) Adın tanrı tarafından verilmesi: kayın ağacından inen, görünen ve kaybolan kocalar, Hızır veya Anadolu'daki dervişler bunlardandır. 2) Korkut-Ata ve Hızır gibi ulu bilgeler tarafından verilmesi. Bu daha çok tarihi devirlerde olur (Ögel 1995: 98). Sayın Ögel'in bu açıklamalarına da sadece örnekler getirmek istiyoruz. Dede Korkut'un ad koyduğunu bildiğimiz için yalnız Kıpçak destanlarından misaller yazıyoruz.

Baba Tükti, hana doğacak çocuğa Kubikul adını koymasını söyler (kd-2/k: 53). Karadön, altmış yaşında çocuk sahibi olunca adını Jubanış koyar (kd-4/j: 385). Süyiniş'in doğumundan duyulan sevinçten dolayı adını Süyiniş koyarlar (kd-4/s: 425). Begis doğunca Nogay halkı toplanır ve onun adını Begis koyarlar (kd-4/b: 477). Han'a, türbe sahibi tarafından çocuğun adını Narik koymasını söylenir (kd-4/tn: 589). Akjonas'ın rüyasına gelen Aslan Baba çocuğu olacağını ve adını Kenes koymasını söyler (kd-4/ek: 1005). Bu motifin daha pek çok örneğini tespit etmiş durumdayız.

4.1.10.4. Evlat Edinme Motifi: Evlat edinme, Türklerde çok eskiden beri bilinen ve uygulanan bir adettir. Evlat edinme, ana-babanın rızasıyla olur. Evlatlık, öz evladın haklarına sahip olur (Çay 1990: 59). Aruz, Kazan'dan Tepegöz'ü ona vermesini talep edince Kazan buna rıza gösterir ve böylece Tepegöz Aruz tarafından

evlatlık olarak alınır ve büyütülür. Aynı şekilde Jılkıbay, Edigey'i evlat edinir ve büyütür (kd-4/e: 137); Karadön'ü ihtiyar bir adam ve kadın evlat edinir (kd-4/kdö: 349); Kocacaş, Sartkoşçu'ya babasının onu evlatlık olarak aldığını söyler (krd-3/kd: 215); Timur'un adamları Amet'in oğlunu dağda görüp onu getirerek Timur'a verirler ve Timur da onu evlatlık olarak alır (td-2/hga: 107).

4.1.11. Esir ve Kaçak Motifleri: Bu motiflere kolaylıkla ulaşabilmekteyiz. Kazan ve Kazılık Koca esir düşmekte onların çocukları Uruz ile Yigenek babalarını kurtarmaktadır. Beyrek, kafirleri öldürüp bezirganları kurtarmaktadır. Savaş olur ve savaş alanında Uruz tutsak edilir. Akına çıkan Egrek'in yiğitleri öldürülür ve Egrek esir edilerek Alınca kalesinin zindanına atılır. Koblandı, sefere giderken uyuyakaldığı için düşmana esir düşer (kd/kob: 251). Kötibar, Ayman ve Şolpan'ı kaçıtır (kd/aş: 106). Kalmaklar Aybike ile Sayın'ın annesini esir ederler (kd/ers: 116). Kalmuklar Tabıldı'nın karısı Çaçıkey'i, oğlu Şayımbet'i, annesini, kızkardeşini ve halkını esir etmiştir (krd/eta: 268). Bayış çok yorulduğu için düşmanın saldırısından bu defa kendini koruyamayıp onlara esir olur (krd/cb: 148). Bütün bu esaretler kahramanın esirleri kurtarmasıyla sonuçlanmaktadır.

4.1.12. Dini Motifler

4.1.12.1. Namaz Motifi: Motif İndeks'te bulunmayan bu motifi Ali Berat Alptekin numaralandırmıştır. Zaten destanların motif indeksini çıkarırken en sıkıntı çektiğimiz husus da buydu. Çünkü Motif İndeks'te Müslüman Türk anlatılarının motifleri yer almamıştır. Dini motifler başlığıyla daha çok Hıristiyan gelenekleri aktarılmıştır. Dolayısıyla metinde bu motifin Alptekin tarafından tespit edildiğini ifade ettik. Sadece bu motif değil, daha önce tespit edilen motifleri de kim numaralandırmışsa yanına o araştırmacının adını yazarak belirttik. Bu motif Dede Korkut destanlarının bütün boylarında karşımıza çıkmaktadır. Oysa Kıpçak destanlarında bu motif bulunmasına rağmen o kadar yaygın değildir. Oğuz beyleri düşmanla savaşırken namaz kılarlar, Kocacaş'ın babası dini emir olduğu için sabah namazını kılar. Manas on dört yaşına geldiğinde kırk çiltenin abdest alıp namaz kıldığını görür (krd-6/md: 386). Dotan, babasının beş vakit namaz kılarken kendisine

dua etmesini ağabeylerine söyler (kd-2/d: 235). Allayar, babasının mezarında abdest alıp kaza namazlarını kılar (kkd/kk: 155).

4.1.12.2. Hızır Motifi: Bu motifin numarasını da Alptekin vermiştir. Ögel, “Orta Asya Kırgız Türkleri Hızır’a Kızdır derler. Çocuğu olmayan bir han için Hızır dua ediyor ve böylece Tanrı bir çocuk veriyor.” (1995: 3). cümlelerini kaydetmekte ve İslamiyet’ten önceki “Gök sakallı, Ak sakallı, Koca”ların özelliklerinin Hızır’dan ayrılmadığını, eski Türk kocalarının ad değiştirerek Hızır tanıtması ile ortaya çıktıklarını, onların Türk edebiyatı ile şehir kültürlerinde Hızır’ın İslamiyet şalı ve anlayışı ile devam ettiklerini (1995: 89) ve Türklerde ve İslamiyet’te Hızır’ın en belirgin özelliğinin insanlara ve düşkünlere yardım etmek olduğunu (1995: 93) belirtmektedir. Gerçekten de gerek Dede Korkut destanlarında gerekse Kıpçak destanlarında bu motif çok yaygın bir şekilde kullanılmıştır.

Jazıyra’nın attığı oku, Hızır İlyas durdurarak Dotan’a zarar vermesini engellerler (kd-2/d: 285). Joyamergen, denizaltında bulunan sahrada yürürken ona Hızır rast gelir ve yedi kat yer altında olduğunu söyleyerek kaybolur (kd-2/kj: 371). Hızır, Dildeş’i peri kızlarından kurtarır (kd-2/kj: 383). Edige, oğluna “Hızır ata yardımcın olsun, kırklar seni kollasın, Arıstan yoldaşın olsun.” der (kd-4/n: 211). Jubanış, “Hızır Ata yardımcım olsun, kırklar koruyup kollasın, Allah yolumu hayırlı kılsın.” diye dua eder (kd-4/j: 407). Kurkta, kocasına Hızır Ata’nın ve kırkların destek olup yardım ettiğini söyler (kd-4/kob: 805). Asan oğluna Hızır ve İlyas’ın onu kollaması için dua eder (kd-4/ata: 861).

4.1.13. Karakter Motifleri: Fedakarlık motifi en çok kahraman için öne çıkmasına rağmen başka karakterlerin de fedakarlık yaparak kahramana yardımcı oldukları gözden kaçmamaktadır. Mesela Nayib, kendini Beyrek için feda ederek düşman üzerine saldırır ve öldürülür; Kocacaş, korkusuzca dağ başlarını dolaşarak boyu için avlanır, Beyrek kahramanca savaşarak bezirganları kurtarır. Jılkıbay, Edige’ın kurtulması için kendi oğlunu feda eder (kd-4/e: 137). Jıga Batır, kendini halkı için feda etmeyi göze alarak Alaköbek’in karşısına çıkar ve ölür (kd-3/bb: 23). Ural Batır’a verilen hayat suyunu o içmez ve sağına soluna püskürterek ebedi yaşamı

halkı için ister (bhd/ub: 80). Canış, kardeşi Bayış düşmana esir düşer korkusuyla ondan önce davramp Çinlilere karşı yürür (krd/cb: 134).

DKD'ındaki kahramanların bahadırılık gösterme yaşı genelde on beştir. Kıpçak destanlarında ise bu yaş altı olmakla beraber, bu yaştan on, altı, dörde kadar indiği görülmektedir. Bu da DKD'nın tarihi gerçekliğe uygun olarak kahramanların biraz daha gerçekçi olduğunu, Kıpçak destanlarının ise abartıya biraz daha ağırlık verdiğini göstermektedir. Tek oğul DK ve Kıpçak destanlarında aynıdır. Kahramanların doğumu her iki sahada da aynı öneme sahiptir. Bu ise bu motifin biraz evrensellik boyutunu öne çıkarmaktadır.

4.1.14. Formülistik Motifler: Her iki Türk grubunda da başlama ve bitiş formüllerinin dışında oldukça fazla formülistik sayılar vardır. Bunların en yaygınları 3, 5, 7, 9, 40 vs.dir. Kubıkul, kuzuları günde üç defa su başına götürür (kd-2/k: 125). Joyamergen ve Orak Batır üç gün üç gece dövüşür (kd-2/kj: 353). Kubakan, Dotan'ın beş arkadaşına beş tane kız verir (kd-2/d: 313). Anşıbay'ın üzerinde kuşandığı beş silahı vardır (kd-2/a: 43). Kubıkul, yedi yaşında cesur bir savaşçı olur (kd-2/k: 69). Orak ve Ögiz yedi gün itişe kakışa at sırtında güreşirler (kd-4/om: 287). Musahan dokuz gün içinde bütün Kalmuk halkını toplar (kd-4/m: 253). Künikey, kırk kızıyla birlikte Dotan'ın bulunduğu yere gelir (kd-2/d: 269). Karamende, Karadön'e kırk beyiyle ava çıktığını söyler (kd-4/kdö: 359). Bunların arasında abartılı sayılarda yok değil. Örneğin, Deli Karçar, Dede Korkut'tan 1000 buğra, 1000 aygır, 1000 koyun, 1000 köpek, 1000 pire istemektedir. Kadirhan, hayvanları biner biner sürmektedir (kd-2/kb: 389). Nuradın, Tarkas Han'ın bin adamını öldürür (kd-4/n: 199). Karaman, yanına on bin asker alarak Hanbiybi'yi aramaya çıkar (kd-2/kb: 395).

4.1.14.1. Mavi Renk Motifi: Ögel'in mavi renkle ilgili söyledikleri kayda değer düşüncelerdir: "Türklerin kendi sembolleri olan kutsal kurda 'Kök-Böri' yani gök kurt demelerinin de bir sebebi vardı. Kök yani gök, göğün rengi olan mavilik idi. Aslında Türkler göğe Kök-Tengri yani mavi gök derlerdi. Bugünkü Türkçemizde kullandığımız gök sözü göğün renginden başka bir şey değildi. Gök renk, kutsal göğün olduğu kadar Tanrı'nın da bir sembolü idi. Bir şeyi gök rengine büründürmek veya gök sözü ile beraber söylemek o şeyi kutsal saymak veya aralarında Tanrı ile

ilgili bir bağ kurmak isteğinden ileri gelmeli idi (Ögel 1998: 42). Kanaatimizce mavi hem denizin hem de göğün uçsuz bucaksız enginliğinden dolayı da dikkat çekmiş ve bu büyüklüğünden kaynaklı kutsallık kazanmıştır. Destanlarda bunun örnekleri de mevcuttur. Gök renkli kurt Manas'ın kovaladığını görünce ağzında kuzuyla kaçıp gider ve Manas da onu takip eder (krd-6/md: 161). Sarban Eleman'a mavi öküzü verir (krd/et: 29).

4.2. MOTİFLERDEN HAREKETLE DEDE KORKUT VE KIPÇAK SAHASI DESTANLARINDA FARKLILIKLAR

Bu başlık altında Kıpçak destanlarında bulunup da Dede Korkut destanlarında olmayan bazı motifler üzerinde durmaya çalışacağız.

4.2.1. Mitolojik Motifler

4.2.1.1. Yer Adlarının Kökeni Motifi: Abdulhaluk Çay, son yüzyılların bir bilim dalı olarak ortaya çıkan Onomastique'nun (Adlarla uğraşan bilim dalı) kültür alanında birçok konuyu aydınlattığını ve bu ilmin kendi içinde, şahıs adları ile uğraşan bilim dalı olarak *Antroponymie*, coğrafi yer adları ile uğraşan bilim dalı *Toponymie*, su adları ile uğraşan bilim dalı olarak *Hydronymie* (Çay 1990: 113) şeklinde üçe ayrıldığını belirtmektedir. Bunların içinde bizim dikkatimizi antroponomi ve özellikle toponomi çekmektedir. Kıpçak Destanları için çıkardığımız motif indekste toponomiyle ilgili pek çok motif bulunmaktadır. Ancak Dede Korkut'ta bunun bir örneğine rastlamadık. Bu motif örneklerine geçmeden evvel antroponomik bir efsaneyi alıntılar istiyoruz. Ögel ve Çay'ın kaydettikleri efsane şu şekildedir: “Oğlan koçu aldığı gibi boynuzlarından tutmuş ve hayvanı ikiye ayırmış. Baba oğlunun bu gücünden dolayı sevinç duymuş ve ona: -Senin adın Koçkar, yani koç olsun! Ünvanın da Mundus olsun, senin soyundan gelenlere Koçkar-Mundus denilsin demiş. Baba büyük oğluna dönerek, senin baban bir buz parçası idi, senin de adın Mundus olsun demiş (Ögel 1998: 56; Çay 1990: 68).

Narik Han ve karısı bir dağda giderken kızıl küheylanlarının dizleri bükülür ve buraya Aygırbügildi adı verilir (kd-4/nr: 639). Canıl Mirza'nın öldürdüğü meşhur yiğitlerin adı öldürüldükleri yere ad olur. Mayesil'in öldürüldüğü yere Mayesil Beli,

Kocogul'un öldürüldüğü yere Kocogul Irmağı ve Ak-Atan'ın öldürüldüğü yere Ak-Atan Kırığı denilmiştir (krd/cm: 92). Çınasıl, Canıl'a "Yavaş git!" manasına gelen çoya çap dediği için onların karşılaştığı yerin ismi Çoy-cap olarak kalır (krd/cm: 105). Aralbay'ın ateş yakarak halkı ısıttığı yere Aralbay adı konulur (krd-2/şb: 277). Künös'ün savaşta öldürüldüğü yere onun adı verilir (krd-6/md: 351). İki dağın birleştiği yerde heyelan altında kalan Kaldama'dan dolayı o bölgeye Kaldama adı verilir (krd-2/şb: 275).

4.2.1.2. Ay ve Güneş Motifleri: Ögel, Türk mitolojisinde ayın erkek güneşinde dişi, buna rağmen aydan gebe kalma olayının Türk efsanelerinde çok nadir (1998: 131) olduğunu belirtmektedir. Zaten Dede Korkut destanlarında bunun izlerine bile rastlamak çok zor. Ancak Kıpçak destanları bunlara örnek teşkil edecek motiflere sahiptir. Bunlarda gebelik olayına rastlanmamakla beraber ayın tanrıça güneşin baba olduğunu belirten misaller var. Satanay'ın babası güneştir (kmd/d: 37). Satanay'ı doğuran annesi aydır (kmd/d: 37).

4.2.1.3. Ateş Tanrısı Motifi: Göktürk efsanesinde ateşi ilk defa bularak Türklere öğreten efsanevi bir atadan söz açılır. Göktürklerin bu atası yarı insan ve yarı da tanrı şeklinde idi. Soğuktan büyük bir ıstırap çeken Türkler onun ateşi bulması sayesinde hem ısınabilmişler ve hem de yemeklerini pişirebilmişlerdi (Ögel 1998: 54). Sayın Ögel'in bu düşüncelerini destekleyen bir örneği vermekle yetineceğiz. Ateş tanrısı Debet'e ateşin dilini öğretmiş (kmd/d: 19).

4.2.2. Hayvan Motifleri: Yukarıda benzerlikler başlığı altında bu motiflerin benzer olanlarını örnekleriyle birlikte aktarmıştık. Bu hayvan motiflerinden farklı olan bir motif var ki o da İranlıların simurg ve Türklerin de karakuş dediği kuş motiftir. Bu yüzden söz konusu motifi aşağıda değerlendiriyoruz.

4.2.2.1. Simurg/Alp Karakuş: Bütün büyük milletlerin mitolojisinde böyle büyük, kutsal ve efsanevi bir kuşu vardır. Hinduların Soma adlı ölümsüzlük veren bitkisini getiren büyük kuşu, İranlıların Simurg'u, Yunanlıların Phoenix'i, Arapların Anka kuşu bunlardan bazılarıdır. Ön Asya mitolojisinde başlıca iki önemli efsanevi kuş vardır. Bunlar birincisi Arapların Anka dedikleri kuştur ki biz Türkler bu kuşun Farsça ve Arapça adlarını birleştirerek Zümrü-dü Anka deriz. Aynı kuşa İran

mitolojisi Simurg veya Sireng adını verirdi. Daha sonraki İran mitolojisinde bu kuşun Kaf veya Elbruz dağlarında oturduğu söyleniyordu. Humay veya Türkçe Hüma kuşu ise daha başkadır. Peygamberin hadislerinde ve İslami edebiyatta da geçen bu kuş bir cennet kuşudur. İslamiyet'te ve Ön Asya masallarında Zümrü-dü Anka ile Hüma kuşu birbirlerine karıştırılmıştır. Kaf veya Elbruz dağlarında değil de; cennette oturan bu kuş zaman zaman uçarak yedi kat göğün üzerindeki felekler ve burçlar arasında dolaşır ve hatta Tanrı'ya kadar gidip gelen bir kuştur (Ögel 1998: 108). Bu kuşun örneğine Dede Korkut'ta rastlamasak da Kıpçak destanlarında bu kuştan yararlanılmıştır. Tesbit ettiğimiz bu motifleri aşağı alıyoruz. Kubikul, pirinden yardım isteyince yamaçtan bir simurg uçarak gelir ve sağ kanadıyla onun sırtına vurur. Böylece yiğidin kuvveti artar (kd-2/k: 189). Karakuş (simurg) Koşoy'un tayını kapıp kaçır ve Koşoy onun peşine düşer (krd/ek: 65). Töştük yeryüzüne çıkınca bir ejderhanın Karakuş'un yavrularını yemeye çalıştığını görür (krd/et-1: 154).

4.2.3. Sihir Motifleri: Sihir motifleri içerisinde yer alan sihirbaz motifinden de bahsetmek gerekir. Burada daha çok kişinin sihirli güçleri ile yağmur, kar yağdırması olayı vardır. İslamiyet öncesinde ve sonrasında Türklerde mevcut olan yağmur yağdırma, yağmur duası gibi törenlerin en önemli unsurlarından biri, eski kamların elinde yağmur yağdıran bir güç olarak cada/yada denilen taşın bulunmasıdır. Kırgızlar bu taşın koyunun karnında bulunduğuna inanmaktaydılar (Çay 1990: 59). Yağmurcu daha ziyade cada/yada taşı ile yağmur yağdıran sihirbazlara denirdi (Ögel 1998: 301). Yağmur yağdırma Türk mitolojisinin en önemli motiflerinden biridir. Yağmur yağdırma büyüsü daha çok yada taşı ile yapılırdı. Bu taş yağmur, kar bazen da don getirirdi (Ögel 1995: 275). Acaan'ın büyücüleri yada taşını suya bağlayıp yağmur yağdırırlar, kasırga estirirler ve sekiz ay dolu yağdırırlar (krd-2/ee: 65). Eldiyar kara taşı okuyup üfleyerek nehre bırakır ve yağmur ile kar yağmaya başlar (krd/eta: 93, 99).

4.2.4. Ölüm Motifleri: Ölümle ilgili olan Türk inançları oldukça zengindir. İslam öncesinde yoğ denilen cenaze törenleri hakkında en fazla bilgiyi Köktürklerden toplayabiliriz. Köktürklerde görülen yoğ merasiminde ölenin akrabasından her biri koç/koyun ve atlar kurban ederek cesedin bulunduğu çadırın

önüne getirilerdi. Ölünün külleri gömüldükten sonra üzerine taşlar yığılarak bir höyük yapılır, bu höyüğün başına da bir direk dikilirdi. Direğe ise kurban edilen koç, koyun ve at gibi hayvanların başları asılırdı. 10. y.y.'da Oğuzlar arasında bir seyahat yapan meşhur İslam seyyahı İbn Fazlan aynı geleneğin Oğuzlarda da olduğuna işaret etmektedir. Kesilen yüzlerce kurbanın başı ağaçlar üzerinde mezarın başına dikilmekte idi (Çay 1990: 58). Burada mezarların büyüklüğü göze çarpmaktadır. Salur Kazan tutsak olduğu zaman onu höyüklere benzeyen bir yere kapatırlar ve Tekür'ün karısı gelip ona kızının da orada bulunduğunu söyler. Kadın Kazan'a kızına zarar vermemesini rica eder. Kazan ise özellikle onu rahatsız ettiğini söylemektedir. Burada geçen olay sanki ölüp dirilmenin çok fazla şekil değiştirmiş ve dirilme motifini kaybetmiş halinin hissini vermektedir.

Tabii hemen ifade edelim ki direk dirilme motiflerine ise Kıpçak destanlarında rast gelmekteyiz. Ögel'in düşüncelerini aktardıktan sonra bunun örneklerini de vereceğiz. "Türk mitolojisinde dirilme adı ve sıradan insanlar için değil, daha çok Alpler ve yiğitler için dilenmiş ve istenmiştir. Atlar savaşta ve uğraşta yiğitlerin en yakınlarıdır. Bunun için ölen yiğidi atı diriltir veya diriltmek için elinden gelen her şeyi yapardı. Yiğit ölürse atı ile birlikte gömülmek ister. At uçar düşmanı yok eder. Bazen da atın biri sahibinin ölüsünü beklerken diğeri de gider gerekli ilacı getirir. Türk destanlarında bunlar, üzüntüler ağlayışlar sevgiler arkadaşlıklar dile getirilerek anlatılır." (Ögel 1995: 587). Han kızının eniştesi kitabını okuyarak Altayın Sayın Süme ile Ene Sulım'ı diriltir, kendisi ölür (td-1/ass: 183). Çalkuyruk Töştük'ün diz kapağını bulup yutar, sonra sıçar ve Töştük dirilir (krd/et-1: 145). Yestey baldızına gökten düşünce kendisini alıp ateşe koymasını ve ne kadar yanarsa kuvvetinin o kadar çok geri geleceğini söyler (td-1/ym: 205). Ak Köbök kendine kazılan mezara girer ve abisi Solım'a Ködön Han'ın yedi yüz asker topladığını, o gelince kendisine seslenmesini ve seslenirse dirileceğini söyler (td-1/ak: 301).

4.2.5. Olağanüstü Motifler

4.2.5.1. Yer Altı Dünyası Motifi: Büyük devlet kurmuş Türklerde bu düşünceler pek görülüyordu. Çok eski Proto-Türk düşüncelerini saklamış Türk

kesimleri de vardı (Ögel 1995: 262). Buna örnek olarak belki Tepegöz'ün peri çocuğu olmasından dolayı yer altı dünyasından geldiği söylenebilir. Ancak Çalkoyruk yedi kat yer altında iç içe yedi saray içinde ve on iki canı olan bir attır (td-1/y: 141). Yirtöşlik atı için üzülüp uyuyunca at yedi gün yer altında, altı gün altı katlı gökte otlarır (td-1/y: 153). Susulu denizden güneş ve ay görünmeyen bir yere çıkar (td-1/t: 37). Töştük ve hanımları karakuşun sırtında yer altı dünyasından yeryüzüne seyahat edip çıkarlar (krd/et-1: 157).

4.2.5.2. Sıra Dışı Dağ Motifi: Dede Korkut'ta dağlar bir dağ gibi değil hisler ve duygular ile yoğrulmuş, kişilik kazanmış birer varlık olarak karşımıza çıkarlar. Mitoloji de, bu demektir (Ögel 1995: 441). Hakikaten de Dede Korkut hikâyelerinde sürekli karşımıza çıkan “yerli kara dağların yıkılmasın” tekrarları dağların önemini göstermektedir. Ancak bunlar Kıpçak destanlarındaki gibi konuşan, yürüyen, hazine olan dağlar değildir. Dolayısıyla burada biraz farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

4.2.5.3. Sıra dışı ev Motifi: Kapısız ve penceresiz olan bu evler için Ögel şunları belirtmektedir: “Kuzey Türklerinde Turalı boyunun Kara Kökül destanında şöyle deniyordu: Çoyın Alp'e gelen yiğit Kara Kökül, onun demir evine erişti. Demir evin açacak bir kapısı yoktu. Ne de bakacak bir deliği, yani penceresi vardı. Dökme demirden dağ şekilli bir eve geldi. Bu ev Çoyın Alp adlı bir deve aitti. Bu demir ev motifine kuzey Türk destanlarında sık sık rastlanır.” (Ögel 1995: 27). Mişek Alıp kapısı, penceresi olmayan taş eve gelir ve onu kılıcıyla yontar, içeri girer (td-1/ma: 193). Kadış Mergen taş şeklinde olan üç ejderhanın evine gelir ve onların hanımları Kadış'ı misafir ederler (td-1/km: 259, 261). Kükel demir bir eve gelir, açmaya kapı yok, bakmaya delik yok, dağ gibi bir evmiş (td-1/kk: 211). Kapısız ve penceresiz evlerden daha farklı özellikleri olan evlerle de (kale, şato, saray) karşılaşılmaktadır. Kamber, yerde dayanağı olmayan ve göğe asılı olmayan denizin ortasında bir ev görür (td-1/k: 315). Fuk'un gökyüzünde kartal kanatlarından yapılmış bir kalesi vardır (kmd/f: 65). Nerkes, Hevben'e onu altın sarayına götüreceğini söyler (bhd/a: 140).

4.2.6. Evlilik Motifleri

4.2.6.1. Çabuk Büyüme Motifi: Çabuk konuşma ve yürüme Türk mitolojisinin en önemli olaylarından biridir. Altay ve Sibiryâ efsanelerinin hemen çoğunda bunlara rastlamak mümkündür. Manas destanında da Manas'ın henüz daha beşikte iken nasıl doğrulduğunu ve İslam ülkelerini nasıl zaptedeceği anlatılmaktadır (Ögel 1998: 144). Oğuz Han Uygur destanında annesinin sütünden bir ağız aldıktan sonra konuşmuştur. Müslüman Türk destanlarında ise Oğuz Han annesinin memesini almamış ve ilk önce annesinin Müslüman olmasını istemişti (Ögel 1995: 10). Bu motif hemen hemen bütün Türk destanlarının birleşik bir özü gibidir. Anadolu masallarında da yiğitler çabuk büyür. Kuzey Türk masallarında ise böyle yiğitler, “yalnız yiğitler”dir ve yalnız başlarına gezerler. Günlük hayattan uzak tam bir mitoloji dünyası içinde gezerler. Kuzey Türk mitolojik destanlarında savaşlar ilk önce güreşle başlıyordu. “6 yaşında dev vb. ile güreş” deniyordu. Türk destanları ile masallarında büyük yiğitler yaygın olarak babalarının tek oğulları idiler. (Ögel 1995: 11,12). Araştırmacının dediği gibi Altın Kökül Genç Aydar dövüşecek kimse bulamadığından şehrin dışına çıkmakta ve dağlardaki kocaman kayaları fırlatarak günlerini geçirmektedir.

Kıpçak destanlarında bunun örnekleri hayli fazla olmasına karşın Dede Korkut'ta Tepegöz haricinde bunun bir örneği bulunmamaktadır. Tepegöz de bilindiği üzere peri çocuğudur ve kısa zamanda büyüyüp Oğuz'un başına bela olmaktadır. “T615. Doğaüstü Büyüme” motifine giren ve bu önemli bilgileri aktaran üstadın görüşlerine birkaç örnek vermek istiyoruz. Kubıkul, iki yaşında yürür, beş-altı yaşında olgunlaşır, yedi yaşında atın en iyisine biner (kd-2/k: 69). Akkübek'in oğlu ay büyümesini günde, yıl büyümesini ayda tamamlar. Bir günlükken yürüyüp ikinci gün sokağa çıkıp koşup oynar (bhd/alp: 249). Altın Kökül Genç Aydar bir günde bir haftalık büyür ve kırkıdan henüz çıkmamışken gördüğü insanı kandırır (krd-5/ez: 147, 149). Sosurka dokuz ayı dokuz günde büyür (kmd/s: 85). Kara Kükel yedi günde yedi yaşına girer (td-1/kk: 207).

SONUÇ

Türk destanları araştırmacılar için bitmez tükenmez bir hazinedir. Bunun sebebi destanların Türk kültür hayatını, felsefesini, acılarını, sevinçlerini kısaca Türkleri bütün veçheleriyle aksettiren şifahi gelenek ürünleridir. Bu anlatılarda halk hayatının asırlar boyu üst üste toplanan bilgi birikimi yer almaktadır. Biz de bu çalışmayla destanlarla ilgili yapılan araştırmalara bir katkı sağlamayı amaçladık. Araştırmamıza giriş bölümüyle başlayarak burada öncelikli olarak çalışma yöntemizi belirledik ve sonra Dede Korkut Kitabı üzerine yapılan çalışmalardan bahsettik. Daha sonra ilk bölümde epik destan kavramı üzerinde durarak ve kavramın sınırlarını belirleyerek Kıpçak sahası destanları üzerine yapılan araştırmaları da derli toplu sunduk. Ancak bununla sınırlı kalmayıp Türkiye’de 1990 sonrası Kıpçak destanları üzerine yapılan doktora ile yüksek lisans tezlerinden bahsettik. Zaten çalışmamızın tamamlanmasında bu tezlerin azımsanmayacak ölçüde faydası oldu. Çünkü bu tezlerdeki metinlerden de yararlanarak motif indeksi tamamladık. Şayet bu tezler olmasaydı sadece TDK’nın yayınladığı destan metinlerinden faydalanacaktık. Kanaatimizce bu da araştırmanın eksik olmasına neden olacaktı.

İkinci bölüm olan ve asıl çalışmayı oluşturan motif indeks burada verildi. Bu indeksin hazırlanmasında yüz kırk destan metni teker teker incelenerek ve Motif İndeks’ten numaraları bulunarak oluşturuldu. Tabii numaraları bulunmayan ve Türklere ait olan motifler de tesbit edildi ve yeni numaralar verildi. Bu bölümde ayrıca motif kavramı üzerinde durularak motifin işlevi anlatıldı ve “Motif İndeks” eserinden kısaca bahsedildi.

Üçüncü bölümü motiflerin temelinde Dede Korkut Destanları ile Kıpçak Destanları’nın mukayesesine ayırdık. Burada çok detaya girilmeden Abdulhaluk M. Çay’ın “*Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri-I- (Koyun ve Keçi Etrafında Oluşan Gelenekler)*” kitabından ve özellikle Bahaeddin Ögel’in “*Türk Mitolojisi 1-2*” eserinden yararlanarak benzer ve farklı motifler ortaya konulmaya çalışıldı.

İncelememiz esnasında dikkatimizi çeken bir iki hususu belirtmek isteriz. Gerek Tarihi-Coğrafi metodun uygulandığı Motif İndeks eserindeki motif kavramı olsun; gerek genel olarak Sözlü Kompozisyon teorisi, özelde ise bu kuramda geçen

epitet kavramı olsun ve gerekse Propp'un metodu olsun, hepsinin söylediği ve vurguladığı temel düşünce, sözlü anlatıların belli kalıplar dahilinde oluşturulduğu düşüncesidir. Thompson anlatıların motiflerden oluştuğunu, Lord anlatıların formül, epitet gibi yapılarla kompoze edildiğini ve Propp anlatıların eylemlerden teşekkül ettiğini ifade etmişler. Bütün bu metotların ortak noktası ise, anlatıların nasıl teşekkül ettiği sorusu üzerine yoğunlaşmasıdır. Hatta Performans teorisinin vurguladığı temel düşünce de, sosyal bağlama bağlı olarak anlatıların meydana getirildiğidir. Yani bu kuram da, anlatıların ortamdan ortama geçişerek, farklı şekillerde oluştuğunu ifade ediyor. O halde, destanlara hangi kuramı uygularsak uygulayalım, bu kuramlar Türk epik destancılık geleneği için Türk destanlarının hangi coğrafyada olsa da aynı şekilde teşekkül ettiğini ortaya koyacaktır. Çünkü, kuramların hepsi (performans teorisi hariç) metni yapısal açıdan incelemektedir ve kanaatimizce yapısal açıdan yapılan incelemelerin hepsi aynı sonuçlara ulaşmalıdır.

Netice itibariyle Dede Korkut ve Kıpçak sahası destanlarından çıkardığımız motif indeksten hareketle, Türk dünyası destanlarının ortak bir kompozisyona ve dile sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca ortak motiflerden kaynaklanan benzerlikler Türk kültür ekolojisinin çerçevesini oluşturmaktadır. Farklılıklar ise iki Türk grubunun (Oğuz-Kıpçak) tarihi dönemlerde meydana gelen kopukluklar nedeniyle zaman içerisinde komşu oldukları farklı kültürlerden etkilenmiş ve etkilemiş olmaları nedeniyle bünyelerine yeni unsurları katmasından ileri gelmektedir.²³ Nitekim Manas destanındaki tarihi tabakaları çalışan ve Türk-Moğol halklarının mitik düşüncelerindeki benzerliklerin sözlü edebi ürünlere yansıtıldığını, kahramanlık destanlarında geleneksel konuların toplumun gelişmesinin belli bir döneminde aynı tarihi şartlarda ortaya çıktığını, ancak halkların zamanla ayrılmasının destanın da farklı şekillerde yorumlamasına yol açtığını söyleyen Şurubu Kayhan, zaman içerisinde sözlü gelenek ürünlerinde farklılıkların ortaya çıkabileceğini belirtmek istemiştir (Kayhan 2005: 88).

²³ Danışmanımız Özkul Çobanoğlu'nun yönlendirmesi neticesinde böyle bir kanaat için şu an erken olduğunu düşünmekle beraber, bunu Dede Korkut örneğinde şimdilik ifade etmek isteriz. Ayrıca hocamızın da belirttiği gibi Türklerin birçok dine intisab ettiği ve birçok farklı kültürle ilişkiye geçtiği, bunun sonucunda onların kültüründen etkilenmekle birlikte onları da etkilediği malumdur.

Bu da milletlerin hayatında gayet doğal bir vakadır. Ancak kopuklukların uzun bir süre önce oluşmasının bile destanlarda yer alan Türk kültür sistem ve hayat felsefesinde pek büyük değişiklikler yapmadığını söylemeye bile gerek yoktur. Bu yönüyle sözlü gelenek ürünlerinden olan destanlar milli özelliğini koruma ve yaşam tarzındaki kültürel kodları taşıma görevi de üstlenmektedir. Şunu ifade edelim ki Kıpçak destanlarında rastlayıp da Dede Korkut'ta göremediğimiz motifler daha çok olağanüstülük barındıran motiflerdir. Olağanüstü olmayıp sosyal hayatta yer alan motiflerde ise büyük benzerlikler görülmektedir. Bunu da Dede Korkut'un yazıya geçirildiği tarihte ve yazıya geçiren kişinin destanı gerçeğe yaklaştırdığını ve Oğuzların mitoloji çağından uzaklaştığını gösteren bir delil olarak kabul etmek mümkündür. Sonuçta motiflerin aslında Türk dünyası destanlarının birçok ortaklığını ortaya koyabildiğini söyleyebiliriz.

Özkul Çobanoğlu'nun Türk epik destan geleneğinin motif indeksinin çıkarılması sonucu ortak halk kahramanı tipinin ortaya çıkacağını ve bunun da beyaz perde ile TV'ye nasıl olumlu yansıtılacağını (2003: 428) belirten düşünceleri kanaatimizce önemlidir. Çünkü toplumlar artık anlatılmayan ve unutulmuş mitolojilerini, destanlarını, efsanelerini vd. sözlü gelenek ürünlerini kendi halkına sinema ve TV vasıtasıyla ulaştırmakta, böylece kendilerini diğer toplumlardan ayıran özelliklerini hatırlatmaktadırlar. Sinemalarda gişe rekorları kıran "Truva" ile "Yüzüklerin Efendisi" filmlerini, buna örnek olarak gösterebiliriz. Aslında sinemaya yansıyan şifahi gelenek ürünleri de, ayrıca bir çalışma gerektirecek kadar çoktur. Bu bağlamda Çobanoğlu, Türk epik destan geleneğine ait anlatıların ortak bir motif indeksinin oluşturulmasının ilk olarak yapılması gereken çalışmaların başında yer alması gerektiğini, Türk epik destan geleneği motif indeksinin hazırlanmasının ortak halk kahramanı tipini ortaya koyacağını belirterek bu iki temel araştırma aracının tamamlanmasının Türk dünyasına yönelik TV dizilerinin hazırlanmasında senaristlerin ve geleceğin romancılarının işlerini kolaylaştıracağını dile getirmektedir (2003: 428). Bundan dolayı böyle bir indeks hazırlamakla hocamızın belirttiği iş için önemli bir adım attığımızı düşünmekteyiz.

Hazırladığımız çalışmanın böyle bir projenin sadece bir adımını oluşturabileceğini ifade etmek isteriz. Ancak, kanaatimizce destanların da dahil

olduğu ve sadece Türk halklarını kapsayan “Türk Dünyası Halk Anlatıları Motif İndeksi”nin mutlaka oluşturulması gereklidir. Bunun iki sebebi var. Birincisi Motif İndeksi’te rastlayamadığımız ve nereye yerleştireceğimizi bilemediğimiz çok sayıda motif var. İkincisi Türk halklarının Thompson’un indeksinden daha kapsamlı bir indeks oluşturacak kadar zengin bir sözlü geleneneği bulunmaktadır ve bunun da başında destancılık geleneği gelmektedir. Çünkü Thompson’un indeksinde sadece şifahi gelenek ürünleri bulunmamaktadır, aynı zamanda edebi eserler de kullanılarak böyle bir indeks oluşturulmuştur. Thompson bunu şöyle ifade eder : “Ben onu (motiflerin indeksi kastedilmekte) hazırlarken, her şeyden önce herkes için kolayca anlaşılabilir basit ilkelerin kullanılması yönünde pratik bir ihtiyacı göz önünde bulundurdum. Bu plana göre bir konuyla ilgili motifler, *onların yer aldığı edebi formlar ne olursa olsun*, birlikte değerlendirildi.” (Thompson 1955: 10). Bu ifadeleri, kendisi söz konusu eserin girişinde yazmıştır. Bunun dışında sadece bizim çalışmamızda çıkardığımız motif indeks bile dört yüz sayfayı aşmış bulunmaktadır ve biz Thompson gibi farklı başlıklar altında değerlendirilebilecek motiflere çalışmada referanslar göndermedik.

Aynı şekilde, 2004 yılında Atatürk Üniversitesi’nde Hüseyin Baydemir tarafından hazırlanan “Özbek Halk Masalları (İnceleme-Metin)” başlıklı tezde de motif indeks kısmı dört yüz sayfayı aşmaktadır. Hem bizim çalışmamızda hem de adı geçen tezde çıkarılan motiflerin eksik kaldığını tahmin ediyoruz. Bunun sebebini daha önce açıklamıştık. Aynı zamanda ne biz bütün destan metinlerini çalıştık ne de Hüseyin Baydemir’in bütün masal metinlerini çalıştığını sanıyoruz. Çünkü Baydemir, yetmiş masal metni üzerine inceleme yapmıştır. Ayrıca “Motif İndeksi”te yer alan bir çok motif Yahudi veya Hristiyan geleneğini temsil ve teşkil etmektedir. Bununla motif indeksi asla küçümsemiyor veya yadsımıyoruz. Ancak bin yıldan uzun bir süreden beri Müslüman olan ve İslam’ın sancaktarlığını yapan Türklerin sözlü geleneklerinde de bundan kaynaklı pek çok motif barındırdığı göz ardı edilmemelidir. Mesela namaz, oruç, Hızır kader inancı, nikah kıyma gibi motifler birkaç örnektir ve bunları da kendi içinde başka birimlere ayırmak mümkündür. Elbette motiflerin çoğunu Motif İndeksi’den bulmak da mümkün. Nitekim çalışmamızda hazırladığımız destanların motif indeksi adı geçen kaynaktan faydalanılarak hazırlanmış ve motiflerin büyük çoğunluğu buradan bulunmuştur.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

ABDULLAH, Kemal, *Gizli Dede Korkut*, (Çev. Ali Duymaz), Ötüken Yayınları, İstanbul, 1997.

ABAYEV, Vaso İ., *Nartlar- Asetin Halk Destanı* (Çev. Kayhan Yükseler), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

AÇA, Mustafa, *Oğuznâmecilik Geleneği Ve Andalıp Oğuznâmesi*, IQ Kültür-Sanat Yayınları, İstanbul, 2003.

Ahmet Cevdet Paşa, *Peygamberler ve Halifeler Tarihi* (Sadeleştiren: Metin Muhsin Bozkurt), Hikmet Neşriyat, İstanbul, 1999.

AKGÜL, Yusuf, *Dede Korkut : Korkut Ata Hikâyelerinin Türkmenistan'da Derlenen Sözlü Varyantları*, MEB Yayınları, İstanbul, 1997.

AKMATALİYEV, Abdıldacan-MUKASOY M.-OROZOVA, Gülbara, *Kırgız Destanları 2* (TTA: Caştegin Turgunbayer), TDK Yayınları, Ankara, 2007.

AKMATALİYEV, Abdıldacan-KIRBAŞEV Keneş, *Kırgız Destanları 3* (TTA: Fikret TÜRKMEN-Gülsine UZUN-Baki Bora HANÇA), TDK Yayınları, Ankara, 2007.

AKMATALİYEV, Abdıldacan-MUSAYEV S., *Kırgız Destanları* (TTA: Fikret TÜRKMEN-Şurubu URAİMOVA), TDK Yayınları, Ankara, 2007.

ALPTEKİN, Ali Berat, *Taşeli Masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002a.

ALPTEKİN, Ali Berat, *Halk Hikayelerinin Motif Yapısı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002b.

ARIKAN, Metin, *Kazak Destanları 2*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

BAŞGÖZ, İlhan, *Folklor Yazıları*, Adam Yayınları, İstanbul, 1986.

BOESTCHEN, Hendrick-TEZCAN, Semih, *Dede Korkut Oğuznâmeleri I-II*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.

BORATAV, Pertev Naili, *Folklor ve Edebiyat II*, Adam Yayınları, İstanbul, 1991.

CAYNAKOVA, Aynek, *Canlı Mirza*, (TTA: Mehmet Aça), TDK Yayınları, Ankara, 2004.

CEMİLOĞLU, İsmet, *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerine Söz Dizimi Bakımından Bir İnceleme*, TDK Yayınları, Ankara, 2001.

CEMŞİDOV, Şamil Allahverdi, *Kitâb-ı Dede Korkud*, (TTA: Üçler Bulduk), Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

ÇAY, Abdulhaluk M., *Türk Milli Kültüründe Hayvan Motifleri-I- (Koyun ve Keçi Etrafında Oluşan Gelenekler*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara 1990.

ÇELEBİ, Fatma, *Kırgız Destanları 5*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

ÇETİN, İsmet-YÜCEL, Ayşe (Ed.), *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

ÇOBANOĞLU, Özkul, *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

ÇOBANOĞLU, Özkul, *Türk Dünyası Epik Destan Geleneği*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2003.

ÇORUHLU, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2006.

DEFNE, Ömer Zeki, *Dede Korkut Hikâyeleri Üzerinde Edebi Sanatlar Bakımından Bir Araştırma*, TDK Yayınları, Ankara, 1988.

EKİCİ, Metin, *Dede Korkut Hikâyeleri Tesiriyle Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri*, AKM Yayınları, Ankara, 1995.

ELÇİN, Şükrü, *Halk Edebiyatına Giriş*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.

ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı I-II*, TDK Yayınları, Ankara, 1997.

ERGUN, Metin, *Altay Türklerinin Kahramanlık Destanı Alıp-Manaş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1998.

ERGUN, Metin-İBRAHİMOV, Gaynislam, *Başkurt Halk Destanları*, TÜRKSOY Yayınları, Ankara, 2000.

GÖKYAY, Orhan Şaik, *Dedem Korkudun Kitabı*, MEB Yayınları, İstanbul, 2000.

GÜLENSOY, Tuncer, *Manas Destanı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2002.

İNAN, Abdülkadir, *Manas Destanı*, MEB Yayınları, İstanbul, 1992.

İNAN, Abdülkadir, *Makaleler ve İncelemeler I-II*, TTK Yayınları, Ankara, 1998.

KAÇALIN, Mustafa Sinan, *Oğuzların Diliyle Dedem Korkud'un Kitabı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.

KAÇALIN, Mustafa Sinan, *Dedem Korkut'un Kazan Bey Oğuz-nâmesi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.

KARACA, Oktay Selim, *Kazak Destanları 3*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

KAYHAN, Şurubu, *Manas Destanı'nın Tarihi Tabakaları*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin, *Dede-Korkut Oğuznâmeleri*, AKEM Yayınları, Ankara, 2000.

KÖSE, Nerin, *Ak Möör Destanı*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2004.

KÖSE, Nerin, *Kococaş Destanı*, Milli Folklor Yayınları, Ankara, 1998.

KROHN, Julius-KROHN, Kaarle, *Halkbilimi Yöntemi* (Çev. Günsel İçöz), TDK Yayınları, Ankara, 2004.

NISANBAYEV, Abdimalik, *Kazakistan'da Dede Korkut*, AKM Yayınları, Ankara, 2000.

ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi I*, TTK Yayınları, Ankara, 1993.

ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi II*, TTK Yayınları, Ankara, 2006.

ÖZSOY, Bekir Sami, *Dede Korkut Kitabı*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

ÖZTÜRK, Ali, *Çağlar İçinde Türk Destanları*, Alioğlu Yayınevi, İstanbul, 2000.

RADLOFF, Wilhelm, *Manas Destanı*, TÜRKSOY Yayınları, Ankara, 1995.

REİCHL, Karl, *Türk Boylarının Destanları*, (Çev. Metin Ekici), TDK Yayınları, Ankara, 2002.

SAKAOĞLU, Saim-DUYMAZ, Ali, *İslâmiyet Öncesi Türk Destanları*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003.

SAKAOĞLU, Saim, *Dede Korkut Kitabı –İncelemeler-Derlemeler-Aktarmalar-I-II*, Selün Yayınları, Konya, 1998.

SAKAOĞLU, Saim, *Anadolu Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*, MİFAD Yayınları, Ankara, 1980.

SCHMITZ, Andrea, *Edige Destanı*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İzmir, 2004.

SERGİN BAYEV, Murın Jırav, *Kazak Destanları 4*, (TTA: Fikret TÜRKMEN-Metin ARIKAN), TDK Yayınları, Ankara, 2007.

SERTKAYA, Osman Fikri, *Dede Korkut Kitabı*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006.

SULTİ, Rüstem, *Edigey*, TÜRKSOY Yayınları, Ankara, 1998.

TAVKUL, Ufuk, *Karaçay-Malkar Destanları*, TDK Yayınları, Ankara, 2004.

TEZCAN Semih, *Dede Korkut Oğuznameleri Üzerine Notlar*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.

THOMPSON, Stith, *Motif-İndeks Of Folk Literature*, İndiana University Press, I., II., III., IV., V. Ciltler, Bloomington, 1955.

URMANÇI, Fatih, *Tatar Destanları 1* (TTA: Vedat Kartalcık-Caner Kerimoğlu), TDK Yayınları, Ankara, 2007.

URMANÇI, Fatih, *Tatar Destanları 2* (TTA: Vedat Kartalcık-Caner Kerimoğlu), TDK Yayınları, Ankara, 2007.

UYGUR, Ceyhun Vedat, *Karakalpak Destanları*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.

ÜSTÜNOVA, Kerime, *Dede Korkut Destanları ve Cümleden Büyük Birlikler*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998.

VELİYEV, Kamil, *Destan Poetikası* (Çev. Halil Açıkgöz), Türkiyat Matbaacılık, İstanbul, 1989.

YILDIRIM, Dursun, *Türk Bitiği*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.

YILDIZ, Naciye, *Manas Destanı (W. Radloff) ve Kırgız Kültürü ile İlgili Tespit ve Tahliller*, TDK Yayınları, Ankara, 2004.

MAKALELER

ALPTEKİN, Ali Berat-ŞİMŞEK Esmâ, “Dede Korkut Hikayelerinin Motif Yapısı”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Pamuk Ofset, Yıl:10, S. 59, İstanbul, 1989.

ALPTEKİN, Ali Berat-ŞİMŞEK Esmâ, “Türk Destanlarının Motif Yapısı”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Pamuk Ofset, Yıl:11, S. 65, İstanbul, 1990.

CAN, Hüdayi, “Kırk Yıl Bekleyen Kitap”, *Yağmur*, Yıl: 6, S. 28, 2005/3.

BAŞGÖZ, İlhan, “Dede Korkut Destanında Epitetler”, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 37, Ankara, 1998.

BORATAV, Pertev Naili-BAZİN Louis, “Er Töştük”, *Manas Destanı Üzerinde İncelemeler (Çeviriler-I)* (Haz. ve Çev. Fikret Türkmen), AKM Yay., Ankara 1995.

JİRMUNSKİ, V. M., “Salur Kazan’ın Çadırının Yağmalanması Hikayesi ile İlgili Tarihi Kaynaklar (çev. İsmail Kaynak)”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, C. IV, Ankara, 1975.

KÖSE, Nerin, “Kurmanbek ve Seyitbek Destanları”, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 48, Ankara, 2000.

SAWYER, Caroline G., “Er Töştük’te Toplum ve Kozmos”, *Manas Destanı Üzerinde İncelemeler (Çeviriler-I)* (Haz. Fikret Türkmen, Çev. Hüseyin Yalıtırık), AKM Yay., Ankara 1995.

WARREN S. Walker, “Bir Halk Destanı Olarak Dede Korkut Kitabı (çev. Ahmet Edip Uysal)”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Uludağ Matbacılık İşletmesi, Yıl:1, Cilt:1, S. 3, İstanbul, 1979.

YILDIRIM, Dursun, “Dede Korkut ve Yunus Emre’de Hayat, Tabiat, Tanrı ve Ölüm”, *Milli Folklor Dergisi*, Sayı: 37, Ankara 1998.

BİLDİRİLER

ALPTEKİN, A. Berat, “Dede Korkut Hikayelerinde Kalıp İfadeler”, *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni*, Konya, 1998.

ATTOKUROV, Sapar, “Manastın Tegi Cönündegi Pikir”, *Manas Eposu cana Düynö Elderinin Epikalık Murası: El Aralık Simpoziumdun Tezisteri*, Bişkek, 1995.

BUDAK, Ogün Atilla, *Manas 1000 Bişkek Bildirileri*, AKM Yay., Ankara 1995.

DOĞAN, Ahmet, “Dede Korkut’u Yeniden Okumak”, *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

DUYMAZ, Ali, “Dede Korkut Kitabında Alplığa Geçiş ve Topluma Katılma Törenleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *İkinci Uluslararası Dede Korkut Kollukyumu*, Bakü, 1998.

ERGUN, Metin, “Türk Ağaç Kültü İnancının Dede Korkut Hikayelerindeki Yansımaları”, *İkinci Uluslararası Dede Korkut Kollukyumu*, Bakü, 1998.

OĞUZ, Öcal, “Dede Korkut Kitabında Anlatım Ortamı İçinde Ozan”, *VI. Lord Beyts Konferansı Dedem Korkut Kitabının 1300. Yılı Uluslararası Sempozyumu*, Bakü, 1997.

SAKAOĞLU, Saim, “Bey Böyrek Hikayesindeki Kıyafet Değiştirme Motifi ile Diğer Bazı Motiflerin Anadolu Masallarında Görülmesi”, *I. Sovyet-Türk Kollukyumu*, Bakü, 1988.

SAKAOĞLU, Saim, “W. Radloff’un Manas Destanı ile Dede Korkut Kitabının Destansı Yapıları”, *Manas Destanının 1000. Yılı Uluslararası Sempozyumu*, Bolu, 1995.

TURAN, F. Ahsen, “Dede Korkut ile Oğuz-namedeki Ortak Formüller”, *V. Milletlerarası Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri*, C.II, KBY, Ankara, 1997.

TURAN, F. Ahsen, “Formül Nazariyesi”, *Uluslararası Türk Dünyası Halk Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, KBY, Ankara, 2002.

TÜRKMEN, Fikret, *Manas Destanı Üzerinde İncelemeler (Çeviriler-I)*, AKM Yay., Ankara 1995.

V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri I-II, KBY, Ankara, 1997.

SÖZLÜK VE ANSİKLOPEDİLER

ALBAYRAK, Nurettin, *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, L&M Yay., İstanbul, 2004.

Dictionnaire Larousse Ansiklopedik Sözlük, C.2, C.5, Milliyet Gazetecilik A.Ş., 1994.

ERŞAHİN, İbrahim, *Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul, 2005.

Edebiyat Ansiklopedisi, Milliyet, 1991.

Osmanlıca-Türkçe Sözlük, Cihan Yay., İstanbul, 2002.

YUDAHİN, K.K., *Kırgız sözlüğü I-II* (Çev. Abdullah Taymas), TDK Yay., Ankara, 1998.

Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ankara, 2005.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, 13. Cilt, Ankara, 1999.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, 21. Cilt, Ankara, 1999.

Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, 23. Cilt, Ankara, 1999.

TEZLER

AÇA, Mehmet, *Kozu Körpeş-Bayan Sulu Destanı Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, DT, Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya, 1998.

ADIGÜZEL, Sedat, *Akbuzat, Zayatiilek ile Hıvhlıv ve Akhak Kola Destanları üzerine Bir inceleme*, YLT, Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum, 1997.

ADİLBEKOVA, Hatima, *Kırgızca Canul Mirza Destanının Transkripsiyonu ve Türkiye Türkçesine Aktarılması*, YLT, Dokuz Eylül Üniversitesi, EBE, İzmir, 2002.

ADİLBEKOVA, Elmira, *Koblandı Batır Destanı ile Dede Korkut Arasındaki İlişkiler*, DT, Ege Üniversitesi, SBE, İzmir, 1999.

AKDENİZ, Fatma, *Semetey (İsa Cumabek Varyantı) Transkripsiyonlu Metin ve Gramatikal Dizin*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2001.

ARIKAN, Metin, *Köroğlu'nun Kazak Varyantları*, YLT, Ege Üniversitesi, SBE, İzmir, 1999.

ATAK, Seyit Ahmet, *Manas'ta Ahlak Anlayışı*, YLT, Pamukkale Üniversitesi, SBE, Denizli, 1999.

ATEŞ, Mehmet, *Kırgız Kahramanlık Destanlarından "Kurmanbek"*, YLT, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, SBE, Van, 2000.

ATEŞ, Hasan, *Bozcigit'te İsimler*, YLT, Trakya Üniversitesi, SBE, Edirne, 1995.

ATNUR, Gülhan, *Ural Batır Destanı Üzerine Bir Araştırma*, YLT, Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum, 1996.

BAYRAM, Bülent, *Alankay Batır Destanı (Metin-İnceleme)*, YLT, Celal Bayar Üniversitesi, SBE, Manisa, 2004.

BİLECİK, Fahrünnisa, *Kız Jipek Destanı (Metin-Tercüme-Dizin-İnceleme)*, DT, Marmara Üniversitesi, TAE, İstanbul, 1998.

BOLAT, Emine, *Bozcigit'te Fiiller*, YLT, Trakya Üniversitesi, SBE, Edirne, 1994.

DENİZ, Özlem, *Seytek (Seytekin Çon Enesine Cana Bakayga Coluğuşu Semeteydin Kayra Elge Koşuluşu) Giriş-Metin-Aktarı-Dizin*, YLT, Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul, 1995.

DIYKANBAYEVA, Aygerim, *Kocacaş'ta Şamanistik Unsurlar*, YLT, Ege Üniversitesi, SBE, İzmir, 1999.

DÖNMEZ, Yusuf, *Çora Batır Destanı Üzerinde Bir Değerlendirme*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2002.

DUMAN, Nermin E., *Kızcipek Destanında Epik Unsurlar*, YLT, Ege Üniversitesi, SBE, İzmir, 2001.

DURMUŞ, Mustafa, *Ak Möör Destanı (Transkripsiyon, Aktarma, Gramatikal Dizin)*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2002.

ERSÖZ, Murat, *Kazak Türklerinin “Ayman-Şolpan Destanı”*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2001.

GÖLGEÇİ, Meral, *Seytek/Külçoro'nun Semetey'e Rastlaması (Giriş-Metin-Aktarı-Dizin)*, YLT, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1995.

İLİÇ, Yelda, *Kırgız Halk Destanı Er Töştük (Gramer-Metin-Çeviri-Dizin)*, YLT, İstanbul Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2002.

KALENDEROĞLU, İhsan, *Nogay Türklerinin “Mamay Destanı”*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2001.

KARA, Ayhan, *Karayurga İkinci Varyant ve Kunır Buğa Destanları Üzerine Bir Araştırma*, YLT, Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum, 1997.

KILINÇ, Aziz, *Kambar Batır Destanı (İnceleme-Metin-Aktarma)*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 1996.

KOÇ, Aylin, *Semetey*, YLT, Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, Trabzon, 1998.

KUANIŞBAYEVA, Asem, *Formül Nazariyesi ve Koblandı Batır Destanındaki Formüller*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2002.

KUANIŞBAYEV, Ercan, *Kozu Körpeş Bayan Suluv Destanı (Giriş-Metin-Tercüme-Dizin)*, YLT, Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul, 2000.

MUTLU, Hüseyin Kaya, *Ersayın Destanı (Çeviri-Gramer-Sözlük)*, YLT, Afyon Kocatepe Üniversitesi, SBE, Afyon, 1999.

NAMATOV, Mirlan, *Kırgızların Küçük Destanı Er Tabıldı (İnceleme-Transkripsiyon)*, DT, Ege Üniversitesi, SBE, İzmir, 2001.

ÖYKE, Ceyda, *Kırgızların Küçük Destanlarından Baktı Bolat*, YLT, Ege Üniversitesi, SBE, İzmir, 2004.

ÖZTÜRK, Ali Özgün, *Kırgız Türklerinin Mendirman Destanı Transkripsiyon, Aktarma, Gramatikal Dizin*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2003.

ÖZTÜRK, Göksel, *Edige Batır Destanının Başkurt Versiyonu*, DT, Marmara Üniversitesi, TAE, İstanbul, 2001.

PARLAK, Hatice, *Sayatlı Hemra Destanı*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2003.

SAĞDIÇ, Hayrettin, *Köroğlu Destanının Kazakça Jambıl Nüshası*, YLT, İstanbul, Üniversitesi, SBE, İstanbul, 1998.

SAVRAN, Hülya, *Kazak Türkçesi Korkut Ata Kitabı (Transkripsiyonlu Metin-Türkiye Türkçesine Çeviri-Dil Özellikleri-Sözlük)*, İnönü Üniversitesi, SBE, DT, Malatya, 1994.

SELİMOVA, Leniyara, *Çora Batır Destanının Kırım Tatar Varyantı Üzerine Bir İnceleme*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2002.

SOULTEEV, Roustem, *Edige Destanının Tatar Anlatmaları Üzerinde Bir İnceleme*, DT, Ege Üniversitesi, SBE, İzmir, 1998.

SUBAŞI, Asuman, *Seytek/Külçoro ile Ayçürök'ün Yakalanışı (İnceleme-Metin-Aktarı-Dizin)*, YLT, Marmara Üniversitesi, TAE, İstanbul 1995.

ŞAMİ, Kamşat, *Kazak Türklerinin Kambar Batır*, YTL, Selçuk Üniversitesi, SBE, Konya, 2000.

ŞERİFOĞLU, Yasin, *Manas'ın Semetey Kolunda (İsa Cumabek Uulu Varyantı) Çekimli Fiiller*, YLT, Niğde Üniversitesi, SBE, Niğde, 2003.

TEKALAN, Humeyra Nur, *Er Koşoy Destanı (Transkripsiyonlu Metin-Aktarma-Gramatikal Dizin)*, YLT, Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara, 2002.

YALÇIN, Belgin, *Canış-Bayış Destanı (Metin-Aktarım-İnceleme)*, YLT, Marmara Üniversitesi, TAE, İstanbul, 1999.

YILMAZ, Mehmet, *Manas Destanının Epik Kurallara Göre İncelenmesi*, DT, Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum, 1999.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

ÇINAR, Ali Abbas, Erişim: [<http://www.bisohbet.com/form/turk-dunyasi-destanlarinda-atyigit-veya-atinsan-birlikteligi-t9468.0.html>], Erişim: 05.05.2009.

ÖZET

Araştırmamıza giriş bölümüyle başlayarak burada öncelikli olarak çalışma yöntemimizi belirledik ve daha sonra Dede Korkut Kitabı üzerine yapılan çalışmalardan bahsettik. Bibliyografik bir araştırma yapmadığımız için önemli ve belli başlı çalışmaları tanıttık. Bilindiği üzere Dede Korkut'un daha önce bir bibliyografyası hazırlanmıştır. Bizim incelememizde kitaplar, makaleler, bildiriler ve doktora ile yüksek lisans tezleri tanıtılmıştır.

Daha sonra ilk bölümde epik destan kavramı üzerinde durarak ve kavramın sınırlarını belirleyerek Kıpçak sahası destanları üzerine yapılan araştırmaları da derli toplu sunduk. Ancak bununla sınırlı kalmayıp Türkiye'de 1990 sonrası Kıpçak destanları üzerine yapılan doktora ile yüksek lisans tezlerinden bahsettik. Zaten çalışmamızın tamamlanmasında bu tezlerin azımsanmayacak ölçüde faydası oldu. Çünkü bu tezlerdeki metinlerden de yararlanarak motif indeksi tamamladık. Şayet bu tezler olmasaydı sadece TDK'nın yayınladığı destan metinlerinden faydalanacaktık. Kanaatimizce bu da araştırmamızın eksik olmasına neden olacaktı.

İkinci bölüm olan ve asıl çalışmayı oluşturan motif indeksi burada verildi. Bu indeksin hazırlanmasında yüz elli beş destan metni teker teker incelenerek ve Motif İndeks'ten numaraları bulunarak oluşturuldu. Tabii numaraları bulunmayan ve Türklere ait olan motifler de tesbit edildi ve yeni numaralar verildi. İndekse yerleştiremediğimiz motifleri dahil olduğu bölümün sonuna (...) işaretiyle koyduk. Bu bölümde ayrıca motif kavramı üzerinde durularak işlevi anlatıldı ve Motif İndeks eserinden kısaca bahsedildi.

Üçüncü bölümü motiflerin temelinde Dede Korkut Destanları ile Kıpçak Destanları'nın mukayesesine ayırdık. Burada çok detaya girilmeden M. Abdulhaluk Çay'ın Türk Hayvancılık Geleneğinde Koç/Koyun Motifi kitabından ve özellikle Bahaeddin Ögel'in "Türk Mitolojisi 1-2" eserinden yararlanarak benzer ve farklı motifler ortaya konulmaya çalışıldı. Sonuç kısmında motiflerin aslında Türk dünyası destanlarının birçok ortaklığını ortaya koyabildiğini gördük. Son olarak araştırmaya yararlanan kaynakların bibliyografyası eklenmiştir.

ABSTRACT

This study was conducted first of all with the initiation of an introductory section and with various means and modes to determine our methodology. So our analyses of “The Book of Dede Korkut” have been based on this methodology. Since we did not conduct any investigation into bibliography, we were only content with introducing some certain prominent studies. As is well known, a bibliography of Dede Korkut has been prepared previously. In our investigation, some books, essays, reports and theses of PhD and MA studies have been introduced.

In the first chapter, we presented a compilation of investigation into the Kıpçak area epics, after touching on the conception of epic and determining its limits. However, we did not feel restricted with these and therefore mentioned about doctoral and master studies made on Kıpçak epics after 1990 in Turkey. In the completion of our study, the contribution of these theses have been paramount, for we could manage the construction of “The Motif Index” making use of various context from these sources. If such sources had not existed, we would have benefited from texts of epic form only published by TDK, thus giving way to some shortcomings in the process of conducting our study.

“The Motif Index” which constituted the main part of the study and which was presented in the second chapter has been given within this context. A total of 155 epic texts were analyzed one by one and their numbers from “The Motif Index” were given in order to prepare such an index. In addition to these, motifs which had no numbers and which belonged to the Turks were determined and they were given numbers. Those motifs which were not included in the Index were marked with (...) sign at the end of the chapter to which it belonged. In this chapter, the concept of motif was also touched on and its function was explained, as well as this Motif Index which was briefly mentioned.

We devoted the third chapter to a comparative analysis of “Dede Korkut And Kıpçak Epics”. Here, without going into the details, some similar and different motifs were put forth benefiting from “Türk Hayvancılık Geleneğinde Koç/Koyun Motifi” by Abdulhaluk M. Çay and “Türk Mitolojisi” by Bahaeddin Ögel. In

conclusion, we came to the realization that motifs reflected many common points in epics of Turkish world. A bibliography of sources benefited has been added to ours study.